

DIAGNOZA SPOŁECZNO – GOSPODARCZA

KOMPLEMENTARNY ELEMENT EWALUACJI RPO WZ
2014-2020

Szczecin, sierpień 2021 r.

Zamawiający:

Urząd Marszałkowski
Województwa Zachodniopomorskiego
ul. Korsarzy 34
70-540 Szczecin

Wykonawca:

Openfield Sp. z o.o.
Ozimska 4/7
45-057 Opole

Openfield

Rzeczpospolita
Polska

Unia Europejska
Europejskie Fundusze
Strukturalne i Inwestycyjne

Spis treści

Wstęp	6
Sektor gospodarczy	8
1. Przedsiębiorstwa	24
Główne podmioty i ich sytuacja	26
Najważniejsze problemy występujące w obszarze tematycznym	34
Czynniki wpływające na obszar	41
Czynniki sukcesu i porażki w obszarze	51
Dotychczasowa i planowana interwencja publiczna w obszarze	57
Szanse rozwojowe i wyzwania dla sektora	62
Drzewo problemów	66
2. Specjalizacje województwa	67
Główne podmioty i ich sytuacja	67
Najważniejsze problemy występujące w obszarze tematycznym	77
Czynniki sukcesu i porażki w obszarze	80
Dotychczasowa i planowana interwencja publiczna w obszarze	82
Szanse rozwojowe i wyzwania dla sektora	85
Drzewo problemów	89
3. Innowacyjność i działalność B+R przedsiębiorstw	90
Główne podmioty i ich sytuacja	90
Najważniejsze problemy występujące w obszarze tematycznym	103
Czynniki wpływające na obszar	110
Czynniki sukcesu i porażki w obszarze	113
Dotychczasowa i planowana interwencja publiczna w obszarze	116
Szanse rozwojowe i wyzwania dla sektora	120
Drzewo problemów	124
4. Otoczenie biznesowe	125
Główne podmioty i ich sytuacja	125
Najważniejsze problemy występujące w obszarze tematycznym	136
Czynniki wpływające na obszar	137
Czynniki sukcesu i porażki w obszarze	137
Dotychczasowa i planowana interwencja publiczna w obszarze	138
Szanse rozwojowe i wyzwania dla sektora	140
Drzewo problemów	143
Sektor społeczny	144
5. Rynek pracy (w tym godzenie życia zawodowego i rodzinnego)	144

Główne podmioty i ich sytuacja	144
Najważniejsze problemy występujące w obszarze tematycznym	164
Czynniki wpływające na obszar	167
Czynniki sukcesu i porażki w obszarze	173
Dotychczasowa i planowana interwencja publiczna w obszarze	174
Szanse rozwojowe i wyzwania dla obszaru	186
Drzewo problemów	187
6. Wykluczenie społeczne i przeciwdziałanie ubóstwu	188
Główne podmioty i ich sytuacja	188
Najważniejsze problemy występujące w obszarze tematycznym	199
Czynniki wpływające na obszar	202
Czynniki sukcesu i porażki w obszarze	205
Dotychczasowa i planowana interwencja publiczna w obszarze	206
Szanse rozwojowe i wyzwania dla obszaru	216
Drzewo problemów	218
7. Ekonomia społeczna	219
Główne podmioty i ich sytuacja	219
Najważniejsze problemy występujące w obszarze tematycznym	224
Czynniki wpływające na obszar	226
Czynniki sukcesu i porażki w obszarze	228
Dotychczasowa i planowana interwencja publiczna w obszarze	228
Szanse rozwojowe i wyzwania dla sektora	236
Drzewo problemów	240
8. Kultura i turystyka	241
Główne podmioty i ich sytuacja	241
Najważniejsze problemy występujące w obszarze tematycznym	268
Czynniki wpływające na obszar	270
Czynniki sukcesu i porażki w obszarze	272
Dotychczasowa i planowana interwencja publiczna w obszarze	273
Szanse rozwojowe i wyzwania dla sektora	278
Drzewo problemów	279
9. Zdrowie	280
Główne podmioty i ich sytuacja	280
Najważniejsze problemy występujące w obszarze tematycznym	300
Czynniki wpływające na obszar	303
Czynniki sukcesu i porażki w obszarze	304
Dotychczasowa i planowana interwencja publiczna w obszarze	305
Szanse rozwojowe i wyzwania dla sektora	309
Drzewo problemów	310

10.	Edukacja i kształcenie ustawiczne	311
	Główne podmioty i ich sytuacja	311
	Najważniejsze problemy występujące w obszarze tematycznym	325
	Czynniki wpływające na obszar	335
	Czynniki sukcesu i porażki w obszarze	336
	Dotychczasowa i planowana interwencja publiczna w obszarze	337
	Szanse rozwojowe i wyzwania dla sektora	345
	Drzewo problemów	346
11.	Dostępność transportowa w regionie	347
	Charakterystyka obszaru	347
	Najważniejsze problemy występujące w obszarze tematycznym	352
	Dotychczasowa i planowana interwencja publiczna w obszarze	354
	Szanse rozwojowe i wyzwania dla sektora	356
	Drzewo problemów	360
	Sektor środowiskowy	361
12.	Gospodarka niskoemisyjna (ochrona powietrza)	369
	Główne podmioty i ich sytuacja	369
	Najważniejsze problemy występujące w obszarze tematycznym	369
	Czynniki wpływające na obszar	373
	Czynniki sukcesu i porażki w obszarze	379
	Dotychczasowa i planowana interwencja publiczna w obszarze	379
	Szanse rozwojowe i wyzwania dla sektora	382
	Drzewo problemów	383
13.	Gospodarka obiegu zamkniętego (ochrona gleby)	384
	Główne podmioty i ich sytuacja	384
	Najważniejsze problemy występujące w obszarze tematycznym	386
	Czynniki wpływające na obszar	392
	Czynniki sukcesu i porażki w obszarze	392
	Dotychczasowa i planowana interwencja publiczna w obszarze	393
	Szanse rozwojowe i wyzwania dla sektora	393
	Drzewo problemów	395
14.	Gospodarka wodno-ściekowa (ochrona wód)	396
	Główne podmioty i ich sytuacja	396
	Najważniejsze problemy występujące w obszarze tematycznym	397
	Czynniki wpływające na obszar	403
	Czynniki sukcesu i porażki w obszarze	404
	Dotychczasowa i planowana interwencja publiczna w obszarze	405
	Szanse rozwojowe i wyzwania dla sektora	405

Drzewo problemów	410
15. Zmiana Klimatu	411
Główne podmioty i ich sytuacja	411
Najważniejsze problemy występujące w obszarze tematycznym	411
Czynniki wpływające na obszar	424
Czynniki sukcesu i porażki w obszarze	429
Dotychczasowa i planowana interwencja publiczna w obszarze	429
Szanse rozwojowe i wyzwania dla sektora	430
Drzewo problemów	432
16. Bioróżnorodność	433
Główne podmioty i ich sytuacja	433
Najważniejsze problemy występujące w obszarze tematycznym	433
Czynniki wpływające na obszar	443
Czynniki sukcesu i porażki w obszarze	444
Dotychczasowa i planowana interwencja publiczna w obszarze	445
Szanse rozwojowe i wyzwania dla sektora	446
Drzewo problemów	447
Spis wykresów	448
Spis tabel	452
Spis map	458
Spis rysunków	461

Wstęp

Niniejszy dokument został przygotowany jako jeden z produktów badawczych w ramach badania ewaluacyjnego „Ewaluacja ex post Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego 2014-2020”. Niniejsza diagnoza dotyczy aspektów gospodarczych, społecznych i środowiskowych w wybranych obszarach. Diagnoza została skonstruowana w taki sposób, aby zachować związek ze strategią województwa i odnosi się do następujących sektorów:

- Gospodarczy,
- Społeczny,
- Środowiskowy.

Każdy z sektorów obejmował określone obszary tematyczne:

- Sektor gospodarczy (obejmujący różne obszary tematyczne rzutujące na powodzenie rozwoju sektora):
 - Przedsiębiorstwa,
 - Specjalizacje województwa,
 - Innowacyjność i działalność B+R przedsiębiorstw,
 - Otoczenie biznesowe.
- Sektor społeczny (obejmujący różne obszary tematyczne rzutujące na powodzenie rozwoju sektora),
 - Rynek pracy (w tym godzenie życia zawodowego i rodzinnego),
 - Wykluczenie społeczne i przeciwdziałanie ubóstwu,
 - Ekonomia społeczna,
 - Kultura i turystyka,
 - Zdrowie,
 - Edukacja i kształcenie ustawiczne,
 - Dostępność transportowa w regionie.
- Sektor środowiskowy (obejmujący różne obszary tematyczne rzutujące na powodzenie rozwoju sektora),
 - Gospodarka niskoemisyjna (ochrona powietrza),
 - Gospodarka obiegu zamkniętego (ochrona gleby),
 - Gospodarka wodno-ściekowa (ochrona wód),
 - Zmiany klimatu (adaptacja, ostrzeganie przed zagrożeniami),
 - Bioróżnorodność (ochrona i wzmacnianie różnorodności biologicznej).

Każdy z obszarów zawierał (o ile to było możliwe) opisy uwzględniające analizy w zakresie:

- Głównych podmiotów i ich sytuacji - w zależności od obszaru tematycznego, autorzy starali się przedstawić sytuację głównych podmiotów w latach 2004 – 2021 (w zależności od dostępności danych) oraz ich sytuację również uwzględniającą cechy charakteryzujące dany obszar tematyczny.
- Najważniejszych problemów – w oparciu o dokonaną diagnozę, ale również o metaanalizę danych zastanych autorzy dokumentu opracowali opis najważniejszych problemów pojawiających się w regionie z uwzględnieniem danego obszaru tematycznego.
- Czynników wpływających na obszar – kolejnym podrozdziałem jest analiza czynników, które mają wpływ na obszar, czyli dokładniej ujmując na sytuację podmiotów funkcjonujących w omawianym obszarze tematycznym.
- Czynników sukcesu i porażki w obszarze – podrozdział ten obejmował ponownie metaanalizę dokumentów, umożliwiającą określenie, na ile w latach 2004 – 2021 dokonywane zmiany stanowią o sukcesie regionu, a na ile o jego porażce, co kierowało autorów do dokonania analizy w ramach drzewa problemów.
- Dotychczasowej i planowanej interwencji publicznej w obszarze - uwzględniała wyodrębnienie wsparcia, jakie otrzymał region w ramach dostępnych środków UE, w tym w szczególności w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2014 – 2020. Jak również wskazanie, jakie wsparcie będzie oferowane w poszczególnych obszarach w przyszłości.
- Szans rozwojowych i wyzwań dla sektora – w oparciu o powyższe, autorzy opracowania dokonali próby określenia szans rozwojowych regionu, ale także wyzwań dla sektora i poszczególnych obszarów tematycznych.
- Drzewa problemów – jako element analityczny, każdy obszar tematyczny został wzbogacony o drzewo problemów, które w zwięzły sposób prezentowało najważniejsze czynniki mające wpływ na dany obszar tematyczny.

Sektor gospodarczy

Po wyborach do Parlamentu Europejskiego w maju 2019 r. Unia Europejska określiła szereg priorytetów, które kształtują program polityczny i strategiczny do 2024 r. Mają one na celu stawienie czoła głównym wyzwaniom, zarówno politycznym, gospodarczym, jak i społecznym, przed którymi stoi UE i jej obywatele. Należą do nich m.in.: „Europejski Zielony Ład”, „Europa na miarę ery cyfrowej”, „Gospodarka, która służy ludziom”, „Silniejsza pozycja Europy na świecie”.

Europa 2020 to natomiast strategia przyjęta 3 marca 2010 roku przez Komisję Europejską w celu stymulowania rozwoju gospodarki Unii Europejskiej, będąca odpowiedzią na ogólnoeuropejski kryzys gospodarczy na rynkach finansowych i bankowych przypadający na lata 2007-2009. Ujęto w niej potrzebę wspólnego działania państw UE na rzecz wychodzenia z kryzysu, wprowadzania reform związanych z globalizacją, starzeniem się społeczeństw i rosnącą potrzebą racjonalnego wykorzystania zasobów. Za priorytety zmian uznano:

- wzrost inteligentny, czyli rozwój oparty na wiedzy i innowacjach,
- wzrost zrównoważony, czyli transformacja w kierunku gospodarki konkurencyjnej, niskoemisyjnej i efektywnie korzystającej z zasobów,
- wzrost sprzyjający włączeniu społecznemu, czyli wspieranie gospodarki z wysokim poziomem zatrudnienia i zapewniającej spójność gospodarczą, społeczną i terytorialną.

Przyjęto również procentowe cele w sektorach m.in. zatrudnienie - na poziomie 75 proc. wśród osób w wieku 20-64, czy w przypadku badań i rozwoju - przeznaczenie 3 proc. PKB UE na inwestycje w tej dziedzinie. Strategia porusza także kwestie klimatu i energii, edukacji, jak również walki z ubóstwem i wykluczeniem społecznym. Aby umożliwić skuteczną realizację Europy 2020:

- wzmocniono system koordynacji polityki makroekonomicznej i zarządzania procesem wdrażania reform strukturalnych w UE,
- przyjęto Zintegrowane wytyczne na rzecz wzrostu i zatrudnienia,
- ustanowiono Semestr Europejski, czyli cykl koordynacji polityk gospodarczych.

Bardzo ważnym elementem unijnego zarządzania gospodarczego jest Semestr Europejski. Umożliwia on koordynację polityki gospodarczej i budżetowej oraz pozwala na lepsze uwzględnienie poglądu europejskiego w planach krajowych, czy chociażby uwzględnienie przyszłych działań w budżetach państw. Semestr charakteryzuje się cyklicznością, a jego harmonogram przedstawia się następująco:

- listopad – KE publikuje Roczną strategię zrównoważonego wzrostu gospodarczego (ASGS) oraz projekt zaleceń Rady dla strefy euro,
- luty – publikacja przez KE Sprawozdań krajowych,

- marzec – doroczny szczyt gospodarczy Rady Europejskiej, na którym państwa członkowskie określają wyzwania stojące przed UE,
- kwiecień – przedłożenie przez państwa członkowskie Krajowych Programów Reform (KPR) i Programów Stabilności lub Konwergencji,
- maj-czerwiec – ocena dokumentów przez KE, sformułowanie przez KE projektu zaleceń (CSR), dyskusja na temat projektu na forum formacji Rady UE,
- lipiec – formalne przyjęcie przez Radę do Spraw Gospodarczych i Finansowych (ECOFIN) opinii na temat Programów Stabilności lub Konwergencji oraz CSR dla państw członkowskich na podstawie oceny KPR.

Nowy Semestr Europejski zaczyna się ponownie pod koniec roku kalendarzowego. Poniżej opisano charakterystyki najważniejszych związanych z nim dokumentów.

Roczna strategia zrównoważonego wzrostu gospodarczego (ASGS – *Annual Sustainable Growth Strategy*)

KE w tym dokumencie proponuje priorytety polityki gospodarczej UE na kolejny rok. 17 grudnia 2019 r. przedstawiony został pakiet dokumentów dotyczących zarządzania gospodarczego w UE na 2020 r., rozpoczynając tym samym kolejny cykl Semestru Europejskiego.

W ASGS 2020 strategia zrównoważonego wzrostu gospodarczego opierać ma się na:

- zrównoważeniu środowiskowym (od państw członkowskich oczekuje się przedstawienia w KPR polityk na rzecz realizacji Celów Zrównoważonego Rozwoju 2030),
- wzroście wydajności (promowanie inwestycji i reform strukturalnych mających na celu wspieranie badań i innowacji, lepszy dostęp do finansowania, poprawę funkcjonowania rynków produktów i usług oraz usunięcie wąskich gardeł w otoczeniu biznesu),
- sprawiedliwości (wdrażanie polityki społecznej gwarantującej uczciwe warunki pracy dla wszystkich oraz umożliwiającej dostosowanie się do zmieniających się okoliczności w czasie transformacji gospodarki, ze zwróceniem szczególnej uwagi na ludzi, których ta szczególnie dotyczy),
- stabilności makroekonomicznej (wymaga ona przestrzegania reguł fiskalnych określonych w Pakcie Stabilności i Wzrostu przy pełnym wykorzystaniu uwzględnionej w nich elastyczności oraz wyeliminowania zakłóceń równowagi makroekonomicznej i dokończenia budowy Unii Gospodarczej i Walutowej).

Sprawozdanie krajowe

Sprawozdanie krajowe to coroczny roboczy raport Komisji podsumowujący sytuację gospodarczą w poszczególnych państwach członkowskich UE. Zawiera on ocenę gospodarki,

ram polityki fiskalnej i stabilności makroekonomicznej, wybranych polityk gospodarczych i społecznych czy realizacji poszczególnych celów strategii „Europa 2020”.

26 lutego 2020 r. Komisja Europejska opublikowała „Sprawozdanie krajowe. Polska 2020.” Najważniejsze z punktów poruszają kwestie: Polski jako jednego z liderów wzrostu w UE (KE prognozuje 4% wzrostu PKB Polski w 2019 r, a w 2020 r. i w 2021 r. wzrost o 3,3%), dobrze zbilansowanej gospodarki Polski (poziom dług publiczny jest poniżej średniej UE) oraz stopy bezrobocia ustabilizowanej na niskim poziomie i znacznego wzrostu płac (w połączeniu z ulgami podatkowymi i świadczeniami społecznymi przekłada się to na wzrost konsumpcji prywatnej na poziomie ok 4%).

Zespół do spraw Strategii „Europa 2020” jest zespołem międzyresortowym i działa pod przewodnictwem Ministra Rozwoju, Pracy i Technologii.

Podstawowym instrumentem realizacji strategii „Europa 2020” na szczeblu państwowym są **Krajowe Programy Reform (KPR)**. Jak wynika to z założeń Semestru Europejskiego, aktualizowane KPR co roku w kwietniu trafiają do KE. Państwa członkowskie zobowiązane są do zaprezentowania w nich swoich celów strategii „Europa 2020” oraz reform ukierunkowanych na wzrost inteligentny, zrównoważony i sprzyjający włączeniu społecznemu (zawierają m.in. średniookresowy scenariusz makroekonomiczny, działania będące odpowiedzią na wyzwania zawarte w Sprawozdaniu krajowym, działania planowane na rzecz realizacji celów strategii „Europa 2020” i zaleceń Rady UE, przykłady programów inwestycyjnych wspierających transformację w kierunku niskoemisyjnej gospodarki, dodatkowo pandemia COVID-19, spowodowała uwzględnienie działań Polski mających na celu bezpośrednią walkę z pandemią i przeciwdziałanie rozszerzającym się jej skutkom ekonomicznym, zawartych w ustawach składających się na Tarczę Antykryzysową).

KPR przyjęty przez Radę Ministrów 28 kwietnia 2020r. miał mieć charakter dokumentu stanowiącego pomost między strategią „Europa 2020” a nową strategią UE na rzecz zrównoważonego rozwoju po 2020r., której kierunki Komisja Europejska określiła w grudniu 2019 r. w komunikacie nt. Europejskiego Zielonego Ładu (ang. European Green Deal –EGD). Wybuch pandemii koronawirusa (COVID-19), stanowił jednak diametralną zmianę sytuacji, obawiano się prawdopodobnych jego konsekwencji ekonomicznych. Przygotowany w połowie marca projekt KPR musiał ulec daleko idącym modyfikacjom. Obowiązujący KPR prezentuje bardzo wstępną ocenę sytuacji makroekonomicznej oraz scenariusz na najbliższe miesiące, ale przede wszystkim dokument ten został uzupełniony o działania w obszarze bezpośredniej walki z pandemią COVID-19 i przeciwdziałanie rozszerzającym się jej skutkom ekonomicznym zwany „tarczą antykryzysową”. W dokumencie przewiduje się, że „osłabienie aktywności gospodarczej przełoży się na pogorszenie sytuacji na rynku pracy. Zmniejszy się liczba pracujących, spadnie dynamika nominalnych wynagrodzeń, wzrośnie bezrobocie. Założono przy tym, że firmy będą dążyły do utrzymania zatrudnienia kosztem obniżek dynamiki płac. (...) W kolejnych miesiącach presja inflacyjna powinna być mniejsza, m.in. w efekcie spadku

aktywności gospodarczej i pogorszenia sytuacji na rynku pracy, co przełoży się na spadek inflacji bazowej”. Natomiast wspomniana Tarcza antykryzysowa skupić ma się na pięciu filarach tj.:

- Bezpieczeństwo pracowników,
- Finansowanie przedsiębiorstw,
- Wsparcie dla systemu ochrony zdrowia,
- Wzmocnienie systemu finansowego,
- Wsparcie inwestycji publicznych.

Komisja Europejska podejmuje również inne inicjatywy, przede wszystkim takie, będące reakcją na zachodzące na świecie i w Europie zmiany, m.in. koordynuje wspólną europejską reakcję na pandemię koronawirusa. Działa w celu wzmocnienia sektora zdrowia publicznego oraz złagodzenia społeczno-gospodarczych skutków pandemii. Jedną z najistotniejszych decyzji dotyczących strategii działania na rzecz poprawy sytuacji społeczno-gospodarczej było zatwierdzenie wraz z Parlamentem Europejskim oraz szefami państw i rządów UE, planu odbudowy dla Europy. Ma on pomóc w wyjściu z kryzysu oraz zapewnić podstawy dla bardziej nowoczesnej i zrównoważonej Europy. W tym celu przyjęty został długoterminowy budżet na lata 2021–2027. W ciągu najbliższych siedmiu lat beneficjentom środków unijnych udostępniona zostanie łączna kwota **1,8 bln euro**. Środki te zapewnią **zrównoważoną odbudowę oraz transformację ekologiczną i cyfrową w Europie. W ich ramach działać będzie NextGenerationEU (nadzwyczajny instrument odbudowy o wartości 750 mld EUR), w ramach którego możliwe będzie zaciąganie pożyczek.**

Od 1 stycznia 2021 r. po przyjęciu odpowiednich przepisów sektorowych oraz rocznego budżetu na 2021 r. przez Parlament Europejski i Radę, Komisja Europejska ma możliwość przydzielania środków w ramach wieloletnich ram finansowych (WRF).

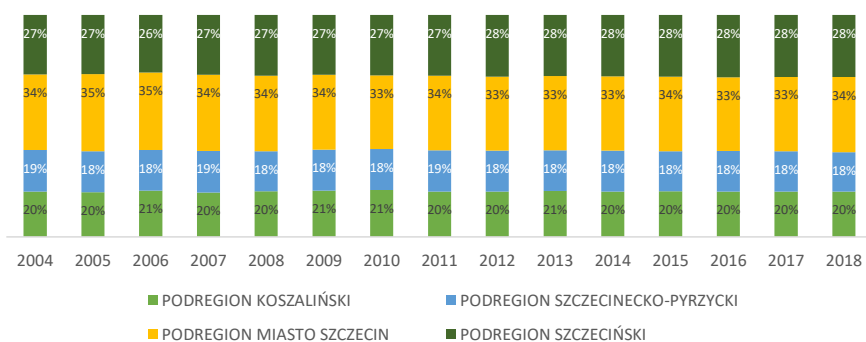
Na szczeblu wojewódzkim, przyjmowane są dokumenty strategiczne zgodne z założeniami rozwoju w wymiarze krajowym oraz europejskim. W przypadku województwa zachodniopomorskiego, aktualną podstawą programową rozwoju regionalnego jest Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030. Wraz z sektorowymi politykami oraz innymi dokumentami programowymi tworzy ona Zachodniopomorski Model Programowania Rozwoju.

Podstawowe informacje opisujące gospodarkę regionu

Rozpoczynając charakterystykę województwa pod względem gospodarczym, należy przede wszystkim zacząć od podstawowego syntetycznego wskaźnika makroekonomicznego, wskazującego na kondycję gospodarki, jakim jest produkt krajowy brutto (PKB) w cenach bieżących. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego PKB w województwie zachodniopomorskim w 2018 roku wyniósł 78 252 mln zł, co stanowi 3,7% wartości krajowej.

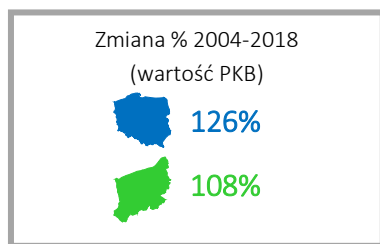
Ponad 60% PKB w regionie wytworzone zostało w dwóch jego podregionach – w mieście Szczecin (26 434 mln zł) oraz w podregionie szczecińskim (21 916 mln zł). Pozostałe dwa podregiony charakteryzują się znacznie mniejszymi wartościami i udziałem w PKB regionalnym, co wskazuje na istniejące na obszarze województwa dysproporcje w rozkładzie potencjału gospodarczego. Jak widać na poniższym wykresie, sytuacja ta nie zmienia się na przestrzeni ostatnich lat, analizując wyniki od roku wejścia Polski do UE.

Wykres 1. Struktura PKB w województwie zachodniopomorskim według podregionów w latach 2004-2018.

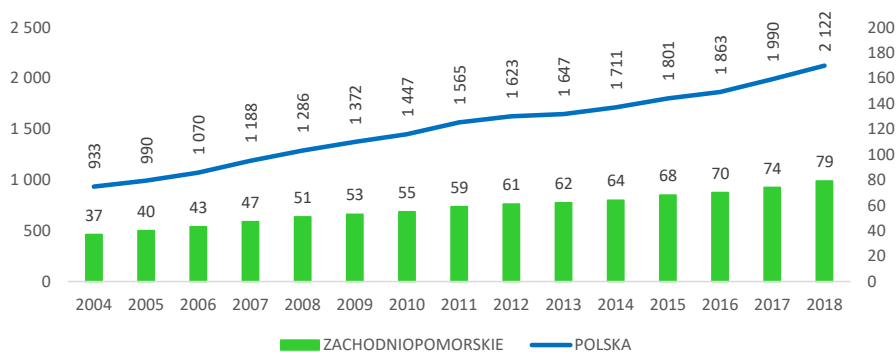

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W analizowanym okresie widzimy również trend wzrostu jeśli chodzi o PKB województwa zachodniopomorskiego – jego tempo jest jednak znacznie słabsze niż w przypadku całego kraju.

Wykres 2. Wartość PKB w województwie zachodniopomorskim i Polsce w latach 2004-2018 (mld zł).

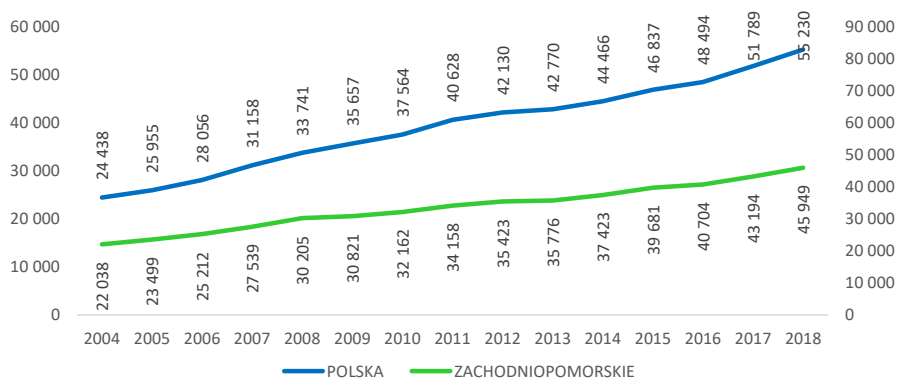

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W powyższym kontekście ważny jest osiągany w regionie PKB w przeliczeniu na 1 mieszkańca. W regionie zachodniopomorskim w 2018 roku wartość ta wyniosła 45 949 zł, co stawia go w połowie stawki wśród wszystkich województw. Zajmując 8. miejsce pod tym względem, zachodniopomorskie wyprzedzają województwa: mazowieckie (1.), dolnośląskie (2.), wielkopolskie (3.), śląskie (4.), pomorskie (5.), łódzkie (6.) i małopolskie (7.). Warto wskazać, że w latach 2004-2005, zachodniopomorskie znajdowało się o pozycję wyżej, jako 7. w tym rankingu.

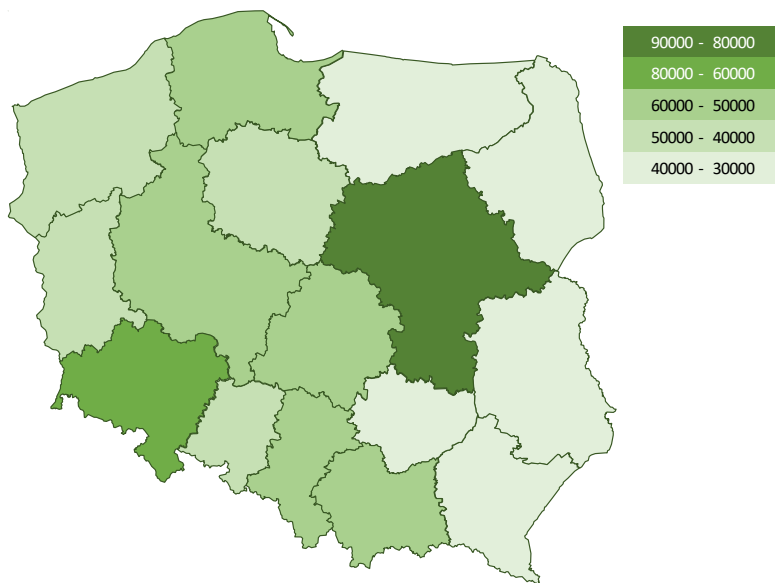
PKB na 1 mieszkańca w regionie pozostaje też niższy niż PKB w przeliczeniu na 1 mieszkańca w odniesieniu do całej Polski. Wewnątrz regionu zdecydowanie największą wartość odnotowuje się w podregionie mieście Szczecin (w 2018 roku 65 547 zł na mieszkańca), z kolei najniższą charakteryzuje się podregion szczecinecko-pyrzycki (32 472 zł). Pomiędzy nimi, jako drugi pod względem wysokości PKB na mieszkańca plasuje się podregion koszaliński (44 638 zł w analogicznym okresie) oraz szczeciński (42 723 zł). Warto w tym miejscu zauważyć, że choć podregion szczeciński wytwarza drugą największą bezwzględną wartość PKB w województwie zachodniopomorskim po mieście Szczecin, to jednak w przeliczeniu na 1 mieszkańca podregionu, ustępuje on podregionowi koszalińskiemu. Układ ten nie zmienia się od 2004 roku.

Wykres 3. PKB na 1 mieszkańca w województwie zachodniopomorskim i Polsce w latach 2004-2018.

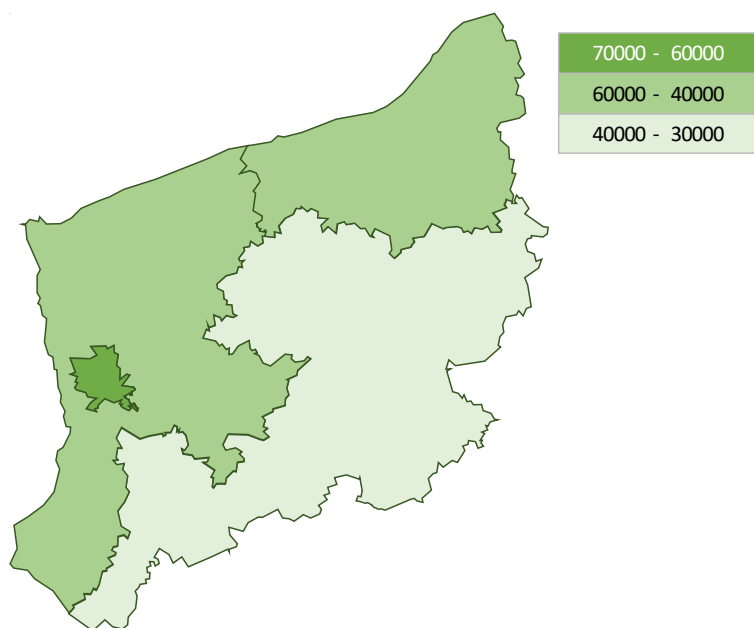
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Mapa 1. PKB na 1 mieszkańca w Polsce według województw w 2018 roku (zł).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Mapa 2. PKB na 1 mieszkańca w województwie zachodniopomorskim według podregionów w 2018 roku (zł).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Struktura gospodarki

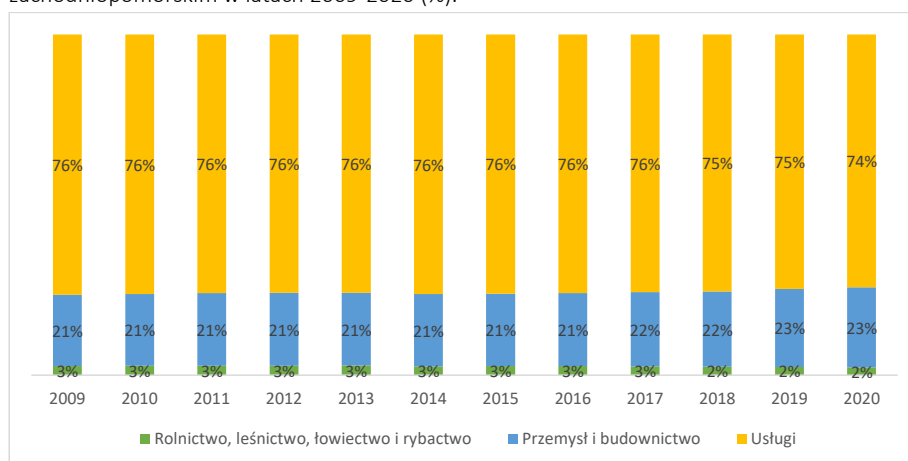
Kolejnym z podstawowych mierników charakteryzujących gospodarkę, a jednocześnie służących do oceny poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów oraz dojrzałości systemu rynkowego jest struktura gospodarki – proporcje między udziałem poszczególnych sektorów wskazują na pewne etapy rozwoju. Układ ten zmienia się wraz z postępującym rozwojem gospodarczym. Uznaje się, że postęp ten charakteryzuje zmniejszająca się rola sektora rolniczego, początkowo zwiększająca się, stabilizująca się rola przemysłu, który w późniejszych fazach rozwoju kurczy się na rzecz systematycznego wzrostu roli sektora usług.

Na przestrzeni lat 2009¹-2020 w strukturze gospodarki województwa zachodniopomorskiego dominuje udział sektora usług (74% w 2020 roku) przy niskim odsetku sektora rolnictwa, leśnictwa, łowiectwa i rybactwa (2% w 2020 roku). Struktura ta jest bardzo zbliżona do ogólnokrajowej, która ma bardzo stały charakter, biorąc pod uwagę ostatnie 11 lat.

¹ Najwcześniejszy okres, dla którego dostępne są pełne dane w zbiorach BDL GUS

Analizując rozkład poszczególnych sektorów gospodarczych we wszystkich regionach Polski, Pomorze Zachodnie na tle pozostałych województw plasuje się na 8 pozycji, jeśli chodzi o wysokość odsetka udziału sektora usługowego.

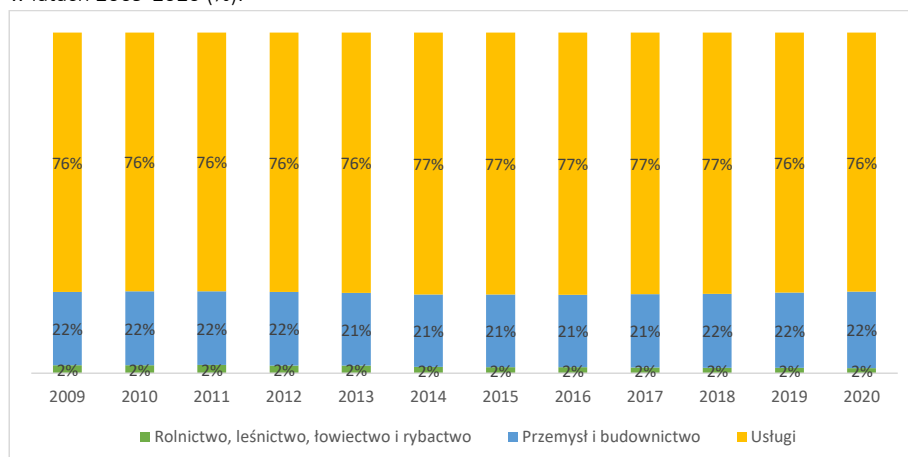
Wykres 4. Struktura podmiotów gospodarczych według sektorów gospodarki w województwie zachodniopomorskim w latach 2009-2020 (%).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

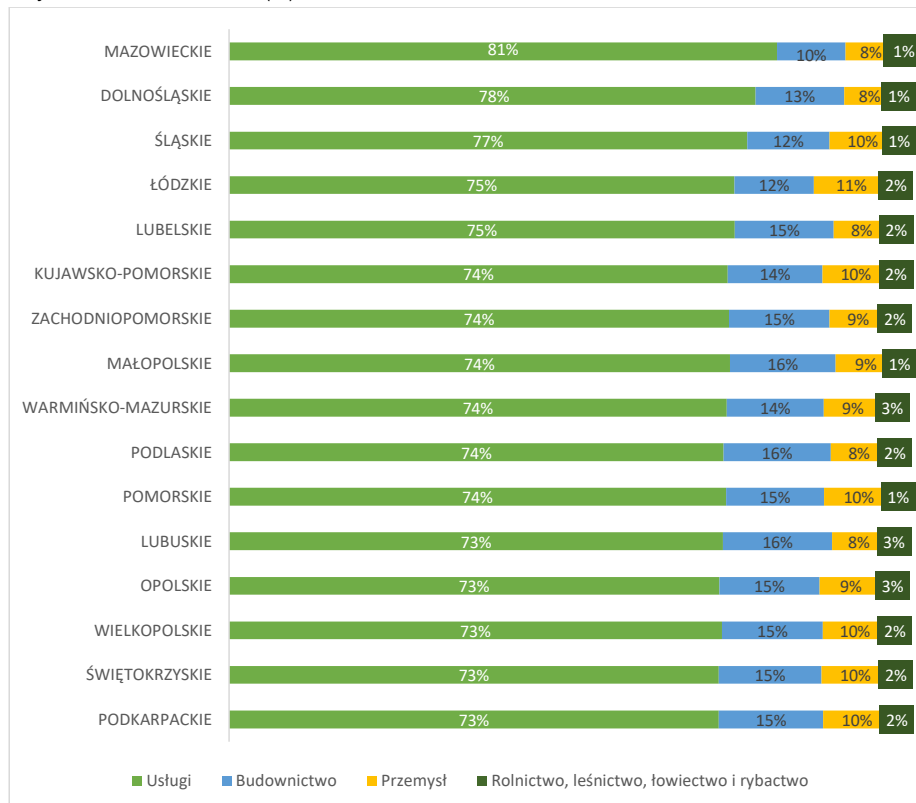
*wartości na wykresie mogą nie sumować się do 100% ze względu na stosowane przez program zaokrąglenia wartości po przecinku.

Wykres 5. Struktura podmiotów gospodarczych według sektorów gospodarki w Polsce w latach 2009-2020 (%).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Wykres 6. Struktura podmiotów gospodarczych według sektorów gospodarki w Polsce według województw w 2020 roku (%).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Poniższa tabela przedstawia strukturę gospodarki w ujęciu wewnątrzregionalnym, pokazując zróżnicowanie między powiatami województwa. Wynika ono ze specyfiki Pomorza Zachodniego, które charakteryzuje się przede wszystkim nierównomiernym rozkładem sieci osadniczej oraz zróżnicowaną dostępnością transportową, a ponadto jest jednym z najbogatszych regionów w Polsce pod względem powierzchni i liczby obszarów naturalnych – ponad 30% terytorium województwa stanowią obszary Natura 2000². Biorąc pod uwagę najbardziej aktualne dane, właściwe dla roku 2020, zdecydowanie największy udział sektora rolnictwa, leśnictwa, łowiectwa i rybactwa odnotowano w powiecie łobeskim – blisko 7%, a więc znacznie więcej niż średni udział w regionie. Do powiatów o największych udziałach podmiotów gospodarczych z sektora przemysłu należą natomiast: pyrzycki (11%), policki

² Informacje zawarte na stronie Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Szczecinie, pod adresem: <http://szczecin.rdos.gov.pl/o-sieci>

(11%) oraz myśliborski (11%). 3 powiaty zachodniopomorskiego przekroczyły poziom 80% udziału usług w strukturze gospodarki – są to miasta na prawach powiatu: Świnoujście (83%) i Koszalin (81%), a także powiat kołobrzeski (80%).

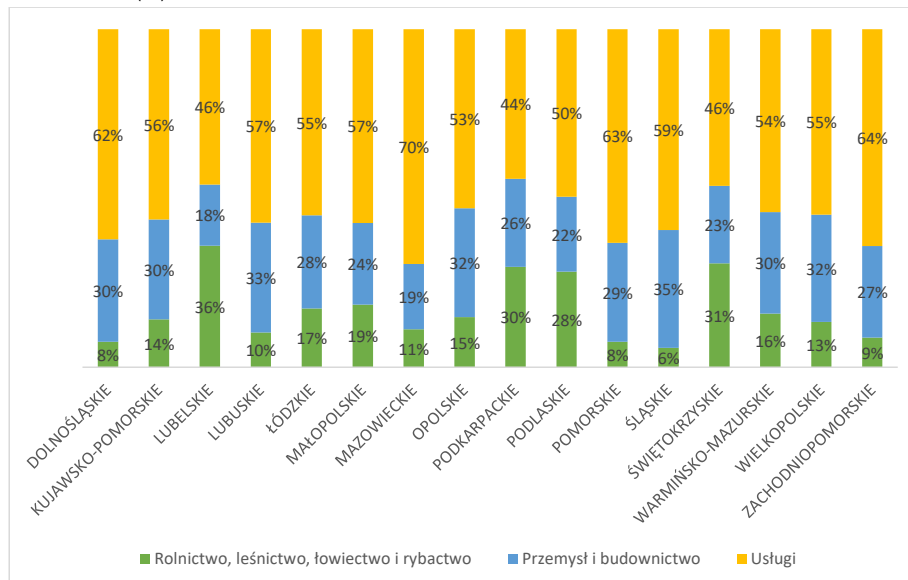
Tabela 1. Struktura podmiotów gospodarczych według sektorów gospodarki w województwie zachodniopomorskim według powiatów w 2020 roku (%).

	Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	Przemysł	Budownictwo	Usługi
Powiat m. Świnoujście	1%	7%	10%	82%
Powiat m. Koszalin	1%	7%	11%	81%
Powiat kołobrzeski	2%	5%	12%	81%
Powiat m. Szczecin	1%	9%	12%	78%
Powiat gryficki	3%	6%	14%	77%
Powiat szczecinecki	3%	8%	14%	75%
Powiat kamieński	4%	7%	15%	74%
Powiat policki	1%	11%	14%	74%
Powiat sławieński	5%	7%	16%	72%
Powiat wałecki	5%	9%	16%	70%
Powiat koszaliński	4%	9%	17%	70%
Powiat świdwiński	4%	10%	15%	71%
Powiat drawski	5%	9%	16%	70%
Powiat białogardzki	4%	9%	18%	69%
Powiat stargardzki	2%	9%	20%	69%
Powiat łobeski	7%	9%	16%	68%
Powiat goleniowski	4%	10%	20%	66%
Powiat myśliborski	4%	11%	19%	66%
Powiat choszczeński	5%	10%	20%	65%
Powiat gryfiński	4%	10%	23%	63%
Powiat pyrzycki	4%	11%	24%	61%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

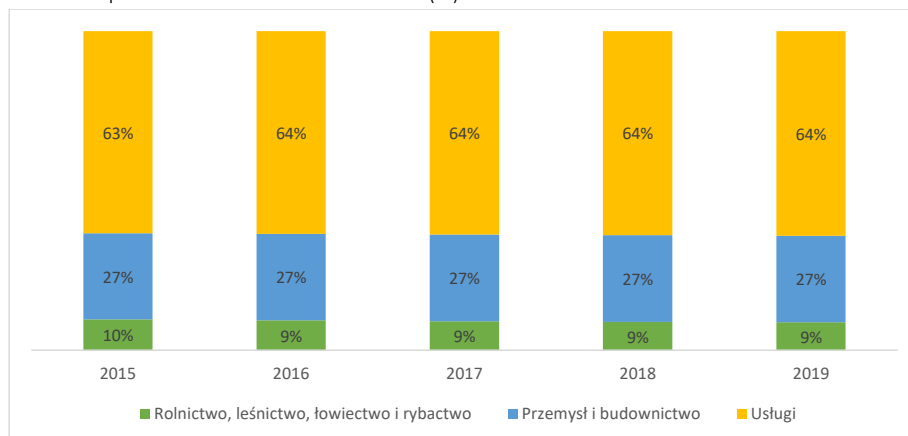
Ważnym wskaźnikiem w omawianym kontekście pozostaje struktura pracujących według sektorów gospodarki. Analizując dane w tym zakresie można zauważyć, że w przypadku województwa zachodniopomorskiego, jest ona najbardziej zbliżona do struktury uśrednionej dla całego kraju. Na tle pozostałych województw, region zachodniopomorski charakteryzuje się relatywnie wysokim udziałem pracujących w sektorze usługowym – pod tym względem jego 2. pozycja kształtuje się gorzej tylko od województwa mazowieckiego. Jednocześnie zauważa się spadek udziału osób pracujących w sektorze rolnictwa, leśnictwa, łowiectwa i rybactwa w zachodniopomorskim z 9,6% w roku 2015 do 8,7% w 2019, co zgodne jest ze spadkiem w odniesieniu do całego kraju – gdzie zauważa się spadek z 16,5% do 15,1%.

Wykres 7. Struktura pracujących według sektorów gospodarki w Polsce według województw w 2019 roku (%).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

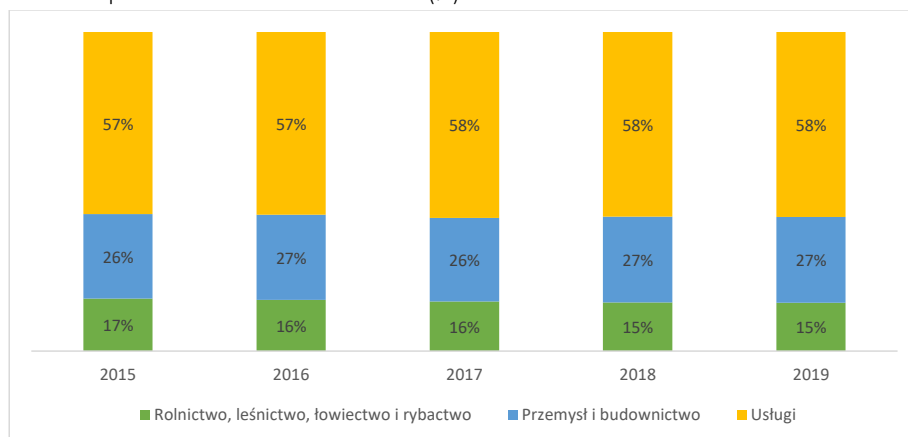
Wykres 8. Struktura pracujących według sektorów gospodarki w województwie zachodniopomorskim w latach 2015³-2019 (%).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

³ Według danych BDL GUS, wcześniejsze lata objęte tajemnicą statystyczną w zakresie sekcji PKD B-F

Wykres 9. Struktura pracujących według sektorów gospodarki w województwie zachodniopomorskim w latach 2015⁴-2019 (%).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Województwo zachodniopomorskie charakteryzuje się też bardzo specyficzną strukturą podmiotów gospodarczych, biorąc pod uwagę ich wielkość – zdecydowanie dominują w niej mikro i małe przedsiębiorstwa. Liczba średnich i dużych firm jest niska, przy czym na przestrzeni ostatnich 15 lat systematycznie spadała (liczba średnich firm spadła ze 148 w 2005 roku do 114 w 2020 roku oraz liczba dużych firm spadła z liczby 29 do 19 w analogicznych latach). Więcej informacji o tej strukturze zawarto w rozdziale dotyczącym przedsiębiorstw.

Atrakcyjność inwestycyjna

Atrakcyjność inwestycyjna, jak i konkurencyjność województwa ma istotne znaczenie dla rozwoju regionalnego i lokalnego. Dlatego też stanowi przedmiot zainteresowania wielu krajowych i europejskich rankingów – jednym z nich w skali europejskiej jest raport przygotowywany regularnie co 3 lata na podstawie unijnego indeksu konkurencyjności regionalnej (RCI - *Regional Competitiveness Index*). Ostatni raport przedstawiający analizy w tym zakresie został opublikowany dla roku 2019. Zawarta w nim ocena regionów europejskich pod względem RCI dokonywana jest w oparciu o 11 filarów (czynników konkurencyjności mających znaczenie dla przedsiębiorstw i mieszkańców), które przyporządkowano do trzech grup: filarów podstawowych (instytucje, stabilność makroekonomiczna, infrastruktura, zdrowie, jakość edukacji podstawowej), filarów efektywności (edukacja na poziomie wyższym oraz szkolenia i uczenie się przez całe życie,

⁴ Według danych BDL GUS, wcześniejsze lata objęte tajemnicą statystyczną w zakresie sekcji PKD B-F

wydajność rynku pracy, wielkość rynku) i filarów innowacyjności (otwartość na postęp techniczny, stan rozwoju przedsiębiorstw, innowacyjność). Zgodnie z edycją RCI 2019, województwo zachodniopomorskie (tak jak większość polskich województw) znalazła się w grupie jednostek o względnie niskiej atrakcyjności i konkurencyjności (etap rozwoju określony na poziomie 2 na skali od 1 do 5)⁵, plasując się na 207. miejscu wśród 268 analizowanych regionów (w skali od 0 do 100 uzyskało ocenę 35,77). Jest to spadek w stosunku do RCI 2016, w którym zachodniopomorskie zajmowało 198. pozycję (na 263). Podobnie jak w poprzedniej edycji raportu, województwo zachodniopomorskie cechowało się szczególnie niekorzystną sytuacją w zakresie filarów innowacyjności, w tym najgorzej wypadało pod względem cech określonych jako zaawansowanie przedsiębiorstw (*Business sophistication*), na co składa się między innymi zatrudnienie w sekcjach K-N⁶ klasyfikacji PKD czy też odsetek MŚP prowadzących współpracę w zakresie innowacji.

Tabela 2. Ocena województwa zachodniopomorskiego w układzie poszczególnych komponentów RCI 2019.

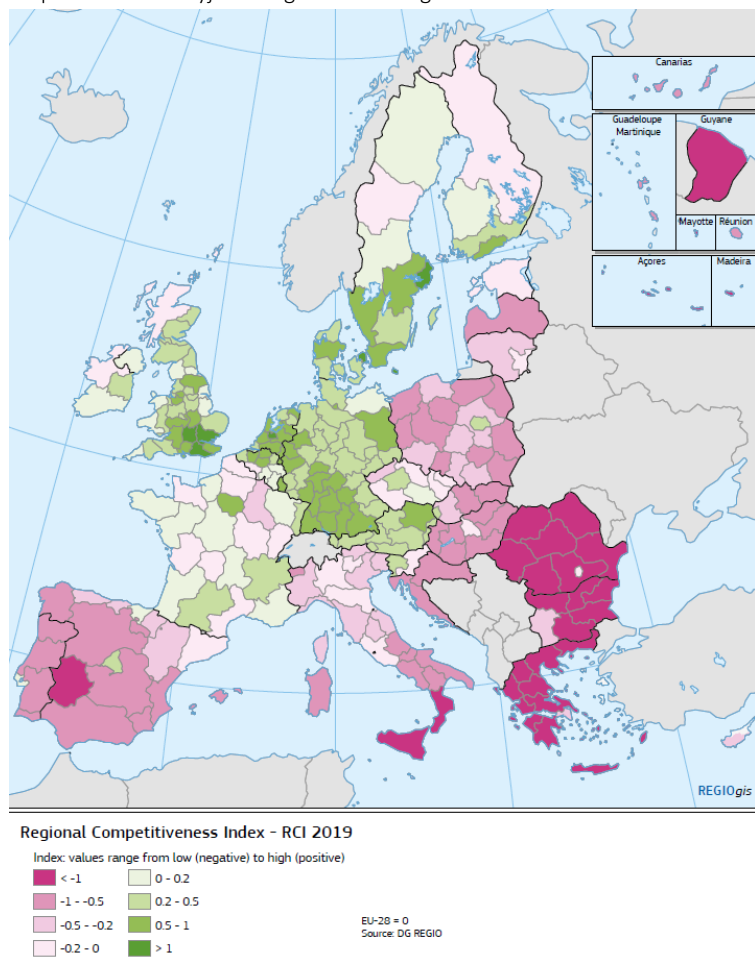
	wartość wskaźnika RCI (EU=0)	Typ filarów	Ocena (EU=0)	Nazwa filaru	Ocena (EU=0)
RCI 2019	-0,64	Filar podstawowy	-0,79	Instytucje	-0,59
				Infrastruktura	-0,92
				Zdrowie	-1,43
		Filar efektywności	-0,45	Edukacja na poziomie wyższym oraz szkolenia i uczenie się przez całe życie	-0,19
				Wydajność rynku pracy	-0,07
				Wielkość rynku (potencjał rynkowy)	-1,11
		Filar innowacyjności	-0,91	Otwartość na postęp technologiczny (gotowość technologiczna)	-0,66
				Stan rozwoju przedsiębiorstw (zaawansowanie przedsiębiorstw)	-1,41
				Innowacyjność	-0,66

Źródło: Opracowanie własne na podstawie The EU Regional Competitiveness Index 2019.

⁵ Za: RCI 2019: Stage of development (1=Lowest; 5=Highest)

⁶ K – Działalność finansowa i ubezpieczeniowa, L – Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości, M – Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna, N - Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca

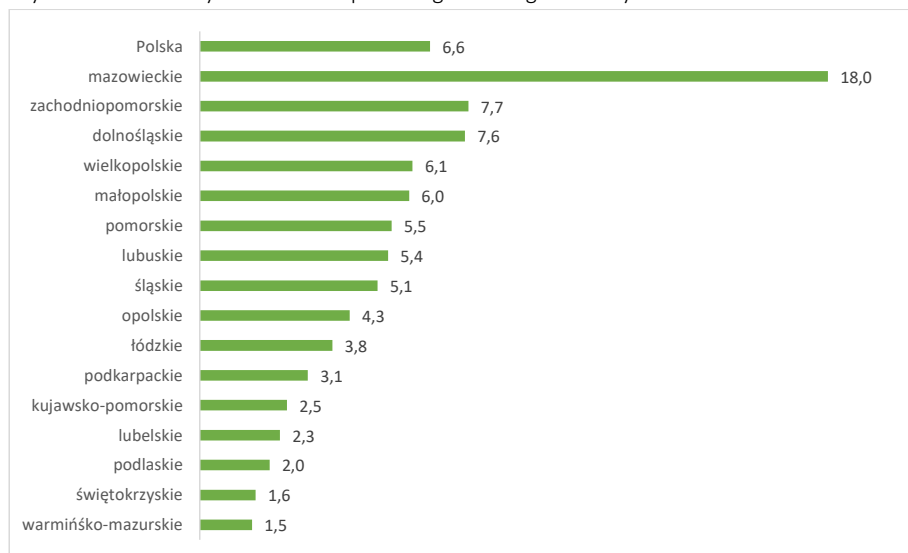
Mapa 3. Konkurencyjność regionów według RCI 2019.

Źródło: The EU Regional Competitiveness Index 2019.

Wysoką atrakcyjność inwestycyjną Pomorza Zachodniego potwierdza znaczna obecność krajowych i zagranicznych firm. Jak wskazują dane statystyki publicznej, w 2019 roku na terenie województwa zachodniopomorskiego funkcjonowało ponad 1300 podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego, co w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców daje liczbę 7,7 podmiotów. Jest to liczba wyższa niż średnia dla całego kraju (która wynosi 6,6). Biorąc pod uwagę wartość niniejszego wskaźnika we wszystkich województwach, zachodniopomorskie plasuje się na drugiej pozycji wśród regionów Polski.

Wykres 10. Podmioty z udziałem kapitału zagranicznego na 10 tys. mieszkańców w 2019 roku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

O atrakcyjności województwa zachodniopomorskiego dla biznesu świadczy także wysoka liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. mieszkańców dająca drugą pozycję w kraju pod tym względem (więcej na ten temat w podrozdziale 1. dotyczącym przedsiębiorstw regionu). Według informacji Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego, na obszarze Pomorza Zachodniego znajduje się ponad 8 000 ha uzbrojonych terenów przeznaczonych pod różnego rodzaju inwestycje⁷. Jest to przede wszystkim efektem wsparcia szeregu inwestycji związanych z uzbrajaniem terenów inwestycyjnych zarówno w perspektywie finansowej 2007-2013, jak i 2014-2020. Warto jednocześnie zaznaczyć, że całe województwo stanowi obszar specjalnej strefy ekonomicznej, co nie pozostaje bez korzystnego wpływu na warunki inwestycyjne, upraszczając procedury administracyjne z tym związane. Zachęty finansowe dla inwestorów, z których do tej pory mogli oni korzystać tylko w określonych Specjalnych Strefach Ekonomicznych, od 30 czerwca 2018 r. są dostępne w całym regionie. Na podstawie analiz przeprowadzonych w obrębie obszaru przedsiębiorstw w regionie zachodniopomorskim (które szczegółowo zostały ujęte w kolejnym rozdziale) należy wskazać, że istotną barierę w uzyskiwaniu pożądanego poziomu we zwiększaniu zdolności inwestycyjnych stanowi przewaga mikroprzedsiębiorstw i małych działalności w strukturze podmiotów gospodarczych województwa.

⁷ <http://eregion.wzp.pl/obszary/tereny-inwestycyjne>

1. Przedsiębiorstwa

Wzrost znaczenia przedsiębiorczości, którego wyznacznikiem jest m.in. tworzenie się nowych przedsiębiorstw oraz rozwijania ich działalności jest obecnie jednym z kluczowych warunków rozwoju społeczno-gospodarczego krajów oraz regionów. To także jeden z wiodących czynników przesądzających o konkurencyjności danego obszaru. Na przestrzeni ostatnich lat liczba przedsiębiorstw systematycznie rośnie. W 2018 r. w Polsce działało 2,15 mln przedsiębiorstw niefinansowych, określanych jako aktywne, podczas gdy w 2008 r. było ich 1,86 mln (co oznacza wzrost o 15,5%)⁸. Dominujące znaczenie ma sektor mikro, małych i średnich przedsiębiorstw (MSP), bo podmioty te stanowią 99,8% wszystkich firm. Wśród nich najliczniejszą grupą (96,7%; 2,08 mln) są mikroprzedsiębiorstwa. Udział firm małych w strukturze polskich przedsiębiorstw wynosi 2,4% (52,7 tys.), średnich – 0,7% (15,2 tys.), zaś dużych – tylko 0,2% (3,7 tys.)⁹. Wśród województw w Polsce liderem pod względem poziomu przedsiębiorczości¹⁰ jest Mazowsze. Na drugim miejscu plasuje się województwo wielkopolskie, a na trzecim województwo pomorskie. Województwo zachodniopomorskie zajęło szóste miejsce, co pokazuje, że poziom rozwoju przedsiębiorczości w porównaniu do innych obszarów kraju jest dość dobry.

⁸ Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce 2020, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2020, s. 8.

⁹ Ibidem.

¹⁰ Rankingi, wg metodologii stosowanej przez PARP sporządzono na podstawie następujących wskaźników:

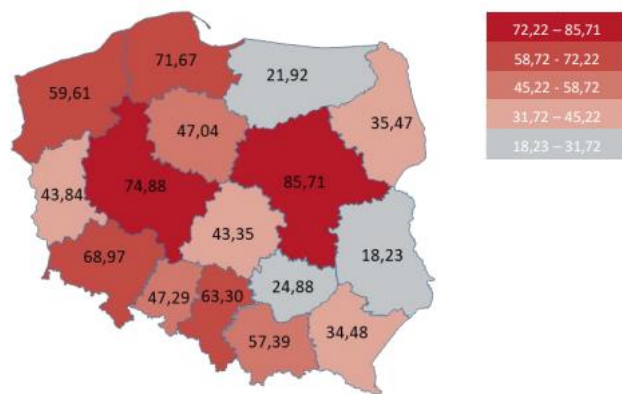
- liczba przedsiębiorstw aktywnych na 1000 mieszkańców (dla przedsiębiorstw mikro, małych i średnich);
- liczba pracujących na aktywny podmiot w firmach mikro, małych i średnich;
- pracujący w przedsiębiorstwach aktywnych (mikro, małych i średnich) na 1000 mieszkańców;
- przychody na aktywne przedsiębiorstwo mikro, małe i średnie;
- przychody na pracującego w aktywnej firmie mikro, małej, średniej;
- udział kosztów w przychodach w aktywnych przedsiębiorstwach mikro, małych i średnich;
- przeciętne wynagrodzenie w przedsiębiorstwach aktywnych, małych i średnich;
- nakłady inwestycyjne na mikro, małe i średnie przedsiębiorstwo aktywne;
- nakłady inwestycyjne na pracującego w aktywnym przedsiębiorstwie mikro, małym i średnim;

Wskaźnik syntetyczny (WS) został sporządzony według wzoru: $WS = (p \cdot n - x) \cdot 100 / \max(p \cdot n - x)$

gdzie: n – liczba zmiennych, x – liczba punktów za zmienne stanowiące sumę miejsc zajętych przez region w rankingu w poszczególnych podrankingach, p – liczba miejsc w rankingu, max (p·n-x) – maksymalna liczba punktów jakie można uzyskać w przypadku zajęcia pierwszego miejsca we wszystkich podrankingach.

Wartość wskaźnika to poziom zrealizowania przez region maksymalnego wyniku, czyli zajęcia pierwszego miejsca we wszystkich podrankingach.

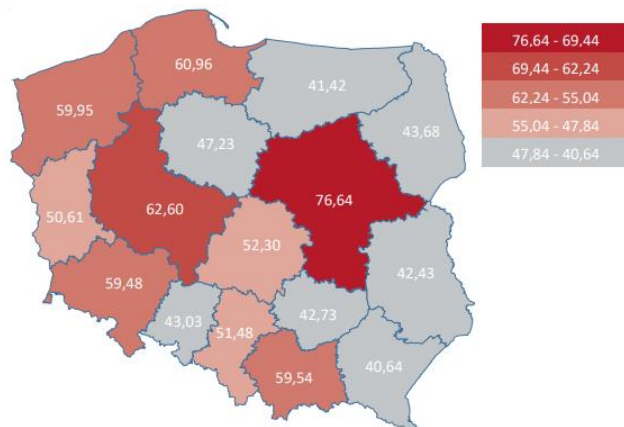
Mapa 4. Poziom przedsiębiorczości w regionach – wskaźnik syntetyczny.

Źródło: Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce 2020, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2020, s. 36.

W ocenie poziomu przedsiębiorczości w ujęciu wojewódzkim warto posłużyć się również wskaźnikiem liczby aktywnych MSP na 1000 mieszkańców. W tym zestawieniu także najkorzystniej wypada województwo mazowieckie (76,64%), następnie województwo wielkopolskie (62,60%), ale tuż za nim są województwa pomorskie (60,69%) i zachodniopomorskie (59,95%).

Mapa 5. Liczba MSP aktywnych na 1000 mieszkańców w Polsce w 2018 r. wg województw.

Źródło: Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce 2020, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2020, s. 39.

Te wstępne dane pokazują, że poziom przedsiębiorczości w województwie zachodniopomorskim uznać można za dość wysoki. Aby uzyskać bardziej szczegółowy obraz w zakresie zmian poziomu prowadzenia działalności gospodarczej w regionie w dalszej części rozdziału dokonano analizy zmian danych statystycznych obejmujących lata 2004 – 2020¹¹. Ten dość długi okres pozwala uwzględnić zmiany w zakresie rozwoju przedsiębiorczości w regionie, na które wpływ zapewne miały także środki unijne. Jednym z celów miało być ich optymalne wykorzystanie w celu zwiększenia konkurencyjności gospodarek lokalnych oraz stworzenia warunków do trwałego i zrównoważonego rozwoju.

Główne podmioty i ich sytuacja

Liczba podmiotów gospodarki narodowej w województwie zachodniopomorskim na koniec 2020 r. wyniosła 234, 1 tys. firm i było to o blisko 2,6% więcej niż w 2019 r. oraz aż o ponad 13% więcej niż w 2005 r. Odpowiadając na pytanie badawcze o główne grupy podmiotów, które mają wpływ na omawiany obszar tematyczny, należy wskazać, że w strukturze gospodarczej regionu dominują mikro i małe przedsiębiorstwa, w dużej mierze o profilu usługowym. To one przede wszystkim decydują o kształcie przedsiębiorczości w regionie.

Jak zostało wskazane w informacjach ogólnych, charakteryzujących gospodarkę regionu, województwo zachodniopomorskie od 2009 roku niezmiennie charakteryzuje największy udział sektora usług w strukturze gospodarki regionu (74% w 2020 roku) przy niskim odsetku sektora rolnictwa, leśnictwa, łowiectwa i rybactwa (2% w 2020 roku). Struktura ta jest bardzo zbliżona do ogólnokrajowej, która ma bardzo stały charakter, biorąc pod uwagę ostatnie 11 lat. Pomorze Zachodnie charakteryzuje stosunkowo niższy udział sektora usługowego w strukturze gospodarki na tle pozostałych województw.

Wzrost liczby podmiotów gospodarczych w latach 2005 – 2020 (szczegóły tabela), świadczy o przedsiębiorczości społeczności województwa i tworzy fundament pod dywersyfikację działalności gospodarczej. Jednak przeważają mikroprzedsiębiorstwa oraz podmioty małe, co stanowi barierę w uzyskiwaniu pożądanego poziomu nakładów na innowacyjność, we zwiększaniu zdolności inwestycyjnych oraz budowaniu powiązań kooperacyjnych¹².

¹¹ Jeśli były dostępne dane statystyczne obejmujące ten okres.

¹² Polityka gospodarcza województwa zachodniopomorskiego, , Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego. Szczecin 2021, s. 5

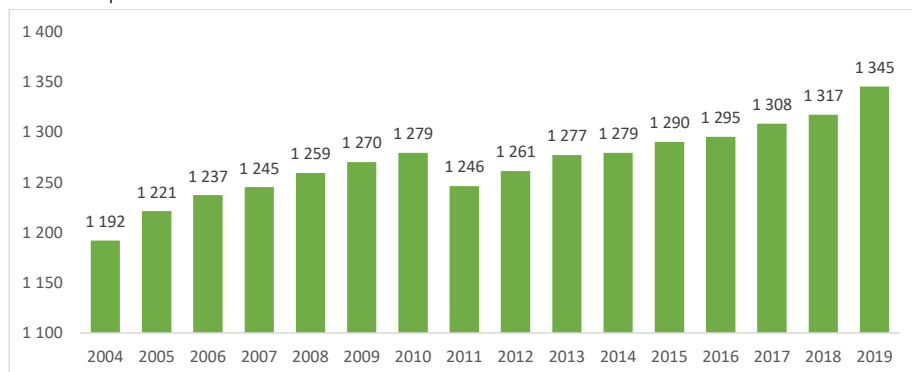
Tabela 3. Struktura podmiotów gospodarki narodowej wg rejestru REGON wg wielkości woj. zachodniopomorskim w latach 2005 – 2020 [osoby].

Liczba zatrudnionych	2005	2008	2011	2014	2017	2020
Ogółem	206 776	213 124	214 584	219 406	223 130	234 131
0-9	198 871	205 065	206 205	211 345	215 179	227 010
10-49	6 389	6 561	6 895	6 623	6 568	5 836
50-249	1 339	1 331	1 330	1 298	1 246	1 152
250-999	148	141	132	120	121	114
1000 i więcej	29	26	22	20	16	19

Źródło: GUS BDL.

Dość wysoki poziom przedsiębiorczości w województwie zachodniopomorskim znajduje potwierdzenie w danych statystycznych. Pokazują one m.in. wzrost liczby podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. ludności w latach 2004-2019, wykres poniżej.

Wykres 11. Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności w województwie zachodniopomorskim w latach 2004 - 2019.

Źródło: GUS BDL.

Warto także podkreślić dość dobry wynik województwa zachodniopomorskiego na tle innych regionów w zakresie liczby podmiotów wpisanych do REGON na 10 tys. ludności. W 2019 r. osiągnęło w zakresie tego wskaźnika drugą pozycję w kraju po województwie mazowieckim. Warto jednak sięgnąć do danych z 2004 r. dotyczących poziomu tego wskaźnika. Wynika z nich, że wówczas województwo zachodniopomorskie miało najwyższy wskaźnik podmiotów wpisanych do REGON na 10 tys. mieszkańców i wyprzedzało nawet świetnie wypadające w większości rankingów gospodarczych województwo mazowieckie.

Tabela 4. Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności w latach 2004 i 2019 wg województw.

województwa	2004	2019
mazowieckie	1 138	1 576
zachodniopomorskie	1 192	1 345
dolnośląskie	1 052	1 320
pomorskie	1 017	1 311
wielkopolskie	994	1 275
małopolskie	886	1 202
lubuskie	981	1 158
śląskie	913	1 066
opolskie	841	1 050
łódzkie	946	1 036
kujawsko-pomorskie	895	982
świętokrzyskie	800	944
warmińsko-mazurskie	762	927
podlaskie	757	896
lubelskie	684	879
podkarpackie	665	851

Źródło: GUS BDL.

Jeśli chodzi o nowo zarejestrowane podmioty w rejestrze REGON, to w przypadku województwa zachodniopomorskiego zauważyć można pewną stabilizację. Liczba nowo zarejestrowanych przedsiębiorstw w latach 2009 – 2019 oscylowała w granicach 18-19 tys. Można to uznać za sytuację pozytywną. Dość znaczny spadek nowo zarejestrowanych firm odnotowano w 2020 r., bo było to tylko nieco ponad 15 tys. W latach 2009-2020 obserwuje się zmniejszenie liczby podmiotów z branży rolnictwo, leśnictwo, rybactwo, a stabilizację w obszarze przemysł i budownictwo.

Tabela 5. Nowo zarejestrowane w rejestrze REGON podmioty gospodarki narodowej w województwie zachodniopomorskim w latach 2009-2020.

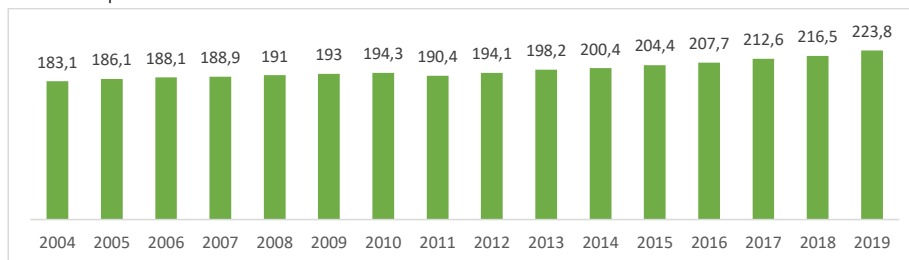
Branża	Ogółem	Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo, rybactwo	Przemysł i budownictwo	Pozostała działalność
2009	19 911	326	5 066	14 519
2010	20 824	330	5 579	14 915
2011	18 852	366	5 288	13 198
2012	18 806	345	4 864	13 597
2013	18 874	310	4 849	13 715
2014	19 011	306	5 074	13 631
2015	18 757	399	5 476	12 882
2016	17 809	285	5 461	12 063

Branża	Ogółem	Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo, rybactwo	Przemysł i budownictwo	Pozostała działalność
2017	18 575	262	6 045	12 268
2018	19 312	311	6 282	12 719
2019	19 144	279	6 546	12 319
2020	15 776	260	5 352	10 164

Źródło: GUS BDL.

Analizy odnoszące się do sytuacji w zakresie przedsiębiorczości w województwie zachodniopomorskim poszerzono o uwzględnienie liczby podmiotów na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym w latach 2004 – 2019.

Wykres 12. Podmioty na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym w województwie zachodniopomorskim w latach 2004-2019.

Źródło: GUS BDL.

Z zaprezentowanych danych wynika, że zwiększa się liczba podmiotów gospodarczych przypadających na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym. Jednak, warto zobaczyć, jak województwo zachodniopomorskie plasuje się na tle całego kraju.

Dane dotyczące wszystkich województw i zmian w zakresie podmiotów na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym w latach 2004 i 2019 zestawiono w tabeli 6. W 2004 r. najwyższy wskaźnik podmiotów na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym odnotowano w województwie zachodniopomorskim (183,1). Na drugim miejscu było województwo mazowieckie (180,2). Natomiast w 2019 r. Zachodniopomorskie straciło pozycję lidera i z wynikiem 223,8 zajęło drugą lokatę po Mazowszu (267,1).

Tabela 6. Podmioty na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym wg województw w latach 2004 i 2019.

województwa	2004	2019
mazowieckie	180,2	267,1
zachodniopomorskie	183,1	223,8
dolnośląskie	161,6	220,9

województwa	2004	2019
pomorskie	159,1	219,3
wielkopolskie	155,1	212
małopolskie	142,3	198,4
lubuskie	151,4	192
śląskie	140,3	178,8
łódzkie	148,9	176,3
opolskie	131,2	171,2
kujawsko-pomorskie	140,4	162,7
świętokrzyskie	129,2	157,7
warmińsko-mazurskie	120,1	151,4
podlaskie	123,9	146,8
lubelskie	111,4	146,3
podkarpackie	108,3	138,6

Źródło: GUS BDL.

Warto zauważyć, że w województwie zachodniopomorskim wzrasta liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą. W 2020 r. było to prawie 173 tys. osób, podczas gdy w 2012 r. liczba ta wyniosła nieco ponad 163 tys. osób. Osoby fizyczne najczęściej prowadzą działalność gospodarczą związaną z sekcją G (Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle), sekcją F (Budownictwo), sekcją M (Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna).

Tabela 7. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą w województwie zachodniopomorskim latach 2012 – 2020 wg sekcji PKD.¹³

Sekcja	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Ogółem	163 227	164 135	162 031	161 560	160 354	160 649	165 305	168 274	172 994
Sekcja A	4 351	4 424	3 881	3 845	3 779	3 714	3 751	3 753	3 757
Sekcja B	53	51	54	49	49	45	46	44	47
Sekcja C	13 045	13 241	13 309	13 418	13 386	13 432	13 778	14 140	14 452

¹³ Podział działalności według PKD 2007: Sekcja A – Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo, Sekcja B – Górnictwo i wydobywanie, Sekcja C – Przetwórstwo przemysłowe, Sekcja D – wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych, Sekcja E – dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją, Sekcja F – Budownictwo, Sekcja G – Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle, Sekcja H – Transport i gospodarka magazynowa, Sekcja I – Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi, Sekcja J – Informacja i komunikacja, Sekcja K – Działalność finansowa i ubezpieczeniowa, Sekcja L – Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości, Sekcja M – Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna, Sekcja N – Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca, Sekcja O – Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne, Sekcja P – Edukacja, Sekcja Q – Opieka zdrowotna i pomoc społeczna, Sekcja R – Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją, Sekcja S – Pozostała działalność usługowa, Sekcja T – Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby, Sekcja U – Organizacje i zespoły eksterytorialne

Sekcja	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Sekcja D	150	157	149	145	147	137	130	125	119
Sekcja E	348	360	347	346	345	326	326	339	337
Sekcja F	24 480	24 454	23 714	23 834	23 915	24 707	26 581	28 761	30 807
Sekcja G	42 728	42 012	40 943	39 877	38 642	37 399	37 144	35 590	35 493
Sekcja H	12 694	12 504	12 239	12 242	12 164	12 210	12 500	12 533	12 753
Sekcja I	11 008	10 918	10 811	10 688	10 761	10 768	11 136	11 536	11 941
Sekcja J	3 295	3 421	3 562	3 688	3 818	3 911	4 272	4 498	4 801
Sekcja K	6 045	6 044	5 805	5 549	5 251	5 128	5 101	5 054	4 997
Sekcja L	1 788	1 824	1 886	1 916	1 950	2 068	2 182	2 288	2 389
Sekcja M	13 884	14 355	14 647	14 897	15 100	15 227	15 692	15 778	16 212
Sekcja N	5 350	5 730	5 934	6 059	5 879	5 835	5 912	6 129	6 351
Sekcja O	8	7	7	9	9	10	11	13	17
Sekcja P	3 183	3 292	3 246	3 228	3 224	3 282	3 438	3 601	3 771
Sekcja Q	12 249	12 609	12 740	12 978	13 122	13 341	13 684	14 024	14 334
Sekcja R	1 759	1 773	1 756	1 737	1 694	1 715	1 800	1 791	1 856
Sekcje S,T,U	6 809	6 959	7 001	7 055	7 119	7 394	7 821	8 277	8 560

Źródło: GUS BDL.

W województwie zachodniopomorskim najwięcej osób zatrudnionych jest w branżach związanych z handlem; naprawą pojazdów samochodowych; transportem i gospodarką magazynową; zakwaterowaniem i gastronomią; informacją i komunikacją i ten trend utrzymuje się od dekady.

Tabela 8. Zatrudnienia wg sektorów (PKD) w województwie zachodniopomorskim w latach 2009-2019.

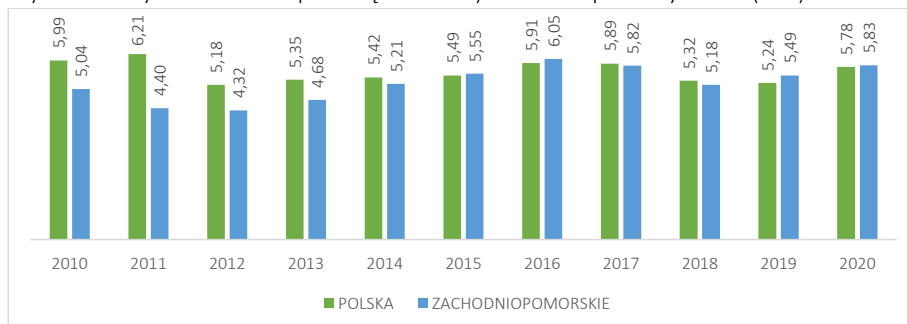
Rok	rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	przemysł i budownictwo	handel; naprawa pojazdów samochodowych; transport i gospodarka magazynowa; zakwaterowanie i gastronomia; informacja i komunikacja	działalność finansowa i ubezpieczeniowa; obsługa rynku nieruchomości	pozostałe usługi (sekcje M-U)
2009	5 509	49 846	62 372	7 417	54 866
2010	5 100	46 853	60 061	7 120	54 288
2011	5 315	47 078	58 394	6 886	54 372
2012	5 469	45 617	57 162	6 426	53 776
2013	5 532	44 185	56 287	6 410	54 215
2014	5 807	45 145	57 439	6 828	54 674

Rok	rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	przemysł i budowni ctwo	handel; naprawa pojazdów samochodowych; transport i gospodarka magazynowa; zakwaterowanie i gastronomia; informacja i komunikacja	działalność finansowa i ubezpieczenio wa; obsługa rynku nieruchomości	pozostałe usługi (sekcje M-U)
2015	5 918	45 931	58 864	6 586	54 314
2016	6 193	47 962	61 179	6 951	55 454
2017	6 459	49 413	64 245	7 091	54 177
2018	6 455	50 678	64 525	7 132	54 579
2019	6 032	51 137	63 883	6 541	54 491

Źródło: GUS BDL.

Analiza wyników finansowych przedsiębiorstw w województwa zachodniopomorskiego za lata 2010-2020 pokazuje rosnącą zyskowność sprzedaży brutto. Aktualną sytuację finansową podmiotów gospodarczych w województwie uznać można za dobrą. W 2010 firmy w Zachodniopomorskiem uzyskały nieco niższy wynik niż średnia w Polsce. Natomiast w 2019 i 2020 r. wynik województwa przewyższył średnią krajową.

Wykres 13. Wyniki finansowe przedsiębiorstw: zyskowność sprzedaży brutto (w %).

Źródło: GUS BDL.

W latach 2018 – 2019 zmniejszyła się nieznacznie liczba przedsiębiorców zaangażowanych w działalność eksportową. W 2018 r. było to 531 podmiotów, natomiast rok później 526 firm. Wzrosła za to wartość eksportu z ponad 21 mln zł do nieco ponad 22 mln zł (tabela 9). Działalność eksportowa najczęściej dotyczyła wyrobów, a najwyższe wartości pod tym względem osiągały firmy zatrudniające powyżej 250 pracowników.

Tabela 9. Eksport w województwie zachodniopomorskim w 2018 r. i 2019 r.

Liczba pra- cujących	liczba podmio- tów eksportu- jących	wartość eksportu ogółem (w mln zł)	wartość eksportu wyrobów	wartość eksportu usług	wartość eksportu towarów i materia- łów	liczba podmio- tów eksportu- jących do jednostki macie- rzystej i jednostek po- wiązanych	wartość eks- portu do jed- nostki ma- cierzystej i jednostek powiązanych
2018 r.							
ogółem	531	21 212,0	15 610,0	3 821,0	1 781,0	180	10 141,0
do 9 osób	199	633,0	74,0	377,0	182,0	46	263,5
10-49 osób	199	633,0	74,0	377,0	182,0	46	263,5
50-249 osób	131	5 238,0	3 403,0	1 393,0	443,0	56	1 567,0
250 i więcej	48	13 340,0	11 626,0	1 428,0	287,0	27	7 404,1
2019 r.							
ogółem	526	22 062,1	16 314,0	4 303,2	1 444,9	196	10 342,1
do 9 osób	192	950,5	196,9	497,6	256,0	48	256,2
10-49 osób	148	1 268,2	414,6	427,8	425,8	57	396,6
50-249 osób	139	5 859,3	3 624,6	1 709,5	525,2	65	2 396,8
250 i więcej	47	13 984,1	12 077,9	1 668,3	237,9	26	7 292,4

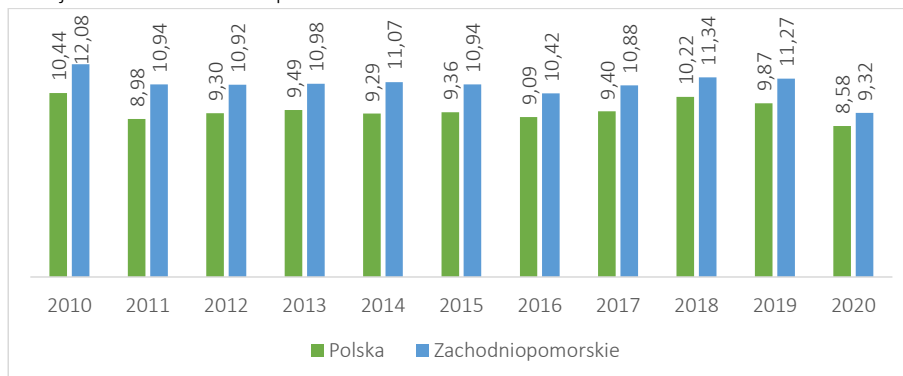
Źródło: Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym w 2018 r., Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2019, Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym w 2019 r., Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2020.

Najważniejsze problemy występujące w obszarze tematycznym

Wspieranie współpracy przedsiębiorstw i rozwoju przedsiębiorczości to jeden z celów kierunkowych Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2020. Działania te będą w regionie rozwijane, bowiem w Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do 2030 r. dynamiczna gospodarka została wskazana jako cel strategiczny. W Zachodniopomorskim dążyć się będzie do rozwoju potencjału gospodarczego w oparciu o inteligentne specjalizacje, wykorzystując naturalne potencjały regionu oraz udoskonalając strategiczne zarządzanie rozwojem gospodarczym regionu¹⁴. Planuje się osiągnięcie tych założeń poprzez podniesienie poziomu konkurencyjności, wspieranie aktywności ekonomicznej i innowacyjności, wsparcie firm w początkowej fazie ich działania, a także rozwój inteligentnych specjalizacji¹⁵.

Rozwój przedsiębiorczości w regionie można monitorować m.in. wskaźnikiem firmy nowo zarejestrowane na 1 tys. mieszkańców w roku. W zakresie tego wskaźnika w województwie zachodniopomorskim notowano w latach 2010 – 2020 wyższy wskaźnik niż średnia w Polsce. Jedynie w roku 2020 zanotowano spadek wartości wskaźnika, podobnie jak w całej Polsce. Sytuację tę można wiązać pojawianiem się na rynku sytuacji niepewności spowodowanej pandemią COVID-19.

Wykres 14. Jednostki nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 1000 ludności w województwie zachodniopomorskim i w Polsce w latach 2010-2020.

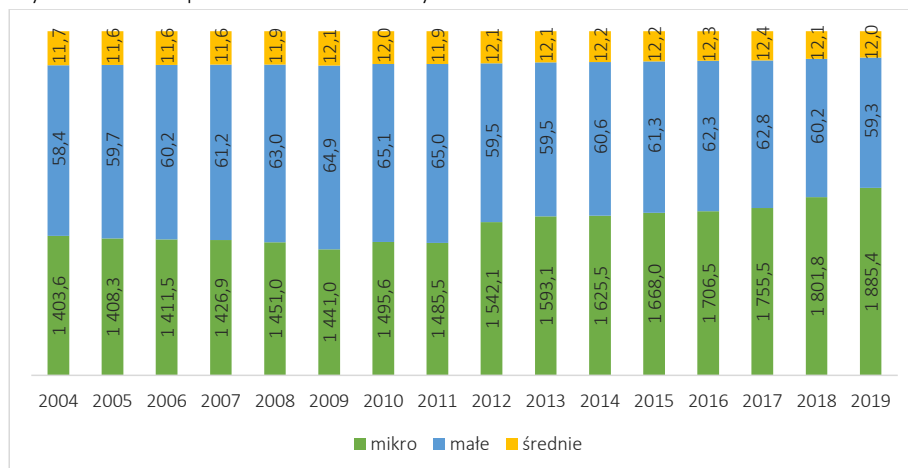
Źródło: GUS BDL.

Istotnym wskaźnikiem monitorującym poziom przedsiębiorczości jest także liczba podmiotów MŚP na 10 tys. mieszkańców. Dla pełniejszego przedstawienia sytuacji w województwie zachodniopomorskim dane pokazana także w odniesieniu do całego kraju.

¹⁴ Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030, s. 40

¹⁵ Polityka gospodarcza województwa zachodniopomorskiego, Szczecin 2021, s. 5

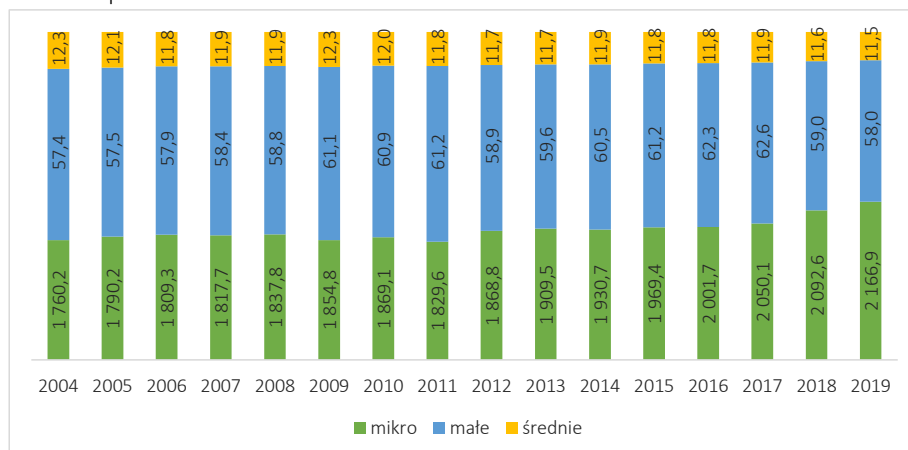
Wykres 15. Liczba podmiotów MŚP na 10 tys. mieszkańców w Polsce w latach 2004-2019.

Źródło: GUS BDL.

W analizowanym okresie w Polsce zwiększała się liczba mikroprzedsiębiorstw. Nieznacznie wzrosła liczba firm małych oraz średnich. Podobną tendencję zaobserwowano także w województwie zachodniopomorskim.

Wykres 16. Liczba podmiotów MŚP na 10 tys. mieszkańców w województwie zachodniopomorskim w latach 2004-2019.

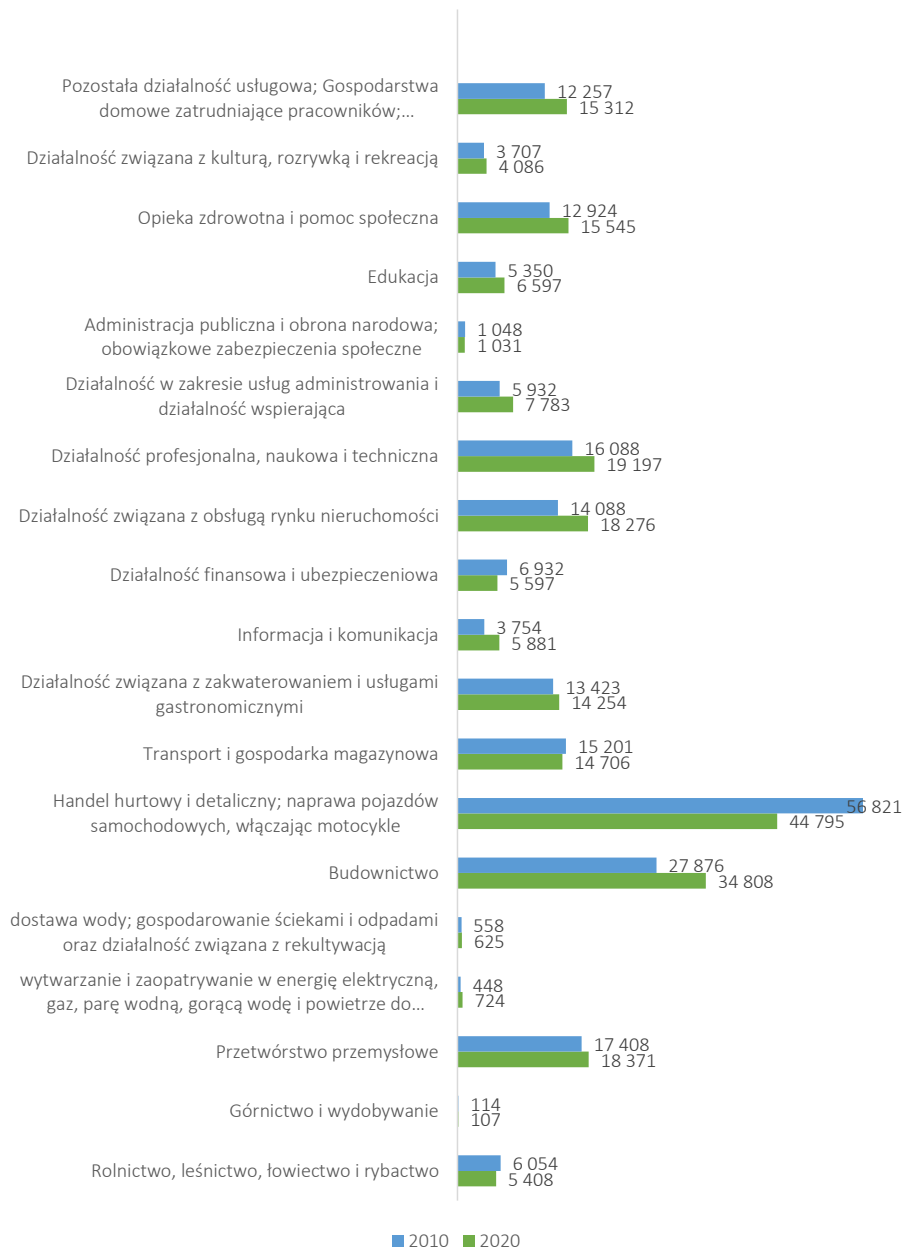
Źródło: GUS BDL.

W regionie działa zdecydowanie najwięcej mikroprzedsiębiorstw, które dominują w strukturze gospodarczej regionu. Jednym z problemów w zakresie rozwoju przedsiębiorczości jest to, że w okresie 2004-2019 tylko nieznacznie, bo o 0,6% wzrósł udział firm małych. Niepokoić może spadek liczby firm średnich z 12,3% w 2004 r. do 11,5% w 2019 r. Długookresowo może się to przełożyć na zmniejszenie się potencjału do wdrażania innowacji. Jak wynika z badań znaczenie innowacji oraz możliwość ich wdrażania rośnie wraz z wielkością przedsiębiorstwa. Firmy średnie zdecydowanie częściej niż małe decydują się na tego typu działania inwestycyjne¹⁶. Najbardziej aktywne w zakresie wdrażania innowacji są przedsiębiorstwa duże¹⁷, niestety w województwie zachodniopomorskim jest ich relatywnie niedużo. Analizując strukturę podmiotów pod względem branż widać zmiany pomiędzy rokiem 2010 a 2020. Odnotowano spadek liczby firm z sekcji handel hurtowy i detaliczny, rolnictwa i leśnictwa oraz nieznacznie z branży transportowej. Wzrosła natomiast liczba podmiotów w pozostałych branżach. Co jest najbardziej widoczne w budownictwie, w podmiotach z obszaru działalności związanej z obsługą rynku nieruchomości, działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej, pozostałej działalności usługowej, w opiece zdrowotnej i pomocy społecznej i edukacji. Nieznacznie zwiększyła się także liczba firm z branży przetwórstwa przemysłowego. Szczegółowy podział podmiotów ze względu na branże znajduje się na wykresie.

¹⁶ J. Marszałek, D. Starzyńska, Działalność innowacyjna przedsiębiorstw regionu łódzkiego – wyniki badań empirycznych, w: Współpraca nauki i biznesu jako czynnik wzmacniający innowacyjność regionu łódzkiego, Łódź 2013, S. 61

¹⁷ Jak wynika z raportu PARP Monitoring innowacyjności polskich przedsiębiorstw. Wyniki III edycji badania 2020 firmy innowacyjne stanowią 29,2% ogółu mikrofirm, istotnie częściej występują w grupie małych firm (38,7%), średnich (43,3%) i dużych (56,7%).

Wykres 17. Struktura podmiotów gospodarczych w województwie zachodniopomorskim w roku 2010 i 2020 [tys.].

Źródło: GUS BDL.

Struktura podmiotów gospodarczych w regionie może być pewnym wyzwaniem z punktu widzenia tworzenia innowacji¹⁸, ale nie wyklucza ich. Podmioty usługowe, które dominują w strukturze firm, także mogą być kreatorami nowych pomysłów. Jak pokazują doświadczenia innowacje mogą pojawić się w usługach turystycznych (np. usługi dla pewnych niszowych grup osób, wycieczki do mało znanych miejsc), edukacji (np. rozwój edukacji zdalnej i pojawienie się nowych narzędzi wykorzystywanych w procesie nauczania), usługach medycznych (mobilne usługi analityczne)¹⁹. Nowym wyzwaniem, w którym istotną rolę mogą odegrać przedsiębiorstwa jest tworzenie innowacji społecznych, czyli nowatorskich rozwiązań odpowiadających na potrzeby konkretnych środowisk (ogromnym wyzwaniem dla tej sfery jest opieka senioralna oraz integracja imigrantów)²⁰ – szerzej tabela poniżej.

Tabela 10. Typy innowacji społecznych.

Typ innowacji społecznej	Przykłady
nowe produkty	technologie wspomagające ludzi niepełnosprawnych (np. syntezatory głosu)
nowe usługi	mikrokredyty, bankowość mobilna (np. M-pesa w Kenii ²¹)
nowe procesy	model współpracy peer – to – peer, crowdsourcing
nowe rynki	Fair Trade (sprawiedliwy Handel), banki czasu
nowe platformy	nowe modele opieki nad osobami z niepełnosprawnością intelektualną i będącymi w „społecznej izolacji” (np. Tyze.com ²²)
nowe formy organizacyjne	przedsiębiorstwa społeczne
nowe modele biznesowe	franczyza społeczna, wykorzystanie strategii JIT (just-in-time) przy wyzwaniach społecznych

Źródło: M. Wronka – Pośpiech, Innowacje społeczne – pojęcie i znaczenie, Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach 2015, nr 212, s. 129.

W Polsce poziom rozwoju innowacji społecznych jest niezadowolający. Problemem jest przekonanie podmiotów gospodarczych do zainteresowania się nimi szerzej²³.

¹⁸ Szerzej to zagadnienie zostało omówione w dalszej części raportu.

¹⁹ Szerzej zagadnienie zostało omówione w pracy: J. Osiadacz, Innowacje w sektorze usług – przewodnik po systematyce oraz przykład dobrych praktyk, PARP, Warszawa 2012.

²⁰ A. Miśkowiec, E. Rogalska, M. Sochacka, Innowacje społeczne mające na celu zapewnienie bezpieczeństwa socjalnego osobom starszym na obszarach wiejskich w wybranych krajach europejskich, Warszawa 2016, s. 21.

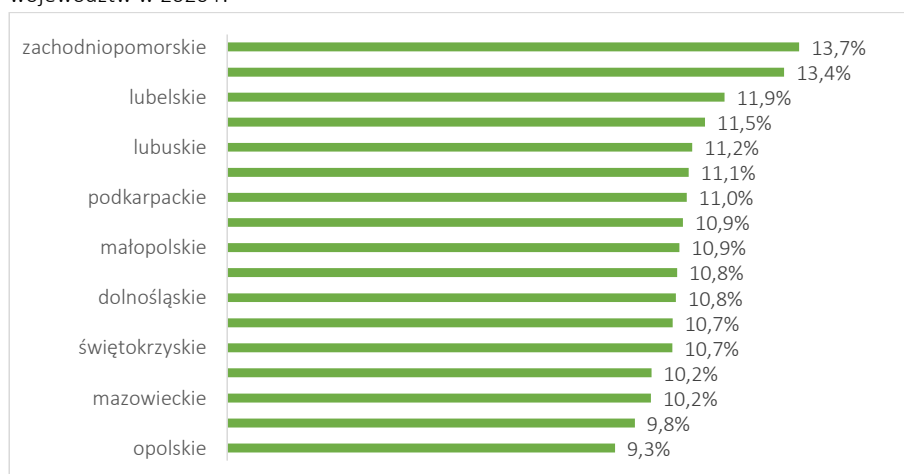
²¹ M-Pesa to system płatniczy (M oznacza mobilność, a PESA to w języku suahili pieniądz), którego ideą jest zapewnienie dostępu do podstawowych usług bankowych bez udziału banku. Wprowadzenie systemu pozwoliło na świadczenie usług finansowych w Kenii, gdzie tylko 10% osób ma dostęp do tradycyjnych usług bankowych, podczas gdy penetracja rynku przez operatorów sieci komórkowych przekracza 50%.

²² Internetowy serwis społecznościowy Tyze.com umożliwia współpracę wszystkich osób, które opiekują się niepełnosprawnymi: krewnymi, przyjaciół, lekarzy. Pracowników opieki społecznej czy wolontariuszy.

²³ A. Staszek, Innowacje społeczne w Polsce oraz szanse ich rozwoju na tle innych państw, Ekonomia Społeczna 2019, nr 1, s. 13-21.

Trzeba także odnotować niepokojące sygnały odnoszące się do stanu przedsiębiorczości w województwie zachodniopomorskim. W 2020 r. w regionie odnotowano najwyższy udział firm z zawieszoną działalnością w ogólnej licznie podmiotów.

Wykres 18. Udział podmiotów z zawieszoną działalnością w ogólnej liczbie podmiotów wg województw w 2020 r.

Źródło: Zmiany strukturalne grup podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON, 2020 r., GUS, Warszawa 2021, s. 18.

Wskazać należałoby też pewne nowe zjawiska, które mogą być widoczne w najbliższym czasie choćby, ze względu na spowolnienie gospodarcze wywołane pandemią COVID – 19.

Niewykluczone, że wzmocnienia wymagałby proces wsparcia firm w początkowej fazie.

Młodym przedsiębiorcom należy zaoferować możliwie szeroki wachlarz usług wsparcia, takich jak mentoring, coaching, wsparcie modelowania biznesowego, planowania finansowego czy analizy ryzyka.

Działania skierowane na wzmocnienie systemu wspierającego proces inicjowania i rozwoju początkujących firm, szczególnie w obszarach inteligentnych specjalizacji regionu zostały zapisane w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2014 – 2020²⁴. Jednym z sektorów wymagających kompleksowego wsparcia jest sektor ICT (sektor technologii informacyjno-komunikacyjnych, który uznawany jest za jedną z głównych branż mogących być kołem zamachowym lokalnej gospodarki. Jedną z kluczowych potrzeb tej branży jest rozwój sektora usług edukacyjnych, które w zakresie ilościowym

²⁴ Regionalny Program Operacyjny Województwa Zachodniopomorskiego 2014 – 2020, s. 64.

i jakościowym zaspokoiłyby zapotrzebowanie kadrowe tej branży. Ponadto dla pracodawców z tej branży istotną barierą są także koszty prowadzenia działalności gospodarczej m.in. zbyt wysokie podatki i koszty ubezpieczeń społecznych)²⁵. Jest to jednak ograniczenie, które trudno jest zniwelować na poziomie regionalnym. To raczej wyzwanie dla władz krajowych. Reprezentuje jedną z tzw. inteligentnych specjalizacji, dlatego szerzej zostanie omówiona w dalszej części raportu.

„Nowym problemem” w województwie zachodniopomorskim związanym z obszarem przedsiębiorstw jest rosnąca liczba osób samozatrudnionych. Z jednej strony jest to zjawisko pozytywne świadczące o tym, że mieszkańcy regionu są osobami przedsiębiorczymi (choć należałoby ustalić na ile firmy te są podmiotami tzw. *opportunity-driven* a na ile *necessity-driven*)²⁶. Z drugiej, ze względu na to, że są to nierzadko jednoosobowe przedsiębiorstwa nie świadczą o rozwoju społeczno-gospodarczym²⁷.

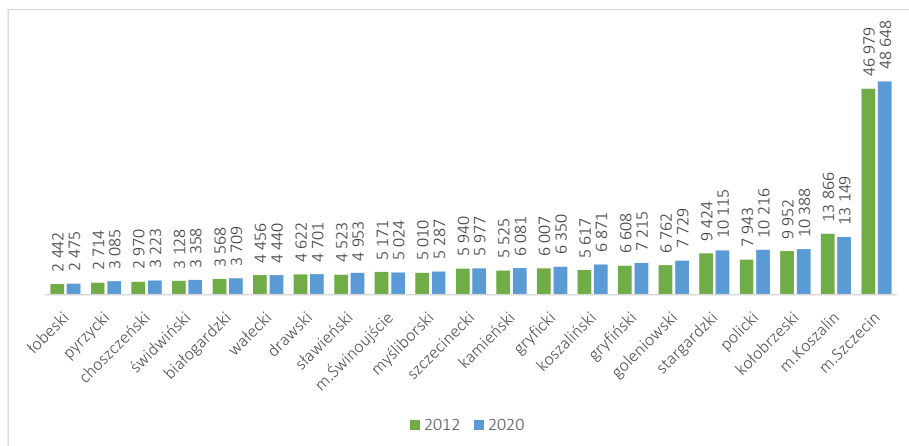
Średnio w regionie pomiędzy rokiem 2012 a 2020 liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą wzrosła o niecałe 3%.

Wykres 19. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą wg powiatów w roku 2012 i 2020.

²⁵ Szerzej o potrzebach branży ICT można przeczytać w opracowaniu Potrzeby i problemy zachodniopomorskich pracodawców reprezentujących sektor ICT. Raport, Wojewódzki Urząd Pracy w Szczecinie, Szczecin 2020.

²⁶ Pojęcia te dotyczą działalności gospodarczej powstałej w wyniku dostrzeżenia pewnych możliwości na rynku, które właściciel postanowił wykorzystać na swoją korzyść (*opportunity-driven*) lub też założył firmę, bo nie miał innego wyboru (*necessity-driven*), C.C. Williams, Beyond Necessity-Driven versus Opportunity-Driven Entrepreneurship: A Study of Informal Entrepreneurs in England, Russia and Ukraine, International Journal of Entrepreneurship and Innovation 2008, 9(3):157-165

²⁷ To zagadnienie wymagające odrębnych analiz. Pojawia się w tej części raportu, aby zasygnalizować, że należy się przyjrzeć, czy wzrost osób samozatrudnionych jest „wymuszany” przez sytuację na rynku pracy, czy wynika z chęci próbowania własnych sił w biznesie. W tym drugim przypadku wskaźnik „przeżywalności” firm jest wyższy. Szerzej: Brzozowski, J., Cucculelli, M., & Surdej, A., The determinants of transnational entrepreneurship and transnational ties’ dynamics among immigrant entrepreneurs in ICT sector in Italy. International Migration 2017, 55(3), 105-125.

Źródło: GUS BDL.

W województwie zachodniopomorskim powstają głównie firmy usługowe, co może mieć związek z turystycznym charakterem regionu. Rozwój sektora usługowego jest także trendem w całej gospodarce Polski. Na sektor usług przypadają trzy na cztery miejsca pracy²⁸.

Czynniki wpływające na obszar

Sieć transportowa ma istotne znaczenie dla rozwoju przedsiębiorczości. To nierzadko jej dostępność lub zbyt mała dostępność wpływa na decyzje lokalizacyjne aktywności ekonomicznej²⁹. Dostęp do infrastruktury transportowej, jak pokazują badania pozytywnie wpływa na rozwój danego obszaru także w innych sferach³⁰.

Dobra sieć transportowa poprawia efektywność prowadzenia działalności gospodarczej, ułatwia podejmowanie decyzji inwestycyjnych, co w konsekwencji przyczynia się do wzrostu konkurencyjności danego regionu, ponieważ obszary dysponujące dobrze rozwiniętą infrastrukturą transportową mają większy potencjał rozwojowy³¹.

W województwie zachodniopomorskim wskaźnik dróg w przeliczeniu na 100 km² jest niższy niż średnia dla Polski. W przypadku województwa zachodniopomorskiego z uwagi na dużą powierzchnię, w tym zajmowane akweny wodne oraz niską gęstość zaludnienia, zwłaszcza ludności wiejskiej, poprawniejsza jest analiza wskaźnika gęstości demograficznej dróg.

²⁸ Działalność gospodarcza i inwestycje, Główny Urząd Statystyczny, <https://stat.gov.pl/gospodarka-europejska/bloc-3.html?lang=pl>

²⁹ Strategia rozwoju transportu do 2020 (z perspektywą do 2030 roku), Ministerstwo Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej, Warszawa 2013.

³⁰ Grgić, J., Impact of transport infrastructure on local development in Dalmatia. *Regional Science Policy & Practice* 2021, 13(3), 527-558.

³¹ M. Poniątkowska-Jaksch, Innowacje infrastrukturalne a przedsiębiorczość, Warszawa 1999.

Wskaźnik dróg publicznych odniesiony do 10 tys. ludności pokazuje, że województwo zachodniopomorskie pod względem dostępności traktów komunikacyjnych wypada lepiej niż średnia dla kraju. Dostępność dróg powinna ułatwić przedsiębiorcom rozwój oraz podejmowanie decyzji o lokowaniu nowych działalności gospodarczych. Układ sieci drogowej zaprezentowano na mapie.

Mapa 6. Mapa sieci drogowej w województwie zachodniopomorskim.

Źródło: Zachodniopomorski Zarząd Dróg Wojewódzkich w Koszalinie, <https://zdzdkoszalin.lp-portal.pl>.

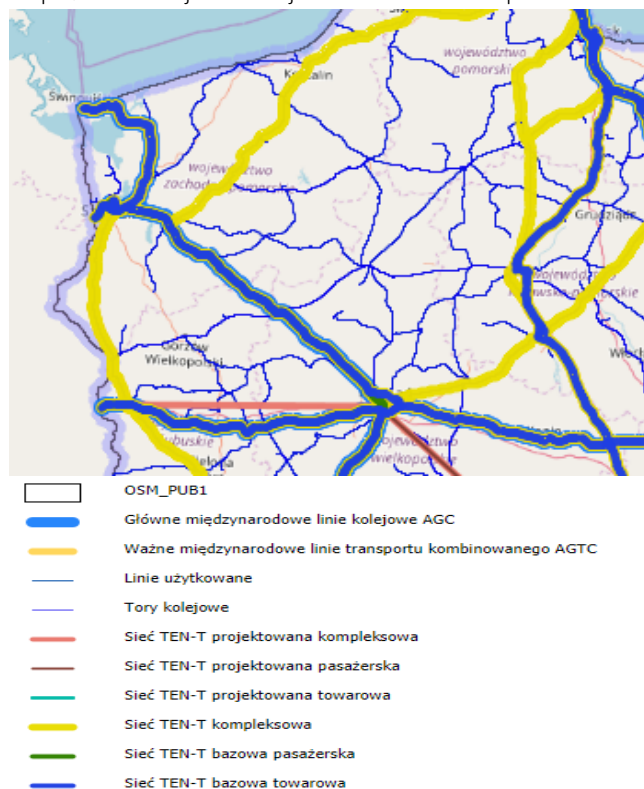
W ocenie Północnej Izby Gospodarczej w Szczecinie województwo zachodniopomorskie może stać się regionem, w którym przecinać się będą drogi transportowe do Niemiec oraz do Skandynawii. Rozwój infrastruktury transportowej był jednym z celów Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2007-2013.

Korzystnie na tle średniej krajowej wygląda sieć linii kolejowych w regionie. W zachodniopomorskim wskaźnik linii kolejowych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców jest wyższy niż średnio w Polsce.

Województwo zachodniopomorskie charakteryzuje się jednym z wyższych wskaźników udziału

przewozów dalekobieżnych w ramach województwa, który wyniósł 27%, podczas gdy przewozy regionalne i aglomeracyjne wyniosły 73%³².

Mapa 7. Linie kolejowe w województwie Zachodniopomorskim.

Źródło: PKP Polskie Linie Kolejowe, www.mapa.plk-sa.pl

Przez województwo przebiegają linie kolejowe o znaczeniu ponadregionalnym, w tym sieci TEN-T wchodzące w skład korytarza Bałtyk – Adriatyk. W województwie zachodniopomorskim w ostatnich latach infrastruktura transportowa uległa poprawie, co w dłuższej perspektywie powinno pozytywnie wpłynąć na przedsiębiorczość w regionie. W ostatnim czasie oddano do ruchu obwodnicę Węgorzyna (w ciągu DK 20). Trwa budowa obwodnic Gryfina, Kołbaskowa i Szczecinka. Planowana jest budowa kolejnej obwodnicy Stargardu. Realizowane są prace przy tunelu w Świnoujściu.

³² Kolej w województwach – wykorzystanie i polityka transportowa, Urząd Transportu Kolejowego, Warszawa 2019, s. 26.

Pomimo tego, że sieć transportowa, przede wszystkim drogowa uległa poprawie przedsiębiorczość oraz nowe firmy lokują się głównie w pobliżu większych ośrodków, co powoduje nierównomierny rozwój regionu oraz wpływa na wzrost dostępności nowych miejsc pracy tylko na określonych obszarach.

Nowe podmioty gospodarcze rejestrowane są głównie w czterech powiatach: goleniowskim, kołobrzesckim, polickim, stargardzkim, w Koszalinie oraz przede wszystkim w Szczecinie. Na pozostałych obszarach przedsiębiorczość rozwija się zdecydowanie słabiej. Ośrodki miejskie oferują większy rynek zbytu oraz bardziej rozbudowaną infrastrukturę instytucjonalną. Sieć miejska województwa zachodniopomorskiego nie jest silnie rozwinięta i nie każda gmina sąsiaduje z miastem.

Gminy i obszary wiejskie położone korzystnie lub pośrednio wobec sieci miejskiej w większości charakteryzowały się wysokim i średnim poziomem przedsiębiorczości. Obszary znacznie oddalone od ośrodków miejskich cechuje niski lub średni poziom przedsiębiorczości³³. Przy czym, transport drogowy może stanowić istotny czynnik wpływający na rozwój wsi oraz małych miejscowości z powodu przełamania barier przestrzennych wykonywanej działalności. Szansę na lokowanie się firm na terenach wiejskich dostrzega się głównie w zakresie transportu drogowego rzeczy³⁴.

Tabela 11. Nowo zarejestrowane podmioty w województwie zachodniopomorskim wg powiatów w latach 2009-2020.

powiat	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
białogardzki	450	556	479	462	528	414	439	442	443	469	438	392
choszczeński	458	530	401	439	403	446	427	403	365	426	421	358
drawski	441	530	410	446	419	418	426	387	479	480	504	404
goleniowski	928	916	794	829	789	812	831	806	815	843	904	713
gryficki	783	933	699	778	713	719	775	731	698	717	619	541
gryfiński	848	905	890	767	832	835	867	737	818	865	890	659
kamieński	616	626	615	538	653	577	618	606	594	608	623	615
kołobrzescki	964	1 025	1 060	1 071	983	988	952	956	1 024	1 098	1 027	760
koszaliński	643	712	733	688	712	759	685	681	702	816	778	634
myśliborski	711	750	609	602	591	650	584	515	589	666	687	534
policki	938	1 115	1 023	1 005	913	1 033	1 020	953	980	1 061	1 039	832
pyrzycki	414	418	388	305	340	346	356	330	352	435	407	350
ślawieński	566	646	576	529	585	587	522	530	562	631	623	518

³³ L. Ossowska, Zróżnicowanie poziomu przedsiębiorczości obszarów wiejskich województwa zachodniopomorskiego w zależności od położenia wobec miast. J. Agribus. Rural Dev. 2015, 4(38), 811–820. DOI: 10.17306/JARD.2015.84

³⁴ B. Suproń, Rozwój przedsiębiorstw sektora międzynarodowego transportu drogowego na obszarach wiejskich w województwie zachodniopomorskim, Stowarzyszenie Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu, Roczniki naukowe 2015, Tom XVII, zeszyt 5, s. 277.

powiat	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
stargardzki	1 387	1 345	1 251	1 302	1 190	1 180	1 220	1 153	1 177	1 219	1 253	1 008
szczecinecki	645	768	555	618	569	633	629	528	578	580	585	516
świdwiński	376	420	306	370	403	339	328	300	368	376	385	325
wałecki	463	485	418	398	423	435	424	344	371	382	406	375
łobeski	351	409	299	332	308	312	303	248	264	304	312	259
m. Koszalin	1 493	1 251	1 255	1 364	1 301	1 314	1 263	1 142	1 216	1 288	1 234	1 069
m. Szczecin	5 913	5 966	5 519	5 474	5 730	5 685	5 622	5 582	5 697	5 561	5 345	4 570
m. Świnoujście	523	518	572	489	489	529	466	435	483	487	664	344

Źródło: GUS BDL.

Dokonano także analizy podmiotów na 1000 mieszkańców w ujęciu powiatowym, aby spróbować odpowiedzieć na pytanie, jaki jest potencjał przedsiębiorstw na terenie województwa zachodniopomorskiego do rozwoju gospodarczego całego województwa. Największy potencjał mają miasta: Szczecin, Świnoujście oraz Koszalin.

Tabela 12. Podmioty na 1000 mieszkańców wg powiatów oraz w Polsce w latach 2010 – 2020.

powiat	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
białogardzki	101,5	97,5	99,6	101,5	100,2	99,9	99,8	101,1	103,4	106,3	109,1
choszczeński	81,7	79,4	81,3	83,0	82,6	82,6	82,9	83,6	85,4	89,2	92,6
drawski	101,6	99,5	101,8	101,6	100,9	100,8	100,6	102,6	103,5	107,5	111,2
goleniowski	107,1	103,4	105,0	106,4	106,8	107,6	108,3	110,5	112,4	116,2	120,2
gryficki	128,2	120,2	122,5	124,6	124,3	125,6	125,9	126,6	129,7	133,2	137,3
gryfiński	100,6	97,5	99,3	102,0	101,5	102,5	102,1	103,3	104,4	109,5	112,7
kamieński	148,5	143,2	145,4	148,4	147,6	148,9	149,8	150,8	153,9	159,6	166,6
kołobrzewski	170,7	163,3	160,8	161,2	159,7	159,3	160,1	161,5	163,4	168,3	171,5
koszaliński	106,4	104,0	105,2	107,0	108,7	110,5	111,0	113,0	117,1	122,5	127,2
myśliborski	98,3	97,5	100,0	101,4	102,0	102,5	101,8	102,9	105,1	107,8	111,1
policki	130,9	131,1	133,9	135,5	137,6	140,3	141,7	142,8	146,2	149,9	154,0
pyrzycki	91,9	87,2	87,9	89,6	91,6	92,4	93,3	93,9	97,0	101,1	104,5
ślawieński	108,3	102,6	101,0	102,1	102,7	102,7	103,4	104,1	106,2	110,8	115,7
stargardzki	101,3	99,3	101,7	102,8	101,7	102,1	101,4	102,3	103,1	106,6	109,9
szczecinecki	106,4	102,3	100,7	99,9	100,4	101,4	101,0	101,7	101,1	103,5	106,4
świdwiński	92,6	90,2	90,2	92,9	92,7	92,8	92,5	94,4	95,4	99,1	102,4
wałecki	109,4	102,8	103,6	105,0	105,7	106,2	104,3	104,5	105,0	107,1	110,4
łobeski	86,9	84,4	86,1	87,8	88,2	88,8	87,8	87,1	88,9	92,6	95,2
m. Koszalin	172,1	166,1	168,0	167,7	168,2	169,5	168,7	168,0	165,4	164,0	168,6
m. Szczecin	160,3	159,0	161,7	164,9	165,3	167,6	170,0	172,7	171,6	172,1	177,7
m. Świnoujście	168,5	160,7	160,4	158,1	157,3	155,9	153,1	151,9	152,0	159,2	161,2
Polska	101,5	100,4	103,2	105,7	107,1	108,9	110,3	112,1	113,6	117,5	121,9

Źródło: GUS BDL.

Biorąc pod uwagę strukturę przedsiębiorstw w województwie zachodniopomorskim, która omówiona została wcześniej oraz prognozowany wzrost zatrudnienia w poszczególnych branżach w Polsce można sądzić, że inwestowanie w branże skupione wokół inteligentnych specjalizacji może wesprzeć rozwój regionu³⁵. Przy czym monitoringu wymagają zmiany, jakie mogą zajść w rolnictwie, budownictwie i produkcji przemysłowej, bo w tych sektorach przewidywane są spadki zatrudnienia. Przy czym, jak sugerują prognozy większą uwagę w regionie należy zwrócić na rozwój podmiotów w obszarze zdrowia i opieki społecznej, w tym w szczególności odnoszących się do usług senioralnych. Zmiany w strukturze społeczeństwa będą sprzyjały rozwojowi sfer związanych z tzw. *silver economy*³⁶.

³⁵ Najnowsze prognozy dotyczące zmian na rynku pracy przedstawiła European Centre for Development of Vocational Training (CEDEFOP)

³⁶ Wśród sfer związanych ze srebrną gospodarką wymienia się m.in. tworzenie aplikacji umożliwiających monitorowanie stanu zdrowia, szeroko rozumiana robotyzacja, automatyzację codziennych czynności, aby ułatwić samodzielne funkcjonowanie seniorom, w tym rozwijanie inteligentnych domów, turystyka senioralna, tworzenie możliwości do aktywnego spędzania czasu dla seniorów, rozwój możliwości szkoleniowych dla seniorów. Szerzej zagadnienie rozwoju srebrnej gospodarki zostało omówione w publikacji: The Silver Economy, European Union 2018.

Przyszły wzrost zatrudnienia w Polsce w latach 2020-2030 w poszczególnych sektorach [w tys.]

Źródło: CEDEFOP.

Przedsiębiorczość można rozumieć także jako sposób myślenia, sposób działania polegający na wykorzystaniu okazji oraz wynik działania i myślenia przedsiębiorczego polegający na innowacyjności³⁷. W tym kontekście rozwój działalności związanych z obszarem srebrnej gospodarki wydaje się być nowym obszarem działań przedsiębiorczych, w który warto byłoby zainwestować w regionie.

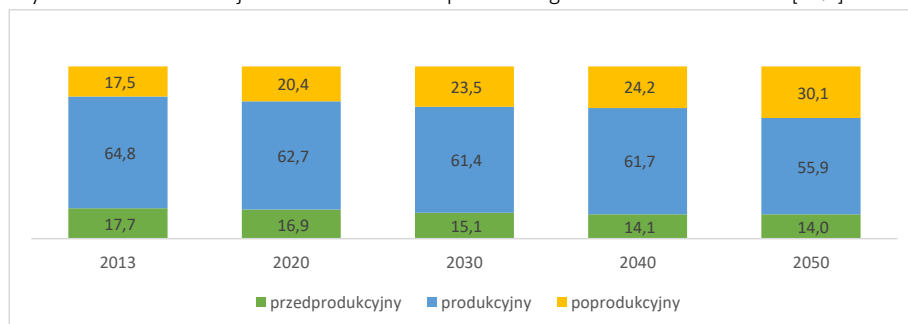
Wśród innych czynników wpływających na rozwój przedsiębiorczości w województwie zachodniopomorskim istotne znaczenie ma także dostępność i jakość kapitału ludzkiego. Zarówno podaż pracowników, jak i ich wiedza, umiejętności i kwalifikacje odgrywają istotną rolę w aktywności innowacyjnej. W województwie zachodniopomorskim, podobnie jak w całej Polsce zmienia się liczba i struktura mieszkańców³⁸. Według prognoz GUS w 2050 udział osób w wieku poprodukcyjnym wyniesie w regionie 30% (wobec 17,5% w 2013 r.), a udział mieszkańców w wieku produkcyjnym zmniejszy się do około 56% (wobec blisko 65% w 2013

³⁷ E. Niedzielski, Przedsiębiorczość, Warszawa 2000.

³⁸ Szerzej zagadnienie zostało omówione w części raportu poświęcone zmianom na rynku pracy.

r.). Szczegółowe informacje dotyczące prognozy demograficznej dla regionu zawarto na wykresie.

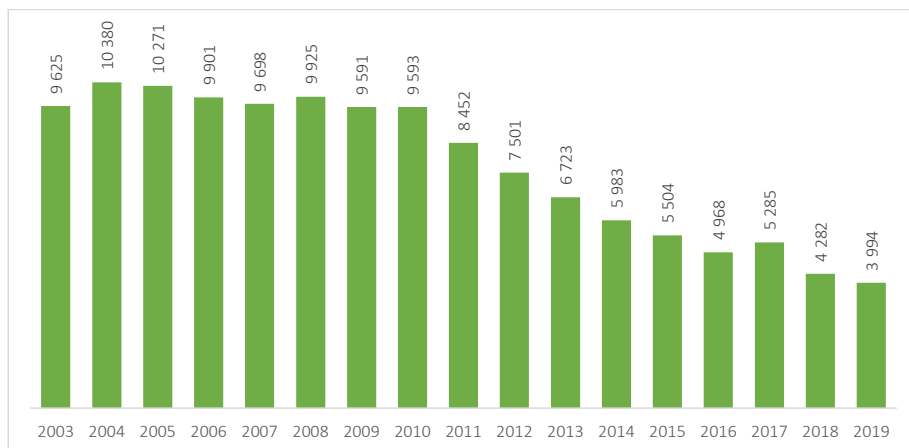
Wykres 20. Ludność województwa zachodniopomorskiego w latach 2013 – 2050 [w %].

Źródło: GUS BDL.

Zmiany te mogą istotnie wpłynąć na rynek pracy oraz na funkcjonowanie przedsiębiorstw. W tym na konieczność przystosowania się organizacji do utrzymania na rynku pracy dojrzałych pracowników oraz przygotowania się do rekrutacji starszych pracowników. To aspekty podejmowane w debacie publicznej oraz w sferze zarządzania przedsiębiorstwami dość marginalnie. Należy pamiętać, że dzisiejsi 30 latkowie w 2050 r. będą mieć 59 lat. To perspektywa, z którą muszą zmierzyć się pracodawcy. Zmiany te z jednej strony „wymuszać” będą konieczność dostosowania się przedsiębiorców m.in. w kontekście budowania większej otwartości na potrzeby dojrzałych pracowników. Wiąże się to m.in. z tworzeniem wizerunku firmy przychylnej zespołom pracowniczym zróżnicowanym ze względu na wiek. Stratedzy HR w firmach i organizacjach myślący o długookresowym rozwoju, muszą przewidzieć jakich pracowników ich firmy powinny pozyskiwać. Już obecnie należy szkolić i budować stanowiska pracy mentorów, którzy przekazywać będą wiedzę i doświadczenie. Z drugiej strony, rozwój przedsiębiorczości, szczególnie zorientowanej na innowacje wymaga dopływu wysoko wykwalifikowanych kadr. To także wyzwanie dla przedsiębiorców w obliczu zmniejszających się zasobów potencjalnych pracowników.

Wykres 21. Absolwenci uczelni publicznych studiów na poziomie magisterskim w województwie zachodniopomorskim.

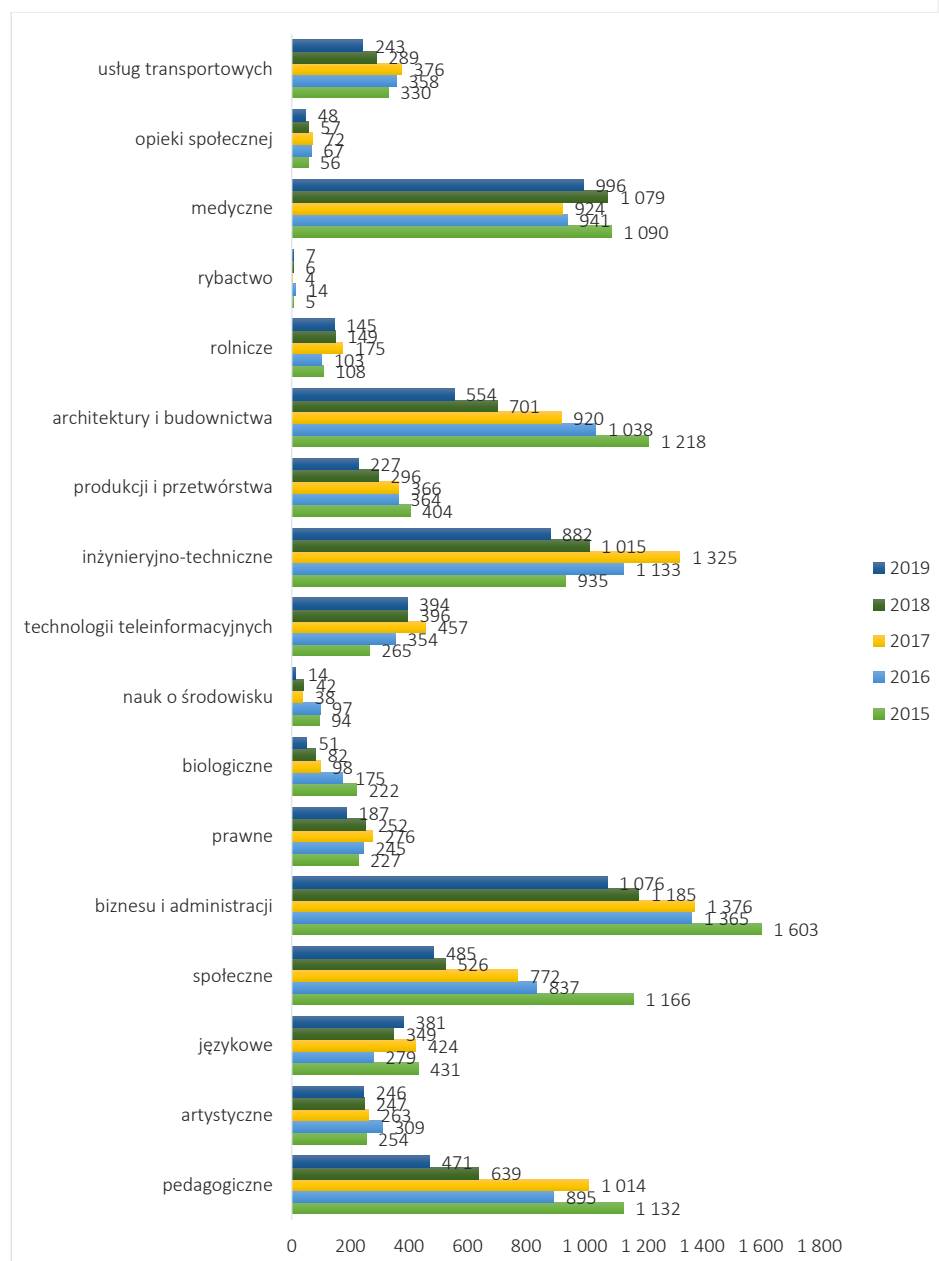

Źródło: GUS BDL.

W latach 2003 – 2019 nastąpiły istotne zmiany w liczbie absolwentów studiów w województwie zachodniopomorskim³⁹. Oczywiście, z perspektywy pracodawców istotna jest nie tylko liczba potencjalnych pracowników, ale przede wszystkim ich jakość. Dlatego kluczowe jest powiązanie kształcenia z rynkiem pracy i dostarczanie odpowiadających jego potrzebom absolwentów. Na wykresie zestawiono wybrane kierunki studiów wraz z liczbą absolwentów z lat 2015 – 2019.

³⁹ Wzrost rozmiarów kształcenia w szkolnictwie wyższym był przedmiotem szerokiej dyskusji dotyczącej tego, czy odpowiada on potrzebom rynku pracy. Krytyczną analizę przedstawił m.in. Mieczysław Kabaj, który wskazał, że zmiany w strukturze kształcenia tj. wzrost zainteresowania kształceniem na poziomie wyższym, a spadek na poziomie zawodowym zaburza proporcje wynikające z zapotrzebowania pracodawców. W konsekwencji doprowadziło to do rozczarowań oraz emigracji zarobkowej, więcej: M. Kabaj, *Ekonomia tworzenia i likwidacji miejsc pracy. Dezaktywizacja Polski?*, IPiSS, Warszawa 2005.

Wykres 22. Absolwenci wg kierunków studiów w województwie zachodniopomorskim w latach 2015 – 2019.

Źródło: GUS BDL.

W analizowanym okresie liczba absolwentów wszystkich wybranych kierunków studiów zmniejszyła się. Najbardziej kierunków pedagogicznych i społecznych, co jest reakcją na zmniejszenie się zapotrzebowania na absolwentów tych specjalizacji na rynku pracy. Wzrost liczby absolwentów w stosunku do 2015 r. odnotowano m.in. na kierunku technologie teleinformatyczne. Zauważyć można wzrost zainteresowania kierunkami studiów pożądanymi na rynku pracy, jednak przy zmniejszającej się liczbie studentów oraz braku pewności, czy pozostaną w regionie nie wiadomo czy popyt na pracowników, który pojawi się w przyszłości zostanie zaspokojony. Należy mieć także na uwadze, że mogą pojawić się nowe zawody wymagające wysokich kwalifikacji związane z rozwojem *silver economy*. Wobec tego istotnym wyzwaniem jest podejmowanie działań, aby absolwenci uczelni wyższych wiązali swoją przyszłość z województwem.

Czynniki sukcesu i porażki w obszarze

Można wskazać kilka czynników przesądających o sukcesie przedsiębiorstw działających w województwie zachodniopomorskim. Ciekawym podejściem jest wykorzystanie miernika rozwoju ekonomicznego, w skład którego weszły następujące parametry:

- liczba podmiotów gospodarczych na 10 tys. mieszkańców;
- nakłady inwestycyjne na jednego mieszkańca;
- stopa bezrobocia;
- średni poziom miesięcznego wynagrodzenia.

W oparciu o wskaźnik opracowano klasyfikację powiatów zaprezentowaną w tabeli poniżej⁴⁰.

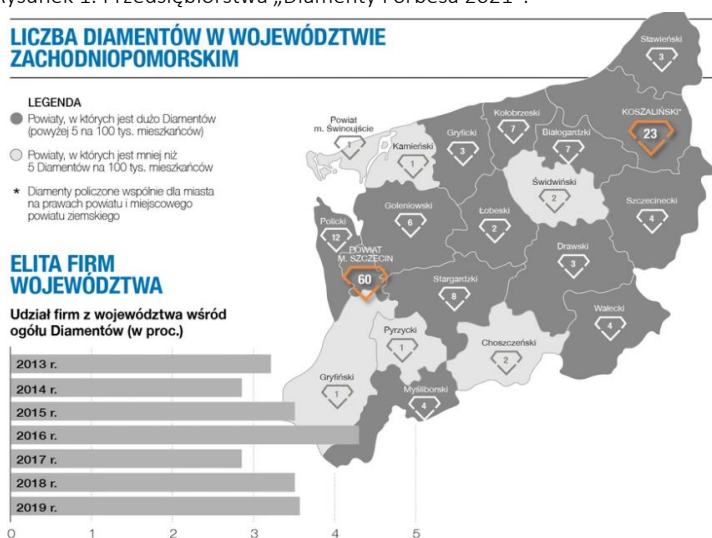
Tabela 13. Klasyfikacja powiatów województwa zachodniopomorskiego według kryterium czynników wpływających na rozwój ekonomiczny.

Powiaty ekonomicznie rozwinięte	Powiaty o niewykorzystanym potencjale przedsiębiorczości
<ul style="list-style-type: none"> – goleniowski, – gryfiński, – kołobrzesci, – policki, – stargardzki, – szczecinecki 	<ul style="list-style-type: none"> – białogardzki, – gryficki, – kamieński

⁴⁰ Cytowany miernik rozwoju ekonomicznego zaczerpnięto z pracy: A. Adamczyk, S. Franek, Badanie zróżnicowania rozwoju ekonomicznego powiatów województwa zachodniopomorskiego, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego 2012, Ekonomiczne Problemy Usług nr 98.

Powiaty o deficycie przedsiębiorczości	Powiaty ekonomicznie słabo rozwinięte
<ul style="list-style-type: none"> - myśliborski, - pyrzycki, - wałecki 	<ul style="list-style-type: none"> - choszczeński, - drawski, - koszaliński, - łobeski, - sławieński, - świdwiński

Za czynniki, które mogą być swoistymi kołami zamachowymi przedsiębiorczości na danym terenie oraz stymulować rozwój społeczno-ekonomiczny i sprzyjać rozwojowi nowych podmiotów gospodarczych uznać można istnienie dużych podmiotów gospodarczych, które istotnie oddziałują na teren powiatu. Takim przykładem może być Grupa Azoty Zakłady Chemiczne Police S.A. (powiat policki). Jednak liderami rozwoju w regionie są przede wszystkim firmy małe i średnie. Świadczy o tym m.in. ranking Diamentów Forbesa 2021 (rysunek 7).⁴¹

⁴¹ Morze firmom pomóc może. Laureaci Diamentów Forbesa 2021 <https://www.forbes.pl/diamenty/najszybciej-rozwijajace-sie-firmy-w-województwie-zachodniopomorskim-w-2020-roku/fz8l4t8>

Jednymi z ważniejszych przedsiębiorstw w regionie według najnowszego rankingu są m.in. Autostore sp. z o.o. (Koszalin), Verbio Polska sp. z o.o. (Szczecin), Espersen Polska sp. z o.o. (Koszalin), Przedsiębiorstwo Innowacyjno Wdrożeniowe JMB sp. z o.o. (Budno), JVP Steel Poland sp. z o.o. (Szczecin), Suez Jantra sp. z o.o. (Szczecin), Zakład Przetwórstwa Spożywczego Solar sp. j. (Świdwin), ATS Będzak sp. j. (Chojna), Elektro Bud sp. z o.o. (Szczecin).

Ważnym czynnikiem stymulującym rozwój są także specjalne strefy ekonomiczne (SSE). Są to wyodrębnione obszary, w których istnieją preferencyjne warunki dla podmiotów prowadzących działalność gospodarczą⁴². Istotne znaczenie dla rozwoju przedsiębiorczości w regionie ma Pomorska Specjalna Strefa Ekonomiczna i ulokowani na jej terenie inwestorzy, ale również Kostrzyńsko – Słubicka Specjalna Strefa Ekonomiczna obejmująca swoim zasięgiem także województwa lubuskie oraz wielkopolskie. To jedna z największych stref w Polsce. Wsparciem dla rozwoju przedsiębiorczości jest także Słupska Specjalna Strefa Ekonomiczna oraz Specjalna Strefa Ekonomiczna Euro – Park Mielec. Obszary położone w specjalnych strefach ekonomicznych traktowane są jako bieguny rozwoju regionu. Jak pokazują badania stymulują rozwój społeczno-gospodarczy obszarów spoza SSE⁴³. Bardziej precyzyjnych danych dotyczących poziomu przedsiębiorczości w regionie dostarcza analiza liczby nowo zarejestrowanych jednostek w bazie REGON w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. Dane zaprezentowane zostały w ujęciu powiatowym.

Tabela 14. Jednostki nowo zarejestrowane w rejestrze REGON w województwie zachodniopomorskim wg powiatów w latach 2010 – 2020 (na 1000 ludności).

powiat	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
białogardzki	11,23	9,69	9,38	10,77	8,49	9,03	9,14	9,20	9,79	9,18	8,26
choszczeński	10,45	7,94	8,74	8,06	8,96	8,61	8,17	7,44	8,75	8,69	7,45
drawski	8,97	6,96	7,59	7,16	7,17	7,32	6,67	8,28	8,34	8,82	7,11
goleniowski	11,23	9,71	10,11	9,60	9,86	10,07	9,79	9,87	10,21	10,97	8,65
gryficki	15,03	11,29	12,59	11,56	11,68	12,63	11,95	11,44	11,81	10,24	9,01
gryfiński	10,72	10,55	9,12	9,91	9,96	10,39	8,85	9,85	10,46	10,82	8,08
kamieński	12,89	12,69	11,14	13,60	12,05	12,96	12,79	12,58	12,88	13,22	13,12
kołobrzeski	12,92	13,35	13,44	12,35	12,41	11,96	12,02	12,87	13,80	12,92	9,57
koszaliński	10,92	11,19	10,46	10,82	11,50	10,41	10,35	10,61	12,32	11,72	9,54
myśliborski	10,98	8,94	8,86	8,73	9,62	8,68	7,68	8,82	10,02	10,41	8,16
policki	15,82	14,27	13,77	12,35	13,77	13,44	12,42	12,61	13,47	12,99	10,24
pyrzycki	10,19	9,51	7,51	8,38	8,55	8,81	8,22	8,81	10,94	10,31	8,92
ślawieński	11,09	9,90	9,12	10,11	10,15	9,11	9,30	9,88	11,16	11,08	9,25
stargardzki	11,11	10,35	10,76	9,85	9,78	10,12	9,59	9,79	10,15	10,43	8,39
szczecinecki	9,62	6,97	7,78	7,19	8,02	8,00	6,73	7,39	7,43	7,53	6,67

⁴² Walkiewicz, D. (2017). Atrakcyjność regionów a lokalizacja specjalnych stref ekonomicznych. Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, (467), s. 259.

⁴³ Kołodziejczyk, D. (2018). Wpływ specjalnych stref ekonomicznych (SSE) na spójność terytorialną regionu. Roczniki (Annals), 2018(1230-2019-3737), s. 89.

powiat	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
świdwiński	8,47	6,21	7,54	8,27	7,00	6,81	6,27	7,73	7,93	8,19	6,99
wałecki	8,78	7,59	7,25	7,73	7,98	7,82	6,36	6,88	7,13	7,61	7,08
łobeski	10,58	7,77	8,66	8,10	8,23	8,04	6,59	7,03	8,16	8,44	7,09
m. Koszalin	11,43	11,48	12,49	11,90	12,04	11,63	10,58	11,28	11,96	11,51	10,00
m. Szczecin	14,53	13,46	13,38	14,03	13,93	13,81	13,77	14,09	13,79	13,29	11,40
m. Świnoujście	12,49	13,78	11,80	11,79	12,80	11,31	10,58	11,77	11,89	16,24	8,42

Źródło: GUS BDL.

Tabela 15. Podmioty gospodarcze wg powiatów w podziale na wielkość zatrudnienia w 2020 r.

powiat	0 - 9	10 - 49	50 - 249	250 - 999	1000 i więcej
białogardzki	5 000	130	26	2	1
choszczeński	4 276	142	23	2	0
drawski	6 075	172	32	4	0
goleniowski	9 561	278	54	2	0
gryficki	8 008	173	35	3	0
gryfiński	8 876	233	52	2	0
kamieński	7 560	190	27	1	0
kołobrzeski	13 225	303	64	6	0
koszaliński	8 235	189	36	0	0
myśliborski	6 971	241	45	4	0
policki	12 216	293	46	4	1
pyrzycki	3 965	107	24	1	0
ślawieński	6 269	153	27	2	0
stargardzki	12 818	322	63	4	1
szczecinecki	7 956	210	53	1	2
świdwiński	4 581	144	25	3	0
wałecki	5 640	136	38	2	1
łobeski	3 352	110	12	1	0
m. Koszalin	17 408	393	93	18	3
m. Szczecin	68 591	1 778	347	49	10
m. Świnoujście	6 427	139	30	3	0

Źródło: GUS BDL.

Dość wysokim poziomem przedsiębiorczości charakteryzują się powiaty nadmorskie: kamieński, kołobrzeski, jednak nadmorski charakter obszaru sprzyja rozwojowi raczej mikroprzedsiębiorstw z branży turystycznej i usługowej.⁴⁴

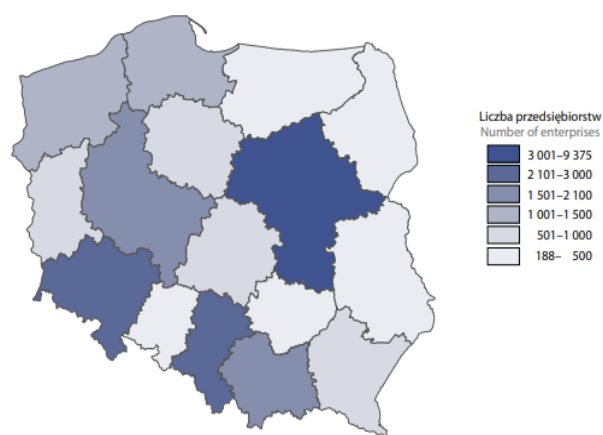
Wśród czynników wpływających na porażkę bardziej dynamicznego rozwoju przedsiębiorczości wymienić można m.in. zbyt małą liczbę dużych podmiotów gospodarczych,

⁴⁴ Zwracają też na to uwagę w swojej pracy A. Adamczyk, S. Franek, Badanie różnicowania rozwoju..., s. 413.

które mogłyby zdynamizować rozwój regionu. W regionie lokuje się stosunkowo niewiele podmiotów z kapitałem zagranicznym, które mogłyby zdynamizować w tym zakresie lokalny rynek.

Najwięcej podmiotów z kapitałem zagranicznym lokuje się w województwie mazowieckim, następnie śląskim, dolnośląskim i wielkopolskim.

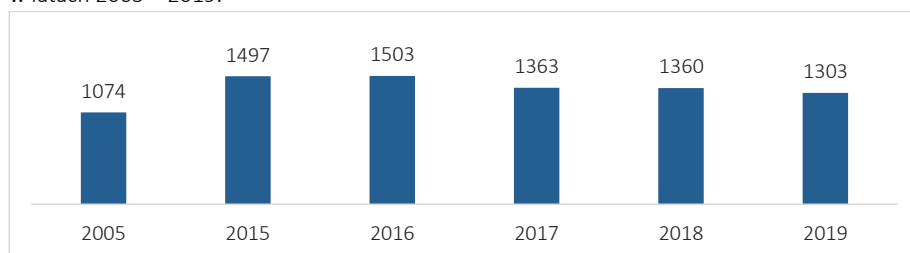
Mapa 8. Liczba podmiotów z kapitałem zagranicznym według województw w 2019 r.

Źródło: Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym w 2019 r., Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2020, s. 27.

Liczba podmiotów z kapitałem zagranicznym oscylowała w regionie od 1074 w 2005 r. do 1503 w 2016 r. W kolejnych latach, tj. w roku 2017, 2018 i 2019 liczba podmiotów z kapitałem zagranicznym nieznacznie się zmniejszyła (szczegóły wykres 18).

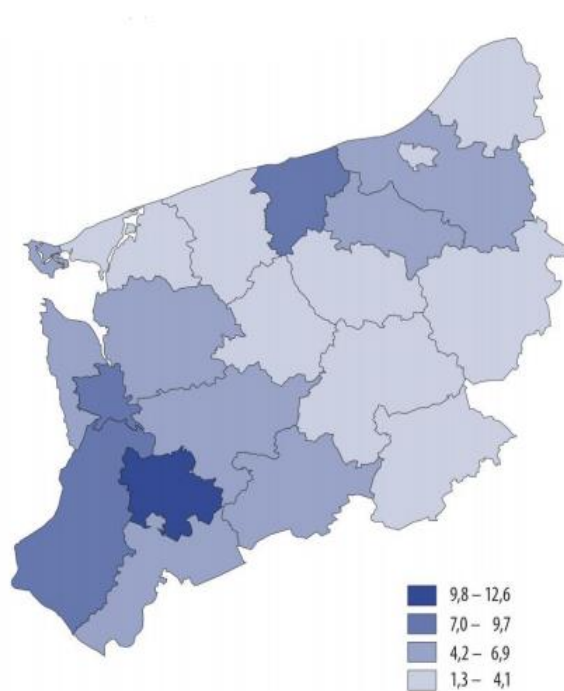
Wykres 23. Podmioty z kapitałem zagranicznym w województwie zachodniopomorskim w latach 2005 – 2019.

Źródło: GUS BDL.

W 2019 r. podmioty z kapitałem zagranicznym najczęściej ulokowane były w Szczecinie. Istotny ich odsetek odnotowano także w powiatach kołobrzeskim (7,8%) oraz stargardzkim (5,6%).

Mapa 9. Podmioty z kapitałem zagranicznym na 1000 podmiotów zarejestrowanych w rejestrze REGON w 2019 r.

Źródło: Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym w województwie zachodniopomorskim w 2019 r., Urząd Statystyczny w Szczecinie 2021.

W województwie zachodniopomorskim, jak wynika z danych Centrum Inicjatyw Gospodarczych dominującą rolę w zakresie bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ) odgrywają inwestorzy niemieccy i duńscy, lokujący swoje inwestycje głównie w branży produkcji maszyn i urządzeń. Również istotne znaczenie ma aktywność inwestorów z tych krajów w branży produkcji metalowych wyrobów gotowych. Z kolei inwestorzy ze Szwecji w największym stopniu inwestują w branżę produkcji metalowych wyrobów gotowych i branżę produkcji artykułów spożywczych. W tym ostatnim sektorze przeważającą rolę

odgrywa przetwórstwo ryb, skorupiaków i mięczaków (rozwijane przez inwestorów duńskich i szwedzkich)⁴⁵.

Dotychczasowa i planowana interwencja publiczna w obszarze

Wsparcie dla przedsiębiorcy podlega przepisom dotyczącym pomocy publicznej, jeśli jednocześnie spełnione są następujące warunki:

- wsparcie jest przyznawane przez państwo lub pochodzi ze środków państwowych,
- udzielane jest na warunkach korzystniejszych niż oferowane na rynku,
- ma charakter selektywny (uprzywilejowuje określone przedsiębiorstwo lub przedsiębiorstwa albo produkcję określonych towarów),
- grozi zakłóceniem lub zakłóca konkurencję oraz wpływa na wymianę handlową między państwami członkowskimi UE⁴⁶.

*Pomoc de minimis*⁴⁷ dotyczy sytuacji, w której, otrzymana pomoc była relatywnie niskiej wartości i nie zakłóciła konkurencji, ani nie wpłynęła na wymianę handlową pomiędzy krajami członkowskimi UE. Maksymalna pomoc, jaką państwo może udzielić jednemu podmiotowi gospodarczemu na przestrzeni 3 lat wynosi: 1) 100 tys. euro brutto (dla firm z sektora drogowego transportu towarów) lub 200 tys. euro brutto (dla pozostałych firm).

Pomoc publiczna w ramach wyłączeń blokowych w ramach RPO WP 2014-2020 może być udzielana bez obowiązku notyfikacji Komisji Europejskiej. Możliwość taką daje rozporządzenie w sprawie wyłączeń blokowych⁴⁸

Na podstawie przepisów o wyłączeniach blokowych w RPO WZ 2014-2020 udzielana była pomoc publiczna o następujących przeznaczeniach dedykowana przedsiębiorcom:

- Regionalna pomoc inwestycyjna⁴⁹ (przedsiębiorczość wspierano m.in. poprzez: projekty badawczo – rozwojowe przedsiębiorstw⁵⁰, rozwój infrastruktury B+R w

⁴⁵ Więcej informacji na stronie <http://www.coi.wzp.pl/przystan-inwestora/kapital-zagraniczny-na-pomorz-zachodnim>.

⁴⁶ art. 107 ust. 1 Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej (Dz.U. 2004r. Nr 90, poz. 864/2 ze zm.).

⁴⁷ Reguluje ją Rozporządzenie Komisji (UE) nr 1407/2013 z dnia 18 grudnia 2013 r. w sprawie stosowania art. 107 i 108 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej do pomocy de minimis.

⁴⁸ Rozporządzenie Komisji (UE) z dnia 17 czerwca 2014 r. nr 651/2014 uznające niektóre rodzaje pomocy za zgodne z rynkiem wewnętrznym w zastosowaniu art. 107 i 108 Traktatu (Dz. Urz. UE L 187 z 26.06.2014 r., s. 1, z późn. zm.)

⁴⁹ Rozporządzenie Ministra Infrastruktury i Rozwoju z dnia 3 września 2015 r. w sprawie udzielania regionalnej pomocy inwestycyjnej w ramach celu tematycznego 3 w zakresie wzmocnienia konkurencyjności mikroprzedsiębiorców, małych i średnich przedsiębiorców w ramach regionalnych programów operacyjnych na lata 2014 – 2020, Dz. U. 2015, poz. 1377; Rozporządzenie Ministra Infrastruktury i Rozwoju z dnia 3 września 2015 r. w sprawie udzielania regionalnej pomocy inwestycyjnej w ramach regionalnych programów operacyjnych na lata 2014 – 2020, Dz.U. 2015, poz. 1416;

⁵⁰ Rozporządzenie Ministra Infrastruktury i Rozwoju z dnia 19 marca 2015 w sprawie udzielania a pomocy de minimis w ramach regionalnych programów operacyjnych na lata 2014 - 2020, Dz.U. 2015, poz. 488; Rozporządzenia Ministra Infrastruktury i Rozwoju z dnia 21 lipca 2015 r. w sprawie udzielania pomocy na badania podstawowe, badania przemysłowe, eksperymentalne, prace rozwojowe oraz studia wykonalności w ramach regionalnych programów operacyjnych na lata 2014

przedsiębiorstwach⁵¹, rozwój publicznej infrastruktury badawczej⁵², wdrażanie wyników prac B+R⁵³, inwestycje przedsiębiorstw wspierające rozwój regionalnych specjalizacji oraz inteligentnych specjalizacji⁵⁴),

- Pomoc na usługi doradcze dla mikro-, małych i średnich przedsiębiorców⁵⁵,
- Pomoc na udział małych i średnich przedsiębiorców w targach⁵⁶,
- Pomoc na finansowanie ryzyka⁵⁷,
- Pomoc dla przedsiębiorstw rozpoczynających działalność⁵⁸,
- Pomoc na innowacje procesowe i organizacyjne⁵⁹,

– 2020, Dz.U. 2015, poz. 1075; Rozporządzenie Ministra Infrastruktury i Rozwoju z dnia 5 listopada 2015 r. w sprawie udzielania pomocy na wspieranie innowacyjności oraz innowacje procesowe i organizacyjne w ramach regionalnych programów operacyjnych na lata 2014 – 2020, Dz.U. 2015, poz. 2010; Rozporządzenie Ministra Infrastruktury i Rozwoju z dnia 3 września 2015 r. w sprawie udzielania regionalnej pomocy inwestycyjnej w ramach regionalnych programów operacyjnych na lata 2014 – 2020, Dz.U. 2015, poz. 1416; Rozporządzenie Ministra Inwestycji i Rozwoju z dnia 22 lutego 2018 r. w sprawie udzielenia regionalnej pomocy inwestycyjnej dla mikroprzedsiębiorców, małych i średnich przedsiębiorców na inwestycje w zakresie budownictwa okrętowego w ramach regionalnych programów operacyjnych na lata 2014 – 2020, Dz.U. 2018, poz. 494.

⁵¹ Rozporządzenie Ministra Infrastruktury i Rozwoju z dnia 3 września 2015 r. w sprawie udzielania regionalnej pomocy inwestycyjnej w ramach regionalnych programów operacyjnych na lata 2014 – 2020, Dz.U. 2015, poz. 1416; Rozporządzenie Ministra Infrastruktury i Rozwoju z dnia 19 marca 2015 w sprawie udzielania pomocy de minimis w ramach regionalnych programów operacyjnych na lata 2014 – 2020, Dz.U. 2015, poz. 488; Rozporządzenie Ministra Infrastruktury i Rozwoju z 3 września 2015 r. w sprawie udzielania pomocy na inwestycje w układy wysokosprawnej kogeneracji oraz na propagowanie energii ze źródeł odnawialnych w ramach regionalnych programów operacyjnych na lata 2014 – 2020, Dz.U. 2015, poz. 1420.

⁵² Rozporządzenie Ministra Rozwoju z dnia 16 czerwca 2016 r. w sprawie udzielenia pomocy inwestycyjnej na infrastrukturę badawczą w ramach regionalnych programów operacyjnych na lata 2014 – 2020, Dz.U. 2016, poz. 899; Rozporządzenie Ministra Infrastruktury i Rozwoju z dnia 19 marca 2015 w sprawie udzielania pomocy de minimis w ramach regionalnych programów operacyjnych na lata 2014 2020, Dz.U. 2015, poz. 488

⁵³ Rozporządzenie Ministra Infrastruktury i Rozwoju z dnia 3 września 2015 r. w sprawie udzielenia regionalnej pomocy inwestycyjnej w ramach celu tematycznego 3 w zakresie wzmocnienia konkurencyjności mikroprzedsiębiorców, małych i średnich przedsiębiorców w ramach regionalnych programów operacyjnych na lata 2014 – 2020, Dz.U. 2015, poz. 1377; Rozporządzenie Ministra Infrastruktury i Rozwoju z dnia 19 marca 2015 w sprawie udzielania pomocy de minimis w ramach regionalnych programów operacyjnych na lata 2014 2020, Dz.U. 2015, poz. 488.

⁵⁴ Rozporządzenie Ministra Infrastruktury i Rozwoju z dnia 3 września 2015 r. w sprawie udzielenia regionalnej pomocy inwestycyjnej w ramach celu tematycznego 3 w zakresie wzmocnienia konkurencyjności mikroprzedsiębiorców, małych i średnich przedsiębiorców w ramach regionalnych programów operacyjnych na lata 2014 – 2020, Dz.U. 2015, poz. 1377; Rozporządzenie Ministra Inwestycji i Rozwoju z dnia 22 lutego 2018 r. w sprawie udzielenia regionalnej pomocy inwestycyjnej dla mikroprzedsiębiorców, małych i średnich przedsiębiorców na inwestycje w zakresie budownictwa okrętowego w ramach regionalnych programów operacyjnych na lata 2014 – 2020, Dz.U. 2018, poz. 494; Rozporządzenie Ministra Infrastruktury i Rozwoju z dnia 19 marca 2015 w sprawie udzielania pomocy de minimis w ramach regionalnych programów operacyjnych na lata 2014 2020, Dz.U. 2015, poz. 488; Rozporządzenie Ministra Infrastruktury i Rozwoju z 3 września 2015 r. w sprawie udzielenia pomocy na inwestycje w układy wysokosprawnej kogeneracji oraz na propagowanie energii ze źródeł odnawialnych w ramach regionalnych programów operacyjnych na lata 2014 – 2020, Dz.U. 2015, poz. 1420.

⁵⁵ Rozporządzenie Ministra Infrastruktury i Rozwoju z dnia 3 września 2015 r. w sprawie udzielania pomocy mikroprzedsiębiorcom, małym i średnim przedsiębiorcom na usługi doradcze oraz udział w targach w ramach regionalnych programów operacyjnych na lata 2014 – 2020, Dz.U. 2015, poz. 1417.

⁵⁶ Ibidem.

⁵⁷ Rozporządzenie Ministra Rozwoju i Finansów z dnia 14 grudnia 2016 r. w sprawie udzielania pomocy na dostęp mikroprzedsiębiorców, małych i średnich przedsiębiorców do finansowania w ramach regionalnych programów operacyjnych na lata 2014-2020, Dz.U. 2016 poz. 2220.

⁵⁸ Ibidem.

⁵⁹ Rozporządzenie Ministra Infrastruktury i Rozwoju z dnia 5 listopada 2015 r. w sprawie udzielenia pomocy na wspieranie innowacyjności oraz innowacje procesowe i organizacyjne w ramach regionalnych programów operacyjnych na lata 2014 – 2020, Dz.U. 2015, poz. 2010.

Pandemia COVID 19 spowodowała, że poszerzono zakres stosowania pomocy publicznej, a dotyczą one:

- Środków antykrzysowych w formie pożyczek i gwarancji finansowanych z funduszy UE (w związku z wystąpieniem pandemii COVID-19)⁶⁰,
- Pomocy państwa w formie dotacji lub pomocy zwrotnej w ramach programów operacyjnych na lata 2014-2020 w celu wspierania polskiej gospodarki (w związku z wystąpieniem pandemii COVID-19)⁶¹,
- Pomocy państwa w uproszczonej formie wsparcia zwrotnego ze środków instrumentów inżynierii finansowej podlegających ponownemu wykorzystaniu oraz z instrumentów finansowych w ramach programów operacyjnych na lata 2014–2020 w celu wspierania polskiej gospodarki (w związku z wystąpieniem pandemii COVID-19)⁶².

W przypadku województwa zachodniopomorskiego (oraz pomorskiego) w perspektywie finansowej 2014 – 2020 możliwe było także objęcie wsparciem w ramach RPO WZ sektora okrętowego (co nie było możliwe w latach 2007 – 2013)⁶³.

W ramach obszaru tematycznego wspieranie przedsiębiorczości przeanalizowano warunki korzystania z następujących działań⁶⁴:

- 1.5 Inwestycje przedsiębiorstw wspierające rozwój regionalnych specjalizacji oraz inteligentnych specjalizacji

W ramach działania wspierane były mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa, które chciały rozwijać swoją działalność w obszarach regionalnych specjalizacji lub inteligentnych specjalizacji województwa zachodniopomorskiego. Dofinansowane były projekty polegające na wdrażaniu innowacji produktowych, procesowych i nie technologicznych przez przedsiębiorstwa prowadzące inwestycje we wskazanych specjalizacjach. Wsparcie ukierunkowano na wdrażanie innowacyjnych rozwiązań technologicznych poprzez inwestycje w maszyny, urządzenia, sprzęt produkcyjny i wartości niematerialne i prawne prowadzące do:

- wykreowania nowego lub zasadniczo ulepszanego produktu/ usługi,

⁶⁰ Rozporządzenie Ministra Funduszy i Polityki Regionalnej z dnia 14 kwietnia 2020 r. w sprawie udzielania pomocy z instrumentów finansowych w ramach programów operacyjnych na lata 2014–2020 w celu wspierania polskiej gospodarki w związku z wystąpieniem pandemii COVID-19 (Dz.U. z 2020 r. poz. 670 z późn. zm)

⁶¹ Rozporządzenie Ministra Funduszy i Polityki Regionalnej z dnia 28 kwietnia 2020r. w sprawie udzielania pomocy w formie dotacji lub pomocy zwrotnej w ramach programów operacyjnych na lata 2014-2020 w celu wspierania polskiej gospodarki w związku z wystąpieniem pandemii COVID-19 (Dz. U. z 2020 r. poz. 773, z późn. zm)

⁶² Rozporządzenie Ministra Funduszy i Polityki Regionalnej z dnia 26 maja 2020 r. w sprawie udzielania pomocy w uproszczonej formie wsparcia zwrotnego ze środków instrumentów inżynierii finansowej podlegających ponownemu wykorzystaniu oraz z instrumentów finansowych w ramach programów operacyjnych na lata 2014–2020 w celu wspierania polskiej gospodarki w związku z wystąpieniem pandemii COVID-19 (Dz. U. z 2020 r. poz. 949, z późn. zm).

⁶³ Rozporządzenie Ministra Inwestycji i Rozwoju z dnia 22 lutego 2018r. w sprawie udzielania regionalnej pomocy inwestycyjnej dla mikroprzedsiębiorców, małych i średnich przedsiębiorców na inwestycje w zakresie budownictwa okrętowego w ramach regionalnych programów operacyjnych na lata 2014-2020, Dz.U. 2018 poz. 494.

⁶⁴ Opis działań omówiony poniżej pochodzi z dokumentu: Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego 2014 – 2020, Wersja 54.0 – 10 marca 2021 r.

- zwiększenia efektywności produkcji przedsiębiorstwa,
- zasadniczej zmiany procesu produkcyjnego.
- 1.6 Tworzenie nowych miejsc pracy na obszarze Specjalnej Strefy Włączenia
Celem działania było ożywienie gospodarcze obszaru Specjalnej Strefy Włączenia. Wspierane były inwestycje ukierunkowane na stworzenie znaczącej liczby trwałych miejsc pracy oraz podniesienie konkurencyjności przedsiębiorstw działających na wskazanym obszarze. Dotowano dwa typy projektów:
 1. Inwestycje przedsiębiorstw
 2. Wsparcie dla inwestorów
- 1.7 Inwestycje przedsiębiorstw w ramach Strategii ZIT dla Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego (SOM)

W ramach działania wspierane były projekty polegające na wdrażaniu innowacji produktowych, procesowych i organizacyjnych przez mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa funkcjonujące na terenie Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego.

Wsparcie było ukierunkowane na wdrażanie innowacyjnych rozwiązań technologicznych poprzez inwestycje w maszyny, urządzenia, sprzęt produkcyjny i wartości niematerialne i prawne prowadzące do:

- wykreowania nowego lub zasadniczo ulepszanego produktu/ usługi,
- zwiększenia efektywności produkcji przedsiębiorstwa,
- zasadniczej zmiany procesu produkcyjnego.

Priorytetowo były traktowane projekty realizowane w celu wprowadzenia produktów nowych dla rynku.

- 1.8 Inwestycje przedsiębiorstw w ramach Strategii ZIT dla Koszalińsko-Kołobrzesko-Białogardzkiego Obszaru Funkcjonalnego (KKBOF)

W ramach działania wspierane były projekty polegające na wdrażaniu innowacji produktowych, procesowych i organizacyjnych przez mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa funkcjonujące na obszarze Koszalińsko-Kołobrzesko-Białogardzkiego Obszaru Funkcjonalnego.

Wsparcie było ukierunkowane na wdrażanie innowacyjnych rozwiązań technologicznych poprzez inwestycje w maszyny, urządzenia, sprzęt produkcyjny i wartości niematerialne i prawne prowadzące do:

- wykreowania nowego lub zasadniczo ulepszanego produktu/ usługi,
- zwiększenia efektywności produkcji przedsiębiorstwa,
- zasadniczej zmiany procesu produkcyjnego.

Priorytetowo były traktowane projekty realizowane w celu wprowadzenia produktów nowych dla rynku.

- 1.9 Inwestycje w przedsiębiorstwach poprzez instrumenty finansowe

Realizacja działania przyczyniła się do tworzenia warunków sprzyjających budowie konkurencyjnego i innowacyjnego sektora MŚP w regionie. Poprawa konkurencyjności przedsiębiorstw wymaga także zapewnienia im dostępu do szerokiego wachlarza instrumentów finansowych, dzięki którym mogą wzmacniać lub rozwijać skalę i zakres prowadzonej działalności poprzez realizację nowych inwestycji, wdrażanie innowacji, wchodzenie na nowe rynki. Instrumenty finansowe wspierały inwestycje zarówno w środki trwałe oraz wartości niematerialne i prawne, jak również kapitał obrotowy, pod warunkiem, że był on powiązany z działalnością inwestycyjną lub dalszą ekspansją przedsiębiorstwa. Wspierane były także procesy informatyzacji wewnętrznej przedsiębiorstw, jak również stosowanie technik informacyjno-komunikacyjnych w relacjach pomiędzy przedsiębiorcą a klientem końcowym (B2C).

W ramach przedmiotowego działania wdrażane były instrumenty finansowe niwelujące w szczególności utratę przez MŚP płynności finansowej spowodowanej światowym kryzysem w związku z wystąpieniem pandemii COVID-19.

- 1.17 Wzmocnienie procesu wsparcia firm w początkowej fazie rozwoju

Działanie było skierowane na wzmocnienie systemu wspierającego proces inicjowania i rozwoju początkujących firm, szczególnie w obszarach inteligentnych specjalizacji regionu

- 1.19 Wsparcie mikro i małych przedsiębiorstw w walce ze skutkami epidemii COVID-19

Celem działania było wsparcie mikro i małych przedsiębiorstw, w tym samozatrudnionych, borykających się z trudnościami finansowymi, które zaistniały wskutek epidemii COVID-19 oraz tych, których sytuacja uległa pogorszeniu w związku z tą epidemią.

Przeprowadzono analizę danych dotyczących projektów realizowanych w RPO WZ 2014-2020, przekazanych przez Zamawiającego w postaci zestawienia ujmującego wszystkie umowy o dofinansowanie zawarte w ramach tego Programu z wyłączeniem umów rozwiązanych⁶⁵. Pod uwagę brano liczbę beneficjentów oraz występowanie pomocy publicznej.

Tabela 16. Działania w ramach RPO WZ 2014 - 2020 poddane analizie ukierunkowane na wspieranie przedsiębiorczości wraz z analizą występowania pomocy publicznej.

Numer działania	Nazwa działania	Liczba beneficjentów
1.5	Inwestycje przedsiębiorstw wspierające rozwój regionalnych specjalizacji oraz inteligentnych specjalizacji	163
1.6	Tworzenie nowych miejsc pracy na obszarze Specjalnej Strefy Włączenia	29

⁶⁵ Dane według stanu na 31.03.2021 r.

Numer działania	Nazwa działania	Liczba beneficjentów
1.7	Inwestycje przedsiębiorstw w ramach strategii ZIT dla Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego	29
1.8	Inwestycje przedsiębiorstw w ramach strategii ZIT dla Koszalińsko-Kołobrzesko-Białogardzkiego Obszaru Funkcjonalnego	25
1.9	Inwestycje w przedsiębiorstwach poprzez instrumenty finansowe	1 (Bank Gospodarstwa Krajowego)
1.17	Wzmocnienie procesu wsparcia firm w początkowej fazie rozwoju	1 (Bank Gospodarstwa Krajowego)
1.19	Wsparcie mikro i małych przedsiębiorstw w walce ze skutkami epidemii COVID-19	1 (Zachodniopomorski Pakiet Grantowy)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Lista projektów realizowanych z Funduszy Europejskich w latach 2014-2020, aktualna na dzień 03.05.2021 r.

Wsparcie udzielane przedsiębiorcom ze środków publicznych stanowi interwencję, która wpływa na dwie sfery: gospodarczą oraz społeczną, ponieważ narusza reguły konkurencji rynkowej. Może się ona przyczynić do szybszego rozwoju przedsiębiorstwa. Pomoc publiczna regionalna stanowi podstawowy mechanizm polityki spójności, który znajduje zastosowanie na terenie wszystkich państw UE⁶⁶. Jest podstawowym rodzajem pomocy udzielanej w ramach programów operacyjnych⁶⁷.

Szanse rozwojowe i wyzwania dla sektora

Współczesna gospodarka jest kształtowana przez trzy wzajemnie powiązane procesy: globalizację, konkurencję i innowacje. Przewagę konkurencyjną uzyskują te kraje, regiony i miasta, na których terenie są skoncentrowane przedsiębiorstwa zdolne do tworzenia innowacji⁶⁸.

W obszarze szans rozwojowych wskazać można m.in.

- Stałe i systematyczne podnoszenie wiedzy z zakresu przedsiębiorczości na poziomie szkół podstawowych, średnich, zawodowych, wyższych oraz w ramach kształcenia ustawicznego. Chodzi o poszerzanie wiedzy z zakresu funkcjonowania gospodarki, pokazywanie możliwości odnalezienia się na rynku pracy dzięki własnej działalności

⁶⁶Pomoc publiczna. Doświadczenia wybranych sektorów gospodarki, pod red. M. Koźuch, Kraków 2007, s.203.

⁶⁷ P. Marquardt, Pomoc publiczna dla małych i średnich przedsiębiorstw, Warszawa 2007, s. 44-45.

⁶⁸ Hryniewicz J.T., 2000, Endo- i egzogenne czynniki rozwoju gospodarczego gmin i regionów, Studia Regionalne i Lokalne, nr 2(2), s. 55-77.

gospodarczej, a także zachęcanie do kreatywności oraz podejmowania własnej inicjatywy.

- Budowanie dostępu do finansowania, które jest szczególnie ważne na pierwszym etapie funkcjonowania firmy.
- Starzenie się ludności wpływa na zmiany na rynku pracy. Warto podkreślać wagę starszych pracowników i budować społeczną świadomość konieczności wdrażania zarządzania wiekiem w przedsiębiorstwach. Działania te mogą mieć różny charakter np. przekwalifikowanie się, zmiana stanowiska pracy, wdrażanie elastycznych form czasu pracy, przygotowywanie następców (mentoring, tutoring)⁶⁹.
- Rosnącą liczbę cudzoziemców w regionie⁷⁰ (zarówno studentów, jak i pracowników). To także potencjalni przedsiębiorcy⁷¹. W Polsce przedsiębiorczość migrantów jest zagadnieniem nowym, wspieranym już w niektórych regionach (np. w Małopolsce)^{72,73}. Istotne jest także budowanie inkluzywnego środowiska pracy i wzmacnianie pracodawców zatrudniających obcokrajowców np. w kontekście informacji o tworzeniu i zarządzaniu zespołami różnorodnymi ze względu na pochodzenie.
- Wzmacnianie podmiotów realizujących usługi społeczne, w tym działające w obszarze opieki senioralnej. W roku 2030 około 1/3 mieszkańców regionu będzie miała więcej niż 60 lat. Wzrost liczby jednopokoleniowych gospodarstw domowych. Konsekwencją tych zmian będzie wzrost zapotrzebowania na rozwój branż z obszaru silver economy, w tym na usługi opiekuńcze. Może być to obszar rozwoju działalności gospodarczej⁷⁴.

Wcześniejszy Regionalny Program Operacyjny Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2007-2013 przewidywał szerokorozumiane wsparcie gospodarki, nie tylko poprzez inwestycje w przedsiębiorstwa, ale również poprzez tworzenie infrastruktury sprzyjającej lokowaniu inwestycji i budowanie systemu nowoczesnych instytucji otoczenia biznesu⁷⁵. W RPO WZ na lata 2014-2020 koncentrowano się przede wszystkim na podnoszeniu poziomu innowacyjności i konkurencyjności regionu.

⁶⁹ P. Szukalski, Polska – kraj starych ludzi! ¼ Polaków ma przynajmniej 60 lat, Demografia i Gerontologia Społeczna – Biuletyn Informacyjny 2019, Nr 3, s. 4.

⁷⁰ Polska według ostatnich danych Polskiego Instytutu Ekonomicznego wysokość transferów Polaków z emigracji w I kw. 2021 wyniosła 3,8 mld zł, a wysokość środków przekazywanych przez imigrantów z Polski wyniosła blisko 5 mld zł.

⁷¹ Pobudzanie przedsiębiorczości, w tym wśród mieszkających w regionie obywateli innych państw dostrzeżono m.in. w województwie opolskim: Opolskie – diagnoza regionalna. Opracowanie na potrzeby Strategii rozwoju województwa opolskiego, Opole 2020, s.43.

⁷² W ramach projektu Taskforcome realizowane są m.in. szkolenia i doradztwo dla cudzoziemców prowadzących lub chcących założyć firmę.

⁷³ Warto wspomnieć, że takie firmy jak Apple czy Facebook założone zostały przez imigrantów. W województwie zachodniopomorskim w 2015 r. działalność gospodarczą prowadziło ponad 660 cudzoziemców, a w 2020 – ponad 800.

⁷⁴ Szerzej zagadnienie to zostało omówione w raporcie Informacja o sytuacji osób starszych w Polsce, Warszawa 2020, s. 482.

⁷⁵ Szerzej zagadnienie omówiono w artykule: J. Poterański, Wsparcie konkurencyjności zachodniopomorskich przedsiębiorstw w regionalnym programie operacyjnym województwa zachodniopomorskiego, Studia i Prace Wydziału nauk Ekonomicznych i Zarządzania 2012, nr 25.

Wśród wyzwań rozwojowych w obszarze rozwoju przedsiębiorczości wskazać można m.in.:

- Istotny udział firm jednoosobowych, która świadczy wprawdzie o przedsiębiorczości mieszkańców regionu, ale mikroprzedsiębiorstwa mają zbyt mały potencjał, by istotnie wpłynąć na rozwój innowacji w województwie.
- Istnienie dysproporcji w zakresie potencjału przedsiębiorczości w poszczególnych powiatach.
- Warto wesprzeć internacjonalizację firm⁷⁶ i wzmocnić współpracę transgraniczną, głównie z Niemcami, przede wszystkim z sąsiednimi landami tj. Brandenburgią i Meklemburgią Pomorzem Przednim. Podkreśla się, że w pasie przygranicznym działają przede wszystkim małe i średnie przedsiębiorstwa, które najczęściej mają mało kapitału oraz ograniczoną liczbę kadry menadżerskiej, a więc trudno jest im samodzielnie dokonać ekspansji na obcy rynek⁷⁷. Ciekawą inicjatywą jest Park Przemysłowy Berlin – Szczecin, który powstał w oddalonym o 40 km od Szczecina niemieckim Pasewalku. Z jednej strony Niemcy liczą na polskich pracowników z terenów przygranicznych, z drugiej chcą przyciągnąć także polskie firmy. Obecność parku może więc stać się także wyzwaniem dla regionu.
- Warto poszerzyć system informacji o przedsiębiorstwach szukających partnerów zagranicznych zarówno po polskiej jak i niemieckiej stronie np. poprzez większą aktywizację w tym zakresie izb gospodarczych⁷⁸. Może dobrym rozwiązaniem byłaby szersza obecność np. organizacji wspierających przedsiębiorców w mediach społecznościowych⁷⁹.
- Niekorzystne trendy demograficzne mogą wpłynąć na lokowanie się przedsiębiorstw w regionie. Po pierwsze konsekwencją zmniejszania się liczby ludności w wieku produkcyjnym i zwiększania grupy w wieku poprodukcyjnym w dłuższej perspektywie skutkuje ograniczonym dostępem do zasobów pracy (jest to jednak trend nie tylko regionalny). Zmniejszenie się liczby osób w wieku produkcyjnym, czyli potencjalnych przedsiębiorców może skutkować także spadkiem liczby nowych podmiotów gospodarczych.

⁷⁶ Na potrzebę zwiększenia kooperacji przedsiębiorstw z partnerami zagranicznymi, ale i zagranicznymi zwrócono uwagę w dokumentach „Ewaluacja mid-term dotycząca postępu rzeczowego RPO WZ 2014-2020 dla potrzeb przeglądu śródkresowego, w tym realizacji zapisów ram i rezerwy wykonania”.

⁷⁷ Ciekawym pomysłem jest Małopolska Open Eyes Economy Hub, która pomaga firmom w rozwoju działalności międzynarodowej.

⁷⁸ B. Gruchman, E. Nowińska – Łażniewska, I. Parowicz, A. Kötze, G. Huskoba, A. Osiecka, Współpraca transgraniczna przedsiębiorstw na pograniczu polsko – niemieckim na przykładzie województw zachodniopomorskiego i lubuskiego oraz landu Brandenburgii, *Studia Regionalne i Lokalne* 2002, nr 4 (10), s. 44.

⁷⁹ Chodzi przede wszystkim o portal LinkedIn, który dedykowany jest kontaktom zawodowym. Na przykład Północna Izba Gospodarcza ma tylko 224 obserwujących.

Konieczne wydaje się być inwestowanie w rozwój kadry kierowniczej, aby mogła przystosować sposób działania firm do warunków po pandemii. Wiedza jest uznawana za jeden z kluczowych zasobów w przedsiębiorstwie. To baza do tworzenia nowych produktów, technologii i rozwiązań⁸⁰. Zmiany w funkcjonowaniu firm i instytucji spowodowane pandemią i przejściem sporej grupy pracowników na tryb zdalny sprawiają, że rola menedżera nabiera jeszcze większego znaczenia. Konieczne jest posiadanie wysokich kompetencji w obszarze komunikacji, motywowania oraz wspierania swoich pracowników⁸¹.

⁸⁰ Szerzej o tym zagadnieniu w pracy: A.M. Dereń, A. Kudłaszyk, Wiedza jako czynnik rozwoju współczesnego przedsiębiorstwa, Zeszyty Naukowe/Wyższa Szkoła Oficerska Wojsk Lądowych im. Gen. T. Kościuszki, 2011, s. 297 – 311.

⁸¹ Raport firmy Talent Development Institute,, cyt za: Koronawirus pokazał słabość polskich menedżerów „Rzeczpospolita”, 10.01.2021.

Drzewo problemów

Skutki					
Bariera dla gospodarki regionu w uzyskiwaniu pożądanego poziomu nakładów na innowacyjność i zwiększaniu ogólnej zdolności inwestycyjnej	Słaby potencjał do wdrażania innowacji	Niestabilność na rynku pracy mogąca powodować odpływ pracowników do innych regionów oraz zagranicę	Istnienie powiatów o niewykorzystanym potencjale przedsiębiorczości	Mniejszy napływ kapitału do regionu	
↑	↑	↑	↑	↑	↑
Trudność w zwiększeniu konkurencyjności i efektywności gospodarki Pomorza Zachodniego					
↑	↑	↑			
Słaba baza do dynamicznego rozwoju nowoczesnych przedsiębiorstw	Słabnąca trwałość zatrudnienia	Trudność z rozwinięciem współpracy międzynarodowej			
↗	↖	↑	↗	↑	↖
Bardzo duży udział mikro i małych firm w strukturze przedsiębiorstw w	Zmniejszająca się liczba średnich firm na 10 tys. mieszkańców w	Największy w Polsce udział podmiotów z zawieszoną działalnością w ogólnej liczbie firm	Nierównomierny rozwój przedsiębiorczości skupiający się wokół większych miast	W regionie lokuje się stosunkowo niewiele podmiotów z kapitałem zagranicznym	Niski udział regionu w eksporcie na tle całego kraju
Przyczyny					

2. Specjalizacje województwa

Główne podmioty i ich sytuacja

W gospodarce opartej na wiedzy i innowacji każdy region ma własną rolę do odegrania pod warunkiem, że jest w stanie określić swoje przewagi konkurencyjne oraz potencjał i ambicję do osiągnięcia doskonałości w konkretnych sektorach lub niszach rynkowych. Zgodnie z założeniami zawartymi w strategii Europa 2020, w kontekście rozwoju regionalnego pojawiła się koncepcja regionalnych i inteligentnych specjalizacji. W tym celu tworzone są strategie badań i innowacji, zmierzające do identyfikacji i wspierania specjalizacji regionu w myśl strategicznego i zintegrowanego podejścia do wykorzystywania potencjału województwa w kontekście jego inteligentnego wzrostu oraz gospodarki opartej na wiedzy. Regionalne specjalizacje określają atuty regionu, które niosą ze sobą potencjał do wzmacniania konkurencyjności – są to zatem całe pola działalności, w których potencjał taki został zidentyfikowany. Stanowią one impuls dla wzrostu społeczno-gospodarczego województwa. W województwie zachodniopomorskim wyróżniono 5 głównych obszarów gospodarczych, będących regionalnymi specjalizacjami. Stanowią one podstawę do identyfikacji inteligentnych specjalizacji regionu⁸²:

- Biogospodarka (oparta o naturalne zasoby regionu i jego potencjał gospodarczy oraz naukowo-badawczy),
- Działalność morska i logistyka (w tym technika morska, branża, która jest mocno osadzona w regionie, ale która musi odpowiadać na współczesne wyzwania),
- Przemysł metalowo-maszynowy (w regionie przybywa firm z tego sektora, zwiększa się oferta parków przemysłowych, dodatkowym atutem jest cenne doświadczenie związane z przemysłem okrętowym),
- Usługi przyszłości (dynamicznie rozwijająca się branża ICT, IT, KPO, czy przemysły kreatywne),
- Turystyka i zdrowie (wykorzystanie zasobów przyrodniczych i dorobku kulturowego).

W obrębie wyżej wskazanych obszarów, w których istnieją regionalne specjalizacje, rozwijane są inteligentne specjalizacje regionu. Są to obszary, które zawierają w sobie cechy stanowiące o specjalizacji regionu, ale jednocześnie wiąże się z nimi konieczność uwzględniania sfery badawczo-rozwojowej, wykorzystywania innowacji w produkcji i rozszerzania zasięgu na rynku regionalnym i ponadregionalnym. Inteligentne specjalizacje są instrumentem rozwoju regionu, skoncentrowanym na dziedzinach, w których posiada on największy potencjał i zaplecze badawczo-rozwojowe. Dzięki temu, są to pola działalności, w których istnieją warunki dla rozwoju nowoczesnej i innowacyjnej gospodarki, na podstawie której budowana jest konkurencyjność regionu.

⁸² Wydział Zarządzania Strategicznego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego, Wykaz Inteligentnych Specjalizacji Województwa Zachodniopomorskiego, Szczecin 2016

W województwie zachodniopomorskim mamy do czynienia z poniższymi, zidentyfikowanymi inteligentnymi specjalizacjami:

- Wielkogabarytowe konstrukcje wodne i lądowe,
- Zaawansowane wyroby metalowe,
- Produkty drzewno-meblarskie,
- Opakowania przyjazne środowisku,
- Produkty inżynierii chemicznej i materiałowej,
- Nowoczesne przetwórstwo rolno-spożywcze,
- Multimodalny transport i logistyka,
- Produkty oparte na technologiach informacyjnych.

Zgodnie z przyjętą metodologią ich identyfikacji, Inteligentne Specjalizacje Pomorza Zachodniego wywodzą się z przyjętych wcześniej Regionalnych Specjalizacji. Jak się jednak okazało, poszczególne Regionalne Specjalizacje w niejednakowym stopniu wносиły wkład do budowy Inteligentnych Specjalizacji. Największa część Inteligentnych Specjalizacji pochodzi z Biogospodarki, zaś najmniejsza - z obszaru Turystyki i Zdrowia. Widoczne jest także, że dana Inteligentna Specjalizacja może być w mniejszym lub większym stopniu powiązana nie z jedną lecz kilkoma Regionalnymi Specjalizacjami. Powiązania te widoczne są w tabeli poniżej.

Tabela 17. Matryca powiązań między regionalnymi oraz inteligentnymi specjalizacjami województwa zachodniopomorskiego.

Inteligentne specjalizacje \ Regionalne specjalizacje	Biogospodarka	Przemysł metalowy i maszynowy	Gospodarka morską i logistyka	Usługi przyszłości	Turystyka i zdrowie
Wielkogabarytowe konstrukcje wodne i lądowe					
Zaawansowane wyroby metalowe					
Produkty drzewno-meblarskie					
Opakowania przyjazne środowisku					
Produkty inżynierii chemicznej i materiałowej					
Nowoczesne przetwórstwo rolno-spożywcze					
Multimodalny transport i logistyka					
Produkty oparte na technologiach informacyjnych					

Znaczące
 Częściowe
 Niskie
 Brak

Źródło: Wydział Zarządzania Strategicznego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego, Wykaz Inteligentnych Specjalizacji Województwa Zachodniopomorskiego, Szczecin 2016.

Tabele zawierające szczegółowe charakterystyki działalności mieszczących się w zakresie wyżej wskazanych obszarów wraz z przypisanymi do nich kodami działalności PKD, zamieszczone zostały w aneksie.

Inteligentne specjalizacje oparte są na analizach potencjałów obszarów i dziedzin działalności, które charakteryzuje pewna sieciowość – ich identyfikacja wynika także z analizy łańcuchów wartości. Obszary uznane za inteligentne specjalizacje są więc zestawem różnych kodów PKD na poziomie szczegółowości podklas, przyporządkowanych niejednokrotnie do kilku odrębnych sekcji i działów. Zidentyfikowane inteligentne specjalizacje wymykają się zatem standardowym klasyfikacjom działalności, dlatego też trudno jest poddawać je analizom statystycznym w oparciu o ogólnodostępne dane.

W ramach niniejszego opracowania, przeanalizowano wykaz podklas PKD przyporządkowanych do inteligentnych specjalizacji województwa zachodniopomorskiego pod kątem tego, w jakie sekcje i działy PKD się wpisują i w jakim stopniu. Z analizy wynika, że obszary działalności specjalizacyjnych koncentrują się w największym stopniu w sekcjach: rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo, rybactwo; przetwórstwo przemysłowe; dostawa wody i gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją; transport i gospodarka magazynowa.

Tabela 18. Działy PKD, w których identyfikuje się podklasy objęte inteligentnymi specjalizacjami Pomorza Zachodniego.

Sekcje PKD (działy), w których znajdują się podklasy objęte IS	Ogólna liczba podklas w ramach wyszczególnionych działów sekcji	Liczba podklas w ramach wyszczególnionych działów sekcji, objętych IS	% podklas w działach sekcji, które pokrywają się z IS
A (01, 02, 03)	39	28	72%
B (08)	6	1	17%
C (10, 11, 13, 16, 17, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 27, 28, 29, 30, 31, 33)	206	126	61%
D (35)	8	3	38%
E (37, 38)	8	6	75%
F (42, 43)	20	2	10%
G (46)	49	15	31%
H (49, 50, 51, 52)	28	21	75%

Źródło: opracowanie własne.

Dodatkowo, poniżej zamieszczono matrycę wskazującą, jakie specjalizacje krzyżują się z wyżej wyszczególnionymi częściami sekcji PKD.

Tabela 19. Liczba podklas PKD odpowiadająca poszczególnym inteligentnym specjalizacjom Pomorza Zachodniego w ramach sekcji.

Sekcje PKD (działy)	wielkogabarytowe konstrukcje wodne i lądowe	zaawansowane wyroby metalowe	produkty drzewno-meblarskie	opakowania przyjazne środowisku	produkty inżynierii chemicznej i materiałowej	nowoczesne przetwórstwo rolno-spożywcze	multimodalny transport i logistyka
A (01, 02, 03)			4			24	
B (08)					1		
C (10, 11, 13, 16, 17, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 27, 28, 29, 30, 31, 33)	5	54	8	8	28	23	
D (35)		3					
E (37, 38)					6		
F (42, 43)	1		1				
G (46)		3	1			11	
H (49, 50, 51, 52)							21

Źródło: opracowanie własne.

Powyższe informacje stanowią pomoc w analizie rozwoju inteligentnych specjalizacji w województwie na podstawie ogólnodostępnych danych statystyki publicznej. W zasobach Banku Danych Lokalnych GUS, dane dotyczące liczby podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w rejestrze REGON podawane są poziomie działów PKD. Stąd do niniejszych analiz potrzebne było określenie, w których działach znajdują się podklasy identyfikowane jako działalności odpowiadające inteligentnym specjalizacjom regionu. Stopień ich pokrycia, tj. udział procentowy podklas inteligentnych specjalizacji w liczbie podklas ogółem przypadających na wyróżnione wyżej działy, stanowi dodatkową informację pomocną w analizie i interpretacji danych pod kątem przedmiotowych specjalizacji. Poniżej przedstawiono zmieniające się liczby podmiotów w ramach zidentyfikowanych wyżej działów PKD. Dane te wskazują częściowo na rozwój obszarów inteligentnych specjalizacji Pomorza Zachodniego, sygnalizując, czy wzrasta liczba zarejestrowanych podmiotów prowadzących działalność pokrywającą się z tym obszarami. Z tabeli poniżej wynika, że od 2009 roku⁸³

⁸³ Najwcześniejsze dostępne dane w zasobach GUS BDL.

wzrosła liczba podmiotów gospodarczych w działach sekcji C, D, E oraz F, które łączą się z inteligentnymi specjalizacjami regionu. W ramach sekcji C i D są to w przeważającej mierze działalności związane z zaawansowanymi wyrobami metalowymi. Wyszczególnione działy sekcji E to natomiast kategorie działalności związane z produktami inżynierii chemicznej i materiałowej. Jeśli chodzi o sekcję F, to pamiętać należy, że jest to obszar związany z budownictwem, a jego działy są bardzo pojemne jeśli chodzi o rodzaj wykonywanej działalności. W przypadku skrzyżowania z obszarami inteligentnych specjalizacji w tym przypadku trzeba zwrócić uwagę na to, że dwie podklasy przyporządkowane specjalizacjom objętej tą sekcją znajdują się w dwóch różnych działach (42 Roboty związane z budową obiektów inżynierii lądowej i wodnej oraz 43 Roboty budowlane specjalistyczne), w których poza tymi dwiema podklasami identyfikuje się aż 18 innych podklas działalności gospodarczej. W związku z tym nie należy wiązać wzrostu liczby podmiotów w tych działach z rozwojem obszaru inteligentnych specjalizacji – do tego potrzebne byłyby analizy danych na bardziej szczegółowym poziomie, nie tylko na poziomie działów PKD, które możliwe są do wykonania na podstawie ogólnodostępnych danych GUS BDL.

Tabela 20. Liczba podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON w ramach działów sekcji PKD zidentyfikowanych jako związane z inteligentnymi specjalizacjami województwa zachodniopomorskiego.

Sekcje PKD	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
A (01, 02, 03)	5 803	6 054	5 981	6 091	6 203	5 733	5 803	5 790	5 726	5 463	5 441	5 408
B (08)	97	98	99	104	103	109	104	106	107	88	85	90
C (10, 11, 13, 16, 17, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 27, 28, 29, 30, 31, 33)	14 024	14 326	14 019	14 204	14 505	14 669	14 906	15 046	15 343	15 088	15 541	15 848
D (35)	393	448	492	538	646	665	690	716	698	680	695	724
E (37, 38)	479	506	511	526	548	533	543	548	532	508	520	520
F (42, 43)	17 678	18 439	18 240	18 714	18 910	18 530	18 720	18 952	19 753	21 134	22 972	24 857
G (46)	12 621	12 899	12 503	12 495	12 568	12 499	12 432	12 250	12 099	11 039	10 617	10 495
H (49, 50, 51, 52)	15 149	15 045	14 078	13 909	13 726	13 505	13 633	13 664	13 876	13 020	14 062	14 288

Źródło: GUS BDL.

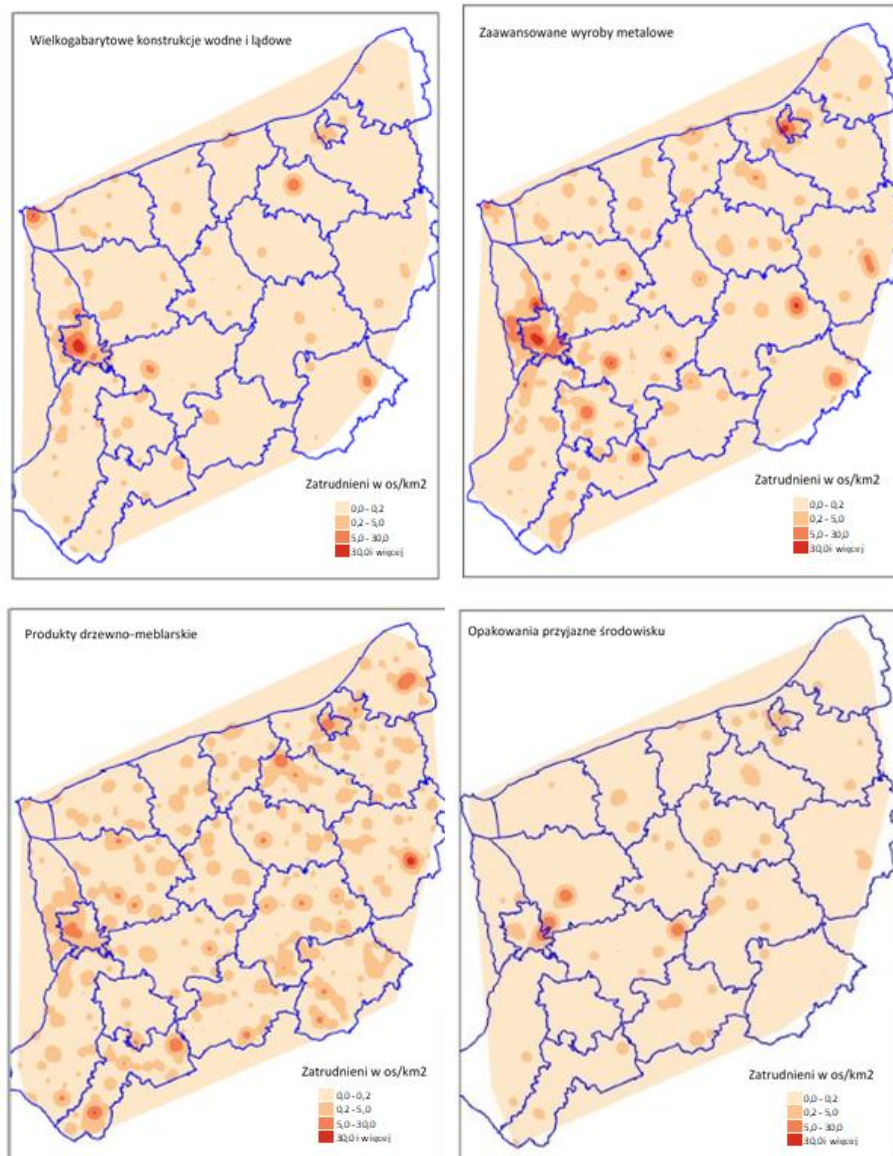
Powyższe analizy mogą zatem sygnalizować, że w obrębie zidentyfikowanych inteligentnych specjalizacji województwa zachodniopomorskiego mamy do czynienia przede wszystkim z rozszerzaniem się działalności związanej z zaawansowanymi wyrobami metalowymi oraz produktami inżynierii chemicznej i materiałowej.

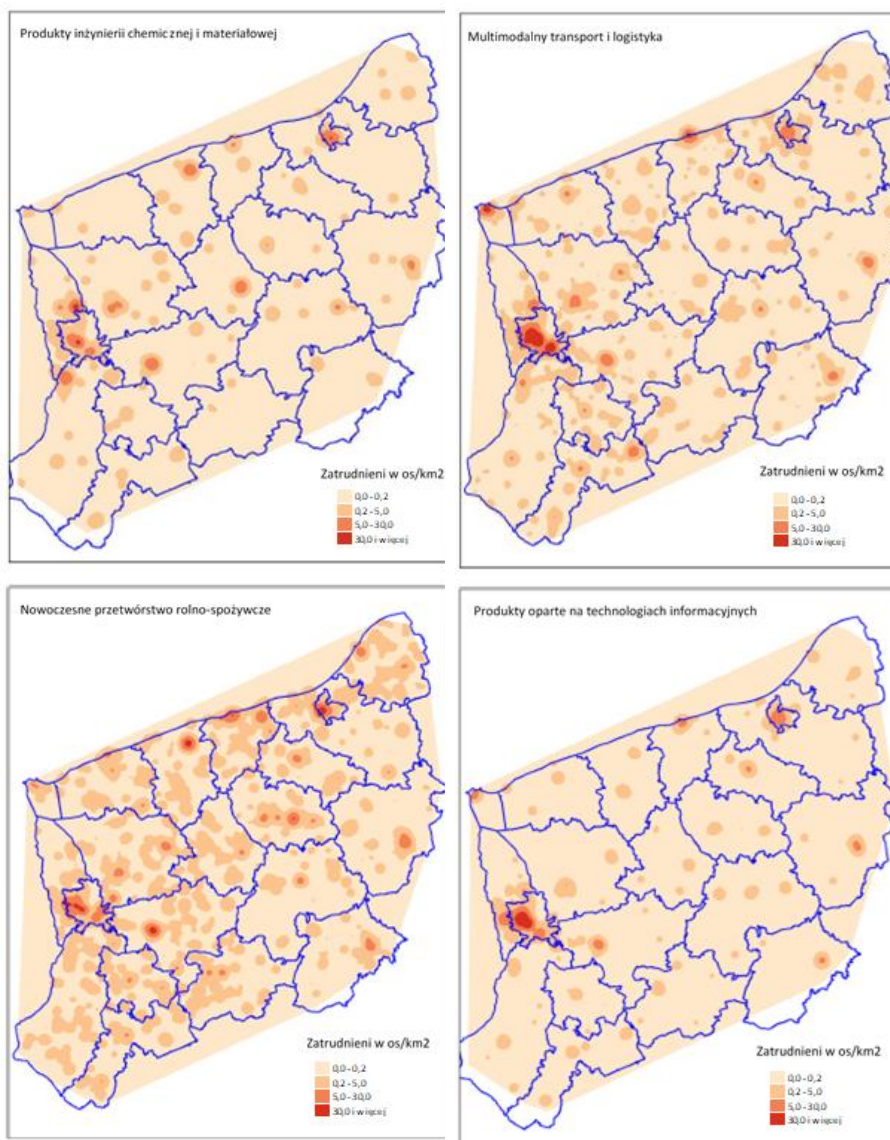
Dodatkowo, można też zauważyć, że poszczególne specjalizacje gospodarcze danego terytorium zazwyczaj wykazują zróżnicowaną obecność na jego obszarach składowych – tak jest też, jeśli chodzi o inteligentne specjalizacje Pomorza Zachodniego. Zróżnicowanie wewnątrz województwa w podziale na subregiony i powiaty występuje zarówno pod względem ilościowym (rozmieszczenie zasobów i aktywności) jak i jakościowym (konkurencyjność). Znajomość takich zróżnicowań jest niezbędna w procesie planowania i realizacji polityki rozwoju w jej kontekście terytorialnym m.in. po to, by do poszczególnych obszarów składowych adresować optymalnie dobrane narzędzia wsparcia. W procesie identyfikacji i monitorowania inteligentnych specjalizacji województwa dokonano analizy ich występowania na terenie powiatów. Efekty analiz przedstawiono w podstawowym dokumencie z 2016 roku określającym zakresy inteligentnych specjalizacji regionu – wynika z nich m.in., że w początkowym okresie ich identyfikacji, inteligentnymi specjalizacjami o bardzo wysokiej koncentracji terytorialnej były: produkty drzewno-meblarskie, gdzie 70% eksportu miała miejsce w powiecie goleniowskim oraz produkty oparte na technologiach informacyjnych gdzie 67% eksportu pochodziło ze Szczecina⁸⁴.

Z kolei poniżej zaprezentowano przestrzenne rozmieszczenie Inteligentnych Specjalizacji województwa zachodniopomorskiego w formie graficznego opracowania przygotowanego w ramach Planu zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego z 2020 r. W tym przypadku wykorzystano dane o liczbie zatrudnionych w branżach wpisujących się w poszczególne inteligentne specjalizacje. Odnosząc je do powyższych spostrzeżeń dotyczących terytorialnego występowania koncentracji największych specjalizacji województwa na początku ich identyfikacji, można zauważyć m.in., że działalność gospodarcza związana z produktami opartymi na technologiach informacyjnych nadal skupiona jest w największym stopniu w Szczecinie.

⁸⁴ Wydział Zarządzania Strategicznego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego, Wykaz Inteligentnych Specjalizacji Województwa Zachodniopomorskiego, Szczecin 2016, s. 41

Mapa 10. Przestrzenne rozmieszczenie Inteligentnych Specjalizacji Pomorza Zachodniego.

Źródło: Regionalne Biuro Gospodarki Przestrzennej Województwa Zachodniopomorskiego w Szczecinie, Plan zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego. Tom I, Uwarunkowania kształtowania polityki przestrzennej województwa, Szczecin, czerwiec 2020 r., s. 137-38.

Analizując zakresy inteligentnych specjalizacji wyróżnionych dla regionu zachodniopomorskiego oraz porównując je z pozostałymi województwami, można zauważyć, że niektóre z nich

obejmują obszary bardzo do siebie zbliżone lub niemal te same – sądząc już po samych nazwach im nadanych. Jednak dokonując przeglądu wyodrębnionych inteligentnych specjalizacji dla każdego z regionów, można jednocześnie spostrzec, że bardzo różny jest poziom ogólności czy też szczegółowości wyróżnianych pól działalności – niektóre są na tyle ogólne, że mogą mieścić w sobie różne kierunki powiązanych ze sobą dziedzin, inne zaś wprost wymieniają branże, zawężając i wyraźnie konkretyzując swój zakres. Mając na uwadze to, że delimitacja inteligentnych specjalizacji jest płynna i nie ogranicza się do standardowych klasyfikacji działalności, można jedynie ostrożnie zakładać na jakich kategoriach aktywności gospodarczej koncentrują się poszczególne z nich. Na tej podstawie można też wyróżnić, które z obszarów powtarzają się, choćby częściowo, wśród wszystkich województw.

Analiza desk research w powyższym zakresie pozwoliła odpowiedzieć na pytanie badawcze o wygląd struktury podmiotów na tle innych województw w Polsce (lub NUTS II), jeśli chodzi o badany obszar specjalizacji regionu. Wynika z niej, że wśród podmiotów specjalizacji województwa zachodniopomorskiego znajduje się wyróżniająca się na skalę kraju grupa działalności gospodarczych skupiona wokół wielkogabarytowych konstrukcji wodnych i lądowych – ten obszar działalności został zidentyfikowany jako inteligentna specjalizacja Pomorza Zachodniego, która posiada potencjał do budowy konkurencyjności gospodarczej regionu, rozwijając się w oparciu o istniejące zasoby regionalne, a także aktywność innowacyjną i badawczo-rozwojową. W żadnym innym województwie nie określono takiego zakresu specjalizacji – jest to więc pewnego rodzaju unikat na tle kraju. Jedynie za częściowo zbieżną można uznać inteligentną specjalizację województwa pomorskiego, którą określono jako technologie off-shore i portowo-logistyczne. W strukturze przedmiotowej specjalizacji zachodniopomorskiego mieszczą się natomiast podmioty branż przemysłu stoczniowego i metalowego. Jak zdiagnozowano na etapie identyfikacji inteligentnych specjalizacji Pomorza Zachodniego, występuje koncentracja tego sektora na terenie województwa na tle kraju i jednocześnie zauważa się wzrost jego znaczenia dla gospodarki zarówno regionu, jak i całej Polski.

W pozostałym zakresie, można powiedzieć, że struktura podmiotów objętych kategoriami inteligentnych specjalizacji regionu zachodniopomorskiego nie ma aż tak wyróżniającej się niepowtarzalności na tle kraju. W przypadku specjalizacji określonej jako opakowania przyjazne środowisku, można wprawdzie zauważyć, że wśród innych województw wprost do tego obszaru nawiązuje jedynie jedna inteligentna specjalizacja (kujawsko-pomorskie: „najlepsza bezpieczna żywność – przetwórstwo, nawozy i opakowania”). Należy jednak podkreślić, że mieści się on także w zakresie mocno uogólnionych specjalizacji – np. w strukturze specjalizacji skupionych wokół biogospodarki, która pozostaje pojęciem bardzo pojemnym. Innym przykładem są także podmioty należące do branż koncentrujących swoją działalność wokół produktów drzewno-meblarskich, które zostały wyróżnione jako jedna z inteligentnych specjalizacji badanego regionu. Analiza obejmująca pozostałe województwa wykazała, że można mówić o dwóch regionach, które w strukturze swoich regionalnych

inteligentnych specjalizacji przewidują podmioty prowadzące działalność o podobnym zakresie (warmińsko-mazurskie: „drewno i meblarstwo” oraz opolskie: „zrównoważone technologie budownictwa i drewna”).

W kwestii multimodalnego transportu i logistyki, będących kategorią działalności uznaną za inteligentną specjalizację zachodniopomorskiego, w drodze niniejszych analiz zidentyfikowano trzy regiony odnoszące się do podobnego zakresu działalności (wielkopolskie:

„wyspecjalizowane procesy logistyczne” i kujawsko-pomorskie: „transport, logistyka, handel – szlaki wodne i lądowe”). Za częściowo zbieżny można także uznać zakres specjalizacji dolnośląskiego „mobilność przestrzenna”. W przypadku specjalizacji Pomorza Zachodniego „produkty inżynierii chemicznej i materiałowej” zbieżność jeśli chodzi o przemysł chemiczny czy obróbki materiałów można zauważyć wśród struktury inteligentnych specjalizacji trzech innych regionów (dolnośląskie, opolskie, małopolskie). Analogicznie, zidentyfikowano cztery regiony (opolskie, podlaskie, świętokrzyskie, małopolskie), w których występują obszary związane ściśle z przemysłem metalowym, którego koncentrację wyróżniono w województwie zachodniopomorskim, identyfikując zaawansowane wyroby metalowe jako jedną z inteligentnych specjalizacji tego regionu.

W strukturze regionalnych inteligentnych specjalizacji Pomorza Zachodniego występują także podmioty związane z obszarem działalności skupionej wokół nowoczesnego przetwórstwa rolno-spożywczego oraz wokół produktów opartych na technologiach informacyjnych. Są to dwa pola aktywności, które powszechnie występują wśród specjalizacji pozostałych województw.

Jak zostało to wskazane w dokumencie *Polityka gospodarcza województwa zachodniopomorskiego*, podmioty gospodarcze prowadzące działalność w obszarach inteligentnych specjalizacji regionu odpowiadają za generowanie większości przychodów w całym województwie⁸⁵. Co ważne, odpowiadają niemal za całość przychodów z eksportu – dane przedstawione w przywołanym dokumencie wskazują, że firmom objętym zakresem regionalnych inteligentnych specjalizacji należy przypisać aż 79,79% wartości całego eksportu z regionu w 2018 roku. Największy udział dotyczył specjalizacji zaawansowanych wyrobów metalowych (21,76%) oraz nowoczesnego przetwórstwa rolno-spożywczego (16,93%)⁸⁶. Równocześnie, zdiagnozowano, że udział inteligentnych specjalizacji w wartości sprzedanej produkcji przemysłowej prowadzi do wniosku, że poza kilkoma obszarami istnieje jeszcze duży potencjał rozwojowy.

⁸⁵ Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego, *Polityka gospodarcza województwa zachodniopomorskiego*, Szczecin 2021, s. 11

⁸⁶ Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego, *Polityka gospodarcza województwa zachodniopomorskiego*, Szczecin 2021, s. 36

Na rozwój inteligentnych specjalizacji województwa zachodniopomorskiego oraz gospodarki regionu niemały wpływ ma też rozdrobniona struktura funkcjonujących w nim przedsiębiorstw, która może być czynnikiem utrudniającym pozyskiwanie zagranicznych kontrahentów. Bez wątpienia jednak firmy wpisujące się w zidentyfikowane inteligentne specjalizacje Pomorza Zachodniego stanowią trzon eksportu z regionu, wytwarzając zdecydowanie większą część jego całej wartości, jednocześnie generując dużą część przychodów w całym województwie. Powyższe świadczy z pewnością o sytuacji finansowej podmiotów, którą należy w tym świetle ocenić jako korzystną. Szerszą analizę danych zastanych dotyczących aktualnej sytuacji finansowej podmiotów gospodarczych ogółem prowadzących działalność w regionie ujęto w analizach dotyczących przedsiębiorstw – wśród nich znajdują się także podmioty składające się na obszary specjalizacji województwa zachodniopomorskiego.

Najważniejsze problemy występujące w obszarze tematycznym

W omawianym obszarze tematycznym, jakim są specjalizacje regionu zachodniopomorskiego, identyfikuje się szereg problemów związanych z ich funkcjonowaniem i rozwojem. Warunkiem niezbędnym do tego, by podmioty wpisujące się w inteligentne specjalizacje regionu mogły efektywnie i skutecznie prowadzić swoją aktywność, realizując tym samym gospodarcze cele rozwojowe województwa, jest zaangażowanie regionalnych interesariuszy w obszarach specjalizacji w działania zmierzające do: budowania konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstw, rozwoju nauki na rzecz innowacyjnej gospodarki oraz budowy kapitału ludzkiego dla rozwoju innowacji⁸⁷. Wszystko powyższe wiąże się ściśle z funkcjonowaniem środowiska przedsiębiorczości. Niestety duża część przedsiębiorców wpisujących się w obszary inteligentnych specjalizacji Pomorza Zachodniego nie posiada wiedzy na temat wsparcia w ramach strategii rozwoju tych specjalizacji – co potwierdzają wnioski zawarte w raporcie dotyczącym roli RPO WZ we wzmacnianiu regionalnych inteligentnych specjalizacji. Ponadto, zauważa się obszary problemowe związane ze słabą aktywnością projektową instytucji otoczenia biznesu, mały stopień realizacji projektów z zakresu wdrażania prac badawczo-rozwojowych oraz kooperacji przedsiębiorstw – niskie zainteresowanie wsparciem oferowanym przez RPO WZ w tych zakresach wskazywać może na wcześniej wspomniane braki wiedzy nie tylko o oferowanym wsparciu, ale też ogółem o zagadnieniu inteligentnych specjalizacji i jego znaczeniu dla rozwoju⁸⁸.

Kwestia działalności innowacyjnej oraz wdrażania prac B+R łączy się bezpośrednio z pojęciem inteligentnych specjalizacji. Aktywność przedsiębiorców w zakresie innowacji i B+R jest

⁸⁷ Są to działania wpisujące się w cele strategiczne Regionalnej Strategii Rozwoju Inteligentnych Specjalizacji Województwa Zachodniopomorskiego 2020+

⁸⁸ Bluehill sp. z o.o. na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego, *Rola RPO WZ we wzmacnianiu regionalnych inteligentnych specjalizacji*, Warszawa 2020

jednym z warunków wpływających na rozwój działalności zidentyfikowanych jako specjalizacje regionu, zwłaszcza jeśli chodzi o konkurencyjność w wymiarze zarówno konkretnych firm, jak i całych branż, a także całego województwa pod względem gospodarczym. O działalności innowacyjnej oraz B+R zachodniopomorskich przedsiębiorstw szczegółowo pisze się w kolejnym rozdziale diagnozy, gdzie niestety podstawowym wnioskiem jest słaba aktywność innowacyjna zachodniopomorskich przedsiębiorców.

Głównym problemem również w kontekście inteligentnych specjalizacji staje się zatem trudność w budowaniu potencjału innowacyjnego firm w regionie, która wynika nie tylko ze słabej aktywności samych przedsiębiorstw, ale także ze słabo zintegrowanego systemu instytucji wspierających innowacyjność oraz działalność B+R. Problemem w tym zakresie jest m.in. zidentyfikowany na podstawie danych GUS niski poziom nakładów na sferę B+R oraz niska liczba pracowników (szczegółowe dane w kolejnym rozdziale). Wszystko powyższe skutkuje tym, że w regionie nie ma wielu produktów lub usług o charakterze innowacyjnym, co istotnie wpływa na rozwój najważniejszych branż w tym obszarze, zgodnie z ideą inteligentnych specjalizacji.

Bardzo ważnym problemem w tej kwestii pozostaje też brak znaczącej liczby porozumień między nauką a biznesem – co pozostaje jednym z fundamentalnych czynników wpływających na przyrost innowacji. Współpraca tych dwóch sfer w regionie charakteryzuje się brakiem systematyczności i nie jest ona wynikiem strategicznego działania zorientowanego na długookresowy rozwój innowacji. Dlatego właśnie potrzebne jest wzmacnianie kooperacji między przedstawicielami tych obszarów, w szczególności jeśli chodzi o komercjalizację wyników badań i angażowanie pracowników jednostek naukowych w badania stosowane i prace rozwojowe.

Współpraca różnych grup otoczenia biznesu, w tym nie tylko przedstawicieli nauki, oddziałuje na rozwój inteligentnych specjalizacji, dlatego ważne w niniejszym kontekście jest również to, jak wygląda charakterystyka sieci instytucji otoczenia biznesu w Zachodniopomorskiem. Szczegółowe analizy na ten temat zostały zawarte w rozdziale 4 przedmiotowego opracowania. Najważniejsze wnioski, użyteczne również w kontekście niniejszych analiz względem specjalizacji regionalnych, wskazują jednak na brak wypracowanych, trwałych powiązań międzysektorowych, które ułatwiałyby rozwój inteligentnej gospodarki. Znaczący wpływ w tym kontekście miałoby funkcjonowanie spójnego systemu instytucji i podmiotów wspierających innowacyjność i transfer technologii - jednak do tego potrzebna jest przede wszystkim większa gotowość przedstawicieli nauki do działania w obszarze biznesu, a także wzrost świadomości samych przedsiębiorców o strategicznym znaczeniu współpracy rozumianej jako długofalowe działanie w celach rozwojowych.

Obok wyżej wspomnianych już niskich wskaźników związanych z aktywnością innowacyjną oraz B+R przedsiębiorstw województwa (takich jak nakłady na działalność innowacyjną i B+R

czy dynamika zatrudnienia w B+R), nie bez znaczenia pozostaje też struktura przedsiębiorstw w regionie, określana jako rozdrobniona pod względem ich wielkości. Duży udział małych i mikro- firm sprawia, że większość z nich nie jest w stanie wdrażać inwestycji innowacyjnych w sposób samodzielny – szczególnie, że ich efekty są najczęściej nieprzewidywalne, obarczone więc dużym ryzykiem niepowodzenia. Ma to wpływ na jeszcze większą potrzebę kooperacji, która pozwala łączyć potencjały i zasoby różnych sektorów, choćby w kwestii korzystania z zewnętrznego zaplecza infrastrukturalnego, umożliwiającego realizację założonych celów badawczo-rozwojowych.

Tworzenie współpracy na różnych płaszczyznach może przełożyć się na szybszy rozwój danej specjalizacji regionu i wzrost konkurencyjności podmiotów, które obejmują. Niestety w tych kwestiach uwidaczniają się deficyty, zwłaszcza jeśli chodzi o budowę trwałych relacji między przedsiębiorstwami a innymi partnerami tworzącymi środowisko sprzyjające rozwojowi innowacyjności w biznesie i co za tym idzie, rozwojowi specjalizacji regionu. Wnioski te potwierdzają również przeprowadzone dotychczas badania z obszaru inteligentnych specjalizacji w regionie⁸⁹.

Głównymi problemami podmiotów działających w obszarach inteligentnych specjalizacji województwa zachodniopomorskiego są też ich zapotrzebowania kadrowe. Jakość kapitału ludzkiego wiąże się z potrzebami w zakresie rozwoju działalności innowacyjnej przedsiębiorstw objętych przedmiotowymi specjalizacjami. Zagadnienie to obejmuje przede wszystkim problemy z dostępnością pracowników o odpowiednich kwalifikacjach, skupionych w dużej mierze wokół zawodów i kompetencji przyszłości⁹⁰.

Jak zostało już zasygnalizowane w ramach rozdziału opisującego sytuację przedsiębiorstw województwa zachodniopomorskiego, szczególne potrzeby w zakresie edukacji, w kontekście rozwoju specjalizacji, zauważa się w sektorze technologii informacyjno-komunikacyjnych (ICT), z którymi wiąże się jedna z wyodrębnionych inteligentnych specjalizacji regionu. W jej obrębie szczególnie zaznacza się potrzeba kompleksowego wsparcia branży poprzez rozwój sektora usług edukacyjnych, które mogłyby odpowiedzieć na zapotrzebowania kadrowe w obszarze ICT. Problemem w tej konkretnej specjalizacji województwa pozostaje także bariera wysokich kosztów prowadzenia działalności.

Biorąc pod uwagę powyższe, można zatem wysnuć wniosek, że wraz z rozwojem inteligentnych specjalizacji, a w tym nowoczesnych gałęzi działalności gospodarczej, rośnie też zapotrzebowanie na kadry w obrębie nowych powstających zawodów. Problemem w tym zakresie może być więc pozyskiwanie pracowników będących specjalistami w dziedzinach przemysłu i usług przyszłości. Rodzi to wyzwania stojące po stronie systemu edukacji oraz

⁸⁹ Ibidem

⁹⁰ Ibidem

szkolnictwa wyższego, którego działanie w zdecydowany sposób wpływa na rozwój inteligentnych specjalizacji.

Nowe problemy, z jakimi mogą mierzyć się podmioty objęte regionalnymi specjalizacjami, wiążą się też przede wszystkim ze zjawiskami, które widoczne są wszędzie w trendach gospodarczych, wywołanymi pandemią COVID-19. Spowolnienie gospodarcze, ograniczenia w przemieszczaniu się, zwłaszcza jeśli chodzi o wymianę międzynarodową, ograniczenia w działalności targowej, wystawienniczej, ale także ogólna atmosfera niepewności oraz obawy związane z prowadzeniem, rozwijaniem i zakładaniem nowej działalności przedsiębiorczej mogą istotnie wpływać na rozwój w obszarach specjalizacji województwa. Wynikające z tego problemy mogą uwypuklać potrzebę wsparcia firm, w tym zwłaszcza nowych przedsiębiorców, ale też mogą sygnalizować przedsiębiorstwom znaczenie gotowości do rozwiązywania problemów, zarządzania sytuacjami kryzysowymi, dokonywania bieżących analiz ryzyka oraz dbałości o bezpieczeństwo finansowe.

Czynniki sukcesu i porażki w obszarze

Na obszar specjalizacji regionu wpływ mają liczne czynniki, w dużej mierze związane z ogólnym rozwojem gospodarczym województwa oraz potencjałem do rozwijania innowacyjności. Łączą się one także ze wskazywanymi wcześniej problemami, identyfikowanymi w obszarze. Jednym z takich czynników jest świadomość samych przedsiębiorców o tym, jakie znaczenie ma wdrażanie innowacji w działalność firmy oraz sieciowanie różnego rodzaju podmiotów w ramach środowiska biznesowego.

Odpowiadając na pytanie badawcze o to jakie czynniki decydują o sukcesie w danym obszarze tematycznym, tj. obszarze dotyczącym specjalizacji gospodarczych województwa, należy wskazać poniższy katalog warunków:

- podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej województwa;
- zapewnienie przedsiębiorstwom z regionu dostępu do narzędzi finansowania innowacyjnych przedsięwzięć;
- zapewnienie dyfuzji rozwiązań innowacyjnych na mniej rozwinięte obszary województwa;
- rozwój potencjału naukowego jako kluczowego elementu innowacyjnej gospodarki;
- wzmacnianie kapitału ludzkiego;
- poprawa struktury powiązań gospodarczych i otoczenia działalności przedsiębiorstw.

Aby mógł nastąpić rozwój inteligentnych specjalizacji w regionie, ważne jest również to, by działalność innowacyjna, a także prowadzenie współpracy międzysektorowej na rzecz prac B+R, nie były traktowane przez przedsiębiorców jako działania incydentalne, a wpisywały się w ich aktywność w sposób długotrwały i strategiczny.

Jako czynnik sukcesu w zakresie rozwoju inteligentnych specjalizacji Pomorza Zachodniego wskazuje się sam proces konsultacji i trafiony wybór specjalizacji. Dzięki inwestycjom wdrażanym w obszarach specjalizacji przedsiębiorcy mają dostęp do nowoczesnej infrastruktury badawczej. Jednocześnie podejmowane są działania w obszarze dydaktyki prowadzące do nabywania przez uczniów i studentów wiedzy i umiejętności praktycznych i mające na celu lepsze dopasowywanie systemów kształcenia i szkoleń do potrzeb rynku pracy, dzięki czemu absolwenci wyposażani są w kwalifikacje wymagane w nowoczesnych przedsiębiorstwach. Przykładem są projekty realizowane w ramach działania 8.9. RPO WZ 2014-2020 m.in. przez Zachodniopomorską Izbę Rzemiosła i Przedsiębiorczości w Szczecinie czy poszczególne szkoły zawodowe i wyższe funkcjonujące w województwie zachodniopomorskim.

Wśród czynników hamujących efektywność wdrażania inteligentnych specjalizacji wymienić należy przede wszystkim niewystarczający poziom świadomości i zaangażowania regionalnych interesariuszy, ale także niskie poziomy wartości wskaźników dotyczących działalności innowacyjnej i B+R regionalnych podmiotów gospodarczych (w tym przede wszystkim nakłady na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach, nakłady wewnętrzne na B+R, dynamika zatrudnienia w B+R, które szczegółowo zostały przedstawione w rozdziale 3. Innowacyjność i działalność B+R przedsiębiorstw), małą liczbę dużych przedsiębiorstw, skupienie większości instytucji otoczenia biznesu w dużych miastach regionu (w Szczecinie i Koszalinie), problemy z pozyskiwaniem kadry, na co wpływają kwestie korespondujące z obszarami rynku pracy, edukacji i kształcenia, ale też zachodzące procesy migracyjne. Czynniki te stanowią bariery dla rozwoju inteligentnych specjalizacji i jednocześnie przyczyny niskiej innowacyjności przedsiębiorstw.

Odpowiadając na pytanie badawcze o to jakie czynniki wpływają na porażkę w danym obszarze tematycznym, tj. obszarze dotyczącym specjalizacji gospodarczych województwa, należy wskazać poniższy katalog uwarunkowań:

- nierównomierny rozkład zasobów innowacyjnych w województwie – zdecydowana większość kadry naukowo-badawczej zatrudniona jest w szkolnictwie wyższym;
- trudności w procesie rozwoju wynalazków – w przejściu z fazy laboratoryjnej do fazy półtechnicznej i dalszych;
- niska skłonność przedsiębiorców regionu do finansowania procesu wdrażania innowacji środkami własnymi;
- skupienie prac badawczych głównie w dwóch ośrodkach regionalnych – w Szczecinie i w Koszalinie – co ogranicza możliwości innowacyjne firm działających na pozostałym obszarze;
- rozdrobniona struktura wielkościowa przedsiębiorstw w regionie wpływająca na to, że większość z nich nie jest w stanie samodzielnie prowadzić obciążonych wysokim ryzykiem inwestycji o charakterze proinnowacyjnym;

- skupienie większości inwestycji otoczenia biznesu w Szczecinie i Koszalinie, a ponadto, oferta tych, które istnieją, jest często niedostosowana do potrzeb lokalnych przedsiębiorców – dominuje wsparcie o charakterze ogólnym, uniwersalnym, bez uwzględniania zróżnicowania branżowego.

Dotychczasowa i planowana interwencja publiczna w obszarze

Regionalne inteligentne specjalizacje wiążą się ściśle już z samej definicji z procesami innowacyjnymi. Aby potencjał innowacyjny branż z obszaru specjalizacji województwa był możliwy do rozwijania, potrzebne jest wsparcie w postaci interwencji publicznej. Jest to spowodowane głównie tym, co wskazywano już w kontekście problemów identyfikowanych w badanym obszarze – inwestycje innowacyjne niosą ze sobą duże ryzyko i do ich efektywnego wdrażania niezbędne są odpowiednie środki finansowe, ale także zasoby infrastrukturalne, zwłaszcza w zakresie zaplecza badawczo-rozwojowego oraz wyspecjalizowane kadry.

W tym zakresie potrzebne jest zarówno ogólne wsparcie na rozwój działalności przedsiębiorstw wpisujących się w inteligentne specjalizacje województwa, ale także wsparcie aktywności badawczo-rozwojowej, innowacyjności oraz ważnej w tym kontekście budowy sieci kooperacji między podmiotami.

Wsparcie w ramach pomocy publicznej dla przedsiębiorstw oferowane jest w programach operacyjnych, dzięki którym wdrażana jest interwencja z wykorzystaniem środków z funduszy unijnych. Choć dedykowane są specjalne kategorie wsparcia dla rozwoju inteligentnych specjalizacji, należy zaznaczyć, że tak naprawdę na obszar ten wpływ ma każde wsparcie w kontekście działalności przedsiębiorstw, zwłaszcza w sektorze MŚP. Szczególne znaczenie mają tu też interwencje ukierunkowane na rozwój działalności innowacyjnej.

W ramach RPO WZ przewidziano wsparcie zaplanowane w obrębie osi priorytetowej 1, w działaniu 1.5 Inwestycje przedsiębiorstw wspierające rozwój regionalnych specjalizacji oraz inteligentnych specjalizacji. Obejmuje ono projekty przypisane do kategorii interwencji 001 Ogólne inwestycje produkcyjne w małych i średnich przedsiębiorstwach (MŚP) oraz 067 Rozwój działalności MŚP, wsparcie przedsiębiorczości i tworzenia przedsiębiorstw (w tym wsparcie dla przedsiębiorstw typu spin-off i spin-out). Dodatkowo w ramach Programu przyjęto także zmiany w 2018 roku, które skutkowały wprowadzeniem nowego działania 1.18 Tworzenie i rozbudowa regionalnego systemu innowacji. Jego celem jest rozwój i monitorowanie regionalnej innowacyjnej gospodarki opartej na procesie przedsiębiorczego odkrywania inteligentnych specjalizacji. Kod kategorii interwencji sklasyfikowany w ramach pomocy ze środków UE, przypisany temu działaniu to 062 Transfer technologii i współpraca między uczelniami a przedsiębiorstwami, z korzyścią głównie dla MŚP.

Posługując się ogólną listą projektów realizowanych z wykorzystaniem funduszy europejskich przewidzianych na horyzont czasowy programowania 2014-2020⁹¹, można wyróżnić projekty zrealizowane na terenie województwa zachodniopomorskiego odpowiadające wyżej wskazanym kodom interwencji. Z analizy przedmiotowego wykazu wynika, że zrealizowano łącznie liczbę 405 takich projektów, które wdrażane były w ramach dwóch programów operacyjnych oferujących wsparcie publiczne: Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój (POIR) oraz Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego 2014-2020 (RPO WZ 2014-2020).

RPO WZ 2014-2020 szczególnie obejmuje w ramach swoich zaplanowanych działań wzmocnienie systemu wspierającego proces inicjowania i rozwoju początkujących firm, szczególnie w obszarach inteligentnych specjalizacji regionu. Zapisy nawiązujące do inteligentnych specjalizacji znalazły się również w Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030, czego przejawem jest jeden z celów strategicznych, tj. dynamiczna gospodarka, w ramach którego wskazano jako cel kierunkowy: Rozwój potencjału gospodarczego województwa w oparciu o inteligentne specjalizacje. Cel ten ma być realizowany głównie poprzez operacjonalizację regionalnej strategii innowacji.

Jak zostało już zaznaczone, bardzo istotną rolę w kreowaniu rozwoju gospodarczego województwa odgrywa RPO WZ 2014-2020. Zaprojektowane w nim działania dotyczą m.in. rozwoju konkurencyjnych przedsiębiorstw i budowy dla nich odpowiednich warunków rozwoju oraz nowatorskich rozwiązań i współpracy nauki z gospodarką. Wsparcie to jest wielokierunkowe, mogące odpowiadać na potrzeby i oczekiwania różnych grup docelowych, co ma zapewnić poprawę regionalnej sytuacji pod względem gospodarczym, jak również korzystne zmiany na poziomie indywidualnych podmiotów. Szczególnie istotnym działaniem jest wsparcie dla tworzenia miejsc pracy w regionie, które powinno wiązać się ze wzmacnianiem podmiotów funkcjonujących w obszarach inteligentnych specjalizacji. W związku z tym, zaplanowano w ramach Programu, że osie priorytetowe 1 i 8 zakładają, że projekty odpowiadające ich działaniom powinny być prowadzone z uwzględnieniem inteligentnych specjalizacji regionu.

W ramach niniejszego opracowania przeprowadzono analizę danych dotyczących projektów realizowanych w RPO WZ 2014-2020, przekazanych przez Zamawiającego w postaci zestawienia ujmującego wszystkie umowy o dofinansowanie zawarte w ramach tego Programu z wyłączeniem umów rozwiązanych⁹². Spośród wszystkich ujętych w zestawieniu projektów wyodrębniono te, do których przypisane zostały kody PKD wpisujące się

⁹¹ Lista projektów realizowanych z Funduszy Europejskich w latach 2014-2020, aktualna na dzień 03.05.2021 r. [dostęp: Lista projektów realizowanych z Funduszy Europejskich w Polsce w latach 2014-2020 - Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej (funduszeuropejskie.gov.pl)]

⁹² Dane według stanu na 31.03.2021 r.

w inteligentne specjalizacje Pomorza Zachodniego. Na tej podstawie uzyskano informacje podane w poniższej tabeli. Analiza ilościowa wykazała, że w ramach RPO WZ 2014-2020 podpisano 300 umów na realizację projektów wpisujących się w działalność uznane za inteligentne specjalizacje regionu, których łączna kwota wydatków kwalifikowanych wynosi 780,7 mln zł. Należy jednak podkreślić, że są projekty wskazujące bezpośrednio na rodzaj działalności objęty specjalizacjami – a więc powiązane z podklasami PKD zawartymi w wykazie kodów PKD inteligentnych specjalizacji województwa zachodniopomorskiego. Jak zostało to już zaznaczone w przedmiotowym opracowaniu, na ich rozwój jednak wpływ mają także wszelkie przedsięwzięcia wspierające współpracę międzysektorową oraz aktywność innowacyjną i B+R, które niekoniecznie muszą być przypisane do wymienionych kategorii działalności PKD.

Tabela 21. Projekty realizowane w ramach RPO WZ 2014-2020 wpisujące się w kody PKD odpowiadające inteligentnym specjalizacjom Pomorza Zachodniego

Dominujący zakres interwencji realizowanej w projektach	Liczba projektów	Wydatki kwalifikowane
001 Ogólne inwestycje produkcyjne w małych i średnich przedsiębiorstwach (MŚP)	128	519 156 103,63
002 Procesy badawcze i innowacyjne w dużych przedsiębiorstwach	67	93 718 926,79
005 Energia elektryczna (magazynowanie i przesył)	41	59 694 120,04
010 Energia odnawialna: słoneczna	26	3 842 675,41
011 Energia odnawialna: z biomasy	17	21 421 265,00
012 Pozostałe rodzaje energii odnawialnej (w tym hydroelektryczna, geotermalna i morska) oraz integracja energii odnawialnej (w tym magazynowanie, zamiana energii elektrycznej na gaz oraz infrastruktura wytwarzania energii odnawialnej z wodoru)	5	20 117 500,00
016 Wysokosprawna kogeneracja i centralne ogrzewanie	4	1 348 166,43
056 Inwestycje w infrastrukturę, zdolności i wyposażenie w MŚP, związane bezpośrednio z działaniami badawczymi i innowacyjnymi	3	5 777 343,32
057 Inwestycje w infrastrukturę, zdolności i wyposażenie w dużych przedsiębiorstwach, związane bezpośrednio z działaniami badawczymi i innowacyjnymi	2	20 432 266,50
062 Transfer technologii i współpraca między uczelniami a przedsiębiorstwami, z korzyścią głównie dla MŚP	2	13 184 610,76
064 Procesy badawcze i innowacyjne w MŚP (w tym systemy bonów, innowacje procesowe, projektowe, innowacje w obszarze usług i innowacje społeczne)	1	10 600 000,00

Dominujący zakres interwencji realizowanej w projektach	Liczba projektów	Wydatki kwalifikowane
066 Zaawansowane usługi wsparcia dla MŚP i grup MŚP (w tym usługi w zakresie zarządzania, marketingu i projektowania)	1	4 201 500,00
067 Rozwój działalności MŚP, wsparcie przedsiębiorczości i tworzenia przedsiębiorstw (w tym wsparcie dla przedsiębiorstw typu spin-off i spin-out)	1	724 250,00
092 Ochrona, rozwój i promowanie publicznych walorów turystycznych	1	4 263 168,50
094 Ochrona, rozwój i promowanie dóbr publicznych w dziedzinie kultury i dziedzictwa	1	2 208 312,62
Razem	300	780 690 209,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych przekazanych przez Zamawiającego, aktualnych na dzień 31.03.2021 r.

Analizując powyżej zawarte dane można zauważyć, że podmioty wpisujące się w regionalne inteligentne specjalizacje w największym stopniu korzystają ze wsparcia dotacyjnego RPO WZ 2014-2020 na realizację projektów wdrażających ogólne inwestycje produkcyjne w MŚP. W dalszej kolejności, wśród podmiotów tych największą popularnością cieszą się przedsięwzięcia wspierające procesy badawcze i innowacyjne w dużych przedsiębiorstwach. Te dwie kategorie interwencji charakteryzują się zarówno największą liczbą realizowanych projektów, jak i najwyższą sumą wydatków kwalifikowanych.

Podsumowując, można wysnuć wniosek, że podmioty z obszaru inteligentnych specjalizacji chętnie korzystają z dostępnych dla nich instrumentów wsparcia. Jednak uzupełnieniem rozważań w kwestii korzystania z dostępnych instrumentów wsparcia przez podmioty wpisujące się w obszary regionalnych specjalizacji powinny być wyniki badań z perspektywy samych tych podmiotów oraz głębsza analiza dotycząca realizacji przedmiotowego wsparcia programowego.

Szanse rozwojowe i wyzwania dla sektora

Ogromną szansą rozwojową specjalizacji regionu jest to, że firmy z obszarów inteligentnych specjalizacji odpowiadają za generowanie większości przychodów w województwie, w tym prawie całości przychodów z eksportu⁹³.

⁹³ Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego, *Polityka gospodarcza województwa zachodniopomorskiego*, Szczecin 2021, s. 11

Jednakże ich udział w wartości sprzedanej produkcji przemysłowej pokazuje, że poza kilkoma obszarami istnieje jeszcze duży potencjał rozwojowy. Szczęólnego znaczenia nabiera zagadnienie innowacji, które wymaga zarówno wsparcia finansowego, jak i dopływu kadr. W ostatnich latach innowacyjność przedsiębiorstw przemysłowych z Pomorza Zachodniego, kształtowała się poniżej średniego poziomu w Polsce i znacznie poniżej w odniesieniu do innowacji w usługach⁹⁴.

Jak zostało już opisane w odniesieniu do przedsiębiorstw regionu w ogóle, szansą rozwojową w przedmiotowym kontekście może być także wsparcie sektora MŚP oraz pomoc w zakresie budowania sieci kooperacji między przedsiębiorstwami. W tym znaczeniu nie tylko współpracy między regionalnymi czy lokalnymi podmiotami, ale także współpracy międzynarodowej, zwłaszcza między firmami Pomorza Zachodniego a firmami niemieckimi. Dałoby to szansę na wzmocnienie rozwoju i znaczenia inteligentnych specjalizacji w regionie. Szansą ich rozwoju jest także prowadzenie inwestycji w obszarze kształcenia kadr związanych z branżami specjalizacji.

Wyzwanie stanowi także brak znaczącej liczby porozumień między nauką a biznesem. W tym kontekście potrzebne są działania zarówno wspierające tworzenie takich formalnych powiązań, ale również działania, które popularyzowałyby ideę współpracy i wzmacniały świadomość przedstawicieli tych sektorów o korzystnym znaczeniu długofalowej, systematycznej kooperacji. Aby budować środowisko sprzyjające przyrostowi innowacji, transferowi wiedzy i technologii, a co za tym idzie rozwojowi inteligentnych specjalizacji regionu, potrzeba zaangażowania samych przedsiębiorców, ale też większej gotowości przedstawicieli nauki do działania w obszarze biznesu.

W kontekście szans rozwojowych należy też zaznaczyć, że samorząd województwa wspiera kluczową dla rozwoju regionu branżę – przemysł stoczniowy i wielkogabarytową produkcję konstrukcji stalowych. Dzięki działaniom samorządu województwa uruchomiono konkurs dedykowany innowacyjnym projektom przemysłu stoczniowego. Było to możliwe dzięki notyfikacji programu pomocowego i zgodzie na Rozporządzenie krajowe dotyczące wsparcia sektora budownictwa okrętowego⁹⁵. Komisja Europejska zgodziła się na wsparcie polskiego przemysłu stoczniowego łączną kwotą 79 mln zł, z czego aż 60 mln zł jest do wykorzystania na Pomorzu Zachodnim w ramach RPO WZ 2014-2020⁹⁶. Nadmienić należy, że już w poprzedniej perspektywie finansowej, mimo braku możliwości bezpośredniego wsparcia przemysłu stoczniowego, samorząd województwa uczestniczył w odbudowie najważniejszego

⁹⁴ Ibidem, s. 11

⁹⁵ Rozporządzenie Ministra Inwestycji i Rozwoju z dnia 22 lutego 2018r. w sprawie udzielania regionalnej pomocy inwestycyjnej dla mikroprzedsiębiorców, małych i średnich przedsiębiorców na inwestycje w zakresie budownictwa okrętowego w ramach regionalnych programów operacyjnych na lata 2014-2020, Dz.U. 2018 poz. 494.

⁹⁶

przedsiębiorstwa branży w regionie – Stoczni Szczecińskiej, wówczas Szczecińskiego Parku Przemysłowego. Na te pierwsze od wielu lat inwestycje przeznaczono ponad 13 mln zł. Środki RPO WZ 2007-2013 wsparły także budowę mostu, który w sposób stały połączył z lądem Ostrów Brdowski i Morską Stocznia Remontową Gryfię, zastępując drogą w utrzymaniu przeprawę promową⁹⁷.

Z szansami rozwojowymi łączą się też najważniejsze wyzwania oraz problemy w obszarze regionalnych specjalizacji województwa. Do najważniejszych, które już wskazywano należy zaliczyć wyzwania w obrębie struktury przedsiębiorstw o charakterze rozdrobnionym, z dominacją najmniejszych firm, które szczególnie potrzebują wsparcia w kreowaniu własnych inwestycji rozwojowych. Potrzeby te, w kontekście działalności innowacyjnej, koncentrują się zwłaszcza wokół infrastruktury i kadr.

Wyzwania te można potraktować jako szanse na wdrożenie odpowiednich bodźców, w postaci wsparcia dotacyjnego na powyższe cele, które mogłyby pobudzić rozwój gospodarczy w oparciu o inteligentne specjalizacje regionu zachodniopomorskiego.

Ocena możliwości wygenerowania dynamicznego rozwoju w obszarze specjalizacji na terenie badanego województwa powinna zostać oparta o badania wśród różnych grup interesariuszy. Podstawowe analizy danych zastanych, pozwalają jednak sądzić, że jest potencjał w tym obszarze do rozwoju. W tym kontekście ważne jest przede wszystkim działanie skierowane już na początkowe wsparcie firm budujących swoje znaczenie w branżach uznanych za inteligentne specjalizacje regionu.

Kluczowe w tej kwestii jest wsparcie przedsiębiorców w początkowej fazie rozwoju ich działalności gospodarczej – do tego potrzebne jest wzmocnienie systemu wspierającego proces inicjowania i rozwoju początkujących firm, szczególnie w obszarach inteligentnych specjalizacji regionu ze szczególnym uwzględnieniem rozwoju ekosystemu startupowego, w szczególności za pomocą kompleksowego wsparcia inkubacyjnego oraz akceleryacyjnego. Istotne są również działania zachęcające naukowców do zakładania firm typu spin-off i spin-out, między innymi poprzez pomoc w szukaniu potencjalnych inwestorów, promocje oraz tworzenie dedykowanych im instrumentów finansowych. Wszystko powyższe stanowi część jednego z podstawowych, aktualnych celów polityki gospodarczej województwa zachodniopomorskiego.⁹⁸ Obrane tych działań za jedne z priorytetowych w zapisach wyznaczających tory regionalnej polityki gospodarczej pozwala myśleć, że dynamiczny rozwój w zakresie regionalnych specjalizacji inteligentnych jest możliwy do wygenerowania.

⁹⁷ Bluehill sp. z o.o. na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego, *Rola RPO WZ we wzmocnieniu regionalnych inteligentnych specjalizacji*, Warszawa 2020, s. 68

⁹⁸ W ramach celu II Wzmocnienie konkurencyjności przedsiębiorstw w dokumencie przygotowanym przez Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego, *Polityka gospodarcza województwa zachodniopomorskiego*, Szczecin 2021, s. 49

Drzewo problemów

Skutki				
Trudności w osiąganiu celów rozwoju gospodarczego na poziomie województwa, koncentrujących się na wzroście jego atrakcyjności i konkurencyjności		Słaby potencjał innowacyjny regionu	Brak wypracowanych, trwałych powiązań międzysektorowych	Brak funkcjonowania spójnego systemu instytucji i podmiotów spierających innowacyjność i transfer technologii
↑		↑	↑	↑
Niezadowalające zaangażowanie regionalnych interesariuszy w obszarach specjalizacji województwa				
↑		↑	↑	
Ograniczone możliwości rozwoju kapitałowego, zwiększania nakładów na innowacyjność i budowy sieci kooperacji przedsiębiorstw.		Niski stopień współpracy biznesu z sektorem badawczo-rozwojowym	Problemy kadrowe i infrastrukturalne przedsiębiorstw działających w obszarach inteligentnych specjalizacji	
↗	↖	↑	↗	↖
Deficyt firm średnich i dużych, dominacja mikro i małych przedsiębiorstw w regionie	Nierównomierne rozmieszczenie głównych graczy w regionie, koncentracja działalności wokół największych ośrodków gospodarczych	Niska świadomość przedsiębiorców o strategicznym znaczeniu współpracy, jako długofalowego, systematycznego działania w celach rozwojowych.	Braki w zakresie kapitału ludzkiego, charakteryzującego się wykształceniem i kompetencjami zawodów przyszłości (powody po stronie systemu edukacji oraz procesów migracyjnych)	Brak rozbudowanego otoczenia infrastrukturalnego pozwalającego na działalność innowacyjną, przy jednoczesnych deficytach zasobów samych przedsiębiorstw
Przyczyny				

3. Innowacyjność i działalność B+R przedsiębiorstw

Główne podmioty i ich sytuacja

Działalność innowacyjna stanowi współcześnie bardzo ważny czynnik rozwoju społeczno-ekonomicznego. Wobec nasilającej się konkurencji oraz wzrostu oczekiwań klientów przedsiębiorstwa chcące utrzymać się na rynku muszą prowadzić działalność innowacyjną⁹⁹. To nierzadko otoczenie firmy, jego odbiorcy, dostawcy, instytucje sfery nauki, rozwiązania instytucjonalne i organizacyjne determinują procesy innowacyjne¹⁰⁰.

W raporcie na temat innowacyjności regionów europejskich „Regional Innovation Scoreboard 2019” województwo zachodniopomorskie zajęło 220 pozycję. W zestawieniu branych jest pod uwagę 238 regionów z 23 krajów członkowskich Unii Europejskiej, Norwegii, Serbii oraz Szwajcarii¹⁰¹. W rankingu uznane zostało za tzw. skromnego innowatora (*modest innovator*).

⁹⁹ E. Mazur-Wierzbicka, Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w Polsce, Zeszyty Naukowe Małopolskiej Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Tarnowie 2015, 1(26), s. 97.

¹⁰⁰ K. Kozioł, Wybrane uwarunkowania innowacyjności przedsiębiorstw (na przykładzie regionu zachodniopomorskiego), Przedsiębiorstwo i region 2009, nr 1, s. 50.

¹⁰¹ Jednostki terytorialne są w nim klasyfikowane pod względem poziomu innowacyjności i zaliczane do czterech grup: liderów innowacji (wynik powyżej 120% średniej UE), silnych innowatorów (90-120% średniej UE), umiarkowanych innowatorów (50-90% średniej UE) i skromnych innowatorów (poniżej 50% średniej UE). Dodatkowo w obrębie każdej z nich podzielono je na trzy części – regiony osiągające w danej grupie wyniki najwyższe (oznaczone „+”), pośrednie oraz najniższe (oznaczone „-”). Więcej informacji w publikacji „Regional Innovation Scoreboard 2019”, <https://ec.europa.eu/growth/sites/default/files/ris2019.pdf>

Kluczowym dokumentem wskazującym kierunki rozwoju innowacji jest Regionalna Strategia Rozwoju Inteligentnych Specjalizacji Województwa Zachodniopomorskiego 2020+ RSI3 WZ. W RSI 2014 – 2020 wśród wyzwań województwa zachodniopomorskiego odnoszących się do rozwoju innowacji wskazano m.in. rozbudowaną strukturę gospodarczą oraz zmiany demograficzne. Za cel strategiczny uznano budowanie świadomości i kompetencji innowacyjnych wśród społeczeństwa oraz przedsiębiorców. W nowym dokumencie podkreślono, że kluczowym elementem procesu rozwoju gospodarki na być integracja i tworzenie sieci powiązań¹⁰².

¹⁰² Regionalna Strategia Rozwoju Inteligentnych Specjalizacji Województwa Zachodniopomorskiego 2020+ RSI3 WZ, Szczecin 2016, s. 7

się więc na 12. miejscu). Najwyższy wskaźnik odnotowano w województwie małopolskim 19,3%.

Tabela 22. Średni udział przedsiębiorstw innowacyjnych w ogólnej liczbie przedsiębiorstw (w%).

województwo	2006	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
małopolskie	20,6	18,4	16,1	14,5	15,3	15,2	14,9	13,5	15,2	17,3	15,1	22,2	19,3
mazowieckie	24,6	23,9	17,2	16,4	13,8	16,1	16,8	17,1	14,5	19,7	16,8	27,3	17,7
podkarpackie	25,1	19,8	16,5	17,2	16,2	14,8	14,7	14,6	14,2	18	15,3	19,7	17,7
dolnośląskie	24,5	22,6	16,6	14,9	12,3	16,8	16,2	16,3	14,2	13,4	14,8	22,8	17,2
warmińsko-mazurskie	21,7	14,5	15	13,6	12,4	11,9	14,6	10,9	11,3	9,1	9,1	14,9	15,8
wielkopolskie	18,3	16	15,6	14,3	15,1	11,8	12,1	11,3	13	15,3	13,8	19	15,8
pomorskie	26,6	20,9	15,4	14,3	15,2	10,9	12,5	12,3	12,6	18,1	15,5	25,6	15,4
łódzkie	17,3	12	11,6	11,9	9,8	12,6	13	13,5	12,5	13	12,7	15,9	14,8
śląskie	25,6	20	18,2	16,4	14,2	14	13,1	15,7	13,1	15,6	14,3	20,6	13,8
podlaskie	24,9	17,1	14,6	12,7	13	15	17,7	14,7	15,3	11,5	12,2	23,4	12,3
lubelskie	26,6	17	15,6	14,6	14,5	13,6	13	19,4	13,5	22,9	14,1	24,9	12,1
zachodniopomorskie	18,2	12,5	15,8	13,3	9,8	14,9	14,6	14,1	15,8	11,9	13,7	20,2	12,1
opolskie	23,3	16,2	18,7	16,5	15,2	14	15	17,6	15	12,4	12,6	21,2	11,7
świętokrzyskie	24,7	16,5	10,8	14	11,6	13,3	12,1	11,1	11,5	10,4	12,2	14,3	11,5
kujawsko-pomorskie	16,8	17,6	15,7	13,6	15,4	14,2	11	12,4	12,5	14,2	12,1	21	10,8
lubuskie	14,9	15,9	12,1	13,4	11,3	14,3	14,4	10,5	11,6	13,2	13	18,1	10,2

Źródło: GUS BDL.

W Zachodniopomorskiem w analizowanym okresie, tj. w latach 2006-2019 następowały wahania udziału przedsiębiorstw innowacyjnych w ogólnej licznie podmiotów gospodarczych. Największy ich udział odnotowano w 2018 r., bo było to 20,2%, a najniższy w 2011r., bo tylko 9,8%.

Ważnym czynnikiem stymulującym działalność innowacyjną są nakłady finansowe. W tabeli zestawiono wydatki na tę sferę w przeliczeniu na osobę aktywną zawodowo w latach 2006-2019 w ujęciu regionalnym.

W porównaniu do innych województw nakłady na działalność innowacyjną są w województwie zachodniopomorskim jednymi z najniższych, bo w 2019 r. wyniosły zaledwie 677 zł, podczas gdy w najlepiej pod tym względem wypadającym województwie mazowieckim była to kwota ponad 4,5 tys. zł.

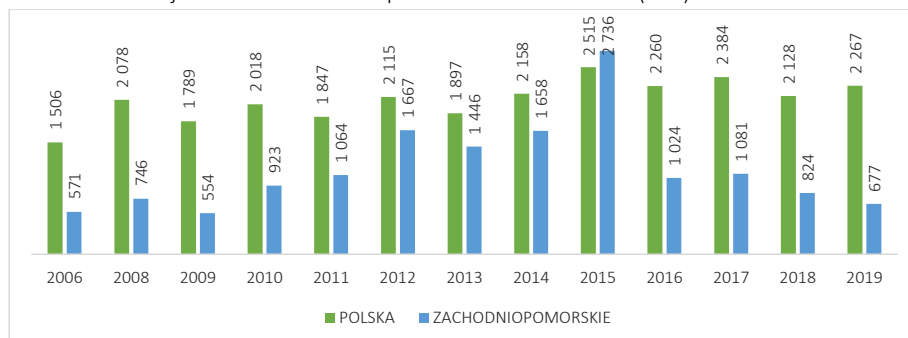
Tabela 23. Nakłady na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach na 1 osobę aktywną zawodowo (w zł).

województwo	2006	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
mazowieckie	4064	4932	4202	5768	4800	6084	4648	4436	0	3968	5424	4488	4559
małopolskie	1053	1093	1044	979	1011	1382	1518	1464	1950	2606	2452	2550	3078
łódzkie	472	1920	1539	0	1746	1871	1295	2445	0	0	4087	3359	2572
podkarpackie	1119	1142	1054	1073	1454	1550	0	2565	2160	1885	1712	0	2474
śląskie	2149	2414	1970	2338	2099	1890	1649	2070	2140	1956	1912	2006	2330
dolnośląskie	1031	1612	1697	1747	1696	0	3019	3006	3330	2710	2203	1331	2305
pomorskie	1633	3101	0	2665	1765	1301	0	1943	1972	2201	2370	2166	2290
podlaskie	1027	862	565	0	618	999	650	525	699	830	666	549	1708
wielkopolskie	1223	1571	802	1148	1574	1424	1533	2186	2425	1745	1918	1559	1598
kujawsko-pomorskie	1054	2516	0	1297	874	0	0	1447	1240	1041	1107	942	911
opolskie	809	841	956	718	1038	0	963	677	752	0	971	1299	909
lubelskie	528	858	531	542	553	857	499	588	550	670	690	0	752
warmińsko-mazurskie	573	553	0	579	551	0	430	533	919	388	508	569	692
zachodniopomorskie	571	746	554	923	1064	1667	1446	1658	2736	1024	1081	824	677
lubuskie	532	958	764	610	563	698	740	648	1729	1364	1579	1021	0
świętokrzyskie	536	722	580	534	602	1308	0	381	649	532	875	0	0

Źródło: GUS BDL.

Wydatki na innowacje w województwie zachodniopomorskim dość znacznie odbiegały od średniej krajowej i niemalże w całym analizowanym okresie, czyli latach 2006 – 2019 były od niej zdecydowanie niższe. Jedynie w 2015 r. nakłady na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach nieznacznie przekroczyły średnią krajową i wyniosły 2736 zł/osobę (podczas, gdy średnia dla Polski w tym czasie wynosiła 2 515 zł/osobę).

Wykres 24. Nakłady na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach na 1 osobę aktywną zawodowo w województwie zachodniopomorskim oraz w Polsce (w zł).

Źródło: GUS BDL.

Przedsiębiorstwa usługowe najczęściej wprowadzały nowe lub ulepszone produkty oraz nowe lub ulepszone procesy. W ostatnich analizowanych latach, tj. 2018 i 2019 przedsiębiorcy decydowali się inwestować w nowe lub ulepszone procesy biznesowe. Szczegółowy podział wprowadzonych innowacji przez przedsiębiorstwa działające w województwie zachodniopomorskim zaprezentowano w tabeli.

Tabela 24. Przedsiębiorstwa innowacyjne wg rodzajów wprowadzonych innowacji w województwie zachodniopomorskim w latach 2006 - 2019 (w %).

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
przedsiębiorstwa z sektora usług														
ogółem	17,65	-	7,79	14,85	11,08	6,49	11,67	12,51	10,70	13,06	6,83	9,21	16,5	9,6
nowe lub ulepszone produkty	9,00	-	5,52	5,43	7,86	4,58	4,55	6,51	5,13	5,34	3,77	2,62	8,9	4,0
nowe lub ulepszone dla rynku produkt y	5,88	-	4,44	3,09	3,99	3,05	2,21	3,62	2,12	2,12	2,79	1,75	6,5	2,1
nowe lub ulepszone	13,67	-	5,40	13,23	8,51	4,96	10,20	11,38	9,36	12,05	6,00	8,34	-	-

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
ne procesy														
nowe lub ulepszone procesy biznesowe	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	15,6	8,1
przedsiębiorstwa przemysłowe														
ogółem	29,71	18,67	31,31	17,16	16,74	15,52	13,18	18,15	16,72	17,44	18,49	16,99	18,09	23,8
nowe lub ulepszone produkty	13,60	22,80	10,82	8,89	9,37	8,73	10,73	10,85	10,37	11,85	10,16	10,19	12,6	9,5
nowe lub ulepszone dla rynku produkty	6,47	12,77	4,25	5,05	4,91	4,37	4,71	3,78	4,79	5,76	5,08	5,02	3,2	3,3
nowe lub ulepszone procesy	22,04	15,76	22,19	14,48	14,76	12,85	10,27	13,09	13,10	13,98	14,41	14,74	13,96	-
nowe lub ulepszone procesy biznesowe	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	19,7	11,3

Źródło: GUS BDL.

Przedsiębiorstwa przemysłowe inwestowały głównie w nowe lub ulepszone procesy. Także w tej grupie podobnie jak w poprzedniej dopiero w 2018 i 2019 r. inwestowano w nowe lub ulepszone procesy biznesowe.

W latach 2006-2019 udział przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych na eksport w przychodach netto ze sprzedaży ogółem w przedsiębiorstwach przemysłowych

utrzymywał się na poziomie oscylującym w zakresie 4,5%-1,5%. Najwyższą wartość odnotowano w 2008 r., natomiast najniższą w 2018 r. W sektorze publicznym, po dobrych wynikach w 2006 r. i 2008 r. notowano systematyczny spadek udziału przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych na eksport w przychodach netto ze sprzedaży ogółem, a od 2013 r. ich wartość wynosi zero.

Tabela 25. Udział przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych na eksport w przychodach netto ze sprzedaży ogółem w przedsiębiorstwach przemysłowych wg form własności w województwie zachodniopomorskim w latach 2006-2019 (w %).

Rok	ogółem	sektor publiczny	sektor prywatny ogółem	sektor prywatny - własność zagraniczna	sektor prywatny - własność zagraniczna lub z przewagą własności zagranicznej	sektor prywatny - własność zagraniczna lub z przewagą własności zagranicznej
2006	3,62	11,05	1,24	2,23	2,23	-
2007	4,44	3,21	4,91	6,31	6,31	-
2008	4,52	12,2	3	6,71	6,71	-
2009	2,4	0,29	2,71	5,58	5,58	-
2010	1,28	0,24	1,47	1,79	1,79	-
2011	3,48	0,1	4,03	7,46	7,46	-
2012	2,39	0,08	2,51	4,2	4,2	-
2013	2,2	0	2,31	3,53	3,53	-
2014	3,65	0	3,8	5,78	5,78	-
2015	2,98	0	3,08	3,58	3,58	-
2016	2,1	0	2,2	3,37	3,37	-
2017	2,38	0	2,48	3,26	3,26	-
2018	1,5	0	1,6	-	-	1,8
2019	2,1	0	2,2	-	-	2,9

Źródło: GUS BDL.

Analizując sytuację finansową podmiotów można zauważyć, że w latach 2006 – 2019 zaszły zmiany w udziale przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych na eksport w przychodach netto ze sprzedaży ogółem w przedsiębiorstwach przemysłowych według wielkości. W województwie zachodniopomorskim w latach 2006-2019 największy odsetek takich przychodów notowano w firmach dużych. Warto jednak zauważyć, że w 2019 r. lepszy wynik odnotowano w grupie firm średnich.

Tabela 26. Udział przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych na eksport w przychodach netto ze sprzedaży ogółem w przedsiębiorstwach przemysłowych wg klas wielkości w województwie zachodniopomorskim w latach 2006-2019 (w%).

Rok	ogółem	10-49	50-249	250 i więcej
2006	3,62	0,22	2,46	5,19
2007	4,44	-	1,62	6,12
2008	4,52	0,16	2,48	6,89
2009	2,4	0,76	1,5	3,3
2010	1,28	0,3	1,99	1,22
2011	3,48	0,23	1,59	5,71
2012	2,39	1,54	1,17	3,68
2013	2,2	1,29	1,47	3,09
2014	3,65	1,02	1,44	6,39
2015	2,98	1,07	1,25	5,13
2016	2,1	0,29	2,16	2,61
2017	2,38	0,15	1,66	3,7
2018	1,5	1,3	1,4	1,8
2019	2,1	0,4	3,3	2

Źródło: GUS BDL.

W województwie zachodniopomorskim zatrudnienie w sektorze B+R w porównaniu z innymi województwami Polski jest na przeciętnym poziomie. W latach 2003 – 2015 dynamika zatrudnienia w tej sferze ulegała w analizowanym okresie wahaniom. Najwyższy wskaźnik (licząc w odniesieniu do roku poprzedniego) uzyskano w 2007 r.

Tabela 27. Dynamika zatrudnienia w B+R w latach 2003-2015 wg województw (rok poprzedni = 100).

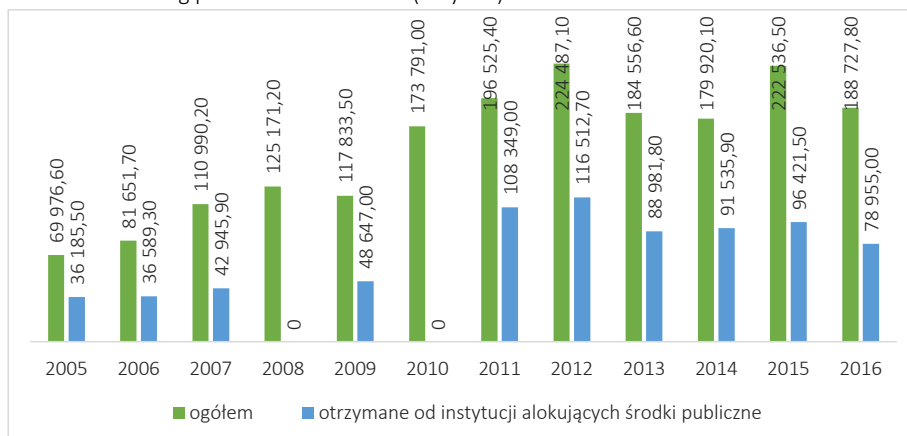
województwo	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
świętokrzyskie	105,2	85,2	120	91,9	109,4	115,4	92,7	103,9	103,4	50,6	196,7	100,4	110,3
podlaskie	102,5	104,4	99,1	99	97,8	110	97,7	98,1	104,7	98,2	110,9	97,5	107,9
lubuskie	99,7	104	100,8	78,8	104,4	0	0	0	0	101,5	98,4	98,9	107,8
małopolskie	98,1	100,6	91,4	86,2	103	97,9	102,8	105	105	114,4	103,3	103,7	107,8
pomorskie	110,1	101,2	99,1	104,5	96	99,4	103,4	104,9	107,8	106,7	104,6	102,8	106,8
łódzkie	98,5	100,8	100,2	99,2	106,9	87,6	105,2	100,1	103,4	114,1	92,6	100,9	105,6
kujawsko-pomorskie	94,4	103,6	100,2	101,9	96,3	88,3	0	0	102,4	107,1	94,9	109,5	104,7

województwo	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
dolnośląskie	104,7	101,5	95	96,5	97,2	99,3	101,1	100,4	107,5	109,5	109,7	104,9	104,6
opolskie	99	100,5	98,1	100,1	102,2	93,6	101,7	102,6	106,2	109,6	97,7	102,3	104,1
wielkopolskie	101,6	100,9	96,7	106,8	101,2	100,1	101,6	104,4	101,9	96,4	100,6	106,3	103,9
warmińsko-mazurskie	101,3	99,6	100,9	91,2	110,7	0	0	0	104	105,6	100,6	108	103,7
zachodniopomorskie	96,3	106,8	100,7	99,8	108,1	86,9	0	0	0	106,7	96	105,2	102
mazowieckie	102,2	101,4	97,2	99,3	100,5	99,3	101,1	110,8	99,9	99,4	108,4	106,6	101,3
śląskie	114,5	98,6	91	99,9	94,7	102	100,4	104,5	109,9	99,9	105,9	102,2	100,8
lubelskie	100,5	104,5	102,6	101,3	96,5	101,5	97,7	104,1	96,4	110,1	97,4	104,6	100,5
podkarpackie	111,8	90,4	105,2	99,6	100	107,9	105,6	170,3	109,5	106	104,6	119,2	90,7

Źródło: GUS BDL.

W latach 2005 – 2016 nakłady wewnętrzne na działalność B+R w województwie zachodniopomorskim zwiększały się. Przy czym największe kwoty na tę sferę przeznaczono w roku 2012 i 2015.

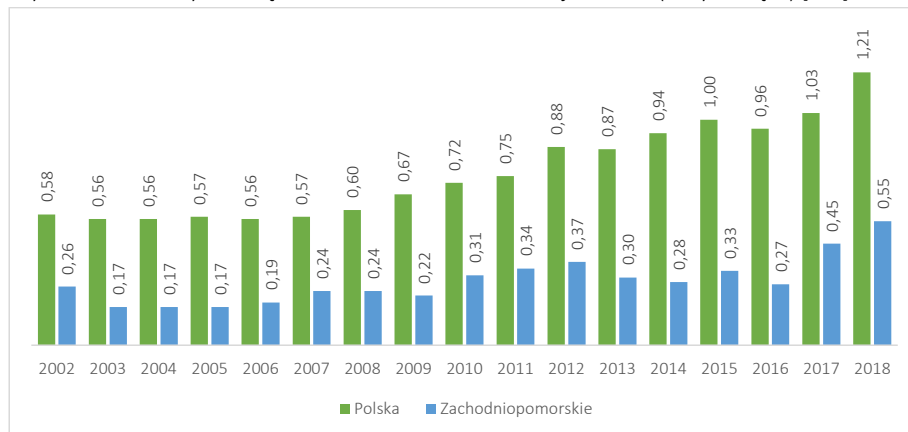
Wykres 25. Nakłady wewnętrzne na B+R w województwie zachodniopomorskim w latach 2005-2016 według pochodzenia środków (w tys. zł).

Źródło: GUS BDL.

Nakłady wewnętrzne na działalność B+R w relacji do PKB w latach 2002 – 2018 w województwie zachodniopomorskim rosły. Jednak dość znacznie odbiegały od średniej krajowej.

Wykres 26. Nakłady wewnętrzne na działalność B+R relacja do PKB (ceny bieżące) [w%].

Źródło: GUS BDL.

Najwięcej środków wewnętrznych na działalność B+R przeznaczono na nauki inżynieryjne i techniczne. W 2019 r. była to ponad połowa wszystkich środków przeznaczonych na działalność badawczo rozwojową w regionie. Warto zwrócić uwagę, że w ostatnich dwóch analizowanych latach, tj. 2018 r. i 2019 r. nie przeznaczono żadnych środków wewnętrznych na działalność B+R dla nauk medycznych i nauk o zdrowiu.

Tabela 28. Nakłady wewnętrzne¹⁰³ na działalność B+R w województwie zachodniopomorskim w latach 2008-2019 według dziedzin B+R [w tys. zł].

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
ogółem	125 171,2	117 833,5	173 791,0	196 525,4	224 487,1	184 556,6	179 920,1	222 536,5	188 727,8	329 003,2	429 659,6	508 917,8
nauki przyrodnicze	0,0	5 320,2	13 890,6	16 048,3	34 021,4	17 798,8	27 549,1	26 777,6	21 789,0	0,0	43 644,7	34 744,4
nauki inżynieryjne i techniczne	73 231,6	61 824,7	93 919,1	110 522,2	112 752,7	104 785,2	88 912,0	112 090,7	114 965,5	190 932,7	218 410,7	263 392,1
nauki medyczne i nauki o zdrowiu	0,0	0,0	40 544,5	0,0	33 539,9	33 407,5	0,0	31 689,5	26 575,3	70 123,1	0,0	0,0
nauki rolnicze i weterynaryjne	0,0	0,0	14 025,1	0,0	0,0	12 155,7	0,0	11 630,0	10 566,7	0,0	0,0	29 795,2
dziedzina nauk społeczno-humanistycznych	0,0	0,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
nauki społeczne	-	-	9 045,2	0,0	20 530,3	14 100,9	8 033,9	8 701,7	6 579,9	11 578,9	47 154,5	0,0
nauki humanistyczne i sztuka	-	-	2 366,5	0,0	0,0	2 308,5	11 841,6	31 647,0	8 251,4	10 813,8	25 395,2	18 027,5

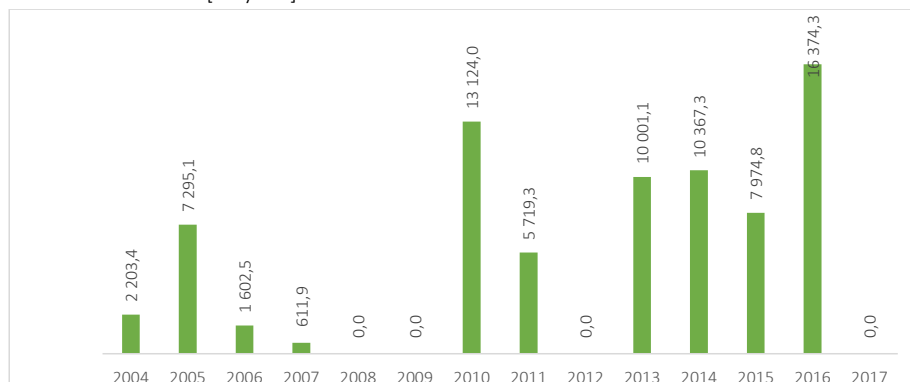
Źródło: GUS BDL.

W efekcie tych działań, większość ofert technologicznych i badawczych pochodzi z sektora nauk technicznych. Powstające zasoby innowacyjne charakteryzują się nierównomiernym rozkładem, a skupienie prac badawczych głównie w dwóch ośrodkach regionu (Szczecinie i Koszalinie) ogranicza możliwości innowacyjne firm działających na pozostałym obszarze województwa¹⁰⁴.

¹⁰³ Nakłady wewnętrzne na działalność B+R wg dziedzin B+R: Nakłady poniesione w roku sprawozdawczym na prace B+R wykonane w jednostce sprawozdawczej, niezależnie od źródła pochodzenia środków. Obejmują zarówno nakłady bieżące, jak i nakłady inwestycyjne na środki trwałe związane z działalnością B+R, lecz nie obejmują amortyzacji środków trwałych. W danych wyodrębniono, zgodnie z klasyfikacją badań naukowych i prac rozwojowych OECD, sześć podstawowych dziedzin B+R: nauki przyrodnicze, nauki inżynieryjne i techniczne, nauki medyczne i nauki o zdrowiu, nauki rolnicze i weterynaryjne, nauki społeczne, nauki humanistyczne i sztukę (do 2009 r. społeczno-humanistyczne). Nakłady wg dziedzin B+R przeliczane są według wag.

¹⁰⁴ Polityka gospodarcza województwa zachodniopomorskiego..., s. 11.

Wykres 27. Nakłady zewnętrzne na działalność B+R w województwie zachodniopomorskim w latach 2004-2017 [w tys. zł].

Źródło: GUS BDL.

Należy odnotować, że na tle innych województw, Zachodniopomorskie ma dość słaby wskaźnik tzw. EPC, czyli ekwiwalentu pełnego czasu pracy związanego z działalnością badawczo – rozwojową. Za pozytywne należy uznać, że wskaźnik ten w latach 2016 – 2019 wzrósł z 425 EPC do 884 EPC, co świadczy o większym zaangażowaniu pracowników w sferę B+R. Jednak jest to zdecydowanie mniej niż w takich regionach jak mazowieckie (ponad 28 900 EPC), małopolskie (ponad 10 000 EPC) lub dolnośląskie (ponad 7300 EPC).

Tabela 29. Personel wewnętrzny B+R wg województw w latach [wskaźniki EPC].¹⁰⁵

województwo	2016	2017	2018	2019
mazowieckie	19 989,20	26 316,20	29 382,60	28 904,30
małopolskie	8 087,90	9 654,40	9 614,50	10 662,60
dolnośląskie	4 348,30	5 461,90	6 882,30	7 375,20
śląskie	4 813,00	5 424,60	6 291,20	6 639,30
pomorskie	3 747,90	4 070,60	4 858,90	5 155,50
wielkopolskie	3 320,80	3 649,30	4 040,80	4 494,10
podkarpackie	4 155,70	3 826,30	3 813,50	3 674,10
łódzkie	2 340,70	2 384,50	3 019,20	3 162,40
kujawsko-pomorskie	1 391,40	1 771,40	2 284,20	1 954,30
lubelskie	1 006,40	1 110,30	1 194,20	1 230,60
zachodniopomorskie	425,7	0	737,4	884,5

¹⁰⁵ Personel wewnętrzny B+R - osoby pracujące (zatrudnieni, pracujący właściciele oraz nieodpłatnie pomagający członkowie ich rodzin) w jednostce statystycznej, które wnoszą wkład w wewnętrzną działalność badawczą i rozwojową tej jednostki. Dane w podziale na sektory wykonawcze oraz według funkcji prezentowane są w EPC. EPC - ekwiwalenty pełnego czasu pracy - jednostki przeliczeniowe służące do ustalania faktycznego zaangażowania w działalności badawczo-rozwojowej; jeden ekwiwalent pełnego czasu pracy (EPC) oznacza jeden osoborok poświęcony wyłącznie na działalność B+R.

województwo	2016	2017	2018	2019
podlaskie	530,7	640,6	702,7	796
opolskie	532,3	691	758,6	773,9
świętokrzyskie	318,3	404,6	508,6	559,3
lubuskie	296,7	0	578,3	0
warmińsko-mazurskie	453,1	532,4	896,5	0

Źródło: GUS BDL.

Z analizy danych statystycznych wynika, że w województwie zachodniopomorskim jest dość duży potencjał przedsiębiorstw do kooperacji, współpracy i wdrażania nowych modeli biznesowych. W latach 2009-2019 wzrastał udział przedsiębiorstw przemysłowych współpracujących w ramach inicjatywy klastrowej lub innej sformalizowanej współpracy w % przedsiębiorstw aktywnych innowacyjnie. W 2019 r. odsetek ten wyniósł w województwie zachodniopomorskim ponad 45%, to dwa razy więcej niż średnia w kraju (20,5%).

Wykres 28. Przedsiębiorstwa przemysłowe współpracujące w ramach inicjatywy klastrowej lub innej sformalizowanej współpracy w % przed. aktywnych innowacyjnie [w%].

Źródło: GUS BDL.

Współpraca uczelni z biznesem oraz biznesu z uczelniami jest jednym z warunków rozwoju innowacji. Może polegać m.in. na wymianie informacji, realizacji wspólnych przedsięwzięć zarówno podnoszących poziom kształcenia, jak i w obszarze badań naukowych. Przykładem takich działań w województwie zachodniopomorskim jest realizacja projektu „Skok po innowacyjność: biznes + nauka”¹⁰⁶. W 2019 r. w województwie zachodniopomorskim działało 15 szkół wyższych, przy czym aż 11 zlokalizowanych było w Szczecinie.

Tabela 30. Szkoły wyższe w województwie zachodniopomorskim w latach 2012 – 2019.

region	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
zachodniopomorskie	20	18	19	19	16	16	16	15
powiat stargardzki	1	1	1	1	0	0	0	0

¹⁰⁶ K. Peszko, Kooperacja uczelni wyższych sposobem budowania silnych jednostek biznesowych i naukowych, Marketing Instytucji Naukowych i Badawczych nr 1/ 2017, s 47.

region	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
powiat wałecki	1	1	1	1	1	1	1	1
powiat m. Koszalin	3	3	3	3	3	3	3	3
powiat m. Szczecin	15	13	14	14	12	12	12	11

Źródło: GUS BDL.

Powstające zasoby innowacyjne charakteryzują się nierównomiernym rozkładem, a skupienie prac badawczych głównie w dwóch ośrodkach regionu (Szczecinie i Koszalinie) ogranicza możliwości innowacyjne firm działających na pozostałym obszarze województwa.

Najważniejsze problemy występujące w obszarze tematycznym

Jednym z celów strategicznych zapisanym w Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego jest wzrost innowacyjności i efektywności gospodarowania. Jego realizację zaplanowano między innymi przez następujące działania:

- zwiększanie świadomości innowacyjnej przedsiębiorstw i instytucji oraz kreowanie postaw i rozwiązań proinnowacyjnych, rozwój oferty edukacyjnej i dostępności szkolnictwa wyższego na całym obszarze województwa, rozwój bazy badawczo-rozwojowej i jej ścisłych związków z gospodarką regionu wraz z systemem monitoringu i transferu technologii, rozwój powiązań przedsiębiorstw i instytucji z partnerami gospodarczymi oraz ośrodkami naukowo-badawczymi o potencjale innowacyjnym;
- komercjalizacja i wdrażanie produktów i technologii, promocja wynalazków i patentów, a także
- wykorzystanie nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych przez przedsiębiorstwa oraz tworzenie autonomicznych i systemowych bezpiecznych sieci i systemów informatycznych¹⁰⁷.

W województwie zachodniopomorskim w latach 2006-2019 na działalność innowacyjną łożyły zarówno przedsiębiorstwa z sektora usług, jak i przedsiębiorstwa przemysłowe. Nakłady na tę sferę w pierwszej grupie podmiotów były najwyższe w 2017 r., natomiast w 2007 r. w ogóle nie odnotowano tego typu wydatków w statystykach. Najczęściej inwestowano w działalność badawczo-rozwojową, środki trwałe oraz zakup maszyn i urządzeń technicznych. Może to świadczyć o tym, że przedsiębiorstwa najczęściej korzystają ze sprawdzonych w krajach zachodnich lub w innych regionach Polski rozwiązań transferowanych przez zakup maszyn i urządzeń oraz gotowych technologii. Chociaż, co szczególnie widać w 2019 r. zwiększone zostały nakłady na działalność B+R.

¹⁰⁷ Raport o stanie województwas. 28.

Tabela 31. Nakłady na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach wg rodzajów działalności innowacyjnej w województwie zachodniopomorskim w latach 2006-2019.

rodzaj działalności	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
przedsiębiorstwa z sektora usług														
ogółem	43 836	0	71 055	68 837	64 039	48 119	38 295	62 796	47 809	91 952	18 325	142 088	59 359	98 140
działalność badawczo rozwojowa (B+R)	0	0	0	5 323	7 743	0	890	1 420	6 426	16 598	3 727	27 484	37 237	71 127
zakup wiedzy ze źródeł zewnętrznych	0	0	0	1 214	2 242	0	0	1 329	0	292	224	203	0	0
zakup oprogramowania	2 534	0	3 016	2 499	4 500	5 474	0	5 410	4 855	2 435	5 023	4 522	0	0
nakłady inwestycyjne na środki trwałe ogółem	36 551	0	48 015	46 340	43 367	31 242	31 420	51 203	34 352	69 692	7 753	102 688	0	0
nakłady inwestycyjne na środki trwałe - budynki i lokale, obiekty inżynierii lądowej i wodnej oraz grunty	12 735	0	12 940	14 282	6 716	11 543	0	9 659	6 980	46 736	0	26 644	0	0
nakłady inwestycyjne na środki trwałe - maszyny i urządzenia techniczne ogółem	23 815	0	35 075	32 057	36 652	19 699	0	41 544	27 372	22 956	0	76 044	0	0
nakłady inwestycyjne na środki trwałe - maszyny i urządzenia techniczne z importu	0	0	2 476	4 118	4 741	0	3 517	0	465	0	0	70 996	0	0
szkolenia personelu związane bezpośrednio z wprowadzaniem innowacji produktowych lub procesowych	947	0	660	351	334	865	0	0	1 062	0	0	300	0	0
marketing związany z wprowadzeniem nowych lub istotnie ulepszonych produktów	440	0	9 287	3 630	1 707	0	576	522	587	648	253	106	0	0

rodzaj działalności	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
własny personel pracujący nad innowacjami	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1 777	6 993
materiały oraz usługi obce zakupione w celu realizacji działalności innowacyjnej	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1 559	0
inwestycje w środki trwałe oraz wartości niematerialne i prawne w celu realizacji działalności innowacyjnej – z wyłączeniem środków przeznaczonych na prace B+R	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	17 799	7 554
przedsiębiorstwa przemysłowe														
ogółem	329 861	243 226	395 361	300 748	530 239	611 801	1 011 968	858 094	990 382	1 549 659	721 904	640 376	546 206	387 277
działalność badawczo rozwojowa (B+R)	12 996	10 790	18 029	9 808	22 253	18 352	29 269	29 023	48 901	72 856	76 319	117 543	125 648	145 312
zakup wiedzy ze źródeł zewnętrznych	2 734	77	1 567	785	2 908	0	0	0	363	29 151	466	2 736	0	0
zakup oprogramowania	0	2 374	0	5 438	2 356	3 818	12 403	15 352	19 875	5 490	11 060	6 963	0	0
nakłady inwestycyjne na środki trwałe ogółem	290 730	222 400	360 034	276 654	473 769	529 197	929 894	0	908 646	1 423 898	628 962	487 579	0	0
nakłady inwestycyjne na środki trwałe - budynki i lokale, obiekty inżynierii lądowej i wodnej oraz grunty	107 802	83 664	129 987	58 011	69 102	110 980	115 339	0	541 359	761 570	229 481	253 158	0	0
nakłady inwestycyjne na środki trwałe - maszyny i urządzenia techniczne ogółem	182 928	138 736	230 047	218 643	404 667	418 217	814 555	297 460	367 288	662 328	399 481	234 422	0	0
nakłady inwestycyjne na środki trwałe - maszyny i urządzenia techniczne z importu	60 218	35 361	112 403	41 859	28 823	123 137	0	39 246	51 975	204 674	97 033	87 672	0	0

rodzaj działalności	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
szkolenia personelu związane bezpośrednio z wprowadzaniem innowacji produktowych lub procesowych	335	325	1 201	702	1 410	1 458	1 688	1 768	1 231	1 855	2 367	1 456	0	0
marketing związany z wprowadzeniem nowych lub istotnie ulepszonych produktów	1 785	1 199	0	1 983	3 762	2 466	7 975	6 549	3 429	9 462	0	5 429	0	0
własny personel pracujący nad innowacjami	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	13 970	8 009
materiały oraz usługi obce zakupione w celu realizacji działalności innowacyjnej	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	32 980	10 549
inwestycje w środki trwałe oraz wartości niematerialne i prawne w celu realizacji działalności innowacyjnej – z wyłączeniem środków przeznaczonych na prace B+R	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	369 780	220 170

Źródło: GUS BDL.

W oparciu o analizowane dane statystyczne trudno jednoznacznie określić, czy w województwie zachodniopomorskim pojawiły się „nowe” problemy w zakresie innowacji oraz w sektorze B+R. Statystyki pokazują raczej, że udało się rozwiązać trudności, które już wcześniej utrudniały regionowi zwiększenie konkurencyjności. Takim przykładem wskaźnika jest udział produkcji sprzedanej wyrobów nowych/ulepszonych w przedsiębiorstwach przemysłowych w wartości sprzedaży wyrobów ogółem w województwie zachodniopomorskim. Przeanalizowano dane za lata 2005-2019. Odsetek takich wyrobów uległ zmniejszeniu w analizowanym okresie. W 2009 r. wyniósł ogółem blisko 9,5%, natomiast w 2019 r. było to 4,3%. W omawianym okresie dostrzeżono wahania w tym zakresie zarówno w sektorze publicznym, jak i prywatnym. Przy czym, w sektorze publicznym można mówić o obniżaniu się trendu, natomiast w sektorze prywatnym udział produkcji sprzedanej wyrobów nowych/ulepszonych w przedsiębiorstwach przemysłowych w wartości sprzedaży wyrobów ogółem wzrastał.

Tabela 32. Udział produkcji sprzedanej wyrobów nowych/ulepszonych w przedsiębiorstwach przemysłowych w wartości sprzedaży wyrobów ogółem wg form własności w województwie zachodniopomorskim w latach 2005-2019 [w%].¹⁰⁸

	2005	2006	2007	2008	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
ogółem	9,4 9	9,1 4	7,6 9	8,2 5	2,9 3	5,4 0	4,1 4	4,8 3	7,3 2	6,2 2	6,3 9	6,1 8	3,8	4,3
sektor publiczny	10, 16	17, 46	5,6 2	9,1 3	1,5 7	1,4 4	0,6 7	0,0 0	0,0 0	0,0 3	0,0 4	0,0 3	0,2	0,6
sektor prywatny – ogółem	9,1 7	6,7 2	8,5 0	8,0 8	3,1 4	6,0 2	4,2 4	4,9 6	7,4 6	6,3 2	6,5 1	6,3 4	3,9	4,5
sektor prywatny - własność zagraniczna	2,8 5	5,3 2	8,2 4	12, 57	3,1 4	9,4 8	5,2 3	5,5 8	11, 06	7,3 6	6,8 8	7,6 2	-	-
sektor prywatny - własność zagraniczna lub z przewagą własności zagranicznej	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2,6	3,8

Źródło: GUS BDL.

Problemem, z jakim muszą się mierzyć przedsiębiorcy chcący rozwijać działalność B+R w swoich firmach są dość niskie nakłady na tę sferę pochodzące głównie ze źródeł wewnętrznych.

¹⁰⁸ brak danych dla roku 2009

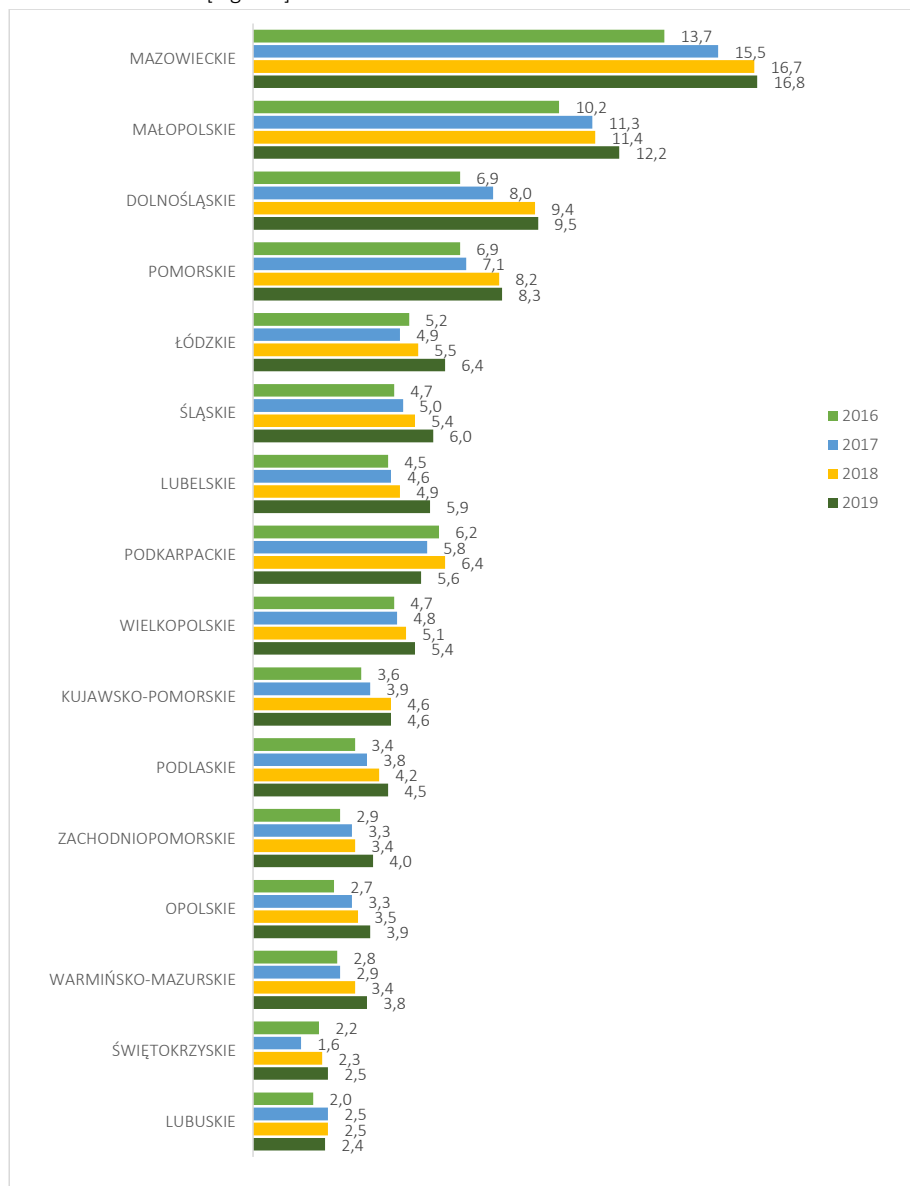
Tabela 33. Nakłady wewnętrzne na działalność B+R w sektorze przedsiębiorstw w województwie zachodniopomorskim w latach 2008-2019 według pochodzenia środków [w tys. zł]

pochodzenie środków	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
ogółem	16 933,8	15 588,2	33 884,4	0,0	45 323,3	0,0	57 158,0	85 649,3	97 343,6	161 798,8	183 962,3	-
z budżetu państwa	1 831,9	570,0	0,0	0,0	1 542,4	0,0	0,0	7 301,2	-	-	-	-
jednostek naukowych PAN i instytutów badawczych	0,0	0,0	0,0	0,0	388,0	0,0	0,0	0,0	-	-	-	-
szkół wyższych	0,0	0,0	0,0	0,0	17,6	0,0	0,0	0,0	-	-	-	-
przedsiębiorstw	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	751,0	0,0	617,4	-	-	-	-
prywatnych instytucji niekomercyjnych	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-	-	-	-
środki pochodzące z zagranicy	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	6 328,2	6 163,5	0,0	-	-	-	-
wewnętrzne	13 807,4	15 018,2	29 202,9	31 834,1	40 220,9	37 641,0	45 644,1	73 633,7	83 998,0	131 500,4	156 190,2	-
zewewnętrzne	-	-	-	-	-	-	-	-	13 345,6	30 298,4	27 772,1	44 998,7

Źródło: GUS BDL.

W województwie zachodniopomorskim w latach 2016-2019 notowano także jeden z niższych odsetków personelu wewnętrznego B+R na 1000 osób aktywnych zawodowo (12. lokata wśród wszystkich województw w kraju). Niestety utrzymał się ten niekorzystny trend. Niższe wskaźniki miały jedynie województwa świętokrzyskie i lubuskie. Porównywalne odnotowano w warmińsko – mazurskim i opolskim.

Wykres 29. Personel wewnętrzny B+R na 1000 osób aktywnych zawodowo w województwach w latach 2016-2019 [wg EPC].

Źródło: GUS BDL.

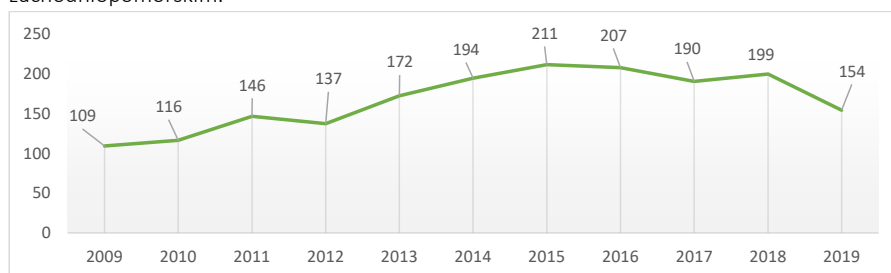
W RPO WZ 2014-2020 zwrócono uwagę, że przedsiębiorstwa zlokalizowane w regionie nie prowadzą własnej działalności badawczej, ponieważ nie są w stanie samodzielnie udźwignąć

wydatków związanych z procesem badawczym czy z utrzymaniem niezbędnej do tego infrastruktury. Rekomendowano, aby zachęcić przedsiębiorstwa do rozwoju własnego zaplecza badawczo-rozwojowego oraz do nawiązywania współpracy w zakresie prac B+R z jednostkami naukowymi oraz z innymi przedsiębiorstwami.

Jeśli chodzi o liczbę patentów to w analizowanym okresie lat 2009-2019 nie wzrosła znacząco. Nie zmieniła się znacząco liczba personelu zatrudnionego w sektorze B+R. Wydatki na innowacje w województwie zachodniopomorskim dość znacznie odbiegały od średniej krajowej i niemalże w całym analizowanym okresie, czyli latach 2006 – 2019 były od niej zdecydowanie niższe.

Z analizy danych wynika, że nie udało się w istotny sposób poprawić innowacyjności zachodniopomorskich przedsiębiorstw.

Wykres 30. Zgłoszenia wynalazków dokonane przez podmioty krajowe w Urzędzie Patentowym RP oraz uzyskane przez nie prawa własności przemysłowej w województwie zachodniopomorskim.

Źródło: opracowanie własne w oparciu o raporty: Nauka i technika w Polsce w 2009 r. , Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2010, Nauka i technika w Polsce w 2010 r. , Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2009, Nauka i technika w Polsce w 2019 r., Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2020.

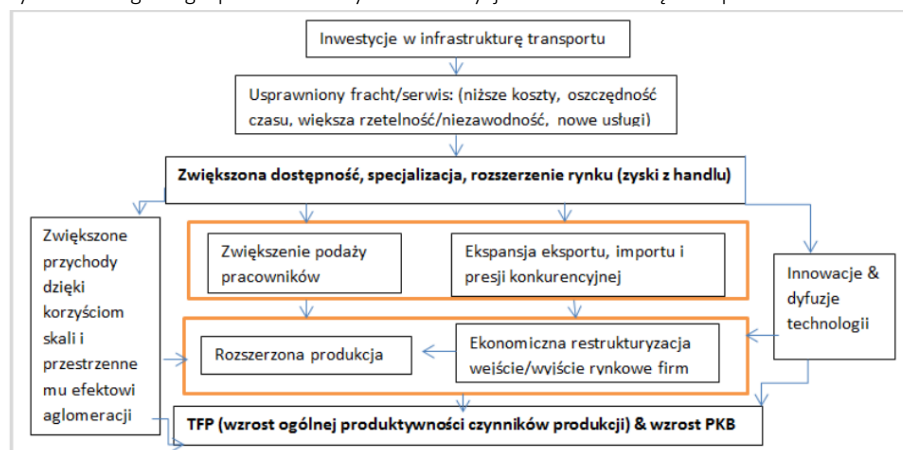
Czynniki wpływające na obszar

Rozwojowi transportu drogowego i infrastruktury drogowej sprzyjają wdrażane innowacje. Istnieje współzależność pomiędzy rozwojem gospodarczym a rozwojem infrastruktury i innowacyjnością. Efektem rozwoju infrastruktury drogowej jest skrócenie czasu podróży, tym samym ograniczenie kosztów transportu, poprawa bezpieczeństwa i warunków transportu. Co więcej, poprawa warunków podróży wynikająca z inwestycji w infrastrukturę transportu może szerzej oddziaływać na sieć poprzez stymulowanie popytu, jak i poprawę terminowości i jakości usług transportowych. Efektami rozwoju infrastruktury będą dalsze zmiany

obejmujące dostępność, poziom i rozmieszczenie zatrudnienia, produktywność oraz zmianę wizerunku obszaru¹⁰⁹.

Na rysunku wskazano dwa mechanizmy generowania korzyści z inwestycji w infrastrukturę transportową. Po pierwsze rozwój sieci transportowej umożliwia łatwiejszą dyfuzję innowacji i technologii. Po drugie rozwój infrastruktury transportowej wpływa na przestrzenne rozmieszczenie innowacji i nowych technologii w gospodarce. Poprawa w dziedzinie transportu może mieć efekt endogenicznego wzrostu do tego stopnia, że wpływa na tempo wzrostu gospodarki poprzez tworzenie i komercjalizację nowej wiedzy – przez to sprzyja wzrostowi ogólnej produktywności czynników produkcji¹¹⁰.

Rysunek 2. Ogólnogospodarcze korzyści z inwestycji w infrastrukturę transportu.

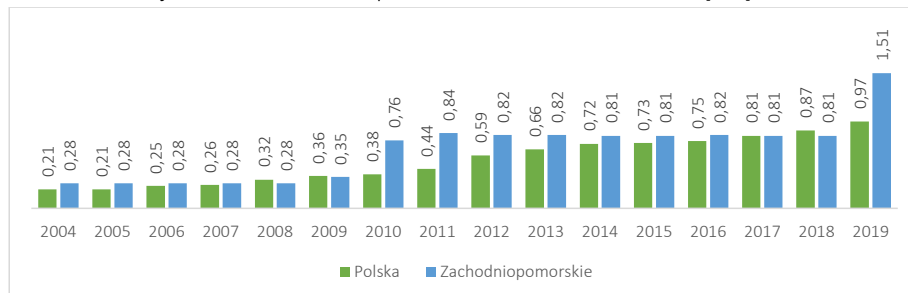
Źródło: R. Lakshmanan: The wider economic benefits of transportation, Boston University, Boston 2008 cyt. za: P. Wacek, Modelowanie relacji między infrastrukturą transportu a innowacją w kontekście rozwoju gospodarczego, Zagadnienia Naukoznawstwa, 3 (197), 2013, s. 195.

W województwie zachodniopomorskim w latach 2004-2019 nastąpił rozwój sieci transportowej o czym może świadczyć m.in. wzrost udziału dróg ekspresowych i autostrad.

¹⁰⁹ P. Wacek, Modelowanie relacji między infrastrukturą transportu a innowacją w kontekście rozwoju gospodarczego, Zagadnienia Naukoznawstwa, 3 (197), 2013, s. 189.

¹¹⁰ Szerzej: P. Wacek, Modelowanie relacji między.....s. 195. (op. cit)

Wykres 31. Udział dróg ekspresowych i autostrad w ogólnej długości dróg publicznych w Polsce i w województwie zachodniopomorskim w latach 2004 – 2019 [w%].

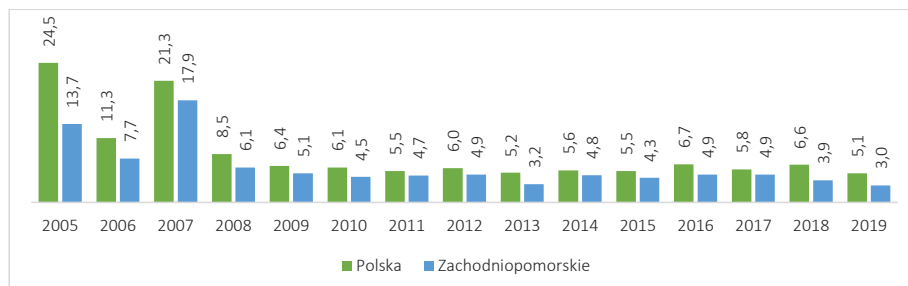

Źródło: GUS BDL.

W roku 2004 udział tych dróg wyniósł 0,28% natomiast w 2019 r. było to 1,51%. Należy podkreślić, że było to więcej niż średni udział dróg ekspresowych i autostrad w Polsce, który wyniósł 0,97 %.

Potencjał przedsiębiorstw w województwie zachodniopomorskim w zakresie innowacji nie jest w wystarczającym stopniu wykorzystany. Na przestrzeni lat 2005-2019 udział firm, które współpracowały w zakresie działalności innowacyjnej w ogóle przedsiębiorstw zmniejszył się z 13,7% w 2005 r. do 3% w 2019.

Wykres 32. Przedsiębiorstwa, które współpracowały w zakresie działalności innowacyjnej w % ogółu przedsiębiorstw w Polsce oraz w województwie zachodniopomorskim w latach 2005-2019.

Źródło: GUS BDL.

Jednak należy zauważyć, że wskaźnik ten zmniejszał się w całej Polsce. Zagadnienie współpracy z innymi podmiotami w procesie innowacyjnym jest dość szerokie, ponieważ dotyczy zarówno współpracy z klientami, jak i dostawcami, a także innymi przedsiębiorstwami, w tym z firmami konsultingowymi, laboratoriami, instytucjami badawczo

rozwojowymi, w tym ze szkołami wyższymi¹¹¹. Wpływ na zdolności innowacyjne przedsiębiorstwa mają dwie grupy czynników: zewnętrzne i wewnętrzne. Do pierwszych zalicza się uwarunkowania na poziomie krajowym np. regulacje prawne związane ze wspieraniem działalności innowacyjnej oraz uwarunkowania specyficzne dla danego regionu, np.: czynniki prawne, kulturowe, ekonomiczne i techniczne. Natomiast w drugiej grupie uwzględnia się przede wszystkim zasoby przedsiębiorstwa, między innymi kapitał intelektualny, zasoby rzeczowe, finansowe oraz organizacyjne¹¹². Jest to więc zjawisko złożone. Niewykluczone, że zmniejszenie się współpracy przedsiębiorstw z podmiotami zewnętrznymi w zakresie innowacji może wynikać z kryteriów przyjętych w programach finansowych¹¹³.

Czynniki sukcesu i porażki w obszarze

Jednym z czynników utrudniających rozwój innowacji w regionie jest niewystarczające finansowanie wewnętrzne. Dokonano także analizy nakładów na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach w relacji do nakładów brutto na środki trwałe. Dane statystyczne pokazują, że w województwie zachodniopomorskim były one dość niewysokie i wyniosły w 2018 r. 4,10%, podczas gdy wskaźnik ten był najwyższy w województwie łódzkim i wyniósł ponad 18%.

Relatywnie niskie nakłady na działalność innowacyjną w zachodniopomorskich firmach uznać można za czynnik porażki w zakresie rozwoju tej sfery (11. miejsce wśród województw).

Tabela 34. Nakłady na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach w relacji do nakładów brutto na środki trwałe wg województw w latach 2006-2018 [w %].

województwo	2006	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
łódzkie	4,69	14,5 5	12,4 3	0	11,4 1	10,8 4	8,49	16,2 7	0	0	24,8 7	18,6 4
mazowieckie	22,1 5	21,0 4	18,5 9	25,5 7	21,2 8	25,0 2	18,5 6	16,2 5	0	13,2 4	17,5 3	13,1 8
małopolskie	9,11	7,37	7,61	6,44	6,21	7,96	9,33	8,31	9,21	15,1 1	13,9 3	13,1 7
pomorskie	11,0 3	14,0 7	0	13,9 4	8,66	5,93	0	9,41	9,33	10,8 8	10,7 1	9,28
śląskie	17,0 7	13,8 7	11,0 7	14,1 2	11,8 7	11,1	9,8	11,2 7	10,7	10,0 5	9,54	9,03
wielkopolskie	9,29	8,02	4,53	6,72	8,67	7,19	8,66	10,0 4	9,62	8,41	9,56	7,07
opolskie	8,17	6,51	6,71	4,64	6,6	0	5,72	3,6	3,15	0	4,71	6,09

¹¹¹ Monitoring innowacyjności polskich przedsiębiorstw. Wyniki III edycji badania 2020, s. 75

¹¹² T. Norek, Analiza dynamiki zmian zdolności innowacyjnych przedsiębiorstw regionu zachodniopomorskiego, w: Problemy transferu wiedzy do praktyki gospodarczej, pod red. G. Wolskiej, Szczecin 2012, s. 2.

¹¹³ W kryteriach oceny wniosków więcej punktów można było uzyskać za posiadanie w firmie własnego centrum B+R niż za współpracę z podmiotem zewnętrznym.

województwo	2006	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
lubuskie	5,22	7,11	5,91	3,17	2,64	3,98	4,68	4,36	9,73	7,93	9,43	5,62
kujawsko-pomorskie	10,74	15,21	0	8,19	5,15	0	0	8,39	6,25	7,5	7,42	5,51
dolnośląskie	7,16	8,74	9,07	9,93	8,37	0	13,14	12,55	13,96	12,34	9,07	4,79
zachodniopomorskie	4,22	3,93	3,32	5,56	5,89	7,99	6,29	7,49	11,33	6,57	5,89	4,1
warmińsko-mazurskie	5,18	4,08	0	4,04	3,19	0	3,02	3,42	5,26	2,37	3,08	2,82
podlaskie	9,24	6,71	4,59	0	3,69	6,38	4,25	2,88	3,83	5,67	3,78	2,73
lubelskie	7,89	8,91	5,34	5,32	4,43	6,74	4,04	4,48	4,36	5,77	5,33	0
podkarpackie	12,86	10,49	9,28	7,7	8,19	8,75	0	15,25	13,16	12,84	10,89	0
świętokrzyskie	8,07	6,45	4,76	4,24	4,93	10,36	0	3,67	5,5	4,92	7,36	0

Źródło: GUS BDL.

Dokonano także analizy przedsiębiorstw przemysłowych w województwie zachodniopomorskim z uwzględnieniem nakładów na działalność innowacyjną według wielkości zatrudniania (tabela 35). Największą aktywnością pod tym względem cechowały się firmy duże, zatrudniające więcej niż 250 pracowników. Natomiast najmniej aktywne były przedsiębiorstwa małe. Niska aktywność w zakresie wdrażania innowacji firm z grupy MSP można uznać także za jeden z ważnych czynników utrudniających rozwój innowacji, ponieważ firmy te są najliczniejszą grupą podmiotów gospodarczych w regionie.

Tabela 35. Przedsiębiorstwa przemysłowe, które poniosły nakłady na działalność innowacyjną wg klas wielkości w województwie zachodniopomorskim w latach 2005 -2019 [w%].

klasa wielkości	ogółem	10-49	50 i więcej	50-249	250 i więcej
2005	25,24	-	-	21,4	50
2006	15,1	9,05	-	25	40,43
2007	23,71	-	-	21,33	39,53
2008	14,85	9,98	-	26,44	47,73
2009	11,14	6,53	-	22,69	34,88
2010	12,76	7,75	-	23,68	38,1
2011	9,3	4,3	-	19,86	43,18
2012	12,57	8,22	-	20,38	36,59
2013	12,54	8,61	23,62	21,4	39,02
2014	13,51	7,83	28,33	25,89	45,45
2015	13,21	9,09	23,92	21,17	45
2016	11,49	7,07	21,53	19,27	40
2017	14,4	11,15	22,87	19,64	46,67
2018	8,9	3,5	21,8	18,6	43,1
2019	8,8	3,8	21,4	17,7	46,8

Źródło: GUS BDL.

W latach 2005-2019 nakłady na działalność innowacyjną ponoszone były w sektorze publicznym. W sektorze prywatnym większy udział nakładów cechuje podmioty, których właścicielem jest podmiot zagraniczny.

Tabela 36. Przedsiębiorstwa przemysłowe, które poniosły nakłady na działalność innowacyjną wg sektorów własności.

Rok	ogółem	sektor publiczny	sektor prywatny – ogółem	sektor prywatny – własność zagraniczna	sektor prywatny - własność zagraniczna lub z przewagą własności zagranicznej
2005	25,24	35,14	23,91	21,35	-
2006	15,1	22,06	14,63	16,81	-
2007	23,71	37,84	21,92	23,66	-
2008	14,85	25	14,34	14,83	-
2009	11,14	18,29	10,64	15,03	-
2010	12,76	16,87	12,43	15,17	-
2011	9,3	21,79	8,46	18,22	-
2012	12,57	9,09	12,8	13,79	-
2013	12,54	20	12,09	16,79	-
2014	13,51	17,95	13,31	18,18	-
2015	13,21	16,67	13	13,98	-
2016	11,49	13,51	11,36	15,17	-
2017	14,4	12,33	14,52	15,32	-
2018	8,9	15,9	8,6	-	10,9
2019	8,8	11,9	8,6	-	9,3

Źródło: GUS BDL.

Porównanie zatrudniania w B+R według województw w latach 2005-2015¹¹⁴ w sektorze przedsiębiorstw pokazuje, że w województwie zachodniopomorskim liczba pracujących w tej sferze wzrosła blisko pięciokrotnie i jest to jeden z największych wzrostów w Polsce. Można tę zmianę uznać za szansę na rozwój tej sfery w przyszłości oraz uzyskanie lepszych rezultatów. Jednak w liczbach bezwzględnych zaangażowanie pracowników sektora B+R jest w regionie na dość niskim poziomie. Z liczbą 501 pracowników region zajmował trzecią lokatę od końca. Gorzej statystycznie wypadały województwa lubuskie i opolskie. To pokazuje, że zagadnienie zatrudniania pracowników w obszarze B+R wymaga dalszego wsparcia.

¹¹⁴ W Banku Danych Lokalnych dane dotyczące zatrudnienie w B+R wg województw dostępne są do roku 2015.

Tabela 37. Zatrudnieni w B+R według województw w latach 2005 – 2015 w sektorze przedsiębiorstw [osoba].

województwo	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
mazowieckie	6 122	6 120	6 775	7 047	6 312	7 444	7 222	9 102	11 625	13 445	14 195
małopolskie	2 014	1 792	1 847	1 895	1 860	1 851	2 381	3 749	4 540	4 489	5 978
podkarpackie	1 272	1 120	920	1 313	1 422	3 756	4 320	4 603	4 757	6 104	5 298
śląskie	1 956	2 157	1 849	1 766	2 173	2 419	3 420	3 163	4 065	4 470	4 918
dolnośląskie	1 272	1 018	1 250	1 309	1 308	1 306	1 990	2 348	2 913	3 542	3 795
pomorskie	1 137	1 175	1 133	1 121	1 248	1 430	2 145	2 368	2 644	3 029	3 687
wielkopolskie	1 184	1 150	1 497	1 488	1 410	1 404	1 354	2 162	2 292	2 599	3 671
łódzkie	894	909	1 249	948	717	795	1 052	1 179	1 491	1 551	2 020
lubelskie	535	660	389	491	575	641	648	815	830	896	1 257
kujawsko-pomorskie	749	874	637	462	721	621	704	1 005	845	971	1 243
świętokrzyskie	146	209	207	242	264	364	329	427	486	394	590
podlaskie	90	105	144	161	165	212	329	334	476	461	587
warmińsko-mazurskie	134	50	297	71	90	131	180	268	232	355	519
zachodniopomorskie	103	589	53	383	86	132	285	359	316	405	501
opolskie	166	176	105	98	74	91	177	299	273	274	380
lubuskie	101	90	109	94	94	113	164	200	211	200	324

Źródło: GUS BDL.

Dotychczasowa i planowana interwencja publiczna w obszarze

Interwencja publiczna w zakresie wspierania innowacji oraz sektora B+R jest zasadna i w wielu przypadkach wręcz konieczna, aby wesprzeć rozwój w tym zakresie. RPO WZ 2014-2020 w ramach osi priorytetowej uwzględniono wsparcie innowacji oraz nowoczesnych technologii. Zgodnie z zapisami poradnika „Fundusze Europejskie na innowacje” „wsparcie tego rodzaju przedsięwzięć, jako obciążonych większym ryzykiem niż projekty inwestycyjne, jest obecnie priorytetem pomocy publicznej. Projekty B+R co do zasady zmierzają do opracowania nowego/ulepszonego produktu, usługi lub technologii w celu osiągnięcia zakładanych efektów i wskaźników. W większości przypadków programy wsparcia dostępne w latach 2014–2020 oferują dofinansowanie na badania przemysłowe oraz prace rozwojowe. Związane jest to z poziomem gotowości technologicznej, jaki musi spełniać dane rozwiązanie, aby kwalifikować się do wsparcia. Dlatego też, z reguły dostępne instrumenty wsparcia nie przewidują

finansowania badań podstawowych. Wszystkie projekty B+R muszą zawierać element prac rozwojowych¹¹⁵.

W ramach RPO WZ 2014 – 2020 przedsiębiorcy mieli możliwość korzystania z takich instrumentów jak: dotacje, mikropożyczki, pożyczki obrotowo-inwestycyjne, pożyczki inwestycyjne, poręczenia, wejścia kapitałowe na etapie wczesnego (załączkowego) rozwoju przedsiębiorstwa.

Wsparcie na działalność innowacyjną oraz B+R w ramach RPO WZ 2014 – 2020 zostało zaplanowane w osi priorytetowej I Gospodarka, Innowacje i Nowoczesne Technologie. Jej celem było podniesienie poziomu innowacyjności i konkurencyjności gospodarki regionu poprzez zwiększenie aktywności badawczo-rozwojowej przedsiębiorstw. Określono, że w budowie gospodarki opartej na postępie technologicznym i innowacjach najistotniejszym wyzwaniem jest zwiększenie nakładów przedsiębiorstw na działalność badawczo-rozwojową. W ramach tej osi wyodrębniono kilka działań dedykowanych bezpośrednio wsparciu innowacji oraz rozwojowi sfery B+R. To m.in.:

- 1.1 Projekty badawczo-rozwojowe przedsiębiorstw

Wsparciem objęto cały proces powstawania innowacji, od pomysłu do przygotowania do wdrożenia, z zastrzeżeniem, iż wyłącznym etapem projektu nie może być etap pierwszej produkcji. Finansowanie obejmuje prace badawczo-rozwojowe realizowane na różnych poziomach gotowości technologicznej, w tym także prace demonstracyjne i tworzenie prototypów, działania w zakresie walidacji produktów oraz uruchomienia pierwszej produkcji, rozumianej jako pierwsze wdrożenie przemysłowe odnoszące się do zwiększenia skali obiektów pilotażowych lub pierwszych w swoim rodzaju urządzeń i obiektów, obejmujących kroki następujące po uruchomieniu linii pilotażowej, w ramach której zawarta jest faza testowania, ale nie produkcja masowa lub działalność handlowa.

Przedmiot projektu musi dotyczyć działalności gospodarczej prowadzonej na terenie województwa zachodniopomorskiego, tzn. prace B+R prowadzone w ramach projektu związane są z produktem/usługą będącą przedmiotem działalności prowadzonej na terenie województwa.

- 1.2 Rozwój infrastruktury B+R w przedsiębiorstwach

Działanie ma na celu wzmocnienie możliwości przedsiębiorstw do podejmowania i prowadzenia własnej działalności badawczo-rozwojowej lub intensyfikacji współpracy przedsiębiorstwa z jednostkami naukowymi poprzez tworzenie i rozwój własnej infrastruktury B+R przedsiębiorstw.

¹¹⁵ Fundusze Europejskie na Innowacje, Przewodnik po ofercie Funduszy Europejskich dla mikro, małych i średnich przedsiębiorstw, Warszawa 2015, s. 6.

Wsparcie przeznaczone na inwestycje w infrastrukturę B+R przedsiębiorstw zlokalizowaną w województwie zachodniopomorskim (w szczególności w wyposażenie specjalistycznych laboratoriów badawczych).

- 1.3 Rozwój publicznej infrastruktury badawczej

Wspieraniem objęto inwestycje polegające na tworzeniu lub rozwijaniu infrastruktury badawczej w jednostkach naukowych, w zakresie niezbędnym do uruchomienia lub rozszerzenia działalności badawczo-rozwojowej w obszarach kluczowych dla rozwoju gospodarczego regionu określonych jako inteligentne specjalizacje, z wyłączeniem kosztów osobowych oraz kosztów utrzymania infrastruktury.

W ramach obszaru tematycznego wspieranie przedsiębiorczości przeanalizowano korzystanie z następujących działań. Beneficjentami działania mogły być: uczelnie wyższe, jednostki naukowe, konsorcja naukowo-przemysłowe.

Tabela 38. Działania w ramach RPO WZ 2014-2020 poddane analizie przeznaczone na wspieranie innowacji oraz sektora B+R.

Numer działania	Nazwa	Liczba beneficjentów
1.1	Projekty badawczo-rozwojowe przedsiębiorstw	96
1.2	Rozwój infrastruktury B+R w przedsiębiorstwach	11
1.3	Rozwój publicznej infrastruktury badawczej	7

Źródło: opracowanie na podstawie: Lista projektów realizowanych z Funduszy Europejskich w latach 2014-2020 udostępniona przez zlecniodawcę.

Dokonano także analizy wsparcia na innowacje z uwzględnieniem kodów kategorii interwencji w tabeli poniżej.

Tabela 39. Wybrane obszary wsparcia dedykowane wzmocnieniu innowacji ogółem z wykorzystaniem Funduszy Europejskich.

Kod kategorii interwencji	Nazwa	Liczba beneficjentów
001	Ogólne inwestycje produkcyjne w małych i średnich przedsiębiorstwach (MŚP)	190
002	Procesy badawcze i innowacyjne w dużych przedsiębiorstwach	5

Kod kategorii interwencji	Nazwa	Liczba beneficjentów
056	Inwestycje w infrastrukturę, zdolności i wyposażenie w MŚP, związane bezpośrednio z działaniami badawczymi i innowacyjnymi	10
057	Inwestycje w infrastrukturę, zdolności i wyposażenie w MŚP, związane bezpośrednio z działaniami badawczymi i innowacyjnymi	1
058	Infrastruktura na rzecz badań naukowych i innowacji (publiczna)	7
062	Transfer technologii i współpraca między uczelniami a przedsiębiorstwami, z korzyścią głównie dla MŚP	4
064	Procesy badawcze i innowacyjne w MŚP (w tym systemy bonów, innowacje procesowe, projektowe, innowacje w obszarze usług i innowacje społeczne)	89
067	Rozwój działalności MŚP, wsparcie przedsiębiorczości i tworzenia przedsiębiorstw (w tym wsparcie dla przedsiębiorstw typu spin-off i spin-out)	59

Źródło: opracowanie na podstawie: Lista projektów realizowanych z Funduszy Europejskich w latach 2014-2020 dostarczona przez Zamawiającego.,

Odniesiono się także do priorytetów inwestycyjnych ujętych w RPO WZ 2014-2020 oraz przeanalizowano liczbę zawartych umów/wydane decyzje od uruchomienia programu, które w swoich zakresie wspierają pośrednio lub bezpośrednio rozwój przedsiębiorczości.

Tabela 40. Priorytety inwestycyjne wspierające innowacje oraz sferę B+R. Stan na IV kwartał 2020.

Priorytet inwestycyjny	Nazwa	Liczba zawartych umów /wydane decyzje o dofinansowaniu od uruchomienia programu
1a	Udoskonalanie infrastruktury B+I i zwiększanie zdolności do osiągnięcia doskonałości w zakresie B+I oraz wspieranie ośrodków kompetencji, w szczególności tych, które leżą w interesie Europy (EFRR)	7
1b	Promowanie inwestycji przedsiębiorstw w B+I, rozwijanie powiązań i synergii między	109

Priorytet inwestycyjny	Nazwa	Liczba zawartych umów /wydane decyzje o dofinansowaniu od uruchomienia programu
	przedsiębiorstwami, ośrodkami B+R i sektorem szkolnictwa wyższego (...), wspieranie badań technologicznych i stosowanych, linii pilotażowych, działań w zakresie wczesnej walidacji produktów, zaawansowanych zdolności produkcyjnych i pierwszej produkcji w dziedzinie kluczowych technologii (EFRR)	

Źródło: opracowanie na podstawie danych przekazanych przez Zamawiającego.

Szanse rozwojowe i wyzwania dla sektora

Pod względem stanu innowacyjności województwo zachodniopomorskie oceniane jest jako jeden z najsłabszych regionów w kraju. W regionie notowano niskie nakłady wewnętrzne na działalność badawczo-rozwojową i działalność innowacyjną. Region ma duży potencjał, którego w kontekście rozwoju sektora B+R oraz innowacji nie udało się w pełnym zakresie wykorzystać.

Szerzej możliwości rozwoju województwa zachodniopomorskiego, także w kontekście szans na rozwój innowacji oraz sfery B+R zaprezentowano w tabeli poniżej.

Tabela 41. Charakterystyka województwa zachodniopomorskiego w kontekście europejskim, bałtyckim, krajowym oraz makroregionalnym.

Kontekst europejski	Kontekst bałtycki
<ul style="list-style-type: none"> – „brama do Polski” od zachodu i północy – Obszar koncentracji terenów i obiektów cennych przyrodniczo o znaczeniu kontynentalnym, – Obszar nakładania się na przestrzeni stuleci kulturowych wpływów pomorskich, niemieckich, szwedzkich i polskich, a także kompletnej wymiany ludności po 1945 roku, – Region współpracy transgranicznej Polski, Niemiec, Szwecji i Danii, szczególnie w kontekście Szczecina – 	<ul style="list-style-type: none"> – „brama Polski” od strony Szwecji (częściowo) oraz Danii, – Ważny port bałtycki (zespół portowy Szczecin-Świnoujście), – ważne ogniwo potencjalnego korytarza transportowego oraz pasma rozwojowego Łuku Południowego Bałtyku, – składnik cennego przyrodniczo pasa pobraży i pojezierzy południowo bałtyckich, – miejsce lokalizacji wielkiego miasta – Szczecina (największego pomiędzy Hamburgiem a Trójmiastem)

<p>jednego z nielicznych wielkich europejskich miast nadgranicznych,</p> <ul style="list-style-type: none"> – Ważne ogniwo korytarza transportowego CETC_ROUTE65 łączącego Bałtyk z Adriatykiem, – Obszar lokalizacji i oddziaływania Europejskiego Metropolitalnego Obszaru Wzrostu (MEGA), lecz słabego i zawdzięczającego swoją rangę łącznemu potencjałowi Szczecina i Świnoujścia, – Miejsce, z którego zarządzana jest PŻM – trzecia w Europie co do wielkości tonażu flota trampowa 	
Kontekst krajowy	Kontekst makroregionalny
<ul style="list-style-type: none"> – „brama do Szwecji” (częściowo, bo konkuruje z Trójmiastem), – miejsce lokalizacji podstawowych portów narodowych (głównie ładunków masowych i pasażerów), – obszar wytwarzania surowców leśnych i rolno-spożywczych, – obszar wytwarzania żywności, – obszar wytwarzania energii elektrycznej i wybranych produktów przemysłowych (nawozy, meble, opony i in.) 	<ul style="list-style-type: none"> – miejsce lokalizacji Szczecina obok Wrocławia i Poznania jako jednego z trzech wielkich miast Polski Zachodniej, – ważne ogniwo współpracy nadgranicznej z Niemcami (np. .Partnerstwo Odry, Polsko-Niemiecki Dom, Łuk Południowego Bałtyku itp.) oraz Skandynawią (np. Euroregion Pomerania, Środkowoeuropejski Korytarz Transportowy CETS_Route65), – ważne ogniwo Łuku Odry jako fragmentu CETC_ROUTE65 oraz potencjalnej osi rozwojowej, – nośnik potencjałów istotnych dla rozwoju całej Polski Zachodniej w dziedzinach: transport i logistyka, turystyka i rekreacja, usługi medyczne i prozdrowotne, szkolnictwo wyższe i badania naukowe, energetyka, wytwarzanie żywności, oceanotechnika, wytwarzanie produktów przemysłowych o specjalistycznym charakterze

Źródło: J. Kaźmierczak, Innowacyjność województwa zachodniopomorskiego na tle Polski, Nauki o Zarządzaniu i Jakości, Studia i Prace WNEIZ US nr 5, 2019, s. 71.

Najważniejszym wyzwaniem dla rozwoju innowacji jest przekonanie przedsiębiorców, że są one im niezbędne, aby móc konkurować na rynku krajowym i zagranicznym.

Aby wzmocnić proces tworzenia się innowacji i zachęcić przedsiębiorców do wdrażania tego procesu zostanie powołane Forum Innowacji Pomorza Zachodniego. Ma być to platforma współpracy dla poszukiwania pomysłów i rozwiązań, które na poziomie praktyki mają sprzyjać codziennym kontaktom biznesu ze światem nauki. Jej celem będzie także promowanie wśród przedsiębiorców innowacyjności i korzystania z zasobów intelektualnych regionu. Istotną rolę w kreowaniu współpracy między biznesem i nauką powinny odgrywać instytucje zaangażowane w procesy rozwoju innowacji i transferu technologii, a takimi są m.in. Centra Innowacji i Rozwoju Regionalnego. Problemem zarówno województwa zachodniopomorskiego innych regionów jest często brak dostatecznej informacji na temat przydatności świadczonych przez nie usług dla naukowców i przedsiębiorców. Problemem, który należy rozwiązać jest zmniejszanie barier współpracy nauki z biznesem poprzez stworzenie platformy współpracy sektora B+R z gospodarką. Może być to szansa na rozwój tego obszaru.

Bardziej skuteczne działania w tym zakresie mogą poprawić gotowość naukowców do komercjalizacji prac badawczych i współpracy z biznesem. Niezbędna jest intensyfikacja inicjatyw zachęcających do komercjalizacji wiedzy i wprowadzenia innowacyjnego produktu lub usługi na rynek. Długookresowo ułatwi to budowanie przewagi konkurencyjnej Pomorza Zachodniego zgodną z koncepcją inteligentnych specjalizacji.

Polityka rozwoju państwa skoncentrowana jest w znacznym stopniu jedynie na kilku regionach o silnym potencjale wzrostu. Kluczowe inwestycje w nauce i w branży badawczo-rozwojowej kierowane do kilku wybranych ośrodków wzrostu. Konsekwencją tych działań jest marginalizacja ośrodków peryferyjnych i może doprowadzić do stagnacji rozwoju naukowego Pomorza Zachodniego i jeszcze większych trudności we współpracy na linii nauka – biznes. Podmioty MŚP, nawet jeśli miejscem prowadzenia ich działalności gospodarczej jest jedynie województwo zachodniopomorskie, powinny szukać narzędzi biznesowych wykonawczych, takich jak dofinansowanie innowacji lub doradztwo naukowo-przemysłowe, i korzystać z nich także poza regionem.

Głównymi czynnikami wpływającymi na niski potencjał innowacyjny regionu zachodniopomorskiego są:

- 1) niewielki udział sektora MSP w regionalnych nakładach na działalność innowacyjną,
- 2) niewielki odsetek firm w regionie które wprowadzają innowacje w swojej działalności,
- 3) niski poziom nakładów na działalność B+R w regionie w relacji do PKB (w zachodniopomorskim wskaźnik ten wynosi 0,27% - przy średniej krajowej 0,65% i 2% w Unii Europejskiej - nakłady na działalność B+R w przeliczeniu na jednego mieszkańca (53 zł w zachodniopomorskim przy średniej krajowej równej 120 zł),

- 4) dorywczy charakter prac o charakterze innowacyjnym prowadzonych w przedsiębiorstwach regionu,
- 5) niską liczbę zgłoszonych patentów, małą liczbę działających w regionie firm z nowoczesnych branż gospodarki, brak sprawnie działających jednostek i organizacji których zadaniem jest tworzenie i transfer technologii (województwo zachodniopomorskie zajmuje ostatnie miejsce w kraju pod względem udziału prac rozwojowych w wydatkach na B+R). Podobnie niekorzystny jest udział środków przeznaczanych przez przedsiębiorstwa regionu na finansowanie nauki, wynoszący 0,6% przy średniej krajowej 9,9%. Mimo iż zwiększyła się liczba uczelni wyższych i studentów, jednak transfer wiedzy i technologii między sektorem naukowo-badawczym a praktyką gospodarczą w regionie pozostał na niskim poziomie.

Stosunkowo słaby transfer wiedzy z nauki do biznesu jest na pewno jednym z czynników utrudniających rozwój innowacji. Jednocześnie może być wykorzystany jako szansa rozwojowa w przyszłości i jako obszar, który należałoby wspierać chcąc wzmocnić potencjał w zakresie B+R oraz wdrażania nowych technologii i rozwiązań organizacyjnych w podmiotach gospodarczych w regionie. Dotychczasowe działania wspierające współpracę nauki i biznesu wynikające ze Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2011-2020 nie przyniosły satysfakcjonujących rezultatów¹¹⁶.

Badania prowadzone w Katedrze Efektywności Innowacji Wydziału Zarządzania i Ekonomiki Usług Uniwersytetu Szczecińskiego wskazują, że innym czynnikami istotnie determinującymi rozwój potencjału innowacyjnego regionu zachodniopomorskiego są:

- 1) niedostateczny przepływ informacji o możliwych źródłach finansowania działalności innowacyjnej,
- 2) niewystarczające zaufanie przedsiębiorstw do innych firm regionu (brak odpowiedniej wiedzy o innych podmiotach działających w regionie zachodniopomorskim, ich potrzebach i ofertach),
- 3) trudności z określeniem własnych potrzeb technologicznych i organizacyjnych,
- 4) brak wiedzy wśród przedsiębiorstw o badaniach prowadzonych przez jednostki B+R regionu zachodniopomorskiego,
- 5) brak współpracy z jednostkami B+R lub zła ocen tej współpracy,
- 6) niewystarczające wsparcie organizacyjne ze strony instytucji okołobiznesowych dla przedsiębiorstw regionu zachodniopomorskiego¹¹⁷.

Są to obszary, które należy wspierać w przyszłości, co umożliwi wygenerowanie bardziej dynamicznego rozwoju.

¹¹⁶ Regionalna Strategia Innowacji Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2011-2020. Program rozwoju, Szczecin 2011.

¹¹⁷ T. Norek, Analiza dynamiki zmian..., s. 7.

Drzewo problemów

Skutki						
Niewiele produktów/usług o charakterze innowacyjnym	Słabo rozwinięta sfera B+R m.in. w zakresie liczby pracowników		Brak znaczącej liczby porozumień pomiędzy nauką a biznesem, które skutkowałyby przyrostem innowacji		Niskie nakłady wewnętrzne na sferę B+R oraz innowacje	
↑	↑		↑		↑	
Trudność w budowaniu potencjału innowacyjnego przedsiębiorstw w regionie						
↑	↑		↑	↑		
Trudność w poprawie leczenia mieszkańców regionu	Trudność w generowaniu nowych produktów i usług		Skupienie prac badawczych w dwóch ośrodkach – Szczecinie i Koszalinie	Brak systematyczności we współpracy nauki i biznesu		
↑	↗	↖	↑	↗	↑	↖
Słabo finansowane nauki medyczne	Słaba aktywność innowacyjna małych firm oraz słabnąca w ostatnim okresie podmiotów średnich	Mała liczba dużych przedsiębiorstw w regionie nie sprzyja samodzielnemu inwestowaniu firm w działalność B+R. Tylko duże podmioty mają środki, aby utrzymać niezbędną do tworzenia innowacji kadrę i infrastrukturę	Zbyt małe nakłady na sferę B+R	Niewystarczająca współpraca biznesu z nauką. Nie ma charakteru strategicznego zorientowanego na długookresowy rozwój innowacji	Słabo zintegrowany system instytucji wspierających innowacyjność	Mała liczba dużych przedsiębiorstw w regionie nie sprzyja samodzielnemu inwestowaniu firm w działalność B+R. Tylko duże podmioty mają środki, aby utrzymać niezbędną do tworzenia innowacji kadrę i infrastrukturę
Przyczyny						

4. Otoczenie biznesowe

Główne podmioty i ich sytuacja

Jak zdiagnozowano w części dotyczącej uwarunkowań regionalnych Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego, istnieją w nim korzystne warunki dla rozwoju przemysłu, które wynikają przede wszystkim z położenia geograficznego, dostępności transportowej rejonu ujścia Odry, bazy przemysłowej (w szczególności jeśli chodzi o przemysł stoczniowy, energetykę, przemysły metalowe), możliwości wykorzystania własnej bazy surowcowej (ropa naftowa, gaz ziemny, drewno, produkty rolnictwa) i koncentracji potencjału demograficznego, w tym wykształconej kadry w ośrodkach przemysłowych¹¹⁸. Jest to związane z potencjałem, jaki tkwi w omawianych wcześniej, zidentyfikowanych na terenie Pomorza Zachodniego specjalizacjach regionu.

Analizując otoczenie dla rozwoju podmiotów gospodarczych w zachodniopomorskim, należy zauważyć, że warunki środowiskowe, biorąc pod uwagę stopień zanieczyszczenia środowiska oraz zasoby wodne nie stanowią bariery dla dalszego zwiększania produkcji przemysłowej i rozwoju nowych rodzajów działalności gospodarczej. Ponadto, województwo dysponuje rezerwami terenowymi umożliwiającymi lokalizację przemysłu, usług i gospodarki morskiej. Jak wskazano w dokumencie dotyczącym planu zagospodarowania przestrzennego Pomorza Zachodniego, potencjałem do zagospodarowania są tereny poprzemysłowe i powojenne, które znajdują się zarówno w miastach, jak i na terenach wiejskich. Na części tych terenów powstały nowe formy działalności produkcyjnej i jej wspierania: specjalne strefy ekonomiczne (SSE), strefy aktywności gospodarczej, parki naukowo-technologiczne i inne. Na terenie województwa działają aktualnie cztery SSE: Kostrzyńsko-Słubicka, Słupska, Pomorska i Euro-Park Mielec.¹¹⁹

Otoczenie biznesowe przedsiębiorstwa jest istotnym czynnikiem w kontekście rozwoju samego podmiotu, ale także całych branż i ogólnego rozwoju gospodarczego regionu. Instytucje otoczenia biznesu (IOB) stanowią źródło wiedzy o innowacjach dla przedsiębiorstw w różnych dziedzinach – są dla nich wsparciem oferując m.in. usługi w zakresie innowacji i transferu wiedzy oraz zapewniając programy szkoleniowe.

¹¹⁸ Regionalne Biuro Gospodarki Przestrzennej Województwa Zachodniopomorskiego w Szczecinie, Plan zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego. Tom I, Uwarunkowania kształtowania polityki przestrzennej województwa, Szczecin, czerwiec 2020 r., s. 141

¹¹⁹ Ibidem, s. 141

Ze względu na powyższe, rozwój IOB w regionie jest ważnym czynnikiem jego atrakcyjności inwestycyjnej. Istotną rolę odgrywają instytucje wspierające przedsiębiorczość, rozwiązania proinwestycyjne, komercjalizację badań naukowych i innowacyjność przedsiębiorstw. W ostatnich latach nastąpił znaczący wzrost liczby IOB działających na Pomorzu Zachodnim wynikający ze wzmożonej dynamiki napływu nowych inwestorów. Również zakres i jakość oferowanych usług uległy znacznej przemianie dostosowując się do potrzeb inwestycyjnych przedsiębiorstw.¹²⁰

Usługi świadczone przez IOB mogą mieć różny zakres, rodzaje działalności różnych typów IOB wpisane są w cele statutowe każdej z takich organizacji - wiążą się one jednak ze wsparciem przedsiębiorczości - szczególnie sektora MŚP, przy czym szczegółowe zadania wynikają z obszaru aktywności danej instytucji (mogą to być przykładowo edukacja i doradztwo lub transfer technologii). Instytucje te mogą przybrać następujące formy:

- ośrodka szkoleniowo-doradczego – celem tego rodzaju instytucji jest przede wszystkim szerzenie wiedzy i umiejętności;
- centra transferu technologii – oferują pomoc w transferze i komercjalizacji technologii;
- parabankowego funduszu poręczeń kredytowych i pożyczkowych – instytucje tego typu świadczą pomoc finansową;
- inkubatora przedsiębiorczości i centrum technologicznego – celem ich działalności pozostaje szeroka pomoc doradcza techniczna i lokalowa;
- parku technologicznego, strefy biznesu i parku przemysłowego – w tym przypadku głównym celem ich działalności jest tworzenie skupisk przedsiębiorczości i wzmacnianie procesów innowacyjnych poprzez integrację usług biznesowych i różnych form pomocy na określonym terenie.

Na terenie województwa zachodniopomorskiego zidentyfikowano łącznie 56 funkcjonujących podmiotów, które wpisujące się w powyższe.

Tabela 42. Instytucje otoczenia biznesu w województwie zachodniopomorskim.

Agencje		
	Nazwa	Lokalizacja
1	Zachodniopomorska Agencja Rozwoju Regionalnego S.A.	Szczecin
2	Stargardzka Agencja Rozwoju Lokalnego	Stargard
3	Koszalińska Agencja Rozwoju Regionalnego	Koszalin
Cechy		
	Nazwa	Lokalizacja
1	Cech Rzemiosł Metalowych i Elektrycznych	Szczecin
2	Cech Rzemieślników i Przedsiębiorców	Nowogard

¹²⁰ <http://www.coi.wzp.pl/przystan-inwestora/wsparcie-inwestora/instytucje-otoczenia-biznesu>

3	Cech Rzemiosł Różnych	Choszczno
4	Cech Rzemiosł Różnych	Pyrzyce
5	Cech Rzemiosł Różnych i Przedsiębiorców	Gryfino
6	Cech Rzemiosł Różnych i Przedsiębiorców	Gryfice
7	Cech Rzemiosł Różnych	Szczecin
8	Cech Rzemiosł Różnych	Świnoujście
9	Cech Rzemiosł Różnych i Przedsiębiorców	Kamień Pomorski
10	Cech Rzemieślników i Przedsiębiorców	Goleniów
11	Cech Rzemiosł Budowlanych i Drzewnych oraz Małej i Średniej Przedsiębiorczości	Szczecin
12	Cech Rzemiosł Komunalnych	Szczecin
13	Cech Rzemiosł Spożywczych	Szczecin
14	Cech Rzemiosł Włókienniczych, Odzieżowych i Skórzanych	Szczecin
15	Polskie Zrzeszenie Płytkarzy	Szczecin
Centra		
	Nazwa	Lokalizacja
1	Centrum Transferu Technologii Morskich Akademii Morskiej	Szczecin
2	Regionalne Centrum Innowacji i Transferu Technologii	Szczecin
3	Centrum Biznesu	Koszalin
4	Zachodniopomorskie Centrum Zaawansowanych Technologii	Szczecin
5	Szczecineckie Centrum Wspierania Biznesu	Szczecinek
Izby		
	Nazwa	Lokalizacja
1	Północna Izba Gospodarcza	Szczecin
2	Skandynawsko-Polska Izba Gospodarcza	Szczecin
3	Koszalińska Izba Przemysłowo-Handlowa	Koszalin
4	Stargardzka Izba Gospodarcza	Stargard
5	Krajowa Izba Gospodarki Morskiej	Szczecin
6	Izba Rzemieślnicza Małej i Średniej Przedsiębiorczości	Szczecin
7	Zachodniopomorska Izba Rzemiosła i Przedsiębiorczości	Szczecin
Stowarzyszenia		
	Nazwa	Lokalizacja
1	Stowarzyszenie Inżynierów i Techników Mechaników Polskich Oddział	Szczecin
2	Stowarzyszenie Inicjatyw Społeczno-Gospodarczych	Białogard
3	Szczecin-Expo Towarzystwo Wspierania Rozwoju Pomorza Zachodniego	Szczecin

4	Związek Przedsiębiorców Rolnych	Szczecin
5	Zachodniopomorskie Stowarzyszenie Rozwoju Gospodarczego	Szczecin
6	Stowarzyszenie Gmin Polskich Euroregion "Pomerania"	Szczecin
Parki		
	Nazwa	Lokalizacja
1	Technopark Pomerania (Szczeciński Park Naukowo-Technologiczny)	Szczecin
2	Park Przemysłowy Nowoczesnych Technologii w Stargardzie	Stargard
3	Stargardzki Park Przemysłowy	Stargard
4	Park Naukowo-Technologiczny Politechniki Koszalińskiej	Koszalin
5	Park Technologiczny S.A. w Koszalinie	Koszalin
6	Goleniowski Park Przemysłowy	Goleniów
7	Białogardzki Park Inwestycyjny "Invest-Park"	Białogard
Klastry		
	Nazwa	Lokalizacja
1	Stowarzyszenie Zachodniopomorski Klaster Chemiczny "ZIELONA CHEMIA"	Szczecin
2	Stowarzyszenie Zachodniopomorski Klaster Morski	Szczecin
3	Szczecinecki Klaster Meblowy	Kronospan Szczecinek Sp. z o.o.; Szczecinek
4	Klaster Morski Pomorza Zachodniego	Sekretariat Techniczny Polskie Terminale S.A.; Szczecin
5	Stowarzyszenie Natureef	Szczecin
6	Stowarzyszenie Klaster ICT Pomorze Zachodnie	Szczecin
7	Klaster Metalowy Metalika	Koordinator klastra; MP Polskie Klastry Sp. z o.o. ; Szczecin
8	Zachodniopomorski Klaster Medyczny iSynergia	Szczecin
9	Stowarzyszenie transgraniczny klaster szlak wodny Berlin-Szczecin- Bałtyk	Szczecin
10	Polski Klaster Żeglarski	Szczecin

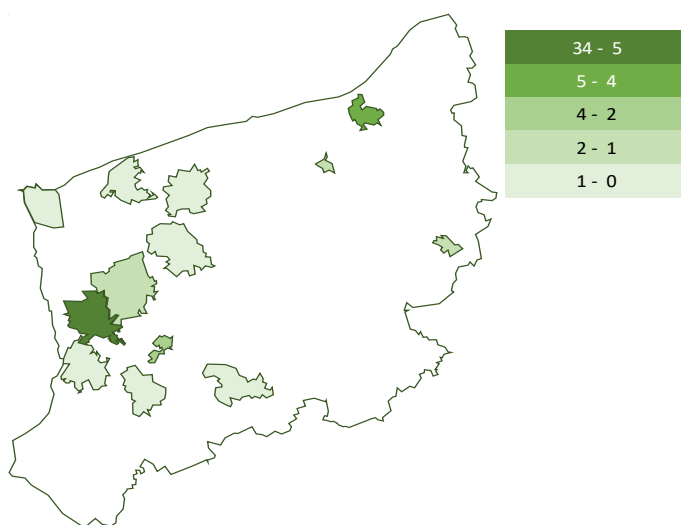
¹²¹ Według odszukanych informacji: Klaster eBiznesu Pomorza Zachodniego - Rozwiązanie stowarzyszenia w 06.08.2020; Bałtycki Klaster sEaNergia - Zawieszenie wykonywania działalności gospodarczej od 2019; Zachodniopomorski Klaster Przemysłów Kreatywnych – ostatnia zidentyfikowana aktywność w Internecie w 2017 roku na stronie Północnej Izby Gospodarczej; Zachodniopomorski Klaster Wsparcia Rozwoju i Biznesu (PIG) - od 7.08.2020r jest to "FUNDACJA WSPARCIA BIZNESU I ROZWOJU OSOBISTEGO"

11	Klaster Praktyki Zarządzania Procesowego (PIG)	Szczecin; PółnocnaPółnocna Izba Gospodarcza
12	Zachodniopomorski Klaster Budowlany	Szczecin; PółnocnaPółnocna Izba Gospodarcza
13	HoReCa Klaster hotelarski Północnej Izby Gospodarczej	Szczecin; PółnocnaPółnocna Izba Gospodarcza

Źródło: <http://www.coi.wzp.pl/przystan-inwestora/wsparcie-inwestora/instytucje-otoczenia-biznesu>
i strony poświęcone instytucjom.

Analizując przestrzenne rozmieszczenie instytucji otoczenia biznesu w zachodniopomorskim można wyraźnie zauważyć, że ich koncentracja występuje w Szczecinie.

Mapa 12. Rozmieszczenie IOB w województwie zachodniopomorskim.

Źródło: opracowanie własne.

Szczegółnej uwadze poddano działalność klastrów w województwie zachodniopomorskim. Aktywna działalność klastrów może być istotnym czynnikiem wpływającym na rozwój gospodarczy regionu, zwłaszcza w kontekście gospodarki innowacyjnej. Zatem, wiąże się to również z wpływem na funkcjonowanie regionalnych inteligentnych specjalizacji Pomorza Zachodniego, a także rozwijanie ich potencjału i przewagi nad innymi regionami. Dlatego też, w ramach niniejszej analizy dokonano weryfikacji aktywności klastrów działających na terenie

badanego regionu. Poniższa tabela zawiera zestawienie aktywnych klastrów województwa zachodniopomorskiego, czyli przejawiających aktywność od 2018 roku. Została ona zweryfikowana w ramach analizy danych zastanych, w szczególności źródeł internetowych dostarczających danych na temat ostatniej aktywności podmiotów w sieci. W zestawieniu wyróżniono informacje o branży danego klastra, a także określono powiązanie z regionalnymi inteligentnymi specjalizacjami, omawianymi we wcześniejszym fragmencie przedmiotowego opracowania. W tabeli znalazło się więc też przyporządkowanie klastra do inteligentnej specjalizacji oraz rok ostatniej zidentyfikowanej działalności w Internecie.

Tabela 43. Aktywne inicjatywy klastrowe w województwie zachodniopomorskim – w zestawieniu zostały ujęte klusty, które przejawiały jakąkolwiek formę aktywności w Internecie od roku 2018.

Lp.	Nazwa klastra	Branża / obszar działalności	Regionalna specjalizacja	Regionalna inteligentna specjalizacja	Ostatnia aktywność w Internecie
1	Klaster Metalowy Metalika	Przemysł metalowy i maszynowy, motoryzacyjny, obróbka metalu	Przemysł metalowo-maszynowy	Zaawansowane wyroby metalowe	2021 (wpis na stronie www)
2	Klaster Morski Pomorza Zachodniego	Gospodarka morska, logistyka	Działalność morska i logistyka	Działalność morska i logistyka	2021 (wpis na stronie)
3	Stowarzyszenie Zachodniopomorski Klaster Morski	Gospodarka morska, w szczególności branża offshore i budownictwo morskie	Działalność morska i logistyka	Działalność morska i logistyka	2020 (wpis na stronie www)
4	Zachodniopomorski Klaster Chemiczny "ZIELONA CHEMIA"	Biogospodarka, Opakowania, Energia i odzysk materiałów: Przemysł chemiczny, inżynieria materiałowa, nawozy, opakowania, efektywność energetyczna, odzysk surowców	Biogospodarka	Opakowania przyjazne środowisku, Produkty inżynierii chemicznej i materiałowej	2021 (facebook) Strona www w budowie
5	Zachodniopomorski Klaster Medyczny iSynergia	Medycyna, Biomedycyna, Turystyka medyczna: Medycyna, farmacja, suplementy diety	Turystyka i zdrowie		2021 (facebook)
6	Stowarzyszenie Klaster ICT Pomorze Zachodnie	Branża informatyczna: Telekomunikacja, informatyka, multimedia	Usługi przyszłości	Produkty oparte na technologiach informacyjnych	2021 (facebook)
7	Stowarzyszenie transgraniczny klaster szlak wodny	Turystyka	Turystyka i zdrowie	Multimodalny transport i logistyka	2021 (facebook)

Lp.	Nazwa klastra	Branża / obszar działalności	Regionalna specjalizacja	Regionalna inteligentna specjalizacja	Ostatnia aktywność w Internecie
	Berlin-Szczecin-Bałtyk				
8	Szczeciński Klaster Meblowy	Przemysł drzewny i meblowy		Produkty drzewno-meblarskie	2018 (wpis na stronie)
9	Polski Klaster Żeglarski	Turystyka	Turystyka i zdrowie		2020 (strona www& facebook)
10	Stowarzyszenie Natureef	Opakowania, chemia i produkcja żywności	Biogospodarka	Opakowania przyjazne środowisku, Nowoczesne przetwórstwo rolno-spożywcze	2021
11	Klaster Praktyki Zarządzania Procesowego (PIG)	Produkcja, handel, usługi: Zarządzanie procesowe, efektywność biznesowa	Charakter ogólny, przekrojowy, zrzeszanie i wsparcie różnych branż w zakresie zarządzania procesami w firmie		2020 (wpis na stronie Północnej Izby Gospodarczej)
12	Zachodniopomorski Klaster Budowlany (PIG)	Budownictwo i architektura			2019 (wpis na stronie Północnej Izby Gospodarczej)
13	HoReCa Klaster hotelarski Północnej Izby Gospodarczej	Hotelarstwo i gastronomia	Turystyka i zdrowie		2019 (wpis na stronie Północnej Izby Gospodarczej)

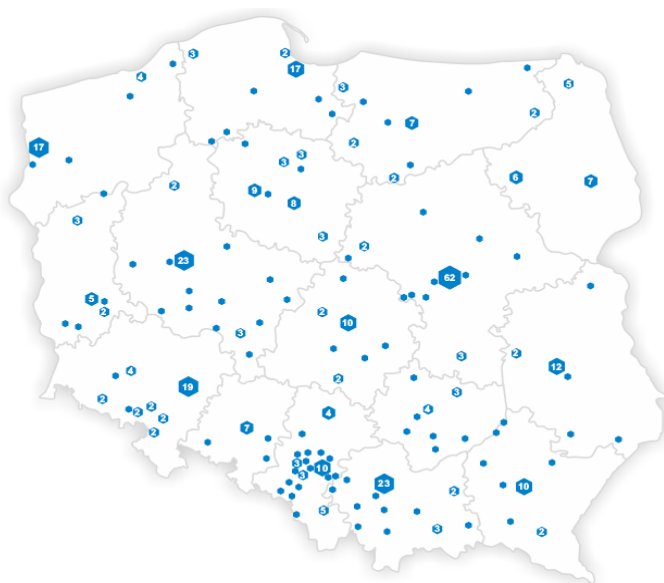
Źródło: desk research źródeł internetowych.

Biorąc pod uwagę wszystko powyższe, w regionie obserwuje się szerokie spektrum instytucji otoczenia biznesu, których zadaniem jest wspomaganie innowacyjnych przedsięwzięć w województwie. Podmioty te oferują szeroki zakres usług w obszarze wspierania przedsiębiorczości, można sądzić więc, że mają one potencjał do wdrażania nowoczesnych usług wsparcia innowacji. Jeśli chodzi o możliwość ich sieciowania, należy zauważyć, że ich przestrzenne rozmieszczenie, wykazujące cechy silnej koncentracji tylko wokół Szczecina, może utrudniać tworzenie sieci wspierającej rozwój gospodarczy województwa w sposób równomierny.

Kwestia tego, czy zakres usług proponowanych przez instytucje otoczenia biznesu w województwie zachodniopomorskim oraz ich infrastruktura i wszelkie zasoby, wpływające na jakość i rodzaj tych usług, odpowiadają na potrzeby i oczekiwania regionalnych przedsiębiorców możliwa jest do przeanalizowania jedynie poprzez badania wśród samych podmiotów będących w kręgu zainteresowania.

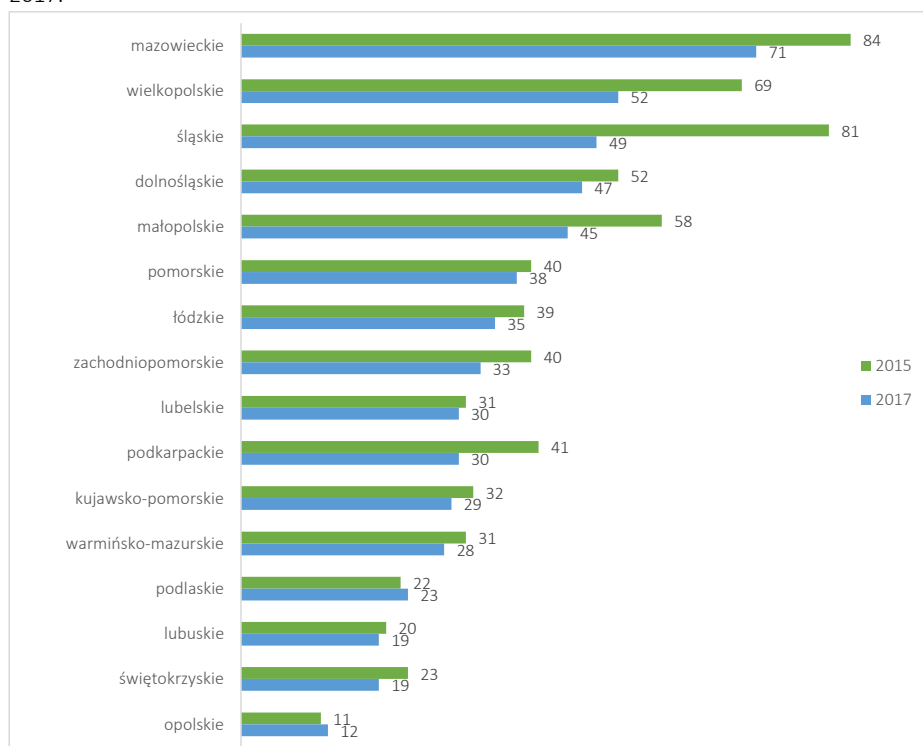
Źródłem wiedzy o instytucjach tworzących otoczenie biznesowe w różnych regionach kraju jest wydawany cyklicznie przez Stowarzyszenie Organizatorów Ośrodków innowacji i Przedsiębiorczości w Polsce raport *Ośrodki innowacji i przedsiębiorczości*, ostatni raz opublikowany w 2018 roku¹²². Przedstawiane w nim dane właściwe są na rok 2017. Z przeprowadzonych w nim analiz wynika, że województwo zachodniopomorskie plasowało się na 8. pozycji wśród wszystkich regionów pod względem liczby instytucji otoczenia biznesu. Dodatkowo, można także zauważyć, że ich rozmieszczenie przestrzenne na terytorium województwa charakteryzuje duża koncentracja tylko w największych ośrodkach gospodarczych regionu – sieć tworzona przez instytucje jest bardzo nierównomiernie rozproszona, co stwarzać może pewne bariery dla korzystania z ich usług przez podmioty prowadzące swoją działalność na dużej części obszaru województwa. Aktualizowane dane zgromadzone na potrzeby niniejszego opracowania, przedstawione wyżej, potwierdzają ten problem w układzie przestrzennym IOB na terenie zachodniopomorskiego. Porównując tę sytuację do innych regionów Polski, z pewnością można uznać, że w wielu z nich mamy do czynienia z korzystniejszym rozkładem.

Mapa 13. Rozkład przestrzenny ośrodków innowacji i przedsiębiorczości w Polsce w 2017 roku.

¹²² Stowarzyszenie Organizatorów Ośrodków innowacji i Przedsiębiorczości w Polsce, *Ośrodki innowacji i przedsiębiorczości w Polsce, raport 2018*, Poznań/Warszawa 2018

Źródło: Stowarzyszenie Organizatorów Ośrodków innowacji i Przedsiębiorczości w Polsce, Ośrodki innowacji i przedsiębiorczości w Polsce, raport 2018, Poznań/Warszawa 2018, s.8.
Wykres 33. Ośrodki innowacji i przedsiębiorczości w układzie regionalnym w latach 2015-2017.

Źródło: Stowarzyszenie Organizatorów Ośrodków innowacji i Przedsiębiorczości w Polsce, Ośrodki innowacji i przedsiębiorczości w Polsce, raport 2018, Poznań/Warszawa 2018, s.11.

Jak zostało już zaznaczone przy okazji omawiania innowacyjności i działalności B+R przedsiębiorstw zachodniopomorskich, identyfikuje się dość duży potencjał przedsiębiorstw do kooperacji, współpracy i wdrażania nowych modeli biznesowych. W latach 2009-2019 wzrastał udział przedsiębiorstw przemysłowych współpracujących w ramach inicjatywy klastrowej lub innej sformalizowanej współpracy w % przedsiębiorstw aktywnych innowacyjnie. W 2019 r. odsetek ten wyniósł w województwie zachodniopomorskim ponad 45%, to dwa razy więcej niż średnia w kraju (20,5%) i najwyższy wynik wśród pozostałych województw. Trzeba jednak zauważyć, że jednocześnie z wyróżnionym wzrostem przedstawionego w poniższej tabeli wskaźnika, nastąpił spadek średniego udziału przedsiębiorstw innowacyjnych w ogólnej liczbie przedsiębiorstw w tym samym 2019 roku (do 12,1%, gdzie w 2018 r. wynosił on 20,2% - zostało to szczegółowo przedstawione w rozdziale *Innowacyjność i działalność B+R przedsiębiorstw*).

Tabela 44. Przedsiębiorstwa przemysłowe współpracujące w ramach inicjatywy klastrowej lub innej sformalizowanej współpracy w % przed. aktywnych innowacyjnie w latach 2009-2019 w podziale na regiony.

województwo	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
zachodniopomorskie	10,1 %	3,0%	13,7 %	5,7%	4,0%	7,1%	11,4 %	14,8 %	5,0%	18,8 %	45,7 %
podkarpackie	10,1 %	6,2%	9,2%	4,7%	9,5%	12,0 %	21,1 %	24,3 %	11,6 %	32,8 %	35,3 %
lubelskie	13,2 %	7,5%	10,0 %	7,5%	9,3%	6,3%	23,8 %	18,9 %	12,7 %	33,1 %	33,5 %
świętokrzyskie	6,5%	0,9%	11,0 %	9,6%	5,8%	5,0%	8,6%	12,3 %	4,7%	24,0 %	32,0 %
podlaskie	7,6%	4,3%	7,8%	2,8%	4,7%	8,6%	9,1%	11,1 %	10,8 %	38,9 %	23,2 %
małopolskie	12,0 %	2,6%	7,3%	5,1%	5,1%	5,5%	5,6%	9,6%	11,8 %	21,0 %	21,0 %
Polska	8,1%	4,0%	7,4%	7,2%	5,3%	6,6%	8,2%	10,1 %	8,7%	21,0 %	20,5 %
pomorskie	4,5%	2,7%	3,8%	6,1%	4,3%	4,8%	7,4%	12,1 %	7,7%	16,6 %	19,9 %
lubuskie	5,2%	2,6%	0,9%	1,4%	1,2%	4,0%	5,6%	10,4 %	2,8%	17,7 %	19,1 %
mazowieckie	9,8%	2,7%	6,2%	12,7 %	5,5%	5,8%	4,7%	7,5%	10,1 %	15,1 %	18,4 %
kujawsko-pomorskie	6,9%	2,6%	1,6%	4,6%	5,4%	4,4%	5,4%	9,4%	12,7 %	22,2 %	18,0 %
wielkopolskie	7,6%	6,3%	6,0%	4,5%	3,3%	3,9%	6,3%	11,5 %	9,7%	17,8 %	17,8 %
śląskie	7,1%	4,5%	5,9%	9,4%	6,6%	8,7%	7,4%	7,2%	7,3%	18,6 %	16,9 %
opolskie	11,5 %	1,5%	5,4%	12,5 %	6,0%	8,2%	11,5 %	8,6%	11,1 %	11,5 %	16,5 %
warmińsko-mazurskie	5,7%	2,3%	11,8 %	2,5%	3,4%	3,3%	4,8%	5,2%	5,6%	26,9 %	14,9 %
łódzkie	4,4%	4,2%	7,3%	7,6%	6,2%	9,1%	8,2%	5,8%	7,1%	20,4 %	14,6 %
dolnośląskie	8,3%	4,3%	16,1 %	7,5%	5,4%	6,4%	7,1%	5,4%	4,8%	25,6 %	12,1 %

Źródło: GUS BDL.

W powyższym kontekście ważnym monitorowanym przez GUS wskaźnikiem, jest również udział przedsiębiorstw przemysłowych oraz usługowych współpracujących w zakresie działalności innowacyjnej w ogóle przedsiębiorstw. Analizując dostępne dane można niestety zauważyć, że zachodniopomorskie pod tym względem wypada najgorzej spośród wszystkich

regionów kraju, zarówno jeśli chodzi o firmy z sektora przemysłu, jak i usług, osiągając wynik znacznie poniżej średniej ogólnopolskiej.

Tabela 45. Przedsiębiorstwa przemysłowe ogółem, które współpracowały w zakresie działalności innowacyjnej w % ogółu przedsiębiorstw, lata 2009-2019 w podziale na regiony.

województwo	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
podkarpackie	7,5%	7,8%	7,6%	6,9%	6,3%	6,8%	8,4%	9,6%	6,0%	10,2%	7,9%
opolskie	6,0%	8,0%	5,5%	8,4%	6,9%	7,3%	7,5%	6,9%	6,6%	6,4%	6,6%
śląskie	9,2%	7,6%	7,1%	7,7%	5,3%	7,4%	6,0%	7,9%	6,1%	7,9%	6,2%
podlaskie	5,6%	6,2%	4,8%	8,6%	6,5%	5,5%	7,3%	6,3%	4,7%	5,7%	6,1%
mazowieckie	6,2%	6,2%	5,5%	7,1%	5,4%	6,3%	5,7%	7,5%	7,6%	9,4%	5,8%
lubelskie	7,1%	6,0%	4,9%	4,0%	4,3%	6,7%	6,2%	7,2%	6,1%	7,3%	5,5%
świętokrzyskie	6,7%	4,7%	4,0%	6,3%	5,6%	5,4%	4,3%	4,7%	6,4%	5,5%	5,5%
dolnośląskie	7,9%	7,0%	6,3%	7,7%	6,1%	6,6%	6,8%	6,2%	5,7%	6,0%	5,2%
Polska	6,4%	6,1%	5,5%	6,0%	5,2%	5,6%	5,5%	6,7%	5,8%	6,6%	5,1%
małopolskie	6,8%	5,8%	6,1%	6,0%	6,4%	4,6%	5,7%	9,0%	8,1%	7,6%	4,8%
łódzkie	5,1%	5,2%	4,4%	6,1%	5,2%	3,9%	4,5%	5,9%	4,0%	4,8%	4,5%
wielkopolskie	4,9%	5,8%	5,1%	4,1%	4,8%	4,8%	4,5%	5,2%	5,6%	4,7%	4,4%
kujawsko-pomorskie	5,2%	5,6%	4,9%	4,7%	4,0%	4,8%	4,9%	5,8%	5,2%	5,6%	4,2%
lubuskie	3,9%	5,9%	3,8%	4,9%	6,1%	4,1%	3,7%	5,6%	3,8%	5,9%	4,1%
pomorskie	5,3%	4,8%	5,0%	3,6%	3,9%	5,3%	4,3%	5,4%	4,9%	4,9%	3,9%
warmińsko-mazurskie	6,8%	5,2%	4,9%	4,2%	4,1%	4,1%	5,3%	5,0%	3,7%	5,6%	3,0%
zachodniopomorskie	5,1%	4,5%	4,7%	4,9%	3,2%	4,8%	4,3%	4,9%	4,9%	3,9%	3,0%

Źródło: GUS BDL.

Tabela 46. Przedsiębiorstwa z sektora usług ogółem, które współpracowały w zakresie działalności innowacyjnej w % ogółu przedsiębiorstw, lata 2009-2019 w podziale na regiony

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
podkarpackie	3,3%	4,5%	3,6%	2,8%	3,5%	4,2%	3,0%	12,9%	3,3%	3,0%	5,7%
małopolskie	3,1%	4,4%	3,7%	5,5%	1,5%	3,4%	2,4%	4,9%	3,3%	4,4%	4,0%
łódzkie	3,3%	3,5%	3,1%	4,0%	2,9%	1,3%	1,7%	1,7%	2,9%	1,3%	3,9%
pomorskie	2,6%	5,0%	4,0%	3,5%	2,8%	2,1%	2,4%	3,5%	4,3%	6,2%	3,7%
mazowieckie	6,2%	6,0%	3,9%	5,5%	4,9%	4,6%	4,8%	5,7%	4,5%	5,9%	3,4%
Polska	4,1%	4,4%	3,5%	3,8%	2,9%	3,0%	2,6%	3,9%	2,8%	3,6%	2,6%
śląskie	5,5%	4,0%	4,6%	2,3%	3,0%	3,1%	1,9%	3,2%	3,1%	2,4%	2,6%
dolnośląskie	3,7%	5,4%	1,6%	3,8%	2,5%	2,3%	3,2%	3,3%	2,2%	3,7%	2,5%
warmińsko-mazurskie	1,8%	1,9%	3,4%	1,4%	1,7%	1,9%	2,0%	2,3%	1,1%	1,5%	2,3%
opolskie	3,4%	2,0%	2,1%	1,4%	2,4%	1,6%	1,7%	0,6%	0,5%	1,1%	1,3%
lubuskie	2,0%	1,9%	1,4%	2,2%	2,6%	1,1%	1,8%	1,8%	1,6%	2,4%	1,2%
świętokrzyskie	1,2%	3,7%	2,4%	3,1%	0,9%	3,0%	1,2%	2,6%	1,7%	0,9%	1,2%
wielkopolskie	4,6%	4,6%	4,3%	3,1%	1,5%	1,6%	1,5%	3,2%	1,7%	2,8%	1,1%
lubelskie	2,9%	3,7%	3,6%	4,6%	1,3%	3,0%	1,5%	1,7%	0,5%	3,3%	0,8%
kujawsko-pomorskie	2,8%	2,1%	1,7%	2,4%	4,5%	3,2%	1,2%	2,3%	1,2%	2,9%	0,7%
podlaskie	3,5%	3,7%	2,3%	1,3%	2,9%	3,8%	1,0%	2,4%	0,5%	2,9%	0,7%
zachodniopomorskie	1,4%	3,0%	2,4%	1,6%	1,4%	2,8%	1,1%	1,4%	0,3%	2,5%	0,3%

Źródło: GUS BDL.

Najważniejsze problemy występujące w obszarze tematycznym

Do głównych problemów w zakresie otoczenia biznesu w województwie zachodniopomorskim należy wciąż słaba aktywność podmiotów różnych sektorów, jeśli chodzi o nawiązywanie współpracy o charakterze trwałym.

Jak określono to w części diagnostycznej dokumentu *Polityka gospodarcza Województwa Zachodniopomorskiego 2021*, instytucje otoczenia biznesu, jednostki samorządu terytorialnego oraz uczelnie wykazują umiarkowaną aktywność w zakresie rozbudowy zaplecza inkubacyjnego dla młodych firm oraz parków technologicznych¹²³.

Poza tym, mimo tego, że dzięki funduszom strukturalnym i innym środkom z pomocy publicznej pojawiają się nowe usługi wsparcia rozwoju, jednak co równie ważne, wdrażane przedsięwzięcia na tym polu muszą być lepiej skorelowane z popytem rynkowym¹²⁴.

Można to uznać za nowy problem powstający w obszarze otoczenia biznesu w regionie – istnieją narzędzia wzmacniające rozwój usług mających wspierać przedsiębiorczość oraz aktywność innowacyjną zachodniopomorskich firm i zauważa się dzięki nim wzrost liczby związanych z tym wdrażanych przedsięwzięć. Jednak pozostaje jeszcze kwestia lepszego dopasowania powstających w tym zakresie usług i infrastruktury wsparcia przedsiębiorców do potrzeb na rynku.

Do problemów w omawianym obszarze można również zaliczyć coraz bardziej odczuwalny brak sektorowych placówek badawczych powiązanych z przedsiębiorstwami i samorządem, a w tym także takich, które działałyby w obszarach uznanych za regionalne inteligentne specjalizacje¹²⁵.

Poruszany już wielokrotnie w niniejszym opracowaniu problemem jest także koncentracja prac badawczo-rozwojowych, ale także działalności instytucji tworzących otoczenie biznesowe wspierające przedsiębiorstwa regionu wokół głównych ośrodków społeczno-gospodarczych województwa, szczególnie w Szczecinie. Nierównomierny rozkład zasobów w tym kontekście ogranicza możliwości rozwoju innowacyjnego firm prowadzących swoje działalności na pozostałych obszarach województwa.

¹²³ Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego, *Polityka gospodarcza województwa zachodniopomorskiego*, Szczecin 2021, s. 15

¹²⁴ Ibidem, s. 15

¹²⁵ Ibidem, s. 15

Czynniki wpływające na obszar

Podobnie jak w przypadku pozostałych obszarów analizowanych w obrębie sektora gospodarczego w przedmiotowej diagnozie województwa zachodniopomorskiego, tak i w przypadku rozwoju otoczenia biznesowego podmiotów działających w regionie można wyróżnić szereg różnych czynników wpływających na ten obszar, korespondujących z innymi obszarami społeczno-gospodarczymi. Czynniki te przenikają się i stanowią swojego rodzaju sieć naczyń połączonych. Można w tym kontekście wskazać na akcentowane już wcześniej powiązania otoczenia biznesu z czynnikami związanymi z rozwojem przedsiębiorczości, innowacyjności, ale też charakterystyką zmian w obszarze edukacji i szkolnictwa wyższego, czy też regionalnej specyfiki rynku pracy.

Podobnie też, jak w przypadku pozostałych obszarów, należy zwrócić szczególną uwagę na sieć transportową, jako czynnik wpływający na rozwój instytucji tworzących otoczenie dla regionalnego biznesu. Wspomniano już o bardzo nierównomiernym rozmieszczeniu tego rodzaju podmiotów w województwie, pokrywające się w pewnym stopniu również z koncentracją ogólnej aktywności gospodarczej w największych miastach. Bez wątpienia wpływ na to może mieć charakterystyka sieci transportowej w regionie, której rozwój (jak zostało już przedstawiane wcześniej) również skupia się wokół głównych zachodniopomorskich ośrodków społeczno-gospodarczych. Przez województwo przebiegają międzynarodowe i krajowe szlaki transportowe w układzie północ-południe i wschód-zachód. Węzłem, w którym większość z nich się krzyżuje, jest Szczecin – i to tam występuje zdecydowana koncentracja działalności gospodarczej w regionie, a również podmiotów oferujących usługi wspierające biznes.

Czynniki sukcesu i porażki w obszarze

Współpraca międzysektorowa stanowiąca sedno funkcjonowania otoczenia biznesu pozostaje jednym z kluczowych czynników sukcesu rozwoju innowacyjności i konkurencyjności przedsiębiorstw- w wymiarze indywidualnym, ale również szerszym, pod względem gospodarki całego regionu. Zwłaszcza jeśli chodzi o innowacje, ważny jest proces oparty na współpracy w rosnącej i zróżnicowanej sieci interesariuszy. W związku z tym, ważne jest wzmacnianie czynników, które wpływają korzystnie na rozwój instytucji otoczenia biznesu, wspierających te procesy kooperacyjne – umożliwiające wymianę wiedzy, doświadczeń, technologii, zasobów.

Do czynników wpływających na sukces odnośnie powyższego rozwoju należy z pewnością zaliczyć to, że w ostatnich latach podejmowano inicjatywy w tym obszarze, w postaci

pozyskiwania środków na modernizację infrastruktury badawczej oraz inicjowanie działań zmierzających do zacieśniania współpracy z przedsiębiorcami przez uczelnie w regionie.¹²⁶

Pozytywnym czynnikiem w niniejszym obszarze może być również większy nacisk na rozwój klastrów. To w nich szczególnie widać wartość nawiązywanej współpracy i uzupełniania poszczególnych kompetencji w ramach działań różnych zrzeszających się podmiotów. Mają one potencjał do inicjowania swobodnej wymiany pomysłów i doświadczeń, promując tym samym ideę kooperacji jako element mogący trwale wpływać na rozwój przedsiębiorstw. Idąc dalej jest to także czynnik dalszego rozwoju gospodarki całego regionu.¹²⁷

Instytucje otoczenia biznesu mają szansę stworzyć korzystne warunki współpracy pomiędzy ośrodkami naukowymi, biznesem i administracją samorządową. Dlatego bardzo ważna jest promocja i wsparcie inicjatyw, które wprowadzają możliwości rozszerzania współpracy międzysektorowej, wskazując na długofalowe korzyści z tym związane. Jest to szczególnie istotne w kontekście zidentyfikowanego problemu, polegającego na nierównomiernym rozmieszczeniu instytucji otoczenia biznesu w województwie. Ich koncentracja w głównej mierze w Szczecinie oraz w mniejszym stopniu w Koszalinie stanowić może czynnik porażki, jeśli chodzi o rozwój sieci otoczenia biznesu. W świetle tego, tym bardziej ważne jest skupienie na działaniach samorządowych promujących wspieranie tego typu instytucji i przedsięwzięć w mniejszych miejscowościach regionu zachodniopomorskiego.¹²⁸

Dotychczasowa i planowana interwencja publiczna w obszarze

W przypadku instytucji otoczenia biznesu, potrzeby koncentrują się wokół dostępu do środków finansowych, które są podstawą ich działalności. Instytucje tego typu często działają chociażby jako pośrednicy finansowi, udzielając przedsiębiorstwom pożyczek, co wiąże się z potrzebą dostępu do środków finansowych. Również inne usługi świadczone przez IOB, jak np. wsparcie infrastrukturalne, laboratoria, prototypownie, możliwe są do realizacji dzięki wsparciu środków finansowych. Dodatkowo z punktu widzenia ich działalności ważna jest także jakość kapitału ludzkiego, ponieważ ich działalność opiera się w dużej mierze na kwalifikacjach pracowników, stąd wynikać może potrzeba wsparcia publicznego w obszarze kompetencji kadr. Istotny jest też dostęp do nowoczesnego sprzętu informatycznego ułatwiającego pracę instytucji i zwiększającego jakość świadczonych przez nie usług.¹²⁹

¹²⁶ Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego, *Polityka gospodarcza województwa zachodniopomorskiego*, Szczecin 2021, s. 15

¹²⁷ Ibidem, s. 27

¹²⁸ Ibidem, s. 27

¹²⁹ Bluehill sp. z o.o. na zlecenie Urzędu Marszałkowego Województwa Zachodniopomorskiego, *Rola RPO WZ we wzmacnianiu regionalnych inteligentnych specjalizacji*, Warszawa 2020, s. 23

Biorąc powyższe pod uwagę można twierdzić, że wsparcie pomocy publicznej w tych zakresach – dostęp do zewnętrznych środków finansowych, wsparcie rozwoju kompetencji kadr, kształcenie wysokiej jakości, dostęp do nowoczesnego sprzętu informatycznego - jest bardzo potrzebne, by obszar ten mógł efektywnie funkcjonować.

Poza powyższym, wciąż potrzebne jest ogólne wsparcie na rozwój działalności przedsiębiorstw, ale także wsparcie aktywności badawczo-rozwojowej, innowacyjności oraz ważnej w tym kontekście budowy sieci kooperacji między podmiotami – co było już wskazywane przy okazji analizy potrzeb w kontekście rozwoju inteligentnych specjalizacji regionu, ale jest równie ważne jeśli chodzi o istotę działalności instytucji otoczenia biznesu. Oba te obszary silnie ze sobą korelują w wielu kwestiach.

Wsparcie w ramach pomocy publicznej dla przedsiębiorstw oferowane jest w programach operacyjnych, dzięki którym wdrażana jest interwencja z wykorzystaniem środków z funduszy unijnych. Dla zwiększenia dostępu do usług świadczonych przez otoczenie biznesowe, a co za tym idzie dla rozwoju instytucji działających na tym polu, dedykowane jest w szczególności wsparcie w ramach działania 1.16 Zwiększenie dostępu do usług Instytucji Otoczenia Biznesu I osi priorytetowej Gospodarka, innowacje, nowoczesne technologie RPO WZ 2014-2020. Obejmuje ono projekty przypisane do kategorii interwencji 066 Zaawansowane usługi wsparcia MŚP i grup MŚP (w tym usługi w zakresie zarządzania, marketingu i projektowania).

¹³⁰

Otoczenie biznesowe w regionie wsparte zostało też działaniem 1.10 Tworzenie i rozbudowa infrastruktury na rzecz rozwoju gospodarczego (wraz z działaniem 1.11, 1.12 i 1.13 powielającym kierunek wsparcia w wymiarze strategii ZIT w województwie oraz Kontraktów Samorządowych) w ramach 1 osi priorytetowej RPO WZ 2014-2020. Zakłada ono między innymi zapewnienie infrastruktury przedsiębiorczości w postaci stref inwestycyjnych i odpowiada kategoriom interwencji nr 072 Infrastruktury biznesowa dla MŚP (w tym parki przemysłowe i obiekty) oraz 089 Rewaloryzacja obszarów przemysłowych i rekultywacja skażonych gruntów, tworząc ramy wsparcia dla budowania i wzmacniania otoczenia dla biznesu w województwie zachodniopomorskim.¹³¹

Na obszar instytucji otoczenia biznesu w województwie zachodniopomorskim ma również wpływ wprowadzenie działania 1.18 Tworzenie i rozbudowa regionalnego systemu innowacji RPO WZ 2014-2020. Kod kategorii interwencji sklasyfikowany w ramach pomocy ze środków UE, przypisany temu działaniu to 062 Transfer technologii i współpraca między uczelniami a przedsiębiorstwami, z korzyścią głównie dla MŚP.¹³²

¹³⁰ Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych RPO WZ 2014-2020, wersja 42.0, s. 77-79

¹³¹ Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych RPO WZ 2014-2020, wersja 42.0, s. 48-49

¹³² Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych RPO WZ 2014-2020, wersja 42.0, s. 87-88

Posługując się ogólną listą projektów realizowanych z wykorzystaniem funduszy europejskich przewidzianych na horyzont czasowy programowania 2014-2020¹³³, można wyróżnić projekty zrealizowane na terenie województwa zachodniopomorskiego odpowiadające wyżej wskazanym kodom interwencji. Z analizy przedmiotowego wykazu wynika, że zrealizowano łącznie liczbę 53 takich projektów, które wdrażane były w ramach trzech programów operacyjnych oferujących wsparcie publiczne: Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój (POIR), Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego 2014-2020 (RPO WZ 2014-2020) oraz South Baltic Cross-border Co-operation Programme 2014-2020 (The Interreg South Baltic Programme).

RPO WZ 2014-2020 szczególnie obejmuje w ramach swoich zaplanowanych działań wzmocnienie systemu wspierającego przedsiębiorczość regionu, w tym usługi dla aktywnych firm oraz usługi wspomagające w początkowych etapach procesu inicjowania i rozwoju nowych firm. Zapisy nawiązujące do wsparcia otoczenia biznesowego znalazły się również w Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030, w szczególności w ramach II celu strategicznego Dynamiczna Gospodarka.

Jak wiadomo na podstawie badania realizowanego w ramach raportu *Rola RPO WZ we wzmacnianiu regionalnych inteligentnych specjalizacji*, przedstawiciele instytucji otoczenia biznesu z województwa zachodniopomorskiego wskazują, że dostępne publiczne środki w ramach funduszy są podstawą ich działalności. Z tego względu instytucje te są też bardzo dobrze rozeznane w zakresie istniejących możliwości korzystania z przedmiotowego wsparcia finansowego. Swoje działania statutowe (wspierania przedsiębiorczości) instytucje otoczenia biznesu bardzo często realizują dzięki projektom RPO, np. dotacjom na utworzenie działalności czy usługi rozwojowe. Środki projektowe pomagają również utrzymać instytucję i inwestować w jej rozwój, np. nowe technologie. Jak można przeczytać w cytowanym raporcie, z punktu widzenia tej grupy beneficjentów dostępne dla nich wsparcie jest oceniane pozytywnie i można na tej podstawie wnioskować, że odpowiada na potrzeby tej grupy. Szczegóły w tym zakresie wymagają jednak badań z udziałem samych zainteresowanych.¹³⁴

Szanse rozwojowe i wyzwania dla sektora

Do podstawowych szans rozwojowych w obszarze otoczenia biznesowego regionu zachodniopomorskiego można zaliczyć przede wszystkim rosnącą liczbę instytucji otoczenia biznesu działających na terenie Pomorza Zachodniego. Ma to ogromne znaczenie, zwłaszcza

¹³³ Lista projektów realizowanych z Funduszy Europejskich w latach 2014-2020, aktualna na dzień 03.05.2021 r. [dostęp: Lista projektów realizowanych z Funduszy Europejskich w Polsce w latach 2014-2020 - Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej (funduszeuropejskie.gov.pl)]

¹³⁴ Bluehill sp. z o.o. na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego, *Rola RPO WZ we wzmacnianiu regionalnych inteligentnych specjalizacji*, Warszawa 2020, s. 25

jeśli chodzi o liczbę działających klastrów w województwie, których zidentyfikowano 13 na podstawie niniejszej analizy desk research.

Klasy mogą stać się jednym z kluczowych motorów dalszego rozwoju regionalnej gospodarki. Ich znaczenie zaznaczone zostało w zapisach *Polityki gospodarczej województwa zachodniopomorskiego*, w której zwrócono uwagę, że klasy odpowiadają za istotną część miejsc pracy w Europie i przyczyniają się do wzrostu sektora przedsiębiorstw, mając jednocześnie duży udział w rozwoju specjalizacji regionów. Klasy mają potencjał, by efektywnie wspierać współpracę międzysektorową oraz międzyregionalną, co możliwe jest dzięki zarządzaniu opartemu na współpracy oraz silnemu zakorzenieniu w gospodarce regionalnej.¹³⁵

Według treści *Polityki gospodarczej województwa zachodniopomorskiego*, jednym z priorytetów województwa zachodniopomorskiego jest promowanie inicjatyw, które przyczyniać mają się do zwiększenia udziału regionalnych przedsiębiorstw w klasach i inicjatywach klasowych. Stanowi to jedną z podstawowych szans rozwojowych w omawianym obszarze.

Duża liczba przedsiębiorstw współpracujących w ramach określonych branż zwiększa prawdopodobieństwo osiągnięcia wyższego poziomu wydajności i innowacji, oddziałując na proces dyfuzji innowacji i transfer wiedzy między sferami B+R a biznesu.¹³⁶

Do najważniejszych wyzwań natomiast należy zaliczyć wspomnianą już przeszkodę dalszego zrównoważonego i równomiernego rozwoju regionu, jaką jest skupienie większości instytucji otoczenia biznesu w Szczecinie oraz w mniejszym stopniu w Koszalinie.

Ten problem został już zauważony przez władze województwa, które akcentują znaczenie sprawnie działających IOB jako niezbędnego elementu silnego ekosystemu gospodarczego, tworzącego doskonałe warunki współpracy pomiędzy ośrodkami naukowymi, biznesem i administracją samorządową. Aby sprostać temu wyzwaniu, kierunki regionalnej polityki rozwojowej w kontekście gospodarki zakładają podejmowanie przez samorząd działań mających na celu promowanie i wspieranie inicjatyw w obrębie IOB na pozostałym obszarze regionu, w mniejszych miejscowościach.¹³⁷

W otoczeniu biznesu istotną rolę odgrywa też sfera nauki. Zachodniopomorskie uczelnie wspierają regionalny biznes, oferując rozwiązania podnoszące konkurencyjność i innowacyjność przedsiębiorstw w regionie. W tym kontekście ważne jest to, by wspólne

¹³⁵ Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego, *Polityka gospodarcza województwa zachodniopomorskiego*, Szczecin 2021, s. 27

¹³⁶ Ibidem, s. 27

¹³⁷ Ibidem, s. 27

działania uczelni i firm miały charakter długofalowy i perspektywiczny. Wymaga to jednak zaangażowania obu tych środowisk, by doprowadzić do zgodnego współdziałania.¹³⁸ Kooperacja na polu styku nauki i biznesu stanowi bardzo dużą szansę rozwojową, jednak wiąże się też z wyzwaniem, jakie stawiają istotne różnice w modelach działania tych dwóch środowisk. Różnice te mogą stanowić barierę w podejmowaniu efektywnej współpracy. Dlatego też zauważono, że przedstawiciele samorządu powinni pełnić w tym układzie rolę mediatorów i pośredników pomiędzy nauką i biznesem. Z kolei akademickie ośrodki badawczo--naukowe, uczelniane centra transferu technologii i innowacji oraz naukowcy współpracujący z biznesem muszą odegrać jedną z głównych ról, jeśli chodzi o powstawanie płaszczyzn wspólnego działania.¹³⁹

Reasumując, kluczowe w kwestii rozwoju otoczenia biznesowego w województwie zachodniopomorskim pozostaje wsparcie rozwoju klastrów i profesjonalizacji usług instytucji otoczenia biznesu. Jest to jednym z kierunków działania zawartych w celach polityki gospodarczej regionu¹⁴⁰.

Wyżej powoływane zapisy zakładają, że klastry oraz IOB stanowią naturalne środowisko współpracy pomiędzy ośrodkami naukowymi, biznesem i administracją samorządową, konieczne jest więc określenie kierunków rozwoju polityki klastrowej – tak, aby osiągnąć efekt synergii instrumentów realizowanych na szczeblu krajowym i regionalnym. Podejmowane przez samorząd starania powinny zatem stymulować konsolidację firm oraz wspierać tworzenie nowych porozumień. IOB, jako element łączący mechanizmy rynkowe z inicjatywami publicznymi, samorządowymi, wspierane mają być przez władze województwa. Obranie tych działań za jedno z priorytetowych w zapisach wyznaczających tory regionalnej polityki gospodarczej pozwala myśleć, że dynamiczny rozwój w zakresie regionalnych specjalizacji inteligentnych jest możliwy do wygenerowania.

¹³⁸ Ibidem, s. 27

¹³⁹ Ibidem, s. 27

¹⁴⁰ W ramach celu II Wzmocnienie konkurencyjności przedsiębiorstw w dokumencie przygotowanym przez Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego, *Polityka gospodarcza województwa zachodniopomorskiego*, Szczecin 2021, s. 49

Drzewo problemów

Skutki				
Umiarkowana aktywność w zakresie rozbudowy zaplecza inkubacyjnego dla młodych przedsiębiorstw oraz parków technologicznych		Słaby potencjał innowacyjny regionu	Brak wypracowanych, trwałych powiązań międzysektorowych	Brak funkcjonowania spójnego systemu instytucji i podmiotów wspierających innowacyjność i transfer technologii
↑		↑	↑	↑
Niezadowalająca aktywność podmiotów różnych sektorów, jeśli chodzi o nawiązywanie długofalowej współpracy				
↑		↑	↑	
Nierównomierne rozmieszczenie IOB w regionie, koncentracja w szczególności w Szczecinie i w mniejszym stopniu w Koszalinie		Niska świadomość przedsiębiorców o strategicznym znaczeniu współpracy, jako długofalowego, systematycznego działania w celach rozwojowych.	Słaba gotowość przedstawicieli nauki do działania w obszarze biznesu	
↗	↖	↑	↗	↖
Sieć transportowa najsilniej rozwinięta wokół głównego ośrodka województwa	Skupienie rozwoju gospodarczego i działalności przedsiębiorców wokół Szczecina i Koszalina	Brak odpowiednio zakrojonych działań promujących idee współpracy międzysektorowej		Istotne różnice między modelami działania biznesu i sfery nauki
Przyczyny				

Sektor społeczny

5. Rynek pracy (w tym godzenie życia zawodowego i rodzinnego)

Główne podmioty i ich sytuacja

Główne grupy podmiotów, decydujących o kształcie i obrazie rynku pracy, to osoby aktywne zawodowo (w tym pracujący i bezrobotni), osoby nieaktywne zawodowo, przedsiębiorcy i pracodawcy oraz instytucje rynku pracy.

Zatrudnienie i aktywność zawodowa w województwie.

Liczba zatrudnionych w sektorze przedsiębiorstw w 2020 r. wyniosła 188 961 osób. Łączny wzrost w okresie 2004-2020 wyniósł 26% i był stosunkowo niski na tle innych regionów (10 miejsce na 16 regionów; np. w wielkopolskim wyniósł 63%, w mazowieckim – 50%, a w małopolskim – 47%). Między rokiem 2004 a 2009 następowały wahania, zaś między 2009 r. a 2019 r. liczba zatrudnionych rosła sukcesywnie. W 2020 r. czyli w roku pandemii, nastąpił spadek o 1,6%, przeciętny na tle innych województw (8 miejsce; największy spadek w warmińsko-mazurskim (8,2%), opolskim (4%), wzrost w woj. wielkopolskim, mazowieckim i podlaskim). W podziale na sekcje PKD największy spadek w 2020 r. nastąpił w sekcji handlu i napraw (a nie, jak wskazywałby charakter pandemii, w sekcji zakwaterowania i gastronomii).

W województwie zachodniopomorskim, podobnie jak w całej Polsce, wraz z rozwojem gospodarczym nastąpił zatem wzrost zatrudnienia, i choć nie był to wzrost tak duży jak w najsilniejszych gospodarczo regionach, to przyczynił się do poprawy sytuacji na rynku pracy.

Wartość wskaźnika zatrudnienia, czyli procentowy udział pracujących w ogólnej liczbie ludności w grupie wiekowej 15-64 w województwie zachodniopomorskim w roku 2020 wyniosła 66,8, co dawało województwu zachodniopomorskiemu jedenaste miejsce wśród szesnastu województw (najwyższą wartość wskaźnika odnotowało województwo mazowieckie, a najniższą – podkarpackie). Mimo dużego znaczenia branży turystycznej, która przeżywała trudności w związku z pandemią COVID-19, region zachodniopomorski należał do tych województw, w których wartość wskaźnika wzrosła w 2020 r. w porównaniu z 2019 r. (o 0,9 punktu procentowego – najwyższy wzrost odnotowano w województwach świętokrzyskim i łódzkim, a największy spadek – w pomorskim i wielkopolskim). Zachodniopomorskie jest też jednym z województw, w których w latach 2004-2020 wskaźnik zatrudnienia wzrósł najsilniej (vide tabela poniżej).

Powyższe dane świadczą o tym, że po znaczącym kryzysie na rynku pracy, który przed rokiem 2004 plasował województwo zachodniopomorskie wśród najsłabszych regionów pod tym względem, nastąpiła zmiana pozytywna i obecnie sytuację na rynku pracy województwa

zachodniopomorskiego można określić jako przeciętną, charakteryzuje się też ona potencjałem rozwojowym.

Tabela 47. Zmiana wskaźnika zatrudnienia w latach 2004-2020 wg województw (punkty procentowe).

Województwo	Zmiana wartości wskaźnika w latach 2004-2020
DOLNOŚLĄSKIE	23,1
POMORSKIE	20,5
LUBUSKIE	19,7
ZACHODNIOPOMORSKIE	18,7
ŚWIĘTOKRZYSKIE	17,9
ŁÓDZKIE	17,6
OPOLSKIE	17,6
ŚLĄSKIE	17,5
WIELKOPOLSKIE	16,7
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	16,4
KUJAWSKO-POMORSKIE	16,2
MAZOWIECKIE	15,3
MAŁOPOLSKIE	13,7
PODKARPACKIE	13,3
PODLASKIE	12,3
LUBELSKIE	11,0

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS.

Jeśli chodzi o strukturę wartości wskaźnika w odniesieniu do cech społeczno-demograficznych, województwo zachodniopomorskie charakteryzuje się stosunkowo wysokim w porównaniu do innych regionów wskaźnikiem zatrudnienia osób w wieku 55-64 (53,6%, 6. miejsce w rankingu województw, pierwsze zajmuje mazowieckie, a ostatnie – śląskie) i jednocześnie niskim poziomem tego wskaźnika w grupie najmłodszej (15-24), wynoszącym 24,8%, co daje 13 miejsce wśród województw.

W świetle ogólnopolskiego problemu starzenia się społeczeństwa, pozytywnie należy ocenić fakt wysokiego zatrudnienia osób w wieku 55-64. Może to oznaczać, że rynek pracy w porównaniu z innymi województwami daje seniorom możliwość utrzymania aktywności, zaś oni także są zainteresowani dalszą aktywnością zawodową.

Wartość wskaźnika zatrudnienia mężczyzn jest wyższa niż w przypadku kobiet (odpowiednio 73,7% względem 59,9%). Różnica ta należy do przeciętnych na tle kraju.

Tabela 48. Różnica między wskaźnikiem zatrudnienia mężczyzn i kobiet w 2020 r. wg województw.

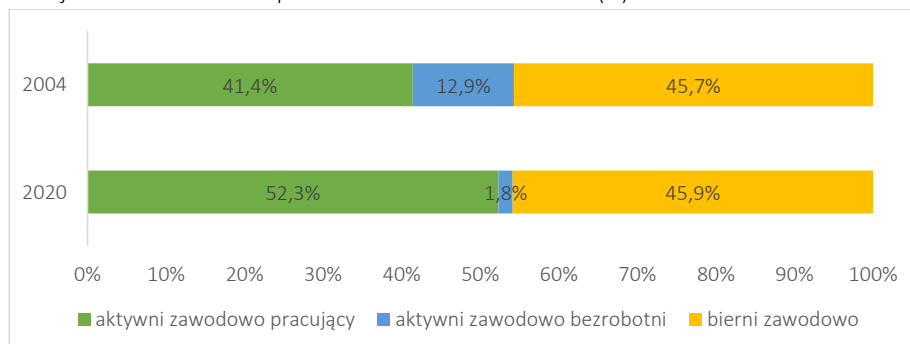
Województwo	Różnica
WIELKOPOLSKIE	19,2
OPOLSKIE	18,9
POMORSKIE	18,1
KUJAWSKO-POMORSKIE	16,3
LUBUSKIE	15,7
MAŁOPOLSKIE	15,6
PODKARPACKIE	15,3
ŚWIĘTOKRZYSKIE	15,2
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	14,9
ZACHODNIOPOMORSKIE	13,8
PODLASKIE	13,7
LUBELSKIE	13,5
ŁÓDZKIE	13,3
ŚLĄSKIE	12,4
MAZOWIECKIE	11,6
DOLNOŚLĄSKIE	11,0

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS.

Jeżeli chodzi o aktywność zawodową, największą grupę mieszkańców województwa zachodniopomorskiego, którzy ukończyli 15 rok życia, stanowią osoby pracujące i jest to, wg szacunków BAEL, 696 tys. osób. Drugą grupę stanowią bierni zawodowo (610 tys., 45,9%), a trzecią – bezrobotni (24 tys., 1,8%). W latach 2004-2020 nastąpił znaczący spadek udziału bezrobotnych w strukturze zachodniopomorskiego rynku pracy, którą przedstawia poniższy wykres.

Spadek ten jest kolejnym dowodem znaczącej poprawy na rynku pracy w województwie – dokonała się ona wprawdzie w całej Polsce, jednak zachodniopomorskie poprawiło także swoją pozycję na tle innych regionów.

Wykres 34. Struktura rynku pracy (strona popytowa) wg aktywności zawodowej w województwie zachodniopomorskim w latach 2004 i 2020 (%).

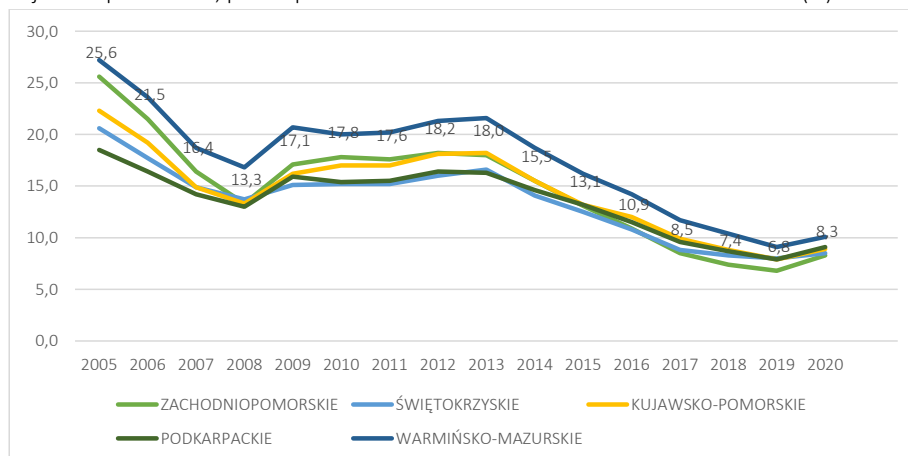

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS.

Bezrobocie wg BAEL i PUP.

W roku 2004 województwo zachodniopomorskie było jednym z dwóch regionów, w których stopa bezrobocia rejestrowanego była najwyższa w Polsce. Wynosiła ona wówczas 27,5%. Wyższa wartość tego wskaźnika wystąpiła jedynie w województwie warmińsko-mazurskim (29,2%), podczas gdy najniższa stopa bezrobocia występowała w województwach mazowieckim (14,7%), małopolskim i wielkopolskim. Przemiany, jakie zaszły po wejściu do UE i strefy Schengen, a także wzrost gospodarczy w latach 2014-2020 sprawiły, że stopa bezrobocia w województwie spadła do 8,3% w roku 2020. Poprawiła się także pozycja województwa zachodniopomorskiego w rankingu regionów (12 miejsce wobec 15 w 2004 r.), jednak nadal jest ona stosunkowo niekorzystna. Zmianę stopy bezrobocia rejestrowanego w województwie zachodniopomorskim w porównaniu z regionami, których sytuacja w 2020 r. była względnie podobna, przedstawia poniższy wykres.

Wykres 35. Stopa bezrobocia w województwach zachodniopomorskim, świętokrzyskim, kujawsko-pomorskim, podkarpackim i warmińsko-mazurskim w latach 2004-2020 (%).

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS.

Wykres wskazuje, że przede wszystkim w latach 2013-2020 sytuacja w województwie zachodniopomorskim relatywnie (na tle innych podobnych regionów) poprawiła się, jeśli chodzi o stopę bezrobocia rejestrowanego. Niepokojącym zjawiskiem jest jednak fakt, że o ile w 2020 r. odnotowano wzrost stopy bezrobocia rejestrowanego we wszystkich województwach, to w województwie zachodniopomorskim wzrost ten był największy (1,5 punktu procentowego).

Najwyższa stopa bezrobocia w 2004 r. występowała w powiatach położonych w centralnej i wschodniej części województwa, słabszych gospodarczo, bez silnego ośrodka miejskiego (powiat łobeski – 42,7%, świdwiński, drawski, białogardzki, koszaliński ziemski). Najniższa występowała w powiatach grodzkich (Szczecin, Koszalin, Świnoujście) oraz kołobrzeskim. W latach 2004-2020 spadek stopy bezrobocia wystąpił we wszystkich powiatach, największy – w powiatach, w których sytuacja już należała do niekorzystnych (gryficki, drawski, świdwiński, łobeski, koszaliński ziemski). A jednak co zasady powiaty, w których sytuacja była najgorsza w 2004, w 2020 nadal należą do tych, w których stopa bezrobocia jest wysoka (białogardzki – 18,5%, łobeski – 18,0%, świdwiński, koszaliński ziemski, drawski). Na tle innych obszarów tego samego poziomu, pogorszyła się pozycja powiatu choszczeńskiego (20 miejsce w 2020 r., 15 – w 2004 r.), kamieńskiego (odpowiednio 18 i 11 miejsce) i szczecińskiego (odpowiednio 17 i 14). Do powiatów, których pozycja znacząco się poprawiła, należą natomiast policki (odpowiednio 2 i 5) oraz gryficki (odpowiednio 10 i 16). Najniższa stopa bezrobocia występuje nadal w M. Szczecinie (3,9%), jednak na drugim i trzecim miejscu znajdują się powiaty policki i kołobrzeski, a pozostałe dwa miasta na prawach powiatu (Świnoujście i Koszalin) – dopiero na kolejnych miejscach. Mamy zatem do czynienia z powiększeniem się dystansu między Szczecinem a innymi dużymi miastami.

Dane dotyczące bezrobocia w ramach BAEL, wskazane powyżej, stanowią szacunek na bazie badania ankietowego i dlatego muszą zostać uzupełnione analizą bezrobocia rejestrowanego na bazie danych powiatowych urzędów pracy. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych w końcu 2020 r. wyniosła 52 018. Największą grupę wiekową bezrobotnych stanowią osoby w wieku 25-34, jednak rośnie (podobnie jak w całej Polsce) liczba bezrobotnych w wieku 60 lat i więcej. Wśród bezrobotnych jest więcej kobiet niż mężczyzn. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych w 2020 r. była o 10 247 (25%) wyższa niż w 2019 r. Wzrost ten na tle innych województw był dość wysoki, ale nie najwyższy (większy wzrost wystąpił w śląskim, pomorskim, małopolskim, wielkopolskim i lubuskim).

Liczba zarejestrowanych bezrobotnych w końcu roku 2020 najsilniej wzrosła w powiecie kołobrzeskim (czterokrotnie – z 347 do 1386), w miastach na prawach powiatu: Szczecinie (168%), Świnoujściu (144%) i Koszalinie (143%) oraz w powiecie polickim (132%). Zatem najsilniejszy wpływ pandemii na rynek pracy odnotowano w powiatach, w których sytuacja na rynku pracy była stosunkowo dobra przed 2020 r., zaś powiaty, w których sytuacja była najtrudniejsza (łobeski, białogardzki) często radziły sobie lepiej – wyjątkiem jest w dużej mierze turystyczny powiat koszaliński ziemski, w którym liczba bezrobotnych wzrosła o 26%.

W roku pandemii – 2020 – stopa bezrobocia rejestrowanego wzrosła we wszystkich powiatach poza łobeskim (spadek o 1 punkt procentowy). Relatywnie wysoki wzrost stopy bezrobocia w 2020 r. w porównaniu z 2019 r. miał miejsce zarówno w powiatach o stosunkowo dobrej sytuacji na rynku pracy (powiat kołobrzeski, w dużej mierze zależny od sektora turystycznego – 3,7 pp; M. Koszalin), jak i w tych, w których sytuacja już była słaba (powiat koszaliński ziemski, choszczeński, świdwiński, szczecinecki) – vide tabela poniżej.

Tabela 49. Zmiana stopy bezrobocia w roku 2020 w porównaniu z 2019 r. wg powiatów, województwo zachodniopomorskie (punkty procentowe).

Powiat	Zmiana 2019-2020
kołobrzeski	3,7
koszaliński	2,6
choszczeński	2,1
świdwiński	1,9
szczecinecki	1,9
m. Koszalin	1,8
drawski	1,7
kamieński	1,7
m. Szczecin	1,5
m. Świnoujście	1,5
białogardzki	1,5
gryfiński	1,4
goleniowski	1,4

Powiat	Zmiana 2019-2020
gryficki	1,3
policki	1,2
pyrzycki	1,2
myśliborski	1,1
wałeccki	1,0
sławieński	1,0
stargardzki	0,7
łobeski	-1,0

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS.

Stopa bezrobocia wyliczana jest nie niżej niż na poziomie powiatu. Na poziomie gminy wskaźnikiem bezrobocia jest udział osób bezrobotnych w ogólnej liczbie osób w wieku produkcyjnym. Najnowsze dane w tym zakresie dotyczą roku 2019. Według tych danych do gmin o najwyższej wartości tego wskaźnika należały Barwice (13,9%, powiat szczecinecki), Radowo Małe (11,6%, powiat łobeski), Resko (11,6%, powiat łobeski), Biały Bór (11,1%, powiat szczecinecki) oraz Tychowo (10,6%, powiat białogardzki). Najniższy udział bezrobotnych w populacji osób w wieku produkcyjnym wystąpił w gminach Ustronie Morskie, Siemysł, Dygowo (po 0,6%, powiat kołobrzeski) oraz w Mieście Kołobrzegu (0,7%).

Powyższe dane wskazują na utrzymywanie się istniejących od lat różnic między obszarami o stosunkowo dobrej sytuacji na rynku pracy i tymi, w których sytuacja jest najslabsza. Najniższe wskaźniki bezrobocia występują w gminach turystycznych, przede wszystkim w pasie nadmorskim (na co jednak negatywnie może wpłynąć pandemia COVID-19), a także w miastach na prawach powiatu (Szczecin, Świnoujście, Koszalin) i w średnich miastach (Gryfino, Goleniów, Police) oraz gminach położonych w Szczecińskim Obszarze Metropolitalnym (Dobra Szczecińska, Kołbaskowo, Stare Czarnowo, Kobylanka). Najwyższe wskaźniki występują w gminach i powiatach w centralnej i południowo-wschodniej części województwa.

Bezrobocie długotrwałe.

Na przestrzeni lat 2006-2020 znacząco spadły wskaźniki bezrobocia długotrwałego. W 2004 r. 51,5% bezrobotnych zarejestrowanych w województwie zachodniopomorskim stanowiły osoby zarejestrowane dłużej niż rok. W 2020 r. jest to 37,5%, co daje zachodniopomorskiemu przeciętną, 8 pozycję w kraju (problem szczególnie nasilony jest we wschodniej części kraju, w województwach podkarpackim, lubelskim i podlaskim) – w 2004 r. była to pozycja dziewiąta, a więc relatywna sytuacja regionu nie zmieniła się znacząco.

Problem bezrobocia długotrwałego w nieco większym stopniu dotyka kobiet niż mężczyzn – wśród bezrobotnych kobiet osoby długotrwale bezrobotne stanowią 43% wobec 38% w grupie mężczyzn. Zachodniopomorskie, po pomorskim, kujawsko-pomorskim i warmińsko-

mazurskim należy do regionów, w których różnica między kobietami a mężczyznami jest najwyższa.

Mimo poprawiającej się sytuacji na rynku pracy, konieczne jest zatem zwrócenie uwagi na obszary strukturalnych trudności, takich jak bezrobocie długotrwałe, zwłaszcza wśród kobiet, „dziedziczone” nierzadko po poprzednich pokoleniach, wychowanych np. na terenach popegeerowskich.

Bierni zawodowo.

Łączna szacowana liczba biernych zawodowo w województwie zachodniopomorskim wyniosła w 2020 r. 525 tys. osób, czyli o 103 tys. (24%) więcej niż w 2004 r. Największy wzrost nastąpił w latach 2005-2006 oraz 2015-2016.

Największą grupę biernych zawodowo stanowią emeryci (63,7%) i udział tej grupy rośnie sukcesywnie od 2004, kiedy to wynosił 44,1%. Następna pod względem udziału jest grupa osób biernych ze względu na obowiązki rodzinne i związane z prowadzeniem domu (18,1%), której udział także rośnie, ale w wolniejszym tempie (od 13% w 2004).

W badanych latach w grupie biernej zawodowo wystąpił natomiast radykalny spadek odsetka osób biernych zawodowo ze względu na chorobę i niepełnosprawność (z 36% do 13%), ze względu na naukę i uzupełniania kwalifikacji (z 36% do 17%) a także z przyczyn związanych z rynkiem pracy (wyczerpanie wszystkich znanych możliwości poszukiwania pracy i przekonanie o niemożności znalezienia pracy) (z łącznego odsetka 8% do mniej niż 1%).

Powyższe dane są z jednej strony kolejnym dowodem poprawy sytuacji na rynku pracy, z drugiej – wskazują na dwie istotne przemiany w skali ogólnopolskiej: starzenie się społeczeństwa (i w związku z tym zwiększenie udziału grupy emerytów).

Miejsca i oferty pracy.

Od 2012 r. do 2018 r.¹⁴¹ systematycznie rosła liczba nowo utworzonych w województwie **miejsc pracy**. O ile w 2012 r. utworzono ich 11,9 tys., o tyle w 2019 r. było to już 27, 2 tys. Województwo należy do regionów, w których wzrost liczby nowo utworzonych miejsc pracy na przestrzeni lat 2008-2019 był wysoki (vide poniższa tabela).

¹⁴¹ Dostępne dane od 2008 r. Między 2008 a 2012 następowały wahania wartości wskaźnika – brak jednoznacznego trendu.

Tabela 50. Zmiana liczby nowo utworzonych miejsc pracy w latach 2008-2019 wg województw (%).

Województwo	Wzrost 2008-2020
MAŁOPOLSKIE	216%
LUBELSKIE	204%
ŚWIĘTOKRZYSKIE	194%
POMORSKIE	193%
ŁÓDZKIE	172%
ZACHODNIOPOMORSKIE	167%
PODKARPACKIE	162%
WIELKOPOLSKIE	131%
MAZOWIECKIE	122%
DOLNOŚLĄSKIE	119%
PODLASKIE	118%
ŚLĄSKIE	117%
OPOLSKIE	103%
KUJAWSKO-POMORSKIE	101%
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	93%
LUBUSKIE	81%

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS.

W latach 2011-2019 w regionie (podobnie jak w całej Polsce) spadała liczba zarejestrowanych bezrobotnych w przeliczeniu na jedną ofertę pracy, co jest zjawiskiem pozytywnym. Województwo zachodniopomorskie należało do regionów, w których ten spadek był najwyższy (obok warmińsko-mazurskiego, łódzkiego, kujawsko-pomorskiego i lubuskiego). W 2001 r. wartość wskaźnika wynosiła 130, a w 2019 r. – już tylko 13.

Niestety w roku 2020 ze względu na pandemię **wartość ta wzrosła do 24**, czyli do najwyższego poziomu od 2015 r. Jest to też **najwyższy wzrost z 2019 na 2020** wśród województw (przy czym w podlaskim, podkarpackim i kujawsko-pomorskim wartość ta spadła, a więc równowaga popytu i podaży na rynku pracy w tych regionach poprawiła się). Na wskaźnik ten wpływa zarówno zmiana liczby ofert pracy, jak i zarejestrowanych bezrobotnych. W końcu roku 2020 w powiatowych urzędach pracy województwa zachodniopomorskiego dostępnych było 2128 ofert pracy. Jest to 2,5 x więcej niż w 2011 r. (836), ale jednocześnie o 50,6% mniej niż w 2019 r. (3204), co stanowi **największy spadek w Polsce** (przy czym w podlaskim, podkarpackim, kujawsko-pomorskim, wielkopolskim i warmińsko-mazurskim ofert w końcu 2020 r. było więcej). Jak wskazano wcześniej, wzrost liczby zarejestrowanych bezrobotnych był w 2020 r. w województwie zachodniopomorskim dość wysoki, jednak nie najwyższy. Na zmianę wskaźnika zarejestrowanych bezrobotnych w przeliczeniu na jedną ofertę pracy wpłynął więc silniej spadek liczby ofert pracy.

Wraz ze spadającym bezrobociem, od dłuższego czasu nasila się problem **deficytu pracowników**, przede wszystkim w wybranych branżach i kategoriach zawodowych. Badanie

„Barometr zawodów 2020”¹⁴² wskazywało, że przed wybuchem pandemii COVID-19 w województwie zachodniopomorskim w przypadku wielu grup zawodów występuje zjawisko „rynku pracownika”. Najwięcej zawodów, dla których prognozowano deficyt na 2021 i 2020 r., występowało w branży budowlanej i TSL (transport/spedycja/logistyka). Szczegółowe dane przedstawia poniższa tabela.

Tabela 51. Zawody deficytowe w województwie zachodniopomorskim wg prognozy na 2021 i 2020 (pogrubieniem zaznaczono zawody, które wystąpiły tylko w jednym z badanych lat).

Branża	Prognozowane na 2021 zawody deficytowe	Prognozowane na 2020 zawody deficytowe	Powiaty, w których prognozowano na 2020 największy deficyt w wybranych zawodach
Budowlana	Betoniarze i zbrojarze, Brukarze, Cieśle i stolarze budowlani; Dekarze i blacharze budowlani; Monterzy instalacji budowlanych; Murarze i tynkarze; Operatorzy i mechanicy sprzętu do robót ziemnych; Pracownicy robót wykończeniowych w budownictwie; Robotnicy budowlani	Betoniarze i zbrojarze, Brukarze, Cieśle i stolarze budowlani; Dekarze i blacharze budowlani; Monterzy instalacji budowlanych; Murarze i tynkarze; Operatorzy i mechanicy sprzętu do robót ziemnych; Pracownicy robót wykończeniowych w budownictwie; Robotnicy budowlani	Operatorzy i mechanicy sprzętu do robót ziemnych: łobeski, koszaliński ziemski, szczecinecki, gryficki
TSL	Blacharze i lakiernicy samochodowi, Kierowcy autobusów, Kierowcy samochodów ciężarowych i ciągników siodłowych, Mechanicy pojazdów samochodowych	Blacharze i lakiernicy samochodowi, Kierowcy autobusów, Kierowcy samochodów ciężarowych i ciągników siodłowych, Magazynierzy Mechanicy pojazdów samochodowych	Kierowcy samochodów ciężarowych i ciągników siodłowych: gryficki, łobeski, koszaliński ziemski i grodzki, myśliborski, szczecinecki
Zdrowie/opieka	Fizjoterapeuci i masażyści, Lekarze, Ratownicy medyczni Psychologowie i psychoterapeuci Pielęgniarki i położne,	Fizjoterapeuci i masażyści, Lekarze, Pielęgniarki i położne, Opiekunowie osoby starszej lub niepełnosprawnej	Pielęgniarki i położne: kamieński, gryficki, M. Szczecin Opiekunowie osoby starszej lub niepełnosprawnej:

¹⁴² Swieboda A., Sapińska M., Barometr zawodów 2020. Raport podsumowujący badanie w województwie zachodniopomorskim, Wojewódzki Urząd Pracy w Szczecinie oraz Wojewódzki Urząd Pracy w Krakowie, Kraków 2019.

Branża	Prognozowane na 2021 zawody deficytowe	Prognozowane na 2020 zawody deficytowe	Powiaty, w których prognozowano na 2020 największy deficyt w wybranych zawodach
	Opiekunowie osoby starszej lub niepełnosprawnej		myśliborski, koszaliński, grodzki i ziemski
Edukacja	Nauczyciele przedmiotów ogólnokształcących Nauczyciele praktycznej nauki zawodu Nauczyciele przedszkoli	Nauczyciele języków obcych i lektorzy Nauczyciele praktycznej nauki zawodu Nauczyciele przedszkoli	Nauczyciele języków obcych i lektorzy: gryfiński Nauczyciele praktycznej nauki zawodu: koszaliński, ziemski
Pracownicy biurowi	Pracownicy ds. Rachunkowości i księgowości Samodzielni księgowi Pracownicy socjalni Pracownicy ds. Finansowo-księgowych ze znajomością języków obcych,	Pracownicy ds. Rachunkowości i księgowości Samodzielni księgowi Pracownicy socjalni Pracownicy ds. Finansowo-księgowych ze znajomością języków obcych,	
Branża produkcyjna	Spawacze, Elektrycy, elektromechanicy i elektrycy i elektrycy	Spawacze, Ślusarze, Elektrycy, elektromechanicy i elektrycy i elektrycy	Spawacze: M. Szczecin, gryfiński, myśliborski, koszaliński, ziemski i grodzki, szczeciński
Gastronomia	Kucharz Masarz i przetwórcy ryb Piekarz Pomoc kuchenna	Kucharz Piekarz Pomoc kuchenna	Piekarze: M. Szczecin, gryfiński, myśliborski, koszaliński, ziemski i grodzki, szczeciński
Inne	Operator obrabiarek skrawających, robotnik obróbki drewna i stolarz, pracownik służb mundurowych,	Fryzjer, operator obrabiarek skrawających, robotnik obróbki drewna i stolarz, pracownik służb mundurowych, pracownik fizyczny w produkcji i pracach prostych.	

Źródło: Barometr Zawodów 2020 i 2021, WUP w Szczecinie i WUP w Krakowie.

Do zawodów nadwyżkowych (z nadwyżką poszukujących pracy) mieli wg prognozy na 2021 r. należeć **ekonomiści**. Rok wcześniej w grupie nadwyżkowej znaleźli się także **specjaliści technologii żywności i żywienia**, a dwa lata wcześniej: filozofowie, historycy, politolodzy, kulturoznawcy, socjolodzy i specjaliści ds. badań społeczno-ekonomicznych.

Dane te wskazują, że w województwie występuje największe zapotrzebowanie na osoby z wykształceniem zawodowym lub wyższym technicznym, natomiast istnieje nadwyżka osób z wykształceniem humanistycznym i ekonomicznym. Dlatego konieczny jest dalszy rozwój

kształcenia zawodowego na każdym poziomie i wzmacnianie systemu doradztwa zawodowego już na poziomie szkoły podstawowej.

Osoby z niepełnosprawnościami na rynku pracy.

Według danych średniorocznych BAEL, w 2020 r. w województwie zachodniopomorskim było 139 tys. osób z niepełnosprawnościami powyżej 16 roku życia. Oznacza to spadek o 16% w stosunku do roku 2004. Zdecydowana większość osób w tej grupie to bierni zawodowo (84%).

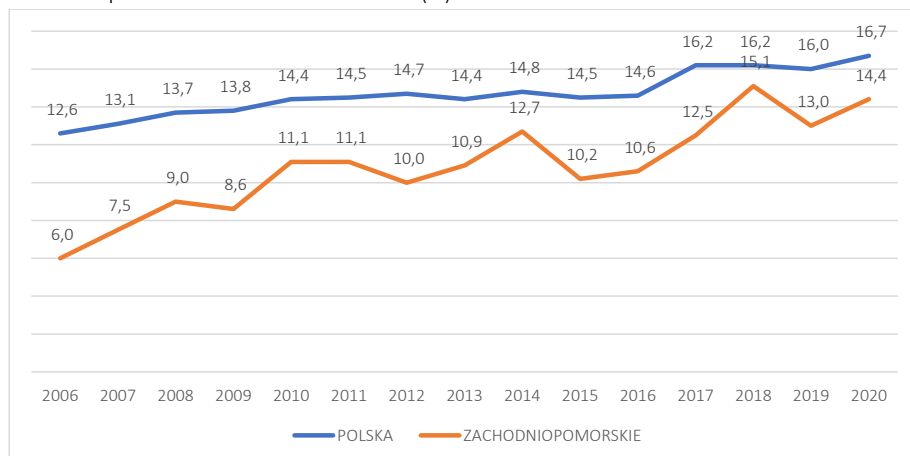
Sytuacja osób z niepełnosprawnościami na rynku pracy w województwie zachodniopomorskim jest niekorzystna. Pracujących OzN w 2020 r. wg BAEL było w regionie 20 tys., a więc jedynie 14% całej grupy wiekowej powyżej 16 r. ż. Jak wskazuje badanie przeprowadzone dla WUP w Szczecinie w 2017 r.¹⁴³, 68% badanych firm nie zatrudnia osób z niepełnosprawnościami. Osoby posiadające orzeczenie o lekkim stopniu niepełnosprawności pracują zarówno w zakładach pracy chronionej jak i na otwartym rynku pracy, zaś osoby z orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności, jeśli w ogóle pracują, to dużo częściej w zakładach pracy chronionej.

Województwo zachodniopomorskie należy do regionów o niskim wskaźniku zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami w wieku 16 lat lub więcej. Wśród 15 badanych w 2020 regionów¹⁴⁴, z wartością wskaźnika na poziomie 14,4% województwo znajduje się na 13 miejscu, przy czym na przestrzeni lat sytuacja znacząco się poprawiła – w 2006 r. (najstarsze dostępne dane) wartość wskaźnika wyniosła jedynie 6,0% i był to najgorszy wynik wśród 16 regionów, niższy o 6,6 punktu procentowego od wartości dla kraju. Największa poprawa sytuacji miała miejsce w województwach lubuskim, pomorskim, dolnośląskim i zachodniopomorskim. Dane na temat kształtowania się wartości wskaźnika w kraju i w województwie przedstawia poniższy wykres.

¹⁴³ Osoby niepełnosprawne na zachodniopomorskim rynku pracy, Wojewódzki Urząd Pracy w Szczecinie, Katowice-Szczecin 2017.

¹⁴⁴ Brak danych dla województwa opolskiego.

Wykres 36. Wskaźnik zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami w Polsce i w województwie zachodniopomorskim w latach 2006-2020 (%).

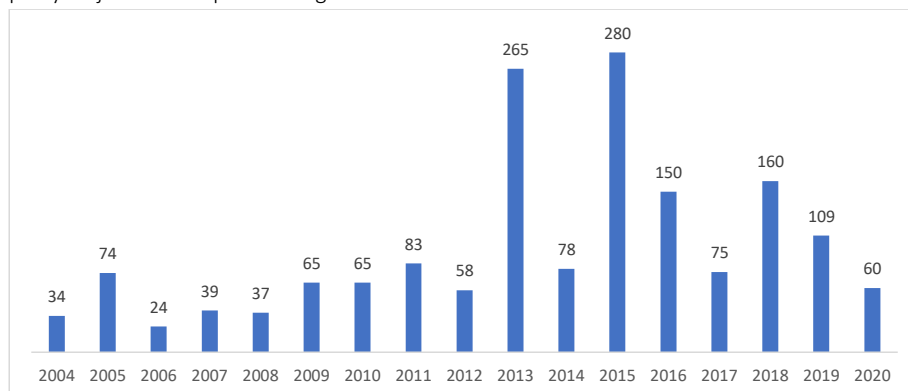
Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS.

Według statystyk Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Szczecinie, w końcu 2020 r. w urzędach tych zarejestrowanych było 2236 bezrobotnych z niepełnosprawnościami¹⁴⁵, a więc jedynie 1,6% grupy osób z niepełnosprawnościami, której liczebność wyznaczono na podstawie szacunków BAEL. Największy udział osób z niepełnosprawnościami wystąpił w powiatach myśliborskim, M. Koszalinie, szczecineckim, gryfińskim, wałeckim i kołobrzeskim, a najniższy – w powiecie łobeskim. Osoby bezrobotne z niepełnosprawnościami często (63,1%) są bez pracy dłużej niż rok, częściej są to mężczyźni (58,1%) niż kobiety (41,9%).

Liczba ofert pracy dla osób z niepełnosprawnościami, zgłoszonych w powiatowych urzędach pracy, w końcu 2020 r. wyniosła 60 (czyli 27 ofert na 1000 zarejestrowanych bezrobotnych z niepełnosprawnościami). Jest to stosunkowo niewielka liczba w porównaniu z innymi województwami (11 miejsce wśród regionów gorsza sytuacja miała miejsce w lubuskim, opolskim, podlaskim, podkarpackim i lubelskim). Wartość tego wskaźnika znacząco waha się między latami (vide wykres poniżej) – przykładowo w 2015 r. wynosiła ona w woj. zachodniopomorskim 280, co plasowało województwo na 6 miejscu w kraju. Liczba tych ofert jest na tyle mała, że wartość tego wskaźnika jest wrażliwa na jednorazowe zdarzenia – np. otwarcie przez jeden zakład pracy linii produkcyjnej obsługiwanej potencjalnie przez osoby z niepełnosprawnościami. Niezależnie od tego, od 2015 r. odnotowuje się dość wyraźny trend spadkowy liczby ofert.

¹⁴⁵ Źródło: <https://www.wup.pl/pl/dla-instytucji/statystyka-badania-i-analiza/aktualnoci/b-5/>, dostęp: 19.05.2021

Wykres 37. Liczba ofert pracy dla osób z niepełnosprawnościami w powiatowych urzędach pracy woj. zachodniopomorskiego.

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS.

Zarówno badani na zlecenie WUP pracodawcy, jak i osoby z niepełnosprawnościami, wskazały najważniejsze bariery stojące na przeszkodzie w zatrudnianiu tychże osób. Pracodawcy wymieniali przede wszystkim następujące bariery:

- nieodpowiednie kwalifikacje osób niepełnosprawnych,
- mniejsza wydajność osób niepełnosprawnych jako pracowników,
- częsta absencja pracowników niepełnosprawnych¹⁴⁶.

Z kolei według badanych osób z niepełnosprawnościami (pracujących i niepracujących) najważniejsze bariery stojące na przeszkodzie w podejmowaniu przez nie pracy to:

- ograniczenia zdrowotne bezpośrednio związane z niepełnosprawnością,
- zbyt niskie wynagrodzenia,
- brak odpowiednich ofert pracy w okolicy,
- nieodpowiednie warunki proponowanej pracy,
- niedostosowanie miejsc pracy do potrzeb niepełnosprawnych,
- bariery psychologiczne (brak poczucia akceptacji ze strony innych osób lub wiary w siebie)¹⁴⁷.

Z kolei zachodniopomorscy pracodawcy pytani w ramach badania Towarzystwa Wiedzy Powszechnej, dlaczego nie zatrudniają osób z niepełnosprawnościami, wskazywali najczęściej na następujące bariery:

- specyfika działalności firmy – 79,4% odpowiedzi;
- brak pracowników z niepełnosprawnościami, mających odpowiednie kwalifikacje – 10,8%;

¹⁴⁶ Osoby niepełnosprawne..., dz. cyt., str. 77.

¹⁴⁷ Tamże.

- bariery architektoniczne utrudniające dostęp do miejsc pracy w firmie – 4,9%¹⁴⁸.

Część rynku pracy dla niepełnosprawnych tworzą **zakłady pracy chronionej**, w tym spółdzielnie inwalidów oraz zakłady aktywności zawodowej (ZAZ). Wg danych Urzędu Wojewódzkiego w Szczecinie, w 2020 r. w województwie zachodniopomorskim funkcjonowało 12 zakładów pracy chronionej, w tym 5 spółdzielni inwalidów oraz 9 zakładów aktywności zawodowej. Instytucją łączącą rehabilitację społeczną i zawodową są także warsztaty terapii zajęciowej (WTZ). Najnowszy wykaz WTZ pochodzi z 2018 r. i według niego w województwie funkcjonuje 28 takich warsztatów.

Jak wskazuje szereg badań wojewódzkich i ogólnopolskich, przepływ osób z niepełnosprawnościami z warsztatów terapii zajęciowej i zakładów aktywności zawodowej na otwarty rynek pracy jest znacząco utrudniony. Rotacja pracowników jest niewielka. Odejścia z WTZ i ZAZ zdarzają się, jednak rzadko są to odejścia do zatrudnienia na otwartym rynku pracy. Jak wskazują autorzy projektu programu pt. „Region wyrównanych szans”, „w modelowym ujęciu uczestnicy WTZ powinni przechodzić do ZAZ lub spółdzielni socjalnych, a następnie trafiać na otwarty rynek pracy, w tym do zakładów pracy chronionej. Podobnie jak w przypadku WTZ, ZAZ-y borykają się z problemem stosunkowo niskiej skuteczności w powyższym zakresie. Powodów tego stanu rzeczy jest wiele - od kwestii związanych z funkcjonowaniem rynku pracy w ogóle, przez specyfikę działania ZAZ, po postawy samych osób niepełnosprawnych poszukujących zatrudnienia”¹⁴⁹. Po pierwsze, jak wskazują autorzy, zatrudnieni w ZAZ-ach świadczą określone usługi, które wprawdzie odpowiadają specyfice samych zakładów, ale często nie odpowiadają potrzebom pracodawców na otwartym rynku pracy. Po drugie same ZAZ-y ze względu na konieczność pokrycia kosztów funkcjonowania muszą zadbać o zachowanie odpowiedniego stanu ilościowego kadr, więc można z tego wynioskować, że często niechętnie „wypuszczają” swoich pracowników na otwarty rynek.

Istotną barierą jest sama charakterystyka osób z niepełnosprawnościami korzystających z usług tych instytucji – w przypadku WTZ większość uczestników stanowią osoby ze znacznym stopniem niepełnosprawności intelektualnej (wielokrotnie sprzężonego z innymi niepełnosprawnościami) i z wykształceniem podstawowym¹⁵⁰. Także w ZAZ-ach największy odsetek zatrudnionych stanowią osoby z niepełnosprawnością intelektualną (49%) i chorujące psychicznie (35%)¹⁵¹, a więc bardzo trudne do aktywizacji zawodowej, gdy tymczasem wśród

¹⁴⁸ Raport badawczy w ramach zadania publicznego pn. „Prowadzenie badań dotyczących jakości życia i potrzeb osób niepełnosprawnych” (pracodawcy), Towarzystwo Wiedzy Powszechnej Oddział w Szczecinie, Szczecin 2017, str. 5.

¹⁴⁹ Wojewódzki program wyrównywania szans osób niepełnosprawnych i przeciwdziałania ich wykluczeniu społecznemu oraz pomocy w realizacji zadań na rzecz zatrudniania osób niepełnosprawnych – Region wyrównanych szans (projekt), Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej, http://www.rops.wzp.pl/sites/default/files/projekt_wojewodzkiego_programu.pdf, dostęp: 2021.05.19, str. 39.

¹⁵⁰ Tamże, str. 32.

¹⁵¹ Tamże, str. 38.

zatrudnionych osób niepełnosprawnych wg badania „Osoby niepełnosprawne na zachodniopomorskim rynku pracy” dla WUP dominują osoby z uszkodzeniami i chorobami narządu ruchu oraz słuchu¹⁵².

Godzenie życia zawodowego i rodzinnego.

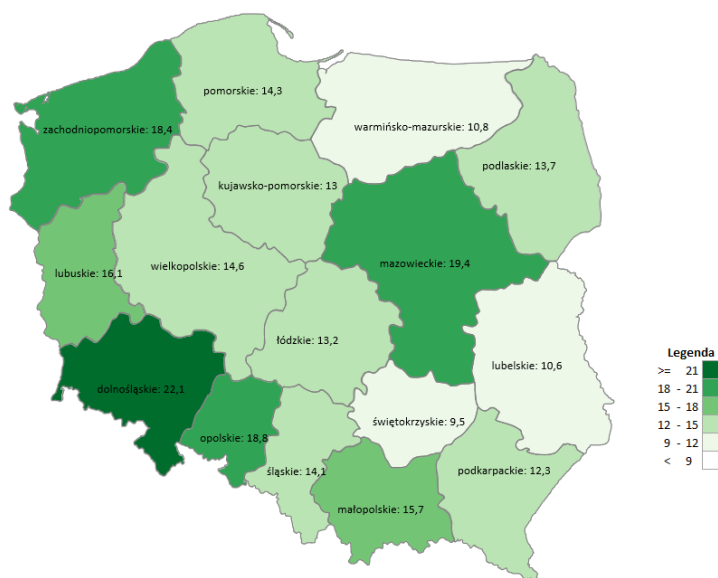
Godzenie życia zawodowego i rodzinnego to obszar wymagający wzmocnienia w całej Polsce, na co wskazuje także Komisja Europejska w „Country-Specific Recommendations”. Trudności w tym zakresie przyczyniają się do różnic między aktywnością zawodową kobiet i mężczyzn. W województwie zachodniopomorskim współczynnik aktywności zawodowej mężczyzn w 2020 r. wynosił 62,6 %, a w przypadku kobiet – 46,5%. W grupie kobiet aktywność zawodowa więc znacząco niższa, choć różnica ta jest mniejsza niż w większości pozostałych regionów (16,1 pp., czwarta najniższa różnica), ale nadal znacząca. Ponadto udział kobiet wśród bezrobotnych росł systematycznie od 2009 r. do 2018 r. (z 51,3% do 59%), a ponadto, jak wskazano powyżej, rośnie odsetek osób (przede wszystkim kobiet) biernych zawodowo ze względu na opiekę nad dziećmi lub osobami zależnymi.

Istotną rolę odgrywa w tym obszarze kwestia dostępności do usług opieki nad dziećmi do lat 3. Opieka ta odbywa się w instytucjach takich jak żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce, sprawują ją także opiekunowie dzienni i nianie.

W województwie funkcjonuje 168 żłobków, 1 oddział żłobkowy i 28 klubów dziecięcych (dane z 2020 r.), a także 30 dziennych opiekunów (dane z 2019 r.) oraz 564 niań. Województwo zachodniopomorskie należy do regionów o stosunkowo dużym odsetku dzieci w wieku 0-3 objętych różnymi formami opieki instytucjonalnej. W 2019 r. odsetek ten wyniósł 18,4% (czwarte miejsce wśród regionów, średnia dla Polski – 15,4%). Dane na ten temat przedstawione są na poniższej mapie.

¹⁵² Osoby niepełnosprawne..., dz. cyt., str. 23.

Mapa 14. Odsetek dzieci w wieku 0-3 objętych różnymi formami opieki instytucjonalnej wg województw.

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS.

Problemem jest jednak **nierównomierna dostępność opieki nad dziećmi do lat 3**. W roku 2020 w powiecie gryfickim funkcjonował tylko jeden klub dziecięcy (i nie było żadnego żłobka ani oddziału żłobkowego), zaś w powiecie gryfińskim działał tylko jeden żłobek. Odsetek dzieci objętych opieką żłobkową w 2019 r. (ostatnie dostępne dane) znacząco różni się w miastach i na wsi (odpowiednio 19,7% w miastach i 4,2% na wsi). Do roku 2011 statystyki GUS wskazywały, że w regionie żadne dziecko na wsi nie było objęte opieką żłobkową. W 2019 r. dzieci na wsi objęte tą opieką odnotowano jedynie w części powiatów (powiat policki – aż 25,7%; powiat świdwiński – 10,4%, powiat koszaliński – 9,0% oraz mniej niż 5% w powiatach goleniowskim, gryfickim, drawskim, sławieńskim i wałeckim; w pozostałych – 0%). Ogólny odsetek dzieci w wieku 0-3, objętych opieką w żłobkach, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 52. Odsetek dzieci w wieku 0-3, objętych opieką w żłobkach w 2020 r. wg powiatów woj. zachodniopomorskiego.

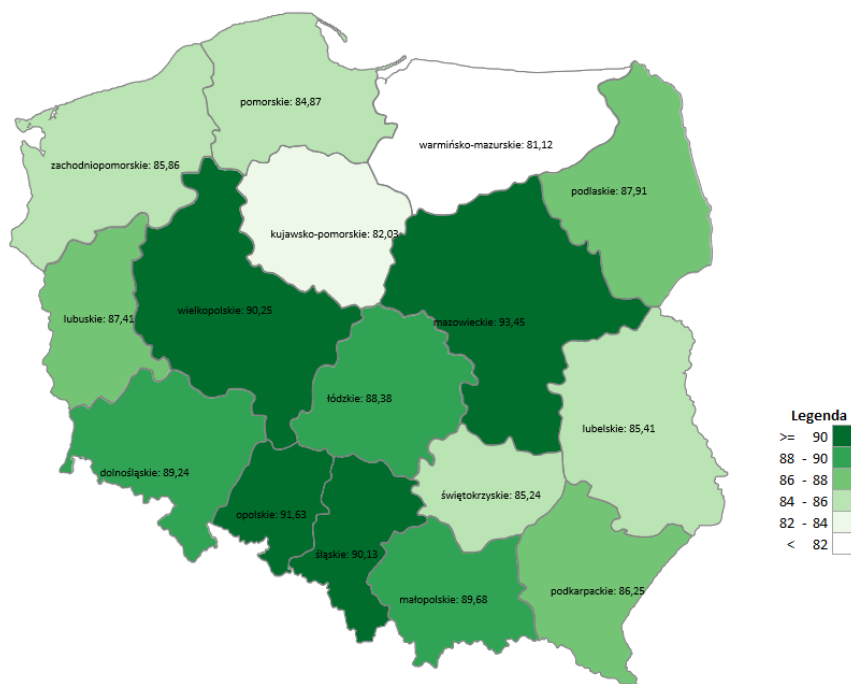
Powiat	Odsetek dzieci w wieku 0-3, objętych opieką w żłobkach w 2020 r.
m. Koszalin	38,8
m. Świnoujście	32,1
policki	30,2
choszczeński	26,3

Powiat	Odsetek dzieci w wieku 0-3, objętych opieką w żłobkach w 2020 r.
koszaliński	24,7
białogardzki	21,0
goleniowski	19,3
m. Szczecin	19,2
myśliborski	18,1
stargardzki	16,8
ślawieński	16,6
szczecinecki	15,5
gryfiński	14,2
pyrzycki	12,8
kołobrzeski	12,7
kamieński	12,4
drawski	10,6
wałecki	6,9
łobeski	6,3
świdwiński	5,4
gryficki	0,0
ZACHODNIOPOMORSKIE	19,7

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS.

W województwie funkcjonuje (dane z 2019 r.) 851 przedszkoli, do których uczęszczało 56 181 dzieci. Odsetek dzieci w wieku 3-5 objętych wychowaniem przedszkolnym wyniósł 85,9% w roku 2019. Od 2004 r. w WZP nastąpił, podobnie jak w innych województwach, bardzo duży wzrost tego wskaźnika (o 53 punkty procentowe – wyższy jedynie w woj. podlaskim, podkarpackim, warmińsko-mazurskim i lubelskim). Jest to jednak raczej niski odsetek na tle innych regionów (11 miejsce; najwyższy – w mazowieckim (93,5%), najniższy – w warmińsko-mazurskim (81,1%), vide mapa poniżej.

Mapa 15. Odsetek dzieci w wieku 3-5 objętych wychowaniem przedszkolnym wg województw (%).

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS.

Stosunkowo niski jest wskaźnik liczby miejsc w przedszkolach na 1000 dzieci w wieku 3-6 lat (729,4 – 10 miejsce w kraju w 2018 r.). Dostęp do opieki przedszkolnej jest też znacząco zróżnicowany wg powiatów – o ile w m. Koszalinie na 1000 dzieci w grupie wiekowej 3-6 przypadło w 2018 r. 1121,9 miejsca w przedszkolach to w powiecie pyrzyckim było to jedynie 486,3 miejsca. Najgorsza sytuacja ma miejsce w powiatach pyrzyckim, łobeskim, gryfickim, koszalińskim ziemskim oraz gryfińskim.

Tabela 53. Miejsca w przedszkolach na 1000 dzieci w grupie wieku 3-6 lat wg powiatów województwa zachodniopomorskiego w 2018 r.

Powiat	Miejsca w przedszkolach na 1000 dzieci w grupie wieku 3-6 lat w 2018 r.
m. Koszalin	1 121,9
m. Świnoujście	1 118,1
goleniowski	815,6
m. Szczecin	789,1
policki	739,6
myśliborski	739,1
drawski	738,2
kołobrzeski	726,1
ślawieński	714,9
stargardzki	703,5
białogardzki	675,3
wałeccki	652,0
szczecinecki	649,8
choszcheński	629,2
kamieński	623,6
świdwiński	612,3
gryfiński	590,8
koszaliński	538,0
gryficki	533,5
łobeski	516,3
pyrzycki	486,3
ZACHODNIOPOMORSKIE	729,4

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS.

Kolejnym istotnym czynnikiem, wpływającym na godzenie życia zawodowego i rodzinnego, jest dostępność usług opieki nad innymi osobami zależnymi. Dr Rafał Bakalarczyk w raporcie dot. godzenia pracy zawodowej z życiem rodzinnym pisze: „Skala potrzeb opiekuńczych i zaangażowania w opiekę jest ogromna i będzie rosnąć (...) Przede wszystkim dynamikę liczebną i procentową widać w grupie osób starszych zależnych lub potencjalnie zależnych od opieki”. Jak wskazuje raport „Ocena zasobów pomocy społecznej za rok 2018”, środek ciężkości ubóstwa przesunął się ku osobom w wieku poprodukcyjnym i rodzinom z osobą zależną (niepełnosprawną oraz długotrwale chorą). Jednocześnie raport z kolejnego roku wskazuje na brak miejsc opieki, rehabilitacji oraz środowiskowych form usług, a także na konieczność deinstytucjonalizacji w tym obszarze.

Powyższe dane wskazują, że choć rośnie dostępność opieki nad dziećmi, to po pierwsze cały czas występują obszary, na których sytuacja w tym zakresie jest dużo gorsza (przede wszystkim należą do nich tereny wiejskie z dala od dużych miast), a po drugie – rośnie zapotrzebowanie na usługi opiekuńcze wobec innych osób zależnych, a dostępność ich nie jest wystarczająca.

Najważniejsze problemy występujące w obszarze tematycznym

Województwo zachodniopomorskie przed 2004 r. borykało się z szeregiem problemów na rynku pracy takich jak strukturalne, przede wszystkim bezrobocie na terenach wiejskich (dawniej – popegeerowskich), duża liczba osób trudnych do aktywizacji zawodowej oraz mała liczba ofert pracy. Kolejne lata przyniosły w województwie, podobnie jak w kraju, znaczącą zmianę w tym zakresie. Za wyjątkiem krótkiej recesji pod wpływem globalnego kryzysu gospodarczego, trend był pozytywny. Znacząco spadło bezrobocie, przede wszystkim w powiatach, w których było ono najwyższe (we wschodniej i centralnej części województwa), a WZP pod tym względem z regionu o bardzo niekorzystnej sytuacji na tle kraju stało się regionem „średnim”. Przyczyniła się do tego zarówno masowa migracja, jak i dobra koniunktura gospodarcza oraz wzrost liczby miejsc pracy. Także pandemia COVID-19, choć pogorszyła sytuację w regionie podobnie jak w całej Polsce, nie spowodowała zmian, które można by określić jako „załamanie” na rynku pracy. Jak wskazuje badanie „Nastroje zatrudnieniowe pracodawców w woj. zachodniopomorskim w II kwartale 2021”, badane nastroje po okresie kryzysu w II i III kwartale 2020 r. znów są optymistyczne (16% badanych przewiduje zwiększenie zatrudnienia, 9% zamierza zredukować etaty, a 67% nie planuje zmian w kolejnym kwartale).

Wykres 38. Nastroje zatrudnieniowe pracodawców w województwie zachodniopomorskim w latach 2014-2021 wg badania WUP.

Źródło: Nastroje zatrudnieniowe pracodawców w II kwartale 2021, WUP w Szczecinie, Szczecin 2021.

Obecnie można wskazać kilka najważniejszych problemów zachodniopomorskiego rynku pracy – część z nich stanowią problemy nowe, a część – obecne w województwie już od dawna:

1) Deficyt pracowników w wybranych zawodach i specjalnościach.

Po kryzysie na rynku pracy, jaki miał miejsce w województwie przede wszystkim w latach 2001-2004, rynek pracodawcy przekształcał się stopniowo w rynek pracownika, i ten sam trend daje się zauważyć w województwie zachodniopomorskim. Cytowane wcześniej badanie „Barometr Zawodów” wskazuje, że w kolejnych latach w województwie w dalszym ciągu występować będzie deficyt zawodów w branżach szczególnie istotnych dla regionu, przede wszystkim w budownictwie, przemyśle, transporcie, a także w edukacji i ochronie zdrowia. Mimo dobrej koniunktury i „odbicia” po pandemii COVID-19, zachodniopomorscy pracodawcy borykają się i będą w najbliższym czasie zmagać się z problemem braku pracowników.

2) Niewystarczające dostosowanie potencjalnych pracowników do oczekiwań pracodawców.

Do przyczyn trudności w rekrutacji pracowników, wskazywanych przez pracodawców w badaniu „Barometr Zawodów” 2020 należały przede wszystkim:

- trudne warunki w miejscu pracy („Trudno znaleźć pracownika w zawodach związanych z pracą fizyczną, często trwającą więcej niż 8 godzin dziennie, w systemie zmianowym (również w godzinach nocnych), za niesatysfakcjonujące wynagrodzenie. Najczęściej dotyczy to branży budowlanej, gastronomicznej oraz zawodów związanych z przetwórstwem i obróbką mięsa”¹⁵³);
- brak kwalifikacji i doświadczenia (lub, w przypadku osób starszych, nieaktualne kwalifikacje);
- trudności z dojazdem do miejsca pracy;
- wymiar czasu pracy (np. do późnych godzin i w weekendy);
- luka pokoleniowa.

Występuje zatem zjawisko niedopasowania potencjalnych pracowników, dostępnych na rynku pracy, do potrzeb pracodawców. Jest to zjawisko długoterminowe w województwie zachodniopomorskim, na które wpływ mają z jednej strony zmiany demograficzne (starzenie się społeczeństwa), a z drugiej utrzymujące się niedopasowanie kompetencji do potrzeb rynku pracy (więcej na ten temat w kolejnym podrozdziale).

3) Duże zróżnicowanie terytorialne rynku pracy.

Rynek pracy w województwie zachodniopomorskim jest silnie zróżnicowany. Najlepsza sytuacja występuje w miastach na prawach powiatu (Szczecin, Świnoujście, Koszalin), w powiatach należących do Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego (policki, goleniowski,

¹⁵³ Barometr Zawodów 2020. Raport podsumowujący badanie w województwie zachodniopomorskim, WUP w Krakowie, Kraków 2020, str. 18

stargardzki, gryfiński) oraz w powiecie kołobrzeskim z silnie rozwiniętą branżą turystyczną (na którą z kolei wpływa negatywnie pandemia COVID-19). Nadal trudna sytuacja występuje natomiast w powiatach położonych w centralnej i wschodniej części województwa, na dawnych terenach popegeerowskich, np. w powiatach szczecineckim, łobeskim, białogardzkim i świdwińskim. Na tych terenach mamy do czynienia z dużą liczbą osób bezrobotnych i biernych zawodowo trudnych do aktywizacji, przede wszystkim w grupach znajdujących się w szczególnej sytuacji na rynku pracy, zwłaszcza długotrwale bezrobotnych, którzy stanowią dużą część populacji osób pozostających bez pracy.

- 4) Rosnąca grupa osób biernych zawodowo ze względu na emerytury i obowiązki rodzinne i związane z prowadzeniem domu.

Jak wskazano powyżej, zwiększa się w województwie udział osób biernych zawodowo ze względu na emerytury (co wiąże się z szerszym zjawiskiem starzenia się społeczeństwa, które będzie osobno opisywane w kolejnym podrozdziale), ale także – ze względu na obowiązki rodzinne i związane z prowadzeniem domu, na co wpływ mają nowe programy socjalne obecnego rządu, przede wszystkim 13 i 14 emerytury oraz program „Rodzina 500+”.

- 5) Nierównomierny dostęp do opieki nad dziećmi i osobami zależnymi utrudniający godzenie życia zawodowego i rodzinnego.

W województwie występuje znacząca różnica w dostępie do opieki nad dziećmi w wieku od 0 do 5 lat pomiędzy powiatami, w których sytuacja jest dobra (przede wszystkim miasta na prawach powiatu oraz powiat policki) oraz tymi, w których dostępność tej opieki jest zdecydowanie niewystarczająca – należą do nich przede wszystkim powiaty o gorszej sytuacji na rynku pracy, znajdujące się w centralnej części województwa (m.in. gryficki, łobeski i świdwiński). To zjawisko przyczynia się do utrzymywania się niewystarczająco wysokiej aktywności zawodowej, przede wszystkim wśród kobiet.

Mamy także do czynienia z deficytem dostępu do usług opieki nad innymi osobami zależnymi (zwł. osobami starszymi i osobami z niepełnosprawnościami), zwłaszcza w zdeinstytucjonalizowanej formie – i deficyt ten wraz ze starzeniem się społeczeństwa będzie się pogłębiał.

- 6) Niedostatek miejsc pracy dla osób z niepełnosprawnościami.

Sytuacja zawodowa osób z niepełnosprawnościami w województwie jest niekorzystna na tle kraju. Pojawia się niewiele ofert pracy, a przepływ z warsztatów terapii zajęciowej i zakładów aktywności zawodowej na otwarty rynek pracy jest znacząco utrudniony.

Czynniki wpływające na obszar

Wg GUS w 2020 r. w województwie zachodniopomorskim zamieszkiwało 1 688 047 osób. Od 2010 r.¹⁵⁴ następował ciągły spadek liczby mieszkańców – łącznie w 2020 r. było ich o 2,1% mniej niż w 2010 r. (vide tabela poniżej). Jest on przeciętny na tle innych regionów (9 miejsce wśród województw; największy spadek w świętokrzyskim (4,5%), wzrost – w pomorskim, mazowieckim, małopolskim i wielkopolskim). Jednocześnie na wsiach odnotowano wzrost liczby ludności o 0,9%, a w miastach – spadek o 2,9%. Największy wzrost wystąpił w powiatach polickim i goleniowskim (zjawisko suburbanizacji Szczecina – przenoszenie się mieszkańców dużego miasta na okoliczne tereny), zaś największy spadek – w powiatach o niekorzystnej sytuacji na rynku pracy, położonych w oddaleniu od dużych miast, głównie w centralnej części województwa (świdwiński, łobeski). Silniejszy niż we wcześniejszych latach spadek (w niemal wszystkich powiatach poza polickim i m. Świnoujście) nastąpił w roku 2020 w porównaniu do 2019 r. ze względu na pandemię COVID-19 (największy spadek w powiatach drawskim i m. Szczecinie).

Tabela 54. Zmiana liczby ludności w powiatach woj. zachodniopomorskiego w latach 2004-2020.

Powiat	Zmiana liczby ludności
policki	30,6%
goleniowski	5,4%
kołobrzeski	4,5%
koszaliński	4,4%
stargardzki	0,2%
szczecinecki	-0,1%
m. Świnoujście	-0,4%
m. Koszalin	-1,4%
gryficki	-1,8%
gryfiński	-2,0%
białogardzki	-2,1%
pyrzycki	-2,3%
kamieński	-2,6%
myśliborski	-2,9%
m. Szczecin	-3,3%
drawski	-3,5%
ślawieński	-3,5%
wałecki	-4,1%
choszczeński	-4,6%

¹⁵⁴ Wcześniejsze dane nie są brane pod uwagę ze względu na zmianę sposobu liczenia liczby ludności przez GUS od 2010 r.

Powiat	Zmiana liczby ludności
łobeski	-5,0%
świdwiński	-5,7%

Źródło: BDL GUS oraz opracowanie Ludność. Stan i struktura ludności oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym (stan w dniu 31.12.2020), GUS, Warszawa 2020.

Do istotnych zjawisk demograficznych wpływających na rynek pracy województwa zachodniopomorskiego należą: opisany wyżej spadek liczby mieszkańców województwa, starzenie się społeczeństwa (które będzie się pogłębiać, gdyż spada liczba osób w wieku przedprodukcyjnym) oraz zmiany w obszarze migracji (w tym napływ cudzoziemców). W latach 2004-2019 odsetek osób w wieku poprodukcyjnym w województwie wzrósł z 13,9% do 22,6% i jest to **najwyższy wzrost wśród polskich regionów**. Rośnie także mediana wieku ludności (42,2 w 2019 r. wobec 38,3 w 2010 r.). Starzeją się przede wszystkim miasta (prognoza mediany na 2030 – 43,2 wobec 40,0 na wsiach)¹⁵⁵.

Prognozy wskazują, że zarówno trend spadku liczby ludności jak i starzenia się społeczeństwa będą kontynuowane do 2030 r. Efektem tych zmian będą coraz większe deficyty na rynku pracy, przede wszystkim w niektórych zawodach, jak wskazuje badanie „Barometr zawodów”: *„Jednym z czynników wpływających na sytuację na zachodniopomorskim rynku pracy, jest zauważalny proces starzenia się społeczeństwa. Szczególnie odczuwalny jest on w zawodach coraz mniej popularnych. Konsekwencją zmian demograficznych, jest wzrost średniego wieku pracowników w poszczególnych zawodach w naszym województwie, co przy braku młodych pracowników skutkuje brakiem zastępowalności pokoleniowej danych profesji. W województwie zachodniopomorskim do takich zawodów zaliczyć możemy m.in.: murarzy, pielęgniarzy, piekarzy, cukierników, krawców, dekarzy, stolarzy meblowych, ślusarzy”*¹⁵⁶.

Migracje.

W województwie mamy do czynienia ze stałym, choć malejącym odpływem rdzennych mieszkańców za granicę i jednocześnie z narastającym od kilku lat napływem imigrantów zarobkowych. Według danych GUS saldo migracji wewnętrznych na pobyt stały jest w województwie zachodniopomorskim ujemne co roku od 2004 r., a saldo migracji zagranicznych jest zróżnicowane, ale bardzo niewielkie (np. w 2019 r. imigracja zagraniczna na pobyt stały wyniosła 945, a emigracja – 798). Dane dotyczące migracji czasowych zawierają natomiast jedynie informacje o osobach, które zdecydowały się zameldować czasowo, i ta liczba spada sukcesywnie od 2004 r. Aby właściwie ocenić migracje do województwa, należy

¹⁵⁵ Raport o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa zachodniopomorskiego 2020, Urząd Statystyczny w Szczecinie, Szczecin 2021, str. 53.

¹⁵⁶ „Barometr zawodów 2020”, dz.cyt., str. 11.

wziąć pod uwagę inne dane – z Urzędu ds. Cudzoziemców oraz z MRiPS. Według danych Urzędu ds. Cudzoziemców, w woj. zachodniopomorskim w 2019 r. ważne dokumenty pobytowe miało 23 862 cudzoziemców (co plasuje region w środku stawki, na 7 miejscu) – czyli ponad 2x więcej niż w 2014 r. (10 817 osób)¹⁵⁷. Z kolei „Kalejdoskop Zachodniopomorskiego Rynku Pracy” wskazuje, że od 2016 r. lawinowo wzrosła liczba wniosków cudzoziemców o zezwolenia na pracę (z 4922 do 27 220 rocznie; dla porównania w latach 2011-2016 liczba ta wahała się od 809 do 1116). Analiza danych statystycznych wskazuje więc, że napływ migrantów na zachodniopomorski rynek pracy rośnie, także mimo pandemii COVID-19. Jak wskazują A. Adamczyk, B. Bartłomiejski i D. Kowalewska, trudno jednoznacznie oszacować łączną liczbę migrantów z zagranicy w województwie, jednak jest ona z pewnością wyższa niż liczba osób z ważnymi dokumentami pobytowymi. Największą część imigrantów stanowią Ukraińcy oraz Białorusini. Autorzy cytowanego artykułu wskazują, że napływ migrantów jest zjawiskiem pozytywnym w obliczu znaczącego deficytu pracowników, jednak konieczne są działania na rzecz integracji społecznej i zawodowej przyjeżdżających, gdyż: „Analiza zachodniopomorskiego rynku pracy wykazała jego podział na specjalistyczny („atrakcyjny”) i prosty („nieatrakcyjny”). Rynek ten charakteryzował się nadwyżką osób wysoko wykształconych w młodym wieku, których kwalifikacje zawodowe nie były wykorzystywane. W zestawieniu z konkurencyjnością niemieckiego rynku pracy, ta sytuacja może mieć dotkliwe konsekwencje dla lokalnego rynku pracy: w województwach graniczących z Niemcami może nastąpić odpływ tzw. cudzoziemców sezonowych i planujących pobyt czasowy, dla których argument finansowy jest dominujący. W przypadku imigrantów planujących pozostanie na stałe w Polsce, bliskość językowa i kulturowa będzie być może działała na korzyść krajowego rynku pracy, ale już niekoniecznie województwa zachodniopomorskiego. Jego przygraniczna lokalizacja może skutkować tym, że cudzoziemcy będą mieszkali w województwie, ale pracować w Niemczech”¹⁵⁸.

Na sytuację na rynku pracy wpływa istotnie **sytuacja przedsiębiorstw**, częściowo omawiana już w rozdziale dot. przedsiębiorczości. Jej wskaźnikiem jest produkt krajowy brutto na jednego mieszkańca wg cen bieżących (wyrażany w złotych). Dane dotyczące wskaźnika dostępne są do roku 2019 (przy czym dane za 2019 są wstępnymi szacunkami). Województwo zachodniopomorskie jest regionem o przeciętnym PKB per capita (8 pozycja w kraju) – wg wstępnych szacunków w 2019 r. wyniosło ono 49 512 PLN, czyli niemal połowę wartości dla mazowieckiego (96 579) i 75% wartości dla dolnośląskiego (65 240), i jednocześnie 22% więcej niż w ostatnim na liście lubelskim. Relatywna pozycja jest podobna do sytuacji z 2004 r., (7. miejsce w rankingu, 22 062 PLN), jednak wartość wskaźnika wzrosła na przestrzeni lat ponad

¹⁵⁷ Cudzoziemcy w Polsce po 2019 r., <https://udsc.gov.pl/legalizacja-pobytu-w-2019-r-podsumowanie/>; Adamczyk A., Bartłomiejski R., Kowalewska D., Imigranci na regionalnym rynku pracy: doświadczenia cudzoziemców i skala zjawiska w województwie zachodniopomorskim, Studia Migracyjne-Przegląd Polonijny 2/2019.

¹⁵⁸ Tamże, str. 181.

dwukrotnie. Na tle innych województw był to jednak wzrost dosyć niski (224% wobec np. 264% w dolnośląskim, 261% w mazowieckim czy 252% w małopolskim), vide tabela poniżej.

Tabela 55. Zmiana PKB per capita wg województw w latach 2004-2020.

Województwo	Zmiana PKB per capita w latach 2004-2020
DOLNOŚLĄSKIE	264%
MAZOWIECKIE	261%
MAŁOPOLSKIE	252%
ŁÓDZKIE	250%
WIELKOPOLSKIE	247%
POMORSKIE	242%
PODLASKIE	238%
PODKARPACKIE	236%
LUBELSKIE	235%
OPOLSKIE	226%
ZACHODNIOPOMORSKIE	224%
ŚLĄSKIE	224%
LUBUSKIE	224%
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	221%
KUJAWSKO-POMORSKIE	221%
ŚWIĘTOKRZYSKIE	219%

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS.

Innym wskaźnikiem sytuacji finansowej są **przychody przedsiębiorstw**. Pod tym względem województwo zachodniopomorskie wyróżnia się *in minus* – należy do regionów, w których zarówno łączne przychody, jak i przeliczone na liczbę podmiotów są niskie. łączne przychody przedsiębiorstw w 2019 r. w WZP wyniosły 32,1 mld zł, co oznacza 12 miejsce wśród regionów – niższe łączne przychody miały tylko przedsiębiorstwa województw warmińsko-mazurskiego, podlaskiego, opolskiego i lubuskiego (najwyższa wartość wskaźnika wystąpiła w województwie mazowieckim (1,6 bln), wielkopolskim (627,8 mld), śląskim (585,3 mld) i dolnośląskim (372,6 mld). Na tle innych województw korzystniejszą pozycję jeśli chodzi o ten wskaźnik WZP zajmuje w przypadku mikro- i małych przedsiębiorstw, a niekorzystną – w przypadku przedsiębiorstw dużych. Jak dowodzą dane przedstawione w rozdziale dot. przedsiębiorczości, rośnie natomiast zysowność sprzedaży brutto przedsiębiorstw średnich i dużych (powyżej 49 zatrudnionych).

Sytuacja przedsiębiorstw ma swoje odzwierciedlenie w **wynagrodzeniach**. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie w sektorze przedsiębiorstw (powyżej 9 zatrudnionych) w województwie zachodniopomorskim rośnie regularnie od 2005 r. W 2020 r. wyniosło 5200,50 PLN, co daje regionowi 7 miejsce w rankingu województw (najwyższe wynagrodzenie wystąpiło w woj. mazowieckim – 6562,23 PLN i dolnośląskim – 5712,08 PLN, a najniższe – w woj. warmińsko-mazurskim (4763,06 PLN).

Istotny wpływ na sytuację przedsiębiorstw ma pandemia COVID-19. Komisja Europejska i NBP w swoich prognozach przewidują spadek PKB w kraju w 2020 r. ze względu na pandemię COVID-19, co ma szczególne znaczenie w województwie zachodniopomorskim, w której istotną rolę odgrywa branża turystyczna i gastronomiczna. Dane z „Raportu o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa zachodniopomorskiego 2020”¹⁵⁹ świadczą o znaczącym pogorszeniu się wskaźnika klimatu koniunktury w tymże roku. Z drugiej strony „Komunikat o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa zachodniopomorskiego w marcu 2021 r.”¹⁶⁰ informuje o wzroście przeciętnego zatrudnienia (poza sektorem transportowym, wydobywczym i dostawą wody). W marcu 2021 w porównaniu do analogicznego okresu roku poprzedniego, a więc do miesiąca pierwszego lockdownu związanego z pandemią, wzrosła produkcja sprzedana przemysłu (przede wszystkim w zakresie naprawy, konserwowania i instalowania maszyn i urządzeń oraz produkcji wyrobów z drewna, korka, słomy i wikliny). Wyższa była także produkcja sprzedana budownictwa i produkcja budowlano-montażowa. Można zatem uznać, że straty odniesione przez pandemię COVID-19 są powoli odrabiane przez zachodniopomorskich przedsiębiorców i jeśli nie nadejdą kolejne fale pandemii i kolejne lockdowny, także sytuacja na rynku pracy zostanie ustabilizowana. Wskazuje na to także badanie Zachodniopomorskiego Obserwatorium Rynku Pracy pt. „Nastroje zatrudnieniowe pracodawców w województwie zachodniopomorskim w II kwartale 2021 r.”. Na jego podstawie można stwierdzić, że nastroje zatrudnieniowe zachodniopomorskich pracodawców są optymistyczne: 16% badanych przewidywało zwiększenie zatrudnienia w III kwartale, 9% planowało redukcję etatów, a 67% nie planowało zmian.

Inne czynniki.

Istotny wpływ na rynek pracy ma dostępność transportowa. Województwo zachodniopomorskie ma charakter tranzytowy i przygraniczny i jako takie ma stosunkowo dobre połączenie z dużymi miejscowościami w Europie, dużo gorsza jest jednak sytuacja w zakresie dostępności krajowej oraz wewnętrznej. Istotnym problemem jest niska dostępność komunikacyjna środkowej części regionu (a więc powiatów o trudniejszej sytuacji na rynku pracy) do dużych miast w Polsce i województwie. Budowa nowych dróg (zwłaszcza ekspresowych S3 i S6) przyczyniła się do pozytywnych efektów gospodarczych (np. większa mobilność zawodowa, więcej inwestycji, większy tranzyt, turystyka) jednak niezbędne jest uzupełnienie sieci transportowej o połączenia drogowe i kolejowe między małymi i średnimi a dużymi miastami.

¹⁵⁹ Raportu o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa zachodniopomorskiego 2020, Urząd Statystyczny w Szczecinie, Szczecin 2020.

¹⁶⁰ Komunikat o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa zachodniopomorskiego w marcu 2021 r., Urząd Statystyczny w Szczecinie, Szczecin 2021.

Czynnikiem wpływającym istotnie na rynek pracy jest edukacja, w tym kształcenie zawodowe. Do niedostosowania kompetencji do potrzeb rynku pracy przyczynia się niski poziom uczestnictwa w kształceniu i szkoleniu (2,5% osób w wieku 25-64 w WZP w roku 2020 – 13 miejsce wśród regionów, vide tabela poniżej), niewystarczająca współpraca szkół i pracodawców, niski współczynnik skolaryzacji dla szkół zawodowych/branżowych oraz niewystarczająca jakość kształcenia zawodowego. Także badani przez WUP w Szczecinie bezrobotni wskazywali, że rzadko uczestniczą w kształceniu przez całe życie (tylko 5,8% wskazało na udział w kursach i szkoleniach w ostatnich 12 miesiącach)¹⁶¹.

Tabela 56. Odsetek osób w wieku 25-64, uczestniczących w kształceniu lub szkoleniu wg województw w 2020 (%).

Lp.	Region	Odsetek osób w wieku 25-64, uczestniczących w kształceniu lub szkoleniu
1	MAZOWIECKIE	5,5
2	DOLNOŚLĄSKIE	4,9
3	MAŁOPOLSKIE	4,8
4	LUBELSKIE	4,3
5	POMORSKIE	4,1
6	KUJAWSKO-POMORSKIE	3,8
7	ŚLĄSKIE	3,4
8	PODLASKIE	3,1
9	ŁÓDZKIE	2,8
10	LUBUSKIE	2,7
11	OPOLSKIE	2,7
12	WIELKOPOLSKIE	2,6
13	ZACHODNIOPOMORSKIE	2,5
14	WARMIŃSKO-MAZURSKIE	2,2
15	PODKARPACKIE	2,0
16	ŚWIĘTOKRZYSKIE	2,0

Źródło: BDL GUS.

Autorzy raportu pt. „Ewaluacja działań podejmowanych w ramach RPO WZ 2014-2020 na rzecz edukacji zawodowej w powiązaniu z zapotrzebowaniem regionalnego rynku pracy” wskazują na szereg problemów dotyczących funkcjonowania szkolnictwa zawodowego w województwie, a wśród nich m.in. niewystarczające wyposażenie szkół w infrastrukturę

¹⁶¹ Sytuacja społeczno-zawodowa bezrobotnych w województwie zachodniopomorskim w 2019 r., Wojewódzki Urząd Pracy w Szczecinie, Szczecin 2020, https://www.wup.pl/images/uploads/II_DLA_INSTYTUCJI/badania/publikacje/Sytuacja_bezrobotni_2019_raport_pdf..pdf

wykorzystywaną w procesie nauczania, trudności we współpracy z przedsiębiorstwami, brak odpowiedniej kadry dydaktycznej w zakresie praktycznej nauki zawodu¹⁶².

Czynniki sukcesu i porażki w obszarze

W świetle dotychczas wskazanych danych można wyodrębnić szereg czynników sukcesu i porażki w obszarze rynku pracy w województwie zachodniopomorskim. Zostały one opisane pokrótce poniżej.

Czynniki sukcesu.

1) Rozwój przedsiębiorstw i inwestycje.

Poprawa sytuacji na rynku pracy województwa zachodniopomorskiego, jaka miała miejsce w ostatnich latach, wynikała w dużej mierze z dobrej koniunktury gospodarczej oraz z szybkiego rozwoju przedsiębiorczości. W województwie zachodniopomorskim rosło PKB per capita, produkcja sprzedana przemysłu i liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON, co przełożyło się na dużą liczbę nowych miejsc pracy.

2) Sprawnie działająca sieć instytucji rynku pracy i jego otoczenia.

Do spadku liczby osób bezrobotnych przyczyniło się także funkcjonowanie w województwie efektywnej sieci instytucji rynku pracy, w tym Wojewódzkiego Urzędu Pracy i powiatowych urzędów pracy. Wskaźnik efektywności zatrudnieniowej podstawowych form aktywizacji zawodowej wyniósł w 2019 r. 85,98, a więc był wyższy niż wskaźnik krajowy (85,52). Na przestrzeni lat 2004-2020 przy współudziale środków publicznych i unijnych zrealizowano szereg przedsięwzięć ograniczających strukturalne problemy rynku pracy, dzięki którym poprawiła się sytuacja zwłaszcza w najsłabszych gospodarczo powiatach.

3) Wykorzystanie naturalnego potencjału województwa.

Województwo zachodniopomorskie należy do regionów przodujących w Polsce jeśli chodzi o turystykę ze względu na duże walory naturalne (lasy, jeziora, tereny nadmorskie i pojezierne). Potencjał w tym zakresie bardzo rozwinął się w ostatnich latach, czego efektem była znacząca poprawa na rynku pracy, zwłaszcza w rejonach nadmorskich (przede wszystkim w powiecie kołobrzeskim). Na branżę związane z turystyką może w najbliższym czasie oddziaływać kryzys post-pandemiczny, jednak potencjał w tym zakresie pozostaje istotny i należy go wykorzystywać w dalszym ciągu.

¹⁶² „Ewaluacja działań podejmowanych w ramach RPO WZ 2014-2020 na rzecz edukacji zawodowej w powiązaniu z zapotrzebowaniem regionalnego rynku pracy”, ReSourceReSourceReSourceReSourceRe-Source dla Urzędu Marszałkowskiego Woj. Zachodniopomorskiego, Szczecin 2021, str. 5.

Czynniki porażki

1) Słaba sytuacja finansowa i rozwój przedsiębiorstw.

Województwo zachodniopomorskie należy do regionów, w których przychody przedsiębiorstw są stosunkowo niskie, podobnie jak ich potencjał konkurencyjny i innowacyjny. W połączeniu z obecnym deficytem pracowników oraz z kryzysem pandemicznym problem ten może narastać.

2) Odpływ pracowników do lepiej rozwiniętych regionów i państw.

Peryferyjne położenie województwa zachodniopomorskiego i brak silnych ośrodków miejskich (w porównaniu z największymi miastami takimi jak Warszawa, Wrocław, Poznań, Kraków czy Gdańsk), a także przeciętny poziom wynagrodzeń sprawia, że region narażony jest na imigrację i odpływ osób wysoko wykwalifikowanych do innych regionów kraju (zwłaszcza do dużych miast – dotyczy to także młodych uzdolnionych osób wyjeżdżających na studia). Przygraniczne położenie województwa może przyczyniać się także do odpływu do Niemiec i innych krajów zachodnich czasowych imigrantów np. z Ukrainy i Białorusi, wypełniających obecne luki na rynku pracy.

3) Niewystarczająca mobilność zawodowa.

Braki w infrastrukturze transportowej i komunikacyjnej łączącej wieś oraz małe i średnie miasta z dużymi ośrodkami przyczyniają się do niewystarczającej mobilności zawodowej na terenie województwa. Jak wskazuje badanie WUP dotyczące sytuacji społeczno-gospodarczej bezrobotnych w województwie, aż 73,3% badanych nie jest skłonna do podjęcia zatrudnienia poza swoim miejscem zamieszkania.

4) Niewystarczający rozwój edukacji oraz dostosowania oferty instytucji edukacyjnych do potrzeb pracodawców.

Województwo zachodniopomorskie należy do regionów, w których poziom uczestnictwa w kształceniu dorosłych jest niski, stosunkowo słabe są efekty kształcenia (wyrażone w wynikach egzaminów, w tym zawodowych), a profil pracownika dostępnego na regionalnym rynku pracy w dużej mierze nie odpowiada potrzebom pracodawców.

Dotychczasowa i planowana interwencja publiczna w obszarze

Interwencja publiczna w obszarze rynku pracy obejmuje szereg zróżnicowanych działań skierowanych do różnych grup interesariuszy, przede wszystkim – do przedsiębiorstw, osób bezrobotnych lub biernych zawodowo oraz do instytucji rynku pracy.

Polityka rynku pracy realizowana przez władze publiczne opiera się na dialogu i współpracy z partnerami społecznymi, w szczególności w ramach:

- 1) działalności rad rynku pracy;
- 2) partnerstwa lokalnego;

3) uzupełniania i rozszerzania oferty usług publicznych służb zatrudnienia przez partnerów społecznych i agencje zatrudnienia.

Interwencja publiczna w obszarze rynku pracy na poziomie regionalnym i lokalnym jest realizowana w sposób bieżący przez instytucje rynku pracy i obejmuje szereg działań ustawowych, które pokrótce przedstawia poniższa tabela.

Tabela 57. Interwencja publiczna na rzecz rynku pracy – instytucje na poziomie regionalnym i lokalnym.

Rodzaj instytucji	Działania
Powiatowy Urząd Pracy	<ul style="list-style-type: none"> • opracowywanie i realizacja programu promocji zatrudnienia oraz aktywizacji lokalnego rynku pracy stanowiącego część powiatowej strategii rozwiązywania problemów społecznych, o której mowa w odrębnych przepisach; • udzielanie informacji o możliwościach i zakresie pomocy określonej w ustawie; • udzielanie pomocy bezrobotnym i poszukującym pracy w znalezieniu pracy przez pośrednictwo pracy i poradnictwo zawodowe; • udzielanie pomocy pracodawcom w pozyskiwaniu pracowników przez pośrednictwo pracy i poradnictwo zawodowe; • realizacja zadań związanych z KFS, w szczególności udzielanie pomocy pracodawcom poprzez finansowanie kształcenia ustawicznego pracowników i pracodawcy; • inicjowanie, organizowanie oraz finansowanie usług i instrumentów rynku pracy; • współpraca z gminami w zakresie upowszechniania ofert pracy; • współpraca z wojewódzkimi urzędami pracy w zakresie świadczenia podstawowych usług rynku pracy, w tym w opracowywaniu i aktualizacji informacji zawodowych; • realizowanie zadań wynikających z prawa swobodnego przepływu pracowników między państwami, o których mowa w art. 1 ust. 3 pkt. 2 lit. a–c ustawy, w szczególności przez: <ul style="list-style-type: none"> a) realizowanie działań sieci EURES we współpracy z ministrem właściwym do spraw pracy, samorządami województw oraz innymi podmiotami uprawnionymi do realizacji działań sieci EURES,

	b) realizowanie zadań związanych z udziałem w partnerstwach transgranicznych EURES na terenie działania tych partnerstw.
Wojewódzki Urząd Pracy	<ol style="list-style-type: none"> 1) określanie i koordynowanie regionalnej polityki rynku pracy i rozwoju zasobów ludzkich w odniesieniu do krajowej polityki rynku pracy przez przygotowanie i realizację regionalnego planu działań na rzecz zatrudnienia; 2) realizacja zadań związanych z KFS, w szczególności podział środków KFS pomiędzy powiatowe urzędy pracy, z uwzględnieniem priorytetów określonych przez ministra właściwego do spraw pracy w porozumieniu z Radą Rynku Pracy; 3) współdziałanie z wojewódzką radą rynku pracy w określaniu i realizacji regionalnej polityki rynku pracy i rozwoju zasobów ludzkich; 4) realizowanie zadań wynikających z prawa swobodnego przepływu pracowników między państwami członkami UE, EOG nienależącymi do UE oraz państwami niebędącymi stronami umowy o EOG, którzy mogą korzystać ze swobody przepływu osób na podstawie umów zawartych przez te państwa ze Wspólnotą Europejską i jej państwami członkowskimi, w szczególności przez: <ol style="list-style-type: none"> a) wspieranie i realizację działań sieci EURES, w tym koordynowanie realizacji tych działań przez urzędy pracy na terenie województwa, we współpracy z ministrem właściwym do spraw pracy, samorządami powiatowymi oraz innymi podmiotami uprawnionymi do realizacji działań sieci EURES, b) realizowanie zadań związanych z udziałem w partnerstwach transgranicznych EURES, na terenie działania tych partnerstw; 5) współpraca na terenie województwa z powiatowymi urzędami pracy w zakresie organizacji szkoleń, przygotowania zawodowego dorosłych i staży, w szczególności przez: <ol style="list-style-type: none"> a) badanie popytu na kwalifikacje i umiejętności zawodowe na wojewódzkim rynku pracy i upowszechnianie wyników tych badań,

	<ul style="list-style-type: none"> b) prowadzenie rejestru instytucji szkoleniowych i analiz ich oferty szkoleniowej oraz udostępnianie informacji o tej ofercie, c) wspieranie metodyczne działań powiatowych urzędów pracy w zakresie organizacji szkoleń, przygotowania zawodowego dorosłych i staży, d) prowadzenie analiz skuteczności oddziaływania na rynek pracy szkoleń, przygotowania zawodowego dorosłych i staży oraz upowszechnianie wyników tych analiz, e) prowadzenie dialogu społecznego w zakresie polityki zatrudnienia i kształcenia ustawicznego, f) popularyzację idei uczenia się przez całe życie i upowszechnianie dobrych praktyk w zakresie organizacji szkoleń, przygotowania zawodowego dorosłych i staży; 6) współdziałanie z właściwymi organami oświatowymi, szkołami i szkołami wyższymi w harmonizowaniu kształcenia i szkolenia zawodowego z potrzebami rynku pracy; 7) prowadzenie rejestru agencji zatrudnienia oraz wydawanie certyfikatów o dokonaniu wpisu do rejestru agencji zatrudnienia.
Ochotnicze Hufce Pracy (Komenda Wojewódzka)	<ul style="list-style-type: none"> • prowadzą pośrednictwo pracy oraz organizują zatrudnianie dla: <ul style="list-style-type: none"> a) młodzieży w wieku powyżej 15 lat, która nie ukończyła szkoły podstawowej albo nie kontynuuje nauki po ukończeniu tej szkoły, b) bezrobotnych do 25 roku życia, c) uczniów i studentów; • prowadzą poradnictwo zawodowe dla młodzieży oraz mobilne centra informacji zawodowej; • inicjują międzynarodową współpracę i wymianę młodzieży; • refundują koszty poniesione przez pracodawcę na wynagrodzenia i składki na ubezpieczenia społeczne młodocianych pracowników, zatrudnionych na podstawie umowy o pracę w celu przygotowania zawodowego.
Agencje zatrudnienia	Usługi pośrednictwa pracy, pośrednictwa do pracy za granicą u pracodawców zagranicznych, poradnictwa zawodowego, doradztwa personalnego lub pracy tymczasowej.

Instytucje szkoleniowe	<p>Instytucjami szkoleniowymi są publiczne i niepubliczne podmioty prowadzące na podstawie odrębnych przepisów edukację pozaszkolną.</p> <p>Instytucja szkoleniowa może uzyskać zlecenie finansowane ze środków publicznych na prowadzenie szkoleń dla bezrobotnych i poszukujących pracy po dokonaniu wpisu do Rejestru Instytucji Szkoleniowych, prowadzonego przez wojewódzki urząd pracy właściwy ze względu na siedzibę instytucji szkoleniowej.</p>
-------------------------------	---

Pomoc publiczna w obszarze rynku pracy niezbędna, gdyż część wsparcia kierowana jest bezpośrednio do przedsiębiorców. Podobne wsparcie (np. w ramach usług rozwojowych i dotyczące adaptacyjności po kryzysie COVID-19) powinno być kontynuowane w kolejnym okresie programowania. W ramach funduszy strukturalnych w perspektywie programowania 2014-2020 interwencji publicznej w tym obszarze poświęcona była bezpośrednio oś priorytetowa VI RPO WZ 2014-2020 – „Rynek pracy”. Realizowane były w jej ramach następujące główne typy projektów:

Działanie 6.1. Usługi rozwojowe skierowane do przedsiębiorców i pracowników przedsiębiorstw na podstawie systemu popytowego:

- 1) Wsparcie skierowane do przedsiębiorców oraz ich pracowników w ramach Podmiotowego Systemu Finansowania usług rozwojowych:
 - usługi szkoleniowe,
 - usługi rozwojowe o charakterze zawodowym, w tym m.in.: kwalifikacyjny kurs zawodowy, kurs umiejętności zawodowych oraz inne, które umożliwiają uzyskiwanie i uzupełnianie wiedzy, umiejętności i kwalifikacji zawodowych,
 - inne usługi rozwojowe: usługi doradcze, w tym doradztwo, superwizja, facylitacja, coaching, mentoring, studia podyplomowe, projekt zmiany, egzamin,
 - usługi e-learningowe.

Działanie 6.2. Wsparcie adresowane do przedsiębiorstw odczuwających negatywne skutki zmian gospodarczych oraz ich pracowników, mające na celu wspomaganie procesów adaptacyjnych:

- 1) Programy o charakterze doradczo-szkoleniowym dla mikro, małych i średnich przedsiębiorstw wspomagające proces zmiany, w tym m.in. przekształcenie profilu działalności przedsiębiorstwa, optymalizację procesów zarządzania oraz budowanie strategii rozwoju przedsiębiorstwa.

Działanie 6.3. Wsparcie dla osób zwolnionych, przewidzianych do zwolnienia lub zagrożonych zwolnieniem z pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy, realizowane w formie tworzenia i wdrażania programów typu outplacement:

- 1) Wsparcie typu outplacement dla pracowników zagrożonych zwolnieniem, pracowników przewidzianych do zwolnienia lub osób zwolnionych z przyczyn dotyczących zakładu pracy, które obejmuje kompleksowy zestaw działań dostosowanych do indywidualnych potrzeb uczestników projektu, w tym m.in.:
 - poradnictwo psychologiczne,
 - pośrednictwo pracy,
 - szkolenia, kursy, studia podyplomowe,
 - staże, praktyki zawodowe,
 - subsydiowanie zatrudnienia,
 - dodatek relokacyjny,
 - doradztwo zawodowe połączone z przygotowaniem Indywidualnego Planu Działania.

Działanie 6.4. Wsparcie przedsiębiorczości, samozatrudnienia oraz tworzenia nowych miejsc pracy, poprzez środki finansowe na rozpoczęcie działalności gospodarczej oraz wsparcie szkoleniowe:

- 1) Wsparcie osób zamierzających rozpocząć prowadzenie działalności gospodarczej w jej zakładaniu i prowadzeniu poprzez:
 - a) przyznanie pożyczki na utworzenie działalności gospodarczej,
 - b) przyznanie pożyczki na utworzenie dodatkowego miejsca pracy w ramach założonej działalności gospodarczej (wyłącznie dla osób, które rozpoczęły działalność w ramach danego projektu).
- 2) Wsparcie osób zamierzających rozpocząć prowadzenie działalności gospodarczej w jej zakładaniu i prowadzeniu poprzez:
 - a) usługi szkoleniowe o charakterze specjalistycznym (indywidualne i grupowe) udzielane na etapie poprzedzającym rozpoczęcie działalności gospodarczej, przygotowujące do samodzielnego prowadzenia działalności gospodarczej,
 - b) wsparcie bezzwrotne (dotacja) na utworzenie działalności gospodarczej udzielane jako stawka jednostkowa na samozatrudnienie,
 - c) wsparcie pomostowe w postaci pomocy finansowej dla osób, które otrzymały bezzwrotne środki na rozpoczęcie działalności gospodarczej w ramach projektu, wypłacanej miesięcznie w kwocie nie większej niż równowartość minimalnego wynagrodzenia za pracę przez okres od 6 do 12 miesięcy od dnia rozpoczęcia prowadzenia działalności gospodarczej,
 - d) wsparcie uczestników projektu prowadzących działalność gospodarczą w postaci możliwości skorzystania z usług biznesowych przez okres 12 miesięcy od dnia rozpoczęcia prowadzenia działalności gospodarczej.

Działanie 6.5. Kompleksowe wsparcie głównie dla osób bezrobotnych, biernych zawodowo zwłaszcza znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy obejmujące pomoc w aktywnym poszukiwaniu pracy oraz działania na rzecz podnoszenia kwalifikacji zawodowych:

- 1) (Powiatowe Urzędy Pracy) Instrumenty i usługi rynku pracy realizowane przez publiczne służby zatrudnienia, wynikające z Ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy z wyłączeniem robót publicznych, odnoszące się do następujących form wsparcia:
- a) instrumenty i usługi rynku pracy służące indywidualizacji wsparcia oraz pomocy w zakresie określenia ścieżki zawodowej:
- identyfikacja potrzeb osób pozostających bez zatrudnienia oraz diagnozowanie możliwości w zakresie doskonalenia zawodowego, w tym identyfikacja stopnia oddalenia od rynku pracy (obligatoryjne),
 - kompleksowe i indywidualne pośrednictwo pracy w zakresie wyboru zawodu zgodnego z kwalifikacjami i kompetencjami wspieranej osoby lub poradnictwo zawodowe w zakresie planowania rozwoju kariery zawodowej, w tym podnoszenia lub uzupełniania kompetencji i kwalifikacji zawodowych,
- b) instrumenty i usługi rynku pracy skierowane do osób, u których zidentyfikowano potrzebę uzupełnienia lub zdobycia nowych umiejętności i kompetencji:
- nabywanie, podwyższanie lub dostosowywanie kompetencji i/lub kwalifikacji, niezbędnych na rynku pracy w kontekście zidentyfikowanych potrzeb osoby, której udzielane jest wsparcie, m.in. poprzez wysokiej jakości szkolenia,
- c) instrumenty i usługi rynku pracy służące zdobyciu doświadczenia zawodowego wymaganego przez pracodawców:
- nabywanie lub uzupełnianie doświadczenia zawodowego oraz praktycznych umiejętności w zakresie wykonywania danego zawodu, m.in. poprzez staże,
 - wsparcie zatrudnienia osoby bezrobotnej u przedsiębiorcy lub innego pracodawcy, stanowiące zachętę do zatrudnienia, m.in. poprzez pokrycie kosztów subsydiowania zatrudnienia dla osób, u których zidentyfikowano adekwatność tej formy wsparcia, refundację wyposażenia lub doposażenia stanowiska,
- d) instrumenty i usługi rynku pracy służące wsparciu mobilności na rynku pracy:
- wsparcie mobilności geograficznej dla osób, u których zidentyfikowano problem z zatrudnieniem w miejscu zamieszkania, m.in. poprzez pokrycie kosztów dojazdu do pracy lub wstępnego zagospodarowania w nowym miejscu zamieszkania, m.in. poprzez finansowanie kosztów dojazdu,
 - wsparcie mobilności zawodowej na europejskim rynku pracy za pośrednictwem sieci EURES.
- e) instrumenty i usługi rynku pracy skierowane do osób z niepełnosprawnościami:
- niwelowanie barier jakie napotykają osoby z niepełnosprawnościami w zakresie zdobycia i utrzymania zatrudnienia, m.in. poprzez finansowanie pracy asystenta osoby z niepełnosprawnościami, którego praca spełnia standardy wyznaczone dla takiej usługi i doposażenie stanowiska pracy do potrzeb osób z niepełnosprawnościami.
- f) instrumenty i usługi rynku pracy służące rozwojowi przedsiębiorczości i samozatrudnienia:
- wsparcie osób bezrobotnych w zakładaniu i prowadzeniu własnej działalności gospodarczej poprzez udzielenie: pomocy bezzwrotnej (dotacji) na utworzenie

przedsiębiorstwa oraz doradztwo i szkolenia umożliwiające uzyskanie wiedzy i umiejętności niezbędnych do podjęcia i prowadzenia działalności gospodarczej.

- 2) Wsparcie indywidualnej i kompleksowej aktywizacji zawodowej osób biernych zawodowo i/lub bezrobotnych niezarejestrowanych w PUP znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy:
 - a) wsparcie oraz pomoc w zakresie określenia ścieżki zawodowej:
 - identyfikacja potrzeb oraz diagnozowanie możliwości w zakresie doskonalenia zawodowego (obligatoryjne);
 - kompleksowe i indywidualne pośrednictwo pracy w zakresie wyboru zawodu zgodnego z kwalifikacjami i kompetencjami wspieranej osoby lub poradnictwo zawodowe w zakresie planowania rozwoju kariery zawodowej, w tym podnoszenia lub uzupełniania kompetencji i kwalifikacji zawodowych,
 - b) wsparcie w uzupełnieniu lub zdobyciu nowych umiejętności i kompetencji:
 - nabywanie, podwyższanie lub dostosowywanie kompetencji i/lub kwalifikacji, niezbędnych na rynku pracy w kontekście zidentyfikowanych potrzeb osoby, której udzielane jest wsparcie, m.in. poprzez wysokiej jakości szkolenia,
 - c) wsparcie zdobycia doświadczenia zawodowego wymaganego przez pracodawców poprzez nabywanie lub uzupełnianie doświadczenia zawodowego oraz praktycznych umiejętności w zakresie wykonywania danego zawodu, m.in. poprzez staże które są zgodne z zaleceniem Rady z dnia 10 marca 2014 r. w sprawie ram jakości staży oraz Polskimi Ramami Jakości Praktyk i Staży,
 - d) wsparcie zatrudnienia osoby u przedsiębiorcy lub innego pracodawcy, stanowiące zachętę do zatrudnienia poprzez refundację wyposażenia lub doposażenia stanowiska,
 - e) wsparcie mobilności geograficznej dla osób, u których zidentyfikowano problem z zatrudnieniem w miejscu zamieszkania, m.in. poprzez pokrycie kosztów dojazdu do pracy lub wstępnego zagospodarowania w nowym miejscu zamieszkania, m.in. poprzez finansowanie kosztów dojazdu, zapewnienie środków na zasiedlenie,
 - f) działania skierowane do osób z niepełnosprawnościami:
 - g) niwelowanie barier jakie napotykają osoby z niepełnosprawnościami w zakresie zdobycia i utrzymania zatrudnienia, m.in. poprzez zatrudnienie wspomagane, w tym finansowanie pracy asystenta osobistego i/lub trenera pracy, który może zostać wsparty przez psychologa, doradcę zawodowego lub terapeutów.
- 3) Kompleksowe wsparcie i indywidualna pomoc realizowana zgodnie z zaplanowaną ścieżką wsparcia, osób o statusie ubogich pracujących, odchodzących z rolnictwa i ich rodzin, zatrudnionych na umowach krótkoterminowych i cywilno-prawnych poprzez:
 - a) wsparcie oraz pomoc w zakresie określenia ścieżki zawodowej:
 - identyfikacja potrzeb oraz diagnozowanie możliwości w zakresie doskonalenia zawodowego (obligatoryjne),
 - kompleksowe i indywidualne pośrednictwo pracy w zakresie wyboru zawodu zgodnego z kwalifikacjami i kompetencjami wspieranej osoby lub poradnictwo

zawodowe w zakresie planowania rozwoju kariery zawodowej, w tym podnoszenia lub uzupełniania kompetencji i kwalifikacji zawodowych,

b) wsparcie w uzupełnieniu lub zdobyciu nowych umiejętności i kompetencji:

- nabywanie, podwyższanie lub dostosowywanie kompetencji i/lub kwalifikacji, niezbędnych na rynku pracy w kontekście zidentyfikowanych potrzeb osoby, której udzielane jest wsparcie, poprzez między innymi wysokiej jakości szkolenia

c) wsparcie zdobycia doświadczenia zawodowego wymaganego przez pracodawców:

- nabywanie lub uzupełnianie doświadczenia zawodowego oraz praktycznych umiejętności w zakresie wykonywania danego zawodu, m.in. poprzez staże które są zgodne z zaleceniem Rady z dnia 10 marca 2014 r. w sprawie ram jakości staży oraz Polskimi Ramami Jakości Praktyk i Staży

4) Realizacja ukierunkowanych schematów mobilności EURES zdiagnozowanych na podstawie analiz społeczno-gospodarczych regionu (typ projektu o charakterze warunkowym).

5) (Wojewódzki Urząd Pracy) Poprawa integracji z rynkiem pracy i mobilności zawodowej migrantów (i ich rodzin) przebywających na terenie województwa zachodniopomorskiego poprzez budowę i doskonalenie systemu instytucjonalnego zarządzania procesami migracyjnymi:

- opracowanie modelu współpracy w zakresie obsługi migrantów a także jednolitych standardów obsługi migrantów poprzez między innymi:
 - organizację wizyt studyjnych i wymianę dobrych praktyk,
 - szkolenia i warsztaty przygotowujące polskich pracowników administracji i Punktów Pierwszego Kontakt do pracy z migrantami,
 - opracowanie i przygotowanie przewodnika typu Wellcome Guide dla migrantów,
 - stworzenie aplikacji multimedialnej w ramach Open Access (GPS) dostępnej w kilku wariantach językowych.
- wdrożenie jednolitych standardów obsługi migrantów, w tym utworzenie i utrzymanie Zachodniopomorskiego Centrum Wsparcia oraz Punktów Pierwszego Kontakt (PPK) poprzez między innymi:
 - organizację bezpiecznego miejsca/miejsc dedykowanych obsłudze migrantów,
 - szkolenia pracowników i osób zaangażowanych we współpracę na rzecz migrantów,
 - porady prawne, doradztwo zawodowe (wsparcie w integracji, wsparcie psychologiczne, kursy adaptacyjne, tłumaczenie dokumentów) itp.,
- realizacja kampanii informacyjno-promocyjnych mających na celu kształtowanie postaw otwartości i tolerancji między innymi poprzez następujące działania:
 - przystosowanie serwisów informatycznych do obsługi migrantów, w tym utworzenie różnych wersji językowych,

- udział i inicjowanie spotkań integracyjnych i interkulturowych/warsztaty edukacyjne oraz adaptacyjne w języku polskim w zakresie języka polskiego i kultury polskiej,
 - organizację spotkań informacyjnych dla pracodawców i instytucji dotyczących legalizacji pobytu, uczciwości w zatrudnieniu, międzykulturowości, itd.,
 - prowadzenie kampanii informacyjno-promocyjnych z wykorzystaniem ogólnodostępnych kanałów przekazu np. internet, citylight, prasa, social media itp.
- 6) (Powiatowe Urzędy Pracy)Wsparcie pracowników i podmiotów, dotkniętych skutkami COVID-19 na podstawie ustawy z dnia 31 marca 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw (na podstawie art. 15zzb, 15zzc oraz 15zze).

Działanie 6.6. Programy zapewnienia i zwiększenia dostępu do opieki nad dziećmi w wieku do lat 3:

- 1) Tworzenie nowych miejsc opieki nad dziećmi do lat 3, w tym dostosowanych do potrzeb dzieci z niepełnosprawnościami w istniejących lub nowo tworzonych formach opieki (żłobki i kluby dziecięce oraz w ramach instytucji opiekuna dziennego), w tym m.in.:
 - dostosowanie pomieszczeń do potrzeb dzieci, w tym do wymogów budowlanych, sanitarno-higienicznych, bezpieczeństwa przeciwpożarowego, organizacja kuchni, stołówek, szatni zgodnie z koncepcją uniwersalnego projektowania itp.
 - zakup i montaż wyposażenia (w tym m. in. meble, wyposażenie wypoczynkowe, wyposażenie sanitarne, zabawki);
 - zakup pomocy do prowadzenia zajęć opiekuńczo-wychowawczych i edukacyjnych, specjalistycznego sprzętu oraz narzędzi do rozpoznawania potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych dzieci, wspomagania rozwoju i prowadzenia terapii dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, ze szczególnym uwzględnieniem tych pomocy, sprzętu i narzędzi, które są zgodne z koncepcją uniwersalnego projektowania;
 - wyposażenie i montaż placu zabaw wraz z bezpieczną nawierzchnią i ogrodzeniem;
 - modyfikacja przestrzeni wspierająca rozwój psychoruchowy i poznawczy dzieci;
 - zapewnienie bieżącego funkcjonowania utworzonego miejsca opieki nad dziećmi do lat 3, w tym: koszty wynagrodzenia personelu zatrudnionego w miejscu opieki nad dziećmi do lat 3, koszty opłat za wyżywienie i pobyt dziecka;
 - Finansowanie kosztów przeszkolenia i zdobycia kwalifikacji dla osób planujących zajęcie się opieką nad dziećmi do lat 3 w formie pracownika żłobka/klubu dziecięcego, opiekuna dziennego.
 - Finansowanie kosztów podniesienia kwalifikacji sprawujących opiekę nad dziećmi do lat 3 w formie pracownika żłobka/klubu dziecięcego, opiekuna dziennego.
 - inne wydatki o ile są niezbędne do prawidłowego funkcjonowania miejsca opieki nad dziećmi do lat 3.

- 2) Dostosowanie istniejących miejsc opieki nad dziećmi do lat 3 do potrzeb dzieci z niepełnosprawnościami, w tym finansowanie mechanizmu racjonalnych usprawnień, np. zatrudnienie asystenta dziecka, dostosowanie posiłków z uwzględnieniem specyficznych potrzeb żywieniowych wynikających z niepełnosprawności dziecka, zakup pomocy dydaktycznych adekwatnych do specjalnych potrzeb edukacyjnych wynikających z niepełnosprawności, w oparciu o indywidualnie przeprowadzoną diagnozę.
- 3) Finansowanie kosztów usług bieżącej opieki nad dziećmi poprzez pokrycie kosztów opłat za pobyt dziecka w żłobku, klubie dziecięcym lub u opiekuna dziennego, ponoszonych przez opiekunów dzieci lub pokrycie kosztów wynagrodzenia niani ponoszonych przez opiekunów dzieci do lat 3.

Działanie 6.7 Programy zapewnienia i zwiększenia dostępu do opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 w ramach Kontraktów Samorządowych:

- 1) Tworzenie nowych miejsc opieki nad dziećmi do lat 3, w tym dostosowanych do potrzeb dzieci z niepełnosprawnościami w istniejących lub nowo tworzonych formach opieki (żłobki i kluby dziecięce), w tym m.in.:
 - a. dostosowanie pomieszczeń do potrzeb dzieci, w tym do wymogów budowlanych, sanitarno-higienicznych, bezpieczeństwa przeciwpożarowego, organizacja kuchni, stołówek, szatni zgodnie z koncepcją uniwersalnego projektowania itp.
 - b. zakup i montaż wyposażenia (w tym m. in. meble, wyposażenie wypoczynkowe, wyposażenie sanitarne, zabawki);
 - c. zakup pomocy do prowadzenia zajęć opiekuńczo-wychowawczych i edukacyjnych, specjalistycznego sprzętu oraz narzędzi do rozpoznawania potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych dzieci, wspomagania rozwoju i prowadzenia terapii dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, ze szczególnym uwzględnieniem tych pomocy, sprzętu i narzędzi, które są zgodne z koncepcją uniwersalnego projektowania;
 - d. wyposażenie i montaż placu zabaw wraz z bezpieczną nawierzchnią i ogrodzeniem;
 - e. modyfikacja przestrzeni wspierająca rozwój psychoruchowy i poznawczy dzieci;
 - f. zapewnienie bieżącego funkcjonowania utworzonego miejsca opieki nad dziećmi do lat 3, w tym: koszty wynagrodzenia personelu zatrudnionego w miejscu opieki nad dziećmi do lat 3, koszty żywienia dzieci.
- 2) Wsparcie istniejących instytucji opieki nad dziećmi do lat 3 w zakresie wygenerowania dodatkowych miejsc opieki nad dziećmi do lat 3 w instytucji (żłobki i kluby dziecięce).
- 3) Dostosowanie miejsc opieki nad dziećmi do lat 3 do potrzeb dzieci z niepełnosprawnościami, w tym finansowanie mechanizmu racjonalnych usprawnień, np. zatrudnienie asystenta dziecka, dostosowanie posiłków z uwzględnieniem specyficznych potrzeb żywieniowych wynikających z niepełnosprawności dziecka, zakup pomocy dydaktycznych adekwatnych do specjalnych potrzeb edukacyjnych wynikających z niepełnosprawności, w oparciu o indywidualnie przeprowadzoną diagnozę.

- 4) Finansowanie kosztów usług bieżącej opieki nad dziećmi lub wynagrodzenia dziennego opiekuna (w tym finansowanie przeszkolenia zawodowego dziennego opiekuna) lub niani dla opiekunów dzieci do lat 3.

Zainteresowanie instrumentami wsparcia dostępnymi w ramach RPO było zróżnicowane¹⁶³. Wystąpiło bardzo duże zainteresowanie działaniami związanymi z rozpoczynaniem działalności gospodarczej (dotacje bezzwrotne), natomiast działania związane z outplacementem na rzecz pracowników zagrożonych zwolnieniem z pracy i/lub osób zwolnionych z przyczyn dotyczących zakładu pracy nie były realizowane z uwagi na brak podstaw do realizacji wsparcia w obszarze outplacementu i wsparcia przedsiębiorstw odczuwających skutki kryzysu gospodarczego. Dlatego w ostatniej fazie jego realizacji część alokacji przekazano na inne działania (w znacznej mierze – na dotacje na zakładanie działalności gospodarczej). Należy jednak zwrócić uwagę, że działania w tym zakresie mogą być znów niezbędne zwłaszcza jeżeli trwać będą problemy gospodarcze związane z pandemią COVID-19. Wystąpił także problem z zainteresowaniem mikropożyczkami na rozpoczęcie działalności oraz pożyczkami uzupełniającymi na utworzenie miejsc pracy, gdyż w początkowym okresie wdrażania Działania 6.4 wsparcie koncentrowano się na osobach w wieku 50+, kobietach i osobach z niepełnosprawnościami, a także o niskich kwalifikacjach i długotrwale bezrobotnych. W czasie wdrażania instrumentu wprowadzano zmiany w zakresie grupy docelowej, rozszerzając krąg osób, które mogą skorzystać ze wsparcia. Do grupy odbiorców mikropożyczki włączono osoby młode, to jest poniżej 30 roku życia, osoby odchodzące z rolnictwa, ubogie pracujące i zatrudnione na umowach krótkoterminowych lub w ramach umów cywilno-prawnych, a także imigrantów oraz reemigrantów, co zwiększyło zainteresowanie instrumentami.

Aby osiągnąć odpowiedni efekt na rynku pracy, konieczne jest kompleksowe wsparcie zarówno skierowane do przedsiębiorców jak i do pracowników (zwłaszcza w obliczu pandemii COVID-19 rekomendowana jest realizacja działań mających na celu zwiększenie adaptacyjności przedsiębiorstw, np. przechodzenia na pracę zdalną). Działania zaproponowane w poprzednim okresie programowania powinny zostać uzupełnione o systemowe wsparcie dla procesu kształcenia przez całe życie w przedsiębiorstwach, przede wszystkim w formie online przy wykorzystaniu e-learningu i innych form (filmów edukacyjnych, gier edukacyjnych, form wykorzystujących platformy zdalnej komunikacji takie jak Teams czy Zoom). Niezbędne jest dalsze wzmacnianie współpracy szkół z przedsiębiorcami oraz wzmocnienie kadrowe szkolnictwa branżowego i techników (zwłaszcza w zakresie coraz bardziej deficytowych kadr nauczycieli zawodu).

¹⁶³ Na podstawie sprawozdań z realizacji RPO WZ 2014-2020 oraz raportu „Ewaluacja mid-term dotycząca postępu rzeczowego RPO WZ 2014-2020 dla potrzeb przeglądu śródkresowego, w tym realizacji zapisów ram i rezerwy wykonania”, Ewalu/Ecorys dla Urzędu Marszałkowskiego Woj. Zachodniopomorskiego, Szczecin 2019.

Realizacja inwestycji przy wsparciu instrumentów zwrotnych jest możliwa tylko w określonych przypadkach – powinna być skierowana raczej do już działających przedsiębiorców planujących rozszerzyć zakres działań i zatrudnić nowe osoby niż do osób pozostających bez pracy zamierzających założyć działalność. Należy zgodzić się z autorami ewaluacji mid-term RPO, którzy twierdzą, że „interwencja polegająca na wsparciu w formie finansowych instrumentów zwrotnych (pożyczek) powinna pojawiać się na rynku / występować w sytuacjach, w których ma miejsce luka finansowa, tj. gdy występująca wśród potencjalnych odbiorców wsparcia motywacja do podjęcia działalności gospodarczej zderza się z brakiem możliwości sfinansowania tego typu aktywności w ramach dostępnych na rynku źródeł finansowania”¹⁶⁴. Wniosek ten jest nadal aktualny.

Szanse rozwojowe i wyzwania dla obszaru

Do głównych szans rozwojowych dla rynku pracy w województwie zachodniopomorskim należą:

- 1) Dalszy dynamiczny rozwój przedsiębiorstw po zakończeniu kryzysu pandemicznego;
- 2) Napływ migrantów, zwłaszcza wysoko wykwalifikowanych oraz ich integracja w województwie;
- 3) Turystyczny boom po zakończeniu pandemii COVID-19;
- 4) Wykorzystanie potencjału pracowników-seniorów (*silver economy*);
- 5) Fundusze w ramach okresu programowania 2021-2027.

Do głównych wyzwań dla obszaru należą:

- 1) Następstwa kryzysu związanego z pandemią COVID-19;
- 2) Możliwy odpływ imigrantów, zwłaszcza wykwalifikowanych, do Niemiec i dalej;
- 3) Pogłębiający się deficyt pracowników.

Obecnie województwo zachodniopomorskie znajduje się w sytuacji odnowy optymizmu zatrudnieniowego i inwestycyjnego pracodawców po kryzysie związanym z pandemią COVID-19. Sytuacja ta może sprzyjać intensywnemu rozwojowi, pod warunkiem, że pandemia dobiegnie końca. Można spodziewać się wówczas także zwiększenia ruchu turystycznego i konsumpcji po długotrwałym okresie ograniczeń nałożonych na obywateli. Możliwy dynamiczny rozwój przedsiębiorstw wymaga jednak wypełnienia luk w zapotrzebowaniu na pracowników (przede wszystkim w branży budownictwa i przemysłu, częściowo także wyspecjalizowanych usług). W tym celu konieczna jest realizacja działań na rzecz integracji migrantów i pozostawiania ich w województwie, a także wzmocnienie dopasowania oferty instytucji edukacyjnych do potrzeb rynku pracy i zwiększenie uczestnictwa mieszkańców w kształceniu przez całe życie.

¹⁶⁴ Tamże, str. 242.

Drzewo problemów

Skutki			
Wysoki wzrost bezrobocia i spadek ofert pracy w okresie pandemii	Niestabilność zatrudnienia	Nadal relatywnie wysokie bezrobocie na terenach wiejskich zwłaszcza w centralnej części województwa	Deficyt pracowników w niektórych branżach
↑	↑	↑	↑
Niedostosowanie popytu i podaży na rynku pracy			
↑		↑	
Nierównomierny rozwój przedsiębiorstw		Niewystarczający rozwój kapitału ludzkiego i społecznego	
↑	↑	↑	↑
Spowolnienie gospodarcze związane z pandemią	Obszary strukturalnej słabości gospodarczej w centrum i na wschodzie województwa	Niewystarczający rozwój i dostosowanie kształcenia zawodowego i ustawicznego do potrzeb rynku pracy	Nierównomierność dostępu do opieki żłobkowej i przedszkolnej
Przyczyny			

6. Wykluczenie społeczne i przeciwdziałanie ubóstwu

Główne podmioty i ich sytuacja

O kształcie niniejszego obszaru tematycznego decyduje szereg podmiotów. Bezpośrednio – przede wszystkim mieszkańcy województwa i gospodarstwa domowe, których dotyczy problem wykluczenia społecznego i ubóstwa, instytucje polityki i pomocy społecznej, które realizują działania na rzecz przeciwdziałania ubóstwu i wykluczeniu społecznemu. Pośrednio – opisani w osobnych rozdziałach przedsiębiorcy oraz instytucje rynku pracy.

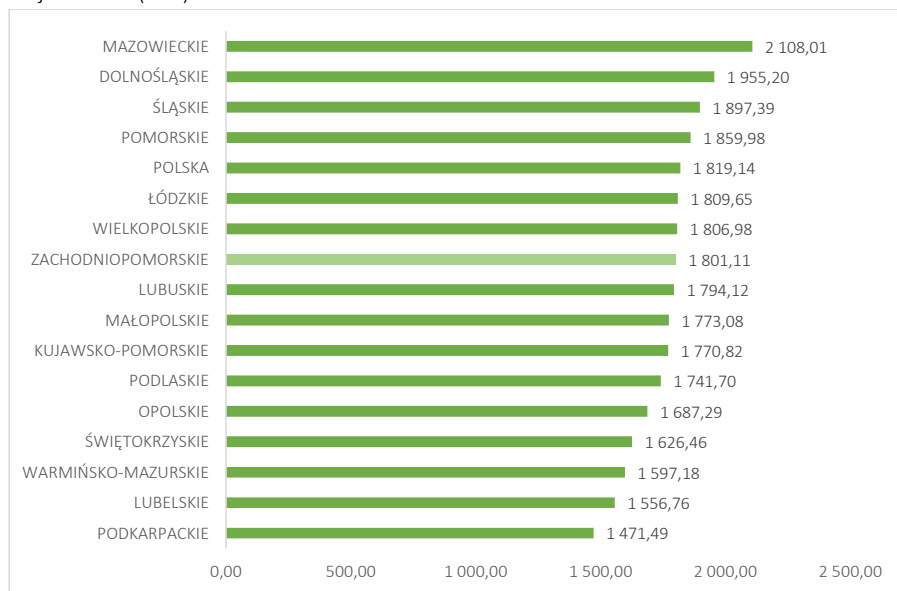
Mieszkańcy województwa i ich sytuacja materialna.

W województwie zachodniopomorskim w końcu 2020 r. mieszkało 1 688 047 osób – najwięcej w M. Szczecinie (398 255 osób) oraz w powiecie stargardzkim (120 132 osoby), M. Koszalinie (106 235). W miastach mieszka 68,3% z nich, a na wsiach – 31,7%. Mężczyźni stanowią 48,6%, a kobiety – 51,4% mieszkańców, przy czym na terenach wiejskich nieco więcej jest mężczyzn (50,4%), a w miastach przewaga kobiet jest jeszcze większa (52,3% wobec 47,7% mężczyzn). Przeciętny **miesięczny dochód rozporządzalny na 1 osobę** w województwie zachodniopomorskim w roku 2019 wyniósł 1801,11 PLN (nieco niższy niż średnia dla Polski – 1819,18 PLN), co sytuuje województwo to w środku rankingu regionów – na ósmym miejscu (najwyższa wartość wskaźnika – w mazowieckim (2108,01), najniższa – w podkarpackim (1471,49) vide wykres poniżej). Wartość wskaźnika wzrosła w województwie o niemal 2,5x (236%) w porównaniu z 2019 r., jest to jednak wzrost relatywnie niewielki (13 miejsce wśród województw).

W regionie występuje przy tym **stosunkowo duże zróżnicowanie przeciętnego dochodu** – wartość współczynnika Giniego wyniosła w 2019 r. 28,5 i wyższa była jedynie w regionie warszawskim stołecznym, woj. lubelskim oraz kujawsko-pomorskim¹⁶⁵.

¹⁶⁵ „Dochody i warunki życia ludności Polski – raport z badania EU-SILC 2019”, GUS, Warszawa 2021, str. 19. Woj. mazowieckie analizowane jest w rozbiu na region warszawski stołeczny i mazowiecki regionalny.

Wykres 39. Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 osobę w 2019 r. wg województw (PLN).

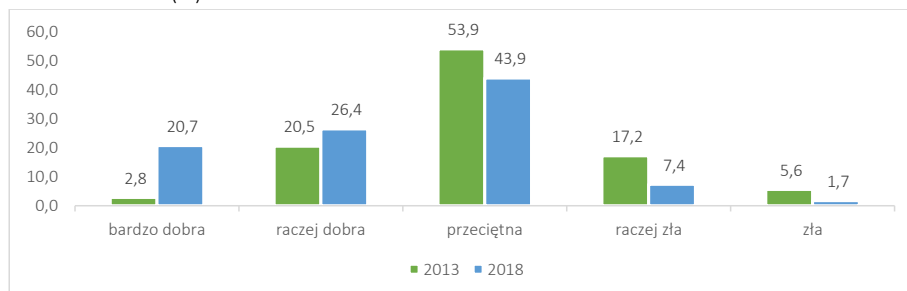

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

Z subiektywnego punktu widzenia, mieszkańcy województwa najczęściej oceniają swoją sytuację materialną jako przeciętną (43,9%) lub raczej dobrą (26,4%), a tylko 1,7% mieszkańców uważa sytuację za złą (najnowsze dane pochodzą z 2018 r.). Średnia ocena w skali 1 do 5 w 2018 r. wyniosła 3,57, co jest przeciętnym wynikiem na tle kraju (9. miejsce wśród regionów). Co ciekawe, korelacja między wartością przeciętnego rozporządzalnego dochodu jest umiarkowana ($r=0,55$): istnieją regiony, w których subiektywna ocena jest stosunkowo wysoka, a sam dochód – niski (opolskie) lub też dochód jest stosunkowo wysoki, a subiektywna ocena – bardzo niska (łódzkie).

Subiektywna ocena sytuacji materialnej znacząco poprawiła się na przestrzeni lat 2013-2018. W 2013 r. jako dobrą lub bardzo dobrą swoją sytuację oceniało 23,3% badanych mieszkańców województwa zachodniopomorskiego, a w 2018 r. – już 47,1% (wzrost o 23,8 pp.). Jest to jeden z najwyższych wzrostów w Polsce – czwarty po woj. warmińsko-mazurskim, lubuskim i małopolskim.

Wykres 40. Subiektywna ocena sytuacji materialnej w województwie zachodniopomorskim w 2013 i 2018 r. (%).

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

Jednocześnie badani w ramach projektu EU-SILC mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego często deklarowali **brak możliwości pokrycia z własnych środków nieoczekiwanego wydatku w wysokości 1350 zł**. Odsetek gospodarstw domowych, które tak deklarowały, wynosił w 2019 r. 41,6% – wyższy wystąpił tylko w województwie kujawsko-pomorskim (42,7%), a najniższą wartość przyjmował wskaźnik w regionie warszawskim stołecznym (22,3%) oraz w województwie podlaskim (30,0%). Na tygodniowy odpoczynek rodziny raz w roku nie może sobie pozwolić 37,8% gospodarstw domowych (sytuacja przeciętna na tle kraju – 8. miejsce wśród regionów), a na **ogrzewanie mieszkania odpowiednio do potrzeb** – 6,7% (4. miejsce w kraju po świętokrzyskim, podkarpackim i lubuskim).

Podsumowując, sytuację materialną mieszkańców można ocenić jako przeciętną, przy czym mamy do czynienia ze znaczącymi nierównościami i obszarami gorszej sytuacji. Deklaracja braku możliwości pokrycia niespodziewanych wydatków wskazuje na doświadczenie braku stabilności stosunkowo częste wśród mieszkańców.

Obszary ubóstwa i deprivacji

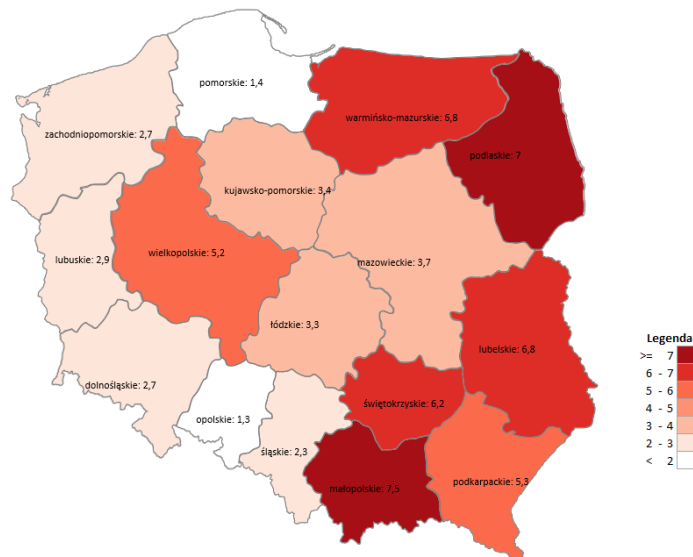
W województwie cały czas występuje problem **ubóstwa i wykluczenia społecznego**. GUS dysponuje danymi na temat trzech wskaźników ubóstwa – Odsetek osób w gosp. dom. o wydatkach poniżej:

- Granicy ubóstwa skrajnego, tj. minimum egzystencji. Poziom minimum egzystencji obliczany przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych (IPiSS) - jako granica ubóstwa skrajnego. Minimum egzystencji wyznacza poziom zaspokojenia potrzeb, poniżej którego występuje biologiczne zagrożenie życia oraz rozwoju psychofizycznego człowieka;
- Relatywnej granicy ubóstwa - 50% średnich wydatków (ekwiwalentnych) gospodarstw domowych;

- Ustawowej granicy ubóstwa – jest to kwota, która zgodnie z obowiązującą ustawą uprawnia do ubiegania się o przyznanie świadczenia z pomocy społecznej.

W zakresie **ubóstwa skrajnego** województwo zachodniopomorskie należy do regionów, w których odsetek osób w gospodarstwach domowych znajdujących się poniżej tej granicy jest niski. Region znajduje się na czwartym miejscu w rankingu województw licząc od województwa o najniższym odsetku (opolskie – 1,3%); najwyższy odsetek wystąpił w województwie małopolskim (7,5%) – vide mapa poniżej.

Mapa 16. Odsetek osób w gospodarstwach domowych znajdujących się poniżej granicy ubóstwa skrajnego w 2019 r. wg województw.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

W całej Polsce wartość tego wskaźnika znacząco spadła w latach 2005-2020, a w WZP spadek ten należał do najwyższych – po woj. pomorskim (13,5 pp.), warmińsko-mazurskim (12 pp.) i dolnośląskim (10,7 pp.).

Także poniżej **relatywnej granicy ubóstwa** znajduje się niewielki odsetek osób w regionie – 9,9% (5 miejsce w kraju po pomorskim, opolskim, dolnośląskim i śląskim; najgorsza sytuacja ma miejsce w woj. podlaskim i warmińsko-mazurskim). W tym przypadku również w 2019 r. nastąpił duży spadek w porównaniu z 2005 r. (podczas gdy w woj. podlaskim i małopolskim mieliśmy do czynienia ze wzrostem).

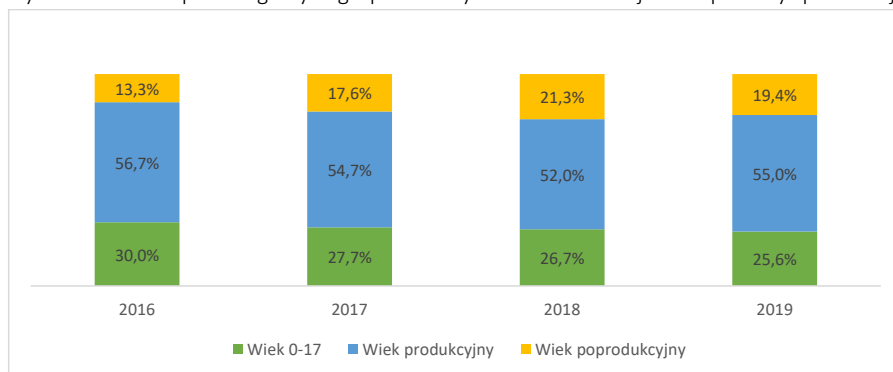
W przypadku „ustawowej” granicy ubóstwa sytuacja województwa jest nieco słabsza – plasuje się ono na 8 miejscu w rankingu województw z odsetkiem rodzin wynoszącym 7,4, jednak

nadal jest to wynik niższy niż średnia dla Polski (9,2). Najlepsza sytuacja ma miejsce w woj. pomorskim (4,2%), najgorsza – w woj. podlaskim (15,5%).

Wartość wskaźnika **liczby osób, którym decyzją przyznano świadczenia pomocy społecznej na 10 tysięcy ludności**, w województwie zachodniopomorskim spadła znacząco na przestrzeni lat 2004-2019 – z 832,2 do 328,6. O ile w 2004 r. województwo znajdowało się wśród czterech regionów o najgorszej sytuacji (po kujawsko-pomorskim, warmińsko-mazurskim i lubuskim) o tyle w 2019 r. znalazło się ono na 8 miejscu w rankingu ułożonym od najniższej do najwyższej wartości wskaźnika. Gorsza sytuacja miała miejsce w woj. warmińsko-mazurskim, kujawsko-pomorskim, świętokrzyskim, podlaskim, lubuskim, podkarpackim i lubelskim.

Do beneficjentów pomocy społecznej należą przede wszystkim osoby w wieku produkcyjnym, jednak ich udział w ogólnej liczbie beneficjentów spada, **rośnie natomiast udział grupy osób w wieku poprodukcyjnym**, co przedstawia poniższa tabela.

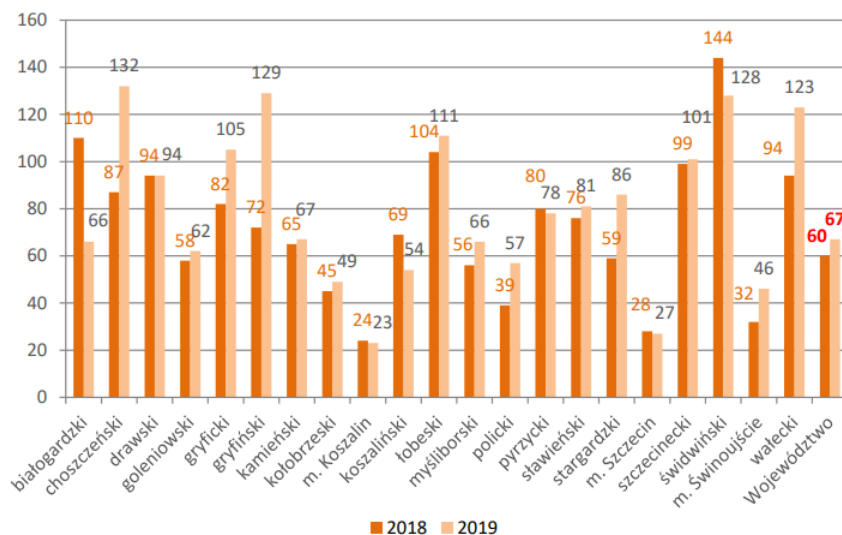
Wykres 41. Udział poszczególnych grup wiekowych wśród beneficjentów pomocy społecznej.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: „Ocena zasobów pomocy społecznej w roku 2019”, ROPS Szczecin 2020.

Zasięg wykluczenia społecznego jest silnie zróżnicowany wewnętrznie. W ramach corocznej oceny zasobów pomocy społecznej wyliczany jest **wskaźnik deprywacji lokalnej** – liczba osób korzystających z pomocy społecznej na 1000 mieszkańców. Najwyższe wartości tego wskaźnika występują w powiatach położonych w centralnej i wschodniej części województwa, pozbawionych silnych ośrodków miejskich i dalekich od dużych miast, w których stosunkowo najgorsza jest sytuacja na rynku pracy. Do powiatów o najwyższym poziomie wskaźnika deprywacji lokalnej należą świdwiński, białogardzki, łobeski, szczecinecki i wałecki. Najmniej beneficjentów pomocy społecznej na 1000 mieszkańców jest w miastach na prawach powiatu (Koszalin, Szczecin) oraz w powiecie kołobrzeskim, w powiatach znajdujących się w pobliżu Szczecina – polickim, goleniowskim i stargardzkim oraz w powiecie myśliborskim.

Wykres 42. Wskaźnik deprywacji lokalnej – liczba osób korzystających z pomocy społecznej na 1000 mieszkańców województwa zachodniopomorskiego wg powiatów.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: „Ocena zasobów pomocy społecznej w roku 2019”, ROPS Szczecin 2020.

Jak wskazuje „Analiza sytuacji społeczno-ekonomicznej województwa zachodniopomorskiego w obszarach oddziaływania Europejskiego Funduszu Społecznego”¹⁶⁶, istnieją dwa skupiska gmin w centrum województwa, w których wartość tego wskaźnika była w 2016 r. największa:

- na styku powiatów szczecińskiego, świdwińskiego i białogardzkiego: Grzmiąca, Barwice, Połczyn-Zdrój, Ostrowice, Brzeźno, Tychowo
- na styku powiatów drawskiego i stargardzkiego: Kalisz Pomorski, Dobrzany, Suchań.

Głównymi powodami dla których osoby korzystają z pomocy społecznej w województwie zachodniopomorskim w 2019 r. były: **ubóstwo** (24,4% przypadków), **długotrwała lub ciężka choroba** (22,4%) i **niepełnosprawność** (17,6%). Nastąpiły w tym zakresie znaczące zmiany w ostatnich latach. W 2014 r. po ubóstwie (26,7%) najczęstszą przyczyną korzystania ze świadczeń było bezrobocie (24,8%). Na przestrzeni lat spadł odsetek beneficjentów pomocy społecznej z tytułu bezrobocia (-7,6 pp.), ubóstwa (-2,3%), natomiast wzrósł – z tytułu **długotrwałej lub ciężkiej choroby** (7,5 pp.) i **niepełnosprawności** (3,4 pp.).

Sytuacja w obszarze ubóstwa i wykluczenia społecznego w województwie uległa zatem na przestrzeni lat znaczącym zmianom. Przez lata ważną przyczyną wykluczenia społecznego było bezrobocie, obecnie coraz istotniejsze stają się przyczyny związane z ogólną tendencją

¹⁶⁶ Analiza sytuacji społeczno-ekonomicznej województwa zachodniopomorskiego w obszarach oddziaływania Europejskiego Funduszu Społecznego, Zachodniopomorskie Regionalne Obserwatorium Terytorialne, Szczecin 2018.

starzenia się społeczeństwa. Jednocześnie nadal występują w województwie obszary szczególnie zagrożone wykluczeniem społecznym, zwłaszcza obszary wiejskie położone w centrum i na południowym wschodzie województwa.

Gospodarstwa utrzymujące się ze źródeł niezarobkowych.

Dane dotyczące odsetka gospodarstw domowych **utrzymujących się głównie z niezarobkowych źródeł** na poziomie wojewódzkim zbierane są w ramach narodowych spisów powszechnych. W 2002 r. w ramach NSP zdiagnozowano, że w województwie zachodniopomorskim gospodarstw domowych utrzymujących się głównie z niezarobkowych źródeł utrzymania było 43,8% i wynik ten był nieco wyższy od średniej polskiej (43,0%), dając województwu 10 miejsce wśród regionów (najmniej – w woj. mazowieckim (37,9%), najwięcej – w woj. świętokrzyskim (46,4%)). W 2011 r. odsetek ten spadł do 36,9%, i także należał do wysokich – wyższy wystąpił tylko w woj. lubelskim, łódzkim, świętokrzyskim i śląskim.

Bardziej szczegółowe dane gromadzone są na poziomie krajowym (EU-SILC i inne) i mogą one rzucić światło także na sytuację w WZP. Gospodarstwa domowe utrzymujące się z niezarobkowych źródeł występują częściej na wsi niż w mieście (w 2015 r. na wsi stanowiły one w skali kraju 35,1% (w tym z emeryturą lub rentą jako głównym źródłem – 31,8%), a w mieście – 40,6% (w tym z emeryturą lub rentą jako głównym źródłem – 35,4%))¹⁶⁷. Najwyższy odsetek gospodarstw utrzymujących się głównie z emerytur i rent występuje w miastach 100-199 tys., a najniższy – w miastach 500 tys. i więcej mieszkańców, zaś odsetek gospodarstw utrzymujących się z innych niezarobkowych źródeł najwyższy jest w miastach 500 tys. i powyżej mieszkańców, a najniższy – na wsi. Wg badania EU-SILC 2019, przeciętna liczba osób w gospodarstwie domowym emerytów wyniosła 1,82, rencistów – 1,55, zaś utrzymujących się z innych niezarobkowych źródeł – 3,31. Pod względem wykształcenia w gospodarstwach domowych osób utrzymujących się ze źródeł niezarobkowych znacząco wyższy niż w ogólnej populacji jest odsetek osób z wykształceniem podstawowym, zaś znacząco niższy – osób z wykształceniem wyższym. W gospodarstwach domowych utrzymujących się głównie z rent najwyższy był odsetek gospodarstw deklarujących brak możliwości pokrycia z własnych środków nieoczekiwanego wydatku w wysokości 1350 zł (66,2% wobec 33,5% w ogólnej populacji), niekorzystną sytuację finansową deklarowały także gospodarstwa utrzymujące się z innych niezarobkowych źródeł (63%). W tej ostatniej grupie aż 45,7% respondentów twierdzi, że przy aktualnym dochodzie „wiążą koniec z końcem” z trudnością lub z wielką trudnością (w przypadku gospodarstw emerytów jest to 22,6%, rencistów – 44,1%, w ogólnej populacji – 18,3%)¹⁶⁸.

¹⁶⁷ Sytuacja społeczno-ekonomiczna gospodarstw domowych w latach 2000-2015. Różnicowanie miasto-wieś, GUS, Warszawa 2016, str. 58.

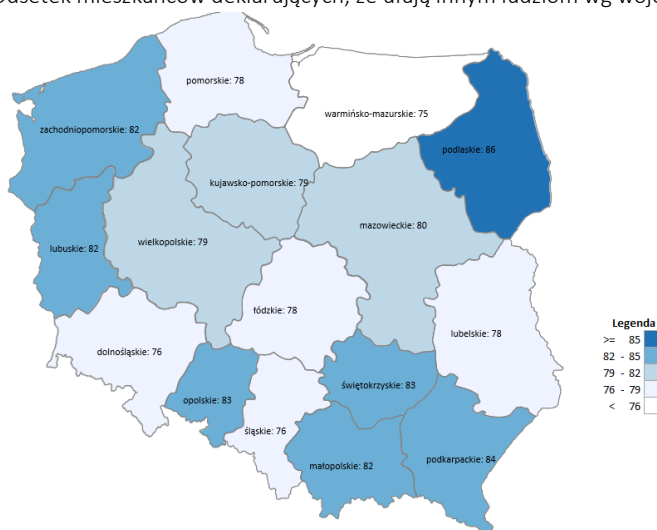
¹⁶⁸ Dochody i warunki życia ludności Polski – raport z badania EU-SILC 2019, GUS, Warszawa 2021.

Kapitał społeczny.

Miarą kapitału społecznego jest wzajemne zaufanie, zaufanie do instytucji, stopień zadowolenia z życia oraz z miejsca zamieszkania, frekwencja wyborcza i poczucie bezpieczeństwa. Województwo zachodniopomorskie charakteryzuje się **przeciętnym zadowoleniem mieszkańców z miejsca zamieszkania** w porównaniu z innymi regionami. 82% osób w wieku 16 i więcej deklarowało w 2018 r., że są zadowolone albo bardzo zadowolone z miejsca zamieszkania, co daje zachodniopomorskiemu 8 miejsce w rankingu województw – najczęściej zadowolonych było w woj. małopolskim (86%), a najmniej – w łódzkim (71%). Jest to jednak **region osób relatywnie zadowolonych z życia** (zadowolenie takie deklarowało 85% osób w wieku 16 i więcej; najczęściej zadowolonych było w woj. wielkopolskim (88%), a najmniej – w lubelskim (76%))¹⁶⁹.

Wartości wskaźników zaufania na tle innych regionów są stosunkowo wysokie. Ogólnie do ludzi zaufanie deklaruje 82% mieszkańców województwa, co plasuje je na piątym miejscu w kraju (po podlaskim, podkarpackim, świętokrzyskim i opolskim), zaufanie do sąsiadów – 77% (5. miejsce ex aequo z podlaskim i po małopolskim, wielkopolskim, podkarpackim i opolskim), a zaufanie do nieznanym – 41% (drugie miejsce po świętokrzyskim).

Mapa 17. Odsetek mieszkańców deklarujących, że ufają innym ludziom wg województw (%).

Źródło: Regionalne zróżnicowanie jakości życia w 2018 r. Wyniki Badania spójności społecznej 2018, informacja sygnalna, GUS, Warszawa 2019.

¹⁶⁹ Regionalne zróżnicowanie jakości życia w 2018 r. Wyniki Badania spójności społecznej 2018, informacja sygnalna, GUS, Warszawa 2019.

Zachodniopomorskie charakteryzuje się też stosunkowo **niskim zaufaniem do władz samorządowych** – takie zaufanie deklarowało 53% mieszkańców; niższe wystąpiło jedynie w trzech województwach – podlaskim, dolnośląskim i łódzkim (dla porównania, w opolskim władzom lokalnym ufa 61% mieszkańców).

Niska jest też frekwencja w wyborach samorządowych. W 2018 r. frekwencja w wyborach do sejmików województw wyniosła 52,2% (14. miejsce wśród regionów, niższa wartość wskaźnika jedynie w woj. warmińsko-mazurskim i opolskim), a w wyborach do rad powiatów – 52,3% (13. miejsce przed lubuskim, warmińsko-mazurskim i opolskim), zaś w **wyborach do rad gmin** także 52,3%, co daje województwu 14. miejsce (gorszy wynik osiągnęło tylko warmińsko-mazurskie i opolskie).

Najwyższa frekwencja w wyborach do rad gmin wystąpiła w powiatach polickim i kamieńskim i gryfickim, a wg gmin – w Ustroniu Morskim, Nowym Warpnie i Karnicach. Najniższa – w **powiatach łobeskim, myśliborskim i szczecineckim**; w gminach Rymań, Dolice i Pełczyce.

Frekwencja w **wyborach do Sejmu** rośnie w całej Polsce, w tym w zachodniopomorskim, region pozostaje na niskim miejscu w rankingu pod tym względem (w 2019 r. - 11 miejsce z frekwencją 57,9%; dla porównania w 2005 r. – także 11 miejsce z frekwencją 37,2%).

Poziom **poczucia bezpieczeństwa** mieszkańców woj. zachodniopomorskiego jest przeciętny na tle innych regionów – „bardzo bezpiecznie” lub „raczej bezpiecznie” chodząc po zmroku czuje się 90% mieszkańców, ale odsetek tych, którzy czują się „bardzo bezpiecznie” jest najniższy (13% – dla porównania w woj. wielkopolskim jest to 26%, a w podlaskim, pomorskim i mazowieckim – 25%).

Kapitał społeczny województwa jest więc zróżnicowany w zależności od zastosowanych mierników. O ile jego wymiar prywatny, dotyczący relacji między ludźmi można oceniać pozytywnie, o tyle niski jest jego wymiar polityczny i zaangażowanie mieszkańców w sprawy publiczne.

Warunki mieszkaniowe.

W 2019 r. województwo zachodniopomorskie należało do regionów o stosunkowo dużej liczbie mieszkań na 1000 mieszkańców (394,3 – 4. miejsce w kraju). Powierzchnia mieszkań w przeliczeniu na osobę jest natomiast dość mała (27,9 m² w 2019 r. – 10 miejsce wśród 16 regionów). Najwyższa wartość wskaźnika liczby mieszkań na 1000 mieszkańców występuje w **powiatach i gminach nadmorskich** (M. Świnoujście, kołobrzski, kamieński; gminy Dziwnów, Międzyzdroje, Kołobrzeg) ze względu na wynajmowanie miejsc turystycznych, a także w **miastach na prawach powiatu**. Najniższa wartość wskaźnika liczby mieszkań na 1000

mieszkańców wystąpiła w powiatach pyrzyckim, gryfińskim i goleniowskim, a wg gmin: w Sławnie, Dygowie, Bielicach i Stargardzie – vide tabela poniżej.

Tabela 58. Liczba mieszkań na 1000 mieszkańców w 2019 r. w powiatach województwa zachodniopomorskiego.

Powiat	Liczba mieszkań na 1000 mieszkańców w 2019 r.
m. Świnoujście	518,0
kołobrzeski	467,3
kamieński	462,2
m. Szczecin	455,9
m. Koszalin	440,3
szczecinecki	368,3
policki	361,9
wałeccki	361,9
koszaliński	359,0
świdwiński	359,0
białogardzki	358,9
drawski	358,5
stargardzki	351,6
łobeski	350,9
gryficki	348,7
choszczeński	346,9
myśliborski	345,7
sławieński	343,0
goleniowski	340,0
gryfiński	335,7
pyrzycki	328,2

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS.

Jak wskazuje GUS, „w porównaniu z warunkami mieszkaniowymi w kraju, mieszkania województwa zachodniopomorskiego częściej były wyposażone w instalacje wodociągowe, posiadały łazienkę oraz centralne ogrzewanie”¹⁷⁰. Zasoby mieszkaniowe gmin obejmowały w 2019 r. 49 716 mieszkań i **sukcesywnie maleją** na przestrzeni ostatnich lat (o 25% w porównaniu z 2009 r.). Jak wskazuje „Ocena zasobów pomocy społecznej”, liczba mieszkań socjalnych kształtuje się na tym samym poziomie, przy czym w latach 2016-2019 odnotowywano spadek liczby oczekujących na mieszkanie socjalne. Sytuacja mieszkaniowa

¹⁷⁰ Raport o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa zachodniopomorskiego 2020, Urząd Statystyczny w Szczecinie, Szczecin 2021, str. 86.

w regionie jest więc przeciętna. Należy zwrócić szczególną uwagę na malejące zasoby mieszkań komunalnych – przy jednocześnie wysokich cenach w dużych miastach może to prowadzić do wzrostu trudności mieszkaniowych w młodszych pokoleniach.

Dostęp do usług społecznych.

Jak wskazuje opracowanie dotyczące delimitacji Specjalnej Strefy Włączenia na obszarze województwa¹⁷¹, najlepsza dostępność do usług publicznych koncentruje się wokół dużych miast w regionie, zaś w znacznej części województwa można zaobserwować koncentrację niskich wartości wskaźników dostępności do edukacji, ochrony zdrowia oraz dostępności transportowej (przede wszystkim w gminie wiejskiej Wałcz, oraz w gminach Szczecinek i Brojce). W ramach corocznej „Oceny zasobów pomocy społecznej” wskazano, iż w 2019 r. pomocy i wsparcia udzielono 114 219 osobom (liczba ta spada od 2017 r.). Długotrwale korzystający ze świadczeń stanowią 54,7% ogółu korzystających. Świadczenia pieniężne otrzymało 35 338 osób. Największy odsetek osób, którym przyznano świadczenia pieniężne w liczbie osób, którym przyznano świadczenia ogółem, wystąpił w powiatach myśliborskim i w m. Szczecinie. Natomiast ze świadczeń niepieniężnych skorzystało 25 420 osób (najwyższy odsetek – w powiatach sławieńskim, białogardzkim i szczecineckim).

W województwie funkcjonują 42 Środowiskowe Domy Samopomocy. W 2019 r. 36 osób oczekiwało na miejsce w takiej placówce (łączna liczba miejsc wyniosła 1549, co oznacza, że zapotrzebowanie jest zaspokojone w 97,7%). Liczba miejsc w 36 działających w województwie Domach Pomocy Społecznej wyniosła 4116, a w końcu 2018 r. na miejsca w DPS-ach oczekiwało 515 osób. Wartość wskaźnika zaspokojenia zapotrzebowania na miejsca w DPS-ach w 2019 r. wyniósł około 59%. **Deficyt miejsc występuje głównie w Szczecinie** (wartość wynosi 38%), w mniejszych miejscowościach, jak wskazuje raport, placówki dysponują wolnymi miejscami.

Autorzy raportu wskazują także na następujące wnioski dotyczące dostępu do usług społecznych w województwie¹⁷²:

- ubywa niespokrewnionych rodzin zastępczych; ponad 60% dzieci, z których sądy zdjęły pieczę rodziców naturalnych, wychowuje się wśród bliskich (przede wszystkim dziadków), często jednak „niewydolnych wychowawczo, powielających błędy rodzicielskie z okresu wychowywania własnych dzieci”;
- brak miejsc opieki i rehabilitacji dla osób przewlekle chorych i niepełnosprawnych;
- braki w zakresie usług środowiskowych (brak mieszkań wspomaganych i chronionych);

¹⁷¹ Specjalna Strefa Włączenia na obszarze województwa zachodniopomorskiego oraz planowane kierunki działań interwencyjnych, Zachodniopomorskie Regionalne Obserwatorium Terytorialne, Szczecin, marzec 2020, str. 16.

¹⁷² Ocena zasobów pomocy społecznej za rok 2019 dla województwa zachodniopomorskiego, ROPS w Szczecinie 2020, str. 37.

- brak środków systemowych na usługi asystencji osobistej „(nie licząc okresowej pomocy z projektów EFS)”; efektem jest kolejka do miejsc w domach pomocy społecznej – „najdroższej z form opieki, ale też najbardziej ograniczającej niezależność i samostanowienie człowieka”;
- utrudnione zapewnienie form nieinstytucjonalnych, „choćby ze względu na brak wzorców organizowania opieki środowiskowej nad osobami starszymi czy z niepełnosprawnością”¹⁷³.

Najważniejsze problemy występujące w obszarze tematycznym

Jeszcze kilka lat temu, jak wskazuje analiza na portalu eRegion¹⁷⁴, województwo zachodniopomorskie należało do regionów o największym zagrożeniu wykluczeniem społecznym i było obszarem wielu deficytów, związanych w dużej mierze z zaszłościami historycznymi (likwidacja Państwowych Gospodarstw Rolnych po 1989 r., likwidacja dużych państwowych zakładów pracy włącznie ze Stoczną Szczecińską, ogromny kryzys na rynku pracy w latach 2001-2004). W ostatnich latach sytuacja w zakresie wykluczenia społecznego poprawiła się zarówno w ujęciu bezwzględny, jak i relatywnym – w odniesieniu do innych regionów. Jeżeli analizie poddane zostanie województwo jako całość, można ocenić sytuację w tym obszarze jako przeciętną. Bardziej niepokojących wniosków dostarcza jednak analiza uwzględniająca zróżnicowanie wewnętrzne, wskazująca na duże zróżnicowanie poziomu życia w zależności od miejsca zamieszkania. Najbliższe lata pokażą także, czy zróżnicowanie to nasili się pod wpływem pandemii COVID-19, czy przeciwnie, osłabnie. Poniższa lista najważniejszych problemów w wybranym obszarze tematycznym zaczyna się zatem od problemu związanego ze zróżnicowaniem geograficznym:

- 1) Występowanie obszarów trwałego ubóstwa w centralnej i wschodniej części województwa.

Przedstawiony w cytowanym już wcześniej materiale pt. „Specjalna Strefa Włączenia...” syntetyczny miernik ubóstwa obejmuje wskaźniki takie jak: udział wydatków na zasiłki, pomoc w naturze oraz składek na ubezpieczenia rentowe i emerytalne w wydatkach gminnych ogółem; kwota wypłaconych dodatków na 1 mieszkańca; udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku oraz udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem. Poniższa mapa wskazuje na znaczące zróżnicowanie wewnętrzne. Obok obszarów o względnie dobrej sytuacji (należą do nich przede wszystkim: miasta na prawach powiatu i gminy w obszarach metropolitalnych (wokół Szczecina: Dobra (Szczecińska), Kołbaskowo, Kobylanka, Goleniów; wokół Koszalina: Mielno, Biesiekierz, Świeszyno, Manowo;

¹⁷³ Tamże.

¹⁷⁴ <http://eregion.wzp.pl/obszary/spojnosc-spoleczna>, dostęp: 29.05.2021

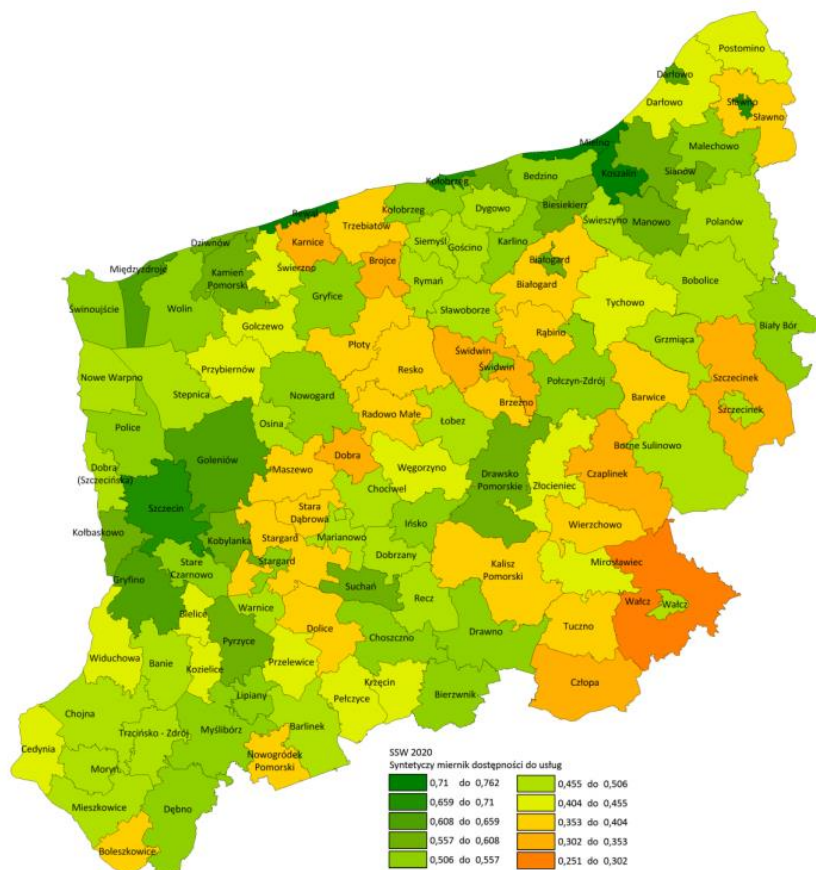
gminy turystyczne w pasie nadmorskim (Kołobrzeg, Rewal, Mielno, Świnoujście)) istnieją także **obszary strukturalnego ubóstwa** składające się z grup gmin przekraczających granice powiatów (Recz-Kalisz Pomorski-Złocieniec-Połczyn Zdrój-Brzeźno-Barwice) i pojedynczych gmin w pozostałej części województwa (Biały Bór – gmina peryferyjna o najniższej wartości wskaźnika¹⁷⁵, Karlino, Brojce, Widuchowa, Kozielice, Człopa).

2) Zróżnicowanie terytorialne pod względem dostępu do usług publicznych.

Jak wskazano wcześniej, na obszarze województwa występuje istotne zróżnicowanie terytorialne dostępności do usług publicznych. Analiza syntetycznego miernika dostępności do usług publicznych (obejmującego wskaźniki takie jak odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym, średni wynik egzaminu gimnazjalnego, liczba ludności na 1 placówkę biblioteczną, liczba porad lekarskich na 1000 mieszkańców, liczba podmiotów gospodarczych z sekcji R (kultura, rozrywka i rekreacja) na 1000 mieszkańców oraz dostępność transportowa (kołowa) do miasta regionalnego) wskazuje na kilka obszarów deficytu, przede wszystkim w południowo-wschodniej części województwa (gmina wiejska Wałcz, gminy Człopa, Tuczno, Czaplinek, Wierzchowo, Kalisz Pomorski, Barwice i Szczecinek) oraz w rozciągającym się z północy na południe pasie gmin w powiatach kołobrzeskim, łobeskim, świdwińskim, oraz na peryferiach powiatu goleniowskiego i stargardzkiego (Karnice, Trzebiatów, Brojce, Płoty, Resko, Świdwin, Brzeźno, Radowo Małe, Dobra, Maszewo, Stara Dąbrowa, gmina wiejska Stargard, Dolice). Z kolei najlepsza jest sytuacja w największych miastach (Szczecin, Koszalin), w gminach je otaczających (Gryfino, Kołbaskowo, Goleniów, Kobylanka, Biesiekierz, Manowo, Sianów) i w wybranych turystycznych gminach nadmorskich (Mielno, Darłowo gm. miejska, Rewal, Międzyzdroje). Dane na ten temat przedstawia poniższa mapa.

¹⁷⁵ Im niższa wartość, tym większe zagrożenie ubóstwem.

Mapa 18. Syntetyczny miernik dostępności do usług publicznych wg powiatów woj. zachodniopomorskiego.

Źródło: Specjalna Strefa Włączenia na obszarze województwa zachodniopomorskiego oraz planowane kierunki działań interwencyjnych, Zachodniopomorskie Regionalne Obserwatorium Terytorialne, Szczecin, marzec 2020, str. 16.

- 3) Rosnąca grupa osób wykluczonych społecznie ze względu na długotrwałą lub ciężką chorobę oraz niepełnosprawność.

Przez wiele lat najważniejszą przyczyną ubóstwa i wykluczenia społecznego w województwie zachodniopomorskim było bezrobocie. Choć nadal, jak wskazuje rozdział o rynku pracy, pozostaje ono problemem, to na pierwszy plan zaczynają wysuwać się trudności grupy osób długotrwale lub ciężko chorych i osób z niepełnosprawnościami, które należą do największych grup klientów pomocy społecznej. Problem ten będzie narastał ze względu na tendencję do starzenia się społeczeństwa. Jednocześnie, jak wskazano w rozdziale na temat rynku pracy,

istnieje mało miejsc pracy i możliwości aktywizacji zawodowej osób z niepełnosprawnościami. Jak wskazano wcześniej, utrudniony jest przepływ osób z WTZ i ZAZ na otwarty rynek pracy, co powoduje utrzymywanie się dużej liczby osób z niepełnosprawnościami w strefie zagrożenia wykluczeniem społecznym.

4) Niedostosowanie systemu pomocy społecznej do potrzeb.

Od kilku lat autorzy „Oceny zasobów pomocy społecznej” zwracają uwagę na niedostosowanie systemu pomocy społecznej do realnych potrzeb. Dużą część pomocy społecznej stanowią świadczenia pieniężne, które, choć niezbędne dla zaspokojenia podstawowych potrzeb, nie stanowią narzędzi motywujących do zmiany życiowej i ułatwiającej zmianę w kierunku usamodzielnienia. „Obecne formy pracy socjalnej w systemie pomocy społecznej są niewystarczające i nieadekwatne w stosunku do zmieniającego się spektrum potrzeb” – wskazują autorzy „Oceny” z 2019 r., zaś rok wcześniej wskazywano, iż „narzędzia wypracowane na przełomie lat 90 i 2000, ogólnie, nie przystają do realnych problemów beneficjentów pomocy społecznej na Pomorzu Zachodnim”. Jednocześnie występuje problem braku miejsc opieki w systemie usług stacjonarnych wobec mieszkańców przewlekłe chorych, dotkniętych demencją i niepełnosprawnością (DPS, ŚDS), przy jednocześnie utrudnionym procesie deinstytucjonalizacji usług.

Czynniki wpływające na obszar

Demografia.

Jak wskazano w rozdziale dotyczącym rynku pracy, w województwie mamy do czynienia z najwyższym wśród polskich regionów wzrostem odsetka osób w wieku poprodukcyjnym w latach 2004-2019. Jest to czynnik istotnie wpływający na sytuację w zakresie ubóstwa i wykluczenia społecznego.

Tabela 59. Wzrost odsetka osób w wieku poprodukcyjnym w latach 2004-2019 wg województw (punkty procentowe).

WOJEWÓDZTWO	Wzrost odsetka osób w wieku poprodukcyjnym w latach 2004-2019 (pp.)
Zachodniopomorskie	8,7
Lubuskie	8,1
Śląskie	7,8
Dolnośląskie	7,7
Kujawsko-pomorskie	7,3
Warmińsko-mazurskie	7,2
Łódzkie	7,1
Opolskie	7,1

WOJEWÓDZTWO	Wzrost odsetka osób w wieku poprodukcyjnym w latach 2004-2019 (pp.)
Świętokrzyskie	6,8
Pomorskie	6,7
Wielkopolskie	6,7
Lubelskie	5,9
Podkarpackie	5,7
Mazowieckie	5,1
Małopolskie	5,1
Podlaskie	5,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

Czynniki demograficzne w naturalny sposób wpływają na sytuację w obszarze ubóstwa i wykluczenia społecznego. W ostatnich latach w województwie rośnie udział grupy osób w wieku poprodukcyjnym wśród beneficjentów pomocy społecznej. Wiąże się to z ogólną tendencją krajową, jednak w województwie zachodniopomorskim w porównaniu z innymi regionami wzrost odsetka osób w wieku poprodukcyjnym w latach 2004-2019 był największy. W związku z tym, że w większości osoby w wieku poprodukcyjnym są bierne zawodowo i borykają się z problemami takimi jak choroba czy niepełnosprawność, są także dodatkowo zagrożone wykluczeniem społecznym.

Niezbędne są w świetle tego zjawiska zmiany systemowe w kierunku podejścia znanego jako *silver economy* (srebrna gospodarka), traktującego osoby starsze podmiotowo, jako pracownika, konsumenta oraz odbiorcy usług publicznych. Dr Rafał Bakalarczyk wskazuje w raporcie, że rozwój srebrnej gospodarki wymaga zmian w trzech obszarach:

- „1) adaptacji rynku dóbr i usług do modelu, w którym bardziej uwzględnione byłyby potrzeby i możliwości starszego konsumenta,
- 2) pełniejszego wykorzystania potencjału zawodowego dojrzałych pracowników (zarówno tych na przedpolu starości jak i tych, którzy już weszli w jesień życia),
- 3) rozwoju w aspekcie ilościowym i jakościowym srebrnych segmentów rynku i polityki publicznej, np. w sferze opieki nad osobami sędziwymi”¹⁷⁶.

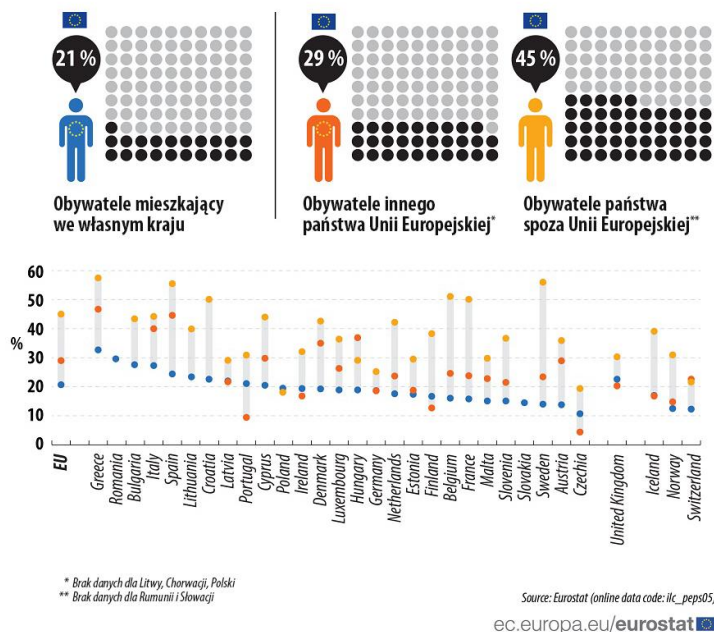
Migracje.

Istotnym w województwie zjawiskiem demograficznym jest migracja, w tym znaczny napływ imigrantów ekonomicznych. O ile w większości państw Unii Europejskiej imigranci należą do grup szczególnie zagrożonych wykluczeniem społecznym, to w Polsce problem ten praktycznie

¹⁷⁶ Bakalarczyk R., Srebrna gospodarka. W poszukiwaniu odpowiedzi na starzenie się społeczeństwa, <https://nowakonfederacja.pl/raport/srebrna-gospodarka-w-poszukiwaniu-odpowiedzi-na-starzenie-sie-spoleszenstwa/7-najwazniejsze-wnioski/>, dostęp: 29.05.2021.

nie występuje, gdyż większość imigrantów to osoby pracujące (przede wszystkim z Ukrainy i Białorusi).

Wykres 43. Zagrożeni ubóstwem i wykluczeniem społecznym jako procent osób w wieku 20-64 w 2018 r. w różnych grupach wg pochodzenia w państwach Unii Europejskiej.

Źródło: Eurostat.

Inne czynniki.

Wykluczenie społeczne i ubóstwo są skutkami zmian sytuacji, nietrafnych działań i zaniechań w innych obszarach, przede wszystkim takich jak przedsiębiorczość i rynek pracy, na te obszary z kolei wpływają niedostatki infrastruktury i usług publicznych (w tym edukacyjnych, społecznych, zdrowotnych i innych). Ograniczenie zjawisk wykluczenia społecznego i ubóstwa wymaga zatem działań kompleksowych na różnych płaszczyznach. Jak wskazano wcześniej, duża część obszarów dotkniętych strukturalnym ubóstwem boryka się z problemem, jakim jest niewystarczająca dostępność transportowa. Brak efektywnej sieci komunikacyjnej między małymi i średnimi a dużymi miastami wpływa negatywnie na rejony słabsze gospodarczo i powiększa niebezpieczeństwo ich izolowania i marginalizacji, a co za tym idzie – wzrostu wykluczenia społecznego. Niwelowaniu wykluczenia społecznego i ubóstwa sprzyjać będzie także rozwój edukacji dostosowanej do potrzeb rynku pracy oraz pozwalającej na wykształcenie silnych i licznych kadr świadczących usługi publiczne (jak wskazano wcześniej, w województwie do deficytowych zawodów należą te związane z ochroną zdrowia i opieką).

Istotny wpływ na ograniczanie obszarów wykluczenia społecznego i ubóstwa mają działania w zakresie ekonomii społecznej, omówione w kolejnym rozdziale.

Czynniki sukcesu i porażki w obszarze

W świetle dotychczas wskazanych danych można wyodrębnić szereg czynników sukcesu i porażki w obszarze wykluczenia społecznego i przeciwdziałania ubóstwu w województwie zachodniopomorskim. Zostały one opisane pokrótce poniżej.

Czynniki sukcesu.

- 1) Podejmowanie efektywnych działań na rzecz zwiększenia spójności społecznej w województwie.

Charakterystycznym dla województwa problemem jest istnienie jasno zdefiniowanych geograficznie obszarów wykluczenia społecznego w centralnej i wschodniej części województwa. Konieczne jest kontynuowanie kompleksowych działań mających na celu poprawę sytuacji w gospodarce i na rynku pracy w tych obszarach, jak również poprawa dostępności usług publicznych.

- 2) Dostosowanie systemu pomocy społecznej do zmieniającej się sytuacji.

Ze względu na spadek liczby osób bezrobotnych, i jednocześnie następujące zmiany demograficzne, zmienia się profil i potrzeby klientów pomocy społecznej. Jednocześnie narzędzia i instrumenty zmieniają się powoli. Jak wskazuje ROPS, niezbędna jest zmiana profilu pomocy społecznej na bardziej aktywizacyjny, dostarczający narzędzi do zmian życiowych.

- 3) Adekwatna odpowiedź na starzenie się społeczeństwa.

ROPS w Szczecinie w „Ocenie zasobów pomocy społecznej” już w 2017 r. wskazywał, że „Należy podjąć szeroki wachlarz działań uświadamiających służby socjalne, jak i lokalne samorządy, o konieczności diagnoz lokalnych i wdrażania działań na rzecz potencjału osób starszych, szczególnie z wykorzystaniem instrumentów ekonomii społecznej, by działać uprzedzająco wobec problemów trudności ekonomicznych grupy emerytów i rencistów”. Konieczne jest podjęcie w regionie działań mających na celu zbudowanie kompleksowej, wojewódzkiej polityki senioralnej, by zapobiec zwiększaniu się obszarów wykluczenia społecznego.

- 4) Działania na rzecz deinstytucjonalizacji opieki nad osobami starszymi i zależnymi.

Aby uniknąć zjawiska „zablokowania” systemu stacjonarnej opieki (DPS, ŚDS), konieczne jest podjęcie działań na rzecz wdrożenia i rozwoju deinstytucjonalizacji opieki nad osobami starszymi i zależnymi. Taki rodzaj opieki zwiększa też podmiotowość osób będących beneficjentami opieki.

Czynniki porażki.

- 1) Dalsza marginalizacja obszarów strukturalnego ubóstwa.

Województwo zachodniopomorskie rozwija się w sposób nierównomierny i występuje w nim dość duże zróżnicowanie poziomu życia. Dotychczasowe działania, między innymi podejmowane w ramach funduszy unijnych, zmniejszyły różnice między najsłabszymi a najsilniejszymi obszarami, jednak różnica ta nadal jest wyraźna. Jeżeli we wskazanych wcześniej obszarach strukturalnie słabszych nie nastąpi szybszy rozwój, radzenie sobie z wykluczeniem społecznym i ubóstwem na tych terenach będzie coraz trudniejsze.

- 2) Odptyw mieszkańców przy jednoczesnym starzeniu się społeczeństwa.

Tendencje demograficzne, które występują w województwie (zmniejszanie się liczby mieszkańców w połączeniu z coraz większą grupą osób w wieku poprodukcyjnym) powodują, że obciążenie demograficzne jest coraz większe, co prowadzi do pogarszania się sytuacji na rynku pracy i w obszarze usług publicznych, a co za tym idzie – do zwiększania obszarów wykluczenia społecznego.

Dotychczasowa i planowana interwencja publiczna w obszarze

Interwencja publiczna w obszarze ubóstwa i wykluczenie społeczne obejmuje przede wszystkim działania realizowane przez instytucje polityki i pomocy społecznej – na poziomie wojewódzkim jest to Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej, na poziomie powiatowym – Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie, a na poziomie gminnym Ośrodki Pomocy Społecznej. Poniższa tabela przedstawia najważniejsze działania realizowane przez samorządy.

Tabela 60. Interwencja publiczna w obszarze ubóstwa i wykluczenia społecznego – działania realizowane przez samorządy.

Rodzaj instytucji	Działania
Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej	Do zadań Zachodniopomorskiego Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej należą następujące sprawy: 1) opracowywanie, aktualizowanie i realizacja strategii wojewódzkiej w zakresie polityki społecznej będącej integralną częścią Strategii Rozwoju Województwa obejmującej w szczególności programy:

Rodzaj instytucji	Działania
	<ul style="list-style-type: none"> - przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu, wyrównywania szans osób niepełnosprawnych, pomocy społecznej, - współpracy z organizacjami pozarządowymi – po konsultacji z powiatami, 2) organizowanie kształcenia oraz szkolenia zawodowego kadr pomocy społecznej, 3) rozpoznawanie przyczyn ubóstwa oraz opracowywanie regionalnych programów pomocy społecznej wspierających samorządy lokalne w działaniach na rzecz ograniczania tego zjawiska, 4) inspirowanie i promowanie nowych rozwiązań w zakresie pomocy społecznej, 5) organizowanie i prowadzenie regionalnych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, 6) prowadzenie banku danych o wolnych miejscach w placówkach opiekuńczo – wychowawczych na terenie Województwa, 7) sporządzanie sprawozdawczości oraz przekazywanie jej właściwemu wojewodzie również w wersji elektronicznej, z zastosowaniem systemu informatycznego, 8) sporządzanie bilansu potrzeb w zakresie pomocy społecznej i przekazywanie go wojewodzie do dnia 1 marca każdego roku, 9) pełnienie funkcji instytucji właściwej w związku z udziałem Rzeczypospolitej Polskiej w koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego w przypadku przemieszczania się osób w granicach Unii Europejskiej i Europejskiego Obszaru Gospodarczego, 10) wydawanie decyzji w sprawach świadczeń rodzinnych realizowanych w związku z koordynacją systemów zabezpieczenia społecznego, 11) opracowywanie i realizacja wojewódzkich programów wyrównywania szans osób niepełnosprawnych i przeciwdziałania ich wykluczeniu społecznemu, 12) opracowywanie i przedstawianie Pełnomocnikowi Rządu do spraw Osób Niepełnosprawnych informacji o prowadzonej działalności, 13) udzielenie pomocy zakładom pracy chronionej,

Rodzaj instytucji	Działania
	<p>14) dofinansowanie robót budowlanych, dotyczących obiektów służących rehabilitacji, w związku z potrzebami osób niepełnosprawnych, z wyjątkiem rozbiórki tych obiektów,</p> <p>15) dofinansowanie kosztów tworzenia i działania zakładów aktywności zawodowej,</p> <p>16) Współpraca z organami administracji rządowej, powiatami i gminami oraz organizacjami pozarządowymi i fundacjami w realizacji zadań,</p> <p>17) opiniowanie wniosku o wpis do rejestru ośrodków przyjmujących grupy turnusowe,</p> <p>18) obsługa administracyjna Wojewódzkiej Społecznej Rady do spraw Osób Niepełnosprawnych,</p> <p>19) kontrola organizacji pozarządowych i innych podmiotów wykonujących zlecone do realizacji zadania dofinansowywane przez samorząd.</p>
Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie	<p>PCPR realizuje:</p> <p>1) zadania pomocy społecznej należące do powiatu, w tym m.in. opracowanie i realizacja powiatowej strategii rozwiązywania problemów społecznych, prowadzenie specjalistycznego poradnictwa; przyznawanie pomocy pieniężnej na usamodzielnienie oraz na kontynuowanie nauki i pomocy na zagospodarowanie osobom opuszczającym placówki opieki, pomoc w integracji ze środowiskiem osób mających trudności w przystosowaniu się do życia i in.;</p> <p>2) zadania w zakresie pieczy zastępczej należące do powiatu, w tym m.in. opracowanie i realizacja 3-letnich powiatowych programów dotyczących rozwoju pieczy zastępczej, zapewnianie dzieciom pieczy zastępczej w rodzinach zastępczych, rodzinnych domach dziecka oraz w placówkach opiekuńczo – wychowawczych i in.</p> <p>3) zadania Organizatora Rodzinnej Pieczy Zastępczej (ORPZ), w tym prowadzenie naboru kandydatów do pełnienia funkcji rodzinnej pieczy zastępczej (RPZ) i in.</p>
Ośrodki Pomocy Społecznej (na poziomie gminy)	<p>1) Obligatoryjne zadania własne gminy z zakresu pomocy społecznej, w tym m.in.: opracowanie i realizacja gminnej strategii rozwiązywania problemów społecznych, udzielanie schronienia, zapewnienie posiłku oraz niezbędnego ubrania osobom tego pozbawionym, przyznawanie i wypłacanie</p>

Rodzaj instytucji	Działania
	<p>zasiłków okresowych, przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych, praca socjalna i inne.</p> <p>2) Fakultatywne zadania własne gminy z zakresu pomocy społecznej, w tym m.in. przyznawanie i wypłacanie zasiłków specjalnych celowych, przyznawanie i wypłacanie pomocy na ekonomiczne usamodzielnienie w formie zasiłków, pożyczek oraz pomocy w naturze, prowadzenie i zapewnienie miejsc w domach pomocy społecznej i ośrodkach wsparcia o zasięgu gminnym oraz kierowanie do nich osób wymagających opieki i in.</p> <p>3) Zadania zlecone gminie z zakresu pomocy społecznej, w tym m.in. organizowanie i świadczenie specjalistycznych usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi, prowadzenie i rozwój infrastruktury ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi i in.</p>

Źródło: Ustawa o pomocy społecznej.

Z punktu widzenia rodzajów działań, pomoc społeczna dzieli się na pieniężną i niepieniężną.

Do świadczeń pieniężnych zaliczają się:

- zasiłki stałe,
- zasiłki okresowe,
- zasiłki celowe na pokrycie wydatków na świadczenia zdrowotne osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu w NFZ,
- zasiłki celowe na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego,
- zasiłki celowe na pokrycie wydatków związanych z klęską żywiołową, ekologiczną,
- specjalne zasiłki celowe,
- inne zasiłki celowe,
- pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie w formie zasiłku lub pożyczki,
- pomoc pieniężna na usamodzielnienie,
- pomoc pieniężna na kontynuowanie nauki,
- świadczenie pieniężne na utrzymanie i pokrycie wydatków związanych z nauką języka polskiego dla cudzoziemców, którzy uzyskali status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą.

Do świadczeń niepieniężnych zalicza się:

- schronienie,
- posiłek,
- ubranie,

- inna pomoc rzeczowa,
- usługi opiekuńcze,
- specjalistyczne usługi opiekuńcze,
- zasiłki celowe w formie biletu kredytowanego,
- sprawienie pogrzebu,
- pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie w naturze,
- uzyskanie odpowiednich warunków mieszkaniowych (w ramach usamodzielnienia),
- pomoc na zagospodarowanie w formie rzeczowej (w ramach usamodzielnienia),
- specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi.

Pomoc publiczna w obszarze ubóstwa i wykluczenia społecznego dotyczy tylko pośredniego wsparcia na rzecz rynku pracy, skierowanego do przedsiębiorców oraz w niektórych przypadkach – omawianej w osobnym rozdziale ekonomii społecznej.

W ramach funduszy strukturalnych w perspektywie programowania 2014-2020 interwencji publicznej w tym obszarze poświęcona była bezpośrednio oś priorytetowa VII RPO WZ 2014-2020 – „Włączenie społeczne”. Realizowane były w jej ramach następujące główne typy projektów (poza działaniami 7.3, 7.4 i 7.5 na rzecz ekonomii społecznej):

Działanie 7.1 Programy na rzecz integracji osób i rodzin zagrożonych ubóstwem i/lub wykluczeniem społecznym ukierunkowane na aktywizację społeczno-zawodową wykorzystującą instrumenty aktywizacji edukacyjnej, społecznej, zawodowej:

1. Kompleksowe programy aktywizacji społeczno-zawodowej na rzecz integracji osób i rodzin zagrożonych ubóstwem i/lub wykluczeniem społecznym obejmujące następujące typy operacji:
 - a) Instrumenty aktywizacji zawodowej uwzględniające wsparcie osób i rodzin zagrożonych ubóstwem i/lub wykluczeniem społecznym w ramach usług Centrum Integracji Społecznej, Klubu Integracji Społecznej,
 - b) Instrumenty aktywizacji zawodowej uwzględniające wsparcie osób i rodzin osób niepełnosprawnych w ramach usług Zakładu Aktywności Zawodowej oraz Warsztatów Terapii Zajęciowej,
 - c) Kompleksowe programy, realizowane na podstawie indywidualnych planów działań, obejmujące co najmniej dwie formy wsparcia spośród następujących:
 - Usługi wspierające aktywizację zawodową w tym m.in.: finansowanie trenera pracy, doradcy zawodowego,
 - Poradnictwo psychologiczne i psychospołeczne, prowadzące do integracji społecznej i zawodowej,
 - Kursy i szkolenia umożliwiające nabycie, podniesienie lub zmianę kwalifikacji i kompetencji, zawodowych oraz rozwijanie umiejętności i kompetencji społecznych, niezbędnych na rynku pracy,

- Poradnictwo zawodowe,
- Pośrednictwo pracy,
- Zatrudnienie wspomagane obejmujące wsparcie osoby z niepełnosprawnością przez trenera pracy/asystenta zawodowego u pracodawcy,
- Staże i praktyki zawodowe;
- Subsydowane zatrudnienie,
- Skierowanie do pracy w Zakładzie Aktywności Zawodowej i sfinansowanie kosztów zatrudnienia w ZAZ,
- Usługi przewyższające indywidualne bariery w integracji społecznej i powrocie na rynek pracy, w tym usługi asystenta osobistego,
- Wyposażenie lub doposażenie stanowiska pracy (wyłącznie w połączeniu z subsydiowaniem zatrudnienia); specjalistyczne (wynikające z danej niepełnosprawności i indywidualnych potrzeb) wyposażenie lub doposażenie stanowiska pracy dla zatrudnionej osoby z niepełnosprawnością,
- Jednorazowy dodatek relokacyjny,
- Wsparcie w zakresie przygotowania do uczestnictwa w warsztatach terapii zajęciowej.

d) Wsparcie realizowane przez środowiskowe domy samopomocy w celu przygotowania do uczestnictwa w warsztatach terapii zajęciowej lub podjęcia zatrudnienia.

2. Rozwój form aktywnej integracji oraz upowszechnianie aktywnej integracji i pracy socjalnej przez ośrodki pomocy społecznej oraz powiatowe centra pomocy rodzinie z wykorzystaniem usług aktywnej integracji o charakterze:
 - a) społecznym, których celem jest przywrócenie lub wzmocnienie kompetencji społecznych, zaradności, samodzielności i aktywności społecznej,
 - b) zawodowym, których celem jest pomoc w podjęciu decyzji dotyczącej wyboru lub zmiany zawodu, wyposażenie w kompetencje i kwalifikacje zawodowe oraz umiejętności pożądane na rynku pracy (poprzez m.in. udział w zajęciach w CIS, KIS lub WTZ, kursy i szkolenia zawodowe), pomoc w utrzymaniu zatrudnienia
 - c) edukacyjnym, których celem jest wzrost poziomu wykształcenia lub jego dostosowanie do potrzeb rynku pracy (m.in. edukacja formalna),
 - d) zdrowotnym, których celem jest wyeliminowanie lub złagodzenie barier zdrowotnych utrudniających funkcjonowanie w społeczeństwie lub powodujących oddalenie od rynku pracy.
3. Wzmocnienie potencjału społeczności lokalnych na obszarach rewitalizowanych - Schemat A dot. wsparcia na przygotowanie lub aktualizację programów rewitalizacji, schemat B dot. wsparcia procesu realizacji PR.

Działanie 7.2 Wsparcie dla tworzenia podmiotów integracji społecznej oraz podmiotów działających na rzecz aktywizacji społeczno-zawodowej:

1. Aktywna integracja (społeczna, edukacyjna, zawodowa, zdrowotna) osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym poprzez tworzenie podmiotów integracji społecznej, tj. Centrów Integracji Społecznej, Klubów Integracji Społecznej Zakładów Aktywności Zawodowej, Warsztatów Terapii Zajęciowej oraz podmiotów działających na rzecz aktywizacji społeczno-zawodowej (których podstawowym zadaniem nie jest działalność gospodarcza).

Działanie 7.6 Wsparcie rozwoju usług społecznych świadczonych w interesie ogólnym:

Świadczenie usług społecznych (m.in. pomocy społecznej, wsparcia rodziny i pieczy zastępczej, opiekuńczych) w celu zwiększenia ich dostępności, a także związanych z przeciwdziałaniem i zwalczaniem skutków COVID-19 oraz wykluczenia transportowego, w tym:

1. Rozwój usług asystenckich, również związanych z przeciwdziałaniem i zwalczaniem skutków COVID-19, (skierowanych do osób z niepełnosprawnościami) i opiekuńczych (skierowanych do osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu), w tym:
 - wsparcie działalności lub tworzenie nowych miejsc opieki w formach zdeinstytucjonalizowanych poprzez wsparcie dla usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych, o których mowa w ustawie z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej oraz usług asystenckich (wraz z działaniami mającymi na celu pozyskanie i szkolenie nowych opiekunów i asystentów);
 - inne usługi zwiększające mobilność, autonomię i bezpieczeństwo osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu (np. likwidowanie barier architektonicznych w miejscu zamieszkania, dowożenie posiłków, przewóz osoby potrzebującej wsparcia w codziennym funkcjonowaniu lub personelu sprawującego opiekę związane bezpośrednio z usługami świadczonymi osobie potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu w ramach projektu, w tym finansowanie środków transportu), wsparcie aktywizujące środowiska lokalne pod kątem rozwoju sąsiedzkich usług opiekuńczych;
 - wykorzystanie nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych np. teleopieki, systemów przywoławczych, systemów informacyjnych i kampanii na temat dostępności usług społecznych; sfinansowanie tworzenia i prowadzenia wypożyczalni sprzętu wspomagającego (zwiększającego samodzielność osób) i sprzętu pielęgnacyjnego (niezbędnego do opieki nad osobami potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu) oraz sprzętu rehabilitacyjnego, sfinansowanie wypożyczenia lub zakupu tego sprzętu, usługi dowożenia posiłków, przewóz do miejsca pracy lub ośrodka wsparcia;
 - poradnictwo (również zdalne), w tym psychologiczne i pedagogiczne oraz umożliwienie edukacji (również zdalnej), w tym szkoleń, praktyk i wymiany doświadczeń dla opiekunów faktycznych (w tym pomoc w uzyskaniu informacji umożliwiających poruszanie się po różnych systemach wsparcia, z których korzystanie

jest niezbędne dla sprawowania wysokiej jakości opieki i odciążenia opiekunów faktycznych);

- wsparcie (również zdalne) faktycznych opiekunów osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu (w tym pomocników domowych, szkolenia, doradztwo, doradztwo grupowe, pomoc psychologiczna, opieka wytchnieniowa, grupy samopomocowe, wsparcie za pośrednictwem instytucji w zakresie zdiagnozowanych potrzeb opiekunów) działania profilaktyczne mające na celu utrzymanie dobrostanu psychicznego i fizycznego
- wsparcie doradczo-informacyjno- edukacyjne w ramach współpracy międzysektorowej dotyczące opieki nad osobami wymagającymi wsparcia w codziennym funkcjonowaniu oraz ich otoczenia (szczególnie jednostki pomocy i integracji społecznej, jednostki ochrony zdrowia);
- wsparcie pracodawców zatrudniających osoby z zaburzeniami psychicznymi i/lub z niepełnosprawnościami (np. w formule asystenta pracodawcy/trenera pracy) – uzupełniając do działań nakierowanych na wsparcie osób z zaburzeniami psychicznymi i/lub z niepełnosprawnościami;
- pomoc specjalistyczna dla rodzin, w których funkcjonują osoby z zaburzeniami psychicznymi i z niepełnosprawnościami (w tym pomoc psychologiczna i oferta diagnostyczno – terapeutyczna dla ww. członków rodzin) - uzupełniając do działań nakierowanych na wsparcie osób z zaburzeniami psychicznymi i/lub z niepełnosprawnościami;
- Organizacja usług opiekuńczych przez jednostki samorządu terytorialnego np. w formule regrantingu;
- zakup, zabezpieczenie oraz dystrybucja środków ochrony osobistej w związku z COVID-19 oraz inne niezbędne działania związane z zapobieganiem i przeciwdziałaniem COVID-19.

2. Rozwój usług wspierania rodziny i pieczy zastępczej w tym:

- działania profilaktyczne mające na celu ograniczyć umieszczanie dzieci w pieczy zastępczej;
- działania prowadzące do odejścia od opieki instytucjonalnej, tj. od opieki świadczonej w placówkach opiekuńczo-wychowawczych powyżej 14 osób do usług świadczonych w społeczności lokalnej poprzez tworzenie rodzinnych form pieczy zastępczej oraz placówek opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego do 8 dzieci i placówek opiekuńczo-wychowawczych typu socjalizacyjnego, typu specjalistyczno-terapeutycznego lub interwencyjnego do 14 osób;
- rozwój placówek wsparcia dziennego poprzez tworzenie nowych miejsc opieki i wychowania w ramach nowych placówek wsparcia dziennego, jak również w ramach istniejących placówek rozwój istniejących placówek wsparcia dziennego;

- kompleksowe wsparcie w procesie usamodzielniania się wychowanków rodzin zastępczych lub placówek opiekuńczo – wychowawczych lub wychowanków rodzinnych domów dziecka, w tym m.in.:
 - mieszkanie wspomagane – koszty utworzenia, wyposażenia/doposażenia, opłaty i usługi dostarczane do mieszkań, opłaty stałe utrzymania mieszkania (m.in. media), usługi (np. opiekuńcze, wspierające, doradcze, treningowe);
 - pomoc pieniężna przeznaczona na usługi aktywnej integracji o charakterze społecznym, którym celem jest nabycie, przywrócenie lub wzmocnienie kompetencji społecznych, zaradności, samodzielności i aktywności społecznej. Pomoc ta może zostać przeznaczona w części na koszty utrzymania mieszkania wspomagane oraz koszty działalności socjalno - bytowej (koszty utrzymania się ponoszone przez podopiecznych w ramach treningu samodzielności) – pomoc ta może być finansowana wyłącznie w formie wkładu własnego do projektu;
 - usługi aktywnej integracji o charakterze zawodowym w systemie edukacji pozaformalnej i nieformalnej;
 - budowanie kompetencji społeczno - kulturowych w naturalnym otwartym środowisku (udział w wydarzeniach kulturalnych, sportowych, edukacyjnych w formie stacjonarnej lub wyjazdowej);
 - kursy, szkolenia, superwizje, konsultacje, trening facylitacji, mediacje, coaching dla trenerów i opiekunów dla osób usamodzielnianych.
- kształcenie kandydatów na rodziny zastępcze, na prowadzących rodzinne domy dziecka i na dyrektorów placówek opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego (wraz z działaniami mającymi na celu pozyskanie nowych kandydatów) oraz doskonalenie osób sprawujących rodzinną pieczę zastępczą;
- wsparcie rodzin w zakresie pełnienia ról opiekuńczo-wychowawczych w celu poprawy umiejętności rodzicielskich, zapobiegania umieszczaniu dzieci w pieczy zastępczej oraz w celu umożliwienia dzieciom będących w pieczy zastępczej powrotu do rodzin biologicznych;
- rozwój poradnictwa rodzinnego i specjalistycznego poradnictwa rodzinnego (w tym m.in. superwizja i doradztwo dla pracowników instytucji wspierających rodziny) obejmującego minimum jedną z poniższych form:
 - poradnictwo pedagogiczne i psychologiczne mające na celu wzmocnienie kompetencji rodzicielskich, poprawę relacji rodzic – dziecko, wspomaganie rozwoju dziecka,
 - poradnictwo prawne, w szczególności z obszaru prawa rodzinnego i opiekuńczego,
 - działania, które zmierzają do zażegnania problemów, których źródło tkwi w sposobie funkcjonowania rodziny oraz rodzaju więzi rodzinnych.
 - Działania profilaktyczne związane z przeciwdziałaniem skutkom COVID-19 dla dzieci przebywających w pieczy zastępczej poprzez tworzenie miejsc kwarantanny.

- Działania związane z przeciwdziałaniem skutkom COVID-19 skierowane do osób przebywających w pieczy zastępczej.
3. Wsparcie dla świadczenia i rozwoju usług w mieszkaniach chronionych i wspomaganych polegające na tworzeniu miejsc pobytu w nowo tworzonych lub istniejących w mieszkaniach chronionych lub wspomaganych dla osób lub rodzin zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym (również związanych z przeciwdziałaniem i zwalczaniem skutków COVID-19). W przypadku mieszkań wspomaganych w formie mieszkań wspieranych możliwe jest tworzenie miejsc krótkookresowego pobytu. W mieszkaniach chronionych i mieszkaniach wspomaganych w ramach wsparcia zapewnia się m.in.:
 - usługi wspierające pobyt osoby w mieszkaniu, w tym usługi opiekuńcze, usługi asystenckie;
 - usługi wspierające aktywność osoby w mieszkaniu, w tym trening samodzielności, praca socjalna, poradnictwo specjalistyczne, integracja osoby ze społecznością lokalną;
 - wykorzystanie mieszkań chronionych i wspomaganych w celu zapobiegania i minimalizowania skutków COVID-19.
 4. Wsparcie w zakresie wczesnej interwencji kryzysowej, również związanych z przeciwdziałaniem i zwalczaniem skutków COVID-19, w tym:
 - utworzenie rozległej sieci szybkich kontaktów i działań międzyinstytucjonalnych na rzecz osób, które znalazły się w nagłych sytuacjach kryzysowych (w tym z uwagi na COVID-19) m.in. poprzez:
 - sieciowanie służb z różnych dziedzin (m.in. społecznej, medycznej, psychologicznej, prawnej),
 - wypracowanie zintegrowanego systemu powiadamiania i reagowania w sytuacjach kryzysowych,
 - organizację miejsc wsparcia środowiskowego dla osób/rodzin w i po przebytych kryzysie psychicznym,
 - organizację działań edukacyjnych i profilaktycznych skierowanych zarówno do przedstawicieli służb zaufania publicznego, jak i do środowiska lokalnego.
 5. Walka z wykluczeniem transportowym poprzez realizację projektu pilotażowego „Transport na życzenie” zakładającego finansowanie wydatków związanych ze świadczeniem usług transportowych w zakresie:
 - a) wydatków związanych z wyłonieniem operatora oraz dostarczaniem usługi transportu na życzenie (w szczególności koszty przejazdów, koszty związane z postępowaniem przetargowym dotyczące wyłonienia operatora, w tym koszty doradztwa prawnego);
 - b) wydatki związane z uruchomieniem dyspozytorni (w szczególności zakup lub leasing sprzętu komputerowego, oprogramowania, gps, remont/adaptacja

pomieszczenia przeznaczonego na dyspozytornię, koszty zatrudnienia dyspozytora oraz wyposażenia jego stanowiska pracy).

Zainteresowanie instrumentami wsparcia dostępnymi w ramach RPO (poza obszarem ekonomii społecznej) **pozostawiało wiele do życzenia**. Raport z ewaluacji mid-term wskazuje na niewielkie zainteresowanie potencjalnych beneficjentów (OPS i PCPR) działaniem 7.1. Do wskazanych przyczyn tego stanu rzeczy wskazano problemy z rekrutacją beneficjentów (zmniejszająca się grupa potencjalnych uczestników projektów, coraz mniejsze zainteresowanie działaniami reintegracyjnymi) oraz problemy administracyjne OPS i PCPR (duże obciążenie administracyjne, np. trudności dotyczące zamówień publicznych)¹⁷⁷. Ponadto brakowało zainteresowania działaniami zdrowotnymi: jak wskazuje sprawozdanie z realizacji RPO WP za rok 2019, *„W ramach Regionalnego Programu Zdrowotnego w zakresie wad słuchu i mowy do konkursu nie przystąpił żaden podmiot, natomiast w zakresie wad wzroku do konkursu przystąpił tylko jeden wnioskodawca, który nie spełnił kryteriów konkursowych”*.¹⁷⁸ Zdiagnozowano natomiast duże potrzeby realizacji działań na rzecz osób z niepełnosprawnościami.

Aby osiągnąć odpowiedni efekt w obszarze ubóstwa/wykluczenia społecznego, należy realizować w kolejnym okresie programowania działania odpowiadające na zdiagnozowane potrzeby, w tym:

- 1) Dalsze wspieranie deinstytucjonalizacji opieki nad osobami starszymi, zależnymi i osobami z niepełnosprawnościami;
- 2) Wsparcie systemu pomocy społecznej w celu szybkiego reagowania na zmiany społeczne i zmiany profilu;
- 3) Realizacja działań aktywizacyjnych, wspierających zmianę życiową jako uzupełnienie dla świadczeń pieniężnych;
- 4) Silna regionalizacja wsparcia – przeznaczenie największych środków na zdiagnozowane obszary strukturalnego ubóstwa;
- 5) Wspieranie pieczy zastępczej i mieszkalnictwa komunalnego i socjalnego.

Realizacja inwestycji przy wsparciu instrumentów zwrotnych dotyczy obszaru w małym stopniu – w zakresie pośredniego wpływu poprzez rynek pracy oraz obszaru ekonomii społecznej.

Szanse rozwojowe i wyzwania dla obszaru

Do głównych szans rozwojowych w obszarze ubóstwa i wykluczenia społecznego w województwie zachodniopomorskim należą:

¹⁷⁷ „Ewaluacja mid-term...”, dz. cyt., str. 268.

¹⁷⁸ Na podstawie sprawozdań z realizacji RPO WZ 2014-2020 oraz raportu „Ewaluacja mid-term...”, dz. cyt.

- 1) Poprawa sytuacji na rynku pracy po zakończeniu pandemii COVID-19, przekładająca się na poprawę sytuacji materialnej mieszkańców;
- 2) Zwiększenie środków na bezpośrednie i pośrednie wsparcie działań w zakresie polityki społecznej (Krajowy Plan Odbudowy, Polski Ład);
- 3) Rozwój działań na rzecz osób z niepełnosprawnościami;
- 4) Działania z zakresu *silver economy*;
- 5) Fundusze w ramach okresu programowania 2021-2027.

Do głównych wyzwań dla obszaru należą:

- 1) Pogorszenie sytuacji DPS-ów i ich mieszkańców pod wpływem pandemii COVID-19;
- 2) Możliwy dalszy odpływ mieszkańców przy jednoczesnym starzeniu się społeczeństwa;
- 3) Dalsza marginalizacja obszarów strukturalnego ubóstwa.

Drzewo problemów

Skutki				
Pogorszenie jakości życia osób starszych i osób z niepełnosprawnościami	Niewystarczająca liczba miejsc w placówkach opieki	Rosnąca marginalizacja obszarów strukturalnego ubóstwa		
↑	↑	↑		
Znaczące nierówności w sytuacji materialnej w zależności od lokalizacji geograficznej, wieku, niepełnosprawności itp.				
↑				↑
Powiększający się problem zagrożenia ubóstwem osób starszych i z niepełnosprawnościami			Utrwalone obszary strukturalnego ubóstwa w centralnej i wschodniej części województwa	
↑	↑	↑	↑	↑
Starzenie się społeczeństwa	Coraz większy udział osób niepełnosprawnych i przewlekłych chorych w grupie osób pobierających świadczenia społeczne	Nadmiernie zinstytucjonalizowany system wsparcia dla osób starszych i niepełnosprawnych	Odptyw mieszkańców z terenów wiejskich położonych z dala od dużych miast	Zaszczoły historyczne (tereny popegeerowskie)
Przyczyny				

7. Ekonomia społeczna

Główne podmioty i ich sytuacja

Zgodnie z Krajowym Programem Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku i Zachodniopomorskim Programem Rozwoju Ekonomii Społecznej na lata 2018 – 2022, ekonomia społeczna (ES) to sfera aktywności obywatelskiej, która poprzez działalność gospodarczą [wg starszej wersji – ekonomiczną] i działalność pożytku publicznego służy: integracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych marginalizacją społeczną, tworzeniu miejsc pracy, świadczeniu usług [wg starszej wersji – społecznych] użyteczności publicznej (na rzecz interesu ogólnego) oraz rozwojowi lokalnemu. Definicja ES jest więc szeroka, bo zaliczono do niej nie tylko działalność gospodarczą jako narzędzie aktywności obywatelskiej, ale też wszelką działalność pożytku publicznego. Wskazano także, że podkategorią ekonomii społecznej jest ekonomia solidarna mająca przede wszystkim funkcję reintegracyjną.

Do podmiotów ekonomii społecznej (PES) zaliczono:

- organizacje pozarządowe i pozostałe podmioty działające w sferze pożytku publicznego – przy czym w Zachodniopomorskim Programie Rozwoju ES ograniczono tę definicję do organizacji pożytku publicznego zatrudniających pracowników i prowadzących działalność ekonomiczną rozumianą najprawdopodobniej jako działalność gospodarcza i odpłatna działalność pożytku publicznego (wymieniono też jednak działalność nieodpłatną, stąd nie jest jasne czy istotnie zawężono definicję względem programu krajowego);
- Podmioty reintegracyjne: Zakłady Aktywności Zawodowej (ZAZ), Warsztaty Terapii Zajęciowej (WTZ), Centra Integracji Społecznej (CIS), Kluby Integracji Społecznej (KIS),
- Zakłady aktywności zawodowej (ZAZ) i Zakłady pracy chronionej (ZPCh) – podmioty zarazem reintegracyjne i prowadzące działalność gospodarczą;
- Przedsiębiorstwa społeczne;
- Spółdzielnie, których celem jest zatrudnienie (w tym spółdzielnie pracy, spółdzielnie socjalne) oraz pozostałe spółdzielnie o charakterze konsumenckim i wzajemnościowym;
- Koła gospodyń wiejskich (wymienione tylko w programie krajowym);
- Organizacje nieformalne takie jak np. kooperatywy spożywcze, ruchy lokatorskie i in. (wymienione tylko w programie regionalnym).

Ze względu na otwarty charakter definicji PES, oszacowanie ich liczebności i struktury ma charakter najlepszego możliwego przybliżenia, uwarunkowanego dodatkowo dostępnością danych.

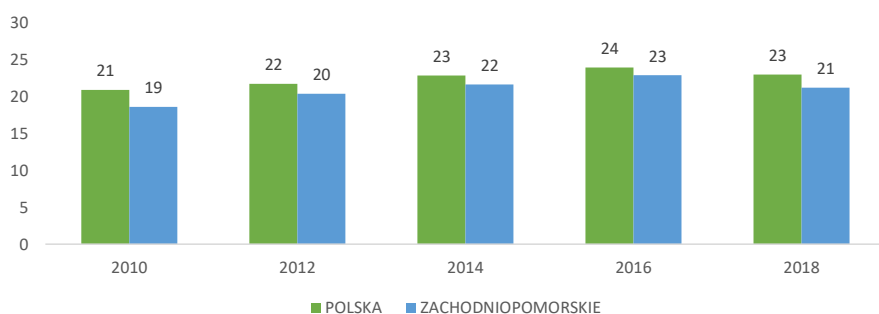
Tabela 61. Organizacje społeczne i spółdzielnie w województwie zachodniopomorskim (w tys.).

	2010	2012	2014	2016	2018
organizacje społeczne ogółem	3,2	3,5	3,7	3,9	3,6
organizacje pożytku publicznego	0,2	0,3	0,3	0,3	0,4
stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne	2,9	3,1	3,3	3,3	3
stowarzyszenia sportowe	1	1,1	1,1	1	0,9
ochotnicze straże pożarne	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
koła łowieckie	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
fundacje	0,2	0,2	0,3	0,5	0,5
społeczne podmioty wyznaniowe	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
samorząd gospodarczy i zawodowy, organizacje pracodawców	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1

Źródło: GUS BDL.

Według danych GUS liczba aktywnych organizacji (do których GUS zalicza stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne, fundacje, społeczne podmioty wyznaniowe, samorząd gospodarczy i zawodowy oraz organizacje pracodawców) w województwie zachodniopomorskim spadła z 3,7 tys. w 2014 r. do 3,6 w 2018 r. (o 3%), podczas gdy w skali całego kraju nastąpił wzrost liczby organizacji o 0,5%. Można jednak zaznaczyć, że dane GUS są niepełne, bo podano niezgodnie z rzeczywistością zerową liczbę takich organizacji, jak np. organizacje pracodawców, kółka rolnicze i inne podmioty samorządu gospodarczego. Biorąc pod uwagę, że stowarzyszenia i fundacje stanowią przeważającą część organizacji społecznych można jednak stwierdzić, że liczba tych organizacji w województwie rzeczywiście się obniżyła. Wynika to ze spadku liczby stowarzyszeń, podczas gdy liczby innych podmiotów utrzymały się, a liczba fundacji nawet wzrosła. Spadku tego nie można wystarczająco wyjaśnić spadkiem liczby ludności województwa, który w tym samym okresie wyniósł 0,2%. Zmniejszenie liczby stowarzyszeń wynika raczej ze zmian aktywności ludności.

Wykres 44. Liczba organizacji społecznych na 10 tys. ludności.

Źródło: GUS BDL.

Analizując liczbę organizacji społecznych w odniesieniu do liczby ludności należy stwierdzić, że w województwie zachodniopomorskim trwale utrzymuje się ona trochę poniżej poziomu krajowego. Podobnie jak w całej Polsce, aktywność społeczna systematycznie wzrastała w latach 2010-2016. Następnie w 2018 r. (z którego pochodzą najnowsze dane) nastąpił spadek, który był znacznie większy w woj. zachodniopomorskim niż przeciętnie w kraju. Co więcej, zmniejszeniu się liczby organizacji społecznych towarzyszy **zmniejszenie się liczby ich członków**, i to, wg GUS, **aż o 33% w latach 2014-2018** (z 0,3 do 0,2 mln. osób) podczas gdy w skali kraju spadek ten wyniósł 5%.

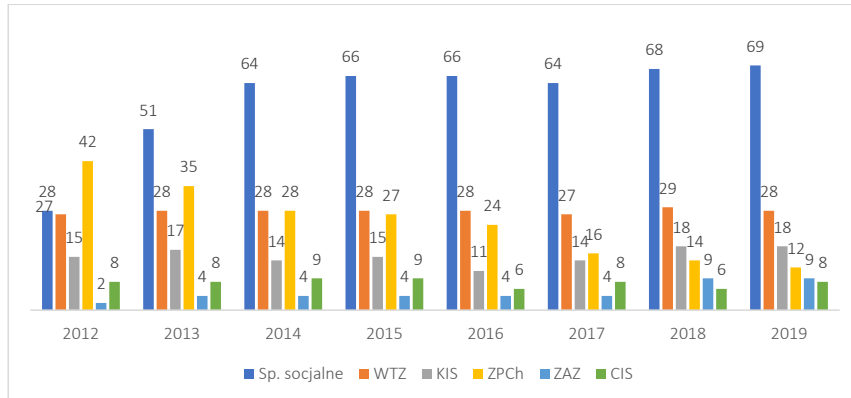
Tabela 62. Spółdzielnie w województwie zachodniopomorskim wg sekcji PKD.

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Spółdzielnie ogółem	1100	1114	1113	1104	1090	1086	613	599	586
w sekcji A	121	117	115	117	114	113	47	45	41
w sekcjach B,C,D,E	84	86	83	84	82	82	50	49	48
w sekcji F	236	238	240	234	233	232	35	31	28
w sekcji G	122	123	124	123	120	115	71	68	63
w sekcji L	441	441	435	429	428	426	324	319	322

Źródło: GUS BDL.

Równocześnie następowało zmniejszenie sektora spółdzielczego. Całkowita liczba spółdzielni w województwie zmniejszyła się z 1113 w 2014 r. (który był rokiem niewielkiego przejściowego wzrostu) do 586 w 2020 r., czyli o 47%. Najbardziej zmniejszyła się liczba spółdzielni budowlanych (sekcja F) i rolniczych (sekcja A), a względnie niewielki spadek nastąpił w przypadku spółdzielni w sekcji L – „Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości”: a więc najprawdopodobniej spółdzielni mieszkaniowych”. Dość duży spadek nastąpił w sekcjach B-E obejmujących produkcję i usługi komunalne, oraz w sekcji G – handel. Z perspektywy ekonomii społecznej ważne jest zwłaszcza zmniejszenie liczby spółdzielni produkcyjnych i handlowych, których celem jest w szczególności zatrudnienie. Spadek ten obrazuje zarazem, jak trudno jest spółdzielniom utrzymać się na rynku w konkurencji z przedsiębiorstwami.

Wykres 45. Liczba podmiotów reintegracyjnego podsektora ekonomii społecznej.

Źródło: Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego.

Natomiast jeżeli przeanalizować podmioty należące do wężej rozumianego sektora ekonomii solidarnej, to sytuacja tego podsektora rysuje się lepiej. Do 2014 r. znacznie wzrosła liczba spółdzielni socjalnych (z 28 do 64) a obniżyła się liczba ZPCh (z 42 do 35). W kolejnych latach liczba ZPCh nadal systematycznie spadała, a liczba zatrudnionych w nich pracowników z niepełnosprawnościami spadała z 3758 w 2012 r. do 616 w 2019 r. Natomiast ustabilizowała się liczba spółdzielni socjalnych (do 2019 r. przybyło ich tylko 5) i względnie stabilna pozostawała liczba podmiotów należących do pozostałych typów. Tylko liczba zakładów aktywności zawodowej, ogólnie niewielka, znacznie wzrosła: z 2 w 2012 r. do 9 w 2019 r.

Analizując liczbę podmiotów o charakterze reintegracyjnym należy mieć na uwadze, że tworzenie i wsparcie działalności części z nich było zamierzonym rezultatem RPO WZ 2014-2020. Jak wynika ze sprawozdania rocznego, do końca 2019 r. objęto wsparciem 869 PES i utworzono w nich 254 miejsca pracy. Z ewaluacji mid-term wiadomo, że większość podmiotów została wsparta w ramach Działania 7.3 zakładającego wsparcie dla tworzenia i działalności PES. Brak danych o tym, ile spośród wspartych PES stanowią nowoutworzone, ale można sądzić, że są takie wśród ogółu wspartych ze względu na przedmiot Działania 7.3. Zatem osiągnięta w 2019 r. liczba PES wynika częściowo z tworzenia lub podtrzymania ich działalności dzięki RPO WZ 2014-2020.

Nie wiadomo, jak kształtowałyby się liczba i kondycja PES bez wsparcia z RPO, można jednak sądzić, że znacznie gorzej, zważywszy, że jak podaje GUS, w 2018 r. przychody rynkowe stanowiły 34% przychodów organizacji non-profit w Polsce. Pozostałą część stanowiły przychody nierynkowe z sektora publicznego i prywatnego, składki członkowskie i inne. Aż **43% stanowiły przychody z sektora publicznego**. Podobnie kształtowała się sytuacja

podmiotów zaliczanych przez GUS do podsektora ekonomii społecznej: tylko 33% ich przychodów pochodziła ze źródeł rynkowych, a 45% z sektora publicznego¹⁷⁹.

Jak stwierdzono w KPRES, „Ekonomia społeczna i solidarna nie wpływa obecnie w sposób kluczowy na gospodarkę, zarówno z perspektywy udziału w PKB, jak i poziomu zatrudnienia w tym sektorze”. Wpływ ten jest niewielki w szczególności ze względu na ograniczoną wielkość sektora i fakt, że tylko około 30% organizacji pozarządowych prowadzi odpłatną działalność statutową lub działalność gospodarczą, oraz wykazują one relatywnie niewielkie kwoty przychodów¹⁸⁰.

Jak wynika z badania GUS, łączna suma kosztów poniesionych przez organizacje rejestrowe w 2014 r. wyniosła 23,7 mld zł co stanowiło 1,4% Produktu Krajowego Brutto¹⁸¹. Natomiast w 2018 r. koszty te wyniosły 30,9 mld. zł¹⁸² co stanowiło 1,5% PKB, w skali kraju. W kategoriach wkładu do PKB nastąpił więc niewielki wzrost, co świadczy o względnie małym rozmiarze sektora non-profit. Jednak w kategoriach rozwoju sektora był to wzrost znaczący – wydatki organizacji non-profit w Polsce wzrosły o 30% chociaż ich liczba zwiększyła się tylko o 0,5%. Można sądzić, że w województwie zachodniopomorskim wydatki organizacji również wzrosły, choć zapewne w mniejszym stopniu ze względu na spadek liczby organizacji. W ujęciu ogólnopolskim nastąpił wzrost przychodów sektora o 26,1% co po skorygowaniu o wskaźnik inflacji oznacza wzrost o 23,5%, a łączna kwota przychodów pozostała wyższa od sumy wydatków. W porównaniu do 2014 r. zmniejszył się udział procentowy wartości przychodów ze źródeł rynkowych – w 2014 r. stanowiły one 38%. Nie oznacza to, że zmniejszyła się kwota przychodów ze źródeł rynkowych, przeciwnie – wzrosła ona o 13%. Wzrost ten jest jednak mniejszy od ogólnego wzrostu przychodów, przy czym kwota przychodów ze źródeł publicznych wzrosła o 28% a udział finansowania z sektora publicznego w całości przychodów o 0,8%. O ile więc sektor non-profit znacząco się wzmocnił pod względem finansowym i zdołał wygenerować przychody ze źródeł rynkowych większe niż by to wynikało ze wzrostu liczby podmiotów, to jego zależność od sektora publicznego nie zmniejszyła się a nawet nieznacznie wzrosła. Widać więc, że organizacje non-profit więcej sił najprawdopodobniej włożyły w pozyskiwanie środków o charakterze dotacyjnym (ze źródeł publicznych i niepublicznych) niż w rozwijanie działalności gospodarczej i odpłatnej.

Jeżeli więc trend wzrostowy w zakresie przychodów i wydatków miałby się utrzymać, to sektor ekonomii społecznej ma potencjał do wnoszenia w przyszłości zauważalnego wkładu w gospodarkę kraju. Ograniczeniem w tym zakresie jest jego obecnie znaczące uzależnienie od finansowania z sektora publicznego w związku z czym wkład ES w PKB również będzie od tego zależny przynajmniej przez najbliższe lata.

¹⁷⁹ GUS (2020) Sektor non-profit w 2018 r.

¹⁸⁰ Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku. Ekonomia Solidarności Społecznej.

¹⁸¹ GUS (2016) Sektor non-profit w 2014 r.

¹⁸² GUS (2020) Sektor non-profit w 2018 r.

Dodatkowo należy wspomnieć o tym, że tworzona przez ten sektor wartość dodana jest niedoszacowana ze względu na ograniczenia związane z pojęciem ekonomicznej wartości dodanej i PKB. Podobnie jak do PKB nie wlicza się nieodpłatnej pracy opiekuńczej wykonywanej w rodzinach, tak i nie jest wliczana różnica pomiędzy wartością dodaną wytworzoną przez sektor non-profit w porównaniu do tego, ile wyniosłaby wartość dodana gdyby sektora non-profit nie było a jego usługi i produkty musiałyby być kupione od podmiotów komercyjnych. Sektor non profit, dzięki temu, że polega w dużej mierze na nieodpłatnej pracy członków organizacji, jak również dlatego, że korzystając z dotacji publicznych i niepublicznych może liczyć na finansowanie kosztów działalności (np. wynagrodzeń) na niższym poziomie niż sektor przedsiębiorstw, oferuje swoje usługi i produkty bezpłatnie lub często taniej niż sektor rynkowy, a także taniej niż sektor publiczny z którego pochodzą zlecenia na powierzenie lub wsparcie zadań pożytku publicznego. Powstałe w ten sposób oszczędności nie są wliczane jako wkład do PKB, natomiast zwiększony dostęp do usług (i rzadziej produktów) o charakterze społecznym wnosi realny – choć nie na dużą skalę – wkład w gospodarkę i jakość życia społeczeństwa.

Najważniejsze problemy występujące w obszarze tematycznym

Do zasadniczych problemów sektora non-profit, w tym podsektora podmiotów reintegracyjnych, należy zaliczyć utrzymujący się wysoki poziom zależności funkcjonowania organizacji społecznych od dotacji z sektora publicznego. Jest to zjawisko charakterystyczne dla polskiego sektora non-profit i odróżniające go od mających inną tradycję dobroczynności i wyższy poziom zamożności społeczeństw takich jak angielskie czy amerykańskie. Co więcej, koncentracja na pozyskiwaniu środków dotacyjnych przy spadku udziału działalności gospodarczej i odpłatnej może być postrzegana jako niekorzystna z perspektywy wkładu sektora do PKB, ale należy pamiętać, że wkład ten nie jest zasadniczym zadaniem sektora. Korzystanie z dotacji publicznych i niepublicznych pozostaje szybszą drogą do realizacji celów społecznych stawianych sobie przez organizacje. Jego ujemną stroną jest mniejsza stabilność organizacji i ryzyko ograniczenia ich pozarządowego charakteru. Jeżeli jednak ekonomia społeczna ma wzmacniać swój wymiar – zgodnie z nazwą – ekonomiczny, to niezbędny jest postęp w generowaniu przychodów ze źródeł rynkowych. Obecnie trend w tym zakresie jest negatywny, bo nastąpił spadek udziału przychodów z tych źródeł (choć nie spadek ich kwoty). Dostępność funduszy europejskich jest i szansą i w pewnym sensie zagrożeniem dla usamodzielnienia ekonomicznego organizacji pozarządowych. Zagrożeniem dlatego, że dostępne będą znaczące środki dotacyjne, co może demotywować do usamodzielnienia się ekonomicznego. A szansą, jeżeli wsparcie dla PES doprowadzi do wzmocnienia ich zdolności do usamodzielnienia. Obecnie występują trudności w tym zakresie, np. spółdzielcy socjalni doświadczają problemów po zakończeniu wsparcia pomostowego i chcieliby, aby wsparcie dla PES koncentrowało się na wspieraniu istniejących podmiotów, w tym w postaci stałego dostępu do usług OWES. Z drugiej strony aby usamodzielnienie było realne, niezbędne jest wystarczające wsparcie w początkowej fazie – tutaj ograniczeniem jest „znormalizowany, niski

poziom wsparcia” który „utrudnia w dużym stopniu tworzenie firm o charakterze produkcyjnym, które wymagają wyższego poziomu doinwestowania, co skutkuje dużo dłuższą drogą dojścia do stabilnego funkcjonowania, a często grozi upadkiem zaraz na starcie”¹⁸³. Organizacje non-profit są silnie zróżnicowane pod względem potencjału kadrowego. Według danych GUS w 2018 r. blisko 61% organizacji nie korzystało z pracy płatnej, przy czym ich udział się zmniejszył (w 2014 r. było to ponad 65%). Niemniej organizacje zajmujące się zatrudnieniem i rynkiem pracy, oraz w dalszej kolejności integracją społeczną i edukacją zatrudniały większą liczbę pracowników etatowych od przeciętnej. Jakość zatrudnienia w organizacjach non-profit jest ambiwalentna: z jednej strony organizacje te częściej niż przeciętnie pracodawcy w gospodarce narodowej zatrudniają pracowników na podstawie umowy o pracę, ale przeciętne wynagrodzenie pracowników etatowych kształtuje się znacznie poniżej średniego wynagrodzenia w gospodarce narodowej (odpowiednio 3,4 i 4,6 tys. zł. w 2018 r.)¹⁸⁴. Pracownicy organizacji doświadczają takich problemów, jak niestabilność zatrudnienia, w tym nadużywanie umów cywilnoprawnych, praca w godzinach nadliczbowych (w 56% organizacji, w tym często są to godziny bezpłatne) i wypalenie zawodowe – co wynika m. in. z traktowania misji organizacji jako usprawiedliwienia oraz z niewystarczającego poziomu zatrudnienia, niewystarczająca skala motywowania pracowników, możliwości rozwoju i awansu, niskie zarobki, a nawet przypadki dyskryminacji i mobbingu¹⁸⁵. Udział organizacji szkolących swoich pracowników jest szacowany na 28% wśród ogółu organizacji¹⁸⁶ i na 66% organizacji mających zespoły stałych pracowników¹⁸⁷. Wskazywane w badaniach obszary, w których występują potrzeby rozwoju kompetencji, to m. in.:

- Kompetencje osób pełniących funkcje kierownicze w zakresie zarządzania ludźmi¹⁸⁸;
- Kompetencje osób działających w organizacjach do tworzenia przedsiębiorstw społecznych i kompetencje (m. in. liderów) przedsiębiorstw społecznych w zakresie umiejętności realizowania działań społecznych i gospodarczych¹⁸⁹;
- Wiedza o możliwościach i umiejętności niezbędne do skorzystania ze wsparcia finansowego¹⁹⁰, w tym wsparcia w formach zwrotnych¹⁹¹.

¹⁸³ Ekonomia społeczna w Polsce w nowej perspektywie finansowej 2021-2027. Wnioski i rekomendowane rozwiązania. Posiedzenia KKRES

¹⁸⁴ GUS (2020) Sektor non-profit w 2018 r.

¹⁸⁵ Charycka, B., Gumkowska, M., Arczewska, M. (2020) ZaTRUDnienie. Problemy personelu organizacji pozarządowych z perspektywy pracowniczej.

¹⁸⁶ GUS (2019) Zarządzanie w organizacjach non-profit w 2017 r.

¹⁸⁷ Charycka, B., Gumkowska, M., Arczewska, M. (2020) ZaTRUDnienie. Problemy personelu organizacji pozarządowych z perspektywy pracowniczej. Warszawa: Klon/Jawor.

¹⁸⁸ Tamże.

¹⁸⁹ Ekonomia społeczna w Polsce w nowej perspektywie finansowej 2021-2027. Wnioski i rekomendowane rozwiązania.

¹⁹⁰ Trudności w zdobyciu środków są wskazywane na pierwszym miejscu problemów organizacji pozarządowych w badaniu: Charycka, B., Gumkowska, M. (2019) Kondycja organizacji pozarządowych 2018. Warszawa: Klon/Jawor.

¹⁹¹ Grabowska, I., Klimczak, T., Sołtan-Kościelecka, K., Wolińska, I. (2017) Raport końcowy do badania „Ewaluacja systemu pożyczkowego”, Warszawa: Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej

- Współpraca i dzielenie się wiedzą między przedsiębiorstwami społecznymi, osiąganie efektu skali¹⁹²;

Obecnie dostępna oferta szkoleniowa nie w pełni odpowiada potrzebom przedsiębiorstw społecznych, w szczególności organizacje zgłaszały zapotrzebowanie na wprowadzenie popytowego modelu finansowania szkoleń¹⁹³.

O ile problemem sektora non-profit są deficyty profesjonalizacji i pozyskiwania środków ze źródeł rynkowych, to z drugiej strony występuje problem nadmiernej koncentracji na ich pozyskiwaniu łatwo dostępnymi środkami kosztem społecznej roli PES. Po rozszerzeniu definicji przedsiębiorstwa społecznego, która oprócz spółdzielni socjalnych zaczęła obejmować też stowarzyszenia, fundacje, spółki non-profit, zaobserwowano rozwój form kapitałowych (spółki i fundacje) kosztem opartych na współpracy członków (stowarzyszenia i spółdzielnie). Zjawisko to jest przypisywane łatwiejszemu tworzeniu podmiotów, które jedynie zatrudniają pracowników, a nie opierają się na współwłasności czy współdecydowaniu przez członków¹⁹⁴.

Odpowiadając na pytanie, czy pojawiły się „nowe” problemy w sektorze, można stwierdzić, że powyższe problemy nie są nowe, lecz się utrzymują. Nowym zjawiskiem jest pandemia COVID-19, która ze względu na spowolnienie gospodarcze może uczynić trudniejszym pozyskiwanie przez organizacje środków z rynku, w tym poprzez sprzedaż usług, jak i pozyskiwanie środków od darczyńców. Jednocześnie zapotrzebowanie na usługi organizacji może wzrosnąć.

Czynniki wpływające na obszar

Zgodnie z prognozą demograficzną GUS opracowaną w oparciu o dane z 2014 r., do 2024 r. liczba ludności Polski zmniejszy się o 1%, a do 2050 r. o 8%. Jednocześnie udział osób w wieku 60+ wzrośnie z 22% do 39%, a osób w wieku 80+ z 4% do 10%¹⁹⁵. Dla województwa zachodniopomorskiego GUS prognozuje, że w latach 2014-2050 w podregionie szczecińsko-pyrzyckim liczba ludności zmniejszy się o 24%, w koszalińskim o 15%, w Szczecinie o 16%, a w szczecińskim o 7%¹⁹⁶. Zwiększy się udział seniorów wśród ogółu mieszkańców. Według nowszej prognozy przygotowanej w 2020 r. na potrzeby programowania nowej perspektywy finansowej, spadek liczby ludności pomiędzy rokiem 2014 a 2024 r. wyniesie w województwie zachodniopomorskim 2,7% czyli będzie większy niż przeciętnie w kraju (1,6%), ale w porównaniu z rokiem 2019 jest to 1,2% w woj. zachodniopomorskim i 1,4% w kraju. Zatem

¹⁹² Ekonomia społeczna w Polsce w nowej perspektywie finansowej 2021-2027. Wnioski i rekomendowane rozwiązania.

¹⁹³ Tamże.

¹⁹⁴ Tamże.

¹⁹⁵ GUS, Prognoza ludności rezydującej dla Polski na lata 2015 – 2050.

¹⁹⁶ GUS, Prognoza dla powiatów i miast na prawie powiatu oraz podregionów na lata 2014-2050 (opracowana w 2014 r.).

można stwierdzić, że spadek liczby ludności wyhamował, a więc sytuacja demograficzna województwa do pewnego stopnia się poprawiła¹⁹⁷.

Zmiany demograficzne oznaczają stopniowo zmniejszającą się bazę do tworzenia i rozwijania organizacji non-profit, przy jednoczesnym wzroście zapotrzebowania na ich usługi. W szczególności, w związku z postępującym starzeniem się społeczeństwa nastąpi wzrost zapotrzebowania na usługi zapewniające aktywizację społeczną i udział w życiu społeczności lokalnej seniorów oraz usługi wspierające samodzielne funkcjonowanie i usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla seniorów i osób z niepełnosprawnościami.

Starzeniu się społeczeństwa będzie towarzyszyło zmniejszanie się liczby osób w wieku aktywności zawodowej, dla podtrzymania rozwoju gospodarczego jeszcze większej wagi niż dotychczas nabierze aktywizacja osób biernych zawodowo, zwłaszcza osób z niepełnosprawnościami i osób w „niemobilnym” przedziale wieku aktywności zawodowej. Jest to pole do działania m. in. dla przedsiębiorstw socjalnych, zwłaszcza w najbliższych latach (co najmniej do 2027 roku), nawet jeżeli w perspektywie wieloletniej będzie można oczekiwać, że deficyt kandydatów do pracy doprowadzi do zwiększenia gotowości pracodawców do zatrudniania m. in. osób z niepełnosprawnościami i osób w wieku 50+.

Także inne problemy społeczne stwarzają zapotrzebowanie na usługi organizacji non-profit. Wprawdzie jak wynika z danych Eurostat, w województwie zachodniopomorskim udział zgonów z powodu zaburzeń psychicznych i behawioralnych i samobójstw wśród wszystkich zgonów zmniejszył się z 1,57 do 1,46%¹⁹⁸, a średni czas oczekiwania na wizytę w poradni zdrowia psychicznego skrócił się pomiędzy styczniem 2018 r. a styczniem 2020 r. z 83,5 dni do 59,4 dni, ale dostęp do psychiatrycznej opieki zdrowotnej pozostaje niewystarczający, a pandemia COVID-19 spowodowała nasilenie problemów psychicznych w społeczeństwie. Dodatkowo niedostateczny dostęp jest pogłębiany ze względu na wykluczenie transportowe mieszkańców wschodniej części województwa¹⁹⁹. Z tego względu można się spodziewać, że popyt na usługi społeczne o charakterze wsparcia psychologicznego i samopomocowego będzie się utrzymywał w najbliższych latach.

Innym czynnikiem oddziałującym na perspektywę rozwoju sektora ekonomii społecznej jest katastrofa klimatyczna i postępujące zanieczyszczenie środowiska. Towarzyszy temu wzrost świadomości ekologicznej w społeczeństwie, koncentracja polityki UE w perspektywie 2021-2027 na odnawialnych źródłach energii i ekologicznych technologiach, a w polityce samorządów lokalnych większe zainteresowanie rozwojem gospodarki obiegu zamkniętego.

¹⁹⁷ Zub, M. (red.) (2020) Analiza społeczno-gospodarcza wraz z diagnozą obszarów interwencji EFS. Załącznik do raportu cząstkowego., Warszawa: Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej.

¹⁹⁸ Obliczenia własne na podstawie: Eurostat, Causes of death - standardised death rate by NUTS 2 region of residence, 3 year average

¹⁹⁹ Dostępność przestrzenna, Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego.

W „Krajowym Programie Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku” wskazano, że stwarza to perspektywę dla rozwoju przedsiębiorstw społecznych np. w sektorach zbiórki i odzyskiwania surowców czy rozwoju OZE, „przy równoczesnym zwiększeniu szans na tworzenie miejsc pracy w ramach ekonomii społecznej dla osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym”²⁰⁰.

Czynnikiem, w związku z którym rozwój ES nabiera jeszcze większej ważności jest polaryzacja terytorialna. W krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030 do gmin zagrożonych trwałą marginalizacją zaliczono 53% gmin województwa Zachodniopomorskiego, a 7 średnich miast zaliczono do tracących funkcje społeczno-gospodarcze. Obszary zagrożone marginalizacją stanowią większość powierzchni województwa i należą przede wszystkim do jego centralnej i południowo-wschodniej części. W strategii tej zaakcentowano potrzebę realizowania na tych obszarach interwencji publicznej na obszarach marginalizowanych przy udziale społeczności lokalnych, co wskazuje na pole do działania dla ekonomii społecznej²⁰¹.

Czynniki sukcesu i porażki w obszarze

O sukcesie w obszarze rozwoju ekonomii społecznej decydują przede wszystkim:

- Lokalny kapitał społeczny, aktywność społeczna i jej skuteczne animowanie;
- Kompetencje osób zaangażowanych w działanie organizacji non-profit, w tym pracowników, w tym zdolności do mobilizowania zaangażowania mieszkańców i konstruktywnego zarządzania kadrami (zarówno wolontariuszami jak i pracownikami), skutecznej realizacji celów społecznych, do pozyskiwania środków finansowych ze źródeł dotacyjnych, zwrotnych i działalności gospodarczej/odpłatnej;
- Dostęp do adekwatnych finansowych i pozafinansowych form wsparcia zewnętrznego, zaprogramowanych w powiązaniu z polityką rozwoju regionalnego, w szczególności pobudzania rozwoju obszarów marginalizowanych i tracących swoje funkcje społeczno-gospodarcze.

W związku z tym na ew. porażkę w tym obszarze wpływają deficyty w obszarze powyższych czynników.

Dotychczasowa i planowana interwencja publiczna w obszarze

²⁰⁰ Uchwała nr 11 Rady Ministrów z dnia 31 stycznia 2019 r. zmieniająca uchwałę w sprawie przyjęcia programu pod nazwą „Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej”. Monitor Polski, 27 lutego 2019 r., poz. 214. Wcześniejsza uchwała nr 164 Rady Ministrów w sprawie przyjęcia programu pod nazwą „Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej” została przyjęta 12 sierpnia 2014 r.

²⁰¹ Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030, Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju, 2019.

Istotnym źródłem finansowania ze środków publicznych dla sektora non-profit jest powierzanie i wspieranie zadań z obszaru pożytku publicznego. Jak wynika ze sprawozdań z realizacji ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie^{202,203}, w latach 2014-2016²⁰⁴ zawarto umowy na 4,5 mld. zł. Jeżeli szacować, że w kolejnych latach wartość umów wzrastała tak, jak między 2015 i 2016 r., czyli o 16%, to w latach 2014-2019 byłoby to 11 902 mln zł. Gdyby przyjąć, że udział organizacji z woj. zachodniopomorskiego jest proporcjonalny do ich udziału w liczbie organizacji w kraju, to kwota dotacji wynosiłaby 520 mln zł. Jednak zważywszy, że najczęściej finansowania pozyskują organizacje o największym potencjale, często ulokowane w największych miastach w kraju, w tym w Warszawie, można sądzić, że wielkość środków pozyskanych przez organizacje w Zachodniopomorskim była niższa.

Obszary, w jakich finansowano zadania, są wyznaczone przez ustawę o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie – jest to obszary katalog, obejmujący m. in. takie obszary jak zatrudnienie, integracja społeczna, równouprawnienie, kultura i ekologia. Organizacje non-profit pozyskują też środki z innych źródeł publicznych, w tym z PO FIO 2014-2020 na który przeznaczono 60 mln. zł. (czyli według powyższych założeń około 2,6 mln dla organizacji z woj. zachodniopomorskiego). Wsparcie w ramach PO FIO 2014-2020 zaplanowano w ramach priorytetów: Małe inicjatywy, Aktywne społeczeństwo (szeroki katalog działań), Aktywni obywatele (monitorowanie działalności władz i dialog publiczny) oraz Silne organizacje pozarządowe. Pozostałe znaczące źródła publiczne finansowania działań organizacji non-profit, to programy ministerstw i Europejski Fundusz Społeczny. Jak wynika ze sprawozdań z systemu SL 2014, według stanu na dzień 1 maja 2021, w ramach RPO WZ 2014-2020 organizacje non-profit będące beneficjentami Programu otrzymały dofinansowanie w wysokości 462,63 mln zł. EFS jest więc jednym ze zbliżonych co do wielkości źródeł finansowania publicznego dla organizacji non-profit po powierzaniu i zlecaniu zadań przez administrację publiczną (głównie samorządy) w trybie ustawy o działalności pożytku publicznego.

W RPO WZ 2014-2020 organizacje non-profit realizowały projekty w ramach szeregu Działań, a w kilku działaniach zaplanowano wsparcie dla wężej zdefiniowanego sektora ekonomii społecznej. Działanie 7.2 „Wsparcie dla tworzenia podmiotów integracji społecznej oraz podmiotów działających na rzecz aktywizacji społeczno-zawodowej” (alokacja 12,85 mln euro) obejmowało tworzenie CIS, KIS, ZAZ, WTZ i innych podmiotów działających na rzecz aktywizacji społeczno-zawodowej. Działanie 7.3 obejmowało finansowanie usług OWES (alokacja 17,28 mln. euro), w tym: animację lokalną, szkolenia i doradztwo wspierające tworzenie PES, dotacje na zakładanie przedsiębiorstw społecznych wraz ze wsparciem

²⁰² Sprawozdanie z funkcjonowania ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie za lata 2014 i 2015, Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

²⁰³ Sprawozdanie z wykonania ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie za lata 2016 i 2016, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów.

²⁰⁴ Brak danych za późniejsze lata.

pomostowym, oraz doradztwo dla istniejących PES. Działanie 7.4 obejmowało tworzenie przedsiębiorstw społecznych, w tym spółdzielni socjalnych (1,3 mln. euro) również obejmowało wsparcie szkoleniowe, doradcze, dotacje i wsparcie pomostowe, a Działanie 7.5 (dedykowane wyłącznie ROPS) – wsparcie sieci kooperacji i partnerstw ekonomii społecznej (1,42 mln. euro) tworzenie sieci podmiotów ekonomii społecznej, w tym regionalną i sieci dla podmiotów o charakterze reintegracyjnym.

Według otrzymanej od Zamawiającego bazy projektów, kontraktacja (wg kosztów kwalifikowalnych w działaniach dotyczących ekonomii społecznej wyniosła odpowiednio 73 979 227,92 PLN w Działaniu 7.3, 4 189 009,55 PLN w Działaniu 7.4 oraz 5 101 701,58 PLN w Działaniu 7.5. Wykorzystana więc została cała alokacja planowana na działania. Jak wskazują sprawozdania, zainteresowanie realizacją ww. działań jest duże i przebiega ona bez problemów.

W ewaluacji mid-term potencjał absorpcyjny organizacji pozarządowych oceniono pozytywnie, ale w większym stopniu w odniesieniu do tworzenia programów integracji, podczas gdy ubieganiem się o wsparcie na tworzenia podmiotów integracji społecznej i aktywizacji społeczno-zawodowej było zainteresowanych 39% beneficjentów²⁰⁵. Ponadto z badania dotyczącego wsparcia w formach zwrotnych wynika, że organizacje non-profit są nim zainteresowane, ale w umiarkowanym stopniu. Wynika to ze zróżnicowanego i często niskiego stopnia pozyskiwania przez organizacje dochodów ze źródeł rynkowych i słabego potencjału większości organizacji (w odróżnieniu od mniejszości najsilniejszych) do zaciągania zobowiązań finansowych. Dochodzi do tego subiektywna obawa przed niespłaceniem pożyczki²⁰⁶. Podsumowując, zdolności potencjalnych wnioskodawców do ubiegania się o wsparcie w przyszłej perspektywie finansowej są umiarkowane. Można więc uznać za zasadne zrównoważenie pomiędzy wsparciem na tworzenie nowych podmiotów a na wzmocnienie działalności istniejących.

Według opracowania GUS w 2019 r. 81% organizacji non-profit współpracowało z administracją publiczną, głównie w celu pozyskiwania środków finansowych (75% współpracujących) a 47% w celu pozyskiwania wsparcia rzeczowego, w tym 40% korzystało z lokalu nieodpłatnie lub na preferencyjnych zasadach²⁰⁷. Wynika stąd, że organizacje pozarządowe, przynajmniej te na tyle aktywne, by wypełnić ankietę, w dużej mierze mają zdolności do ubiegania się o środki publiczne. Nie oznacza to oczywiście, że wszystkie

²⁰⁵ EVALU (2019) Ewaluacja mid-term dotycząca postępu rzeczowego RPO WZ 2014-2020 dla potrzeb przeglądu śródkresowego, w tym realizacji zapisów ram i rezerwy wykonania; Szczecin: Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego.

²⁰⁶ Grabowska, I., Klimczak, T., Sołtan-Kościelecka, K., Wolińska, I. (2017) Raport końcowy do badania „Ewaluacja systemu pożyczkowego”, Warszawa: Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

²⁰⁷ GUS (2020) Współpraca organizacji non-profit z innymi podmiotami w 2019 r.

podmioty współpracujące z administracją publiczną mają potencjał do aplikowania o środki europejskie, których pozyskanie jest obwarowane trudniejszymi procedurami niż np. pozyskanie środków gminnych. Dodatkowo jeżeli uwzględnić, że tylko 10% miało status organizacji pożytku publicznego²⁰⁸, który m. in. daje prawo do korzystania z nieruchomości publicznych na preferencyjnych warunkach, a wiąże się z obowiązkiem spełniania wymogów formalnych i merytorycznych, i zestawiać to z wynikami ww. badania (w tym „40%” korzystających z lokalu na preferencyjnych zasadach), to można stwierdzić, że rzeczywisty potencjał absorpcyjny sektora ES jest zarazem wystarczający, by wykorzystać środki podobnej skali jak w bieżącej perspektywie finansowej.

W odniesieniu do pytań badawczych dotyczących adekwatności pomocy publicznej, można stwierdzić, że ma ona zastosowanie do tych wszystkich PES, które prowadzą działalność odpłatną i gospodarczą, ponieważ w rozumieniu prawa europejskiego „przedsiębiorcą” jest każdy podmiot zaangażowany w szeroko rozumianą działalność gospodarczą niezależnie od jego formy prawnej i od tego czy działa z zamiarem osiągnięcia zysku²⁰⁹. Europejskie ramy prawne stwarzają więc podstawę dla wsparcia PES poprzez pomoc publiczną. Dodatkowo z pomocy publicznej mogą skorzystać zakładane przez organizacje pozarządowe przedsiębiorstwa, z których dochody są przeznaczane na działalność statutową organizacji. Pomoc publiczna nie jest więc niezbędna dla rozwoju sektora ekonomii społecznej, ale jest możliwa i zasadna. Z tego względu można rozważyć w ramach RPO:

- 1) W Działaniu obejmującym wsparcie przedsiębiorstw – dopuszczenie PES (w tym np. organizacji pozarządowych prowadzących działalność gospodarczą, spółdzielni socjalnych, ZAZ) jako uprawnionych beneficjentów.
- 2) W Działaniu obejmującym wsparcie ekonomii społecznej – podwyższanie wśród PES kompetencji niezbędnych do ubiegania się o pomoc publiczną (wiedza, umiejętności aplikowania) by miały one szanse konkurować o nią z przedsiębiorstwami.

Można wymienić szereg zagadnień, które nie były uwzględnione dotychczas, a, z uwagi na istniejące potrzeby, warty uwzględnienia. Zostały one kompleksowo przeanalizowane w opracowaniu pn. „Ekonomia społeczna w Polsce w nowej perspektywie finansowej 2021-2027”²¹⁰, z którego postulaty przedstawiono poniżej w skróconej formie. Rekomendujemy, by programując wsparcie w RPO WZ 2021-2027 szczegółowo wykorzystać to opracowanie. Poniżej wymieniono (na podstawie ww. opracowania, z uzupełnieniami autora raportu) kwestie, o które warto rozszerzyć dotychczasowe wsparcie na poziomie regionalnym.

W odniesieniu do wspieranych podmiotów:

²⁰⁸ Ekonomia społeczna w Polsce w nowej perspektywie finansowej 2021-2027. Wnioski i rekomendowane rozwiązania. Posiedzenia KKRES

²⁰⁹ <http://nfosigw.gov.pl/oferta-finansowania/pomoc-publiczna/>

²¹⁰ Tamże.

- Włączenie do systemu wsparcia ekonomii społecznej spółdzielni inwalidów i niewidomych, aby zahamować spadek liczby zatrudnionych w nich osób i likwidację tych spółdzielni;
- Zapewnienie w kryteriach wyboru projektów „preferencji dla podmiotów ekonomii społecznej realizujących zadania istotne dla polityk publicznych, np. usługi społeczne użyteczności publicznej²¹¹” oraz wsparcie dla partnerstw pomiędzy PES a jednostkami organizacyjnymi pomocy społecznej i instytucjami rynku pracy;
- Aby wzmocnić realizację celów społecznych przez wspierane przedsiębiorstwa społeczne, zapewnienie preferencji dla tych, których forma instytucjonalna zakłada partycypacyjne zarządzanie (spółdzielnie, spółdzielnie socjalne, stowarzyszenia) oraz za tworzenie nowych miejsc pracy;
- Aby wzmocnić dywersyfikację źródeł finansowania – premiowanie finansowania tworzenia miejsc pracy także z innych źródeł poza EFS (Fundusz Pracy, PFRON).

W odniesieniu do grup docelowych:

- Rozszerzenie katalogu osób uprawnionych do korzystania ze wsparcia na tworzenie miejsc pracy o osoby bierne zawodowo, przynajmniej wybrane ich podkategorie, w tym osoby opiekujące się dziećmi i innymi osobami zależnymi (wraz z promowaniem zatrudnienia w niepełnym wymiarze czasu pracy), osoby bierne zawodowo z obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją, rewitalizowanych i z miast średnich tracących funkcje społeczne i gospodarcze;
- Wsparcie w większym niż dotychczas wymiarze przeznaczone na finansowanie usług dla seniorów i osób z niepełnosprawnościami, w tym szeroko rozumianych usług zapewniających aktywność w społecznościach lokalnych i usług opiekuńczych zapewniających samodzielność w miejscu zamieszkania – w tym środki dedykowane dla organizacji non-profit;

W odniesieniu do form wsparcia:

- Zróżnicowanie wysokości dotacji, tak by lepiej dopasować je do zróżnicowanych potrzeb różnego typu przedsiębiorstw społecznych na początku ich finansowania. Wysokość wsparcia powinna być uzależniona w szczególności od specyfiki branży, obszaru na którym działa podmiot i od grup docelowych;
- Tworzenie sieci, klastrów i innych form współpracy łączących podmioty ekonomii społecznej z przedsiębiorstwami nastawionymi na zysk, aby tworząc silne grupy usługodawców i producentów wzmocnić potencjał PES na rynku i usamodzielnienie ekonomiczne PES. (Takie wsparcie może zakładać udzielenie pomocy publicznej);
- Wzmocnienie kształcenia liderów i menadżerów PES w zakresie biznesowym i społecznym, w tym poprzez staże w przedsiębiorstwach komercyjnych;
- Aby zapewnić ciągłość i trwałość działania organizacji i zmniejszyć ich uzależnienie od doraźnego pozyskiwania środków – kontraktacja projektów wieloletnich połączona

²¹¹ Tamże.

z cyklicznym monitorowaniem jakości wsparcia (od której zależałoby, czy umowa nie zostanie rozwiązana);

- Wprowadzenie dla PES do popytowych form wsparcia na szkolenia i doradztwo, np. w formie bonów, refundacji zakupów i możliwości korzystania z finansowania usług w ramach Bazy Usług Rozwojowych).
- Wzmacnianie potencjału istniejących podmiotów i finansowanie części ich usług.

W tekście „Ekonomia społeczna w Polsce w nowej perspektywie finansowej 2021-2027”²¹² eksperci dziedzinowi zaproponowali cele i w pełni zaprogramowany katalog działań, do którego co do zasady się przychylamy. Zaproponowane tam dwa główne cele wsparcia, to 1) Zwiększenie potencjału ekonomicznego i oddziaływania społecznego podmiotów ekonomii społecznej i solidarnej, 2) Zwiększenie roli ekonomii społecznej i solidarnej w polityce rozwoju społecznego i świadomości obywateli.

Typy operacji, które proponujemy do realizacji na poziomie regionalnym zaproponowano głównie za opracowaniem „Ekonomia społeczna w Polsce w nowej perspektywie finansowej 2021-2027”, z tym, że niektóre typy przedsięwzięć pogrupowano inaczej, lista jest dłuższa od proponowanej do realizacji w regionach przez autorów ww. opracowania, a z drugiej strony nie obejmuje wsparcia bezzwrotnego, którego centralizacja na poziomie krajowym jest zasadna. Ponadto uwzględniono wnioski z analiz przedstawionych powyżej, dotychczasowe wsparcie w RPO WZ 2014-2020 i wejście w życie ustawy o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych²¹³.

- 1) Koordynacja działań w obszarze usług społecznych i ekonomii społecznej, deinstytucjonalizacji usług i partnerstwa publiczno-społecznego, oraz wzmacnianie samorządów lokalnych i ich jednostek organizacyjnych w realizacji zadań z tych zakresów jak i z zakresu aktywnej polityki integracji społecznej.

W porównaniu do aktualnej perspektywy, zmianą, której nie należy rekomendować, jest przeniesienie finansowania działań ROPS w ramach EFS na poziom krajowy, zaplanowane według stanu wiedzy na połowę 2020 r.). Badani interesariusze reprezentujący instytucje sektora polityki społecznej i eksperci dziedzinowi są zgodni, że ta funkcja ROPS powinna być wspierana na poziomie regionalnym. W przeciwnym razie występuje ryzyko obniżenia znaczenia polityki społecznej w polityce województwa, i postrzegania działań ROPS jako kierowanych zewnątrz i niedopasowanych do specyfiki regionu²¹⁴.

²¹² Tamże.

²¹³ W odniesieniu do instrumentów zwrotnych por.:

Zub, M. (red.) (2020) Analiza społeczno-gospodarcza wraz z diagnozą obszarów interwencji EFS, Warszawa: Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej.

²¹⁴ Zub, M. (red.) (2020) Analiza społeczno-gospodarcza wraz z diagnozą obszarów interwencji EFS, Warszawa: Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej.

Proponowane formy działań obejmowałyby w szczególności:

- Planowanie, monitorowanie i ewaluację wsparcia (przy czym ROPS z większym potencjałem mogłyby pełnić także rolę IP lub IW dla osi priorytetowej w zakresie integracji społecznej);
- Opracowywanie standardów i modeli – w miarę potrzeb i o ile nie będą opracowywane na poziomie krajowym;
- Szkolenia i doradztwo szczególnie z zakresu związanego z koordynacją i współpracą oraz sieciowanie
- Do zastanowienia byłoby uwzględnienie działań o charakterze pilotażowym i eksperymentalnym.

W odniesieniu do wsparcia partnerstwa publiczno-społecznego rekomendujemy, aby grupami docelowymi szkoleń i doradztwa byli zarówno pracownicy i wolontariusze organizacji non-profit, jak i pracownicy jednostek samorządu lokalnego i ich jednostek organizacyjnych, a szkolenia były realizowane łącznie dla przedstawicieli tych dwóch grup, co pozwoli na lepsze wzajemne zrozumienie oraz inicjowanie i rozwijanie współpracy już podczas szkoleń.

2) Wsparcie przedsiębiorczości społecznej.

Usługi byłyby świadczone na trzech etapach rozwoju:

- animacyjne,
- wspierające tworzenie nowych przedsiębiorstw społecznych,
- wspierające istniejące przedsiębiorstwa.

Formy wsparcia obejmowałyby w szczególności:

- szkolenia dla liderów, menadżerów i pracowników, w tym z zakresu:
 - o zarządzania przedsiębiorstwem z zaakcentowaniem aspektu współuczestnictwa i współdecydowania i zarazem rozwoju przedsiębiorstwa społecznego jako przedsiębiorstwa (ekonomizacji),
 - o partycypacyjnego zarządzania personelem.
- doradztwo,
- wizyty studyjne w innych przedsiębiorstwach społecznych,
- wizyty studyjne i staże w przedsiębiorstwach działających dla zysku,
- dotacje na zakładanie przedsiębiorstw społecznych,
- dotacje na procesy reintegracji pracowników zatrudnionych ze względu na zagrożenie wykluczeniem społecznym (w tym opłacenie zatrudnienia lub usług specjalistów – trenerów, psychologów, terapeutów, pracowników socjalnych, prawników, asystentów pracowników z niepełnosprawnościami)
- wsparcie pomostowe.

3) Wzmacnianie potencjału PES o charakterze reintegracyjnym.

Wsparcie to obejmowałoby podwyższanie kompetencji pracowników podmiotów o charakterze reintegracyjnym oraz nawiązywanie i wzmacnianie współpracy pomiędzy nimi.

Formy wsparcia obejmowałyby w szczególności:

- szkolenia,
- sieci współpracy jednostek reintegracyjnych między sobą i z innymi podmiotami w regionie (np. działającymi w zakresie integracji, zatrudnienia, pracodawcami).

Warto zwrócić uwagę, że w okresie 2014-2020 w Działaniu 7.2 zaplanowano wsparcie na tworzenie CIS, KIS, ZAZ, WTZ itp. podmiotów, ale nie przewidziano wsparcia na ich dalsze funkcjonowanie i świadczenie przez nie usług. W przypadku przedsiębiorstw społecznych zaplanowano półroczne wsparcie pomostowe oraz dostęp do usług OWES dla istniejących PES. O ile przedsiębiorstwa społeczne powinny w zamierzeniu przynajmniej częściowo usamodzielniać się finansowo, to tego typu usamodzielnienie jest bardzo mało prawdopodobne w przypadku CIS, KIS i ZAZ, a niemożliwe w przypadku WTZ. Utrzymanie tych podmiotów, w tym zdobycie środków na wynagrodzenia, spada więc na beneficjenta (samorząd lokalny). Jest to poważny wydatek zwłaszcza dla samorządów w gminach słabiej rozwiniętych gospodarczo. W związku z rosnącymi wydatkami samorządów lokalnych, m. in. wskutek wzrostu wydatków na edukację, potrzeba finansowania dalszej działalności podmiotów reintegracyjnych zwłaszcza w uboższych gminach jest tym bardziej aktualna w nowej perspektywie finansowej.

4) Wsparcie procesów reintegracyjnych w PES o charakterze reintegracyjnym.

Formy wsparcia obejmowałyby w szczególności:

- usługi trenera pracy,
- działania prowadzone we współpracy z pracodawcami, przygotowujące do podjęcia zatrudnienia przez osoby zagrożone wykluczeniem społecznym do pracy w konkretnych przedsiębiorstwach społecznych, przedsiębiorstwach nastawionych na zysk i u innych pracodawców, w tym:
 - o szkolenia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym,
 - o szkolenia dla pracodawców,
 - o utworzenie, dostosowanie i doposażenie stanowiska pracy (w zakresie nieobjętym dofinansowaniami PFRON).
- szkolenie kadry, w tym trenerów pracy, z zakresu skutecznego wprowadzenia uczestników na rynek pracy,
- szkolenia i kursy zawodowe,
- doradztwo edukacyjno-zawodowe,

- pomoc psychologiczna,
- pomoc prawna,
- praca socjalna.

5) Działania animacyjno-motywacyjne na rzecz osób nieaktywnych zawodowo.

Działania obejmujące docieranie do osób biernych zawodowo, pomoc w przezwyciężaniu przyczyn ich bierności – w tym np. pomoc przy korzystaniu z usług publicznych (np. z pomocy dla osób z niepełnosprawnościami, wsparcie wytnieniowe), motywowanie do podejmowania aktywności kształceniowej i zawodowej (np. doradztwo, warsztaty aktywizujące).

6) Sieciowanie podmiotów ekonomii społecznej między sobą oraz z przedsiębiorstwami nastawionymi na zysk.

Dodatkowo do zastanowienia proponujemy rozważenie przez Instytucję Zarządzającą, czy zasadne będzie uwzględnienie w RPO następujących rodzajów przedsięwzięć, opisanych w dokumencie „Ekonomia społeczna w Polsce w nowej perspektywie finansowej 2021-2027” jako proponowane do realizacji w programie krajowym, gdyby nie zostały one w nim uwzględnione:

- Wspieranie budowy konsorcjów społecznych;
- Działania edukacyjne na rzecz dzieci i młodzieży (z zakresu kompetencji obywatelskich i spółdzielczości uczniowskiej).

Szanse rozwojowe i wyzwania dla sektora

Do najważniejszych wyzwań dla obszaru ekonomii społecznej można zaliczyć:

- Pogłębiające się deficyty pomostowego kapitału społecznego. Wskazuje na to m. in. spadek poziomu aktywności społecznej mierzony liczbą organizacji non-profit na 10 tys. mieszkańców;
- Starzenie się społeczeństwa, a w konsekwencji spadek liczby ludności w wieku największych zdolności do tworzenia PES i zarazem wzrastające obciążenie ludności w wieku średnim pracą opiekuńczą. Wiąże się z tym wzrost zapotrzebowania na usługi społeczne przy spadku zdolności do ich świadczenia;
- Spadek liczby spółdzielni, który – szczególnie w sekcji przemysł i handel – obrazuje trudności w konkurowaniu społecznych podmiotów o charakterze zbliżonym do przedsiębiorstw z przedsiębiorstwami;

- Zaplanowanie²¹⁵ wsparcia dla koordynacji przez ROPS działań współfinansowanych z EFS w zakresie m. in. ekonomii społecznej nie na poziomie programów regionalnych, lecz na poziomie programu krajowego²¹⁶;
- Otwarta kwestia, na ile działania na rzecz ekonomii społecznej zostaną ściśle powiązane z polityką rozwoju regionalnego i na ile działania i wsparcie ES, zwł. dla tworzenia nowych PES, zostanie skoncentrowane na obszarach marginalizowanych lub tracących funkcje społeczno-gospodarcze²¹⁷;
- Kompleksowe zaprogramowanie udziału ES w ramach RPO, w tym rola ES we wspieraniu zatrudnienia, integracji społecznej, deinstytucjonalizacji usług społecznych, aktywności lokalnej, realizacji lokalnych strategii rozwoju oraz wsparcie dla potencjału sektora ES;
- Brak krajowej polityki w zakresie deinstytucjonalizacji usług opiekuńczych – lukę w niedoskonałym stopniu wypełnia Europejski Fundusz Społeczny;
- Specyfika sektora ES ograniczająca zdolności wielu PES (oprócz najbardziej wyspecjalizowanych) do konkutowania na rynku z przedsiębiorstwami, w szczególności ze względu na:
 - Oparcie większości organizacji non-profit na nieodpłatnej działalności członków, a więc w dużej mierze dodatkowej wobec pracy – czyli działalności, której nie można poświęcić tak dużo czasu i wysiłku, by uzyskać najwyższą konkurencyjność;
 - Oparcie wytwarzania produktów i usług w reintegracyjnych podmiotach ES (np. ZPCh, spółdzielniach socjalnych, CIS, KIS) na zatrudnieniu osób, których wydajność pracy (przekładająca się na konkurencyjność podmiotu zatrudniającego) jest ograniczana przez doświadczane przez nich trudności takie jak niepełnosprawność, niski poziom kwalifikacji i kompetencji i inne;
- Ryzyko ograniczenia partycypacyjnej roli przedsiębiorstw społecznych wraz z rozszerzeniem ich definicji o fundacje i spółki non-profit;
- Wizerunek przedsiębiorstw społecznych jako podmiotów głównie reintegracyjnych, raczej niż ekonomicznych;
- Koncentracja spółdzielni socjalnych na pozyskiwaniu środków finansowych na rozwój i postrzeganie jako drugoplanowej kwestii pozyskiwania nowych członków i tym samym realizacji celów społecznych. Przedsiębiorstwa socjalne są też w dużym stopniu uzależnione od środków EFS, Funduszu Pracy i PFRON^{218,219}. Przedstawiciele spółdzielni

²¹⁵ Według stanu na połowę 2020 r.

²¹⁶ Ekonomia społeczna w Polsce w nowej perspektywie finansowej 2021-2027. Wnioski i rekomendowane rozwiązania. Posiedzenia KKRES

²¹⁷ Ekonomia społeczna w Polsce w nowej perspektywie finansowej 2021-2027. Wnioski i rekomendowane rozwiązania. Posiedzenia KKRES

²¹⁸ GUS (2018) Spółdzielnie socjalne w 2016 r. Informacja sygnałna.

²¹⁹ Ekonomia społeczna w Polsce w nowej perspektywie finansowej 2021-2027. Wnioski i rekomendowane rozwiązania. Posiedzenia KKRES

socjalnych wskazywali też na problemy po zakończeniu wsparcia pomostowego i deklarowali potrzebę stałego dostępu do usług OWES²²⁰;

- W przypadku organizacji innego typu, w tym stowarzyszeń, zjawisko działania projektowego i koncentracji na pozyskiwaniu środków również występuje, ale nie można go oceniać podobnie jak w przypadku spółdzielni socjalnych, bo są to dla organizacji społecznych środki kluczowe do realizacji celów społecznych.

Wśród szans rozwojowych w obszarze ekonomii społecznej można wskazać:

- Sam fakt realizacji RPO WZ 2021-2027 i perspektywę dofinansowań dla PES, z tego względu, że mają one ograniczoną zdolność utrzymania się na rynku bez dofinansowań;
- Potencjalne wsparcie w ramach RPO WZ 2021-2027 zorientowane na zwiększenie zdolności PES do ekonomicznego usamodzielnienia, w tym wspomaganie profesjonalizacji sektora (zatrudnienia osób, które dzięki wynagrodzeniu będą mogły poświęcić czas na rozwój organizacji i zajmować się działalnością organizacji intensywniej niż tylko w ramach czasu wolnego);
- Silniejsze zaakcentowanie w polityce spójności w perspektywie 2021-2027 zrównoważonego rozwoju i przeciwdziałania katastrofie klimatycznej, co stwarza perspektywę wsparcia rozwoju organizacji zajmujących się ochroną środowiska;
- Kierunki działań planowane w nowym programie krajowym EFS+ (za wyjątkiem wymienionego powyżej umiejscowienia wsparcia ROPS), takie jak krajowa koordynacja sfery ES, budowanie kompetencji kadr, budowanie marki ES, wspieranie rozpoczynania działalności przez sieci branżowe, łańcuchy produkcji i usług, systemy franczyzy społecznej tworzone przez PES i inne formy konsolidacji²²¹;
- Uproszczenia rozliczeń projektów²²², mogące się przełożyć na zwiększenie zdolności organizacji o trochę (ale nie – znacznie) słabszym potencjale do realizacji projektów;
- Konwencja ONZ o prawach osób z niepełnosprawnościami wymagająca zapewnienia ich pełnego uczestnictwa we wszystkich dziedzinach życia, z czym wiąże się konieczność zapewnienia usług wspomagających niezależne życie w społecznościach lokalnych, w tym w zakresie zawodowym;
- W odniesieniu do pytania, czy problemy w analizowanym obszarze mogą być wykorzystane jako szansa rozwojowa można stwierdzić, że wyzwania związane ze słabością samego sektora nie stanowią zarazem szans rozwojowych. Natomiast problemy społeczne w otoczeniu, w tym wśród odbiorców usług sektora ekonomii społecznej oraz trendy i potrzeby społeczne mogą zostać wykorzystane jako szanse rozwojowe dla sektora ekonomii społecznej. Przykładowo można wymienić wzrost świadomości ekologicznej i zapotrzebowania na usługi gospodarki obiegu

²²⁰ Tamże.

²²¹ Tamże. Według stanu na połowę 2020 r.

²²² Simplification handbook. 80 simplification measures in cohesion policy 2021-2027, Komisja Europejska.

zamkniętego, wzrost zapotrzebowania na usługi dla seniorów i osób z niepełnosprawnościami (zarówno zapewniające aktywność, jak i opiekuńcze w miejscu zamieszkania) oraz na pomoc i samopomoc psychologiczną, niewykorzystane zasoby pracy wśród osób biernych zawodowo w tym osób z niepełnosprawnościami i osób w wieku okołoemerytalnym, czy istniejące (choć zmniejszające się z powodów demograficznych) zapotrzebowanie na usługi dla dzieci (np. świetlice) i rodzin.

Drzewo problemów

Skutki												
Niski udział ES w realizacji usług społecznych		Niska jakość zatrudnienia (w tym niskie wynagrodzenia, wysokie przeciążenie pracą), niestabilność kadr i wtórnie – deficyty kompetencji wskutek nieprzyciągania / niezatrzymywania wystarczającej liczby najlepszych specjalistów										
↑		↑										
Niska konkurencyjność przedsiębiorstw społecznych i organizacji non-profit na rynku												
↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	
Niski kapitał społeczny i aktywność społeczna	Deficyty kompetencji w sektorze	Duże nierówności w sektorze pod względem potencjału finansowego, kadrowego, doświadczenia w realizacji projektów i w korzystaniu ze środków zewnętrznych	Uzależnienie organizacji non-profit i przedsiębiorstw społecznych od dotacji publicznych	Deficyty partycypacyjnego funkcjonowania przedsiębiorstw społecznych	Niewystarczający poziom współpracy / usieciowanie wewnątrz sektora	Brak współpracy biznesowej przedsiębiorstw społecznych z nastawionymi na zysk	Standardowe wsparcie dotacyjne na zakładanie przedsiębiorstw społecznych, niedostosowane do uwarunkowań branżowych, lokalnych i zw. z grupami docelowymi	Niewystarczający dostęp do wsparcia na dalszą (po utworzeniu) działalność PES.	Brak krajowej polityki deinstytucjonalizacji usług opiekuńczych	Wyzwanie koncentracji tworzenia PES na obszarach defaworyzowanych	Koordinacja ES przez ROPS na poziomie KPO a nie RPO	
Przyczyny												

8. Kultura i turystyka

Główne podmioty i ich sytuacja

Województwo zachodniopomorskie zajmuje powierzchnię blisko 23 tys. km, co stanowi ponad 7% obszaru kraju. Znajdują się tu dwa parki narodowe, liczne parki krajobrazowe, ścisłe rezerваты, oraz setki pomników przyrody. Na atrakcyjność turystyczną wpływa bliskość morza, z licznymi, piaszczystymi plażami, latarniami morskimi i portami, lasy oraz jeziora.

Województwo zachodniopomorskie, dzięki specyficznym na tle kraju, warunkom naturalnym należy do najbardziej atrakcyjnych turystycznie regionów kraju.

Do walorów naturalnych regionu zaliczyć można w szczególności:

- 185-kilometrowe wybrzeże morskie,
- liczne pojezierza (Drawskie, Ińskie, Myśliborskie, pojezierze w okolicach Wałcza), które zajmują około 35% obszaru województwa, z 1260 jeziorami o powierzchni przekraczającej 1 ha oraz bogactwo innych wód śródlądowych,
- rozlewiska doliny Odry, Zalew Szczeciński, skupisko 44 wysp (w tym Wolin i Uznam),
- duże obszary leśne (w tym ciąg lasów zaczynający się od Kalisza Pomorskiego przez okolice Drawską i Mirosławca aż do Wałcza), puszcze (np. Bukowa, Goleniowska, Wkrzańska).

Mocnym atutem województwa są walory lecznicze i uzdrowiskowe, które są podstawą działania uzdrowisk w miejscach takich jak Kołobrzeg, Kamień Pomorski, Połczyn-Zdrój, Dębki, Świnoujście. Stale rozwija się rynek usług turystycznych typu SPA i wellness. Na terenie województwa występują wody geotermalne oraz pokłady borowiny i źródeł solankowych, które z uwagi na dużą skuteczność leczniczą wykorzystywane są w turystyce uzdrowiskowej i rehabilitacyjnej.²²³

W raporcie Atrakcyjność inwestycyjna regionów 2017²²⁴ województwo zachodniopomorskie zostało ocenione jako region o bardzo dobrym położeniu względem rynków europejskich w tym krajów Morza Bałtyckiego. Pod tym względem mieszkańcy regionu mają dogodną pozycję, gdyż nie tylko mogą wykorzystywać ten potencjał, dla własnej działalności, ale w równym stopniu wykorzystywać bliskość dużych ośrodków kultury u zachodnich sąsiadów, korzystając z oferty instytucji kultury np. w Berlinie. Warto również podkreślić, iż jak wskazują autorzy wspomnianego raportu miasto wojewódzkie, czyli Szczecin posiada dogodne połączenie komunikacyjne z europejskimi autostradami oraz połączenia morskie, co sprzyja nie tylko rozwojowi gospodarczemu, ale także turystyki i kultury.

²²³ Potencjał turystyczny województwa zachodniopomorskiego, a kreowanie jego wizerunku, M. Śpiewak – Szyjka, T. Skotarczak, ZUT w Szczecinie, 2015 r.

²²⁴ Atrakcyjność inwestycyjna regionów 2017, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa, 2017r.

Do głównych atutów województwa zaliczono:

- wyjątkowe położenie regionu, które daje szansę wykorzystania bogatego wachlarza środków transportu: wodnego, kolejowego, lotniczego (Port lotniczy Szczecin – Goleniów im. NSZZ Solidarność) oraz drogowego;
- wysokie walory przyrodnicze dla rozwoju turystyki (Morze Bałtyckie, Pojezierza Wałeckie oraz Drawskie),
- szczególne walory inwestycyjne dla rozwoju turystyki, głównie w pasie nadmorskim województwa oraz Pojezierzach Drawskim oraz Wałeckim.

Natomiast odnosząc się do obszaru turystyki, należy wyjść od jej definicji. Światowa Organizacja Turystyki (UNWTO) definiuje turystykę jako ogół czynności osób, które podróżują i przebywają w celach wypoczynkowych, służbowych lub innych nie dłużej niż rok bez przerwy poza swoim codziennym otoczeniem, z wyłączeniem wyjazdów, w których głównym celem jest aktywność zarobkowa wynagradzana w odwiedzanej miejscowości.

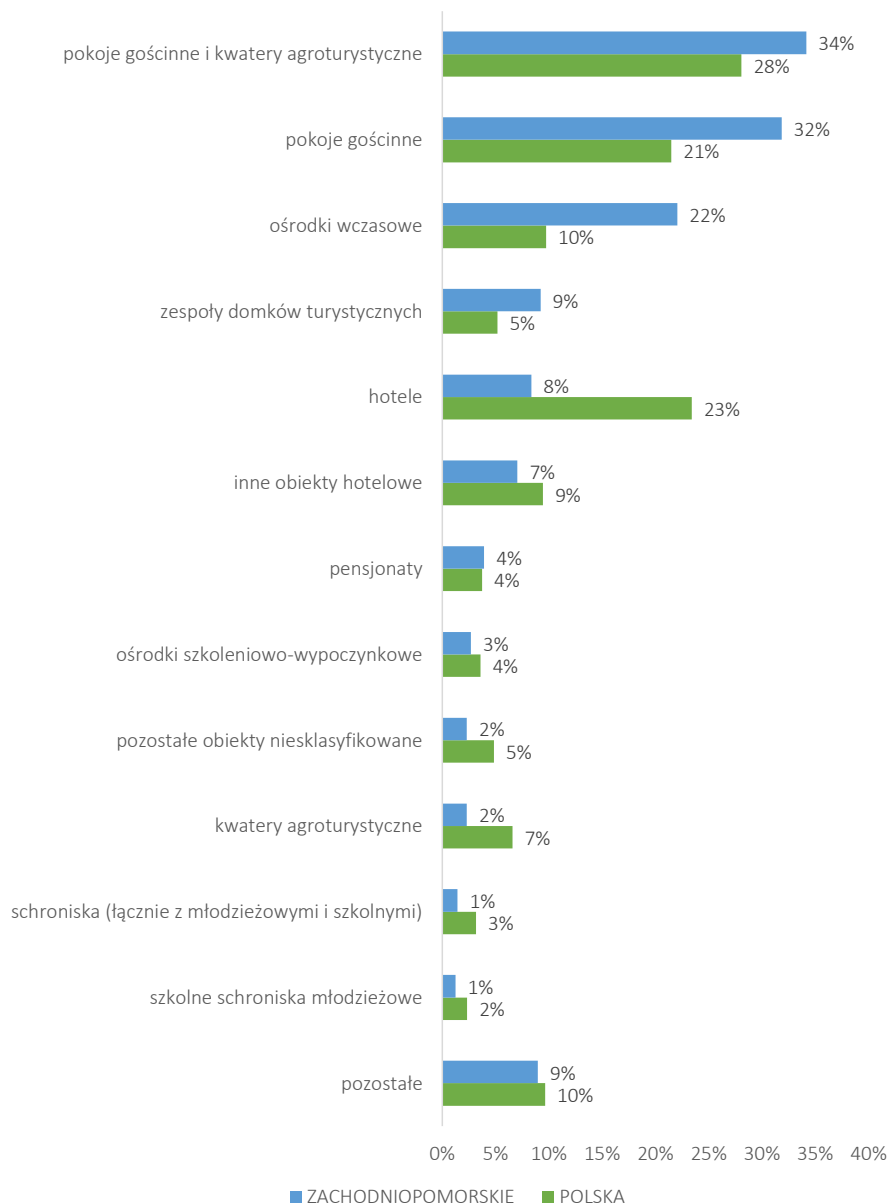
Wyjątkowość i bogactwo walorów naturalnych (m.in. bogactwo akwenów, a także sąsiadujących z nimi rozległych obszarów leśnych i terenów chronionych) oraz zasoby kulturowe regionu sprawiają, że jedną z najważniejszych dziedzin gospodarki Pomorza Zachodniego jest właśnie turystyka.²²⁵

Połączenie kilku pojęć, walorów przyrodniczych, kulturowych, infrastruktury turystycznej oraz dostępności transportowej składa się na potencjał turystyczny danego regionu. Korzystając z ogólnodostępnych danych GUS najczęściej potencjał ten mierzy się za pomocą takich mierników jak: liczba turystycznych obiektów noclegowych czy miejsc noclegowych oferowanych turystom. Natomiast wykorzystanie tego potencjału obrazują takie wskaźniki jak liczba korzystających, liczba udzielonych noclegów, średnia długość pobytu turystów w obiektach.

Podmioty, które decydują o kształcie obszaru turystyki, to przede wszystkim te, które udzielają noclegów. W województwie w 2019 roku dominowały pokoje gościnne i kwatery agroturystyczne – 34%, następnie pokoje gościnne – 32%, ośrodki wczasowe – 22%, zespoły domków turystycznych – 9%. W latach 2004 – 2019 struktura obiektów nie uległa większym zmianom. Porównanie w tych latach utrudnia zmiana kategorii obiektów, od 2009 r. pojawiły się w statystyce pokoje gościnne i kwatery turystyczne, a od 2015 dodatkowo łączna kategoria tych dwóch obiektów. Udział w strukturze obiektów noclegowych w kraju jest bardzo podobny, z jedną różnicą, obiekty hotelowe są już na drugiej pozycji w strukturze krajowej – stanowią 23% wszystkich obiektów, natomiast w województwie zachodniopomorskim jest to jedynie 8%.

²²⁵ Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030.

Wykres 46. Udział procentowy obiektów noclegowych wg. rodzaju w województwie zachodniopomorskim i w Polsce roku 2019.

Źródło: BDL – GUS.

Tabela 63. Liczba obiektów noclegowych według rodzaju w województwie zachodniopomorskim (2004-2019).

rodzaje obiektów noclegowych	liczba jednostek	liczba jednostek	dynamika
	2004	2019	2020/2004*
hotele	60	134	55%
motele	5	6	17%
pensjonaty	18	63	71%
inne obiekty hotelowe	50	113	56%
domy wycieczkowe	1	0	²²⁶ —
schroniska	0	0	²²⁷ —
schroniska młodzieżowe	2	3	33%
szkolne schroniska młodzieżowe	24	20	-20%
schroniska (łącznie z młodzieżowymi i szkolnymi)	bd	23	0% ²²⁸
ośrodki wczasowe	360	354	-2%
ośrodki kolonijne	64	24	-167%
ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe	40	43	7%
ośrodki do wypoczynku sobotnio-niedzielnego i świątecznego	5	bd	²²⁹ —
hostele	bd	6	83% ²³⁰
domy pracy twórczej	3	3	0%
zespoły domków turystycznych	46	148	69%
kempingi	15	33	55%
poła biwakowe	53	23	-130%
zakłady uzdrowiskowe	48	46	-4%
pokoje gościnne	bd	511	73% ²³¹
kwatery agroturystyczne	bd	37	84% ²³²
pokoje gościnne i kwatery agroturystyczne	bd	548	24% ²³³

²²⁶ jeszcze w 2018 r. istniał 1 DW

²²⁷ 1 schronisko od 2011 do 2018 r.

²²⁸ Dynamika lat 2019/2015

²²⁹ do roku 2008 4 ośrodki

²³⁰ Dynamika lat 2019/2009

²³¹ Dynamika lat 2019/2010

²³² Dynamika lat 2019/2010

²³³ Dynamika lat 2019/2015

rodzaje obiektów noclegowych	liczba jednostek	liczba jednostek	dynamika
pozostałe obiekty niesklasyfikowane	120	37	-224%

Źródło: BDL – GUS.

* jeśli dane nie były dostępne dla wskazanego okresu, zamieszczono odpowiedni przypis.

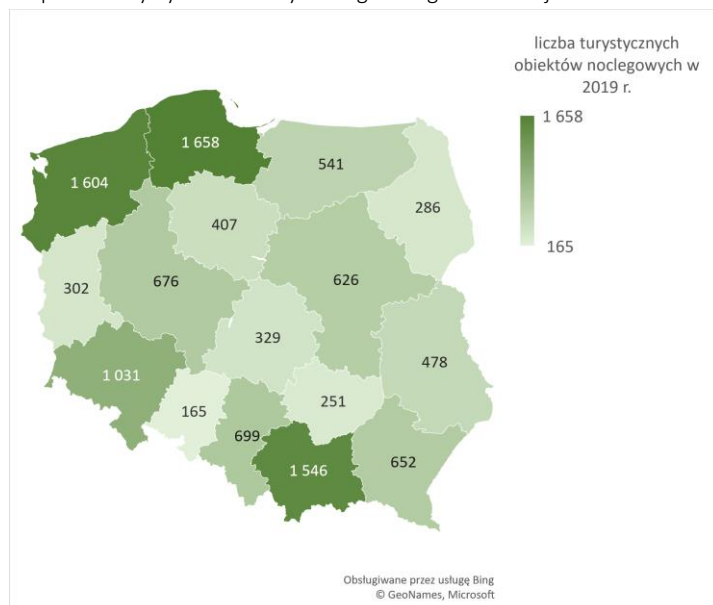
Turystyczne obiekty noclegowe działające na terytorium Polski, skupiają się przede wszystkim w trzech regionach: województwo pomorskie, zachodniopomorskie i małopolskie. W 2019 r. w województwie zachodniopomorskim działały łącznie 1604 turystyczne obiekty noclegowe, względem roku 2004 nastąpił wzrost o 3,2%. Region zachodniopomorski zajmuje 2 miejsce pod tym względem w Kraju.

Tabela 64. Turystyczne obiekty noclegowe - wg województw (2004 – 2019 r.).

WOJEWÓDZTWO	liczba jednostek	liczba jednostek	dynamika
	2004	2019	2019/2004
POMORSKIE	800	1 658	1,30%
ZACHODNIOPOMORSKIE	914	1 604	3,20%
MAŁOPOLSKIE	873	1 546	2,30%
DOLNOŚLĄSKIE	727	1 031	-1,50%
ŚLĄSKIE	454	699	4,00%
WIELKOPOLSKIE	540	676	1,60%
PODKARPACKIE	294	652	1,50%
MAZOWIECKIE	352	626	1,90%
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	341	541	6,30%
LUBELSKIE	352	478	1,30%
KUJAWSKO-POMORSKIE	352	407	-1,70%
ŁÓDZKIE	230	329	-3,30%
LUBUSKIE	304	302	0,70%
PODLASKIE	188	286	1,70%
ŚWIĘTOKRZYSKIE	124	251	0,00%
OPOLSKIE	127	165	-4,80%

Źródło: BDL – GUS.

Mapa 19. Turystyczne obiekty noclegowe ogółem w województwach Polski - 2019 r.

Źródło: BDL – GUS.

Na przestrzeni lat 2004 – 2019 dynamika zmian w liczbie turystycznych obiektów noclegowych dla kraju była zmienna. W roku 2012 dokonano zmian metodologicznych w efekcie czego, nie jest możliwe zachowanie ciągu dla celów porównawczych. Niemniej jednak jeszcze w roku 2005 odnotowywano spadek liczby obiektów noclegowych o blisko 9%, w kolejnych latach następował natomiast niewielki wzrost. Od roku 2013 dynamika jest bardzo zmienna, od wartości dodatniej blisko 6% wzrost w roku 2013, do ponownie wartości ujemnej w roku 2015 (spadek o prawie 2%), ponowny wzrost widoczny jest w roku 2017, kolejne lata to spadek dynamiki.

Wykres 47. Dynamika liczby turystycznych obiektów noclegowych w latach 2005-2019.

* W roku 2012 nastąpiła zmiana metodologii klasyfikowania GUS.

Źródło: BDL – GUS.

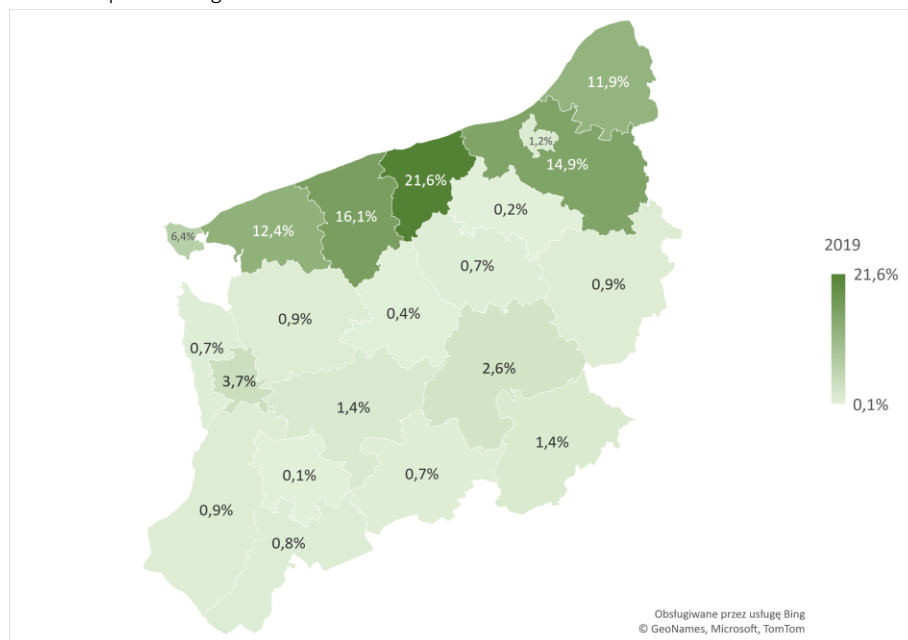
Wśród powiatów województwa zachodniopomorskiego wyróżniają się przede wszystkim obszary położone w linii brzegowej Morza Bałtyckiego, czyli powiat kołobrzeski, gryficki, sławieński, koszaliński, kamieński, to na tych terenach występuje najwięcej turystycznych obiektów noclegowych. W mniejszym stopniu wyróżnia się powiat m. Świnoujście i powiat m. Szczecin, czy też powiat drawski, choć udział tych powiatów jest wyższy od 1%. W pozostałych przypadkach wartości te są poniżej 1%. Warto zwrócić uwagę na duży wzrost turystycznych obiektów noclegowych w latach 2019/2004 w takich powiatach jak: kołobrzeski - 68%, łobeski - 67%, sławieński - 56%, policki - 55%, goleniowski - 53%, koszaliński - 53%.

Tabela 65. Liczba turystycznych obiektów noclegowych oraz ich udział w danym powiecie do wartości ogółem dla województwa (lata 2004- 2019).

powiat	udział%	udział%	liczba	liczba	dynamika
	2004	2019	2004	2019	2019/2004
kołobrzeski	12,0%	21,6%	110	347	68%
gryficki	15,3%	16,1%	140	258	46%
koszaliński	12,3%	14,9%	112	239	53%
kamieński	18,3%	12,4%	167	199	16%
slawieński	9,2%	11,9%	84	191	56%
Świnoujście	9,1%	6,4%	83	103	19%
Szczecin	5,0%	3,7%	46	59	22%
drawski	3,2%	2,6%	29	42	31%
stargardzki	3,1%	1,4%	28	23	-22%
wałecki	2,1%	1,4%	19	22	14%
Koszalin	1,1%	1,2%	10	19	47%
goleniowski	0,8%	0,9%	7	15	53%
szczecinecki	1,5%	0,9%	14	15	7%
gryfiński	2,1%	0,9%	19	14	-36%
myśliborski	1,9%	0,8%	17	13	-31%
choszcheński	1,0%	0,7%	9	12	25%
policki	0,5%	0,7%	5	11	55%
świdwiński	0,9%	0,7%	8	11	27%
łobeski	0,2%	0,4%	2	6	67%
białogardzki	0,3%	0,2%	3	3	0%
pyrzycki	0,2%	0,1%	2	2	0%

Źródło: BDL – GUS.

Mapa 20. Udział turystycznych obiektów noclegowych w powiatach województwa zachodniopomorskiego stan na koniec 2019 r.

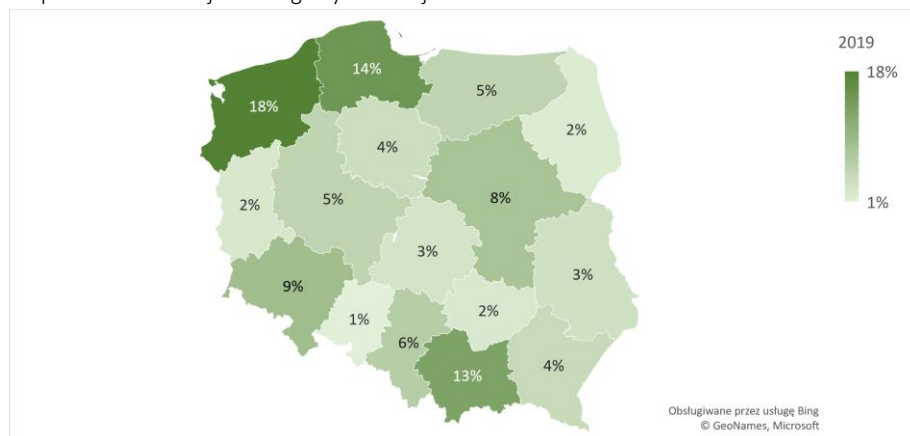
Źródło: BDL – GUS.

Liczba obiektów turystycznych na danym obszarze pokazuje nam liczbę bezwzględną takich punktów, ich potencjał jednak może być bardzo różny, od dużych hoteli, czy zakładów uzdrowiskowych mogących pomieścić nawet kilkaset osób, po pojedyncze pokoje gościnne, prowadzone przez niewielkie podmioty. W zależności od rozwoju danego regionu, jego potencjału gospodarczego, może się zatem różnie prezentować liczba miejsc noclegowych we wspomnianych powyżej obiektach turystycznych. Zatem na obszarach, gdzie widoczny jest rozwój bazy hotelowej, obiektów może być mniej, natomiast miejsc noclegowych znacznie więcej i odwrotnie.

Liczbę bezwzględną miejsc noclegowych prezentuje poniższa tabela, dane dla Polski oraz poszczególnych województw w latach 2004 – 2019. Struktura miejsc noclegowych z uwzględnieniem województw wyróżnia zachodniopomorskie, jako region o najwyższym udziale miejsc noclegowych w Polsce, zajmuje on 1 pozycję w kraju. Porównując dynamikę dla lat 2019/2004 największy wzrost liczby miejsc noclegowych widoczny był w województwach świętokrzyskim i podkarpackim, o ponad połowę. Najniższe wartości natomiast widoczne są dla województwa lubuskiego – 2%. Wśród liderów, jeśli mowa o najwyższym udziale w strukturze miejsc noclegowych w Polsce, najwyższy wzrost widać w województwie

małopolskim – o blisko 38%, województwo pomorskie to wzrost o 27%, a w zachodniopomorskim było to 26%.

Mapa 21. Udział miejsc noclegowych w województwach Polski stan na koniec 2019 r..

Źródło: BDL – GUS.

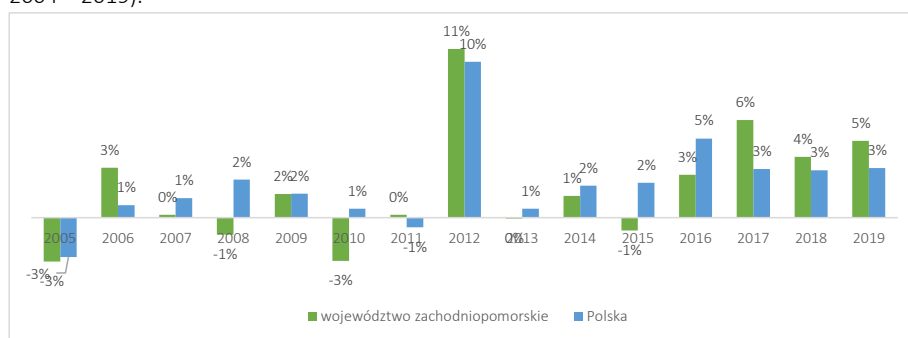
Tabela 66. Liczba i udział miejsc noclegowych w województwach Polski (2004 - 2019).

WOJEWÓDZTWO	udział%	udział%	liczba	liczba	dynamika
	w kraju	w kraju	miejsc	miejsc	2019/2004
2004	2019	2004	2019		
ZACHODNIOPOMORSKIE	19%	18%	108 267	145 414	26%
POMORSKIE	15%	14%	87 273	119 521	27%
MAŁOPOLSKIE	11%	13%	65 256	104 921	38%
DOLNOŚLĄSKIE	8%	9%	47 747	70 955	33%
MAZOWIECKIE	7%	8%	38 157	64 402	41%
ŚLĄSKIE	6%	6%	35 399	51 639	31%
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	6%	5%	34 835	42 998	19%
WIELKOPOLSKIE	7%	5%	38 113	42 916	11%
PODKARPACKIE	3%	4%	17 216	35 705	52%
KUJAWSKO-POMORSKIE	4%	4%	25 722	31 876	19%
LUBELSKIE	4%	3%	21 874	27 953	22%
ŁÓDZKIE	3%	3%	15 706	24 153	35%
LUBUSKIE	3%	2%	20 257	19 818	-2%
ŚWIĘTOKRZYSKIE	1%	2%	8 299	18 447	55%
PODLASKIE	2%	2%	12 581	15 035	16%
OPOLSKIE	1%	1%	7 970	9 769	18%

Źródło: BDL – GUS.

Dynamika zmian w liczbie miejsc noclegowych nie jest duża. Na przestrzeni lat 2004 – 2019 ulegała niewielkim spadkom, zarówno w kraju jak i w województwie zachodniopomorskim. Warto zauważyć niewielki wzrost liczby miejsc w roku 2017, względem roku poprzedniego. Natomiast dynamika na przestrzeni lat 2019-2004 pokazuje, iż w województwie zachodniopomorskim nastąpił 26 procentowy wzrost miejsc noclegowych, dla porównania w Polsce wzrost ten wyniósł 29%.

Wykres 48. Dynamika miejsc noclegowych – województwo zachodniopomorskie i Polska (lata 2004 – 2019).

* W roku 2012 nastąpiła zmiana metodologii klasyfikowania GUS.

Źródło: BDL – GUS.

Patrząc na liczbę miejsc noclegowych dominuje powiat kołobrzeski, jego udział w 2019 r. stanowił 24,3% wszystkich miejsc noclegowych w regionie. Ponadto ponownie wyróżniają się powiaty znajdujące się przy linii brzegowej, czyli gryficki, koszaliński, kamieński, sławieński. W mniejszym stopniu wyróżnia się powiat m. Świnoujście i powiat m. Szczecin, czy też powiat drawski, choć udział tych powiatów jest wyższy od 1%. W pozostałych przypadkach wartości te są poniżej 1%.

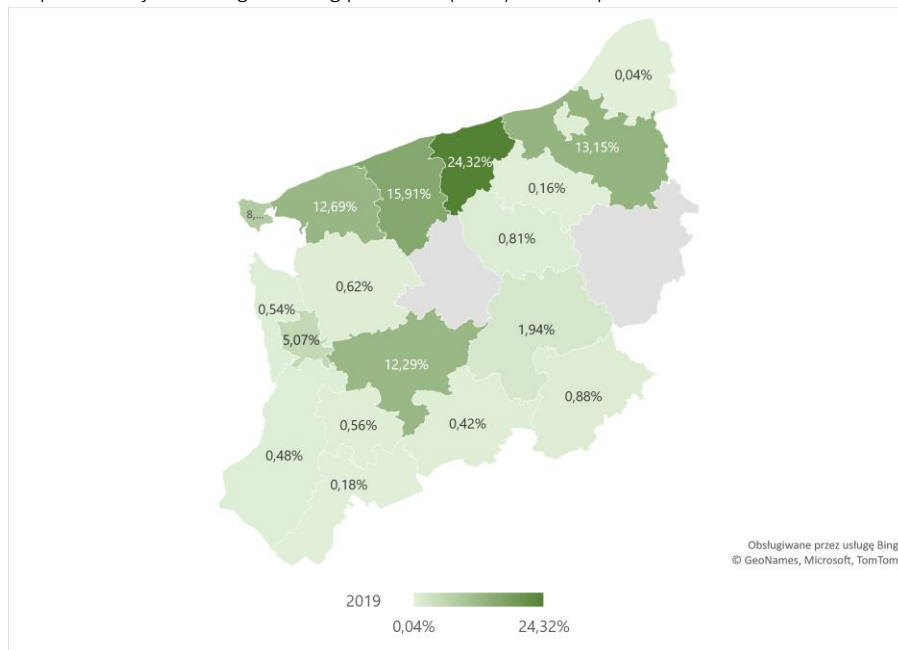
Tabela 67. Udział oraz liczba miejsc noclegowych wg powiatów województwa zachodniopomorskiego (2004-2019).

powiat	udział% w kraju	udział% w kraju	liczba jednostek	liczba jednostek	dynamika
	2004	2019	2004	2019	2019/2004
kołobrzeski	16,0%	24,3%	17 289	35 363	51%
gryficki	15,1%	15,9%	16 340	23 131	29%
koszaliński	13,8%	13,2%	14 977	19 122	22%
kamieński	20,3%	12,7%	22 015	18 449	-19%
slawieński	12,8%	12,3%	13 907	17 869	22%
Świnoujście	8,2%	8,1%	8 870	11 805	25%
Szczecin	4,9%	5,1%	5 304	7 373	28%

powiat	udział% w kraju	udział% w kraju	liczba jednostek	liczba jednostek	dynamika
	2004	2019	2004	2019	2019/2004
drawski	1,8%	1,9%	1 969	2 817	30%
walecki	1,1%	0,9%	1 137	1 282	11%
stargardzki	1,5%	0,8%	1 634	1 175	-39%
świdwiński	0,7%	0,7%	781	994	21%
Koszalin	0,5%	0,6%	499	905	45%
goleniowski	0,2%	0,6%	264	897	71%
policki	0,2%	0,6%	261	816	68%
myśliborski	0,5%	0,5%	562	782	28%
szczecinecki	0,6%	0,5%	656	778	16%
gryfiński	1,0%	0,5%	1 075	694	-55%
choszczeński	0,4%	0,4%	422	617	32%
łobeski	0,0%	0,2%	14	263	95%
białogardzki	0,2%	0,2%	172	231	26%
pyrzycki	0,1%	0,04%	119	51	-133%

Źródło: BDL – GUS.

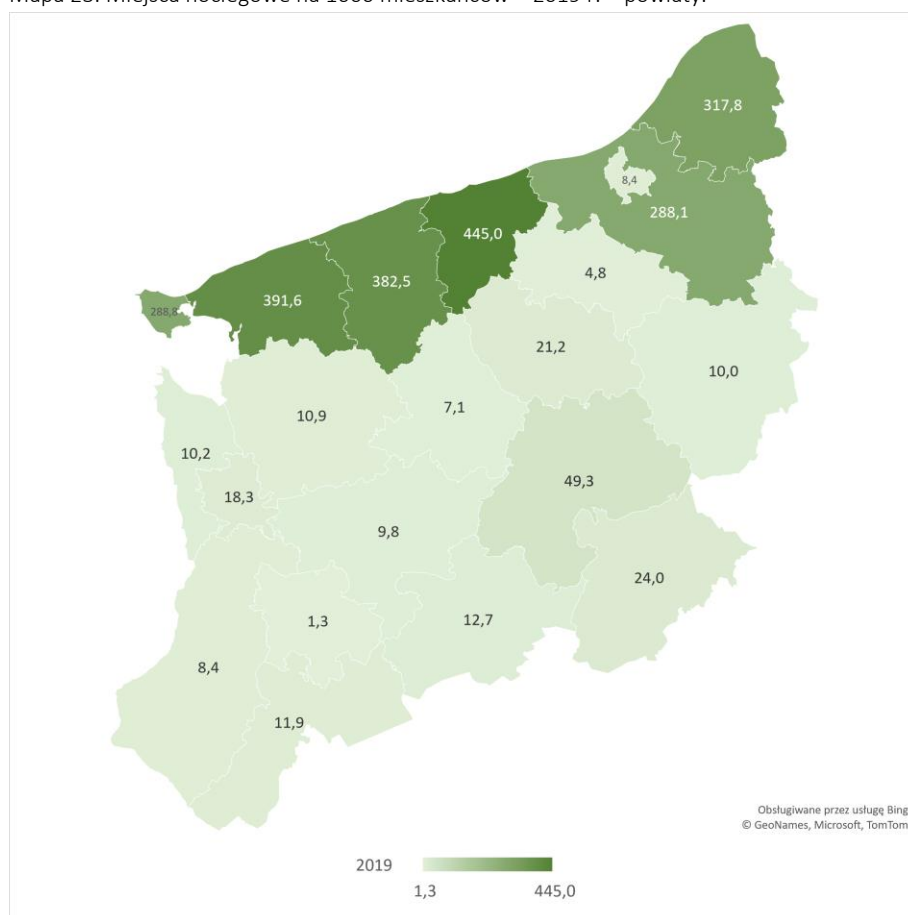
Mapa 22. Miejsca noclegowe – wg powiatów (2019) – udział powiatów.

Źródło: BDL – GUS.

W nawiązaniu do powyższego warto wskazać na miernik, jakim są miejsca noclegowe na 1000 mieszkańców, dzięki czemu możemy porównywać ze sobą obszary województwa, bez względu na wielkość danego terytorium. W efekcie zastosowania wskaźnika lepiej widoczne jest znaczenie powiatu m. Świnoujście, który osiąga podobne wskaźniki jak np. powiat koszaliński.

Mapa 23. Miejsca noclegowe na 1000 mieszkańców – 2019 r. – powiaty.

Źródło: BDL – GUS.

Województwo zachodniopomorskie dominuje pod względem liczby udzielonych noclegów zarówno turystom krajowym jak i zagranicznym w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w 2019 roku. Zdecydowanie więcej zostało udzielonych noclegów turystom krajowym niż zagranicznym. Dominacja ta widoczna była również w 2004 r. Co istotne w latach 2004 – 2019 w województwie zachodniopomorskim znacznie wzrosła liczba udzielonych noclegów na 10 tys. mieszkańców.

Tabela 68. Noclegi udzielone turystom krajowym i zagranicznym w turystycznych obiektach noclegowych ogółem na 10 tys. mieszkańców.

Województwo	udzielone noclegi ogółem na 10 tys. ludności		noclegi udzielone turystom krajowym w turystycznych obiektach noclegowych ogółem na 10 tys. mieszkańców		udzielone noclegi turystom zagranicznym w turystycznych obiektach noclegowych na 10 tys. mieszkańców	
	2004	2019	2004	2019	2004	2019
ZACHODNIOPOMORSKIE	52 417	94 708	41 006	70 922	11 411	23 786
POMORSKIE	23 454	44 202	20 480	37 102	2 974	7 100
MAŁOPOLSKIE	21 749	43 630	16 730	31 574	5 018	12 056
DOLNOŚLĄSKIE	16 229	33 165	12 295	27 508	3 934	5 657
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	14 478	23 700	10 842	20 927	3 636	2 773
KUJAWSKO-POMORSKIE	10 488	22 030	9 809	20 555	679	1 475
MAZOWIECKIE	7 885	17 943	5 142	12 154	2 742	5 790
PODKARPACKIE	6 380	16 931	5 777	15 620	603	1 312
ŚWIĘTOKRZYSKIE	4 608	15 679	4 072	14 700	536	980
LUBUSKIE	11 722	14 610	9 173	11 425	2 549	3 185
ŚLĄSKIE	6 687	14 412	5 703	12 277	983	2 135
LUBELSKIE	5 832	11 272	5 184	10 228	648	1 044
PODLASKIE	6 584	11 153	5 609	9 397	975	1 756
WIELKOPOLSKIE	7 228	11 122	5 848	9 259	1 381	1 863
ŁÓDZKIE	5 047	11 083	4 368	9 019	679	2 065
OPOLSKIE	4 618	9 532	3 962	8 226	656	1 305

Źródło: BDL – GUS.

Turyści zagraniczni stanowią blisko 25% odwiedzających region, turyści krajowi stanowią zdecydowaną większość, czyli blisko 75% wszystkich turystów. Również liczba bezwzględna udzielonych noclegów wskazują na najwyższą pozycję województwa zachodniopomorskiego w kraju pod tym względem. W roku 2019 84% turystów zagranicznych stanowili obywatele Niemiec, 3,8% to obywatele Dani, 2,1% Ukrainy, 1,9% Szwecji, obywatele pozostałych krajów stanowili mniej niż 1% odwiedzających.

Warto zwrócić uwagę, iż w województwach, które również wyróżnia wysoki odsetek udzielonych noclegów, udział turystów zagranicznych jest nieco wyższy, w woj. mazowieckim było to 31%, a w małopolskim 28%, natomiast w województwie pomorskim było to 16%.

Tabela 69. Udzielone noclegi ogółem I-XII i turystom zagranicznym w latach 2004 – 2019 w województwach Polski.

Województwo	ogółem			
	udzielone noclegi ogółem I-XII		udzielone noclegi turystom zagranicznym (nierezydentom) I-XII	
	2004	2019	2004	2019
ZACHODNIOPOMORSKIE	8 888 396	16 084 732	1 934 929	4 039 683
MAŁOPOLSKIE	7 081 725	14 855 514	1 634 012	4 105 050
POMORSKIE	5 142 047	10 333 333	652 020	1 659 767
MAZOWIECKIE	4 052 356	9 709 927	1 409 508	3 132 967
DOLNOŚLĄSKIE	4 699 439	9 617 889	1 139 038	1 640 522
ŚLĄSKIE	3 148 096	6 520 299	463 003	966 060
KUJAWSKO-POMORSKIE	2 168 519	4 570 141	140 385	306 042
WIELKOPOLSKIE	2 430 160	3 887 769	464 175	651 161
PODKARPACKIE	1 338 040	3 602 108	126 518	279 053
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	2 068 044	3 379 520	519 365	395 351
ŁÓDZKIE	1 308 377	2 726 694	176 069	507 950
LUBELSKIE	1 275 919	2 380 987	141 805	220 551
ŚWIĘTOKRZYSKIE	594 491	1 940 127	69 189	121 204
LUBUSKIE	1 182 930	1 480 010	257 230	322 623
PODLASKIE	792 776	1 315 454	117 389	207 112
OPOLSKIE	486 625	938 234	69 139	128 480

Źródło: BDL – GUS.

Nawiązując do kolejnego obszaru będącego przedmiotem analizy, czyli kultury, można powiedzieć, iż w znaczeniu najszerszym kultura obejmuje całościowy sposób życia charakterystyczny dla danej zbiorowości, na który składa się wszystko to, co ludzie „robią, myślą i posiadają” jako członkowie społeczeństwa (wzory działania, myślenia i wyposażenia materialnego). Diagnoza obszaru kultury, będzie więc próbą określenia głównych podmiotów lub grup podmiotów funkcjonujących na terenie województwa zachodniopomorskiego, ich struktury, rozmieszczenia terytorialnego, a tym samym koncentracji. Najważniejszymi ośrodkami kultury województwa są miasta Szczecin i Koszalin, gdzie siedziby mają niemal wszystkie teatry, obie filharmonie oraz duża część muzeów.²³⁴

Województwo zachodniopomorskie charakteryzuje się umiejscowieniem głównych ośrodków kulturalnych województwa w dwóch największych miastach regionu, czyli w Szczecinie oraz w Koszalinie. To tutaj swoje siedziby mają wszystkie teatry, filharmonie, jak również większość muzeów. Miasto wojewódzkie realizuje najwięcej wydarzeń kulturalnych, posiada najlepszą bazę instytucji kulturalnych, to tutaj znajdują się takie instytucje kultury jak: Orkiestra

²³⁴ Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030.

Symfoniczna Filharmonia Szczecińska im. Mieczysława Karłowicza, teatr operowy - Opera na Zamku oraz teatr lalkowy - Teatr Lalek Pleciuga. Ponadto znajduje się tutaj jedna z dwóch filharmonii (Filharmonia im. Mieczysława Karłowicza - druga Filharmonia im. Stanisława Moniuszki znajduje się w Koszalinie) oraz cztery z pięciu publicznych teatrów dramatycznych: Teatr Polski, Teatr Współczesny, Ośrodek Teatralny Kana oraz Teatr na Zamku Książąt Pomorskich. Powoduje to znaczne zróżnicowanie w nasyceniu i stanie sieci instytucji kultury w całym regionie.

Warto zauważyć, iż oferta kulturalna w większych miastach województwa jest bogata i zróżnicowana. Obok instytucji samorządowych funkcjonują liczne organizacje i stowarzyszenia podejmujące i promujące przedsięwzięcia o randze regionalnej i ogólnopolskiej. Wspierana jest twórczość miejscowych artystów regionalnych, współpraca, dialog i kulturowa różnorodność. Ilość i zróżnicowanie imprez i wydarzeń umożliwia uczestnictwo szerokiej publiczności. Istnieje konieczność dalszego uatrakcyjnienia oferty oraz zwiększenia dostępu do kultury mieszkańców, a także odwiedzających województwo turystów, głównie z Niemiec.²³⁵

Potencjał kulturowy w regionie budowany jest w oparciu m. in. o uczelnie, w tym w szczególności Akademię Sztuki w Szczecinie. Jest to pierwsza i jedyna w Polsce wyższa uczelnia artystyczna kształcąca w tak zróżnicowanych dziedzinach sztuki. Podstawowym kierunkiem działalności Akademii jest kształcenie oraz prowadzenie badań naukowych w zakresie sztuk muzycznych, plastycznych, teatralnych i mieszczących się w nich dyscyplin artystycznych oraz w zakresie nauk humanistycznych. W województwie działają również 33 publiczne i niepubliczne placówki kształcenia artystycznego, w tym szkoły muzyczne, plastyczne, tańca i baletu.

Polityka samorządu województwa w zakresie kultury jest oparta na przekonaniu, że dziedzina ta stanowi ważny element łączący i scalający wspólnotę mieszkańców Pomorza Zachodniego, a także jest kluczowym obszarem wpływającym na rozwój i atrakcyjność regionu. Badania oraz doświadczenia z ostatnich lat wskazują, że kultura staje się również istotnym czynnikiem decydującym o konkurencyjności i atrakcyjności poszczególnych regionów, a wszystkie nakłady na kulturę i dziedzictwo narodowe należy traktować jako długofalową inwestycję decydującą o popularności biznesowej i turystycznej Pomorza Zachodniego. Działalność kulturalna ze względu na swoją specyfikę wpływa bowiem na inne dziedziny życia społecznego – gospodarczego, a jej oddziaływanie jest długofalowe i złożone. Oddziałuje m. in. na edukację, turystykę, gospodarkę, architekturę oraz przyczynia się do rozwijania i pobudzania tożsamości. Jednocześnie jest czynnikiem wpływającym na wzrost PKB. Strategicznym priorytetem polityki kulturalnej Województwa Zachodniopomorskiego jest stały rozwój

²³⁵ Polityka kulturalna, województwo zachodniopomorskie

intelektualny i cywilizacyjny społeczności Pomorza Zachodniego oraz systematyczny wzrost potencjału kulturalnego regionu. W szczególności oznacza to dążenie do :

- wzmocnienia pozycji Pomorza Zachodniego, jako istotnego regionu na mapie kulturalnej Polski;
- wykorzystania unikalnego położenia geograficznego i kulturowego regionu, wykraczającego poza granice województwa (Euroregion Pomerania, region bałtycki);
- zachowania i rozwijania unikalnego środowiska kulturowego;
- wyznaczenia kierunków rozwoju sektora kultury w regionie;
- kreowania/inicjowania działań wychowujących przyszłych odbiorców oferty kulturalnej;
- pobudzania i rozwijania aktywnego udziału w kulturze.²³⁶

Działalność kulturalną w regionie prowadzi wiele różnorodnych jednostek i instytucji. W omawianym obszarze statystyka publiczna obejmuje rejestr następujących podmiotów:

- 1) teatry,
- 2) instytucje muzyczne,
- 3) centra, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice,
- 4) grupy artystyczne,
- 5) obiekty działalności wystawienniczej – galerie i salony sztuki,
- 6) koła, kluby, sekcje,
- 7) kina,
- 8) muzea,
- 9) biblioteki.

Najwięcej teatrów dramatycznych funkcjonuje w województwie mazowieckim oraz małopolskim w roku 2020 było to odpowiednio 18 oraz 14, dla porównania w województwie zachodniopomorskim w 2020 roku funkcjonowały 4 takie teatry (3 w Szczecinie, 1 w Koszalinie), województwo zajmuje zatem 8 pozycję pod względem liczby teatrów.

²³⁶ eregion.wzp.pl

Tabela 70. Liczba poszczególnych rodzajów teatrów w województwie zachodniopomorskim (w odniesieniu do wartości dla całego kraju) – 2020 r.

województwo	teatr dramatyczny	teatr muzyczny rozrywkowy, operetka - teatru tańca, baletu, musicalu	teatr operowy	teatr lalkowy
MAZOWIECKIE	18	3	3	4
MAŁOPOLSKIE	14	3	1	3
DOLNOŚLĄSKIE	7	2	1	3
ŚLĄSKIE	6	2	1	4
ŁÓDZKIE	5	1	1	3
POMORSKIE	5	2	1	3
WIELKOPOLSKIE	5	2	1	3
ZACHODNIOPOMORSKIE	4	0	1	1
LUBELSKIE	3	1	0	1
KUJAWSKO-POMORSKIE	2	0	1	2
LUBUSKIE	2	0	0	0
OPOLSKIE	2	1	0	1
PODLASKIE	2	0	1	4
WARMIŃSKO- MAZURSKIE	2	0	0	1
PODKARPACKIE	1	0	0	1
ŚWIĘTOKRZYSKIE	1	1	0	1

Źródło: BDL – GUS.

Wspomniane teatry mieszczą się w dwóch głównych ośrodkach miejskich województwa, tzn. w Szczecinie oraz w Koszalinie. Odpowiednio w Szczecinie znajdują się: Teatr dramatyczny (3 teatry), teatr operowy (1 teatr), teatr lalkowy (1 teatr), natomiast w Koszalinie znajduje się 1 teatr dramatyczny. Na przestrzeni lat 2009 – 2020 liczba teatrów w Szczecinie zmieniła się o 2 jednostki.

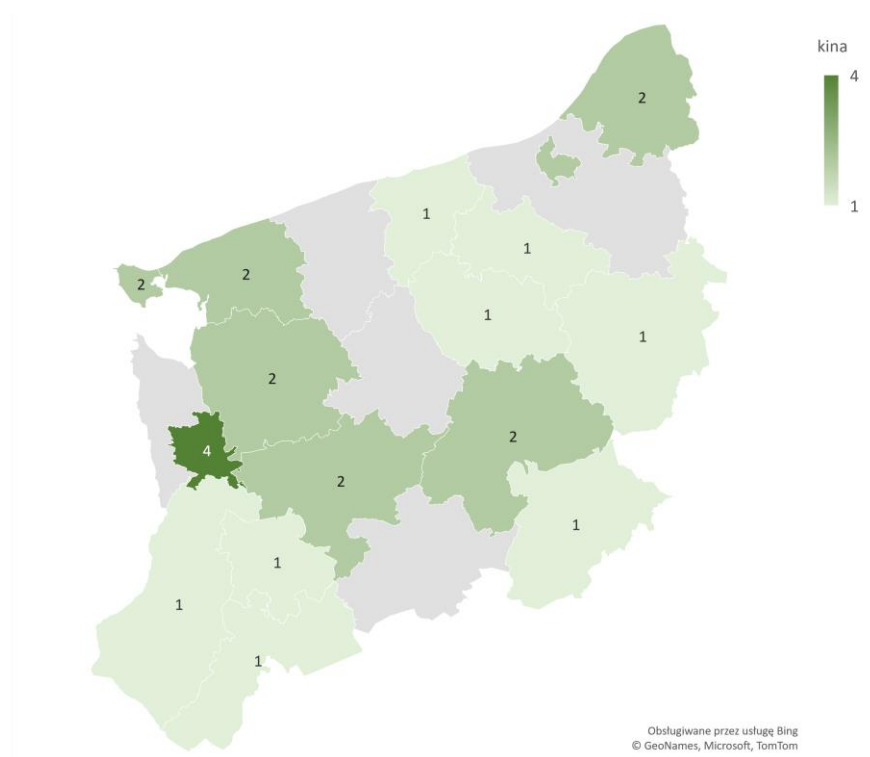
Tabela 71. Rodzaje teatrów w województwie zachodniopomorskim.

	teatr dramatyczny		teatr operowy		teatr lalkowy		łącznie	
	Powiat m. Koszalin	Powiat m. Szczecin	Powiat m. Koszalin	Powiat m. Szczecin	Powiat m. Koszalin	Powiat m. Szczecin	Powiat m. Koszalin	Powiat m. Szczecin
2009	1	5	0	1	0	1	1	7
2020	1	3	0	1	0	1	1	5

Źródło: BDL – GUS.

Najwięcej kin w roku 2020 funkcjonowało w województwie mazowieckim 86, województwo zachodniopomorskie zajmuje 10 pozycję pod tym względem – łącznie na jego terenie funkcjonowało 26 kin. W Szczecinie w roku 2020 działały 4 kina, w pozostałych powiatach od 1 do 2.

Mapa 24. Kina w powiatach województwa zachodniopomorskiego - 2020 r.

Źródło: BDL – GUS.

Według danych GUS w Polsce funkcjonuje łącznie 5 chórów, 24 filharmonie oraz 18 orkiestr symfonicznych i kameralnych, z tego w województwie zachodniopomorskim w 2020 r. działały 2 filharmonie, jedna w Szczecinie i jedna w Koszalinie, region pod tym względem zajmuje 5 pozycję. Na przestrzeni lat 2009 – 2020 liczby te się nie zmieniły.

Tabela 72. Rodzaje instytucji muzycznych w województwach i w Polsce – 2020 r.

WOJEWÓDZTWO	chór	filharmonia	orkiestra symfoniczna i kameralna
ŚLĄSKIE	1	3	4
DOLNOŚLĄSKIE	1	3	1
WIELKOPOLSKIE	1	2	1
POMORSKIE	1	2	2
ZACHODNIOPOMORSKIE	0	2	0
LUBUSKIE	0	2	0
MAZOWIECKIE	1	1	4
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	0	1	1
ŚWIĘTOKRZYSKIE	0	1	0
PODLASKIE	0	1	0
PODKARPACKIE	0	1	0
OPOLSKIE	0	1	0
MAŁOPOLSKIE	0	1	3
ŁÓDZKIE	0	1	0
LUBELSKIE	0	1	1
KUJAWSKO-POMORSKIE	0	1	1

Źródło: BDL – GUS.

W Polsce w roku 2020 łącznie znajdowały się 4040 centra, domy i ośrodki kultury, z tego 295 mieściło się w województwie zachodniopomorskim, co oznacza iż region zajmuje 7 pozycję w Polsce. Jednocześnie na przestrzeni lat 2020 – 2005 odnotowano ujemną dynamikę, czyli spadek w 2020 roku o blisko 9% względem roku 2005.

Tabela 73. Centra, domy i ośrodki kultury w województwach – 2005 - 2020 r.

WOJEWÓDZTWO	liczba jednostek	liczba jednostek	dynamika
	2005	2020	2020/2005
MAŁOPOLSKIE	459	453	2,5%
PODKARPACKIE	366	355	-7,9%
ŚLĄSKIE	373	354	6,2%
DOLNOŚLĄSKIE	342	311	-4,8%
MAZOWIECKIE	314	306	22,2%

WOJEWÓDZTWO	liczba jednostek	liczba jednostek	dynamika
	2005	2020	2020/2005
WIELKOPOLSKIE	314	305	15,4%
ZACHODNIOPOMORSKIE	336	295	-8,9%
POMORSKIE	329	290	-18,6%
LUBELSKIE	229	231	21,4%
KUJAWSKO-POMORSKIE	226	218	17,7%
OPOLSKIE	211	204	17,0%
ŁÓDZKIE	204	190	-3,4%
PODLASKIE	184	181	-24,7%
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	163	158	8,3%
ŚWIĘTOKRZYSKIE	121	117	15,8%
LUBUSKIE	84	72	-1,7%

Źródło: BDL – GUS.

Analizując te same jednostki w ujęciu powiatów, to najwyższy udział ma powiat gryficki – 30 centra, domy i ośrodki kultury. Powyżej 15 jednostek, czyli wartości średniej odnotowują ponadto powiaty: białogardzki, gryfiński, policki, świdwiński, drawski, łobeski, szczecinecki, goleniowski. Warto zauważyć, iż w przypadku takich powiatów jak: kołobrzeczski, stargardzki, szczecinecki, m. Świnoujście obserwujemy zmniejszenie liczby centrów, domów i ośrodków kultury o ponad lub równo 100%. Natomiast m.in. w takich powiatach jak: kamieński, białogardzki obserwujemy sytuację pozytywną, tutaj nastąpił wzrost o ponad połowę takich jednostek.

Tabela 74. Liczba centrów, domów i ośrodków kultury w powiatach województwa zachodniopomorskiego – 2005 - 2020 r.

Powiat	liczba jednostek	liczba jednostek	dynamika
	2005	2020	2020/2015
gryficki	44	30	-46,7%
białogardzki	13	27	51,9%
gryfiński	22	23	4,3%
policki	17	22	22,7%
świdwiński	21	22	4,5%
drawski	19	21	9,5%
łobeski	14	19	26,3%
szczecinecki	38	18	-111,1%
goleniowski	20	15	-33,3%
koszaliński	14	14	0,0%
wałeccki	11	14	21,4%
kamieński	6	12	50,0%

Z komentarzem [AS1]: Niewłaściwy tytuł tabeli

Powiat	liczba jednostek	liczba jednostek	dynamika
	2005	2020	2020/2015
choszczeński	19	11	-72,7%
m. Szczecin	16	11	-45,5%
kołobrzeski	29	7	-314,3%
m. Koszalin	10	7	-42,9%
myśliborski	7	6	-16,7%
stargardzki	15	5	-200,0%
pyrzycki	3	4	25,0%
m. Świnoujście	8	4	-100,0%
ślawieński	4	3	-33,3%

Źródło: BDL – GUS.

Mając na uwadze, iż liczba takich jednostek jak centra, domy i ośrodki kultury, czy też kluby i świetlice jest zależna od tego ile osób zamieszkuje dany obszar, gdyż to mieszkańcy są odbiorcami oferty tych podmiotów, uwzględniono wskaźnik przeliczony na 10 tys. ludności (dane te zbierane są co 2 lata do 2012 r., od tego roku prezentacja jest coroczna). W efekcie czego, województwo zachodniopomorskie znalazło się na drugiej pozycji w kraju w roku 2019. Wartość wskaźnika dla Polski w roku 2019 wyniosła 1,1. Natomiast wśród powiatów regionu w tym samym roku, wartości powyżej średniej przyjmują takie powiaty jak: gryficki, łobeski, świdwiński, białogardzki, drawski – powyżej 3,5.

Tabela 75. Centra, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice na 10 tys. ludności w latach 2005 – 2019 – województwa.

WOJEWÓDZTWO	2005	2019
OPOLSKIE	2,0	2,1
ZACHODNIOPOMORSKIE	2,1	2,0
PODKARPACKIE	1,6	1,7
PODLASKIE	1,4	1,6
POMORSKIE	1,0	1,4
MAŁOPOLSKIE	1,5	1,3
DOLNOŚLĄSKIE	0,8	1,2
LUBELSKIE	0,9	1,1
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	0,9	1,1
KUJAWSKO-POMORSKIE	0,9	1,1
ŚWIĘTOKRZYSKIE	0,9	1,0
WIELKOPOLSKIE	1,0	0,9
LUBUSKIE	1,0	0,8
ŁÓDZKIE	0,9	0,8
ŚLĄSKIE	0,8	0,8

WOJEWÓDZTWO	2005	2019
MAZOWIECKIE	0,5	0,6

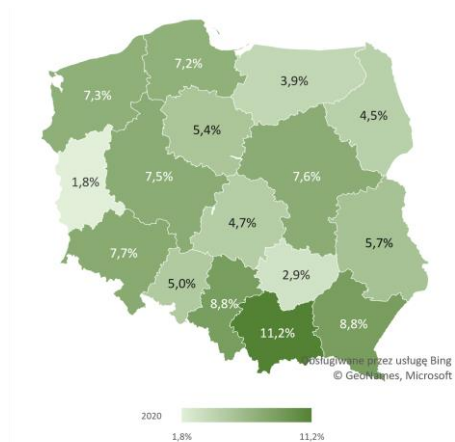
Źródło: BDL – GUS.

Tabela 76. Centra, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice na 10 tys. ludności w województwie zachodniopomorskim w latach 2004 - 2020– powiaty.

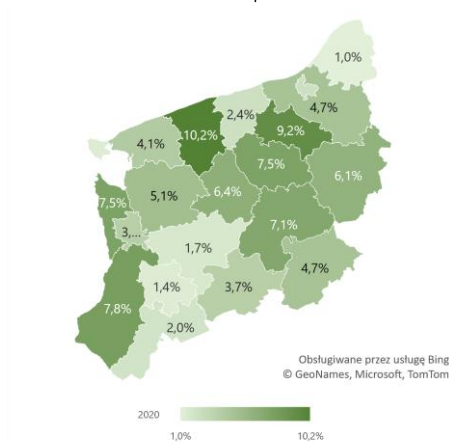
Powiat	2005	2019
gryficki	7,2	7,0
łobeski	3,7	5,2
świdwiński	4,3	4,9
białogardzki	2,7	4,8
drawski	3,3	3,5
szczecinecki	4,9	3,3
policki	2,7	3,2
wałECKI	2,0	3,2
kamieński	1,3	3,0
gryfiński	2,7	2,9
goleniowski	2,5	2,7
choszczeński	3,8	2,3
koszaliński	2,2	2,3
kołobrzESki	3,8	2,0
pyrzycki	0,7	1,0
m. ŚwinoujŚcie	2,0	1,0
myśliborski	1,0	0,9
m. Koszalin	0,9	0,7
śławieński	0,7	0,5
stargardzki	1,3	0,3
m. Szczecin	0,4	0,2

Źródło: BDL – GUS.

Mapa 25. Centra, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice na 10 tys. ludności w latach 2004 – 2020 – Polska.

Mapa 26. Centra, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice na 10 tys. ludności w latach 2004 – 2020 – zachodniopomorskie

Źródło: BDL – GUS.

*powiat m. Koszalin - 0,7, powiat m. Świnoujście - 1,0.

Województwo zachodniopomorskie pod względem liczby grup artystycznych zajmuje 10 pozycję, do grup tych zaliczane są następujące rodzaje: teatralne, muzyczne – instrumentalne, wokalne i chóry, folklorystyczne, taneczne i inne. Co ciekawe jedynie województwo lubelskie w latach 2007 – 2020 odnotowało wzrost tego typu grup, pozostałe regiony mają ujemną dynamikę. Wśród powiatów województwa zachodniopomorskiego wyróżniają się: gryfiński, myśliborski, goleniowski, łobeski, m. Koszalin, drawski, kołobrzeski, policki, m. Szczecin, koszaliński (udział procentowy powyżej średniej dla województwa).

Tabela 77. Liczba grup artystycznych w województwach Polski – 2007- 2020 r.

WOJEWÓDZTWO	liczba jednostek	liczba jednostek	dynamika
	2007	2020	2020/2007
ŚLĄSKIE	2 034	1 476	-23%
MAŁOPOLSKIE	1 977	1 471	-38%
MAZOWIECKIE	1 551	1 430	-34%
PODKARPACKIE	1 293	1 420	-8%
LUBELSKIE	1 315	1 225	9%
WIELKOPOLSKIE	1 549	1 213	-7%
ŁÓDZKIE	1 274	899	-28%
DOLNOŚLĄSKIE	1 106	873	-42%
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	777	601	-27%

WOJEWÓDZTWO	liczba jednostek	liczba jednostek	dynamika
	2007	2020	2020/2007
ZACHODNIOPOMORSKIE	829	593	-29%
POMORSKIE	725	570	-40%
PODLASKIE	633	561	-27%
KUJAWSKO-POMORSKIE	874	552	-13%
OPOLSKIE	601	475	-58%
ŚWIĘTOKRZYSKIE	535	451	-27%
LUBUSKIE	381	416	-19%

Źródło: BDL – GUS.

Tabela 78. Liczba grup artystycznych w powiatach województwa zachodniopomorskiego – 2020 r.

Powiat	liczba jednostek	liczba jednostek	dynamika
	2007	2020	2020/2007
gryfiński	70	57	-23%
myśliborski	38	54	30%
goleniowski	62	50	-24%
łobeski	0	45	100%
m. Koszalin	88	44	-100%
drawski	35	40	13%
kołobrzeski	43	36	-19%
policki	17	36	53%
m. Szczecin	122	36	-239%
koszaliński	33	29	-14%
wałecki	36	26	-38%
m. Świnoujście	22	22	0%
świdwiński	44	20	-120%
choszczeński	31	17	-82%
sławieński	22	15	-47%
szczecinecki	46	14	-229%
stargardzki	48	13	-269%
kamieński	13	11	-18%
gryficki	24	10	-140%
białogardzki	19	9	-111%
pyrzycki	16	9	-78%

Źródło: BDL – GUS.

Pod względem liczby galerii i salonów sztuki województwo zachodniopomorskie zajmuje 9. Pozycję w kraju – w roku 2020 funkcjonowało 13 takich obiektów. Co znamienne nastąpiła istotna zmiana w liczbie galerii i salonów sztuki w regionie, w latach 2004-2020, spadek o 77%. Dla porównania w Polsce w latach 2004-2020 nastąpił wzrost tego typu jednostek o 11%. Jeśli mowa o powiatach, to najwięcej galerii i salonów sztuki w 2020 roku znajdowało się w Szczecinie – 7, w Koszalinie – 3, w powiecie kołobrzeskim, polickim i w Świnoujściu mieści się po 1 galerii.

Tabela 79. Galerie i salony sztuki w Polsce – udział województw – lata 2004 – 2020.

WOJEWÓDZTWO	liczba jednostek	liczba jednostek	dynamika
	2004	2020	2020/2004
MAŁOPOLSKIE	66	57	-16%
MAZOWIECKIE	32	45	29%
ŚLĄSKIE	23	38	39%
ŁÓDZKIE	39	35	-11%
DOLNOŚLĄSKIE	22	21	-5%
POMORSKIE	13	20	35%
WIELKOPOLSKIE	11	18	39%
KUJAWSKO-POMORSKIE	7	15	53%
ZACHODNIOPOMORSKIE	23	13	-77%
LUBELSKIE	9	9	0%
ŚWIĘTOKRZYSKIE	4	9	56%
PODLASKIE	11	8	-38%
PODKARPACKIE	4	7	43%
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	5	6	17%
LUBUSKIE	4	4	0%
OPOLSKIE	1	2	50%

Województwo zachodniopomorskie z uwagi na liczbę muzeów zajmowało w 2020 roku 11 pozycję w kraju. Warto zauważyć, iż dynamika lat 2004 - 2020 była dodatnia, z 22 jednostek w 2004 roku do 37 w roku 2020. Najwięcej podmiotów znajduje się w Szczecinie oraz w Koszalinie oraz w powiecie gryfińskim i gryfickim.

Tabela 80. Liczba muzeów w województwach Polski w latach 2004 – 2020.

WOJEWÓDZTWO	liczba jednostek	liczba jednostek	dynamika
	2004	2020	2020/2004
MAZOWIECKIE	97	143	32%
MAŁOPOLSKIE	103	101	-2%
POMORSKIE	50	90	44%

WOJEWÓDZTWO	liczba jednostek	liczba jednostek	dynamika
	2004	2020	2020/2004
WIELKOPOLSKIE	77	86	10%
ŚLĄSKIE	43	83	48%
DOLNOŚLĄSKIE	44	69	36%
PODKARPACKIE	33	61	46%
LUBELSKIE	39	57	32%
KUJAWSKO-POMORSKIE	25	48	48%
ŁÓDZKIE	41	41	0%
ZACHODNIOPOMORSKIE	22	37	41%
ŚWIĘTOKRZYSKIE	22	30	27%
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	23	30	23%
PODLASKIE	22	21	-5%
OPOLSKIE	13	18	28%
LUBUSKIE	14	17	18%

Źródło: BDL – GUS.

Najwięcej bibliotek w kraju w roku 2019 mieściło się w województwie mazowieckim – 12,2%, zachodniopomorskie zajmuje 10 pozycję pod tym względem, a udział w ogólnej liczbie bibliotek w roku 2019 wyniósł 4,6%. Co istotne dynamika lat 2004 - 2019 dla Polski była ujemna i wyniosła -10%, trend ten utrzymuje się we wszystkich regionach, a dla zachodniopomorskiego przyjął wartość -7%, co oznacza, iż liczba bibliotek i filii z 387 zmniejszyła się do 362. Jeśli mowa o powiatach, to najwięcej bibliotek mieści się w Szczecinie – 10% wszystkich jednostek w regionie, następnie w powiecie koszalińskim – 8%. Najwięcej bibliotek w latach 2004/2019 zlikwidowano w powiecie łobeskim, zmiana o 100%. Pojawiły się też powiaty, w których powstały nowe biblioteki, tj. koszaliński, choszczeński, sławieński, białogardzki.

Tabela 81. Biblioteki i filie w województwach Polski w latach 2004 – 2019.

WOJEWÓDZTWO	liczba jednostek	liczba jednostek	dynamika
	2004	2019	2019/2004
MAZOWIECKIE	1 030	958	-8%
ŚLĄSKIE	840	777	-8%
MAŁOPOLSKIE	769	714	-8%
PODKARPACKIE	701	671	-4%
WIELKOPOLSKIE	742	664	-12%
DOLNOŚLĄSKIE	666	589	-13%
LUBELSKIE	617	574	-7%

WOJEWÓDZTWO	liczba jednostek	liczba jednostek	dynamika
	2004	2019	2019/2004
ŁÓDZKIE	572	500	-14%
KUJAWSKO-POMORSKIE	472	403	-17%
ZACHODNIOPOMORSKIE	387	362	-7%
POMORSKIE	351	316	-11%
OPOLSKIE	325	306	-6%
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	349	297	-18%
ŚWIĘTOKRZYSKIE	304	267	-14%
LUBUSKIE	271	252	-8%
PODLASKIE	257	231	-11%

Źródło: BDL – GUS.

Tabela 82. Biblioteki i filie w powiatach województwa zachodniopomorskiego w latach 2004 – 2019.

Powiat	liczba jednostek	liczba jednostek	dynamika
	2007	2020	2020/2007
Szczecin	40	36	-11%
koszaliński	25	28	11%
gryfiński	26	25	-4%
stargardzki	28	25	-12%
choszczeński	22	24	8%
goleniowski	24	22	-9%
szczecinecki	23	21	-10%
kamieński	20	19	-5%
kołobrzeski	19	18	-6%
pyrzycki	20	18	-11%
myśliborski	18	17	-6%
ślawieński	15	17	12%
gryficki	15	14	-7%
świdwiński	15	13	-15%
drawski	16	12	-33%
m. Koszalin	11	11	0%
białogardzki	9	10	10%
policki	11	10	-10%
wałeccki	10	9	-11%
łobeski	14	7	-100%
m. Świnoujście	6	6	0%

Źródło: BDL – GUS.

Najważniejsze problemy występujące w obszarze tematycznym.

U progu roku 2020 Polska jak i cały świat stanął w obliczu kryzysu, spowodowanego epidemią COVID -19. Jeszcze do roku 2019 turystyka, nie tylko w regionie, ale także w Polsce rozwijała się, odnotowując wzrost ruchu turystycznego, zarówno na terenie Polski, jak i w przypadku wyjazdów zagranicznych. Warto zauważyć, że dotychczasowy ruch turystyczny funkcjonował w oparciu o stały rytm, niemal połowa wszystkich wyjazdów realizowana była w okresie od czerwca do sierpnia (zarówno w kraju jak i za granicą). Niewątpliwie turystyka jest jednym z sektorów bezpośrednio dotkniętych skutkami pandemii COVID-19. Według danych GUS, w 2020 roku nastąpił znaczny spadek liczby osób korzystających z noclegów w turystycznych obiektach noclegowych w porównaniu z rokiem poprzednim, do liczby 9 947 125 udzielonych noclegów (spadek o 6 137 607, tj. spadek o 38,1%). oraz znaczny spadek do liczby 2 035 648 udzielonych noclegów turystom zagranicznym (spadek o 2 004 035, tj. spadek o 49,6%).²³⁷ Badanie zrealizowane w 2021 r. „Homo Turisticus”²³⁸, wyraźnie pokazuje, iż spadek liczby wyjeżdżających widoczny był poza sezonami, w sierpniu 2020 r. widoczny był nawet niewielki wzrost liczby turystów w Polsce. Na epidemii COVID-19 najbardziej ucierpiały wyjazdy zagraniczne, Polacy zdecydowanie częściej rezygnowali z tego typu wyjazdów. Istotną sytuacją jest to, iż zmiany w ruchu turystycznym są widoczne dla całej Polski, a sama pandemia, nie wpłynęła na wybór regionu, do którego podróżowali Polacy. Warto zwrócić uwagę, na to, iż w związku z rozprzestrzenianiem się koronawirusa branża turystyczna zmieniła szacunki dotyczące prognoz na rok 2021. Zamiast spodziewanego wcześniej wzrostu, prognozuje się spadki. Światowa Organizacja Turystyki (UNWTO) szacuje, że straty mogą sięgnąć nawet 50 mld dol.²³⁹

Wyzwanie, które się pojawiło w sektorze turystycznym, nie odnosi się stricte do samego obszaru, czy oferty turystycznej. Polacy bowiem, nie rezygnują z wyjazdów, zostały one im jedynie ograniczone. Kryzys, który się pojawił, dotyczy sytuacji gospodarczej podmiotów działających w sektorze turystycznym, nie zaś samej turystyki, rozumianej jako np. walory turystyczne, zabytki, miejsca atrakcyjne turystycznie. Jak już wspomniano, potencjał turystyczny regionu, tworzą walory przyrodnicze, kulturowe a także dostępność komunikacyjna, infrastruktura turystyczna jest tylko jedną częścią tego systemu.

Dokonana na potrzeby RPO WZ na lata 2014 – 2020 diagnoza określiła, iż bogactwo walorów naturalnych województwa tworzy jego specyfikę, a jednocześnie stanowi stale niewykorzystany w pełni potencjał regionu. Doskonałe warunki naturalne, rozbudowana sieć rzek, jezior oraz długi na 185 km pas wybrzeża morskiego, jak też dogodne położenie

²³⁷ <http://eregion.wzp.pl/obszary/turystyka>

²³⁸ www.subscribepage.com/landing53768_copy?fbclid=IwAR0x-FWiyDXB3DWFogNQqR_PaCpBpC6MfWfRNMIkJACf2HrTeN07F4aDO4

²³⁹ <http://eregion.wzp.pl/obszary/turystyka>

predestynują region do rozwoju turystyki wykorzystującej jego endogeniczny potencjał. Większość jezior nadaje się doskonale do zagospodarowania pod kątem turystyki i rekreacji, ale tylko nieliczne posiadają odpowiednią infrastrukturę do uprawiania sportów wodnych. Dodatkowego impulsu rozwojowego wymaga proces zagospodarowania szlaków wodnych atrakcyjnych dla kajakarzy – Drawy, Iny, Regi, Parsęty czy Piławy. Ponadto poza pasem wybrzeża region nie posiada rozwiniętej infrastruktury służącej obsłudze ruchu turystycznego. Ten deficyt jest dostrzegalny w szczególności na obszarach wiejskich.²⁴⁰

O ile potencjał uzdrowiskowy i baza noclegowa skoncentrowana w pasie nadmorskim są atutami regionu, o tyle wykorzystanie pozostałego potencjału wciąż jest niewielkie. Świadczą o tym m.in. wskaźniki dotyczące liczby obiektów noclegowych, czy miejsc noclegowych w tych obiektach. Powiaty drawski, stargardzki czy wałecki skupiają niewiele, bo po ok. 2% i poniżej turystycznych obiektów noclegowych. Warto również zauważyć, iż w wielu powiatach, które mogłyby rozwijać swój potencjał pod względem właśnie turystycznych obiektów noclegowych, w latach 2014 – 2020 zaobserwowano ujemną dynamikę (powiat stargardzki, gryfiński, myśliborski).

Badania zrealizowane w województwie zachodniopomorskim, dotyczące dostępu mieszkańców regionu do kultury oraz ich uczestnictwa w kulturze²⁴¹ dostarczają kilku istotnych wniosków, które pomagają sformułować istotne w regionie problemy. Autorzy raportu zauważają, iż prawie połowa mieszkańców regionu lubi uczestniczyć w różnych formach wydarzeń kulturalnych w regionie. Warto podkreślić, iż na uczestnictwo w kulturze wpływ ma poziom dochodu (im wyższy dochód, tym częstsze uczestnictwo w kulturze). Największą popularnością wśród mieszkańców cieszy się kino, z którego największa grupa korzysta średnio raz w miesiącu. Prawie połowa mieszkańców twierdzi ponadto, że chciałaby zacząć korzystać z kina lub korzystać z tej formy kultury w większym stopniu. W powiatach, w których prawie wszystkim mieszkańcom zdarza się korzystać z kina, około połowa chciałaby korzystać z niego w większym stopniu. W spektaklach teatralnych uczestniczy więcej niż co trzeci z mieszkańców, podobnie jak w koncertach plenerowych i koncertach muzycznych, organizowanych przez teatry i domy kultury. Osoby, które korzystają z tych form kultury, najczęściej robią to raz na kilka miesięcy. Więcej niż co trzeci z mieszkańców chciałby zacząć korzystać lub korzystać w większym stopniu ze spektakli teatralnych. Dość duże zainteresowanie uczestnictwem w spektaklach teatralnych zauważono w powiatach: m. Szczecin, gryfińskim, koszalińskim, kołobrzeskim, białogardzkim i sławieńskim. Powiat gryfiński na tle wymienionych odznacza się dużym odsetkiem mieszkańców, którzy chcieliby zacząć korzystać lub korzystać w większym stopniu z tej formy kultury. Mieszkańcy tego powiatu twierdzą jednak, że w ich obszarze zamieszkania nie organizuje się interesujących dla nich

²⁴⁰ RPO WZ na lata 2014 -2020.

²⁴¹ Diagnoza aktualnego dostępu mieszkańców województwa zachodniopomorskiego do kultury oraz uczestnictwa mieszkańców regionu w kulturze, Rybnik, grudzień 2019 r.

wydarzeń. W powiatach: białogardzkim i myśliborskim odnotowano jeden z najwyższych odsetków mieszkańców, którym zdarza się uczestniczyć w koncertach filharmonii.

Połowa badanych, którzy chcieliby korzystać z oferty kulturalnej lub korzystać z niej w większym stopniu przyznaje, że jest to trudne do osiągnięcia z uwagi na zbyt wysokie ceny biletów. O braku dostępności do wydarzeń kulturalnych wspomnieli co czwarty z badanych, zaś o braku interesującej oferty – co szósty. O braku interesujących wydarzeń w rejonie i jednocześnie dużej odległości do miejsc z interesującą ofertą wspominali przede wszystkim mieszkańcy powiatów: łobeskiego, myśliborskiego, pyrzyckiego, drawskiego i gryfińskiego. Należy jednak zaznaczyć, że w przypadku powiatów: łobeskiego, myśliborskiego i gryfińskiego odnotowano duży odsetek osób znających ofertę kulturalną miejsca zamieszkania co najwyżej przeciętnie. Prawie trzem mieszkańcom na czterech zdarzyła się sytuacja, że dowiedzieli się o wydarzeniu kulturalnym, które już miało miejsce, a chętnie wzięliby w nim udział, gdyby informacja o wydarzeniu dotarła do nich wcześniej i skuteczniej. Najczęściej dotyczyło to emisji interesującego filmu w kinie lub koncertu plenerowego. Ponad połowa badanych dobrze, bądź bardzo dobrze oceniła ofertę kulturalną swojego miejsca zamieszkania. Zarówno w przypadku oceny muzeów, teatrów oraz instytucji muzycznych najlepiej ocenianym aspektem, w każdym z nich był wizerunek budynku, najgorzej zaś przekazywanie informacji o wydarzeniach. Wydarzenia kulturalne, które zdaniem badanych są przystępne cenowo, to koncerty muzyczne organizowane przez teatry, domy kultury. Do najczęściej wymienianych wydarzeń, których ceny są wygórowane, badani zaliczyli koncerty filharmonii oraz spektakle teatralne, natomiast najwyższe odsetki wskazać „nie znam cen” odnotowano wobec oper/operetek oraz wystaw/wernisaży.

Czynniki wpływające na obszar.

Czynniki mające wpływ na obszar turystyki w regionie skupiają się ponadto wokół walorów naturalnych oraz łączą z największą w kraju, a do tego zróżnicowaną bazą noclegową, którą cechuje dobra dostępność dla turystów, w tym tych z zagranicy.

Jak podkreślają eksperci woda i las to podstawowe komponenty warunkujące rozwój turystyki i rekreacji, którymi Województwo Zachodniopomorskie dysponuje w znacznych ilościach. Woda jest jednym z najważniejszych zasobów użytkowanych środowiska przyrodniczego, odgrywającym znaczną rolę w kształtowaniu atrakcyjności turystycznej Regionu.²⁴²

Województwo zachodniopomorskie przez swoje położenie na południowym wybrzeżu Bałtyku jest nierozdzielnie związane z Regionem Morza Bałtyckiego i gospodarką morską. Nadmorskie i przygraniczne położenie to cechy, które wyróżniają je spośród innych

²⁴² Audyt turystyczny województwa zachodniopomorskiego, Szczecin, listopad 2013.

województw w kraju. Stąd najistotniejszym dla turystyki obszarem województwa jest wybrzeże morskie Bałtyku. Występuje tu cały zespół walorów środowiska jakie daje styk lądu z morzem.

Drugim obszarem o istotnym znaczeniu dla rozwoju turystyki są pojezierza powiązane w większości z terenami leśnymi i licznymi jeziorami. Na obszarze Województwa znajduje się ponad 1.600 jezior o powierzchni powyżej 1ha zgromadzonych głównie na pojezierzach: Drawskim, Wałęckim, Myśliborskim i Wełtyńskim. Do największych zbiorników wodnych Województwa (powyżej 1000 ha) zaliczamy 7 jezior: Dąbie (5,5 tys. ha- największe jezioro deltowe w Polsce), Miedwie (3,5 tys. ha), Jamno (2,2 tys. ha), Drawsko, Wielimie, Bukowo, Lubie. Jeziora Dąbie i Miedwie zajmują odpowiednio IV i V miejsce w Polsce pod względem powierzchni, a Drawsko II miejsce pod względem głębokości (79,7m). Większość z tych zbiorników nadaje się doskonale do zagospodarowania pod kątem turystyki i rekreacji, większość z nich posiada odpowiednią infrastrukturę do uprawiania sportów wodnych. Ponadto czynnikami, które wpływają na obszar turystyki są rzeki, które oprócz walorów krajobrazowych, dają możliwość uprawiania turystyki rekreacyjnej – np. kajakarstwo. Ponadto region wyróżniają parki narodowe, krajobrazowe, rezerваты przyrody oraz pozostałe formy ochrony przyrody.

Mówiąc o walorach naturalnych należy podkreślić, takie atuty jak położenie geograficzne województwa, czyli granica morska (188,9 km granicy morskiej), centralne usytuowanie w obszarze Euroregionu Pomerania, bezpośrednie graniczenie z Niemcami (188,9 granicy państwowej) i bliskie położenie w stosunku do dużych aglomeracji (Berlin, Kopenhaga) oraz szlaków tranzytowych i wodnych (rzeka Odra). Ponadto województwo zachodniopomorskie posiada połączenia lotnicze i promowe z wieloma stolicami i innymi miastami europejskimi. Z Goleniowa można dolecieć m.in. do: Warszawy i Londynu, a ze Świnoujścia dojechać promem do Ystad lub Trelleborga.

Analiza przeprowadzona na potrzeby „Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030” doprowadziła do wniosku, że w małych miejscowościach widoczne są nie tylko ograniczenia w dostępie do instytucji kultury, ale także niska świadomość kulturalna mieszkańców oraz brak nawyków uczestniczenia w wydarzeniach kulturalnych. Na potencjał regionu składa się w dalszym ciągu nieodpowiadający potrzebom stan infrastruktury, pomimo dużych wydatków na jej modernizację i rozbudowę. Warto podkreślić, iż Pomorze Zachodnie to region, w który nieustannie zachodzi konieczność budowania tożsamości regionalnej i konfrontowania się z wciąż odczuwalnym stygmatem „Ziem Odzyskanych”. Specyfika ta związana jest głównie z procesami wymuszonej i naturalnej migracji, która miała miejsce po II Wojnie Światowej, a których konsekwencją jest ciągły brak poczucia przynależności wśród starszych mieszkańców oraz ich różnorodność kulturowa. Województwo zachodniopomorskie to młody region o słabej tożsamości regionalnej. Większość mieszkańców deklaruje, że identyfikuje się z regionem zachodniopomorskim,

jednak aż 37,2% z nich twierdzi jednocześnie, że nie czuje się związana emocjonalnie z żadnym konkretnym miejscem na terenie województwa. Krajobraz kulturowy Województwa Zachodniopomorskiego jest materialnym świadectwem bogatej historii tych terenów, wynikiem ścierania się wpływów zachodnioeuropejskich, polskich i skandynawskich. Zachowane elementy krajobrazu, takie jak układy staromiejskie, liczne wsie średniowieczne, XIII wieczne kościoły i zabudowania poklasztorne, stanowią charakterystyczne rysy krajobrazu Województwa i podkreślają odrębność regionu. W połączeniu z walorami krajobrazowymi, posiadają potencjalną wartość, która odpowiednio promowana, może być atrakcyjnym towarem przyciągającym turystów.

Czynniki sukcesu i porażki w obszarze

Obszar turystyki i kultury w regionie zachodniopomorskim pełni istotną rolę w rozwoju społeczno – gospodarczym. Można wskazać, na czynniki, które sprzyjają osiągnięciu sukcesu. Pojawiają się również czynniki, które świadczą nie tyle o porażce w danym obszarze, co wskazują na te obszary rozwojowe, które wymagają szczególnej interwencji, gdyż ich rozwój nie jest w pełni możliwy bez realizacji konkretnego planu oraz czynienia odpowiednich inwestycji.

Do czynników sukcesu zaliczyć można:

- Dysponowanie największą bazą noclegową w Polsce, wykorzystanie potencjału jakim jest położenie regionu w linii brzegowej Morza Bałtyckiego;
- Dobrze rozwinięta sieć rzek umożliwia uprawianie sportów wodnych oraz wędkarstwa;
- Zalew Szczeciński posiada doskonałe warunki dla rozwoju różnych form turystyki aktywnej (dobrze rozwinięta infrastruktura turystyczna);
- Występują dogodne warunki do tworzenia i użytkowania szlaków wodnych – spływy kajakowe;
- Niespotykane bogactwo fauny i flory na terenie obszaru ujściowego Odry daje podstawy do rozwoju turystyki krajoznawczej.
- Bardzo wysoka lesistość – 35% powierzchni Województwa – umożliwia realizowanie funkcji wypoczynkowej.
- Niespotykane walory uzdrowiskowe są dużą szansą na rozwój turystyki uzdrowiskowej, sanatoryjnej, wellness i spa.
- Istnieje możliwość wykorzystania dla celów zdrowotnych i rekreacyjnych występowanie wód geotermalnych.
- Niezwykle urozmaicona przyroda morskich wysp – Wolin i Uznam.
- Ponad 20% powierzchni Województwa zajmują tereny chronione, znajduje się tutaj ponad 1000 pomników przyrody. Najcenniejsze obszary objęte ochroną to – Woliński Park Narodowy, część Drawieńskiego Parku Narodowego, Park Krajobrazowy Dolina Dolnej Odry, Drawski Park Krajobrazowy, Iński Park Krajobrazowy.
- Bardzo bogaty krajobraz kulturowy Województwa;

- Liczne tereny i obiekty zabytkowe – możliwość tworzenia i eksploataowania szlaków krajoznawczych.

Do czynników, które mogą świadczyć o niedostatecznym wykorzystaniu potencjałów zaliczyć można:

- Niewystarczająca infrastruktura dodatkowa (zbyt mała liczba marin, przystani, ośrodków sportów wodnych, nurkowania) – stanowi czynnik ograniczający rozwój różnych form turystyki aktywnej.
- Obserwuje się różny stan zagospodarowania turystycznego jezior, zazwyczaj jednak niewystarczający w porównaniu z ich potencjałem.
- Istnieje konieczność rozbudowy oferty i infrastruktury turystycznej, co mogłoby przyczynić się do wydłużenia sezonu turystycznego.
- Bogate zbiory muzeów w regionie, ze względu jednak na ograniczone środki finansowe, brak możliwości odpowiedniego wyeksponowania muzealiów.
- Całość zasobu wartości krajobrazu kulturowego i lokalnego dziedzictwa umożliwia tworzenie programów wytyczania i wdrażania różnego typu szlaków turystycznych dla turystyki zmotoryzowanej, pieszej i pobytowej, ale wciąż nie jest w pełni wykorzystywana.

Dotychczasowa i planowana interwencja publiczna w obszarze

Dotychczasowe wsparcie.

Zaplanowana w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2014- 2020 interwencja w obszarze kultury i turystyki obejmowała wsparcie naturalnego środowiska człowieka oraz rozwój potencjałów endogenicznych. Województwo zachodniopomorskie charakteryzuje się jednym z największych potencjałów w kraju w zakresie bioróżnorodności, jak również dziedzictwa przyrodniczego oraz kulturowego. Wsparcie naturalnego środowiska człowieka (CT 6) oraz rozwój potencjałów endogenicznych (CT 8) ma się przyczynić z jednej strony do ochrony zasobów naturalnych, a z drugiej – wpłynąć na rozwój gospodarki turystycznej w regionie. Kreowanie korzystnych warunków do zrównoważonego rozwoju oraz zachowanie dziedzictwa przyrodniczego i kulturalnego było jednym z priorytetów w politykach Unii Europejskiej. W perspektywie finansowej 2014-2020 zaplanowano kompleksowe wsparcie obszarów chronionych, nie tylko poprzez pomoc w zakresie kanalizacji ruchu turystycznego, ale również dzięki wzmocnieniu działań opierających się na potencjale endogenicznym kreujących rynek pracy i wykorzystujących potencjał przyrodniczy bez szkodliwej ingerencji. Uwzględniając szczególne uwarunkowania przyrodnicze województwa, dostrzeżono potrzebę podejmowania równoległych i komplementarnych względem siebie działań na rzecz zachowania bioróżnorodności, jak również pobudzania i kreowania rynku pracy na bazie tych potencjałów. Z tego względu zasadne było połączenie w ramach jednej osi

priorytetowej interwencji EFRR ukierunkowanej na wzmocnienie naturalnego otoczenia człowieka.

W ramach RPO WZ realizowano Priorytet Inwestycyjny 6c: Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego. Celem szczegółowym było osiągnięcie stanu zwiększonej atrakcyjności zasobów kultury regionu. Zaproponowano następujące typy projektów:

- 1) Prace konserwatorskie, restauratorskie przy zabytkach, historycznych zespołach budowlanych, prowadzące do dostosowania tych obiektów do celów użytkowych, wraz z promocją tych obiektów.
- 2) Rozbudowa i modernizacja infrastruktury przemysłów kultury o znaczeniu ponadregionalnym.

Realizacja prac konserwatorskich, restauratorskich ma się przyczynić osiągnięcia celu szczegółowego z uwagi na fakt dostosowania obiektów do celów użytkowych oraz ich udostępnienia mieszkańcom regionu oraz turystom. Dzięki realizacji tego typu projektu powinien zwiększyć się potencjał turystyczny, tj. powinny powstać miejsca ciekawe i cenne kulturowo. Realizacja drugiego typu projektów powinna przyczynić się do rozwoju i wzmocnienia znaczenia instytucji kultury o zasięgu ponadregionalnym. Zwiększyć się powinno też uczestnictwo w wydarzeniach kulturalnych. Główną zmianą przewidywaną w PI 6c będzie wzrost liczby turystów.

Do końca 2020 r. zawarto 24 umowy na realizację projektów w ramach PI6c, na łączną wartość wydatków ogółem: 210 570 936,51 zł, stanowi to 98% realizacji zobowiązań UE. Projekty te przyczyniły się do objęcia wsparciem 24 zabytków nieruchomości. Osiągnięto wzrost oczekiwanej liczby odwiedzin w objętych wsparciem miejscach należących do dziedzictwa kulturalnego i naturalnego oraz stanowiących atrakcje turystyczne na poziomie 402 017, a wartość docelowa na 2023 r. została określona na poziomie 200 000. Oznacza, to iż przy aktualnej wartości wskaźnika został on przekroczony nieco ponad dwukrotnie (201,01%).

Priorytet Inwestycyjny 8b dotyczy wsparcia wzrostu gospodarczego sprzyjającego zatrudnieniu poprzez rozwój potencjału endogenicznego jako elementu strategii terytorialnej dla określonych obszarów, w tym poprzez przekształcanie upadających regionów przemysłowych i zwiększenie dostępu do określonych zasobów naturalnych i kulturalnych oraz ich rozwój. Jako cel szczegółowy PI wskazano rozwój lokalnego rynku pracy opartego na endogenicznym potencjale. Realizowane projekty odnosiły się do typu projektów jakim było wsparcie z zakresu infrastruktury turystyki aktywnej i uzdrowiskowej bazującej na endogenicznych potencjałach obszaru, mających charakter prozatrudnieniowy.

Do końca 2020 roku zawarto 49 umów o dofinansowanie w ramach PI 08b, na kwotę 255 353 720,75 zł, z tego 144 980 433,61 zł stanowiło wkład UE, zrealizowano tym samym 71%

realizacji zobowiązań UE na lata 2014 – 2020. Środki te umożliwiły wsparcie 41 obiektów turystycznych i rekreacyjnych, a docelowo do roku 2023 przewidziano wsparcie 36 takich obiektów, na ten moment zrealizowano zatem ponad 100% zakładanej wartości wskaźnika. Ponadto powstało 285 km szlaków turystycznych, do roku 2023 zakładano utworzenie 276 km, zrealizowano zatem nieco ponad 100% wskaźnika, a jego szacowana wartość z podpisanych umów wynosi 413, co oznacza, iż wskaźnik zostanie zrealizowany prawie w 150%.

Z programów krajowych wsparcie możliwe było również w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko na lata 2014 – 2020. Projekty realizowane w obszarze kultury i turystyki, mogły otrzymać dofinansowanie w ramach inicjatyw realizowanych w Osi Priorytetowej VIII Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury. Oś priorytetowa VIII jest ograniczona do jednego priorytetu inwestycyjnego celu tematycznego 6. Zachowanie i ochrona środowiska oraz promowanie efektywnego gospodarowania zasobami i stanowi integralne uzupełnienie całościowej interwencji podejmowanej w obrębie tego celu, dedykowanego szeroko pojętym zasobom (nie tylko środowiskowym, ale również kulturowym). Celem osi priorytetowej jest ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego, zarówno materialnego, jak i niematerialnego. Realizowane inwestycje miały na celu efektywne wykorzystanie potencjału dziedzictwa kulturowego w osiąganiu korzyści społecznych i gospodarczych, zarówno w wymiarze krajowym, jak regionalnym i lokalnym. Projekty w obszarze turystyki i kultury realizowane mogły być w ramach następujących działań:

- Działanie 8.1 Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury;
- Działanie 8.2 Ochrona zabytków.

Planowane wsparcie.

W latach 2021 – 2027 realizowana w Polsce polityka spójności w obszarze kultury i turystyki skupiać się będzie na wzmocnieniu roli kultury i turystyki dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej, w tym modernizacja infrastruktury kultury i turystyki, wzmacnianie potencjału instytucji kultury, wspieranie rozwoju sektorów kreatywnych i przemysłu czasu wolnego, promocja dziedzictwa narodowego i walorów turystycznych Polski. Projekt Umowy Partnerstwa zakłada następujący zakres wsparcia:

- zachowanie i modernizacja obiektów dziedzictwa kulturowego służących rozwojowi społeczno-gospodarczemu, integracji społecznej i innowacjom, spełniających wymogi dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami,
- rozwój instytucji kultury ważnych dla edukacji i aktywności kulturalnej (m.in. szkoły artystyczne) oraz wzmacniania rozwoju przemysłów kultury i kreatywnych, w tym poprzez rozwój kompetencji personelu instytucji kultury,

- konserwacja zabytków ruchomych oraz zabytkowych muzealiów, starodruków, księgozbiorów, materiałów bibliotecznych, archiwalnych i zbiorów audiowizualnych (w tym filmowych) oraz ich ochrona i udostępnienie, także poprzez proces digitalizacji;
- odnowa lub adaptacja budynków, lokali, przestrzeni zewnętrznej z przeznaczeniem do pełnienia funkcji aktywizujących i integrujących lokalne społeczności z wykorzystaniem innowacji społecznych w kulturze (kompleksowe projekty odnowy infrastruktury i przestrzeni miejskiej wraz z wyposażeniem, np. domy kultury, świetlice publiczne, mediateki, biblioteki, klubokawiarnie, czyli tzw. miejsca trzecie);
- inwestycje w obiekty/miejsca tworzące turystyczne szlaki tematyczne (obiekty/miejsca odwołujące się do walorów historycznych, kulturowych, przyrodniczych), w tym poprawa ich dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami, osób z niepełnosprawnościami,
- wzmacnianie potencjału organizacji pozarządowych oraz podmiotów z nimi zrównanych realizujących zadania publiczne w obszarach sfery pożytku publicznego w szczególności dotyczących kultury i turystyki,
- inwestycje w infrastrukturę turystyczną w pełni dostępną dla osób ze szczególnymi potrzebami,
- wspieranie rozwoju turystyki kulturowej oraz tworzenia nowych produktów turystycznych.

Województwo zachodniopomorskie w latach 2021 – 2027 planuje m.in.:

- dalsze dofinansowanie portów i przystani w ramach Zachodniopomorskiego Szlaku Żeglarskiego,
- kontynuację budowy i oznakowania 4 głównych tras rowerowych Pomorza zachodniego, tj. Stary kolejowy szlak, Blue Velo, Velo Baltica, Trasa pojezierzy Zachodnich

Mapa 27. Ścieżki rowerowe w województwie zachodniopomorskim.

Źródło: www.wzp.pl

- rozwój instytucji kultury o znaczeniu regionalnym i subregionalnym (m.in. Opera na Zamku, Centrum Dialogu Przełomy, Filharmonie w Szczecinie i Koszalinie).
- rozwój potencjału regionalnych marek oraz sieciowych produktów turystycznych,
- kontynuacja budowy sieci infrastruktury turystycznej (śródlądowe szlaki wodne),
- tworzenie atrakcji turystycznych o charakterze ponadregionalnym, wzmacniających lokalne potencjały,
- wzmacnianie systemu regionalnej informacji turystycznej,
- rozwój narzędzi informatycznych wspomagających branżę turystyczną i kulturalną,
- promocja dziedzictwa kulturowego i walorów środowiskowych regionu, w tym produktów tradycyjnych i regionalnych,
- rozwój instytucji kultury m.in. rozbudowa Muzeum Narodowego w Szczecinie – Imago Mundi, rozbudowa Ogrodu Przełewice – Zachodniopomorskie Centrum Kultury Obszarów Wiejskich i Edukacji Ekologicznej.

Szanse rozwojowe i wyzwania dla sektora

Województwo zachodniopomorskie konsekwentnie realizuje założenia Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030. Do głównych szans rozwojowych w obszarze kultury i turystyki należą:

- Dalszy dynamiczny rozwój infrastruktury turystycznej regionu (kontynuacja budowy sieci infrastruktury turystycznej (trasy rowerowe, śródlądowe szlaki wodne);
- Promocja dziedzictwa kulturowego i walorów środowiskowych regionu, w tym produktów tradycyjnych i regionalnych;
- Rozwój instytucji kultury, szczególnie o znaczeniu ponadlokalnym, umożliwienie dostępu do działalności tych instytucji poprzez wykorzystanie kanałów internetowych (forma ta szczególnie dynamicznie rozwinęła się w czasie pandemii COVID – 19);
- Turystyczny boom po zakończeniu pandemii COVID-19.

Do głównych wyzwań dla obszaru należą:

- Następstwa kryzysu związanego z pandemią COVID-19 zarówno w obszarze kultury jak i turystyki, oba te segmenty w znacznym stopniu ucierpiały na wprowadzanych w ostatnim roku ograniczeniach w funkcjonowaniu;
- Pogłębiający się deficyt pracowników, tutaj szczególnie jeśli mowa o pracownikach sezonowych (potrzeby w gastronomii, obsługi hoteli, czy atrakcji sezonowych).

Województwo zachodniopomorskie (podobnie jak reszta Polski) obecnie znajduje się w sytuacji odnowy optymizmu w wielu obszarach, które są ze sobą powiązane. Sam sektor turystyki, rozumiany, jako infrastruktura, czy zasoby naturalne, nie odczuwają skutków pandemii. Negatywne skutki dotyczą części gospodarczej, finansowej. Badania pokazują bowiem, iż Polacy nie zrezygnowali z wycieczek i aktywności kulturalnej. Podejmowane na szczeblu działania, mające na celu popularyzację szczepień, może sprzyjać intensywnemu rozwojowi. Co widać w przytoczonych badaniach, ruch turystyczny, nawet w roku wybuchu pandemii, powrócił do „normalności” w momencie luzowania obostrzeń. Jest więc nadzieja, na to, iż zwiększony ruch turystyczny i konsumpcja, po długim czasie przestoju, w znacznym stopniu wpłynie na sytuację w regionie.

Drzewo problemów

Skutki			
Trudności w osiągnięciu celów rozwojowych regionu		słaby kapitał społeczny	Brak wykorzystania gospodarczego regionów o potencjale turystycznym
↑		↑	↑
Niewystarczające wykorzystanie potencjału regionu w budowaniu oferty turystycznej i kulturalnej.			
↑		↑	↑
brak impulsu rozwojowego w zakresie zagospodarowania szlaków wodnych atrakcyjnych dla kajakarzy	niewystarczająca oferta produktów regionalnych i lokalnych wyróżniających region	niskie wykorzystanie potencjału regionu (wykorzystanie jezior, rzek)	niskie wykorzystanie infrastruktury turystycznej poza sezonem letnim
w małych miejscowościach widoczne są nie tylko ograniczenia w dostępie do instytucji kultury, ale także niska świadomość kulturalna mieszkańców oraz brak nawyków uczestniczenia w wydarzeniach kulturalnych		niski dostęp do kultury mieszkańców regionu oddalonych od dużych miast	niedostateczna wiedza na temat możliwości korzystania z oferty kulturalnej teatrów, opery, filharmonii.
Przyczyny			

9. Zdrowie

Główne podmioty i ich sytuacja

Stacjonarna opieka zdrowotna jest formą opieki medycznej sprawowaną całodobowo w warunkach stacjonarnych w zakładach takich jak szpitale ogólne, psychiatryczne, zakłady opiekuńczo-lecznicze i pielęgnacyjno-opiekuńcze typu ogólnego i psychiatrycznego, hospicja stacjonarne, oddziały opieki paliatywnej, stacjonarne zakłady rehabilitacji leczniczej, zakłady leczenia uzdrowiskowego, ośrodki rehabilitacyjne dla uzależnionych od substancji psychoaktywnych, ośrodki MONAR, ośrodki leczenia odwykowego, a także krajowe i regionalne ośrodki psychiatrii sądowej.²⁴³ W Polsce na koniec 2019 r. funkcjonowało 890 stacjonarnych szpitali ogólnych, o 6,2% mniej niż przed rokiem, oraz 225 szpitali dziennych (tzw. szpitali jednego dnia), o 13,6% więcej niż w 2018 r. W województwie zachodniopomorskim działały w tym samym roku 44 szpitale ogólne, co stanowiło 5% udziału w szpitalach ogółem w kraju. Województwami, w których działa najwięcej szpitali pozostają śląskie i mazowieckie. Region zachodniopomorski zajmuje 8 miejsce pod tym względem w kraju. W latach 2004 – 2020 w regionie przybyło 12 szpitali. W 2019 r. statystyka publiczna objęła 3 szpitale psychiatryczne w regionie, do tego momentu, jednostki te nie funkcjonowały. Wskaźnik liczby szpitali ogólnych na 100 tys. mieszkańców najwyższy był dla regionów: opolskiego i śląskiego – 3 szpitale na 100 tys. Zachodniopomorskie znalazło się wśród kolejnych 5 regionów, dla których wartość wskaźnika wynosiła od 2,5 do 2,9 szpitali na 100 tys. ludności.

Tabela 83. Szpitale w Polsce i województwie zachodniopomorskim – 2004 - 2019 r.

WOJEWÓDZTWO	liczba	liczba	dynamika
	2004	2019	2019/2004
ŚLĄSKIE	108	136	21%
MAZOWIECKIE	94	112	16%
DOLNOŚLĄSKIE	72	84	14%
MAŁOPOLSKIE	73	73	0%
ŁÓDZKIE	61	63	3%
WIELKOPOLSKIE	69	59	-17%
LUBELSKIE	40	46	13%
POMORSKIE	39	44	11%
ZACHODNIOPOMORSKIE	32	44	27%
PODKARPACKIE	30	41	27%
KUJAWSKO-POMORSKIE	35	40	13%
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	34	39	13%
PODLASKIE	26	32	19%

²⁴³ Zdrowie i ochrona zdrowia w 2019 r., GUS

WOJEWÓDZTWO	liczba	liczba	dynamika
	2004	2019	2019/2004
OPOLSKIE	27	29	7%
LUBUSKIE	27	24	-13%
ŚWIĘTOKRZYSKIE	23	24	4%

Źródło: BDL – GUS.

Szpitala w Polsce w roku 2019 dysponowały łącznie 167,3 tys. łóżek (stan w dniu 31 grudnia), o 8,0% (o 14,5 tys.) mniej niż w analogicznym okresie roku poprzedniego, przy czym zgodnie z deklaracją podmiotów leczniczych, zaledwie 0,3% łóżek szpitalnych oraz 20,3% wszystkich miejsc dziennych było w szpitalach dziennych. Łącznie w szpitalach stacjonarnych i dziennych odnotowano 5,6 tys. miejsc dziennych, o 4,8% więcej niż w 2018 r.²⁴⁴ W województwie zachodniopomorskim w latach 2019-2004 ubyło 18% łóżek w szpitalach. Województwo zajmuje pod tym względem 11 pozycję w kraju w 2019 r..

Tabela 84. Łóżka w szpitalach w Polsce i województwie zachodniopomorskim – 2004 - 2019 r.

WOJEWÓDZTWO	liczba	liczba	dynamika
	2004	2019	2019/2004
MAZOWIECKIE	23 506	24 028	2%
ŚLĄSKIE	27 313	23 287	-17%
MAŁOPOLSKIE	14 155	13 750	-3%
DOLNOŚLĄSKIE	14 654	13 152	-11%
WIELKOPOLSKIE	15 976	13 094	-22%
ŁÓDZKIE	14 239	11 516	-24%
LUBELSKIE	11 478	9 984	-15%
PODKARPACKIE	8 832	9 349	6%
KUJAWSKO-POMORSKIE	9 102	8 867	-3%
POMORSKIE	8 595	8 433	-2%
ZACHODNIOPOMORSKIE	8 140	6 876	-18%
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	6 183	6 241	1%
ŚWIĘTOKRZYSKIE	5 898	5 348	-10%
PODLASKIE	6 238	5 086	-23%
LUBUSKIE	4 663	3 978	-17%
OPOLSKIE	4 308	3 839	-12%

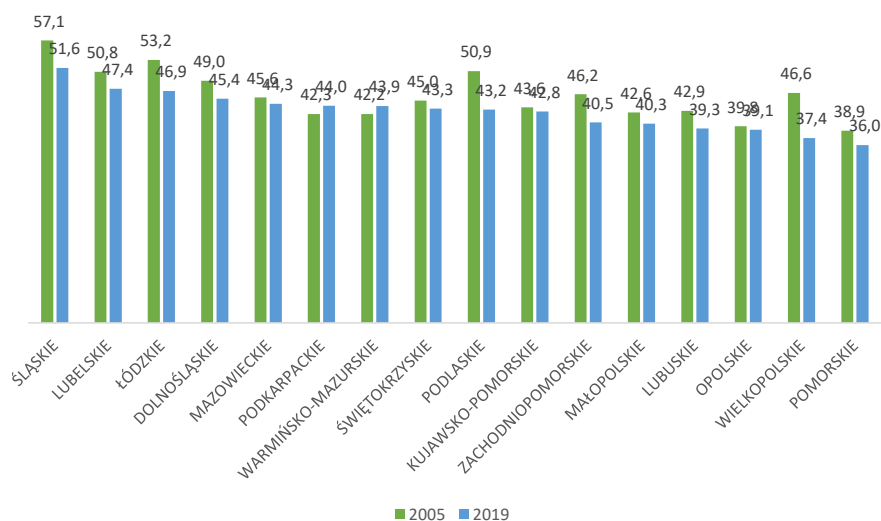
Źródło: BDL – GUS.

W większości regionów wskaźnik liczby miejsc na 10 tys. mieszkańców w latach 2005 – 2019 zmniejszył się, dodatnie wartości widać jedynie w woj. podkarpackim i warmińsko mazurskim.

²⁴⁴ Zdrowie i ochrona zdrowia w 2019 r., GUS

Region zachodniopomorski zajmuje 11 pozycję pod względem wskazanego miernika. Niska dostępność służby zdrowia w zakresie liczby łóżek szpitalnych może być bardzo istotnym problemem dla województwa, a zarazem wyzwaniem dla prowadzonej polityki związanej z ochroną zdrowia ludności.

Wykres 49. Łóżka w szpitalach na 10 tys. ludności – województwa – lata 2005 - 2019.

Źródło: BDL – GUS.

W roku 2019 łącznie w zachodniopomorskich szpitalach leczyło się 317 987 pacjentów (leczeni bez ruchu międzyoddziałowego) – 11 pozycja w kraju - a w szpitalach psychiatrycznych dodatkowo było 2 605 pacjentów. Udział leczonych w regionie w stosunku do liczby ogółem w kraju wyniósł 4,3% w 2019 r. i dla porównania 4,6% w roku 2004. Dynamika leczonych w latach 2019/2004 wynosiła 4%, dla porównania w Polsce było to 11%.

Tabela 85. Leczeni bez ruchu międzyoddziałowego w Polsce i województwie zachodniopomorskim – 2004 - 2019 r.

WOJEWÓDZTWO	liczba jednostek	liczba jednostek	dynamika
	2004	2019	2019/2004
MAZOWIECKIE	889 328	1 142 551	22%
ŚLĄSKIE	838 163	875 006	4%
WIELKOPOLSKIE	604 488	687 478	12%
MAŁOPOLSKIE	499 392	609 340	18%
DOLNOŚLĄSKIE	556 697	552 664	-1%
ŁÓDZKIE	494 536	550 578	10%

WOJEWÓDZTWO	liczba jednostek	liczba jednostek	dynamika
	2004	2019	2019/2004
LUBELSKIE	398 282	454 578	12%
PODKARPACKIE	354 312	427 620	17%
POMORSKIE	325 858	368 982	12%
KUJAWSKO-POMORSKIE	330 074	368 262	10%
ZACHODNIOPOMORSKIE	306 550	317 987	4%
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	261 919	285 526	8%
ŚWIĘTOKRZYSKIE	230 983	264 492	13%
PODLASKIE	221 468	232 761	5%
LUBUSKIE	163 715	168 785	3%
OPOLSKIE	154 811	157 805	2%

Źródło: BDL – GUS.

W 2019 r. w regionie w porównaniu do innych województw, statystycznie w 1 szpitalu leczyło się 7 227 pacjentów, a średnia dla Polski wyniosła 8 387, co stawia je na 5 pozycji, pod względem najniższej liczby hospitalizowanych pacjentów. Tuż za województwem uplasowały się takie regiony jak opolskie, śląskie, dolnośląskie, lubuskie. W 2019 r. w szpitalach ogólnych hospitalizowano 7464,4 tys. pacjentów (o 2,9% mniej niż w 2018 r.) co oznacza, że na 10 tys. ludności Polski przypadało 1945 hospitalizacji, o 56 mniej w porównaniu do poprzedniego roku. W ujęciu regionalnym (wojewódzkim) liczba osób hospitalizowanych na 10 tys. ludności zmniejszyła się w większości województw. Największy spadek tego wskaźnika odnotowano w województwie lubuskim (o 300), podlaskim (o 237) i pomorskim (o 120) a największy wzrost w województwie podkarpackim (o 68).²⁴⁵

W 2019 r. średni czas pobytu chorego na oddziale szpitalnym, w skali kraju, wyniósł 5,3 dnia i nie zmienił się w porównaniu do 2018 r., natomiast w odniesieniu do 2010 r. był krótszy o 0,4 dnia. W ujęciu regionalnym (wojewódzkim) najdłuższy średni pobyt w szpitalach ogólnych odnotowano w przypadku województwa śląskiego (6,0 dnia), małopolskiego (5,8 dnia) oraz kujawsko-pomorskiego (5,7 dnia), a najkrótszy w województwie wielkopolskim (4,3 dnia), mazowieckim i warmińsko-mazurskim (po 5,0 dnia). Województwo zachodniopomorskie znalazło się po środku – 9 pozycja, a średni pobyt pacjenta w szpitalu trwał 5,3 dnia.

Kolejnym wskaźnikiem opisującym działalność oddziałów jest przeciętne wykorzystanie łóżek w ciągu roku. Wskaźnik ten dla wszystkich szpitali ogólnych w Polsce wyniósł 69,2%. Wskaźnik ten, rozpatrywany na poziomie poszczególnych województw, był także w każdym województwie wyższy, przy czym największy wzrost wykorzystania łóżek szpitalnych odnotowano w województwach: opolskim, podlaskim oraz w świętokrzyskim.

²⁴⁵ Zdrowie i ochrona zdrowia w 2019 r., GUS.

W województwie zachodniopomorskim odsetek ten wyniósł w 2019 r. powyżej 70%, zajmuje pod tym względem 5 pozycję w kraju.

W związku z postępującym procesem starzenia się społeczeństwa istotną rolę w systemie opieki zdrowotnej pełnią zakłady opieki długoterminowej, zapewniające pacjentom całodobowe świadczenia pielęgnacyjne, opiekuńcze i rehabilitacyjne, a także kontynuację leczenia farmakologicznego i dietetycznego w dłuższym okresie czasu. Opieka długoterminowa świadczona jest w zakładach opiekuńczo-leczniczych oraz pielęgnacyjno-opiekuńczych o profilu ogólnym, a także zakładach opiekuńczo-leczniczych i pielęgnacyjno-opiekuńczych o profilu psychiatrycznym. Z opieką długoterminową często łączona jest inna forma opieki jaką jest opieka hospicyjno-paliatywna, mająca na celu łagodzenie bólu i cierpienia pacjenta w schyłkowym okresie jego życia.

W 2019 r. na terenie kraju funkcjonowało 599 zakładów typu leczniczo – pielęgnacyjnego i 154 stacjonarne placówki świadczące usługi hospicyjno-paliatywne. Stacjonarne placówki opieki długoterminowej i hospicyjno-paliatywnej dysponowały, łącznie z oddziałami działającymi w strukturze szpitali ogólnych, 38,3 tys. łóżek. Zapewniły opiekę w warunkach stacjonarnych 103,2 tys. osób.²⁴⁶

Zachodniopomorskie zajmuje 12 pozycję biorąc pod uwagę liczbę zakładów typu leczniczo – pielęgnacyjnego – w 2019 r. były to 23 jednostki. Z uwagi na liczbę stacjonarnych placówek świadczących usługi hospicyjno-paliatywne zajmuje 11 pozycję – w 2019 r. znajdowało się na jego terenie 6 jednostek.

Pod względem liczby łóżek w hospicjach, zakładach opiekuńczo – leczniczych i pielęgnacyjno – opiekuńczych na 100 tys. ludności w roku 2019 województwo zachodniopomorskie zajmowało 14 pozycję, to jeden z najniższych wskaźników w Polsce. Pomimo iż łączna liczba łóżek w hospicjach, zakładach opiekuńczo-leczniczych i pielęgnacyjno-opiekuńczych na 100 tys. ludności systematycznie wzrasta, zachodniopomorskie od lat zajmuje pod tym względem najniższą pozycję.

Tabela 86. Stacjonarne zakłady opieki długoterminowej i paliatywno- hospicyjnej – 2019 r.

REGION/ROK	zakłady typu leczniczo – pielęgnacyjnego	stacjonarne placówki świadczące usługi hospicyjno-paliatywne
POLSKA	599	154

²⁴⁶ Ibidem.

REGION/ROK	zakłady typu leczniczo – pielęgniacyjnego	stacjonarne placówki świadczące usługi hospicyjno-paliatywne
MAZOWIECKIE	76	14
ŚLĄSKIE	73	12
DOLNOŚLĄSKIE	72	15
MAŁOPOLSKIE	44	12
PODKARPACKIE	43	13
ŁÓDZKIE	41	4
KUJAWSKO-POMORSKIE	37	9
POMORSKIE	31	13
WIELKOPOLSKIE	31	14
LUBELSKIE	29	11
OPOLSKIE	23	5
ZACHODNIOPOMORSKIE	23	6
PODLASKIE	22	5
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	21	6
ŚWIĘTOKRZYSKIE	19	10
LUBUSKIE	14	5

Źródło: BDL – GUS.

Tabela 87. Łóżka w hospicjach, zakładach opiekuńczo – leczniczych i pielęgnacyjno – opiekuńczych na 100 tys. ludności – 2014 – 2019 r.

REGION/ROK	2014	2015	2016	2017	2018	2019
POLSKA	81,8	86,2	87,3	90,9	94,1	96,3
DOLNOŚLĄSKIE	122,2	126,1	131,7	137,0	141,4	142,7
PODKARPACKIE	95,6	103,6	100,7	105,1	117,9	123,4
OPOLSKIE	103,0	105,4	104,5	98,1	115,7	118,6
MAZOWIECKIE	97,8	104,6	103,9	117,1	120,6	116,7
ŚLĄSKIE	97,5	104,5	104,8	106,7	110,3	114,4
LUBUSKIE	96,1	96,4	93,8	98,2	99,9	107,8
MAŁOPOLSKIE	91,4	96,8	98,8	101,3	103,6	104,8
KUJAWSKO-POMORSKIE	76,2	79,7	81,2	82,7	82,6	89,3
ŁÓDZKIE	69,3	68,1	73,5	76,5	82,0	89,3
ŚWIĘTOKRZYSKIE	69,7	73,3	73,5	79,3	85,6	87,5
LUBELSKIE	74,9	75,9	79,8	75,7	85,7	85,6
PODLASKIE	68,5	71,5	74,4	84,9	72,1	72,4
POMORSKIE	69,3	69,9	71,7	73,4	71,8	71,8
ZACHODNIOPOMORSKIE	56,1	59,6	56,9	57,1	59,2	63,2
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	54,5	55,3	56,8	56,5	57,5	56,9

REGION/ROK	2014	2015	2016	2017	2018	2019
WIELKOPOLSKIE	32,1	40,6	41,4	42,0	39,2	43,5

Źródło: BDL – GUS.

Województwo zachodniopomorskie posiada na swoim obszarze liczne uzdrowiska, zaś lecznictwo uzdrowiskowe stanowi integralną część systemu ochrony zdrowia. Prowadzone jest w zakładach lecznictwa uzdrowiskowego zlokalizowanych w uzdrowiskach, czyli na terenach o szczególnych walorach geologiczno-klimatycznych, wydzielonych w celu wykorzystania i ochrony znajdujących się tam naturalnych surowców leczniczych. W Polsce jest 45 statutowych obszarów uzdrowiskowych, zlokalizowanych na terenie 13 województw. Uzdrowisk nie posiadają województwa: opolskie, wielkopolskie i lubuskie. Rozmieszczenie obszarów uzdrowiskowych jest nierównomierne z wyraźną koncentracją uzdrowisk i zakładów w czterech województwach: dolnośląskim (11 uzdrowisk – 57 zakładów) małopolskim (10 uzdrowisk – 48 zakładów), zachodniopomorskim (5 uzdrowisk – 45 zakładów) i kujawsko-pomorskim (3 uzdrowiska – 33 zakłady). W tych czterech województwach znajdowało się blisko 68% zakładów lecznictwa uzdrowiskowego, przy czym, najwięcej na terenie uzdrowiska Kołobrzeg (24) i Ciechocinek (25). Łącznie na terenie kraju, odnotowano 271 zakładów lecznictwa uzdrowiskowego (stan na koniec 2019 r.).

Mapa 28. Uzdrowiska w Polsce 2019 r.

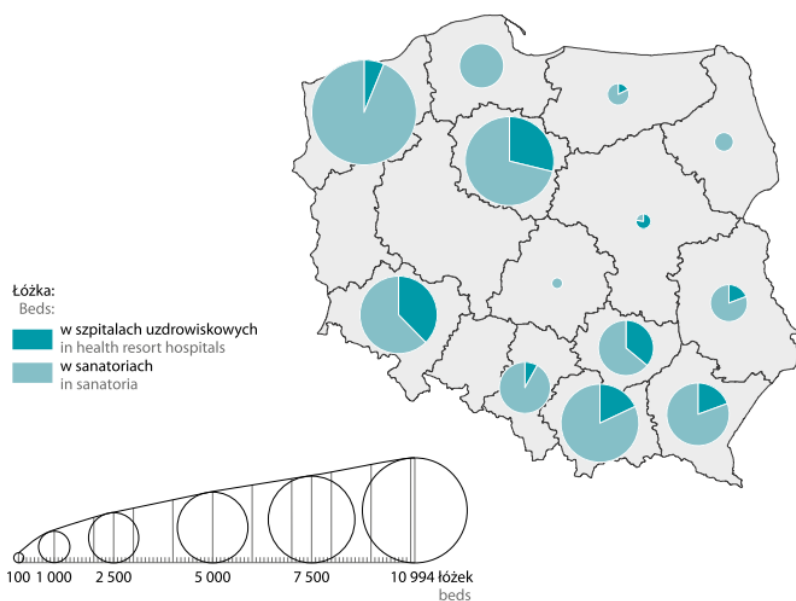

Źródło: Zdrowie i ochrona zdrowia w 2019 r., GUS.

Warto zauważyć, iż pomimo tego, że samych uzdrowisk oraz zakładów w zachodniopomorskim jest mniej niż w dolnośląskim, czy małopolskim, region dysponuje

największą liczbą łóżek uzdrowiskowych. Ponad 2/3 ogółu łóżek, znajdowało się w uzdrowiskach czterech województw: zachodniopomorskim (10,6 tys. łóżek, w tym 6,3 tys. łóżek na obszarze uzdrowiska Kołobrzeg), kujawsko-pomorskim (7,9 tys. łóżek, w tym 5,0 tys. na terenie uzdrowiska Ciechocinek), dolnośląskim (6,0 tys. łóżek, w tym 3,7 tys. w powiecie kłodzkim na terenie uzdrowisk: Długopole Zdrój, Duszniki-Zdrój, Kudowa-Zdrój, Polanica-Zdrój i Łądek-Zdrój) oraz małopolskim (6,1 tys. łóżek, z czego najwięcej na terenie uzdrowisk Krynica-Zdrój, Rabka-Zdrój, Szczawnica i Wysowa).

Mapa 29. Rozmieszczenie łóżek uzdrowiskowych w 2019 r.

Źródło: Zdrowie i ochrona zdrowia w 2019 r., GUS.

W województwie zachodniopomorskim uzdrowiska znajdują się na terenie 5 powiatów: sławieńskiego, kamieńskiego, kołobrzесьkiego, świdwińskiego, Świnoujścia. Blisko 57% wszystkich dostępnych łóżek znajduje się w uzdrowiskach na terenie Kołobrzegu, nieco ponad 15% łóżek stanowią zasoby uzdrowisk w Świnoujściu, a prawie 14% w Dąbkach, Połczyn Zdrój to blisko 10% łóżek, a Kamień Pomorski, nieco ponad 4%.

Zakłady leczenia uzdrowiskowego z uwagi na lokalizację na terenach o walorach przyrodniczo-klimatycznych, a także z uwagi na szeroki zakres oferowanych zabiegów leczniczych, są placówkami cieszącymi się popularnością wśród osób z niepełnosprawnościami, dla których problem dostosowania zakładu do różnych rodzajów dysfunkcji jest szczególnie istotny. W Polsce, podobnie jak w latach ubiegłych najlepszy

stopień dostosowania wykazały szpitale uzdrowiskowe (49 placówek), spośród których 98% wykazało obecność wind a 88% deklarowało możliwość korzystania z wind dostosowanych dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich. 96% placówek wskazywało na obecność pochylni, podjazdów czy też platform, ułatwiających wejście do budynku, i taki sam odsetek zakładów (96%) deklarowało dostosowane pokoje oraz pokoje z łazienkami. Spośród 192 sanatoriów, 93% zakładów wykazało obecność wind, a 79% – wind dostosowanych dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich, 89% – deklarowało posiadanie pochylni, podjazdów czy też platform, 88% zakładów określiło pomieszczenia (pokoje i pokoje z łazienkami) jako dostosowane, a ponad połowa badanych placówek (55%) była wyposażona w drzwi wejściowe automatycznie otwierane. Zarówno szpitale uzdrowiskowe, jak i sanatoria deklarowały stosunkowo niewiele udogodnień dla osób słabowidzących i niewidomych – odpowiednio 6% i 10% zakładów. Wśród nielicznych zakładów, udzielających świadczeń wyłącznie w trybie ambulatoryjnym, podjazdy czy też platformy, posiadały wszystkie badane zakłady przyrodolecznice (20 placówek) i przychodnie uzdrowiskowe (10 placówek). W zakresie występowania wind przystosowanych do osób poruszających się na wózkach inwalidzkich – 6 przychodni i 15 zakładów przyrodoleczniczych określiło się jako dostosowane, a w przypadku wyposażenia w posadzki antypoślizgowe – 19 zakładów przyrodoleczniczych i 8 przychodni.

Podstawowa opieka zdrowotna (POZ) oraz ambulatoryjna opieka specjalistyczna (AOS) stanowią ważny szczebel w systemie ochrony zdrowia. Od ich sprawności i skuteczności w ogromnym stopniu zależy efektywność całego procesu leczenia pacjenta i sprawność całego systemu opieki medycznej.

W końcu 2019 r. w ambulatoryjnej opiece zdrowotnej funkcjonowało ogółem prawie 22 tys. przychodni (mniej o 42 przychodnie niż w roku poprzednim), w roku 2020 trend spadkowy utrzymywał się i łącznie funkcjonowało w kraju 21 496 przychodni. Warto zauważyć, że spadek zapoczątkowany w 2019 r. był pierwszym od kilkunastu lat. Niemniej jednak, dynamika w latach 2020/2004 we wszystkich regionach była dodatnia. Najwyższy wzrost obserwowano dla takich województw jak: wielkopolskie, pomorskie, lubuskie, mazowieckie, warmińsko – mazurskie - wzrost o ponad połowę. Udział województwa zachodniopomorskiego w ogólnej liczbie przychodni w kraju, plasuje je na 11 pozycji. Region odnotował ponadto najniższą dynamikę wzrostu w latach 2004 - 2020 – wzrost o 38,7%.

Tabela 88. Przychodnie w latach 2004- 2020 – Polska.

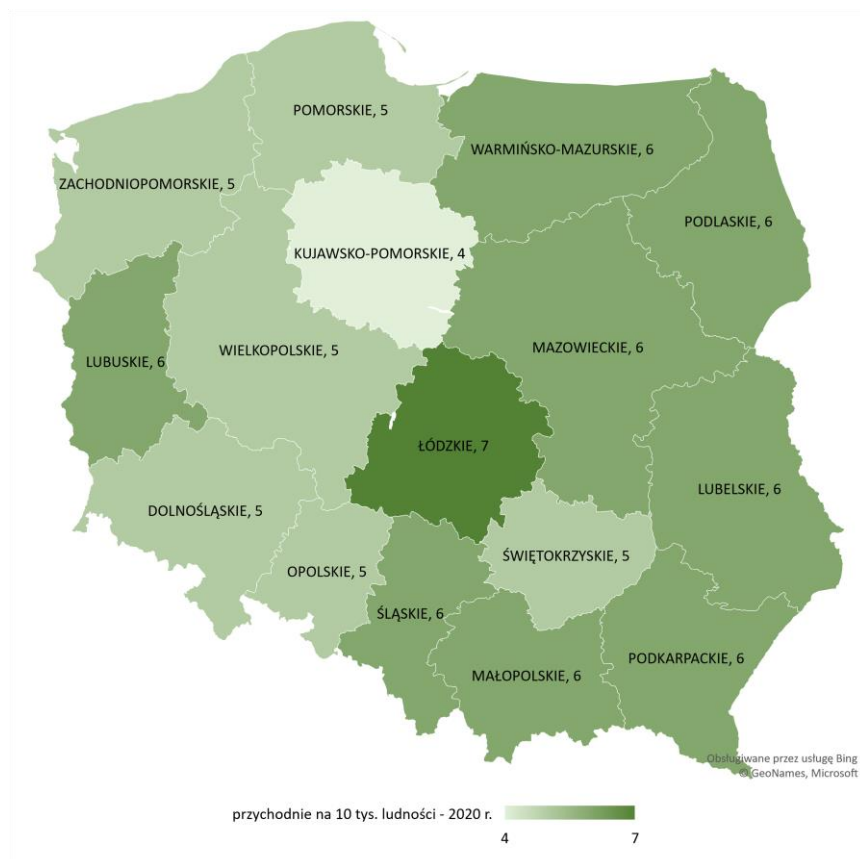
WOJEWÓDZTWO	liczba	liczba	dynamika
	2004	2020	2020/2004
MAZOWIECKIE	1 551	3 097	54,2%
ŚLĄSKIE	1 879	2 711	53,7%
MAŁOPOLSKIE	1 144	1 966	52,8%
WIELKOPOLSKIE	870	1 898	49,9%
ŁÓDZKIE	1 001	1 603	49,9%
DOLNOŚLĄSKIE	789	1 538	48,7%
PODKARPACKIE	696	1 254	44,5%
LUBELSKIE	745	1 203	43,9%
POMORSKIE	516	1 114	41,8%
KUJAWSKO-POMORSKIE	529	905	41,5%
ZACHODNIOPOMORSKIE	551	884	38,7%
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	434	866	38,1%
PODLASKIE	408	727	37,7%
ŚWIĘTOKRZYSKIE	396	634	37,6%
LUBUSKIE	266	564	37,5%
OPOLSKIE	326	532	30,7%

Źródło: BDL – GUS.

Jeśli mowa o powiatach regionu, tutaj udział przychodni obserwowany jest w Szczecinie oraz Koszalinie – odpowiednio 31% i 7% w 2020 r. Najniższe wartości obserwowane są dla takich powiatów jak: pyrzycki, m. Świnoujście, choszczeński, koszaliński, wałecki, łobeski, drawski, białogardzki, świdwiński – wartości poniżej 3% udziału w regionie. Natomiast najwyższa dodatnia dynamika widoczna jest w takich powiatach jak m. Świnoujście, kołobrzeski, policki, choszczeński – wzrost powyżej 55%.

Najwyższy wskaźnik liczby przychodni na 10 tys. mieszkańców występuje w województwie łódzkim – 7, najniższy natomiast w województwie kujawsko – pomorskim – 4. Region zachodniopomorski zajmuje pod tym względem 3 pozycję, razem z takimi regionami jak pomorskie, wielkopolskie, dolnośląskie, opolskie i świętokrzyskie.

Mapa 30. Przychodnie na 10 tys. ludności – 2020 r. – Polska.

Źródło: BDL – GUS.

Tabela 89. Przychódnie na 10 tys. ludności w latach 2004 – 2020 – województwo zachodniopomorskie – powiaty.

Powiat	liczba	liczba	dynamika
	2004	2020	2020/2004
Powiat m. Szczecin	165	274	40%
Powiat m. Koszalin	41	62	34%
Powiat stargardzki	28	55	49%
Powiat szczecinecki	37	43	14%
Powiat kołobrzeski	15	38	61%
Powiat gryfiński	19	36	47%
Powiat policki	15	36	58%
Powiat goleniowski	25	33	24%
Powiat myśliborski	20	30	33%

Powiat	liczba	liczba	dynamika
	2004	2020	2020/2004
Powiat gryficki	18	29	38%
Powiat kamieński	16	29	45%
Powiat sławieński	25	29	14%
Powiat świdwiński	20	26	23%
Powiat białogardzki	15	24	38%
Powiat drawski	16	23	30%
Powiat łobeski	13	23	43%
Powiat wałecki	17	21	19%
Powiat koszaliński	19	20	5%
Powiat choszczeński	8	18	56%
Powiat m. Świnoujście	6	18	67%
Powiat pyrzycki	13	17	24%

Źródło: BDL – GUS.

Analizując powiaty regionu, najwyższe wskaźniki odnotowują takie powiaty jak: m. Świnoujście, - 7; kołobrzeski, choszczeński, białogardzki, myśliborski, pyrzycki – 6; policki, stargardzki, m. Szczecin, gryficki, m. Koszalin, drawski – 5; gryfiński, kamieński, łobeski, goleniowski, świdwiński, szczecinecki, sławieński, koszaliński – 4; najgorzej wypada pod tym względem powiat wałecki – 3 przychodnie na 10 tys. ludności.

[illegible]

Analizując liczbę przychodni na 10 tys. mieszkańców, w roku 2020 w 25 gminach dostępna była tylko 1 przychodnia na 10 tys. mieszkańców, dotyczy to gmin wiejskich oraz miejsko – wiejskich. Najwyższy wskaźnik w gminach wiejskich widoczny jest w gminach: dobra (8), Kołbaskowo (7), Będzino (5), Malechowo (4). Wśród gmin miejsko – wiejskich wyróżniają się gminy: police (20), gryfino (15), gryfice (14), dębno (13), Nowogard (12), łobez, Pyrzyce, Goleniów (11). W odniesieniu do gmin miejskich wskaźnik przychodni na 10 tys. wyróżnia takie gminy jak: Stargard (43), Szczecinek (30), Kołobrzeg (30). Najmniej korzystnie wypadają takie gminy miejskie jak Sławno (9), Świdwin (12), Darłowo (13).

Nazwa	przychodnie ogółem		
	2004	2020	dynamika 2020/2004
Białogard (1)	11	17	6
Karlino (3)	3	4	1
Tychowo (2)	1	-	
Tychowo (3)	-	3	
Bierzwnik (2)	0	2	2
Choszczno (3)	4	10	6
Drawno (3)	1	1	0
Krzęcin (2)	1	1	0
Pelczyce (3)	1	1	0

Nazwa	przychodnie ogółem		
	2004	2020	dynamika 2020/2004
Recz (3)	1	3	2
Czaplinek (3)	3	3	0
Drawsko Pomorskie (3)	4	8	4
Kalisz Pomorski (3)	3	4	1
Wierzchowo (2)	2	2	0
Złocieniec (3)	4	6	2
Goleniów (3)	8	11	3
Maszewo (3)	1	3	2
Nowogard (3)	12	12	0
Osina (2)	1	1	0
Przybiernów (2)	1	3	2
Stepnica (2)	2	-	
Stepnica (3)	-	3	
Brojce (2)	1	1	0
Gryfice (3)	11	14	3
Karnice (2)	0	1	1
Płoty (3)	1	4	3
Rewal (2)	1	3	2
Trzebiatów (3)	4	6	2
Banie (2)	1	2	1
Cedynia (3)	1	2	1
Chojna (3)	3	6	3
Gryfino (3)	11	15	4
Mieszkowice (3)	1	3	2
Moryń (3)	1	1	0
Stare Czarnowo (2)	0	2	2
Trzcińsko-Zdrój (3)	1	2	1
Widuchowa (2)	0	3	3
Dziwnów (3)	1	7	6
Golczewo (3)	2	2	0
Kamień Pomorski (3)	5	10	5
Międzyzdroje (3)	2	4	2
Świerzno (2)	1	0	-1
Wolin (3)	5	6	1
Kołobrzeg (1)	13	30	17
Gościno (3)	-	1	
Kołobrzeg (2)	1	1	0
Rymań (2)	1	2	1
Siemyśl (2)	0	2	2
Ustronie Morskie (2)	0	2	2
Będzino (2)	2	5	3
Biesiekierz (2)	1	1	0
Bobolice (3)	3	2	-1

Nazwa	przychodnie ogółem		
	2004	2020	dynamika 2020/2004
Manowo (2)	4	3	-1
Mielno (2)	1	-	
Mielno (3)	-	3	
Polanów (3)	3	3	0
Sianów (3)	3	2	-1
Świeszyno (2)	2	1	-1
Barlinek (3)	8	10	2
Boleszkowice (2)	0	2	2
Dębno (3)	9	13	4
Myślibórz (3)	3	5	2
Dobra (Szczecińska) (2)	1	8	7
Kołbaskowo (2)	2	7	5
Nowe Warpno (3)	1	1	0
Police (3)	11	20	9
Bielice (2)	1	3	2
Lipiany (3)	1	1	0
Przelewice (2)	1	2	1
Pyrzyce (3)	9	11	2
Warnice (2)	1	0	-1
Darłowo (1)	7	13	6
Sławno (1)	11	9	-2
Malechowo (2)	5	4	-1
Postomino (2)	2	3	1
Stargard (1)	21	43	22
Chociwel (3)	1	2	1
Dobrzany (3)	0	1	1
Dolice (2)	1	2	1
Ińsko (3)	1	2	1
Kobylanka (2)	1	1	0
Marianowo (2)	1	1	0
Stara Dąbrowa (2)	1	1	0
Stargard (2)	0	1	1
Suchań (3)	1	1	0
Szczecinek (1)	25	30	5
Barwice (3)	3	3	0
Biały Bór (3)	1	2	1
Borne Sulinowo (3)	4	4	0
Grzmiąca (2)	2	3	1
Szczecinek (2)	2	1	-1
Świdwin (1)	6	12	6
Brzeźno (2)	1	1	0
Połczyn-Zdrój (3)	8	9	1
Rąbino (2)	1	1	0

Nazwa	przychodnie ogółem		
	2004	2020	dynamika 2020/2004
Sławoborze (2)	4	1	-3
Świdwin (2)	0	2	2
Wałcz (1)	11	16	5
Człopa (3)	1	1	0
Mirosławiec (3)	3	2	-1
Tuczno (3)	1	2	1
Wałcz (2)	1	0	-1
Dobra (3)	1	3	2
Łobez (3)	7	11	4
Radowo Małe (2)	1	2	1
Resko (3)	2	6	4
Węgorzyno (3)	2	1	-1

Źródło: BDL – GUS.

Apteki i punkty apteczne są ważnym elementem systemu ochrony zdrowia zaopatrującym ludność w leki i środki medyczne. Punkty apteczne działają niemal w całości na terenach wiejskich i uzupełniają sieć aptek w skali całego kraju. Punkty apteczne mogą sprzedawać wyłącznie leki gotowe. W 2019 r. na terenie Polski zbadano 12,3 tys. aptek ogólnodostępnych (o 1052 mniej niż przed rokiem), 24 apteki zakładowe 65 i 1,2 tys. punktów aptecznych. Niemal wszystkie apteki ogólnodostępne (99,9%) należały do prywatnych właścicieli. W 2020 r. na jedną aptekę w Polsce przypadało 3,2 tys. osób. W poszczególnych województwach wskaźnik ten zawierał się w przedziale od 2,8 tys. (dla województw wielopolskiego i lubelskiego) do 3,5 tys. (dla województw kujawsko – pomorskiego, warmińsko – mazurskiego, pomorskiego). Województwo zachodniopomorskie plasuje się na 5 pozycji pod tym względem w kraju z wartością 3,1 tys. osób przypadających na aptekę ogólnodostępną. Warto zauważyć, iż w porównaniu do roku 2004 liczba ludności przypadająca na jedną aptekę zmniejszyła się o 1049 osób.

Tabela 91. Ludność na aptekę ogólnodostępną w latach 2004 – 2020.

WOJEWÓDZTWO	ludność na aptekę ogólnodostępną		dynamika
	2004	2020	2020/2004
POLSKA	3,9	3,2	-0,7
WIELKOPOLSKIE	3,7	3,1	-0,7
LUBELSKIE	3,9	3,5	-0,5
ŁÓDZKIE	2,9	2,8	-0,1
DOLNOŚLĄSKIE	3,9	3,4	-0,5
ZACHODNIOPOMORSKIE	3,0	3,0	0,0
ŚWIĘTOKRZYSKIE	3,5	3,3	-0,3
PODLASKIE	5,0	3,3	-1,7
ŚLĄSKIE	4,1	3,4	-0,8

WOJEWÓDZTWO	ludność na aptekę ogólnodostępną		dynamika
	2004	2020	2020/2004
MAŁOPOLSKIE	4,1	3,3	-0,8
PODKARPACKIE	4,3	3,2	-1,1
MAZOWIECKIE	3,7	3,5	-0,2
OPOLSKIE	4,2	3,2	-1,0
LUBUSKIE	3,7	3,1	-0,5
KUJAWSKO-POMORSKIE	4,6	3,5	-1,1
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	4,2	2,8	-1,4
POMORSKIE	4,1	3,1	-1,0

Źródło: BDL – GUS.

Wśród miast na prawach powiatu można wskazać, iż w Szczecinie na 1 aptekę przypada 2,6 tys. mieszkańców, w Koszalinie jest to 2,3 tys. mieszkańców, a w Świnoujściu 2,0 tys. mieszkańców. W przypadku pozostałych powiatów wartości zaczynają się od 2, 7 tys. (dla powiatu kołobrzesckiego, kamieńskiego) do 4,8 tys. (dla powiatów koszalińskiego i polickiego).

Tabela 92. Ludność na aptekę ogólnodostępną w latach 2004 – 2020 – powiaty województwa zachodniopomorskiego.

Powiat	liczba	liczba	dynamika
	2004	2020	2020/2004
Powiat m. Świnoujście	3,2	2,0	-1,2
Powiat m. Koszalin	3,3	2,3	-1,0
Powiat m. Szczecin	3,2	2,6	-0,6
Powiat kołobrzescki	3,2	2,7	-0,4
Powiat kamieński	4,0	2,7	-1,2
Powiat wałecki	4,6	2,8	-1,8
Powiat gryfiński	5,9	3,0	-2,9
Powiat goleniowski	4,9	3,3	-1,6
Powiat świdwiński	4,5	3,3	-1,2
Powiat łobeski	4,3	3,3	-1,0
Powiat drawski	4,9	3,3	-1,6
Powiat stargardzki	4,6	3,3	-1,3
Powiat myśliborski	4,8	3,4	-1,4
Powiat szczecinecki	4,3	3,5	-0,8
Powiat choszczeński	5,6	3,7	-1,9
Powiat gryficki	5,5	3,7	-1,8
Powiat pyrzycki	5,0	3,9	-1,1
Powiat sławieński	5,3	4,0	-1,3
Powiat białogardzki	5,4	4,7	-0,6
Powiat koszaliński	8,0	4,8	-3,2
Powiat policki	5,2	4,8	-0,4

Źródło: BDL – GUS.

Jeśli mowa o gminach w województwie zachodniopomorskim, to wartości zaczynają się od 1 tys. mieszkańców na aptekę, do 9,8 tysiąca mieszkańców na aptekę. Najlepiej pod tym względem wypadają takie gminy jak: Rewal, Cedynia, Mielno, Ińsko, Świdwin, Wałcz, w tych gminach liczba mieszkańców na aptekę wynosi od 1 do 2 tysięcy. Najmniej korzystnie pod tym względem wypadają takie gminy jak: Malechowo, Banie, Tychowo, Postomino, Węgorzyno, Kołbaskowo, Manowo, Karlino, Borne Sulino (wartości od 6,2 tysięcy do 9,8 tysięcy mieszkańców na aptekę).

Tabela 93. Ludność na aptekę ogólnodostępną w latach 2004 – 2020 – gminy województwa zachodniopomorskiego.

Nazwa	ludność na aptekę ogólnodostępną		
	2004	2020	dynamika 2020/2004
Białogard (1)	4 067	2 994	-1 073
Białogard (2)	0	0	0
Karlino (3)	4 541	9 093	4 552
Tychowo (2)	7 057	6 718	-339
Bierzwnik (2)	4 850	0	-4 850
Choszczno (3)	4 464	2 691	-1 773
Drawno (3)	5 405	4 993	-412
Krzęcin (2)	0	0	0
Pełczyce (3)	8 081	3 855	-4 226
Recz (3)	5 768	2 725	-3 043
Czaplinek (3)	5 909	2 935	-2 974
Drawsko Pomorskie (3)	4 154	4 252	98
Kalisz Pomorski (3)	3 632	3 665	33
Ostrowice (2)	0	-	-
Wierzchowo (2)	4 561	4 192	-369
Złocieniec (3)	5 245	2 702	-2 543
Goleniów (3)	4 665	3 012	-1 653
Maszewo (3)	4 143	2 923	-1 220
Nowogard (3)	4 885	3 064	-1 821
Osina (2)	0	0	0
Przybiernów (2)	5 161	5 007	-154
Stepnica (2)	4 684	4 857	173
Brojce (2)	0	0	0
Gryfice (3)	4 729	4 729	0
Karnice (2)	0	0	0
Płoty (3)	9 214	4 361	-4 853
Rewal (2)	1 114	963	-151
Trzebiatów (3)	8 413	3 199	-5 214
Banie (2)	6 404	6 253	-151
Cedynia (3)	4 338	1 042	-3 296
Chojna (3)	6 976	2 723	-4 253
Gryfino (3)	4 463	2 875	-1 588

Nazwa	ludność na aptekę ogólnodostępną		
	2004	2020	dynamika 2020/2004
Mieszkowice (3)	7 504	2 340	-5 164
Moryń (3)	4 317	4 244	-73
Stare Czarnowo (2)	0	0	0
Trzcińsko-Zdrój (3)	5 704	2 587	-3 117
Widuchowa (2)	0	0	0
Dziwnów (3)	1 049	1 970	921
Golczewo (3)	6 077	2 922	-3 155
Kamień Pomorski (3)	4 832	2 370	-2 462
Międzyzdroje (3)	2 169	2 133	-36
Świerzno (2)	0	0	0
Wolin (3)	12 438	3 020	-9 418
Kołobrzeg (1)	2 365	2 100	-265
Dygowo (2)	5 586	0	-5 586
Gościno (2)	5 167	2 567	-2 600
Kołobrzeg (2)	0	5 482	5 482
Rymań (2)	4 168	3 904	-264
Siemysł (2)	3 610	3 875	265
Ustronie Morskie (2)	3 614	3 617	3
Będzino (2)	9 262	4 320	-4 942
Biesiekierz (2)	0	0	0
Bobolice (3)	10 006	4 429	-5 577
Manowo (2)	6 292	6 919	627
Mielno (2)	2 488	1 627	-861
Polanów (3)	9 230	4 266	-4 964
Sianów (3)	6 580	3 463	-3 117
Świeszyno (2)	0	0	0
Barlinek (3)	4 873	3 203	-1 670
Boleszkowice (2)	2 916	2 846	-70
Dębno (3)	4 135	3 398	-737
Mysłibórz (3)	5 242	3 261	-1 981
Nowogródek Pomorski (2)	0	0	0
Dobra (Szczecińska) (2)	5 598	4 177	-1 421
Kołbaskowo (2)	8 312	6 891	-1 421
Nowe Warpno (3)	0	0	0
Police (3)	4 598	4 569	-29
Bielice (2)	2 866	0	-2 866
Kozielice (2)	0	0	0
Lipiany (3)	3 029	2 897	-132
Przelewice (2)	5 273	5 115	-158
Pyrzyce (3)	4 925	2 747	-2 178
Warnice (2)	0	0	0
Darłowo (1)	3 621	2 262	-1 359
Sławno (1)	3 331	2 060	-1 271

Nazwa	ludność na aptekę ogólnodostępną		
	2004	2020	dynamika 2020/2004
Darłowo (2)	0	0	0
Malechowo (2)	6 599	6 201	-398
Postomino (2)	3 493	6 847	3 354
Sławno (2)	0	0	0
Stargard (1)	3 744	2 330	-1 414
Chociwel (3)	6 132	2 867	-3 265
Dobrzany (3)	2 567	2 381	-186
Dolice (2)	0	0	0
Ińsko (3)	1 747	1 659	-88
Kobylanka (2)	0	0	0
Marianowo (2)	3 142	0	-3 142
Stara Dąbrowa (2)	0	0	0
Stargard (2)	0	0	0
Suchań (3)	4 302	4 256	-46
Szczecinek (1)	3 244	2 489	-755
Barwice (3)	4 474	2 819	-1 655
Biały Bór (3)	5 176	5 275	99
Borne Sulinowo (3)	4 552	9 840	5 288
Grzmiąca (2)	5 045	4 638	-407
Szczecinek (2)	0	0	0
Świdwin (1)	2 639	1 704	-935
Brzeźno (2)	0	0	0
Połczyn-Zdrój (3)	4 039	3 750	-289
Rąbino (2)	0	0	0
Sławoborze (2)	4 239	3 977	-262
Świdwin (2)	0	0	0
Wałcz (1)	3 289	1 919	-1 370
Człopa (3)	5 127	2 436	-2 691
Mirosławiec (3)	3 040	2 676	-364
Tuczno (3)	5 066	2 436	-2 630
Wałcz (2)	0	0	0
Dobra (3)	2 245	4 353	2 108
Łobez (3)	3 620	1 974	-1 646
Radowo Małe (2)	0	0	0
Resko (3)	4 161	3 943	-218
Węgorzyno (3)	7 344	6 856	-488
Koszalin (1)	3 266	2 309	-957
Szczecin (1)	3 193	2 620	-573
Świnoujście (1)	3 161	1 950	-1 211

Źródło: BDL – GUS.

Najważniejsze problemy występujące w obszarze tematycznym

W województwie zachodniopomorskim od wielu lat występuje problem dostępności do infrastruktury opieki zdrowotnej, a w szczególności do personelu medycznego – jest to jednak problem ogólnopolski. Pod względem wielu wskaźników dotyczących służby zdrowia region zachodniopomorski osiąga najniższe lub średnie wartości w kraju, np.:

- Liczby szpitali (9 pozycja);
- Liczby łóżek w szpitalach na 10 tys. mieszkańców (11 pozycja);
- liczby zakładów typu leczniczo – pielęgnacyjnego – w 2019 r. były to 23 jednostki (12 pozycja w kraju);
- Liczby stacjonarnych placówek świadczących usługi hospicyjno-paliatywne zajmuje 11 pozycję – w 2019 r. znajdowało się na jego terenie 6 jednostek;
- liczby łóżek w hospicjach, zakładach opiekuńczo – leczniczych i pielęgnacyjno – opiekuńczych na 100 tys. ludności w roku 2019 województwo zachodniopomorskie zajmowało 14 pozycję.

Biorąc pod uwagę takie zjawiska jak: wydłużanie się przeciętnego trwania życia, zwiększającą się liczbę osób starszych, można przewidzieć, iż w niedalekiej przyszłości większe znaczenie będą miały choroby wieku starczego, choroby przewlekłe, usługi opiekuńcze i rehabilitacyjne. Ponadto coraz większego wsparcia będą wymagały osoby z zaburzeniami psychicznymi i zaburzeniami zachowania, których liczba systematycznie wzrasta, te elementy systemu ochrony zdrowia, nie są w dostatecznym stopniu rozwijane zarówno w Polsce jak i w regionie.

Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na koszty jakie ponosił nie tylko region w związku z pandemią COVID – 19. Problemy jakie pojawia się nie tylko w regionie, ale w całej Polsce, będzie zwiększony popyt na usługi zdrowotne, związane z tymi chorobami, których leczenie zostało zatrzymane lub spowolnione z powodu pandemii.

Problemy jakie widoczne są w regionie, nie uległy znacznym zmianom, nie wyróżniono nowych, niezidentyfikowanych dotychczas problemów. Należy podkreślić, iż zidentyfikowane w poprzednich latach negatywne kwestie, wymagają długofalowego wsparcia i konsekwencji w podejmowanych działaniach, aby osiągnąć założone rezultaty.

Jak już wspomniano, zmiany demograficzne, jakie zachodzą w regionie wymagają dostosowania infrastruktury i zakresu świadczeń do istniejących potrzeb. Wyzwaniem pozostaje zwiększenie dostępu do niektórych usług zdrowotnych i powiązanych z nimi usług społecznych, w tym w środowisku lokalnym, szczególnie dla osób starszych, ale także dla osób z niepełnosprawnościami. W tym kontekście konieczne jest podejmowanie działań na rzecz wsparcia infrastruktury placówek medycznych i opiekuńczych, dostosowania podmiotów leczniczych do wymagań osób ze szczególnymi potrzebami oraz zwiększania podaży usług

medycznych i opiekuńczych świadczonych zdalnie (telekonsultacje, telerehabilitacja, teleopieka).

Należy mieć na uwadze, iż ochrona zdrowia realizowana jest przede wszystkim na poziomie kraju. Problemy, które zostały zidentyfikowane w kraju, w dużej mierze dotyczą również regionu zachodniopomorskiego. Autorzy projektu Umowy Partnerstwa wskazują, iż potrzeby w sektorze ochrony zdrowia skupiają się wokół następujących zagadnień:

- brak wystarczającej liczby personelu medycznego;
- intensyfikacji działań z zakresu zdrowia publicznego, profilaktyki i prewencji chorób;
- potrzeby wzmocnienia infrastruktury podmiotów leczniczych;
- konieczności zwiększania dostępności usług zdrowotnych z uwzględnieniem różnicowań regionalnych;
- potrzeby wzrostu efektywności i jakości systemu ochrony zdrowia, w tym upowszechniania e-zdrowia oraz wsparcie rozwoju kadr systemu ochrony zdrowia (kadr medycznych oraz pracowników wykonujących zawody mające zastosowanie w ochronie zdrowia) w kontekście dostosowania zasobów do zmieniających się potrzeb społeczeństwa;
- pandemia COVID-19 uwypukliła konieczność zwiększenia nakładów finansowych na ochronę zdrowia oraz kontynuacji działań długoterminowych wynikających z ram strategicznych, które budują odporność i wydolność systemu w czasach kryzysu.

W 2020 roku w województwie zachodniopomorskim zarejestrowano 13 730 urodzeń żywych, tj. o 16% % mniej niż w 2004 roku, region zachodniopomorski zajmował pod tym względem 11 pozycję. Ponadto warto zwrócić uwagę, iż zachodniopomorskie zajmuje jedną z najniższych pozycji w kraju pod względem dynamiki w latach 2020/2004, dla woj. warmińsko – mazurskiego było to – 19,9%, świętokrzyskiego -18,8%, zachodniopomorskiego -16,0%. Natomiast liczba zgonów zwiększyła się z 15 249 w 2004 roku do poziomu 21 035 w 2020 roku. Zachodniopomorskie pod względem dynamiki zgonów w latach 2004 – 2020 zajmuje 13 pozycję w kraju. Jednocześnie przyrost naturalny w roku 2020 wyniósł w regionie -4,3, dla porównania w roku 2013 wyniósł -0,9, województwo zajmuje pod tym względem 11 pozycję w kraju. Warto zauważyć, iż w roku 2020 przyrost naturalny dla całego kraju był ujemny. Najniższe wartości obserwujemy dla województw: pomorskiego, małopolskiego i wielkopolskiego (poniżej -2,0). Głównymi przyczynami zgonów w województwie zachodniopomorskim (podobnie jak na poziomie kraju) są choroby układu krążenia, nowotwory, choroby układu oddechowego oraz przyczyny zewnętrzne.

Co istotne z punktu widzenia regionu, zidentyfikowano potrzeby inwestycyjne miejscowości mających status uzdrowisk oraz podmiotów świadczących kompleksowe usługi sanatoryjne/uzdrowiskowe. Konieczność wsparcia uzdrowisk wynika m.in. ze wzrostu popytu na usługi zakładów lecznictwa uzdrowiskowego.

Wyzwaniem, przed jakim stoi polski system ochrony zdrowia (w tym również województwo zachodniopomorskie), jest niska ogólna liczba kadr medycznych, ich starzenie się, a także niewłaściwe rozdysponowanie względem zapotrzebowania systemu ochrony zdrowia. Region zachodniopomorski zajmuje pod tym względem 9 pozycję w kraju. Jednocześnie warto podkreślić, iż wskaźnik ten od roku 2007 sukcesywnie wzrasta, ale wciąż jest niższy niż wartość dla całego kraju. Sytuacja w przypadku dostępu do pielęgniarek i położnych w regionie jest jeszcze bardziej niekorzystna, zajmuje on pod tym względem 14 pozycję w kraju.

Tabela 94. Lekarze posiadający prawo wykonywania zawodu medycznego na 10 tys. ludności w latach 2005 -2019.

OBSZAR	lekarze posiadający prawo wykonywania zawodu medycznego na 10 tys. ludności		
	2005	2019	2019/2005
POLSKA	33,2	39,3	6,1
MAZOWIECKIE	44,6	50,5	5,9
ŁÓDZKIE	37,5	48,3	10,8
PODLASKIE	37,7	46,8	9,1
DOLNOŚLĄSKIE	35,2	43,2	8,0
LUBELSKIE	34,0	42,0	8,0
ŚLĄSKIE	33,7	40,3	6,6
POMORSKIE	37,8	40,0	2,2
MAŁOPOLSKIE	33,2	38,6	5,4
ZACHODNIOPOMORSKIE	32,6	38,1	5,5
WIELKOPOLSKIE	29,1	33,9	4,8
KUJAWSKO-POMORSKIE	27,2	32,3	5,1
ŚWIĘTOKRZYSKIE	26,6	31,2	4,6
PODKARPACKIE	23,1	28,2	5,1
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	20,0	27,7	7,7
OPOLSKIE	23,0	26,7	3,7
LUBUSKIE	23,2	25,3	2,1

Źródło: BDL – GUS.

Tabela 95. Pielęgniarki i położne w latach 2005 -2019.

OBSZAR	personel posiadających prawo wykonywania zawodu medycznego		
	2005	2019	zmiana 2019/2005
POLSKA	80,4	88,2	7,8
ŚWIĘTOKRZYSKIE	76,9	103,5	26,6
PODKARPACKIE	80,6	102,0	21,4
LUBELSKIE	85,8	98,0	12,2
PODLASKIE	79,2	97,9	18,7
ŚLĄSKIE	83,3	96,8	13,5
DOLNOŚLĄSKIE	83,1	92,8	9,7
MAZOWIECKIE	75,5	89,2	13,7

OBSZAR	personel posiadających prawo wykonywania zawodu medycznego		
	2005	2019	zmiana 2019/2005
OPOLSKIE	78,2	88,5	10,3
MAŁOPOLSKIE	96,7	86,9	-9,8
ŁÓDZKIE	101,2	85,6	-15,6
KUJAWSKO-POMORSKIE	71,4	80,9	9,5
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	69,0	79,4	10,4
WIELKOPOLSKIE	69,6	77,9	8,3
ZACHODNIOPOMORSKIE	70,4	76,9	6,5
LUBUSKIE	75,1	75,8	0,7
POMORSKIE	73,7	74,9	1,2

Źródło: BDL – GUS.

Aby zapewnić odpowiednią dostępność i jakość usług zdrowotnych konieczne jest zwiększenie liczebności personelu medycznego w stopniu pozwalającym zapewnić dostęp do specjalistów. W regionie w sposób szczególny należy zadbać, o jak najmniejszy odpływ pracowników kadr medycznych, szczególnie pielęgniarek i położnych, które często podejmują pracę za granicą Polski.

Czynniki wpływające na obszar

Jak wskazano w rozdziale dotyczącym rynku pracy, ale także dotyczącym wykluczenia społecznego, w województwie mamy do czynienia z najwyższym wśród polskich regionów wzrostem odsetka osób w wieku poprodukcyjnym w latach 2004-2019. Jest to czynnik istotnie wpływający na sytuację w zakresie ochrony zdrowia. Wraz ze wzrostem liczby osób w wieku poprodukcyjnym zwiększa się liczba osób wymagających długoterminowej opieki, której realizacja wciąż stanowi istotny problem w sektorze.

Tabela 96. Wzrost odsetka osób w wieku poprodukcyjnym w latach 2004-2019 wg województw (punkty procentowe)

WOJEWÓDZTWO	Wzrost odsetka osób w wieku poprodukcyjnym w latach 2004-2019 (pp.)
Zachodniopomorskie	8,7
Lubuskie	8,1
Śląskie	7,8
Dolnośląskie	7,7
Kujawsko-pomorskie	7,3
Warmińsko-mazurskie	7,2
Łódzkie	7,1
Opolskie	7,1

WOJEWÓDZTWO	Wzrost odsetka osób w wieku poprodukcyjnym w latach 2004-2019 (pp.)
Świętokrzyskie	6,8
Pomorskie	6,7
Wielkopolskie	6,7
Lubelskie	5,9
Podkarpackie	5,7
Mazowieckie	5,1
Małopolskie	5,1
Podlaskie	5,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

Czynnikiem mającym wpływ na dostęp do jednostek ochrony zdrowia jest również niewystarczająca dostępność transportowa. Brak efektywnej sieci komunikacyjnej między małymi i średnimi a dużymi miastami wpływa negatywnie na możliwość kontaktu lekarzami, szczególnie jeśli mowa o dostępie do specjalistów.

Ponadto jak już wykazywano wcześniej, czynnikami mającymi wpływ na dostępność służby zdrowia, jest dysponowanie w regionie odpowiednią liczbą specjalistów, nie tylko lekarzy, ale również pielęgniarek i położnych. Sytuacja regionu jest tutaj szczególnie niekorzystna, co przekłada się na jakość oferowanych usług. Obszarem deficytowym jest również komunikacja pomiędzy jednostkami na obszarach wiejskich oraz miejskich.

Czynniki sukcesu i porażki w obszarze

Czynniki sukcesu jakie pojawiają się w obszarze dotyczą zarówno działań na poziomie regionalnym jak i krajowym:

- Dużym sukcesem jest realizacja e-usług w zakresie ochrony zdrowia. Polska realizuje projekty w zakresie e-zdrowia mające na celu poprawę dostępu do opieki zdrowotnej, takie jak platforma P1, w ramach której rozwijane jest „Internetowe Konto Pacjenta” oraz usługi takie jak e-recepta i e-skierowanie. E-recepty są obowiązkowe od 2020 r. Elektroniczne skierowania stały się obowiązkowe od 2021 r. Pandemia COVID-19 uwypukliła potrzebę przyjęcia na szeroką skalę w systemie opieki zdrowotnej rozwiązań z zakresu e-zdrowia.

Czynniki porażki, jakie się pojawiają w regionie dotyczą przede wszystkim:

- Niewystarczającego dostępu do niektórych usług zdrowotnych i powiązanych z nimi usług społecznych, w tym w środowisku lokalnym, szczególnie dla osób starszych, ale także dla osób z niepełnosprawnościami. W tym kontekście konieczne jest podejmowanie działań na rzecz wsparcia infrastruktury placówek medycznych i opiekuńczych, dostosowania podmiotów leczniczych do wymagań osób ze szczególnymi potrzebami.

Dotychczasowa i planowana interwencja publiczna w obszarze

Dotychczasowe wsparcie.

W ramach RPO WZ w perspektywie programowania 2014-2020 w tym obszarze poświęcona była Oś Priorytetowa IX Infrastruktura Publiczna, PRIORYTET INWESTYCYJNY 9a: Inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia, promowanie włączenia społecznego poprzez lepszy dostęp do usług społecznych, kulturalnych i rekreacyjnych, oraz przejścia z usług instytucjonalnych na usługi na poziomie społeczności lokalnych. Do niniejszego obszaru odnosi się cel szczegółowy: Zwiększona dostępność do wysokiej jakości infrastruktury zdrowotnej. Realizowane typy projektów dotyczyły budowy (w wyjątkowych, uzasadnionych przypadkach), przebudowy, modernizacji obiektów ochrony zdrowia oraz zakup wyrobów medycznych zdefiniowanych w art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 20 maja 2010 r. o wyrobach medycznych.

Do końca IV kwartału 2020 roku zawarto 22 umowy na łączną kwotę 304 967 344,08 zł (wydatki kwalifikowane) z tego 237 148 460,11 zł stanowił wkład UE, stanowi to 110% zobowiązań UE na lata 2014 – 2020. W ramach PI 9a osiągnięto następujące wskaźniki produktu i rezultatu bezpośredniego: liczba wspartych podmiotów leczniczych – wartość aktualna 5, wartość szacowana 13; ludność objęta ulepszonymi usługami zdrowotnymi – wartość aktualna 5 769, wartość szacowana 89 192. Ponadto w wyniku Pandemii COVID-19 wprowadzono dodatkowe wsparcie, które mierzone jest liczbą podmiotów wspieranych w zwalczaniu pandemii COVID - 19²⁴⁷.

PRIORYTET INWESTYCYJNY 8vi: Aktywne i zdrowe starzenie się, którego celem szczegółowym było: Wdrożenie programów zdrowotnych dla osób w wieku aktywności zawodowej. Jedną z istotniejszych przyczyn wykluczenia z rynku pracy jest zły stan zdrowia. W związku z tak zdiagnozowanymi problemami regionu istnieje potrzeba realizacji programów zdrowotnych w zakresie chorób będących najczęstszymi przyczynami przerwania aktywności zawodowej. Interwencja dotyczyła również działań związanych z walką i zapobieganiem pandemii COVID-19 oraz jej skutkom.

PRIORYTET INWESTYCYJNY 9iv: Ułatwianie dostępu do przystępnych cenowo, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych świadczonych w interesie ogólnym. Cel szczegółowy 3: Zwiększenie dostępności usług społecznych, w szczególności usług środowiskowych, opiekuńczych oraz usług wsparcia rodziny i pieczy zastępczej, dla osób

²⁴⁷ Wskaźnik został dodany w wyniku zmian w Programie (decyzja KE C(2020)9514 z 18.12.2020).

zagrożonych ubóstwem i/lub wykluczeniem społecznym. Interwencja dotyczyć będzie również działań związanych z walką i zapobieganiem pandemii COVID-19 oraz jej skutkom.

Przewidziane w projekcie działania dotyczące ograniczania wpływu i przeciwdziałania skutkom COVID-19 mają charakter doraźnej odpowiedzi na sytuację osób znajdujących się w stanie zagrożenia zdrowia i życia w warunkach rozprzestrzeniania się epidemii. Tym samym projekt ma na celu zapobieganie rozprzestrzeniania się pandemii i ochronę zdrowia i życia osób zagrożonych zakażeniem.

Oprócz programu Regionalnego wsparcie środkami strukturalnymi w obszarze zdrowia było możliwe poprzez realizację projektów w ramach programów krajowych, w tym przypadku w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój na lata 2014 – 2020. W Programie przewidziano realizację projektów w ramach Osi Priorytetowej V Wsparcie dla obszaru zdrowia. Wyznaczono następujące cele szczegółowe:

- 1) Wdrożenie i rozwój programów profilaktycznych w zakresie chorób negatywnie wpływających na zasoby pracy dedykowanych osobom w wieku aktywności zawodowej.
- 2) Wdrożenie działań projakościowych i rozwiązań organizacyjnych w systemie ochrony zdrowia ułatwiających dostęp do niedrogich, trwałych oraz wysokiej jakości usług zdrowotnych.
- 3) Poprawa jakości kształcenia wyższego na kierunkach medycznych.
- 4) Rozwój kompetencji zawodowych i kwalifikacji kadr medycznych odpowiadających na potrzeby epidemiologiczno-demograficzne kraju.

Realizacja projektów była możliwa z zakresie 5 działań:

- Działanie 5.1 Programy profilaktyczne;
- Działanie 5.2 Działania projakościowe i rozwiązania organizacyjne w systemie ochrony zdrowia ułatwiające dostęp do niedrogich, trwałych oraz wysokiej jakości usług zdrowotnych
- Działanie 5.3 Wysoka jakość kształcenia na kierunkach medycznych
- Działanie 5.4 Kompetencje zawodowe i kwalifikacje kadr medycznych
- Działanie 5.5 Rozwój usług pielęgniarских

Ponadto wsparcie dla sektora ochrony zdrowia przewidziano w ramach Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa na lata 2014-2020. Celem POPC jest wzmocnienie cyfrowych fundamentów dla rozwoju kraju. Zgodnie z Umową Partnerstwa, jako fundamenty te przyjęto: szeroki dostęp do szybkiego internetu, efektywne i przyjazne użytkownikom e-usługi publiczne oraz stale rosnący poziom kompetencji cyfrowych społeczeństwa. Zakres wsparcia w ramach POPC wpisuje się w cel tematyczny (CT) 2 Zwiększenie dostępności, stopnia wykorzystania i jakości technologii informacyjno-komunikacyjnych, będącego jednym z 11 celów tematycznych polityki spójności wyznaczonych na poziomie całej UE.

Aby odpowiedzieć na zidentyfikowane wyzwania, POPC będzie realizował następujące priorytety inwestycyjne przypisane do CT2: 2.a poszerzanie zakresu dostępności łączny szerokopasmowych oraz wprowadzanie szybkich sieci internetowych oraz wspieranie wprowadzania nowych technologii i sieci dla gospodarki cyfrowej oraz 2.c wzmocnienie zastosowań TIK dla e-administracji, e- uczenia się, e-włączenia społecznego, e-kultury i e-zdrowia.

Wsparcie dla obszaru zdrowia realizowane było w ramach Osi II E-administracja i otwarty rząd. Celem wsparcia było poszerzenie zakresu spraw, które obywatele i przedsiębiorcy mogą załatwić drogą elektroniczną. Bezpośrednio będzie się to odbywać poprzez elektronizację nowych usług publicznych oraz poprawę funkcjonalności i e-dojrzałości usług istniejących, a pośrednio – poprzez usprawnianie usług wewnątrzadministracyjnych (A2A), niezbędnych dla świadczenia usług publicznych. Ponadto wsparcie będzie ukierunkowane na poprawę pracy urzędów poprzez cyfryzację procesów i procedur, jak również na udostępnienie informacji sektora publicznego, takich jak dane pochodzące ze źródeł administracyjnych, zasoby kultury oraz zasoby nauki.

W ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i środowisko na lata 2014 – 2010 w obszarze zdrowia wspierane były projekty ukierunkowane na rozwój strategicznych elementów infrastruktury ochrony zdrowia o znaczeniu krajowym (ratownictwa medycznego oraz specjalistycznych i wysokospecjalistycznych ośrodków medycznych), które będą tworzyć warunki dla zwiększenia dostępu do niej wszystkim mieszkańcom, przyczyniając się tym samym do zakładanego zmniejszenia nierówności w zakresie stanu zdrowia. Projekty te realizowane były w ramach Osi priorytetowej IX Wzmocnienie strategicznej infrastruktury ochrony zdrowia. Warto zwrócić uwagę, iż dodatkowo, w związku z realizacją działań związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem „COVID-19” 343 oraz innych chorób zakaźnych będzie możliwość zakupu ambulansów wraz z wyposażeniem. Działania te będą miały na celu przede wszystkim walkę z pandemią „COVID 19”, ale również wzmocnienie systemu ochrony zdrowia w dłuższej perspektywie czasowej. Wsparcie mogły być także podmioty lecznicze udzielające świadczeń w zakresie chorób zakaźnych oraz inne podmioty zaangażowane w realizację działań związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem „COVID-19”. Działania te będą miały na celu przede wszystkim walkę z pandemią „COVID-19”, ale również wzmocnienie systemu ochrony zdrowia w dłuższej perspektywie czasowej. Wsparcie realizowane było w ramach dwóch działań: Działanie 9.1 Infrastruktura ratownictwa medycznego oraz Działanie 9.2 Infrastruktura ponadregionalnych podmiotów leczniczych.

Planowane wsparcie.

W ramach Projektu Umowy Partnerstwa przewidziano działania na rzecz:

- poprawy dostępu do wysokiej jakości profilaktyki poprzez realizację kompleksowych, wieloletnich programów promocji zdrowia i profilaktyki chorób na poziomie krajowym i regionalnym adresowanych zgodnie z potrzebami poszczególnych grup ludności,
- wspierania dostępności do wysokiej jakości usług zdrowotnych, w szczególności w priorytetowych dziedzinach medycyny lub dziedzinach wynikających z potrzeb epidemiologicznych, zidentyfikowanych na poziomie kraju lub województwa,
- podnoszenia jakości świadczonych usług zdrowotnych, w tym dostosowanie podmiotów leczniczych do wymagań osób ze szczególnymi potrzebami, w tym osób starszych i z niepełnosprawnościami,
- wyrównywania różnic geograficznych w dostępie do opieki zdrowotnej i społecznej, m.in. poprzez wspieranie inwestycji infrastrukturalnych
- rozwoju i modernizacji zasobów infrastruktury zdrowia w tym w szczególności sprzętu i aparatury medycznej zapewniającej dostęp do usług dostarczanych w zgodzie z mapami potrzeb zdrowotnych,
- budowy lub modernizacji infrastruktury i wyposażenia podmiotów świadczących kompleksowe usługi sanatoryjne/uzdrowiskowe;
- szybkiego i skutecznego udzielania pomocy w stanach nagłego zagrożenia zdrowia i/lub życia,
- wzmocnienia roli POZ w dostarczaniu usług zdrowotnych oraz poprawy dostępności do ambulatoryjnej opieki specjalistycznej i szpitalnej,
- stosowania nowoczesnych form świadczenia usług medycznych i opiekuńczych (telemedycyna, telerehabilitacja, teleopieka) i poprawy ich dostępności,
- trwałego zwiększenia liczby personelu medycznego i osób wykonujących zawody mające zastosowanie w ochronie zdrowia oraz rozwój kompetencji zawodowych i podnoszenie kwalifikacji, w tym przede wszystkim personelu opieki długoterminowej,
- deinstytucjonalizacji świadczenia usług zdrowotnych i społecznych, w tym rozwoju opieki długoterminowej, w szczególności dla osób starszych, z niepełnosprawnościami oraz osób z zaburzeniami i chorobami psychicznymi,
- poprawy koordynacji usług zdrowotnych z usługami społecznymi poprzez stosowne rozwiązania regulacyjne, organizacyjne i inwestycyjne,
- wzmocnienia potencjału instytucji zarządzających systemem zdrowia na poziomie krajowym i regionalnym.

Województwo zachodniopomorskie w latach 2021- 2027 planuje m.in.:

- Dostosowanie opieki zdrowotnej do uwarunkowań demograficznych, epidemiologicznych i ekonomicznych (modernizacja obiektów, wyposażenie w sprzęt i aparaturę medyczną;
- Tworzenie samorządowych programów polityki zdrowotnej w zakresie istotnych problemów zdrowotnych mieszkańców;

- Kontynuację Zachodniopomorskiego Programu Monitorowania i Prewencji Epidemii SARS-CoV-2;
- Informatyzację i digitalizację usług zdrowotnych (w oparciu o „Zachodniopomorskie e-zdrowie);
- Rozwój technologii cyfrowych w ochronie zdrowia.

Szanse rozwojowe i wyzwania dla sektora

Sytuacja w jakiej znalazł się region, czyli pandemia COVID-19 z jednej strony uwypukliła problemy ochrony zdrowia, z drugiej spowodowała uruchomienie środków finansowych, które mają na celu wzmocnienie systemu. Podjęte już działania na rzecz cyfryzacji i usług zdrowotnych z całą pewnością tworzą szanse rozwojowe i powinny być w przyszłości kontynuowane i rozwijane. Podjęte działania mające na celu modernizację szpitali, również w pozytywny sposób przekładają się na rozwój regionu.

Nie mniej jednak, jak wskazano we wcześniejszej części raportu, problemy z jakimi boryka się system ochrony zdrowia w całej Polsce, wymaga wielu zmian i inicjatyw. Region musi się zmierzyć z koniecznością, dostosowania opieki zdrowotnej, do potrzeb starzejącego się społeczeństwa. Ponadto problemem i wyzwaniem jednocześnie pozostaje zapewnienie odpowiedniej liczby kadry personelu medycznego, szczególnie jeśli mowa o pielęgniarkach i położnych, których w regionie brakuje. Dodatkowo należy wspomnieć o problemie jakim jest wzrost średniego wieku pracujących pielęgniarek i położnych.

Drzewo problemów

Skutki			
pogorszenie jakości życia osób starszych oraz z niepełnosprawnościami	niewystarczająca liczba dostępnego personelu medycznego, mogącego pełnić opiekę nad chorymi, negatywnie wpływa na stan zdrowia mieszkańców regionu	Rosnące zaniedbania w systemie pogłębiają problemy w sektorze zdrowia.	
↑	↑	↑	
System ochrony zdrowia niespełniający potrzeb społeczeństwa, pogłębiający nierówności społeczne.			
↑	↑	↑	
brak odpowiedniej ilości kadry medycznej (lekarzy i pielęgniarek)	niedostosowanie infrastruktury usług do potrzeb starzejącego się społeczeństwa	brak odpowiednio przygotowanej infrastruktury medycznej, dostosowanej do potrzeb osób z niepełnosprawnościami	niewystarczający rozwój i modernizacja zasobów infrastruktury zdrowia w tym w szczególności sprzętu i aparatury medycznej
nierównomierny dostęp do usług medycznych (wykluczenie przestrzenne)	-	-	-
Przyczyny			

10. Edukacja i kształcenie ustawiczne

Główne podmioty i ich sytuacja

Pierwszym etapem kształcenia w systemie oświaty jest wychowanie przedszkolne. Kwestia dostępności miejsc i placówek na tym poziomie edukacji jest istotna w kontekście konieczności pogodzenia pracy z opieką nad dziećmi oraz rozpoczęcia kształcenia dzieci na bardzo wczesnym etapie rozwoju.

W roku 2019 województwo zachodniopomorskie miało do dyspozycji 435 przedszkoli (razem ze specjalnymi). Region zajmuje pod tym względem 11 pozycję w kraju. Warto zauważyć, iż w latach 2005 – 2019 we wszystkich regionach widoczna jest dodatnia dynamika liczby placówek wychowania przedszkolnego. W regionie w latach 2005-2019 wzrost nastąpił o 42,3%, czyli w roku 2019 województwo posiadało o 184 jednostki więcej. Dynamika ta przyjmuje wysokie wartości względem zmian zachodzących w całym kraju.

Tabela 97. Przedszkola w Polsce i województwie zachodniopomorskim – 2004- 2019.

WOJEWÓDZTWO	liczba	liczba	dynamika
	2005	2019	2019/2005
MAZOWIECKIE	1 091	2 097	47,97%
ŚLĄSKIE	1 192	1 568	23,98%
MAŁOPOLSKIE	794	1 439	44,82%
WIELKOPOLSKIE	800	1 346	40,56%
DOLNOŚLĄSKIE	491	855	42,57%
POMORSKIE	403	805	49,94%
PODKARPACKIE	412	739	44,25%
ŁÓDZKIE	486	730	33,42%
LUBELSKIE	335	600	44,17%
KUJAWSKO-POMORSKIE	299	554	46,03%
ZACHODNIOPOMORSKIE	251	435	42,30%
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	231	394	41,37%
OPOLSKIE	364	386	5,70%
ŚWIĘTOKRZYSKIE	226	355	36,34%
LUBUSKIE	206	307	32,90%
PODLASKIE	157	301	47,84%

Źródło: BDL – GUS.

Wśród miast na prawach powiatu najwięcej przedszkoli znajduje się w Szczecinie – w 2019 r. było to 106 jednostek. Dynamika wzrostu liczby przedszkoli najwyższa była w Świnoujściu oraz w Koszalinie. Jeśli chodzi o pozostałe powiaty to najmniej placówek wychowania

przedszkolnego działa na terenie powiatów: powiat białogardzki, powiat kamieński, powiat łobeski, poniżej 10 placówek.

Tabela 98. Przedszkola w powiatach województwa zachodniopomorskiego – 2004- 2019.

Powiat	liczba	liczba	dynamika
	2005	2019	2019/2005
Powiat m. Szczecin	65	106	38,68%
Powiat m. Koszalin	20	40	50,00%
Powiat m. Świnoujście	6	13	53,85%
Powiat stargardzki	10	36	72,22%
Powiat goleniowski	14	27	48,15%
Powiat policki	12	22	45,45%
Powiat kołobrzeski	9	19	52,63%
Powiat sławieński	9	19	52,63%
Powiat myśliborski	8	17	52,94%
Powiat gryfiński	13	15	13,33%
Powiat drawski	9	14	35,71%
Powiat szczecinecki	13	14	7,14%
Powiat gryficki	8	12	33,33%
Powiat koszaliński	10	12	16,67%
Powiat świdwiński	7	12	41,67%
Powiat watecki	10	12	16,67%
Powiat choszczeński	8	11	27,27%
Powiat pyrzycki	5	10	50,00%
Powiat białogardzki	5	9	44,44%
Powiat kamieński	7	8	12,50%
Powiat łobeski	3	7	57,14%

Źródło: BDL – GUS.

W roku 2004 w 11 gminach wiejskich nie funkcjonowały przedszkola tj. w gminach: Karnice, Kołobrzeg, Dobra (Szczecińska) , Postomino , Sławno , Dolice , Kobylanka , Stargard, Brzeźno, Sławoborze, Świdwin oraz w jednej gminie miejsko – wiejskiej: Moryń. W roku 2019 na obszarze tych gmin działało co najmniej jedno przedszkole.

W gminach miejskich, poza największymi ośrodkami (Szczecin, Koszalin), najwięcej przedszkoli działało w Stargardzie, Świnoujściu, Kołobrzegu – powyżej 10.

W gminach wiejskich funkcjonowało od 1 do 7 przedszkoli w 2019 r. najwięcej w gminie Dobra oraz Stargard – 7 przedszkoli.

Natomiast w gminach miejsko – wiejskich najwięcej przedszkoli działało w gminie Goleniów – 17, Płice – 10, Pyrzyce – 9.

Tabela 99. Przedszkola w gminach województwa zachodniopomorskiego – 2004- 2019.

Gminy	2004	2019	dynamika 2019/2004
Białogard (1)	3	6	50,0%
Karlino (3)	1	2	50,0%
Tychowo (2)	1	-	-
Tychowo (3)	-	1	-
Bierzwnik (2)	1	1	0,0%
Choszczno (3)	4	6	33,3%
Drawno (3)	1	1	0,0%
Pełczyce (3)	1	1	0,0%
Recz (3)	1	2	50,0%
Czaplinek (3)	2	4	50,0%
Drawsko Pomorskie (2)	1	4	75,0%
Kalisz Pomorski (3)	1	2	50,0%
Wierzchowo (2)	2	2	0,0%
Złocieniec (3)	3	2	-50,0%
Goleniów (3)	8	17	52,9%
Maszewo (3)	1	2	50,0%
Nowogard (3)	3	5	40,0%
Przybiernów (2)	1	1	0,0%
Stepnica (2)	1	-	-
Stepnica (3)	-	2	-
Gryfice (3)	2	4	50,0%
Karnice (2)	0	1	100,0%
Płoty (3)	1	1	0,0%
Rewal (2)	4	3	-33,3%
Trzebiatów (3)	1	3	66,7%
Banie (2)	1	1	0,0%
Cedynia (3)	1	1	0,0%
Chojna (3)	1	1	0,0%
Gryfino (3)	5	7	28,6%
Mieszkowice (3)	1	1	0,0%
Moryń (3)	0	1	100,0%
Stare Czarnowo (2)	1	1	0,0%
Trzcińsko-Zdrój (3)	1	1	0,0%
Widuchowa (2)	1	1	0,0%
Dziwnów (3)	1	1	0,0%
Golczewo (3)	1	1	0,0%
Kamień Pomorski (3)	3	4	25,0%
Międzyzdroje (3)	1	1	0,0%
Wolin (3)	1	1	0,0%
Kołobrzeg (1)	7	13	46,2%
Gościno (2)	1	-	-
Gościno (3)	-	2	-

Gminy	2004	2019	dynamika 2019/2004
Kołobrzeg (2)	0	3	100,0%
Ustronie Morskie (2)	1	1	0,0%
Będzino (2)	3	2	-50,0%
Biesiekierz (2)	1	3	66,7%
Bobolice (3)	1	1	0,0%
Manowo (2)	2	2	0,0%
Mielno (2)	1	-	-
Mielno (3)	-	1	-
Polanów (3)	1	1	0,0%
Sianów (3)	1	1	0,0%
Świeszyno (2)	1	1	0,0%
Barlinek (3)	2	7	71,4%
Boleszkowice (2)	1	1	0,0%
Dębno (3)	2	5	60,0%
Myślibórz (3)	2	3	33,3%
Nowogródek Pomorski (2)	1	1	0,0%
Dobra (Szczecińska) (2)	0	7	100,0%
Kołbaskowo (2)	2	4	50,0%
Nowe Warpno (3)	1	1	0,0%
Police (3)	9	10	10,0%
Lipiany (3)	1	1	0,0%
Pyrzyce (3)	4	9	55,6%
Darłowo (1)	4	7	42,9%
Sławno (1)	4	7	42,9%
Malechowo (2)	2	2	0,0%
Postomino (2)	0	1	100,0%
Sławno (2)	0	2	100,0%
Stargard (1)	7	20	65,0%
Chociwel (3)	1	1	0,0%
Dobrzany (3)	1	1	0,0%
Dolice (2)	0	1	100,0%
Ińsko (3)	1	1	0,0%
Kobylanka (2)	0	3	100,0%
Stargard (2)	0	7	100,0%
Suchań (3)	1	2	50,0%
Szczecinek (1)	9	9	0,0%
Barwice (3)	1	1	0,0%
Biały Bór (3)	1	1	0,0%
Borne Sulinowo (3)	1	2	50,0%
Grzmiąca (2)	1	1	0,0%
Świdwin (1)	2	3	33,3%
Brzeźno (2)	0	1	100,0%
Połczyn-Zdrój (3)	4	4	0,0%

Gminy	2004	2019	dynamika 2019/2004
Rąbino (2)	1	1	0,0%
Sławoborze (2)	0	2	100,0%
Świdwin (2)	0	1	100,0%
Wałcz (1)	5	8	37,5%
Człopa (3)	1	1	0,0%
Mirosławiec (3)	2	1	-100,0%
Tuczno (3)	1	1	0,0%
Wałcz (2)	1	1	0,0%
Łobez (3)	1	1	0,0%
Resko (3)	1	2	50,0%
Węgorzyno (3)	1	4	75,0%
Koszalin (1)	20	40	50,0%
Szczecin (1)	65	106	38,7%
Świnoujście (1)	6	13	53,8%

Źródło: BDL – GUS.

* (1) gminy miejskie, (2) gminy wiejskie, (3) gminy miejsko – wiejskie.

Odsetek dzieci w wieku 3-5 objętych wychowaniem przedszkolnym wyniósł 85,9% w roku 2019. Od 2004 r. w województwie zachodniopomorskim nastąpił, podobnie jak w innych województwach, bardzo duży wzrost tego wskaźnika (o 53 punkty procentowe – wyższy jedynie w woj. podlaskim, podkarpackim, warmińsko-mazurskim i lubelskim). Jest to jednak raczej niski odsetek na tle innych regionów (11 miejsce; najwyższy – w mazowieckim (93,5%), najniższy – w warmińsko-mazurskim (81,1%). Stosunkowo niski jest wskaźnik liczby miejsc w przedszkolach na 1000 dzieci w wieku 3-6 lat (729,4 – 10 miejsce w kraju w 2018 r.). Dostęp do opieki przedszkolnej jest też znacząco zróżnicowany wg powiatów – o ile w m. Koszalinie na 1000 dzieci w grupie wiekowej 3-6 przypadało w 2018 r. 1121,9 miejsca w przedszkolach to w powiecie pyrzyckim było to jedynie 486,3 miejsca. Najgorsza sytuacja ma miejsce w powiatach pyrzyckim, łobeskim, gryfickim, koszalińskim ziemskim oraz gryfińskim.

Analizując wskaźnik liczby dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat w 2019 r. najniższe wartości, poniżej średniej uzyskują powiaty: koszaliński, łobeski, gryficki, pyrzycki, gryfiński, szczecinecki, choszczeński, kamieński, świdwiński – wartości poniżej 780 dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego. W miastach na prawach powiatu w Szczecinie w 2019 r. było to 991 dzieci, w Koszalinie 1085 dzieci, w Świnoujściu 1038 dzieci.

Tabela 100. Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat w powiatach województwa zachodniopomorskiego w latach 2004 – 2019.

Nazwa	dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat	
	2004	2019
Powiat koszaliński	183	683
Powiat łobeski	162	711
Powiat gryficki	215	733
Powiat pyrzycki	200	749
Powiat gryfiński	270	752
Powiat szczecinecki	329	757
Powiat choszczeński	220	769
Powiat kamieński	281	775
Powiat świdwiński	219	778
Powiat białogardzki	189	783
Powiat drawski	242	785
Powiat myśliborski	280	786
Powiat walecki	288	788
Powiat stargardzki	211	799
Powiat sławieński	199	814
Powiat goleniowski	285	845
Powiat kołobrzeski	336	851
Powiat policki	335	877
Powiat m. Koszalin	587	1 085
Powiat m. Szczecin	567	991
Powiat m. Świnoujście	502	1 038

Źródło: BDL – GUS.

Analizując powyższy wskaźnik dla gmin miejskich, najlepsza sytuacja jest widoczna w takich gminach jak: Szczecinek (1042), Sławno (1062), Darłowo (1164). W gminach wiejskich najmniej korzystnie wskaźnik dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat wypada dla takich gmin jak: Białogard, Szczecinek, Karnice, Świeszyno, Bielice, Stara Dąbrowa, Darłowo, Nowogródek Pomorski, Wierzchowo, Osina, Marianowo, Sławno, Brzeźno, Brojce, Dolice, Świdwin, Grzmiąca, Stargard, Przelewice, Świerżno, Przybiernów, Malechowo, Radowo, Małe – wartość wskaźnika poniżej mediany (606). Dla gmin miejsko – wiejskich mediana wyniosła 716, a gminami znajdującymi się poniżej tej wartości w 2019 r. były: Barwice, Borne Sulinowo, Bobolice, Pełczyce, Golczewo, Trzcińsko-Zdrój, Tychowo, Recz, Płoty, Nowe, Warpno, Suchań, Tuczno, Polanów, Kalisz Pomorski, Gościno, Cedynia, Mieszkowice, Biały Bór, Dobra, Człopa, Maszewo, Moryń, Lipiany, Trzebiatów, Drawno, Węgorzyno, Wolin.

Tabela 101. Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat w gminach województwa zachodniopomorskiego w latach 2004 – 2019.

Nazwa	dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3- 5 lat	
	2004	2019
Białogard (1)	309	943
Białogard (2)	0	301
Karlino (3)	149	907
Tychowo (2)	91	-
Tychowo (3)	-	594
Bierzwnik (2)	103	659
Choszczno (3)	341	957
Drawno (3)	191	697
Krzęcin (2)	0	701
Pełczyce (3)	145	557
Recz (3)	154	594
Czaplinek (3)	381	781
Drawsko Pomorskie (3)	184	993
Kalisz Pomorski (3)	160	614
Ostrowice (2)	37	-
Wierzchowo (2)	219	466
Złocieniec (3)	273	774
Goleniów (3)	416	1 037
Maszewo (3)	139	656
Nowogard (3)	279	753
Osina (2)	0	477
Przybiernów (2)	110	575
Stepnica (2)	150	-
Stepnica (3)	-	732
Brojce (2)	7	525
Gryfice (3)	250	848
Karnice (2)	0	398
Płoty (3)	102	598
Rewal (2)	771	1 048
Trzebiatów (3)	232	688
Banie (2)	205	617
Cedynia (3)	150	624
Chojna (3)	249	745
Gryfino (3)	416	877
Mieszkowice (3)	205	634
Moryń (3)	0	672
Stare Czarnowo (2)	146	648
Trzcińsko-Zdrój (3)	147	592
Widuchowa (2)	260	709
Dziwnów (3)	482	855
Golczewo (3)	122	572

Nazwa	dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3- 5 lat	
	2004	2019
Kamień Pomorski (3)	412	902
Międzyzdroje (3)	524	1 034
Świerzno (2)	0	561
Wolin (3)	168	706
Kołobrzeg (1)	569	974
Dygowo (2)	0	713
Gościno (2)	175	-
Gościno (3)	-	622
Kołobrzeg (2)	20	640
Rymań (2)	82	690
Siemysł (2)	0	828
Ustronie Morskie (2)	439	816
Będzino (2)	248	783
Biesiekierz (2)	187	898
Bobolice (3)	89	535
Manowo (2)	428	750
Mielno (2)	356	-
Mielno (3)	-	716
Polanów (3)	89	609
Sianów (3)	137	764
Świeszyno (2)	149	400
Barlinek (3)	318	936
Boleszkowice (2)	202	671
Dębno (3)	300	784
Myślibórz (3)	262	726
Nowogródek Pomorski (2)	143	465
Dobra (Szczecińska) (2)	4	710
Kołbaskowo (2)	165	956
Nowe Warpno (3)	548	600
Police (3)	515	965
Bielice (2)	0	421
Kozielice (2)	0	606
Lipiany (3)	281	673
Przelewice (2)	17	559
Pyrzyce (3)	338	937
Warnice (2)	8	631
Darłowo (1)	450	1 164
Sławno (1)	440	1 064
Darłowo (2)	4	457
Malechowo (2)	81	580
Postomino (2)	7	832

Nazwa	dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3- 5 lat	
	2004	2019
Sławno (2)	13	496
Stargard (1)	320	955
Chociwel (3)	171	742
Dobrzany (3)	180	733
Dolice (2)	3	525
Ińsko (3)	139	845
Kobyłanka (2)	71	738
Marianowo (2)	0	495
Stara Dąbrowa (2)	0	444
Stargard (2)	0	547
Suchań (3)	172	600
Szczecinek (1)	614	1 042
Barwice (3)	109	467
Biały Bór (3)	245	643
Borne Sulinowo (3)	166	521
Grzmiąca (2)	145	540
Szczecinek (2)	22	350
Świdwin (1)	299	921
Brzeźno (2)	0	517
Połczyn-Zdrój (3)	365	824
Rąbino (2)	152	608
Sławoborze (2)	0	750
Świdwin (2)	0	532
Wałcz (1)	434	924
Człopa (3)	144	649
Mirosławiec (3)	332	761
Tuczno (3)	299	601
Wałcz (2)	76	673
Dobra (3)	0	648
Łobez (3)	251	755
Radowo Małe (2)	9	602
Resko (3)	179	736
Węgorzyno (3)	163	700
Koszalin (1)	587	1 085
Szczecin (1)	567	991
Świnoujście (1)	502	1 038

Źródło: BDL – GUS.

Obecnie wiedza stanowi niematerialny zasób determinujący rozwój i mający wpływ na przemiany gospodarcze w krajach, ale także poszczególnych regionach. Chcąc uzyskać przewagę konkurencyjną nie tylko poszczególne kraje, ale również regiony skupiają się na tym,

aby pozyskiwać odpowiedni kapitał ludzki. Edukacja jest więc kluczowym etapem rozwoju, który umożliwia pozyskanie odpowiedniej wiedzy oraz kwalifikacje, które następnie będą wykorzystywane w aktywności społeczno-zawodowej. Edukacja to również umiejętności, które mogą służyć lokalnej społeczności, poprzez aktywność pozazawodową jednostek. Polski system edukacji zakłada, iż na poziomach podstawowym oraz do roku 2018 gimnazjalnym, realizowany jest obowiązek szkolny. Do roku 2018 szkoły podstawowe obejmowały placówki edukacji sześciolletniej (obejmujące klasy I-VI), do których uczęszczali dzieci w wieku od 7 do 12 lat (w latach 2013 – 2015 zmiany w systemie oświaty umożliwiały dodatkowo naukę w 1 klasie szkoły podstawowej dzieciom sześciolletnim). Aktualnie czas trwania edukacji w szkołach podstawowych wynosi 8 lat. Gimnazja w polskim systemie oświaty pojawiły się w 1999 roku. Uczęszczają do nich młodzież w wieku 13-16 lat.

W 2019 roku na terenie województwa zachodniopomorskiego funkcjonowało 561 szkół podstawowych, region zajmuje 13 pozycję pod tym względem w kraju. Względem roku 2004 było to o blisko 4% więcej szkół. Do roku 2016 liczba szkół podstawowych systematycznie malała, od 2004 do 2016 r. zlikwidowano 42 szkoły podstawowe. Wzrost liczby szkół, który pojawił się w 2017 spowodowany był właśnie zmianami w systemie edukacji, kiedy to zdecydowano o zamknięciu gimnazjów i przywróceniu 8 klas w szkołach podstawowych.

Tabela 102. Szkoły podstawowe – Polska i województwa w latach 2004 – 2019.

WOJEWÓDZTWO	liczba	liczba	dynamika
	2004	2019	2019/2004
MAZOWIECKIE	1 885	1 942	2,9%
MAŁOPOLSKIE	1 536	1 537	0,1%
ŚLĄSKIE	1 275	1 435	11,1%
WIELKOPOLSKIE	1 325	1 322	-0,2%
PODKARPACKIE	1 192	1 107	-7,7%
LUBELSKIE	1 178	966	-21,9%
ŁÓDZKIE	899	904	0,6%
DOLNOŚLĄSKIE	875	881	0,7%
POMORSKIE	728	780	6,7%
KUJAWSKO-POMORSKIE	755	730	-3,4%
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	586	569	-3,0%
ŚWIĘTOKRZYSKIE	697	563	-23,8%
ZACHODNIOPOMORSKIE	539	561	3,9%
PODLASKIE	520	430	-20,9%
OPOLSKIE	426	414	-2,9%
LUBUSKIE	358	361	0,8%

Źródło: BDL – GUS.

W 2019 roku największy odsetek szkół wśród miast na prawach powiatu funkcjonował w Szczecinie, łącznie 89 placówek, jednocześnie dynamika w latach 2004-2019 była dodatnia i wyniosła nieco ponad 21%. Wśród powiatów regionu (bez miast na prawach powiatu) w roku 2019 najwięcej szkół podstawowych funkcjonowało w powiecie stargardzkim – 40 szkół podstawowych, powyżej 30 szkół działało w powiatach: gryfińskim, goleniowskim, koszalińskim. Najmniej szkół działało w powiatach: białogardzkim (18), choszczeńskim (18), pyrzyckim (18), łobeskim (13). W wielu powiatach dynamika lat 2019/2004 jest ujemna, mimo zmiany w systemie edukacji, taka sytuacja ma miejsce w przypadku powiatów: łobeskiego, choszczeńskiego, drawskiego, szczecineckiego, kamieńskiego, gryfińskiego, koszalińskiego, sławieńskiego, świdwińskiego.

Tabela 103. Szkoły podstawowe – zachodniopomorskie – powiaty, w latach 2004 – 2019.

Powiat	liczba	liczba	dynamika
	2004	2019	2019/2004
Powiat m. Szczecin	70	89	21,3%
Powiat m. Koszalin	18	24	25,0%
Powiat m. Świnoujście	8	9	11,1%
Powiat stargardzki	36	40	10,0%
Powiat gryfiński	39	35	-11,4%
Powiat goleniowski	31	33	6,1%
Powiat koszaliński	36	33	-9,1%
Powiat myśliborski	22	29	24,1%
Powiat szczecinecki	32	27	-18,5%
Powiat policki	23	25	8,0%
Powiat sławieński	27	25	-8,0%
Powiat gryficki	23	24	4,2%
Powiat kołobrzeski	24	24	0,0%
Powiat drawski	24	20	-20,0%
Powiat kamieński	22	19	-15,8%
Powiat świdwiński	20	19	-5,3%
Powiat wałecki	18	19	5,3%
Powiat białogardzki	13	18	27,8%
Powiat choszczeński	22	18	-22,2%
Powiat pyrzycki	15	18	16,7%
Powiat łobeski	16	13	-23,1%

Źródło: BDL – GUS.

Od roku szkolnego 2017/18 nie przeprowadza się rekrutacji do klas I dotychczasowego gimnazjum oraz zasadniczej szkoły zawodowej (przekształcanej w szkołę branżową I stopnia). 31 sierpnia 2019 roku był ostatnim dniem funkcjonowania tych szkół w ustroju szkolnym.

Rozpoczęta w 2017 roku reforma systemu edukacji ustanowiła, iż szkoły ponadpodstawowe są drugim, przy czym nieobowiązkowym, poziomem kształcenia. Uczniowie mogą rozpocząć w nich naukę, po ukończeniu szkoły podstawowej. Do szkół ponadpodstawowych od momentu rozpoczęcia wdrażania nowej reformy systemu edukacji w Polsce zaliczają się:

- 4-letnie liceum ogólnokształcące,
- 5-letnie technikum,
- 3-letnią szkołę branżową I stopnia,
- 2-letnią szkołę branżową II stopnia.

W 2019 r. w województwie zachodniopomorskim funkcjonowało 158 szkół ogólnokształcących, co plasuje region na 11 pozycji w kraju. We wszystkich regionach dynamika lat 2010-2019 jest ujemna, co jest spowodowane zmniejszającą się liczbą uczniów w kolejnych latach. W województwie zachodniopomorskim liczba szkół ogólnokształcących zmniejszyła się z 266 w 2010 r. do 158 w roku 2019.

Tabela 104. Szkoły ogólnokształcące, Polska, 2010 – 2019.

WOJEWÓDZTWO	liczba	liczba	dynamika
	2004	2019	2019/2010
MAZOWIECKIE	672	556	-20,9%
ŚLĄSKIE	558	361	-54,6%
WIELKOPOLSKIE	430	308	-39,6%
MAŁOPOLSKIE	392	267	-46,8%
DOLNOŚLĄSKIE	377	237	-59,1%
ŁÓDZKIE	396	229	-72,9%
POMORSKIE	345	209	-65,1%
KUJAWSKO-POMORSKIE	272	205	-32,7%
LUBELSKIE	292	196	-49,0%
PODKARPACKIE	248	171	-45,0%
ZACHODNIOPOMORSKIE	266	158	-68,4%
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	207	149	-38,9%
ŚWIĘTOKRZYSKIE	166	117	-41,9%
PODLASKIE	168	103	-63,1%
OPOLSKIE	127	87	-46,0%
LUBUSKIE	130	81	-60,5%

Źródło: BDL – GUS.

Wśród miast na prawach powiatu najwięcej szkół ogólnokształcących działało w Szczecinie (40), dalej w Koszalinie (11) i Świnoujściu (5). W każdym z wymienionych miast nastąpił spadek liczby szkół ogólnokształcących w latach 2010 – 2019. Wśród powiatów najwięcej funkcjonowało w takich jak: powiat szczecinecki (11), gryficki (10), stargardzki (9). Najmniej

w powiatach: koszalińskim (2), łobeskim (3), pyrzyckim (3). Ponownie prawie wszystkie powiaty charakteryzują się ujemną dynamiką lat 2010-2019. Jedynie w powiecie choszczeńskim przybyła 1 szkoła ogólnokształcąca.

Tabela 105. Szkoły ogólnokształcące, województwo zachodniopomorskie, 2010 – 2019.

Powiat	liczba	liczba	dynamika
	2010	2019	2019/2010
Powiat m. Szczecin	59	40	-47,5%
Powiat m. Koszalin	25	11	-127,3%
Powiat m. Świnoujście	11	5	-120,0%
Powiat szczecinecki	15	11	-36,4%
Powiat gryficki	15	10	-50,0%
Powiat stargardzki	15	9	-66,7%
Powiat drawski	12	8	-50,0%
Powiat kołobrzesci	11	8	-37,5%
Powiat białogardzki	9	6	-50,0%
Powiat wałecki	10	6	-66,7%
Powiat choszczeński	4	5	20,0%
Powiat goleniowski	12	5	-140,0%
Powiat kamieński	10	5	-100,0%
Powiat świdwiński	6	5	-20,0%
Powiat gryfiński	9	4	-125,0%
Powiat myśliborski	11	4	-175,0%
Powiat policki	6	4	-50,0%
Powiat sławieński	6	4	-50,0%
Powiat pyrzycki	7	3	-133,3%
Powiat łobeski	7	3	-133,3%
Powiat koszaliński	6	2	-200,0%

Źródło: BDL – GUS.

W 2019 r. w województwie zachodniopomorskim funkcjonowały 92 technika (bez specjalnych), region zajmuje pod tym względem 11 pozycję. Najwięcej tego typu szkół funkcjonowało w województwach: śląskim i mazowieckim (powyżej 200). Jeśli mowa o powiatach regionu najwięcej techników funkcjonowało w powiatach: stargardzkim (8), kołobrzescim (7), choszczeńskim (7). Jeśli mowa o miastach na prawach powiatu to najwięcej jednostek działało w 2019 r. w Szczecinie (19), dalej w Koszalinie (10), zaś w Świnoujściu działały 4 technika.

W Polsce w 2019 r. funkcjonowało łącznie 1 283 szkół branżowych I stopnia, z tego 67 w województwie zachodniopomorskim, co plasuje region na 11 pozycji w kraju. Najwięcej

tego typu szkół działało w województwach śląskim (139), mazowieckim (131) oraz wielkopolskim (130). Natomiast w powiatach regionu najwięcej szkół branżowych 1 stopnia działało na terenie powiatów: gryfickiego (6), stargardzkiego (6), białogardzkiego (4), najmniej natomiast w powiatach: pyrzyckim (1), polickim (1), kołobrzeskim (1). W miastach na prawach powiatu w 2019 funkcjonowało w Szczecinie 10 szkół, w Koszalinie 7 szkół, w Świnoujściu 2 szkoły branżowe 1 stopnia.

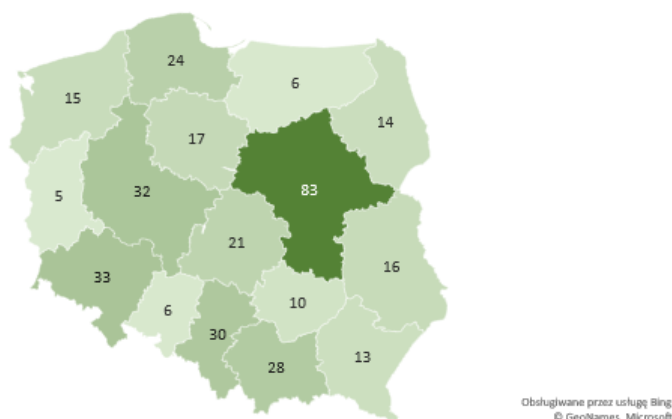
Według danych pochodzących z SIO za rok szkolny 2019/2020 (stan na 21.04.2020r.), w województwie zachodniopomorskim działało 113 techników, 112 szkół branżowych I stopnia oraz 48 innych szkół i placówek kształcenia zawodowego (spośród których 21 stanowiły Centra Kształcenia Praktycznego). Istotną informacją, stanowiącą pewien kontekst dla powyższych danych jest ilość szkół branżowych I stopnia w przeliczeniu na 100 absolwentów gimnazjum. Tego rodzaju wskaźnik obrazuje z jakim poziomem dostępności podmiotów kształcenia zawodowego mamy do czynienia w relacji do liczby osób, które potencjalnie mogą rozpocząć edukację w tych placówkach. Wyniki analiz w tym zakresie wskazują, że w Szczecinie, który cechuje wyraźnie największa liczba podmiotów kształcenia zawodowego, jednocześnie występuje relatywnie niska wartość omawianego wskaźnika (0,62 tych szkół na 100 absolwentów gimnazjum, co jest wynikiem poniżej średniej dla całego województwa). Lepsza sytuacja cechuje miasto Koszalin, które odnotowało wartość wskaźnika na poziomie 1,10. Powiatami o relatywnie najlepszej sytuacji w zakresie dostępności podmiotów kształcenia zawodowego są powiaty: choszczeński, kamieński, białogardzki i kołobrzeski oraz Świnoujście (miasto na prawach powiatu), gdzie liczba szkół na 100 absolwentów gimnazjum przekracza wartość 1. Z kolei największy problem dotyczy powiatów: polickiego, koszalińskiego, goleniowskiego, pyrzyckiego i łobeskiego – w tych powiatach relacja liczby podmiotów kształcenia zawodowego w stosunku do liczby absolwentów gimnazjum jest najmniej korzystna. Jeśli chodzi o najważniejsze problemy dotyczące funkcjonowania szkolnictwa zawodowego w województwie zachodniopomorskim to – uwzględniając opinie różnych kategorii interesariuszy – wskazać należy przede wszystkim na: zmienność kontekstu prawnego, niewystarczające wyposażenie szkół w infrastrukturę wykorzystywaną w procesie nauczania, trudności we współpracy z przedsiębiorstwami, brak odpowiedniej kadry dydaktycznej w zakresie praktycznej nauki zawodu, niewystarczające zaangażowanie uczniów w proces dydaktyczny²⁴⁸.

W 2019 r. w Polsce działały 353 uczelnie wyższe, w tym 15 na terenie województwa zachodniopomorskiego. Do roku 2018 wyróżniano w statystykach GUS 1 uniwersytet, 2 uczelnie techniczne, 1 uczelnię ekonomiczną, 1 uczelnię morską, 1 uniwersytet medyczny, 1 uczelnię artystyczną, 9 pozostałych uczelni (w tym państwowe wyższe szkoły zawodowe).

²⁴⁸ Ewaluacja działań podejmowanych w ramach RPO WZ 2014-2020 na rzecz edukacji zawodowej w powiązaniu z zapotrzebowaniem regionalnego rynku pracy

Najwięcej uczelni wyższych działało na terenie województwa mazowieckiego (83), dalej można wskazać na takie regiony jak: dolnośląskie (33), wielkopolskie (32), śląskie (30), małopolskie (28), pomorskie (24), łódzkie (21), w pozostałych województwa działa mniej niż 20 jednostek.

Mapa 32. Liczba uczelni wyższych w Polsce – 2019 r.

Źródło: BDL – GUS.

Najważniejsze problemy występujące w obszarze tematycznym

Województwo zachodniopomorskie charakteryzuje się stosunkowo niskim odsetkiem dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym, w roku 2019 było to 87,9%, stawia to region na 11 pozycji w kraju. Dla porównania w roku 2005 wynosił 52%, a region zajmował pod tym względem 9 pozycję.

Dokument „Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030” z jednej strony diagnozuje najważniejsze problemy w regionie w wielu obszarach, z drugiej, wskazuje plan działań, mający na celu polepszenie sytuacji. Jak wskazują autorzy dokumentu większość wskaźników dotyczących edukacji sytuuje region poniżej średniej krajowej. Natomiast wskaźniki powszechności kształcenia na poziomie podstawowym i gimnazjalnym należą do najwyższych w kraju, są jednak zróżnicowane w obrębie województwa. W roku 2019 współczynnik skolaryzacji brutto w województwie zachodniopomorskim wynosił 92,7 dla szkół podstawowych, w Polsce natomiast wynosił on 95,13, plasuje to region na 15 pozycji w kraju. Zarówno w Polsce jak i w regionie zachodniopomorskim współczynnik ten maleje począwszy od roku 2004, w którym to wyniósł 100,8 (w Polsce wynosił 99,93). W roku 2004 zachodniopomorskie zajmowało 4 pozycję w kraju. Konsekwentny spadek widoczny jest do roku 2015, od tego momentu współczynnik nieco wzrósł (z 88,2). Wysokie wskaźniki skolaryzacji nie przekładają się na wyniki w nauce. Uczniowie województwa regularnie

osiągają jedne z najniższych wyników egzaminów w kraju zarówno na poziomie gimnazjalnym, jak i licealnym.

Tabela 106. Wyniki egzaminów gimnazjalnych w latach 2005 – 2011 w części humanistycznej i matematyczno – przyrodniczej.

Nazwa	w części humanistycznej						
	w stosunku do średniej krajowej						
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
POMORSKIE	98,88	95,56	95,98	95,38	97,00	96,14	92,53
WIELKOPOLSKIE	99,74	99,75	98,13	98,24	98,04	95,95	93,60
ZACHODNIOPOMORSKIE	97,60	99,70	98,55	96,63	98,42	96,01	93,68
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	94,86	96,58	94,54	95,66	95,86	94,40	93,95
LUBUSKIE	97,77	97,96	97,54	97,11	98,80	96,87	95,30
KUJAWSKO-POMORSKIE	98,40	95,46	96,09	96,08	97,88	96,54	95,85
OPOLSKIE	95,07	96,61	97,25	97,27	98,39	99,54	97,19
DOLNOŚLĄSKIE	97,97	97,59	98,24	98,72	98,29	99,84	97,55
PODLASKIE	99,02	99,54	98,78	100,42	98,42	97,23	98,38
ŁÓDZKIE	98,01	98,61	99,16	99,20	99,21	97,86	99,41
ŚWIĘTOKRZYSKIE	98,66	98,63	99,44	98,23	98,26	99,90	99,92
ŚLĄSKIE	101,16	101,02	101,05	101,28	100,98	101,78	100,40
LUBELSKIE	100,89	102,52	102,26	102,85	100,92	102,87	104,23
MAŁOPOLSKIE	103,36	103,89	104,15	104,59	103,03	104,42	105,49
PODKARPACKIE	101,02	102,25	101,73	102,70	102,40	103,20	106,64
MAZOWIECKIE	103,86	103,23	104,35	103,12	103,60	104,25	107,98
Nazwa	w części matematyczno-przyrodniczej						
	w stosunku do średniej krajowej						
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
ZACHODNIOPOMORSKIE	95,09	96,23	96,54	95,68	96,24	95,06	94,16
KUJAWSKO-POMORSKIE	97,49	97,74	96,84	95,88	96,58	97,62	95,85
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	94,02	94,79	96,98	96,16	96,66	97,20	96,32
POMORSKIE	100,43	100,94	99,01	98,23	98,35	99,37	96,91
OPOLSKIE	97,11	97,89	98,42	97,34	97,77	98,49	97,00
DOLNOŚLĄSKIE	98,29	98,87	98,58	97,41	96,66	97,91	97,42
LUBUSKIE	93,73	94,37	95,40	95,29	96,58	97,11	97,42
WIELKOPOLSKIE	97,98	97,99	97,81	98,41	98,54	97,74	98,94
ŚWIĘTOKRZYSKIE	101,28	97,66	99,43	98,28	96,54	95,73	99,07
ŚLĄSKIE	98,33	99,83	98,83	99,58	99,27	98,95	99,20
LUBELSKIE	100,14	98,93	99,53	100,02	98,62	99,79	100,51
ŁÓDZKIE	102,56	101,82	101,54	101,59	101,42	100,46	100,76
PODLASKIE	101,98	101,76	101,34	101,85	101,96	102,13	102,24
PODKARPACKIE	99,77	98,64	99,49	100,68	101,15	101,59	103,22
MAZOWIECKIE	106,53	105,63	105,75	105,56	105,76	104,44	103,85
MAŁOPOLSKIE	102,82	103,43	103,46	104,14	104,34	104,94	105,42

Źródło: BDL – GUS.

Tabela 107. Wyniki egzaminów gimnazjalnych w latach 2012 - 2013 w części humanistycznej i matematyczno – przyrodniczej.

	w części humanistycznej język polski		w części humanistycznej historia i wiedza o społeczeństwie	
	w stosunku do średniej krajowej		w stosunku do średniej krajowej	
	2012	2013	2012	2013
ZACHODNIOPOMORSKIE	95,38	93,55	96,72	94,83
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	95,38	95,16	95,08	96,55
DOLNOŚLĄSKIE	96,92	96,77	98,36	98,28
LUBUSKIE	100,00	96,77	98,36	96,55
OPOLSKIE	96,92	96,77	98,36	96,55
POMORSKIE	95,38	96,77	96,72	96,55
WIELKOPOLSKIE	96,92	96,77	98,36	98,28
KUJAWSKO-POMORSKIE	98,46	98,39	96,72	96,55
PODLASKIE	98,46	98,39	100,00	100,00
ŚLĄSKIE	101,54	100,00	100,00	100,00
ŚWIĘTOKRZYSKIE	100,00	100,00	98,36	98,28
LUBELSKIE	103,08	101,61	100,00	100,00
ŁÓDZKIE	100,00	101,61	100,00	100,00
PODKARPACKIE	103,08	101,61	101,64	101,72
MAŁOPOLSKIE	106,15	103,23	103,28	103,45
MAZOWIECKIE	103,08	103,23	103,28	103,45
	w części matematyczno-przyrodniczej matematyka		w części matematyczno-przyrodniczej przedmioty przyrodnicze	
	w stosunku do średniej krajowej		w stosunku do średniej krajowej	
	2012	2013	2012	2013
ZACHODNIOPOMORSKIE	95,74	93,75	98	93,22
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	93,62	93,75	96	96,61
DOLNOŚLĄSKIE	97,87	95,83	98	98,31
KUJAWSKO-POMORSKIE	97,87	95,83	98	96,61
LUBUSKIE	97,87	97,92	98	96,61
OPOLSKIE	100	97,92	98	98,31
POMORSKIE	100	97,92	98	98,31
ŚLĄSKIE	100	97,92	100	100
ŚWIĘTOKRZYSKIE	97,87	97,92	98	100
WIELKOPOLSKIE	97,87	100	98	96,61
LUBELSKIE	100	100	100	101,69
ŁÓDZKIE	102,13	100	100	101,69
PODLASKIE	104,26	102,08	102	101,69
PODKARPACKIE	104,26	104,17	102	105,08
MAŁOPOLSKIE	106,38	106,25	102	106,78
MAZOWIECKIE	106,38	106,25	104	103,39

Źródło: BDL – GUS.

Tabela 108. Zdawalność egzaminów maturalnych – w latach 2005 – 2019.

Nazwa	Zdawalność egzaminów maturalnych						
	w stosunku do średniej krajowej						
	2005	2010	2015	2016	2017	2018	2019
ZACHODNIOPOMORSKIE	95,84	98,77	94,59	96,20	94,52	96,36	95,65
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	96,53	98,77	95,95	96,20	94,39	97,11	96,02
KUJAWSKO-POMORSKIE	99,42	102,47	98,65	100,00	99,36	98,12	97,27
POMORSKIE	96,07	101,23	98,65	100,00	99,49	97,11	97,64
DOLNOŚLĄSKIE	98,03	101,23	98,65	97,47	96,94	96,74	97,76
LUBUSKIE	96,53	101,23	102,70	103,80	101,66	100,00	98,76
ŚLĄSKIE	103,12	101,23	102,70	98,73	98,47	99,37	99,13
ŁÓDZKIE	100,69	101,23	100,00	101,27	101,27	99,50	99,25
ŚWIĘTOKRZYSKIE	100,23	98,77	101,35	101,27	99,75	100,38	99,25
LUBELSKIE	101,39	98,77	98,65	100,00	99,11	99,50	99,50
OPOLSKIE	97,11	101,23	101,35	100,00	98,85	98,37	99,75
WIELKOPOLSKIE	100,92	100,00	98,65	98,73	99,36	99,50	100,00
PODKARPACKIE	100,23	100,00	101,35	101,27	99,24	101,13	100,62
MAZOWIECKIE	101,04	101,23	101,35	103,80	102,29	101,88	101,74
PODLASKIE	101,62	100,00	101,35	102,53	102,42	101,88	104,10
MAŁOPOLSKIE	104,28	102,47	104,05	103,80	105,22	104,39	105,34

Źródło: BDL – GUS.

Wyższe niż przeciętnie w kraju jest zainteresowanie zasadniczymi szkołami zawodowymi, dającymi kwalifikacje od razu po ukończeniu szkoły i możliwość pracy na otwartym rynku unijnym, szczególnie w obszarze przetwórstwa metalowego związanego z gospodarką morską. Istnieje zjawisko podejmowania przez uczniów nauki w niemieckich szkołach zawodowych połączone z gwarancją odbycia praktyki i podjęcia pracy w Niemczech.

Spodziewany w najbliższych latach spadek liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym przełoży się na liczbę uczniów wszystkich szczebli kształcenia, także tych pobierających naukę w szkołach wyższych. Najwięcej osób w województwie studiuje na Uniwersytecie Szczecińskim i Zachodniopomorskim Uniwersytecie Technologicznym. Z pozostałych 16 uczelni największe to: Pomorski Uniwersytet Medyczny, Politechnika Koszalińska, Akademia Morska, Zachodniopomorska Szkoła Biznesu. Szczecin jako jedno z dwóch miast w Polsce jest siedzibą szkoły wyższej o profilu morskim. Liczba studentów szkół wyższych w województwie jest poniżej średniej krajowej, natomiast bardzo wysoki (tuż za województwem mazowieckim) jest wskaźnik kształcenia ustawicznego. Dużym wyzwaniem dla uczelni jest zatrzymanie najzdolniejszych studentów i zachęcenie ich do podjęcia nauki w regionie.

W województwie zachodniopomorskim następuje postęp w informatyzacji szkół i programów edukacyjnych, co nie zawsze jest powiązane z przygotowaniem nauczycieli do wykorzystania

nowych technologii w procesie dydaktycznym. Szczególnie widoczny był ten problem w czasie pandemii COVID – 19, nauczyciele nie byli w pełni przygotowani do realizowania lekcji online, szczególnie w pierwszym etapie zamknięcia szkół na początku 2020 r. Jednocześnie rozwój nowoczesnych technologii determinuje konieczność dostosowania wyposażenia oraz oferty dydaktycznej szkół. Należy zwrócić również uwagę na to, iż region charakteryzuje duża koncentracja placówek oświatowych, co przekłada się na bardzo dużą w skali kraju liczbę uczniów dojeżdżających do szkół podstawowych i gimnazjalnych. W regionie występuje znaczna dysproporcja w dostępie do infrastruktury oświatowej: sal gimnastycznych, pracowni komputerowych, sal do nauki języka.

Dokonana na zlecenie Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej „Analiza społeczno-gospodarcza wraz z diagnozą obszarów interwencji EFS”, wskazuje na wiele problemów dotyczących sektora edukacji w Polsce, a wiele z tych problemów jest charakterystyczna dla każdego z regionów. Autorzy analizy wskazują, iż satysfakcja nauczycieli z ich pracy kształtuje się na poziomie niższym niż średnio w OECD. Dodatkowym obciążeniem były skutki organizacyjne reformy oświaty, m. in. o połowę wzrósł odsetek nauczycieli pracujących w więcej niż jednej szkole. W efekcie od 2019 r. zaczęły występować niedobory kadrowe na bardziej konkurencyjnych lokalnych rynkach pracy. Do ważnych czynników, które utrudniają nauczycielom pracę korzystną dla uczniów należy podstawa programowa, która postrzegana jako zbyt obciążająca oraz zbyt mała autonomia i zaufanie do ich pracy. Dodatkowo doszło do wyzwania edukacji zdalnej w związku z pandemią COVID-19, które stanowiło istotny problem w realizacji podstawy programowej, zgodnie z założonym zakresem.

Autorzy opracowania „Analiza społeczno-gospodarcza wraz z diagnozą obszarów interwencji EFS” wskazali również, iż istotnym problemem społecznym w obszarze edukacji ogólnej, jest obowiązująca treść podstawy programowej kształcenia ogólnego. Jej zmiana, a w szczególności przeformułowanie i ograniczenie listy wymagań koniecznych (wyodrębnienie fakultatywnych) na rzecz ich dogłębnego zrozumienia tworzącego fundamenty do uczenia się w przyszłości, jest podstawowym warunkiem by stworzyć w szkole przestrzeń dla rozwijania przez uczniów kompetencji kluczowych, indywidualizacji procesów uczenia się i rozwoju ludzi zainteresowanych dziedzinami nauki i korzystających z nich w sposób twórczy w nowoczesnej gospodarce i społeczeństwie.

W odpowiedzi na dynamiczny rozwój innowacyjności i rosnące zróżnicowanie struktury gospodarki w naszym regionie, stale podnoszony jest poziom kształcenia, a także w miarę posiadanych możliwości stopniowo wzbogacana jest oferta szkolnictwa zawodowego w szkołach, gdzie organem prowadzącym jest województwo zachodniopomorskie. Jednak dynamiczne zmiany w prawodawstwie (np. przekształcenia szkół, zmiany w szkolnictwie zawodowym itp.) mają negatywny wpływ na proces planowania i realizacji wieloletniej polityki edukacyjnej województwa zachodniopomorskiego oraz na tworzenie nowych i wzmacnianie istniejących powiązań sektora edukacji, rynku pracy i gospodarki.

Mówiąc o rynku pracy, wspomniano o problemie jakim jest niewystarczające dostosowanie potencjalnych pracowników do oczekiwań pracodawców. Do przyczyn trudności w rekrutacji pracowników, wskazywanych przez pracodawców w badaniu „Barometr Zawodów” 2020 należały przede wszystkim:

- trudne warunki w miejscu pracy („Trudno znaleźć pracownika w zawodach związanych z pracą fizyczną, często trwającą więcej niż 8 godzin dziennie, w systemie zmianowym (również w godzinach nocnych), za niesatysfakcjonujące wynagrodzenie. Najczęściej dotyczy to branży budowlanej, gastronomicznej oraz zawodów związanych z przetwórstwem i obróbką mięsa”²⁴⁹);
- brak kwalifikacji i doświadczenia (lub, w przypadku osób starszych, nieaktualne kwalifikacje);
- trudności z dojazdem do miejsca pracy;
- wymiar czasu pracy (np. do późnych godzin i w weekendy);
- luka pokoleniowa.

Występuje zatem zjawisko niedopasowania potencjalnych pracowników, dostępnych na rynku pracy, do potrzeb pracodawców. Jest to zjawisko długoterminowe w województwie zachodniopomorskim, na które wpływ mają z jednej strony zmiany demograficzne (starzenie się społeczeństwa), a z drugiej utrzymujące się niedopasowanie kompetencji do potrzeb rynku pracy.

Analiza stanu i potencjału szkolnictwa zawodowego w województwie zachodniopomorskim pozwoliła zidentyfikować obszary, w których mogą występować tendencje niekorzystne. Badania w obszarze edukacji zawodowej wskazują na problemy w zapewnieniu wysokiej jakości edukacji zawodowej. Jeśli chodzi o te problemy, które cechuje największe znaczenie to:

- niewystarczające wyposażenie pracowni lub ogólne problemy funkcjonowania systemu oświaty w Polsce
- konieczność dostosowania się do częstych zmian formalno-prawnych w systemie edukacji zawodowej
- brak odpowiedniej infrastruktury i wyposażenia w szkołach i placówkach kształcenia zawodowego
- braki kadrowe dotyczące nauczycieli i instruktorów praktycznej nauki zawodu
- niewystarczająca ilość i zakres działań zorientowanych na podnoszenie poziomu wiedzy i kwalifikacji nauczycieli i instruktorów praktycznej nauki zawodu

²⁴⁹ Barometr Zawodów 2020. Raport podsumowujący badanie w województwie zachodniopomorskim, WUP w Krakowie, Kraków 2020, str. 18

- niska jakość współpracy systemu edukacji zawodowej z sektorem przedsiębiorstw oraz całym otoczeniem społeczno - gospodarczym
- niski poziom zaangażowania uczniów
- ograniczenia prawne w prowadzeniu działalności gospodarczej przez szkoły i placówki kształcenia zawodowego
- niedopasowanie oferty szkół do potrzeb rynku pracy,
- przestarzałe metody nauczania,
- brak aktualizowania wiedzy i umiejętności nauczycieli, brak sprzętu.

Jeśli chodzi o ewentualne bariery i trudności związane z dostosowaniem oferty kształcenia zawodowego do potrzeb rynku pracy, to dotyczą one w praktyce przede wszystkim problemów w tworzeniu nowych profili kształcenia. Bo choć zdecydowana większość szkół i placówek tworzy nowe profile kształcenia lub planuje podejmowanie takich działań, to jednak większość z nich dostrzega określone bariery w tym obszarze. Są to, przede wszystkim: brak odpowiedniej infrastruktury zapewniającej praktyczną naukę zawodu; brak środków finansowych na jej tworzenie, modernizację i doposażenie; niedobór kadry nauczycielskiej z odpowiednim przygotowaniem pedagogicznym i zawodowym. Dodatkowo zwraca się uwagę, iż problemem w modyfikacji profili kształcenia i ich dostosowaniu do potrzeb rynku pracy jest odmienna kultura organizacyjna placówek oświatowych i przedsiębiorstw. Oznacza to, z jednej strony, postrzeganie przez przedsiębiorców działań sektora oświaty jako nadmiernie zbiurokratyzowanych i czasochłonnych. Z drugiej strony, sami przedsiębiorcy mają trudność w określeniu swoich potrzeb średnio- i długoterminowych, co utrudnia placówkom oświatowym dostosowanie się do oczekiwań sektora przedsiębiorstw.

Szczególne znaczenie ma w kontekście analizy barier w zapewnieniu wysokiej jakości kształcenia zawodowego problem niedoinwestowania tej części sektora oświaty. Z jednej strony, tego rodzaju problem identyfikowany jest jako istotny dla wszystkich szkół i placówek oświatowych. Z drugiej jednak, specyfika kształcenia na szczeblu zawodowym sprawia, że wymagają one w sposób szczególny zapewnienia środków finansowych niezbędnych do prawidłowego prowadzenia działań edukacyjnych. Chodzi tutaj o wyposażenie szkół i placówek kształcenia zawodowego w taki sprzęt i przyrządy, które umożliwią skuteczną edukację zawodową, która jednocześnie będzie trafnie dostosowana do aktualnego funkcjonowania poszczególnych branż i zawodów. Jednocześnie jednak, w prowadzonych analizach zwraca się uwagę, że problem niedoinwestowania nie dotyczy tylko tworzenia, modernizacji lub doposażenia odpowiedniej infrastruktury do prowadzenia nauki zawodu, ale także kwestii bardziej podstawowych, w tym np. remontów sal dydaktycznych, gimnastycznych, czy pomieszczeń sanitarnych.²⁵⁰

²⁵⁰ Ewaluacja działań podejmowanych w ramach RPO WZ 2014-2020 na rzecz edukacji zawodowej w powiązaniu z zapotrzebowaniem regionalnego rynku pracy.

Istotne znaczenie będzie miało powiązanie szkolnictwa zawodowego z regionalnymi specjalizacjami i lokalnymi przedsiębiorcami w celu dopasowania umiejętności absolwentów do zapotrzebowania zgłaszanego przez pracodawców na rynku pracy.

Warto również podkreślić, iż DG EMPL (Dyrekcja Generalna ds. Zatrudnienie, Sprawy Społeczne i Włączenie Społeczne) zaleca żeby przy szkolnictwie zawodowym kładziony był nacisk na dogłębną diagnozę potrzeb obszaru oraz, aby realizowany był dialog z pracodawcami i powiatami w zakresie potrzeb nauczania w szkolnictwie zawodowym. Wiele analiz wskazuje na to, iż problemem szkolnictwa zawodowego jest jego negatywny wizerunek a także niedoinwestowanie szkół, braki nowoczesnego sprzętu, czy niedobór kadry.

Konieczne jest zwiększenie potencjału szkół prowadzących kształcenie zawodowe oraz rozwój nowoczesnego szkolnictwa branżowego poprzez podnoszenie jego jakości i konkurencyjności (w tym przede wszystkim poprzez zapewnienie uczniom możliwości rozwijania kompetencji uniwersalnych, jak i zdobycia kwalifikacji zawodowych, zgodnych z aktualnym i prognozowanym zapotrzebowaniem rynku pracy, włączenie pracodawców w proces doradztwa zawodowego, w tym szczególnie poprzez podnoszenie kompetencji doradców zawodowych).

W obszarze szkolnictwa wyższego najbardziej istotne jest zwiększanie jakości oferowanych usług edukacyjnych, w tym skoncentrowanie działań na zapewnieniu ich innowacyjności i elastyczności w dostosowaniu do potrzeb. Konieczny jest rozwój kompetencji i umiejętności studentów, doktorantów oraz kadry akademickiej i naukowej, zarówno zawodowych, jak i uniwersalnych, w szczególności w tych obszarach, które są kluczowe z punktu widzenia rozwoju nowoczesnej gospodarki.

Zamiany demograficzne, rozwój technologiczny oraz wynikające z nich zmiany na rynku pracy wymagają nowego podejścia do edukacji na wszystkich szczeblach. Nastąpiła dewaluacja kształcenia uniwersyteckiego i jednocześnie wzrosło zainteresowanie kształceniem praktycznym. Szkoły wyższe w szczególności powinny kłaść nacisk na umiejętności praktyczne, kompetencje cyfrowe, a także społeczne pozwalające absolwentom m.in. na uczenie się przez całe życie, pożyteczne korzystanie z nowych technologii, elastyczne dostosowywanie się do zmian na rynku pracy. Należy również wspomnieć o niezadowalającym poziomie kompetencji merytorycznych i dydaktycznych kadr uczelnianych. Obserwuje się duże potrzeby w zakresie tutoringu, kompetencji językowych i cyfrowych niezbędnych przy prowadzeniu zajęć w formie zdalnej. W dobie pandemii COVID-19 priorytetem w nauczaniu stały się nowoczesne metody przekazywania wiedzy. Zidentyfikowano także niewystarczający poziom kompetencji u pracowników uczelni w zakresie zarządzania zespołami, projektami, finansami, współpracy z otoczeniem społeczno-gospodarczym uczelni. Niż demograficzny, nowe wyzwania związane z rekrutacją na studia, wraz z wymaganiami nowoczesnej dydaktyki wymaga zweryfikowania mechanizmów finansowania kształcenia wyższego m.in. poprzez weryfikację współczynników

kosztochłonności, promowania kształcenia problemowego, czy chociażby zajęć w mniejszych grupach.²⁵¹

Jedną z kluczowych kwestii jest również wsparcie uczelni w funkcjonowaniu na dynamicznie zmieniającym się rynku, w tym wsparcie zmian w procesach dydaktycznych, procesach zarządzania oraz konsolidacji. Konieczne jest uzupełnienie i pogłębienie działań związanych z internacjonalizacją polskiego sektora szkolnictwa wyższego i nauki poprzez zwiększenie mobilności zagranicznej studentów i naukowców oraz wzmocnienie działań związanych z umiędzynarodowieniem studiów.

Istotnym długoterminowym wyzwaniem jest poprawa sytuacji w obszarze uczenia się przez całe życie. W 2019 r. jedynie 4,8% dorosłych w wieku 25–64 lat uczestniczyło w formalnym lub nieformalnym uczeniu się w ciągu ostatnich czterech tygodni przed badaniem (średnia UE: 11,3%). Tylko 1% osób o niskim poziomie wykształcenia to dorośli słuchacze, w porównaniu ze średnią UE wynoszącą 4,3%. Potrzebne jest wspieranie idei uczenia się przez całe życie, w tym wśród osób starszych, osób o niskich kwalifikacjach oraz osób z niepełnosprawnościami.

Ważnym narzędziem polityki uczenia się przez całe życie jest Zintegrowany System Kwalifikacji (ZSK). Zaproponowana w ustawie z 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji koncepcja modernizacji systemu kwalifikacji ma na celu uporządkowanie systemu kwalifikacji w Polsce oraz dopasowanie do potrzeb nowoczesnej gospodarki. Wykorzystanie ZSK wśród pracodawców, pracowników, osób uczących się w dalszym ciągu pozostaje ograniczone. Istotne jest zatem dalsze wzmocnienie koordynacji oraz wdrażanie systemowych rozwiązań wynikających z Zintegrowanej Strategii Umiejętności 2030 (ZSU 2030)

Aby zwiększyć uczestnictwo osób dorosłych w uczeniu się przez całe życie edukacja powinna wychodzić poza kształcenie w instytucjach systemu oświaty i szkolnictwa wyższego, obejmując również edukację i uczenie się inne niż formalne, w tym edukację kulturalną, ukierunkowane na dopasowanie podaży pracy do popytu na pracę. Jest to szczególnie istotne w kontekście zachodzących przemian demograficznych (postępujące starzenie się zasobów pracy) i konieczności powstrzymania, poprzedzającej dezaktywację zawodową, dezaktywizacji edukacyjnej.

Projekt Umowy Partnerstwa podtrzymuje wskazane powyżej problemy, jednocześnie wskazuje na te obszary, które w perspektywie 2021 – 2027 powinny zostać uwzględnione w ramach polityki spójności:

²⁵¹ Analiza społeczno-gospodarcza wraz z diagnozą obszarów interwencji EFS.

- w dalszym ciągu wyzwaniem pozostaje podnoszenie poziomu kompetencji i kwalifikacji, zwiększenie uczestnictwa w formach uczenia się przez całe życie oraz lepsze dopasowanie systemów kształcenia i szkolenia do potrzeb rynku pracy;
- transformacja cyfrowa i transformacja w kierunku zielonej gospodarki wymaga wprowadzenia na większą skalę kształcenia odpowiadającego na potrzeby nowoczesnej gospodarki. Jak wskazują autorzy dokumentu rozwijająca się dynamicznie gospodarka wymaga od osób wchodzących na rynek pracy nie tylko odpowiednich umiejętności praktycznych, na miarę potrzeb przyszłych pracodawców, ale również gotowości do zmian, elastyczności czy kreatywności;
- aby edukacja formalna przynosiła zamierzone efekty, powinna reagować na wymagania otoczenia, w tym związane z dynamicznie rozwijającym się społeczeństwem wiedzy oraz powinna uwzględniać nowe trendy i adaptować je do praktyki szkolnej. Przewiduje się, że charakter wykonywanej pracy w wielu zawodach zmieni się. Pojawia się również nowe zawody i specjalności, które dzisiaj mogą jeszcze nie istnieć. Wiele zawodów ulegnie też komputeryzacji. Oznacza to, że część dzieci obecnie uczęszczających do szkół będzie wykonywało pracę w zawodach, które jeszcze nie istnieją, a które związane są z nowoczesnymi technologiami. Konieczna jest zatem zmiana tradycyjnych modeli nauczania. Edukacja powinna być prowadzona z wykorzystaniem nowoczesnych technologii, w tym zwłaszcza narzędzi cyfrowych, które mogą stanowić wspomaganie procesu dydaktycznego dostosowane do wymagań i predyspozycji młodych ludzi. Wagę tego wyzwania uwypukliła w sposób szczególny pandemia COVID-19. Wykorzystanie nowych technologii pozwoli na budowanie zdalnego systemu nauczania oraz prowadzenia kształcenia w systemie on-line.
- potrzebny jest rozwój niezbędnej infrastruktury, w szczególności sieci szerokopasmowego Internetu dla szkół i placówek systemu oświaty oraz dostosowanie i wyposażenie sal lekcyjnych. Dotyczy to w szczególności obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją.
- stworzenie warunków do przemodelowania edukacji (w tym zawodowej), szkolnictwa wyższego i instytucji rynku pracy tak, aby lepiej wykorzystać kapitał ludzki, podnosić kompetencje zasobów pracy, a także tworzyć mechanizmy ułatwiające zmianę kwalifikacji i dopasowanie się do oczekiwań pracodawców. W tym kontekście niezwykle ważna będzie poprawa kompetencji cyfrowych społeczeństwa, umożliwiającą wielu grupom zarówno aktywne funkcjonowanie w wymiarze społecznym (m.in. na jego lokalnym poziomie), jak i na zdalne wypełnianie obowiązków obywatelskich i korzystanie z posiadanych praw.
- pandemia COVID-19 podkreśliła konieczność zwiększenia i zintensyfikowania działań w zakresie systemowego rozwijania kompetencji cyfrowych wszystkich grup społecznych, w tym w szczególności przeciwdziałania wykluczeniu cyfrowemu osób starszych oraz osób z niepełnosprawnościami.
- wyzwanie dla wszystkich segmentów i etapów edukacji stanowi zapewnienie wysokiej jakości kształcenia odpowiadającego na zróżnicowanie potrzeby edukacyjne

i rozwojowe osób uczących się, w tym wynikające z niepełnosprawności. Istotnym wyzwaniem jest przede wszystkim poprawa warunków kształcenia uczniów i studentów z niepełnosprawnościami. Tempo zmian w tej sferze jest niewystarczające. Skala tego wyzwania jest szczególnie poważna w mniejszych miastach i na obszarach wiejskich, gdzie nakłady na edukację dzieci z niepełnosprawnościami są niższe.²⁵²

- istotne jest wspieranie wysokiej jakości edukacji przedszkolnej, oferującej usługi prowadzące do wszechstronnego rozwoju dzieci, przygotowującej do kolejnych etapów edukacyjnych i zwiększającej późniejsze szanse na rynku pracy. Ważne jest wychwytywanie na wczesnym etapie edukacyjnym ewentualnych deficytów rozwojowych i reagowanie odpowiednimi zajęciami o charakterze kompensacyjnym i wyrównującym szanse dzieci w wieku przedszkolnym, co przyczyni się do wczesnego wspomagania ich rozwoju. Wczesny dostęp do wysokiej jakości zajęć w przedszkolu pozwoli wyrównywać szanse edukacyjne dzieci, zwłaszcza wywodzących się z rodzin o niższym potencjale do samodzielnego przygotowania dzieci do szkoły.

Czynniki wpływające na obszar

Czynnikiem wpływającym na obszar edukacji jest dostępność transportowa. Jak już wskazywano w niniejszym dokumencie, województwo zachodniopomorskie ma charakter tranzytowy i przygraniczny i jako takie ma stosunkowo dobre połączenie z dużymi miejscowościami w Europie, dużo gorsza jest jednak sytuacja w zakresie dostępności krajowej oraz wewnętrznej. Istotnym problemem jest niska dostępność komunikacyjna środkowej części regionu. Budowa nowych dróg (zwłaszcza ekspresowych S3 i S6) przyczyniła się do pozytywnych efektów (np. dostępność do kształcenia wyższego) jednak niezbędne jest uzupełnienie sieci transportowej o połączenia drogowe i kolejowe między wsią, małymi i średnimi a dużymi miastami.

Czynnikami mającymi wpływ na obszar edukacji są zmiany, jakie wprowadzane są w systemie szkolnictwa. Reforma edukacji, w znacznym stopniu wpływa na obecny system edukacji, w tym również na dostępność placówek w regionie, gdyż gimnazja zostały zlikwidowane, a w ich miejsce utworzono klasy 7 i 8 szkół podstawowych. Nie zawsze zatem placówki pokrywają się miejscami w których funkcjonują.

Czynnikiem wpływającym na rozwój kształcenia branżowego są między innymi negatywne stereotypy dotyczące szkół branżowych, przekonanie o konieczności zdobycia wyższego wykształcenia, niewystarczająca jakość kształcenia w szkołach zawodowych branżowych i występujące tam problemy wychowawcze oraz niedostatki doradztwa zawodowego

²⁵² Umowa Partnerstwa.

w szkołach podstawowych. Problemem wskazywanym od wielu lat w różnych opracowaniach jest niewystarczająca współpraca pracodawców ze szkołami prowadzącymi kształcenie zawodowe. W odpowiedzi na ten problem, w 2018 r. dokonano zmian systemowych w szkolnictwie zawodowym – szkoły zasadnicze zawodowe zamieniono na dwustopniowe szkoły branżowe, które bazują przede wszystkim na współpracy z pracodawcami. Efekty tych reform na rynku pracy ocenić jednak będzie można dopiero w momencie opuszczenia szkół przez kilka roczników absolwentów.²⁵³

Wśród trudności występujących na terenie województwa, związanych z kształceniem branżowym, są m.in. niedostosowanie istniejących kierunków kształcenia do potrzeb pracodawców, negatywne postrzeganie szkół branżowych, niezadawalająca współpraca pracodawców ze szkołami. Wśród potrzeb jakie wyłaniają się w edukacji zawodowej są m.in. szkolenia zawodowe dające możliwość uzyskania uprawnień bądź certyfikatów, szkolenia z kompetencji miękkich dla uczniów oraz nauczycieli. Z uwagi na szybki postęp technologiczny, doksztalcanie i aktualizowanie wiedzy przez nauczycieli, szczególnie nauczycieli zawodu, jest absolutnie niezbędne. Niezbędna jest także odpowiednia infrastruktura, dobrze wyposażone pracownie. Ważnym aspektem jest kontakt ze specjalistami i współpraca z przedsiębiorcami, która pozwala młodzieży na praktyczną naukę zawodu, a także może umożliwić łatwiejszy start na rynku pracy. Kwestią, na którą należy także zwrócić uwagę są bariery mentalne, które pojawiają się w społeczeństwie, wciąż powielany jest wzorzec, który mówi o tym, że każde dziecko powinno zdać maturę i skończyć studia, zaś niedocenione jest szkolnictwo zawodowe.

Czynnikiem wpływającym istotnie na obszar edukacji, jest niski poziom uczestnictwa w kształceniu i szkoleniu (2,5% osób w wieku 25-64 w WZP w roku 2020 – 13 miejsce wśród regionów, niewystarczająca współpraca szkół i pracodawców, niski współczynnik skolaryzacji dla szkół zawodowych/branżowych oraz niewystarczająca jakość kształcenia zawodowego. Także badani przez WUP w Szczecinie bezrobotni wskazywali, że rzadko uczestniczą w kształceniu przez całe życie (tylko 5,8% wskazało na udział w kursach i szkoleniach w ostatnich 12 miesiącach)²⁵⁴.

Czynniki sukcesu i porażki w obszarze

Czynnikiem sukcesu jest z całą pewnością podejmowanie efektywnych działań na rzecz zwiększenia spójności społecznej²⁵⁵ w województwie poprzez realizację m.in. projektów

²⁵³ Analiza społeczno-gospodarcza wraz z diagnozą obszarów interwencji EFS.

²⁵⁴ Sytuacja społeczno-zawodowa bezrobotnych w województwie zachodniopomorskim w 2019 r., Wojewódzki Urząd Pracy w Szczecinie, Szczecin 2020,

https://www.wup.pl/images/uploads/II_DLA_INSTYTUCJI/badania/publikacje/Sytuacja_bezrobotni_2019_raport_pdf..pdf

²⁵⁵ Zjawisko spójności społecznej jest wieloaspektowym zagadnieniem. Rada Europejska definiuje spójność społeczną jako „zdolność społeczeństwa do zapewnienia długoterminowego dobrobytu dla wszystkich jego członków, w tym zapewnienia równego dostępu do zasobów, poszanowania godności ludzkiej i różnorodności, osobistej i zbiorowej autonomii oraz odpowiedzialnej partycypacji”.

w ramach RPO WZ 2014 - 2020. Charakterystycznym dla województwa problemem jest występowanie obszarów wykluczenia społecznego w centralnej i wschodniej części województwa, co powoduje nierównomierny dostęp do usług społecznych, w tym edukacji dla wszystkich mieszkańców regionu. Konieczne jest kontynuowanie kompleksowych działań mających na celu poprawę sytuacji nie tylko w zakresie dostępu do rynku pracy, ale przede wszystkim zapewnienie dostępu do edukacji, w tym edukacji przez całe życie.

Czynnikiem sukcesu jest z całą pewnością wsparcie infrastruktury edukacyjnej, w tym środki na tworzenie miejsc wychowania przedszkolnego, które w znacznym stopniu przyczyniły się do zwiększenia dostępu do edukacji przedszkolnej. Zwiększenie dostępu do edukacji przedszkolnej jest korzystna nie tylko dla rodziców, którzy mogą powrócić na rynek pracy, po przerwie spowodowanej urodzeniem dziecka, ale także dla samych dzieci, które na najwcześniejszym etapie rozwoju otrzymują odpowiednie wsparcie oraz umiejętności, ułatwiające edukację na późniejszych etapach nauki. Szczególnie ważne jest powstawanie miejsc wychowania przedszkolnego na obszarach wiejskich.

Kolejnym czynnikiem sukcesu jest wsparcie placówek edukacyjnych w sprzęt TIK oraz doskonalenie kluczowych kompetencji uczniów oraz ich umiejętności uniwersalnych niezbędnych na rynku pracy.

Czynnikami niepowodzenia w obszarze edukacji są przede wszystkim wciąż niewystarczające zmiany w kształceniu zawodowym. Potrzeby w tym zakresie są nadal niezaspokojone i wymagają podejmowania dalszych działań, tj. wspierania placówek edukacyjnych pod kątem wyposażenia w odpowiedni sprzęt, który zapewni edukację odpowiadającą potrzebom pracodawców, stymulowania dialogu pomiędzy pracodawcami a szkołami, aby przygotować jak najbardziej efektywny system nauczania odpowiadający na potrzeby pracodawców. Ważne jest również odpowiednie przygotowanie i wspieranie rozwoju zawodowego kadry nauczycielskiej, aby w sposób efektywny kształcili przyszłych pracowników.

Dotychczasowa i planowana interwencja publiczna w obszarze

Dotychczasowe wsparcie.

W ramach RPO WZ w perspektywie programowania 2014-2020 w tym obszarze poświęcona była bezpośrednio oś priorytetowa VIII Edukacja. W ramach wskazanej Osi realizowane były 3 priorytety inwestycyjne.

PRIORYTET INWESTYCYJNY 10i: Ograniczenie i zapobieganie przedwczesnemu kończeniu nauki szkolnej oraz zapewnianie równego dostępu do dobrej jakości wczesnej edukacji elementarnej oraz kształcenia podstawowego, gimnazjalnego i ponadgimnazjalnego

z uwzględnieniem formalnych, nieformalnych i pozaformalnych ścieżek kształcenia umożliwiających ponowne podjęcie kształcenia i szkolenia.

Postawiono następujące cele dla wskazanego PI:

1. Zwiększenie liczby miejsc w placówkach wychowania przedszkolnego dla dzieci w wieku przedszkolnym oraz rozszerzenie oferty placówek przedszkolnych o zajęcia zwiększające szanse edukacyjne dzieci;
2. Doskonalenie kluczowych kompetencji uczniów oraz ich umiejętności uniwersalnych niezbędnych na rynku pracy, a także rozwój systemu indywidualnej pracy z uczniami, prowadzące do wzmocnienia ich zdolności do przyszłego zatrudnienia.

Zaproponowano następujące typy projektów:

- Upowszechnienie edukacji przedszkolnej;
- Wsparcie szkół i placówek prowadzących kształcenie ogólne oraz uczniów uczestniczących w kształceniu podstawowym, ponadpodstawowym, gimnazjalnym i ponadgimnazjalnym.

PRIORYTET INWESTYCYJNY 10iv: Lepsze dostosowanie systemów kształcenia i szkolenia do potrzeb rynku pracy, ułatwianie przechodzenia z etapu kształcenia do etapu zatrudnienia oraz wzmacnianie systemów kształcenia i szkolenia zawodowego i ich jakości, w tym poprzez mechanizmy prognozowania umiejętności, dostosowania programów nauczania oraz tworzenia i rozwoju systemów uczenia się poprzez praktyczną naukę zawodu realizowaną w ścisłej współpracy z pracodawcami. Określono następujący cel szczegółowy: Wzrost efektywności kształcenia zawodowego i jego dostosowanie do wymogów regionalnego rynku pracy zwiększające szanse na zatrudnienie. Typy projektów jakie przewidziano do dofinansowania obejmowały wsparcie szkół i placówek prowadzących kształcenie zawodowe oraz uczniów uczestniczących w kształceniu zawodowym i osób dorosłych uczestniczących w pozaszkolnych formach kształcenia zawodowego.

PRIORYTET INWESTYCYJNY 10iii: Wyrównywanie dostępu do uczenia się przez całe życie o charakterze formalnym, nieformalnym i pozaformalnym wszystkich grup wiekowych, poszerzanie wiedzy, podnoszenie umiejętności i kompetencji siły roboczej oraz promowanie elastycznych ścieżek kształcenia, w tym poprzez doradztwo zawodowe i potwierdzanie nabytych kompetencji. Celem szczegółowym PI był wzrost kompetencji osób dorosłych, w szczególności osób o niskich kwalifikacjach i osób starszych, w zakresie znajomości technologii informacyjno-komunikacyjnych i języków obcych. Realizowano projekty, które ukierunkowane były na wsparcie osób dorosłych, w szczególności osób o niskich kwalifikacjach i osób starszych, w zakresie doskonalenia umiejętności wykorzystywania technologii informacyjno-komunikacyjnych i porozumiewania się w językach obcych.

Ponadto w ramach Osi Priorytetowej IX Infrastruktura publiczna realizowano PRIORYTET INWESTYCYJNY 10a: Inwestowanie w kształcenie, szkolenie oraz szkolenie zawodowe na rzecz zdobywania umiejętności i uczenia się przez całe życie poprzez rozwój infrastruktury

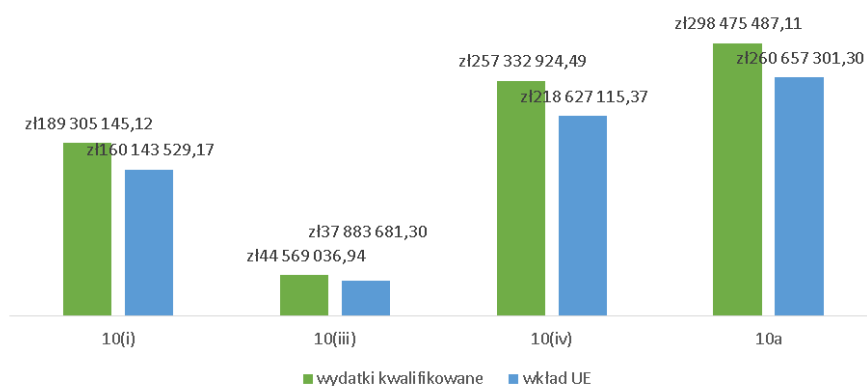
edukacyjnej i szkoleniowej, którego celami szczegółowymi były: Lepsze kwalifikacje i umiejętności uczniów, Lepsze warunki kształcenia zawodowego. Projekty jakie realizowano obejmowały:

1. Inwestycje w infrastrukturę edukacyjną;
2. Budowę, rozbudowę, adaptację infrastruktury instytucji popularyzujących naukę i innowacje;
3. Inwestycje w infrastrukturę szkolnictwa zawodowego (w tym wyższego) służące dostosowaniu jej do potrzeb rynku pracy i specjalizacji regionu

Co ważne, wsparcie infrastrukturalne finansowane z EFRR możliwe było jako uzupełnienie działań realizowanych z EFS lub gdy było niezbędne do osiągnięcia celów odnoszących się do CT10. Wspierane były projekty, które wynikały ze zdiagnozowanych potrzeb oraz uwzględniające długotrwałe trendy demograficzne.

Do końca IV kwartału 2020 roku zawarto 490 umowy na łączną kwotę 684 554 559,55 zł (wydatki kwalifikowane) z tego 585 925 250,43 zł stanowił wkład UE. Odpowiednio dla PI 10(i) było to 74% realizacji zobowiązań UE, dla PI 10 (iii) 100% realizacji zobowiązań UE, PI (iv) 89% realizacji zobowiązań, PI 10a 98% realizacji zobowiązań UE na lata 2014 – 2020.

Wykres 50. RPO WZ obszar edukacji – wydatki kwalifikowalne i wkład UE dla podpisanych umów/wydanych decyzji o dofinansowanie.

Źródło: Informacja kwartalna z realizacji Programu Operacyjnego IV kwartał 2020 r.

W ramach RPO WZ realizowano również Priorytet inwestycyjny 2c Wzmocnienie zastosowań TIK dla e-administracji, e-uczenia się, e-włączenia społecznego, e-kultury i e-zdrowia. W szczególności istotne był typ projektu polegający na wsparciu digitalizacji zasobów kulturowych, naukowych będących w posiadaniu instytucji szczebla regionalnego/lokalnego, a także zapewnienie powszechnego, otwartego dostępu w postaci cyfrowej do tych zasobów.

Oprócz programu Regionalnego wsparcie środkami strukturalnymi w obszarze edukacji było możliwe poprzez realizację projektów w ramach programów krajowych, w tym przypadku w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój na lata 2014 – 2020. Wyróżnić można następujące Działania w Osi priorytetowej II Efektywne polityki publiczne dla rynku pracy, gospodarki i edukacji:

- Działanie 2.10 Wysoka jakość systemu oświaty

Cele szczegółowe:

1. Poprawa funkcjonowania i zwiększenie wykorzystania systemu wspomagania szkół w zakresie rozwoju u uczniów kompetencji kluczowych i umiejętności uniwersalnych tzw. transversal skills niezbędnych na rynku pracy, obejmujących: umiejętności matematyczno-przyrodnicze, umiejętności posługiwania się językami obcymi (w tym język polski dla cudzoziemców i osób powracających do Polski oraz ich rodzin), ICT, umiejętność rozumienia (ang. literacy), kreatywność, innowacyjność, przedsiębiorczość, krytyczne myślenie, rozwiązywanie problemów, umiejętność uczenia się, umiejętność pracy zespołowej w kontekście środowiska pracy, jak również, nauczania eksperymentalnego oraz metod zindywidualizowanego podejścia do ucznia
2. Zwiększenie wykorzystania przez szkoły i placówki zmodernizowanych treści, narzędzi i zasobów wspierających proces kształcenia ogólnego w zakresie rozwoju u uczniów

kompetencji kluczowych i umiejętności uniwersalnych, jak również nauczania eksperymentalnego oraz metod zindywidualizowanego podejścia do ucznia

3. Poprawa dostępności usług edukacyjnych dla uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym z niepełnosprawnościami.

- Działanie 2.11 Zapewnienie funkcjonowania Zintegrowanego Rejestru Kwalifikacji

Cel szczegółowy:

Zapewnienie funkcjonowania Zintegrowanego Rejestru Kwalifikacji zawierającego wszystkie pełne kwalifikacje w ramach PI 10iii PO WER.

- Działanie 2.12 Zwiększenie wiedzy o potrzebach kwalifikacyjno-zawodowych

Cel szczegółowy:

Zwiększenie wiedzy o potrzebach kwalifikacyjno-zawodowych w poszczególnych sektorach gospodarki.

- Działanie 2.13 Przejrzysty i spójny Krajowy System Kwalifikacji

Cel szczegółowy:

Włączenie kwalifikacji nadawanych poza systemami oświaty oraz szkolnictwa wyższego do zintegrowanego systemu kwalifikacji.

- Działanie 2.14 Rozwój narzędzi dla uczenia się przez całe życie

Cele szczegółowe:

1. Zwiększenie dostępu osób dorosłych do różnych form uczenia się przez całe życie.
2. Zwiększenie dostępu do wysokiej jakości usług z zakresu całonocnego doradztwa edukacyjno-zawodowego.

- Działanie 2.15 Kształcenie i szkolenie zawodowe dostosowane do potrzeb zmieniającej się gospodarki

Cele szczegółowe

1. Dostosowanie kształcenia i szkolenia zawodowego do potrzeb rynku pracy poprzez zaangażowanie przedstawicieli pracodawców i pracowników na wszystkich etapach jego programowania.
2. Zwiększenie wykorzystania zmodernizowanych treści, narzędzi i zasobów wspierających proces kształcenia zawodowego.
3. Wypracowanie modelu trwałej współpracy uczelni ze szkołami zawodowymi (technika, szkoły branżowe I i II stopnia, zasadnicze szkoły zawodowe).
4. Zapewnienie informacji zwrotnej dla systemu kształcenia zawodowego na temat losów absolwentów szkół zawodowych.

Ponadto można wskazać na działania w ramach Osi priorytetowej III Szkolnictwo wyższe dla gospodarki i rozwoju i wyróżnić działania:

- Działanie 3.1 Kompetencje w szkolnictwie wyższym

Cel szczegółowy: Podniesienie kompetencji osób uczestniczących w edukacji na poziomie wyższym, odpowiadających potrzebom gospodarki, rynku pracy i społeczeństwa.

- Działanie 3.2 Studia doktoranckie

Cel szczegółowy: Zwiększenie jakości i efektywności kształcenia na studiach doktoranckich.

- Działanie 3.3 Umiędzynarodowienie polskiego szkolnictwa wyższego

Cel szczegółowy: Poprawa dostępności międzynarodowych programów kształcenia dla osób uczestniczących w edukacji na poziomie wyższym z Polski oraz dla cudzoziemców.

- Działanie 3.4 Zarządzanie w instytucjach szkolnictwa wyższego

Cel szczegółowy: Wsparcie zmian organizacyjnych i podniesienie kompetencji kadr w systemie szkolnictwa wyższego.

- Działanie 3.5 Kompleksowe programy szkół wyższych

Cele szczegółowe:

1. Podniesienie kompetencji osób uczestniczących w edukacji na poziomie wyższym, odpowiadających potrzebom gospodarki, rynku pracy i społeczeństwa.
2. Zwiększenie jakości i efektywności kształcenia na studiach doktoranckich.
3. Poprawa dostępności międzynarodowych programów kształcenia dla osób uczestniczących w edukacji na poziomie wyższym z Polski oraz dla cudzoziemców.
4. Wsparcie zmian organizacyjnych i podniesienie kompetencji kadr w systemie szkolnictwa wyższego.
5. Poprawa dostępności szkolnictwa wyższego

- Działanie 3.6 Wsparcie reorientacji zawodowej pracowników uczelni

Cel szczegółowy: Wsparcie adaptacji (reorientacji zawodowej) pracowników uczelni przechodzących procesy restrukturyzacyjne wynikające z konsolidacji uczelni.

W latach 2014 – 2020 wsparcie środkami strukturalnymi dla obszaru edukacji zapewnione było również w ramach Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa na lata 2014–2020. Celem POPC jest wzmocnienie cyfrowych fundamentów dla rozwoju kraju. Zgodnie z Umową Partnerstwa, jako fundamenty te przyjęto: szeroki dostęp do szybkiego internetu, efektywne i przyjazne użytkownikom e-usługi publiczne oraz stale rosnący poziom kompetencji cyfrowych społeczeństwa. Zakres wsparcia w ramach POPC wpisuje się w cel tematyczny (CT) 2 Zwiększenie dostępności, stopnia wykorzystania i jakości technologii informacyjno-komunikacyjnych, będącego jednym z 11 celów tematycznych polityki spójności wyznaczonych na poziomie całej UE.

Projekty wspierające obszar edukacji mogły być realizowane w ramach OP 1 - Powszechny dostęp do szybkiego internetu. Wsparciem objęte były projekty w zakresie powstania sieci szerokopasmowych na obszarach, na których bez wsparcia publicznego, nie wystąpiłyby samodzielne inwestycje przedsiębiorców telekomunikacyjnych. Szczególnym założeniem wsparcia jest maksymalizacja pokrycia kraju nowoczesnymi sieciami dostępowymi NGA, umożliwiającymi świadczenie usługi dostępu do internetu o parametrach co najmniej 30 Mb/s.

Wsparcie dla obszaru edukacji realizowane było także w ramach Osi II E-administracja i otwarty rząd. Celem wsparcia było poszerzenie zakresu spraw, które obywatele i przedsiębiorcy mogą załatwić drogą elektroniczną. Bezpośrednio będzie się to odbywać poprzez elektroniczną nowych usług publicznych oraz poprawę funkcjonalności i e-dojrzałości usług istniejących, a pośrednio – poprzez usprawnianie usług wewnątrzadministracyjnych (A2A), niezbędnych dla świadczenia usług publicznych. Ponadto wsparcie będzie ukierunkowane na poprawę pracy urzędów poprzez cyfryzację procesów i procedur, jak również na udostępnienie informacji sektora publicznego, takich jak dane pochodzące ze źródeł administracyjnych, zasoby kultury oraz zasoby nauki.

Ponadto realizowano projekty w ramach OP 3 Cyfrowe kompetencje społeczeństwa. Interwencja w osi III adresowana była do grup o zróżnicowanych poziomach kompetencji cyfrowych, ze szczególnym uwzględnieniem działań na rzecz włączenia cyfrowego. Wsparcie nakierowane zostało na rozwój kompetencji osób z grupy zagrożonej wykluczeniem cyfrowym oraz użytkowników chcących rozwijać posiadane kompetencje cyfrowe. Ponadto realizowano działania mające na celu wzmocnienie i wykorzystanie potencjału programistów, które zorientują ich umiejętności na istotne potrzeby o charakterze społecznym lub gospodarczym i jednocześnie wypromują korzyści, jakie TIK mogą przynieść dla ich posiadacza oraz ogółu społeczeństwa, czego również dotyczyć będą planowane w ramach osi kampanie edukacyjno-informacyjne.

Kolejnym programem krajowym umożliwiającym wsparcie obszaru edukacji był Program Operacyjny Inteligentny Rozwój 2014 – 2020. POIR jest krajowym programem operacyjnym finansującym badania, rozwój oraz innowacje. Podejmowane w ramach programu działania, skoncentrowane są głównie na wzmocnieniu powiązań między biznesem a nauką, a tym samym na zwiększeniu stopnia komercjalizacji wyników prac B+R i ich praktycznego wykorzystania w gospodarce, a także na wsparciu innowacyjności firm.

Wsparcie realizowane w obszarze edukacji mogło być w ramach OP IV Zwiększenie potencjału naukowo-badawczego. IV oś POIR służy podniesieniu jakości polskiej nauki. W jej ramach finansowano badania naukowe i prace rozwojowe prowadzone przez sektor nauki we współpracy z przedsiębiorcami. Dodatkowo, finansowaniem objęta została publiczna infrastruktura badawczo-rozwojowa, ograniczona do projektów znajdujących się na Polskiej

Mapie Infrastruktury Badawczej. W IV osi programu zaprojektowane zostały także instrumenty służące konsolidacji potencjału naukowego i zwiększania potencjału kadrowego sektora B+R.

Ponadto sektor nauki mógł pośrednio skorzystać ze wsparcia w ramach OP I Wsparcie prowadzenia prac B+R przez przedsiębiorstwa - W ramach osi finansowane były m.in. projekty badawczo-rozwojowe przedsiębiorstw oraz konsorcjów (przedsiębiorstw lub przedsiębiorstw i jednostek naukowych), w tym projekty obejmujące przygotowanie prototypów doświadczalnych oraz instalacji pilotażowych. W przypadku, gdy firma nie posiada wystarczającego potencjału kadrowego czy też infrastrukturalnego do samodzielnej realizacji takich prac, może część projektu zlecić podmiotom zewnętrznym (np. jednostkom naukowym).

Planowane wsparcie.

W ramach Projektu Umowy Partnerstwa dla realizacji polityki spójności 2021-2027 w Polsce przewidziano, iż wsparciu podlegać będzie obszar edukacji i kompetencji. Zakres interwencji obejmować powinien działania na rzecz:

- rozwoju potencjału szkół do wyposażania uczniów w kompetencje transferowalne, proinnowacyjne oraz wsparcie procesu edukacyjnego w zakresie adaptacji nowoczesnych technologii do praktyki szkolnej,
- kształtowania umiejętności cyfrowych społeczeństwa, zapewnienia edukacji włączającej na wszystkich etapach edukacji,
- doskonalenia pracy szkoły, w tym podnoszenie kompetencji nauczycieli oraz innych kadr systemu edukacji,
- wzmocnienia atrakcyjności, stabilności i prestiżu zawodu nauczyciela,
- wzmocnienia szkolnictwa zawodowego (w tym branżowego) w szczególności w zakresie wzmocnienia współpracy z pracodawcami i upowszechnienia kształcenia w miejscu pracy,
- rozwoju nowoczesnego szkolnictwa wyższego oraz kwalifikacji i kompetencji kadry akademickiej i naukowej,
- umiędzynarodowienia i rozwoju współpracy ponadnarodowej w szkolnictwie wyższym i nauce,
- upowszechniania i podnoszenia jakości edukacji przedszkolnej,
- rozwoju i upowszechnienia uczenia się przez całe życie, w tym szczególnie promowania elastycznych form podnoszenia i nabywania nowych kompetencji, potwierdzania kwalifikacji, ułatwienia zmian kariery i promowania mobilności zawodowej,
- rozwijania systemu badania i prognozowania zapotrzebowania na kompetencje w gospodarce,
- rozwoju i doskonalenia systemu doradztwa zawodowego,

- włączenia dostępności w programach kształcenia, szczególnie w zakresie projektowania uniwersalnego,
- zwiększenia wykorzystania potencjału instytucji kultury na potrzeby edukacji niezbędnej dla rozwoju przemysłów kultury i kreatywnych.²⁵⁶

Województwo zachodniopomorskie ponadto wskazało, iż w perspektywie 2021 – 2027 w obszarze edukacji podejmie realizację takich działań jak:

- realizacja programów podnoszących jakość edukacji i dostosowania do potrzeb rynku pracy, rozwijające kompetencje cyfrowe,
- wsparcie infrastruktury edukacyjnej, w tym w zakresie edukacji włączającej,
- wsparcie szkół zawodowych i doradztwo zawodowe,
- wsparcie infrastruktury szkolnictwa wyższego.

Szanse rozwojowe i wyzwania dla sektora

Wyzwaniem dla obszaru edukacji jest sytuacja, w której udział wydatków na oświatę w PKB jest w Polsce zbliżony do średniej UE, ale od 2015 r. obniża się. Według danych GUS wydatki na oświatę zarówno w Polsce jak i w regionie zachodniopomorskim od roku 2004 sukcesywnie maleją. Wyzwaniem w przyszłości będzie zatem zapewnienie odpowiedniej wysokości subwencji na cele edukacyjne, tak aby odpowiadała ona potrzebom systemu.

Kluczowym wyzwaniem dla edukacji włączającej w Polsce jest stworzenie warunków dla jej upowszechnienia. Konieczne jest podjęcie działań, dzięki którym, pomimo wzrostu liczby dzieci z orzeczeniami, ich edukacja będzie prowadzona w placówkach ogólnodostępnych, a nie specjalnych. Wyzwaniem dla skutecznej edukacji włączającej jest zatem wykorzystanie potencjału i doświadczeń szkół specjalnych w kształceniu kadry pedagogicznej. Obszarem wymagającym interwencji są także działania rehabilitacyjno-kompensacyjne na rzecz dzieci i uczniów z niepełnosprawnościami oraz ich rodzin w środowisku szkolnym i pozaszkolnym oraz modernizacja i wsparcie działalności poradni psychologiczno-pedagogicznych.

Wyzwaniem dla regionu pozostaje zmierzenie się ze spadkiem liczby osób w wieku przedprodukcyjnym. Konieczne będzie realizowanie działań, mających na celu zapewnienie możliwości zmiany kwalifikacji osób, które obecnie już zakończyły etap obowiązkowej edukacji, tak aby zapewnić dostęp do wykwalifikowanych pracowników. Zmiany wywołane pandemią COVID-19 w systemie edukacji, mogą przyczynić się do rozwoju nauki przez Internet. Zdobywanie nowych kompetencji lub podnoszenie kwalifikacji, może okazać się dla wielu osób najlepszym rozwiązaniem, eliminującym problem dostępności transportowej i związanego z tym czasu, jaki poświęcaliby na dotarcie do placówki szkoleniowej.

²⁵⁶ Projekt Umowy Partnerstwa.

Drzewo problemów

Skutki			
trudności w pogodzeniu opieki nad dzieckiem i powrotu na rynek pracy		słaby kapitał społeczny	Brak odpowiednio przygotowanych pracowników mających wpływ na rozwój społeczno – gospodarczy regionu
↑		↑	↑
Nieefektywny system edukacji i kształcenia ustawicznego			
↑		↑	↑
niewystarczający poziom powszechności edukacji przedszkolnej	niskie wyniki egzaminów uczniów	negatywne stereotypy dotyczące szkół branżowych, przekonanie o konieczności zdobycia wyższego wykształcenia,	niewystarczająca jakość kształcenia w szkołach branżowych i występujące tam problemy wychowawcze
niedostatki doradztwa zawodowego w szkołach podstawowych		niski poziom uczestnictwa w kształceniu ustawicznym i szkoleniu	niedofinansowanie szkół w potrzebną infrastrukturę, w tym wyposażenie w nowoczesne technologie
Przyczyny			

11. Dostępność transportowa w regionie

Charakterystyka obszaru

W kontekście infrastruktury transportowej, atutem województwa zachodniopomorskiego jest niewątpliwie jego tranzytowy charakter, który wynika z nadgranicznego położenia. W regionie krzyżują się połączenia międzynarodowe w układzie północ-południe (ze Skandynawii do Europy Południowej) i wschód-zachód (z Europy Zachodniej do państw nadbałtyckich i dalej do Azji).

Kluczowe w tym zakresie są drogi (w tym także kolejowe oraz wodne) i inne elementy infrastruktury transportowej w międzynarodowych sieciach transportowych (porty morskie, lotnicze). Do najważniejszych, podstawowych umów, inicjatyw i projektów międzynarodowych, które obejmują województwo zachodniopomorskie należą następujące²⁵⁷:

- **AGR** - jedno z najstarszych porozumień międzynarodowych; umowa europejska o głównych drogach ruchu międzynarodowego (AGR) z 1975 r., ratyfikowana przez Polskę w 1985 r., wskazująca sieć międzynarodowych dróg kołowych „E”. Na terenie województwa zachodniopomorskiego znajdują się dwie drogi ujęte w tej umowie należące do kategorii dróg głównych „A”:
 - Do sieci podstawowej w układzie północ-południe należy droga E-65 ze szwedzkiego Ystad przez Świnoujście, Szczecin, Gorzów Wielkopolski, Zieloną Górę, Jelenią Górę do Czech i dalej przez Słowację, zachodnie Węgry, Bałkany, do greckiej wyspy Kreta. Na terenie województwa trasa pokrywa się z drogą S-3/DK3.
 - W układzie zachód-wschód do dróg pośrednich należy droga E-28 z Berlina przez Szczecin, Goleniów, Koszalin, Gdańsk, Wilno, Mińsk. Na terenie województwa pokrywa się z drogą A 6/S-6/DK-6 (między Szczecinem a Goleniowem wspólny przebieg z E-65).
- **AGC /AGTC** - umowa europejska o głównych międzynarodowych liniach kolejowych (AGC) z 1985 r. weszła w życie w stosunku do Polski 27 kwietnia 1989 r. W jej ramach wyznaczona została sieć linii kolejowych o znaczeniu międzynarodowym. Umową tą, na terenie Pomorza Zachodniego, objęta jest obecnie linia E 59 Świnoujście-Szczecin-Poznań-Wrocław-Chałupki. Umowa AGTC o ważnych międzynarodowych liniach transportu kombinowanego i obiektach towarzyszących z 1991 r. zatwierdzona została przez Polskę w 2002 roku. Obejmuje ona sieć linii kolejowych i obiektów towarzyszących (terminali, przejść granicznych) przeznaczonych do transportu kombinowanego – czyli transportu ładunków w jednej jednostce transportowej

²⁵⁷ Wskazywane za: Regionalne Biuro Gospodarki Przestrzennej Województwa Zachodniopomorskiego w Szczecinie, Plan zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego. Tom I, Uwarunkowania kształtowania polityki przestrzennej województwa, Szczecin, czerwiec 2020 r., s. 182-184

(głównie kontenery) z wykorzystaniem więcej niż jednego rodzaju transportu. Przez województwo przebiega linia C-E 59 Malmö-Ystad-Świnoujście-Szczecin-Zielona Góra-Wrocław-Chałupki-Ostrawa.

- **AGN** - porozumienie europejskie w sprawie głównych śródlądowych dróg wodnych o znaczeniu międzynarodowym z 1996 r. (6 marca 2017 r. Prezydent Polski ratyfikował porozumienie o rozwoju dróg śródlądowych). Obejmuje ona magistralną drogę wodną E30 (Świnoujście-Szczecin, rzeka Odra przez Wrocław do Koźła). Do innych głównych dróg wodnych zalicza się drogę E 31 (Szczecin - Odra Zachodnia - Kanał Hohensaaten-Friedrichsthal) oraz odgałęzienie E 30-01 Kanał Gliwicki.
- **TEN-T** - Istotna część infrastruktury transportowej regionu została ujęta w programie rozwoju transeuropejskich sieci transportowych (TEN-T). Zaktualizowane kierunki rozwoju transeuropejskich sieci transportowych mają strategiczne znaczenie dla województwa zachodniopomorskiego, które w wyniku realizacji tych zamierzeń stanie się ważnym węzłem logistycznym w Europie. Transeuropejską sieć transportową TEN-T na terenie województwa zachodniopomorskiego tworzą:
 - w ramach sieci bazowej:
 - droga krajowa nr 3 / S-3,
 - droga krajowa nr 6 / S-6/ A6 (na odcinku Kołbaskowo-Goleniów),
 - linie kolejowe: Szczecin-Berlin, nr 351 (Szczecin-Poznań) oraz nr 401 (Szczecin Dąbie--Świnoujście) – w ruchu towarowym,
 - porty w Świnoujściu i Szczecinie,
 - fragment Odrzańskiej Drogi Wodnej od Szczecina do kanału Odra-Hawela,
 - Port Lotniczy Szczecin-Goleniów im. NSZZ „Solidarność”;
 - w ramach sieci kompleksowej:
 - drogi krajowe: nr 6 (na odcinku Goleniów-Gdańsk), nr 10 i nr 11,
 - linie kolejowe: nr 401 (Szczecin Dąbie-Świnoujście) – w ruchu pasażerskim, nr 202 (Stargard-Gdańsk), nr 273 (Szczecin-Wrocław/magistrala nadodrzańska),
 - port morski w Policach.

W bezpośrednim sąsiedztwie granicy województwa i zarazem państwa, w odległości 11 km od centrum Świnoujścia funkcjonuje port lotniczy Heringsdorf – jako element kompleksowej sieci TEN-T.

Rozporządzenie wymienia również miejskie węzły sieci bazowej TEN-T:

- Szczecin – miejski węzeł bazowy – port lotniczy, port morski, port śródlądowy, terminal kolejowo-drogowy;
- Świnoujście – miejski węzeł bazowy – port morski, port śródlądowy, terminal kolejowo-drogowy.

W ramach sieci kompleksowej:

- Police - port morski, port śródlądowy.

Na poziomie europejskim najważniejsze dokumenty określające cele, kierunki w ramach realizacji wspólnej polityki transportowej oprócz strategii Europa 2020 to Rozporządzenie PEiR Nr 1315/2013 z dnia 11 grudnia 2013 r. ustanawiające wytyczne dla Transeuropejskiej Sieci Transportowej (TEN-T) oraz Rozporządzenie PEiR Nr 1316/2013 z dnia 11 grudnia 2013 r., ustanawiające nowy instrument finansowy UE na lata 2014-2020 – „Łącząc Europę” (Connecting Europe Facility – CEF) – służący wspieraniu najistotniejszych i priorytetowych z punktu widzenia Unii Europejskiej inwestycji transportowych (łączyących kraje członkowskie).

- **CETC** - Środkowoeuropejski Korytarz Transportowy łączący Skandynawię z południem Europy przy wykorzystaniu dróg kołowych, kolejowych i wodnych, przebiegających przez zachodnią i południową część województwa. Oś korytarza stanowi międzynarodowa droga E65, która swój początek ma w Malmö (Szwecja), a koniec w miejscowości Chania na Krecie (Grecja). Korytarz CETC łączy w układzie północ-południe trzy ważne osie transportowe z zachodu na wschód: Via Hanseatica, Via Baltica, III Paneuropejski Korytarz Transportowy. Inicjatywę przekształcono w europejskie ugrupowanie współpracy terytorialnej (EUWT) - porozumienie w tej sprawie zostało podpisane 12 grudnia 2013 r. w Szczecinie. Ranga promowanych w ramach inicjatywy połączeń transportowych została uwzględniona również w ostatniej re-wizji sieci TEN-T. Korytarz transeuropejski Bałtyk-Adriatyk został poszerzony o tzw. Korytarz Szczeciński, włączając do Korytarza oś Szczecin/Świnoujście-Poznań-Wrocław-Ostawa.

Pomorzanie Zachodnie położone jest również w rejonie skrzyżowania kilku istotnych i strategicznie ważnych dla europejskiego transportu korytarzy powietrznych, przebiegających w układzie północny zachód-południowy wschód (B45) i południowy zachód-północny wschód (W71/B56).

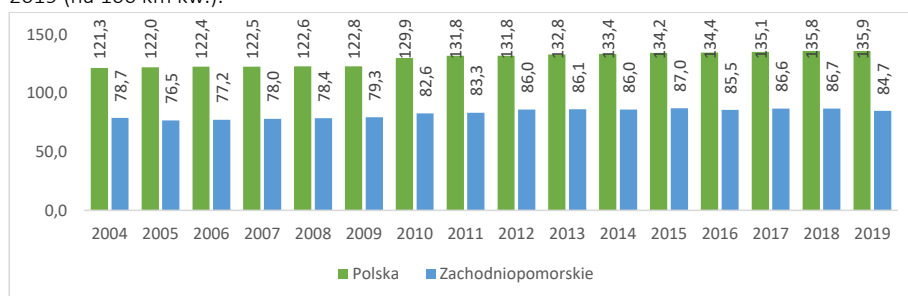
Polska włączając się w 2004 roku do Unii Europejskiej, rozpoczęła między innymi proces obejmowania ruchu powietrznego wspólną polityką unijną. Rozpoczął się proces liberalizacji i demonopolizacji sektora transportu lotniczego, objęto polski rynek lotniczy polityką „Open Sky”. Polska przystąpiła również do Jednolitej Europejskiej Przestrzeni Powietrznej oraz EUROCONTROL, których celem jest integracja europejskiej przestrzeni powietrznej z uwzględnieniem wspólnej polityki transportowej, oraz poprzez ustanowienie wspólnych procedur, sprawnego i bezpiecznego projektowania, planowania i zarządzania ruchem lotniczym. Tym samym włączono polskie regionalne międzynarodowe porty lotnicze w system Transeuropejskich Sieci Transportowych (TEN-T). Transeuropejska sieć lotnicza obejmuje porty lotnicze zlokalizowane w obrębie terytorium Wspólnoty, które są otwarte dla lotów handlowych i spełniają określone kryteria punktów połączeń, w tym Port lotniczy Szczecin –

Goleniów²⁵⁸. Jak wskazują opracowania branżowe, z uwagi na rosnące zatłoczenie największych europejskich portów lotniczych, UE coraz większy nacisk kładzie na wykorzystanie regionalnych portów lotniczych jako czynnika integracji regionów peryferyjnych, przez pozytywny ich wpływ na wzrost poziomu społeczno-gospodarczego oraz spójności ekonomicznej, społecznej i terytorialnej tych obszarów.

Położenie lotniska Szczecin – Goleniów i jego dogodne połączenie z lotniskami na terenie Niemiec (poprzez autostradę A6) sprzyja rozwojowi funkcji lotniska zapasowego lub wspomagającego obsługę realizowanych transportów. Port lotniczy mógłby również pełnić rolę uzupełniającą dla lotnisk Niemiec. Port lotniczy znajduje się w orbicie oddziaływania: regionu Kopenhagi i systemu lotnisk Berlina – dużych portów lotniczych o zasięgu światowym i europejskim. Lotnisko w Goleniowie mogłoby stanowić tranzyt dla turystów, którzy planują odwiedzić województwo, ale także udać się w inne części Polski.

W województwie zachodniopomorskim wskaźnik dróg w przeliczeniu na 100 km kw. Jest niższy niż średnia dla Polski.

Wykres 51. Drogi publiczne w Polsce i w województwie zachodniopomorskim w latach 2004 – 2019 (na 100 km kw.).

Źródło: GUS BDL.

W przypadku województwa zachodniopomorskiego z uwagi na dużą powierzchnię, w tym zajmowane akweny wodne i leśne oraz niską gęstość zaludnienia, zwłaszcza ludności wiejskiej, poprawniejsza jest analiza wskaźnika gęstości demograficznej dróg.

Wskaźnik dróg publicznych odniesiony do 10 tys. ludności pokazuje, że województwo zachodniopomorskie wypada pod tym względem lepiej niż średnia dla kraju.

²⁵⁸ Strategia rozwoju sektora transportu Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2020, Szczecin 2010.

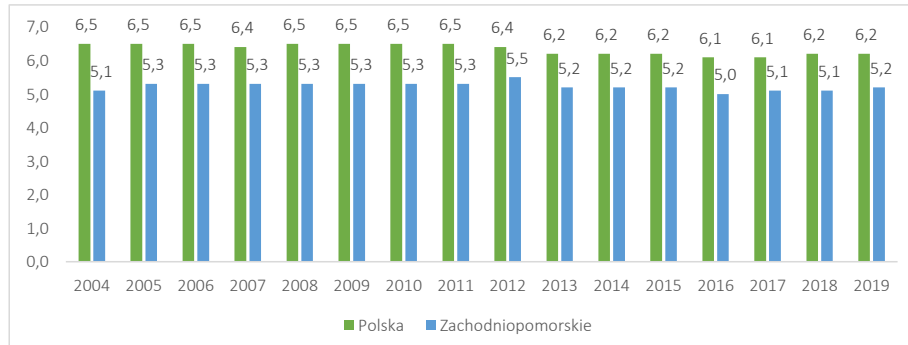
Wykres 52. Drogi publiczne w Polsce i w województwie zachodniopomorskim w latach 2004 – 2019 (na 10 tys. ludności).

Źródło: GUS BDL.

W latach 2004-2019 niewielkim zmianom uległ wskaźnik linii kolejowych ogółem na 100 km², w 2004 wynosił on w regionie 5,1 w Polsce w tym samym czasie wynosił on 6,5. W roku 2019 osiągnął wartość 5,2 a więc w niewielkim stopniu wzrósł (wzrost wskaźnika trwał do roku 2012, od tego momentu następował spadek).

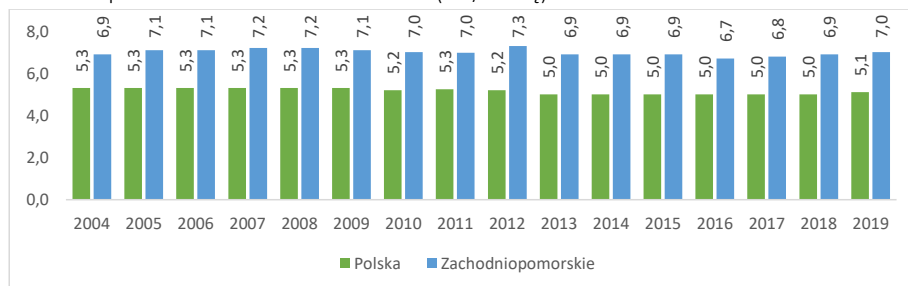
Wykres 53. Linie kolejowe ogółem na 100 km² w Polsce oraz w województwie zachodniopomorskim w latach 2004 – 2019.

Źródło: GUS BDL.

Korzystnie na tle średniej krajowej wygląda sieć linii kolejowych w regionie. W zachodniopomorskim wskaźnik linii kolejowych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców jest wyższy niż średnio w Polsce.

Wykres 54. Linie kolejowe ogółem na 10 tys. ludności w Polsce oraz w województwie zachodniopomorskim w latach 2004 – 2019 (km/osobę).

Źródło: GUS BDL.

W województwie zachodniopomorskim w ostatnich latach infrastruktura transportowa uległa poprawie. W ostatnim czasie zmodernizowana została stacja Szczecin Główny, oddano do ruchu obwodnicę Węgorzyna (w ciągu DK 20). Trwa budowa obwodnic Gryfina, Kołbaskowa, Stargardu i Szczecinka. Trwa budowa tunelu w Świnoujściu, rozbudowa Gazoportu wraz z nowymi nabrzeżami, rozbudowa terminala promowego w Świnoujściu, rozbudowa Portu w Policach w ramach budowy instalacji do produkcji polipropylenu (tzw. Police 2), pogłębienie toru wodnego Świnoujście-Szczecin do głębokości 12,5 metra, budowa i pogłębienie nabrzeży w Porcie w Szczecinie jako projekt komplementarny do pogłębienia toru wodnego do 12,5 m, Trwa również budowa drogi S3 Troszyn – Świnoujście, modernizacja wspólnego przebiegu A6/S3 – Węzeł Szczecin Kijewo oraz odcinek Węzeł Szczecin Kijewo – Węzeł Rzęsnica, a także budowa szeregu dróg wojewódzkich oraz gminnych.

Ponadto realizowane są działania w ramach linii kolejowej: modernizacja linii kolejowej nr 351 na odcinku Poznań Główny – Szczecin Dąbie, realizacja projektu SKM – Szczecińskiej Kolei Metropolitalnej, rozbudowa połączeń kolejowych w Portach w Szczecinie i Świnoujściu, budowa torów kolejowych do Portu w Policach. Trwa zakup składów kolejowych przez Samorząd Województwa (najnowszy realizowany właśnie kontrakt to zakup 5 składów hybrydowych).

Najważniejsze problemy występujące w obszarze tematycznym

Jeśli chodzi o województwo zachodniopomorskie, to jest to najbardziej oddalony region od stolicy kraju, a wewnątrz województwa (środkowa i wschodnia część) znajdują się obszary o najgorszej dostępności do dużych miast w Polsce, w tym do miasta wojewódzkiego, czyli Szczecina (miasto położone na skraju województwa). Należy jednak jednocześnie zauważyć, że położenie przygraniczne, dostępność do europejskiego systemu autostrad i linii kolejowych, sprawia, że dostępność w wymiarze europejskim jest jedną z najlepszych w kraju. Ponadto, najkrótsze polskie połączenie promowe przez Bałtyk warunkuje również najlepszą

dostępność do Skandynawii. Dodatkowo należy dodać, że port w Szczecinie jako jedyny w Polsce jest włączony w europejską sieć śródlądowych dróg wodnych TEN-T²⁵⁹. Niemniej jednak, specyfika województwa zachodniopomorskiego sprawia, że efektywny rozwój infrastruktury i organizacji transportu pozostaje wyzwaniem, zwłaszcza w kontekście takich cech regionu, jak jego położenie geograficzne i przestrzenny układ sieci osadniczej. Bardzo ważnym czynnikiem w tym kontekście jest także duży sezonowy ruch turystyczny, jaki charakteryzuje Pomorze Zachodnie. Problem w tym zakresie stanowi również dostęp do całego pasa nadmorskiego, brzegów morskich wód wewnętrznych oraz małych portów i przystani. Natężenie ruchu w sezonie letnim na drogach prowadzących nad morze ujawnia rzeczywiste braki w przepustowości dróg²⁶⁰.

Pomimo wieloletnich działań inwestycyjnych polski system transportowy nadal ma deficyty w obszarze infrastruktury. Luki występują m.in. w zakresie całej sieci kolejowej oraz drogowej, w tym wchodzącej w skład Transeuropejskiej Sieci Transportowej (TEN-T), jak również na poziomie lokalnym, przede wszystkim na obszarach zmarginalizowanych/peryferyjnych oraz terenach, na których występuje niekontrolowana suburbanizacja. W przypadku łączenia obszarów podmiejskich z miastami stanowiącymi lokalne/regionalne centra wzrostu z perspektywy celów wskazywanych w „Sprawozdaniu krajowym – Polska 2020”, szczególnie istotne będzie wzmacnianie lub przywracanie efektywnego systemu transportu kolejowego. W przypadku regionu zachodniopomorskiego szczególnego znaczenia nabiera realizowana inwestycja SKM – Szczecińskiej Kolei Metropolitalnej, której celem będzie zwiększenie dostępności transportowej dla mieszkańców gmin ościennych Szczecina jak i samego Szczecina. Projekt pozwoli na utworzenie nowoczesnego systemu transportowego opartego na kolei aglomeracyjnej, uzupełnionego o linie autobusowe, które przejmą funkcję dowozowo-odwozową do i z powstałych węzłów przesiadkowych i o linie tramwajowe. Utworzenie węzłów przesiadkowych, łączących różne gałęzie transportu z odpowiednią infrastrukturą towarzyszącą, zwiększy rolę transportu publicznego w relacji do transportu indywidualnego. Projekt zlokalizowany jest w woj. zachodniopomorskim na terenie gmin: Miasto Szczecin, Miasto Stargard, Goleniów, Gryfino, Kobylanka, Police i Gmina Stargard, dotyczy utworzenia sieci SKM na istniejących liniach kolejowych:

- nr 351 na odc. Stargard – Szczecin Główny,
- nr 273 na odc. Gryfino – Szczecin Główny,
- nr 401 Szczecin – Goleniów z odgałęzieniem na LK 402 i 434 do PL Szczecin Goleniów,
- nr 406 z jej mod. na odcinku Szczecin – Police z budową drugiego toru na odc. Szczecin Główny-Szczecin Turzyn.

²⁵⁹ Ibidem

²⁶⁰ Regionalne Biuro Gospodarki Przestrzennej Województwa Zachodniopomorskiego w Szczecinie, Plan zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego. Tom I, Uwarunkowania kształtowania polityki przestrzennej województwa, Szczecin, czerwiec 2020 r., 186

Planowana jest przebudowa lub modernizacja linii kolejowych o dł. 23,75 km, budowa zintegrowanych węzłów i przystanków z parkingami P&R i B&R (windy, podjazdy dla osób niepełnosprawnych) i urządzeniami dot. integracji transportu (biletomaty/kasowniki). Projekt poprawi separację ruchu aglomeracyjnego od towarowego poprzez zastosowanie nowoczesnych urządzeń SRK na modernizowanej linii kolejowej 406 oraz dobudowie drugiego toru od stacji Szczecin Główny do stacji Szczecin Turzyn, a także separację od ruchu dalekobieżnego poprzez budowę głównej stacji SKM na stacji Szczecin Niebuszewo i utrzymaniem głównej stacji dla ruchu dalekobieżnego.

Jak wykazują analizy dokonane na potrzeby dokumentu RPO WZ 2014 – 2020 drogi wojewódzkie w niewystarczający sposób uzupełniają sieć dróg krajowych, przede wszystkim pod względem przepustowości. Dla regionu ważne są powiązania transportowe ośrodków miejskich oraz stworzenie układu transportowego odpowiadającego potrzebom społeczno-gospodarczym, w tym zapewniającego sprawne połączenia wykluczonym transportowo obszarom centralnym i wschodnim województwa. Wiele zachodniopomorskich dróg wojewódzkich, ale też powiatowych i gminnych, skupia ruch tranzytowy i łączy go z ruchem lokalnym.

Dotychczasowa i planowana interwencja publiczna w obszarze

W ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa zachodniopomorskiego przewidziano realizację Osi V. Zrównoważony transport. W ramach osi realizowane było wsparcie dla 3 Priorytetów Inwestycyjnych. PRIORYTET INWESTYCYJNY 7b: Zwiększanie mobilności regionalnej poprzez łączenie węzłów drugorzędnych i trzeciorzędnych z infrastrukturą TEN-T, w tym z węzłami multimodalnymi. Celem szczegółowym PI była: zwiększona dostępność drogowa do regionalnych ośrodków wzrostu i obszarów wykluczonych. Typy projektów jakie były możliwe do realizacji obejmowały:

- Budowę i przebudowę dróg regionalnych (wojewódzkich);
- Budowę i przebudowę lokalnych dróg (gminnych i powiatowych).

PRIORYTET INWESTYCYJNY 7d: Rozwój i rehabilitacja kompleksowych, wysokiej jakości i interoperacyjnych systemów transportu kolejowego oraz propagowanie działań służących zmniejszaniu hałasu. Celem szczegółowym było: zwiększenie dostępności kolejowej do stolicy województwa. Realizowane typy projektów dotyczyły:

- Budowy, przebudowy i rehabilitacji regionalnych linii kolejowych oraz infrastruktury dworcowej;
- Zakupu i modernizacji taboru kolejowego na potrzeby przewozów regionalnych;
- Przygotowania przedprojektowej i projektowej dokumentacji kolejowej infrastruktury technicznej.

PRIORYTET INWESTYCYJNY 7c: Rozwój i usprawnianie przyjaznych środowisku (w tym o obniżonej emisji hałasu) i niskoemisyjnych systemów transportu, w tym śródlądowych dróg wodnych i transportu morskiego, portów, połączeń multimodalnych oraz infrastruktury portów lotniczych, w celu promowania zrównoważonej mobilności regionalnej i lokalnej. Celem szczegółowym była Poprawiona dostępność transportem wodnym. Typy projektów dotyczyły: Budowy, rozbudowy lub modernizacji ogólnodostępnej infrastruktury szlaków żeglownych, utrzymanie dróg wodnych prowadzących do portów, monitoring dróg wodnych, w tym związany z systemami zarządzania ruchem.

Planowana interwencja.

W projekcie Umowy Partnerstwa w obszarze transportu określono, iż Zalecenie Rady UE z 2019 r. wskazuje na konieczność ukierunkowania inwestycyjnej polityki gospodarczej na transport, w szczególności jego zrównoważony charakter. W „Sprawozdaniu krajowym – Polska 2020” podkreśla się również kwestie takie, jak: przeniesienie ruchu towarowego z transportu drogowego na szynowy; zwiększenie konkurencyjności transportu kolejowego w stosunku do transportu drogowego w ruchu pasażerskim; przywrócenie usług transportu publicznego na obszarach wiejskich; przeniesienie ruchu pasażerskiego na obszarach miejskich ze zmotoryzowanego transportu indywidualnego na publiczny i na mobilność zgodną z zasadami zrównoważonego rozwoju.

Zakres wsparcia dla obszaru: Rozwój lądowej infrastruktury transportowej (punktowej i liniowej) w ramach sieci bazowej i kompleksowej TEN-T oraz poza nią (transport drogowy, szynowy/kolejowy, wodny śródlądowy, morski, lotniczy)

- likwidacja wąskich gardeł technicznych na całej sieci TEN-T i poza siecią, w tym szczególnie dotyczących dostępu do elementów liniowych i punktowych sieci TEN-T oraz budowa brakujących odcinków kolejowej sieci transportowej;
- zwiększenie kolejowej i drogowej dostępności transportowej poprzez budowę i przebudowę połączeń na sieci i poza siecią TEN-T, w tym połączeń włączających do sieci oraz połączeń kolejowych z portami lotniczymi;
- rozwój wodnej (śródlądowej oraz morskiej) infrastruktury transportowej w sieci TEN-T i poza siecią, w tym portów;
- „domknięcie” wielomodalnej sieci transportowej poprzez rozwój punktów przenoszenia potoku ładunków między gałęziami transportu, w tym lokalnych terminali przeładunkowych, a także rozwój nowych usług i dostosowanie środków transportu, w tym specjalistycznego taboru do przewozów intermodalnych i multimodalnych;
- dalszy rozwój infrastruktury służącej bezpieczeństwu i ochronie, w tym w transporcie lotniczym (inwestycje w obszarze bezpieczeństwa i ochrony ruchu lotniczego) a także inwestycje przyczyniające się do ochrony środowiska i do zwiększenia przepustowości przestrzeni powietrznej;

- działania na rzecz poprawy bezpieczeństwa w całym sektorze transportu, w tym działania infrastrukturalne, edukacyjno-promocyjne oraz wdrażanie rozwiązań egzekwujących przestrzeganie dopuszczalnej prędkości oraz z zakresu infrastruktury niechronionych użytkowników drogi.

Zakres wsparcia dla obszaru: Poprawa dostępności transportowej regionów i subregionów

- działania w zakresie infrastruktury liniowej i punktowej dla usług transportowych – wewnątrz wojewódzkich (z preferencją dla transportu kolejowego), wewnątrz powiatowych i wewnątrzgminnych (obejmujących m.in. obszary wiejskie i mniejsze miasta) z uwzględnieniem infrastruktury ładowania/tankowania paliw alternatywnych oraz obsługi pasażerów; poprawę dostępności miast i ich odciążenie od ruchu samochodowego, w szczególności tranzytowego;
- rozwój pasażerskiego transportu zbiorowego, w tym kolei aglomeracyjnej, i jego infrastruktury oraz unowocześnienie: zakup i modernizacja istniejącego taboru wraz z niezbędną infrastrukturą jego obsługi oraz dostosowanie obiektów i pojazdów do potrzeb osób o ograniczonej mobilności i z niepełnosprawnościami, w celu powiązania obszarów peryferyjnych z lokalnymi/regionalnymi centrami wzrostu (z preferencją dla transportu kolejowego);
- integrację różnych form transportu ze szczególnym uwzględnieniem budowy i rozbudowy węzłów przesiadkowych, w tym wiążących komunikację lokalną z siecią pasażerskiego transportu szynowego, a także tworzenia i rozbudowy parkingów, systemów tras rowerowych oraz ciągów pieszo-rowerowych oraz uzupełnianie braków w infrastrukturze dla niezmotoryzowanych np. poprzez tworzenie tras rowerowych wzdłuż dróg, w tym również w śladzie zlikwidowanych linii kolejowych oraz promocja ruchu pieszego i rowerowego zarówno w celach przejazdów i dojazdów codziennych, jak i turystycznych, wsparcie rozwoju nowych rodzajów transportu zbiorowego (np. transport na żądanie) oraz indywidualnego (np. urządzenia transportu osobistego);
- wsparcie inwestycji w zakresie budowy i modernizacji dworców, szczególnie pod kątem ich dostosowania do zasad dostępności dla osób o ograniczonej mobilności i z niepełnosprawnościami, zapewnienia podróżnym odpowiednich środków bezpieczeństwa i komfortu oraz zapewnienia dostępu do infrastruktury towarzyszącej (np. parkingi dla samochodów i rowerów).

Szanse rozwojowe i wyzwania dla sektora

W raporcie Instytutu Badań nad gospodarką Rynkową atrakcyjność inwestycyjną województwa zachodniopomorskiego na tle wszystkich regionów Polski została oceniona jako

wysoka (ocena 4 na 5-stopniowej skali, 6. pozycja w kraju)²⁶¹. Jednocześnie jako wysoką oceniono atrakcyjność inwestycyjną przemysłową oraz zaawansowaną technologicznie. Jako niską natomiast oceniono atrakcyjność inwestycyjną usługową. W tym kontekście należy szczególnie podkreślić, że zachodniopomorskie zostało sklasyfikowane na 3. miejscu wśród polskich województw pod względem wskaźnika dostępności transportowej, o której więcej informacji znajduje się we wcześniejszych akapitach. Warto dodać, że wysokie pozycje w tym ujęciu zajmują województwa zlokalizowane najbliżej zachodniej granicy.

Wiele analiz oraz dokumentów polityki spójności wskazuje, iż aktualne tendencje w zakresie mobilności ludności wymuszają rozwój wszystkich form transportu. Dążenie do uzyskania spójności terytorialnej ma wymiar społeczny, turystyczny a także sprzyja atrakcyjności inwestycyjnej.

Wiele dużych miast boryka się aktualnie z problemem natężenia ruchu, spowodowanym nie tylko przez transport indywidualny, ale także poprzez realizowanie usług transportowych. Położenie regionu sprzyja intensyfikacji ruchu, ale należy dążyć do realizacji docelowej sieci dróg ekspresowych z uwzględnieniem perspektywicznej rezerwy przepustowości ich odcinków miejskich. Ruch tranzytowy powinien w jak największym stopniu wykorzystywać obwodnice drogowe, zarówno w odniesieniu do małych miejscowości jak i dużych miast regionu.

W tym kontekście istotnym przedsięwzięciem dla regionu zachodniopomorskiego jest Zachodnie Drogowe Obejście Szczecina. Planowana obwodnica po lewobrzeżnej stronie Szczecina z przeprawą przez Odrę w Policach, która jest projektowana w ciągu drogi ekspresowej S6. Obwodnica ma mieć długość około 51,6 kilometrów i ma powstać dzięki współpracy miasta Szczecin z sąsiednimi gminami. Głównym zadaniem obwodnicy ma być odciążenie ruchu w lewobrzeżnej części Szczecina oraz przyspieszenie i ułatwienie dojazdu do Polic. Obwodnica ma również poprawić komunikację lokalną pomiędzy Szczecinem, Policami, Goleniowem, portem lotniczym Szczecin-Goleniów oraz miejscowościami graniczącymi z Niemcami. Dzięki powstaniu zachodniej obwodnicy Szczecina ma być ułatwiony dojazd do przejść granicznych: w Rosówku – droga krajowa nr 13, kierunek Schwedt/Oder, w Kołbaskowie – A6, kierunek Berlin, w Lubieszynie – droga krajowa numer 10, kierunek Pasewalk oraz w Dobieszczynie – droga wojewódzka 115, kierunek Eggesin. Co więcej, dzięki nowej obwodnicy skomunikowane zostaną tereny inwestycyjne w gminach Goleniów oraz Police.

Infrastruktura drogowa, w tym międzynarodowa, jest systematycznie remontowana i rozbudowywana za co odpowiedzialni są zarządcy drogowi. Działania te są mocno zależne od dostępności środków finansowych na inwestycje oraz przepisów prawnych, które często nie

²⁶¹ A. Borowicz, M. Kostyra, M. Dzierżanowski, S. Szultka, M. Wandałowski, Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2016, IBnGR, Gdańsk, 2016 r.

sprzyjają efektywności ich realizacji. Kluczowe jest dążenie do zapewnienia kompletnej i spójnej sieci drogowej TEN-T o określonym standardzie technicznym.

Obok powiązań międzynarodowych i krajowych istotna jest dostępność transportowa o charakterze wewnątrzregionalnym. Z jednej strony ważne jest zapewnienie dostępu do sieci dróg wyższego rzędu oraz pomiędzy miastami i miejscowościami. Na szczególną uwagę zasługują obszary o najniższej dostępności czasowej do głównych ośrodków miejskich w układzie wojewódzkim, subregionalnym i powiatowym.

Jeśli chodzi o transport kolejowy w Polsce²⁶², dane gromadzone przez Urząd Transportu Kolejowego pokazują wzrost przewozów towarów koleją w ostatnich latach, a przede wszystkim bardzo duży wzrost przewozów pasażerskich w latach 2015-2019 (wzrost z 280,3 mln do 335,9 mln pasażerów rocznie). Trend wzrostowy został zaburzony dopiero w 2020 r. przez ograniczenia w przemieszczaniu się spowodowane pandemią COVID-19. Trudności związane z pandemią nie powinny prowadzić do zmiany priorytetów inwestycyjnych. Jednocześnie powinny wymuszać dalszą weryfikację efektywności prowadzenia procesu inwestycyjnego i organizacji podmiotów zarządzających infrastrukturą, zwłaszcza na kolei. Pomimo trwającego procesu modernizacji i remontów linii kolejowych na obszarze województwa zachodniopomorskiego, w wyniku długoletnich zaniedbań, stan linii kolejowych i obiektów infrastruktury kolejowej jest niezadowolający i wymaga poprawy – zwłaszcza w miejscach o ograniczeniach prędkości przejazdu oraz ograniczonej przepustowości. Przekłada się to na spadek konkurencyjności przewozów kolejowych względem komunikacji samochodowej. W ciągu ostatnich kilku lat udało się zmodernizować i zrewitalizować kilka odcinków, mających duże znaczenie dla regionu (m.in. linia nr 403 Stargard-Ulikowo-Piła, nr 402 Goleniów-Kołobrzeg-Koszalin z budową łącznicy do Portu lotniczego Szczecin Goleniów). W układzie magistralnym najniższy standard i najgorsze parametry ruchu posiada linia C-E59 od Szczecina w kierunku Wrocławia. Dla połączeń z Europą Zachodnią istotną będzie modernizacja linii 408 Szczecin Gumieńce-granica państwa (kierunek Tantow) oraz odcinek (od granicy do Passow po stronie niemieckiej)²⁶³. Ważnym odcinkiem kolejowym jest linia 210 Runowo Pomorskie-Szczecinek. Ta dwutorowa niezelektryfikowana linia zapewnia dostępność do ważnych miast w centralnej i wschodniej części województwa (Szczecinek, Czaplinek, Złocieniec, Drawsko Pomorskie). Wobec braku perspektyw poprawy dróg kołowych oraz faktu omijania centrum województwa przez istniejące i planowane drogi ekspresowe, centrum województwa staje się obszarem o najgorszej dostępności czasowej do większych miast województwa i kraju. W związku z powyższym, to kolej powinna przejąć ważniejszą rolę w poprawie dostępności tego terenu, co wymaga modernizacji linii 210, w celu skrócenia czasu przejazdu pociągów²⁶⁴.

²⁶² Projekt Umowy Partnerstwa.

²⁶³ Plan zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego, czerwiec 2020 r.

²⁶⁴ Ibidem.

Wiele opracowań, wskazuje na problem, który dotyka również regionu Pomorza Zachodniego, czyli przeciwdziałanie negatywnym skutkom zjawiska suburbanizacji, występującego głównie w otoczeniu miast, o czym świadczą wyniki badań z zakresu demografii i oddziaływań ośrodków miejskich. Budowa nowych lub rozbudowa istniejących dróg nie jest receptą na niekontrolowany rozwój zabudowy. Zmniejszaniu skutków suburbanizacji powinno towarzyszyć udoskonalanie systemu planowania przestrzennego oraz rozwój i promocja komunikacji zbiorowej.

W projekcie Umowy Partnerstwa, mowa jest również o kontekście przewozów towarowych i intermodalnych. Należy zauważyć, że rozbudowa dostępu kolejowego do portów morskich w Gdańsku, Gdyni, Szczecinie i Świnoujściu ma zasadnicze znaczenie dla zwiększenia ilości towarów transportowanych z i do portów morskich drogą kolejową, gdyż obecna infrastruktura w portach bałtyckich nie jest już w stanie sprostać rosnącym potokom ładunków. Istniejące połączenia drogowe z portami w Gdyni i Szczecinie wymagają dalszych inwestycji w celu poprawy parametrów technicznych. Ze względu na brak zintegrowanego planowania transportu intermodalnego i transportu morskiego wydajność inwestycji w tych sektorach nie jest w pełni wykorzystana. Zdolność przeładunkowa i liczba terminali intermodalnych do przeładunku towarów jest ograniczona, a cyfryzacja usług intermodalnych nie postępuje w zadowalającym tempie. Rozwój transportu intermodalnego wymaga natomiast nie tylko modernizacji i rozbudowy istniejących terminali transportu intermodalnego (wraz z wyposażeniem) oraz budowy nowych terminali (wraz z wyposażeniem) i zorganizowania regionalnych centrów logistycznych, ale również zwiększenia ilości oraz poprawy jakości taboru przystosowanego do tego typu przewozów oraz budowy i modernizacji bocznic kolejowych. Umożliwienie szerokiego wykorzystania systemów prowadzenia ruchu na kolei uzasadnia doposażenie starszych lokomotyw w odpowiednie do tego celu urządzenia.

Drzewo problemów

Skutki		
niewystarczający rozwój gospodarczy regionu	utrudnienia w mobilności mieszkańców, uniemożliwiające realizację obowiązków zawodowych z dala od miejsca zamieszkania	marginalizacja osób, mieszkających poza obszarami głównych sieci transportowych
↑	↑	↑
Brak dostępności transportowej regionu, która powoduje spowolnienie gospodarcze		
↑	↑	↑
niewykorzystanie potencjału wód śródlądowych regionu (brak przepustowości na drogach rzecznych)	niewystarczające wykorzystanie transportu kolejowego	nierównomierny dostęp transportowy wewnątrz regionu
Przyczyny		

Sektor środowiskowy

Europejskie, krajowe i regionalne ramy ochrony środowiska naturalnego.

Degradacja środowiska naturalnego jest jednym z najpilniejszych wyzwań, z którym muszą zmierzyć się państwa członkowskie Unii Europejskiej. Zanieczyszczenie powietrza jest zagrożeniem mającym negatywny wpływ przede wszystkim na ludzkie zdrowie oraz stan ekosystemów. W 2017 roku uznane zostało przez Komisję Europejską za drugi, zaraz po zmianach klimatycznych, palący problem środowiskowy. Poprawa jakości powietrza w Unii Europejskiej nadal stanowi spore wyzwanie. Ze sprawozdania EEA pt. „Jakość powietrza w Europie – 2020” wynika, że w 2018 roku sześć państw członkowskich przekroczyło unijną wartość dopuszczalną dla drobnego pyłu zawieszonego PM_{2.5} (Dyrektywa CAFE – stężenie roczne nie może przekraczać 40 µg/m³): Bułgaria, Chorwacja, Czechy, Polska, Rumunia i Włochy. Jedynie cztery państwa w Europie (Estonia, Finlandia, Irlandia i Islandia) odnotowały wartości poniżej dopuszczonych stężeń określonych w wytycznych Światowej Organizacji Zdrowia (WHO - średnioroczne stężenie PM₁₀ nie powinno przekraczać 20 µg/m³). W Polsce największy problem występuje w przypadku zanieczyszczeń wielopierścieniowymi węglowodorami aromatycznymi oraz pyłem zawieszonym PM₁₀ i PM_{2.5}. W tej kwestii normy wyznaczane prawem, zarówno polskim, jak i unijnym, są przekraczane w licznych polskich miastach. Jak podaje Barcelona Institute for Global Health, według danych WHO 16 spośród 50 miast z najbardziej zanieczyszczonym powietrzem pyłami zawieszonymi PM_{2.5} w UE znajduje się w Polsce. Łącznie w rankingu ujęto 61 polskich miast. Najwyżej zaklasyfikowano Górnośląskie Stowarzyszenie Metropolitalne (5), Jastrzębie Zdrój (7), Rybnik (9) oraz Żory (12). Szczecin plasuje się na 380 pozycji (8 miejsce od końca), Stargard na 495 (5 miejsce od końca), a Koszalin na 689 (2 miejsce od końca), co stawia województwo zachodniopomorskie na dobrej pozycji w skali kraju. Stwierdzono, że nadmierna emisja pyłów jest źródłem wielu chorób m.in. chorób układu oddechowego oraz układu krążenia, astmy oraz alergii. Międzynarodowa Agencja Badań nad Rakiem uznała zanieczyszczenie powietrza wraz z pyłami zawieszonymi w nim za rakotwórcze, natomiast z analiz Europejskiej Agencji Środowiska (EEA) wynika, że zanieczyszczenie powietrza pyłami PM_{2.5} można uznać za przyczynę ok. 400 tysięcy przedwczesnych śmierci rocznie (EEA-39). W Polsce z powodu smogu, co roku umiera przedwcześnie ok. 47 tysięcy osób. Pomimo że zjawisko ma negatywny wpływ na całe społeczeństwo, można wyróżnić najbardziej zagrożone grupy: dzieci, osoby starsze, kobiety w ciąży oraz osoby z występującymi wcześniej problemami zdrowotnymi. Ludzie o niskich dochodach skłonni są mieszkać na obszarach wysoko zanieczyszczonych i w związku z tym są bezpośrednio narażeni na negatywne skutki niskiej jakości powietrza, zanieczyszczonego pyłami zawieszonymi (PM) oraz wielopierścieniowymi węglowodorami aromatycznymi (PAHs). Dodatkową przyczyną, dla czego grupa społeczna z najniższymi możliwościami finansowymi jest znacznie bardziej narażona, jest ograniczony dostęp do wysokiej jakości opieki medycznej.

Kwestia zanieczyszczonego powietrza zdobywa coraz większe znaczenie polityczne i medialne, co wpływa na wzrost świadomości społecznej w temacie oraz zmianę indywidualnych zachowań Europejczyków. Komisja Europejska aktywnie wspiera państwa członkowskie podejmujące odpowiednie czynności oraz różne inicjatywy wspierające walkę z zanieczyszczeniem powietrza.

Przez zanieczyszczenie powietrza rozumie się wprowadzanie do atmosfery substancji stałych, ciekłych, gazowych, obcych naturalnemu jego składowi lub substancji naturalnych występujących w ilościach nadmiernych. Zanieczyszczenia powietrza pochodzą zarówno ze źródeł sztucznych, jak i naturalnych. Substancje emitowane do atmosfery mogą występować w postaci aerozoli lub gazów. Dzielimy je również na pierwotne oraz wtórne. Zanieczyszczenia pierwotne emitowane są bezpośrednio do atmosfery na skutek m.in. prowadzonych procesów przemysłowych, gospodarki komunalnej, rolniej oraz procesów spalania w przydomowych kotłowniach. Zaliczamy do nich m.in. PM – pyły zawieszone, SO_x (tlenki siarki), CO (tlenek węgla), CH₄ (metan), NH₃ (amoniak), H₂S (siarkowodór), LZO (lotne związki organiczne). Natomiast wtórne powstają w atmosferze na skutek przemian chemicznych zachodzących w powietrzu atmosferycznym (pyły zawieszone powstałe w atmosferze (PM), O₃ (ozon troposferyczny), PAN (azotan nadtlenu acetylu), H₂O₂ (nadtlenek wodoru).

Od 2000 do 2018 roku emisja dla większości pierwotnych i wtórnych zanieczyszczeń (PM, O₃, NO₂, arsen(As), kadm (Cd), nikiel (Ni), ołów (Pb), rtęć (Hg)) na terenie Unii Europejskiej, zmalała. Największy spadek zanotowano w przypadku tlenków siarki, bo aż 79% od 2000 roku, najmniejszy natomiast w przypadku azotu – 10%. Jednakże, poziom NH₃ od 2012 stopniowo wzrasta, przede wszystkim odpowiedzialny jest za to sektor rolnictwa. Emisja As, Cd, Ni oraz Pb spadła (od 2000 do 2018 roku) odpowiednio o: 35%, 42%, 59% i 68%. Zanieczyszczenie powietrza ma znaczący wpływ na stan ekosystemów oraz różnorodności biologicznej. Dla przykładu emisja tlenków azotu oraz amoniaku zakłóca funkcjonowanie ekosystemów wodnych i lądowych poprzez wprowadzanie do nich nadmiernych ilości azotu, co prowadzi m.in. do eutrofizacji, która może wywołać zmiany w różnorodności gatunków oraz inwazji nowych gatunków. Tlenki azotu NO_x wraz z dwutlenkiem siarki SO₂ przyczyniają się do zakwaszenia gleby, jezior i rzek, co stwarza zagrożenie dla występującej w nich bioróżnorodności. Oznacza to, że zanieczyszczenie powietrza m.in. tlenkami azotu oraz amoniakiem przyczynia się do nadmiernego gromadzenia się azotu w glebie i wodzie. Jest to zjawisko bardzo niekorzystne, ponieważ poprzez zakwaszenie środowiska, prowadzić może do gromadzenia się metali ciężkich, a w konsekwencji do wchłaniania ich do łańcucha pokarmowego. Metale ciężkie oraz trwałe zanieczyszczenia organiczne, odznaczające się środowiskową toksycznością, mogą bioakumulować się w tkankach zwierzęcych i roślinnych. Można mówić tu o biomagnifikacji, czyli procesie zachodzącym w ekosystemie, w wyniku którego następuje wzrost stężenia substancji toksycznej w organizmie.

Kolejnym problemem jest nadmiar ozonu troposferycznego, który jest przyczyną m.in. zmniejszenia ilości plonów. Jego wysoki poziom odpowiedzialny jest za uszkodzanie komórek roślinnych, upośledzając możliwości rozwoju i wzrostu takich roślin, przez co zagrożony jest program Natura 2000. Na terenie Europy środkowej i jej południowych terytoriów wysoki poziom O₃ może doprowadzić do zmian w wariacji gatunków występujących na danym terenie oraz doprowadzić do zmian kwitnienia i rozmnażania obecnej tam roślinności. W kwestii zanieczyszczeń ozonem Polska wypada znacznie lepiej na tle Unii Europejskiej niż np. w przypadku pyłów zawieszonych.

Unia Europejska podejmuje działania mające na celu poprawę jakości powietrza poprzez kontrolę emisji szkodliwych substancji do atmosfery, zwiększanie jakości paliw, wprowadzanie wymogów i restrykcji ochrony środowiska. Europejska polityka czystego powietrza oparta jest na trzech filarach:

Pierwszy filar obejmuje normy jakości powietrza atmosferycznego określone w dyrektywach dotyczących jakości powietrza w odniesieniu do ozonu w warstwie przyziemnej, cząstek stałych, tlenków azotu, niebezpiecznych metali ciężkich i szeregu innych zanieczyszczeń. W przypadku przekroczenia ustalonych wartości dopuszczalnych państwa członkowskie są zobowiązane do przyjęcia planów ochrony powietrza określających szczegółowo środki mające na celu zapewnienie, aby okres przekroczenia był możliwie najkrótszy.

Drugi filar stanowią zobowiązania w zakresie ograniczenia krajowych poziomów emisji określone w dyrektywie w sprawie krajowych poziomów emisji (dyrektywa NEC) w odniesieniu do najważniejszych transgranicznych zanieczyszczeń powietrza: dwutlenków siarki, tlenków azotu, amoniaku, niemetanowych lotnych związków organicznych i cząstek stałych. Do 2019 r. państwa członkowskie musiały opracować krajowe programy ograniczania zanieczyszczenia powietrza (KPOZP), przedstawiając środki, które wprowadzą w celu wypełnienia swoich zobowiązań w zakresie redukcji emisji.

Trzeci filar obejmuje normy emisji dla kluczowych źródeł zanieczyszczeń, od emisji z pojazdów i statków po energię i przemysł. Normy te określono na szczeblu UE w specjalnych przepisach²⁶⁵.

Oprócz działań prawnych ukierunkowanych na poprawę jakości środowiska w Europie, niektóre kraje europejskie podejmują próby przenoszenia obciążenia klimatycznego poza UE. Odbyna się to m.in. poprzez przenoszenie przemysłu ciężkiego lub odpadów do krajów mniej rozwiniętych.

Znaczący wpływ na ochronę zdrowia, ekonomię, ale jak się okazuje również ochronę środowiska wywarła pandemia COVID-19. Analiza aktualnych danych pozwoliła zbadać efekt podjętych działań w celu minimalizowania rozprzestrzeniania się wirusa, na stężenie

²⁶⁵ Air quality in Europe – 2020 report.

zanieczyszczeń wiosną 2020 roku. Lockdown wprowadzony w większości Europejskich państw, spowodował znaczny spadek w emisji zanieczyszczeń powietrza, przede wszystkim w kwestii transportu drogowego, lotniczego oraz międzynarodowego transportu towarów. W kwietniu 2020 roku zanotowano znaczny spadek stężenia dwutlenku azotu, niezależnie od panujących ówczesnie warunków meteorologicznych. Wyniki różniły się w zależności od terenu, jednakże w niektórych przypadkach zaobserwowano spadek nawet o 60%. W tym samym czasie spadek stężenia zauważony został również w przypadku PM₁₀ (pyły zawieszone o średnicy do 10 µm) na terenie całej Europy. Choć w tym przypadku wyniki nie były tak spektakularne jak w przypadku dwutlenku azotu, to sięgały one nawet do 30 % w niektórych z państw Europy.

Polityką ochrony środowiska w Polsce zajmuje się Ministerstwo Klimatu i Środowiska i Minister Klimatu i Środowiska, działający zgodnie z następującymi aktami prawnymi:

- ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2020 r. poz. 1219, z późn. zm.)
- ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2020 r. poz. 55, z późn. zm.)
- ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2020 r. poz. 55, z późn. zm.)
- ustawa z dnia 13 kwietnia 2007 r. o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie (Dz. U. z 2020 r. poz. 2187)
- ustawa z dnia 15 lipca 2011 r. o krajowym systemie ekzarządzania i audytu (EMAS) (Dz. U. z 2020 r. poz. 634)

Instytucją ekspercką jest Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska, która funkcjonuje w oparciu o ustawę z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko. Od 2018 roku funkcjonuje krajowy program walki ze smogiem „Czyste powietrze”, do którego dołączyło również województwo zachodniopomorskie. W regionie funkcjonują także inne akty prawne regulujące ochronę środowiska przyrodniczego. Uchwałami Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 29 października 2013 r. zostały przyjęte dla Szczecina i dla strefy zachodniopomorskiej programy ochrony powietrza ze względu na pył PM₁₀ i benzo(a)piren, a dla Koszalina program ochrony powietrza ze względu na benzo(a)piren (aktualizacja nastąpiła w 2018 roku)²⁶⁶. Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Szczecinie realizował program „Kawka”, dzięki któremu zlikwidowano ponad 2 tys. źródeł niskiej emisji. Program od 2018 roku funkcjonuje pod nazwą „Mewa” i jest realizowany i finansowany przez miasto Szczecin. Marszałek Województwa Zachodniopomorskiego uruchomił Zachodniopomorski Program Antysmogowy,

²⁶⁶ Stan środowiska w województwie zachodniopomorskim. Raport 2020, s. 185.

z którego będą finansowane dwa działania: poprawa jakości powietrza (z tych środków gminy będą mogły finansować likwidowanie szkodliwego dla środowiska źródła ciepła) oraz termomodernizacja budynków jednorodzinnych. Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego przyjął także tzw. uchwałę antysmogową wprowadzającą na obszarze województwa zachodniopomorskiego ograniczenia i zakazy w zakresie eksploatacji instalacji, w których następuje spalanie paliw²⁶⁷.

Podstawowe informacje opisujące środowisko regionu.

Województwo zachodniopomorskie obejmuje swym zasięgiem regiony wodne: Dolnej Odry i zachodniej części Przymorza (ok. 77%), Warty (ok. 23%) i Noteci. Region cechuje obfitość wód powierzchniowych, stanowiących 5,26% jego powierzchni (w skali kraju jest to drugi najwyższy wynik) oraz rozbudowana sieć hydrograficzna. Największym zbiornikiem przymorskim województwa jest Zalew Szczeciński o powierzchni 687 km² i średniej głębokości 3,8 m. Zalew w części polskiej zajmuje powierzchnię 410 km² stanowi największy akwen w kraju. Poza tym w regionie znajduje się osiem jezior o powierzchni powyżej 1000 ha: Dąbie, Miedwie, Jamno, Drawsko, Wielimie, Bukowo, Lubie i Wicko. Główną rzeką województwa jest Odra, łącząca zespół portów Szczecin-Świnoujście z ośrodkami przemysłowymi na południu kraju. Ponadto znajdują się tam rzeki: Rurzyca, Drawa, Myśła, Płonia, Ina oraz Rega i Wieprza wraz z Grabową, które uchodzą bezpośrednio do Morza Bałtyckiego.

Łączna powierzchnia jezior wyznaczona na podstawie Mapy Podziału Hydrograficznego Polski (MPHP) wynosi 65 991 ha, co stanowi blisko 2,9% powierzchni województwa. Natomiast łączna długość cieków w granicach województwa zachodniopomorskiego wynosi 30,2 tys. km, a średnia gęstość sieci rzecznej 1,32 km/km². Największą długością sieci rzecznej charakteryzują się zlewnie Parsęty (4,1 tys. km) i Regi (4,0 tys. km).

Niezwykle cennym pod względem ekonomicznym i przyrodniczym zasobem naturalnym regionu są lasy, zajmujące w 2019 roku 817,1 tys. ha, co stanowi 35,7% całkowitej powierzchni województwa zachodniopomorskiego. Wynik ten plasował województwo na trzecim miejscu pod względem lesistości w Polsce, przy czym średnia krajowa wynosiła 29,6%. W województwie zachodniopomorskim znajdują się również kompleksy leśne puszczy: Lasy Barlineckie, Lasy Dębnieńskie, Lasy Wałeckie, Puszcza Bukowa, Puszcza Drawska, Puszcza Goleniowska, Puszcza Koszalińska, Puszcza Piaskowa, Puszcza Wkrzańska, Bory Myśliborskie, Niczonowska Puszcza. Obszary objęte ochroną w 2017 roku zajmowały 44,79% powierzchni województwa zachodniopomorskiego. Do głównych form ochrony przyrody należą: Woliński i Drawieński Park Narodowy, 7 parków krajobrazowych oraz 125 rezerwatów przyrody, 22 obszary chronionego krajobrazu. Do obszarów chronionych należą również te objęte

²⁶⁷ Tamże, s. 186.

programem Natura 2000. Program ma na celu tworzenie w krajach Unii Europejskiej sieci obszarów chronionych prawem unijnym, dla zachowania określonych typów siedlisk przyrodniczych oraz gatunków, uważanych za cenne i zagrożone w skali Europy. W województwie znajduje się 21 obszarów specjalnej ochrony ptaków o łącznej powierzchni (z wyłączeniem obszaru morskiego Zatoki Pomorskiej i Przybrzeżnych Wód Bałtyku) 692 857 ha, co stanowi ok. 30,3 % powierzchni województwa oraz 64 specjalne obszary ochrony siedlisk o łącznej powierzchni (z wyłączeniem obszarów morskich Zatoki Pomorskiej) 426 232 ha, co stanowi ok. 18,6% powierzchni województwa.

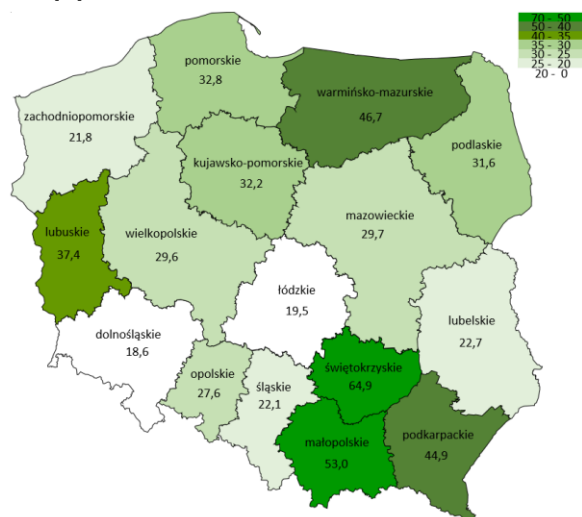
Rzeźba terenu została ukształtowana przez działalność lodowca skandynawskiego i jego wód roztopowych, a w późniejszym okresie przez działalność morza Bałtyckiego, wiatru i procesów bagiennych. Pod względem geograficznym obszar województwa możemy podzielić na trzy strefy: pas wybrzeża, pas równin i pas pojezierzy. Różnorodność, zarówno przyrodnicza, jak i geograficzna wpływa na atrakcyjność turystyczną regionu.

Klimat województwa należy do umiarkowanych, lecz charakteryzuje się dużą zmiennością, wynikającą ze ścierania się w tym obszarze wpływów klimatu morskiego i lądowego. Średnie roczne temperatury powietrza na obszarze województwa wahają się między 7,0°C a 8,5°C, a średnia roczna wysokość opadów od 490 do 770 mm. Przeważającym kierunkiem wiatrów jest zachodni i południowo-zachodni.

Dodatkowo w regionie występują naturalne kopaliny: gaz ziemny, ropa naftowa, rudy żelaza, wapienie i margle, torf, torfy borowinowe, wody termalne i solanki, kreda jeziorna, kamień drogowy i budowlany, kruszywa naturalne.

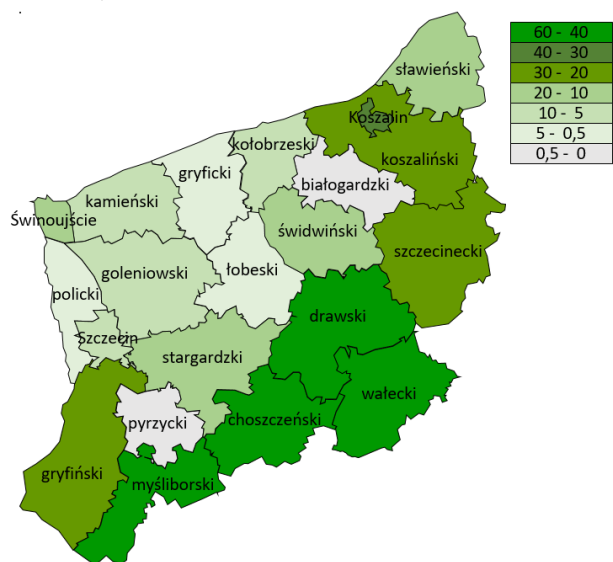
Gleby w województwie zaliczane są do grupy gleb polodowcowych (gleby brunatne i bielcowe), charakteryzują się również dużym zróżnicowaniem typologicznym. 50,8% powierzchni wszystkich gruntów ornych zajmują gleby średniej wartości – klasa IVa i IVb, 25, 1 % zajmują gleby słabe i bardzo słabe – klasa V i VI. Gleby dobre zajmują 24,1% powierzchni gruntów ornych – klasa II, III a oraz III b.

Mapa 33. Udział obszarów prawnie chronionych w powierzchni województw w Polsce w 2019 roku [%].

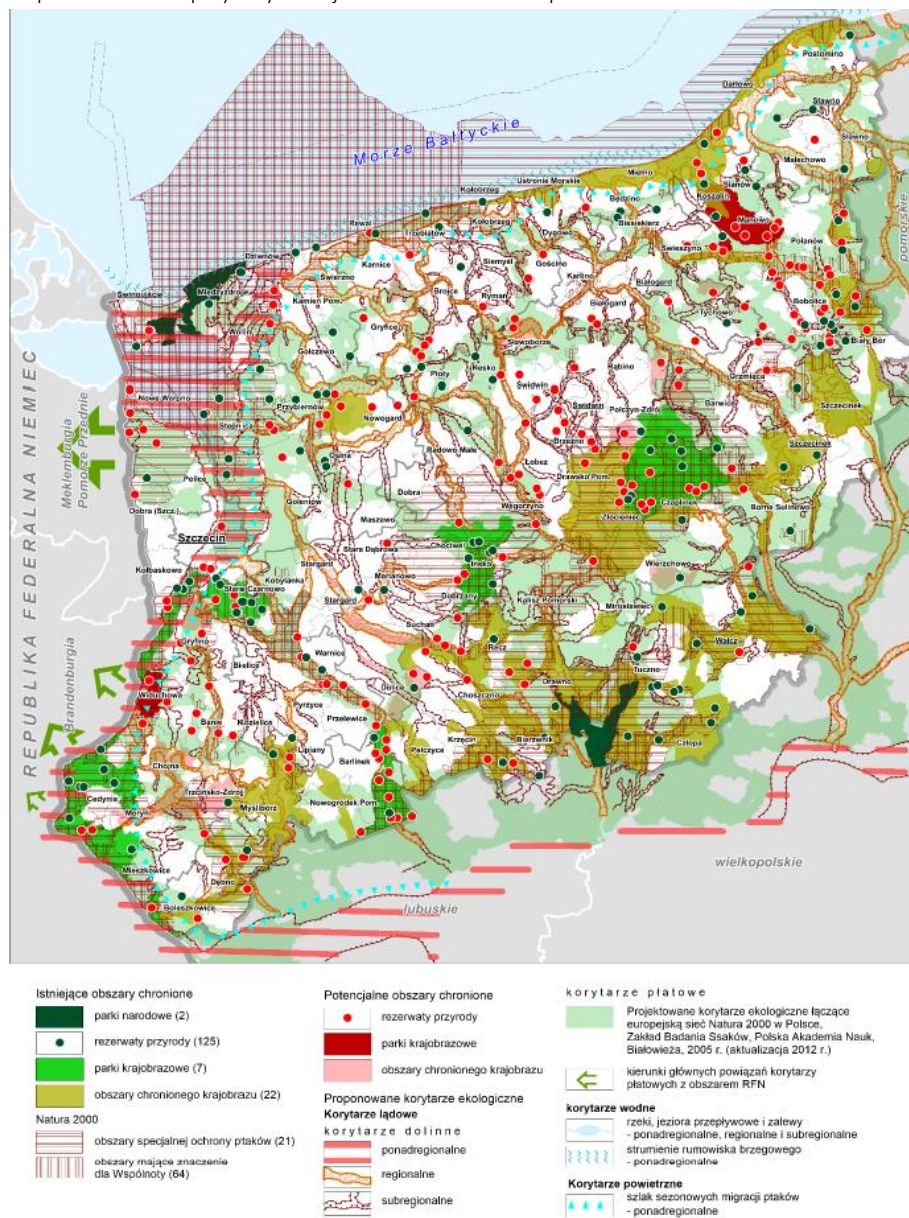
Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS.

Mapa 34. Udział obszarów prawnie chronionych w powierzchni powiatów w województwie zachodniopomorskim w 2019 roku [%].

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS.

Mapa 35. Ochrona przyrody w województwie zachodniopomorskim.

Źródło: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego.

12. Gospodarka niskoemisyjna (ochrona powietrza)

Główne podmioty i ich sytuacja

Zanieczyszczenia powietrza w województwie zachodniopomorskim są na dość niskim poziomie w porównaniu z pozostałymi regionami Polski. Odnotowuje się malejącą emisję z sektora przemysłowego, a głównym źródłem zanieczyszczeń pozostaje sektor komunalno-bytowy. Nie bez znaczenia jest również napływ zanieczyszczeń z pozostałego obszaru Polski, a także Niemiec. Emisja z sektora komunalno-bytowego to przede wszystkim zanieczyszczenia z indywidualnych systemów grzewczych w gospodarstwach domowych. Istotnym źródłem zanieczyszczeń jest również transport i komunikacja. Dotyczy to głównie większych miast i aglomeracji, gdzie odnotowuje się duży ruch pojazdów, a przy tym ścieranie się opon, hamulców, nawierzchni dróg oraz spalanie paliwa. Województwo zachodniopomorskie cechują także niskie wartości zanieczyszczenia pyłem drobnym PM10 na tle pozostałych regionów. Wpływ na powstające zanieczyszczenia mają przede wszystkim mieszkańcy regionu oraz funkcjonujące na terenie województwa przedsiębiorstwa. Z uwagi na turystyczny charakter regionu część zanieczyszczeń generowana jest w wyniku ruchu turystycznego, szczególnie w szczycie sezonu letniego.

Najważniejsze problemy występujące w obszarze tematycznym

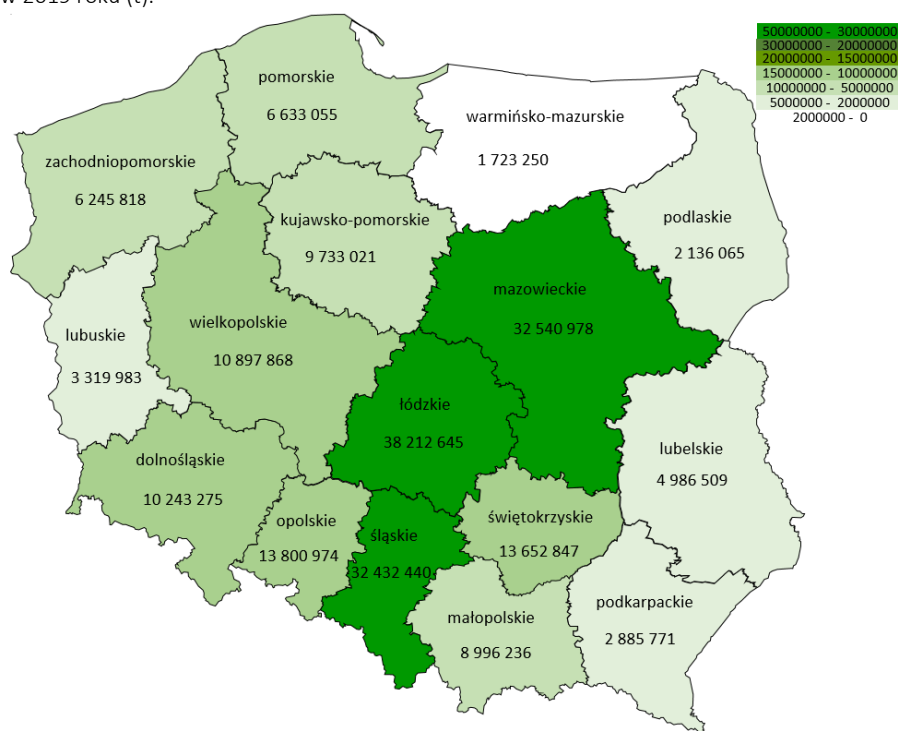
Województwo zachodniopomorskie zajmuje 2 miejsce w Polsce pod względem zużycia gazu z sieci w gospodarstwach na 1 mieszkańca²⁶⁸. Należy jednak pamiętać, że do co dziesiątej gminy w regionie gaz nie został jeszcze doprowadzony. Wynika to z niskiej gęstości zaludnienia na znacznym obszarze Pomorza Zachodniego, dlatego z uwagi na duże rozproszenie ludności instalacja sieci gazowej nie jest tam doprowadzana. Budowa Gazoportu w Świnoujściu stanowi zabezpieczenie dostaw gazu ziemnego dla województwa zachodniopomorskiego i Polski.

Pod względem emisji zanieczyszczeń gazowych na tle kraju wyróżniają się województwa łódzkie, mazowieckie i śląskie, w których wytwarzanie zanieczyszczeń było w 2019 roku największe. Na przestrzeni lat 2004-2012 dominowało województwo śląskie, jednak od 2013 roku największą emisję zanieczyszczeń gazowych odnotowuje się w województwie łódzkim. Przez cały badany okres wskazane regiony wyraźnie przodują w wytwarzaniu zanieczyszczeń gazowych. Regiony z najniższą emisją zanieczyszczeń gazowych to województwo podlaskie, warmińsko-mazurskie i lubuskie. Województwo zachodniopomorskie charakteryzuje nieduża emisja zanieczyszczeń gazowych, która w każdym badanym roku była znacznie poniżej średniej dla kraju. Pomimo ogólnej tendencji spadkowej emisji zanieczyszczeń, nadal

²⁶⁸ Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego, s. 20.

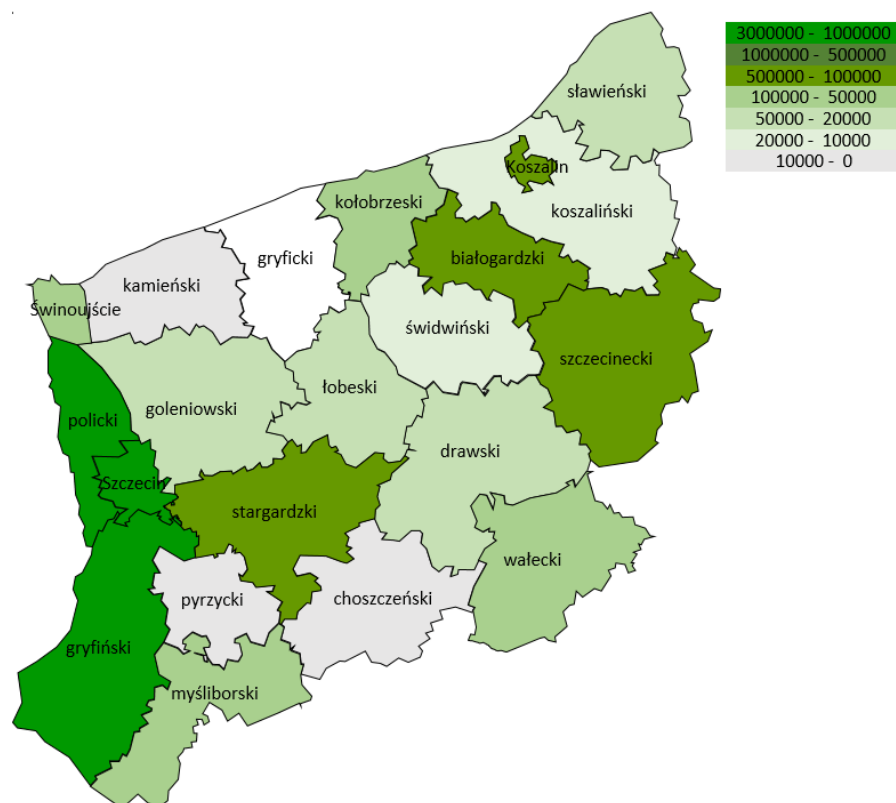
największa emisja w regionie dotyczy powiatu gryfińskiego, w którym w 2019 roku wytworzono aż 40% wszystkich zanieczyszczeń gazowych w województwie. Wynika to z faktu, że na tym terenie znajduje się Elektrownia Dolna Odra. Znaczna emisja szkodliwych dla zdrowia gazów dotyczy także Szczecina i powiatu polickiego, gdzie funkcjonują Zakłady Chemiczne Police. Najniższa emisja gazów występowała w 2019 roku w rejonach mało uprzemysłowionych tj: powiecie gryfickim, kamieńskim i pyrzyckim.

Mapa 36. Emisja zanieczyszczeń gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych w Polsce w 2019 roku (t).

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS.

Mapa 37. Emisja zanieczyszczeń gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych w województwie zachodniopomorskim w 2019 roku (t).

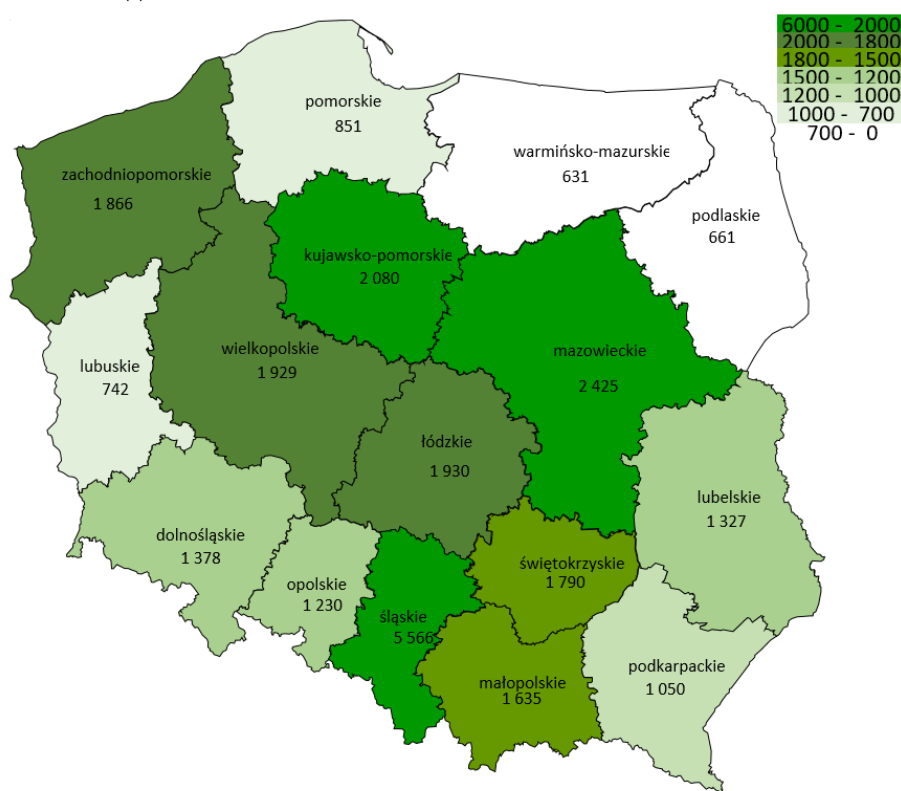
Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS.

Zgodnie z zapisami Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego przetwórstwo paliw jest głównym źródłem zanieczyszczeń pyłowych zarówno w Polsce, jak i w województwie zachodniopomorskim. W skali kraju region zajmuje 8-10 miejsce pod względem emisji zanieczyszczeń pyłowych, dwutlenku siarki, dwutlenku węgla i tlenków azotu²⁶⁹. Pod względem wielkości emisji zanieczyszczeń pyłowych emitowanych z zakładów szczególnie uciążliwych województwo zachodniopomorskie zajmowało w 2019 roku 6 miejsce. Największa emisja szkodliwych zanieczyszczeń pyłowych dotyczyła województwa śląskiego - wielkość emisji była ponad dwa razy większa niż emisja w drugim w zestawieniu województwie mazowieckim. Najmniejszą wielkość emisji pyłów odnotowano

²⁶⁹ Tamże.

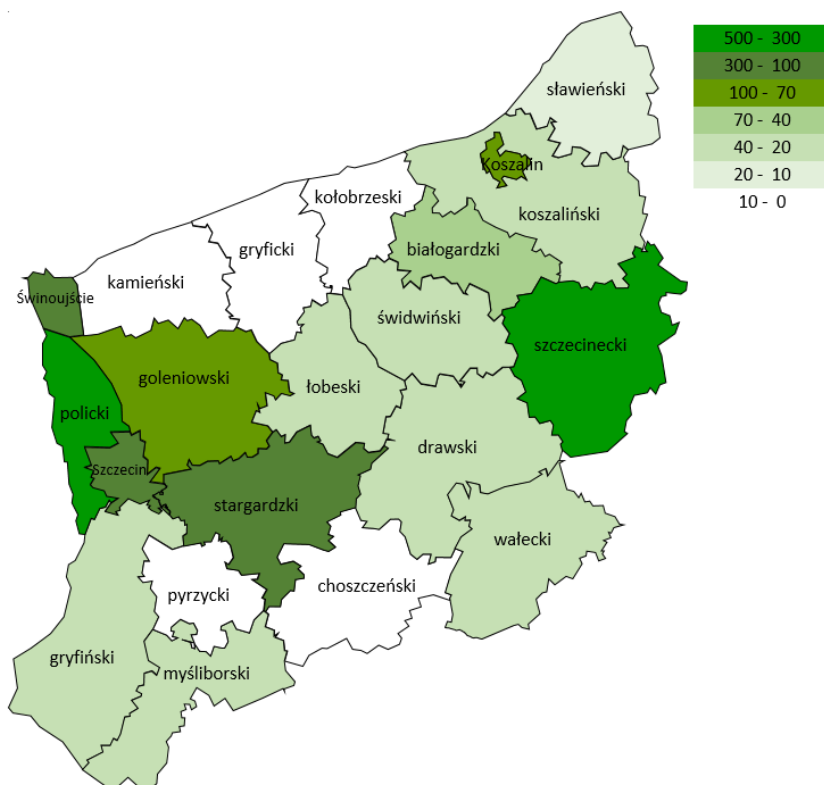
w województwach warmińsko-mazurskim, podlaskim i lubuskim. W regionie najwięcej szkodliwych zanieczyszczeń pyłowych powstało w powiecie polickim i szczecińskim oraz w miastach Szczecinie i Świnoujściu. W całym badanym okresie (2004-2019) we wszystkich powiatach z wyjątkiem świdwińskiego (wartość zanieczyszczeń w powiecie świdwińskim była jednak na jednym z najniższych poziomów w regionie) odnotowano tendencję spadkową w kontekście emisji zanieczyszczeń pyłowych.

Mapa 38. Emisja zanieczyszczeń pyłowych z zakładów szczególnie uciążliwych w Polsce w 2019 roku (t).

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS.

Mapa 39. Emisja zanieczyszczeń pyłowych z zakładów szczególnie uciążliwych w województwie zachodniopomorskim w 2019 roku (t).

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS.

Czynniki wpływające na obszar

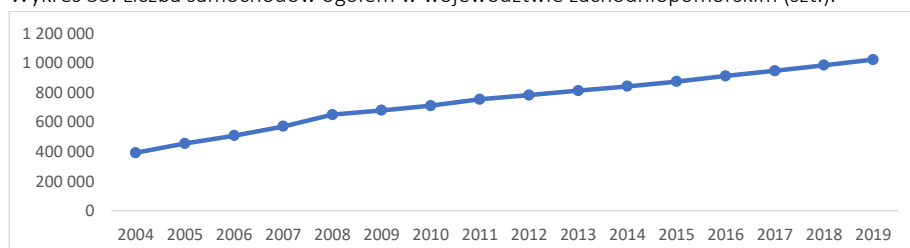
Analizując stan powietrza należy pamiętać o istotnym czynniku wpływającym na jego jakość jakim jest stężenie pyłu drobnego (PM₁₀). Zanieczyszczenie powietrza związane z emisją pyłu drobnego (PM₁₀) występuje głównie w miastach, a w szczególności w aglomeracji szczecińskiej. Choć poziom zanieczyszczenia PM₁₀ pozostaje stosunkowo niski na tle kraju, to podobne jak w innych województwach główną przyczyną emisji są urządzenia do ogrzewania gospodarstw domowych. W regionie pomiar prowadzony był w 2020 roku w 9 stacjach pomiarowych, a wyniki podawane są dla 3 stref województwa tj. strefa zachodniopomorska, Aglomeracja Szczecińska i miasto Koszalin. W 2020 roku wszystkie strefy w regionie otrzymały klasyfikację A, która oznacza brak przekroczeń zarówno w kryterium

stężeń średniorocznych, jak i 24-godzinnych. Dopuszczalny poziom dla stężeń średniorocznych wynosi 40 µg/m³, a poziom dopuszczalny określony dla stężeń 24-godzinnych wynosi 50 µg/m³ i przekroczenie nie może wystąpić więcej niż 35 razy w roku kalendarzowym. W aglomeracji szczecińskiej notowane są wyższe poziomy stężeń niż na pozostałych stanowiskach, gdzie dochodzi do kumulacji emisji ze źródeł komunalno-bytowych oraz z transportu²⁷⁰.

Z uwagi na fakt, iż głównym źródłem zanieczyszczeń powietrza w województwie zachodniopomorskim jest system ogrzewania w gospodarstwach domowych, Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego przyjął w 2018 roku tzw. Uchwałę antysmogową. Zgodnie z jej zapisami wprowadzone zostały ograniczenia i zakazy w zakresie eksploatacji instalacji do spalania paliw. Od 1 maja 2019 zakazano stosowania paliw stałych w tym m.in. węgla brunatnego, mułu, flotokonzentratu węglowego, natomiast tzw. kopciuchy, czyli kotły bezklasowe należy wymienić do 1 stycznia 2024 roku²⁷¹.

Na drugim miejscu pod względem źródeł zanieczyszczeń powietrza znalazła się emisja zanieczyszczeń związana z ruchem pojazdów. Działania na rzecz ograniczenia ruchu pojazdów nie przynoszą oczekiwanych rezultatów, a liczba samochodów w województwie systematycznie rośnie. W 2019 roku liczba samochodów osobowych w regionie była niemal trzy razy wyższa niż w roku 2004. W zestawieniu poszczególnych powiatów dominuje miasto Szczecin, w którym w 2019 roku liczba samochodów wynosiła 231 103, co stanowi 23% wszystkich samochodów w województwie zachodniopomorskim. Oprócz ogólnej liczby samochodów osobowych rośnie także liczba samochodów przypadająca na 1000 ludności regionu. W 2004 roku na 1000 mieszkańców województwa przypadało 438 samochodów, a w 2019 roku wartość wskaźnika wynosiła już 603. Powyżej tej średniej dla regionu znalazło się aż 12 powiatów, przy czym najwyższe wartości dotyczą powiatu myśliborskiego (693), gryfińskiego (693) i pyrzyckiego (691).

Wykres 55. Liczba samochodów ogółem w województwie zachodniopomorskim (szt.).

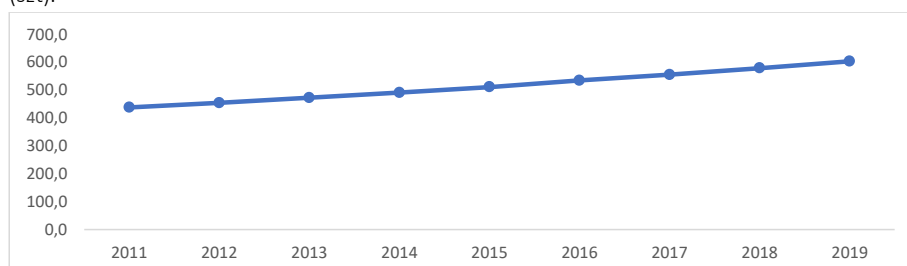

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS.

²⁷⁰ Roczna ocena jakości powietrza w województwie zachodniopomorskim. Raport wojewódzki za rok 2020, s. 61.

²⁷¹ Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego, s. 45.

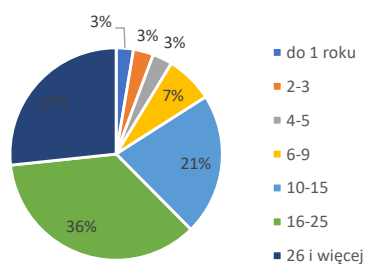
Wykres 56. Liczba samochodów na 1000 ludności w województwie zachodniopomorskim (szt.).

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS.

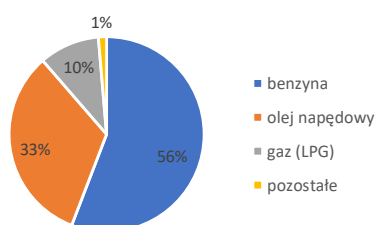
W kontekście zanieczyszczeń powietrza nie bez znaczenia jest wiek samochodów osobowych używanych w województwie, a także rodzaj stosowanego paliwa. Najwięcej samochodów w regionie to pojazdy w wieku 16-25 lat, które stanowią 36% wszystkich użytkowanych aut. Na drugim miejscu znalazły się samochody w wieku 26 lat i więcej. Oznacza to że ponad 60% aut w województwie zachodniopomorskim to pojazdy, które nie spełniają norm emisji spalin, a zużycia mechaniczne również mogą powodować zagrożenie dla środowiska. Dodatkowo ponad 1/3 z nich to samochody o silnikach diesla, których emisja stanowi większe zagrożenie dla jakości powietrza niż np. auta zasilane benzyną.

Wykres 57. Wiek samochodów w województwie zachodniopomorskim w 2019 roku.

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS.

Wykres 58. Rodzaj stosowanego paliwa samochodowego w województwie zachodniopomorskim w 2019 roku.

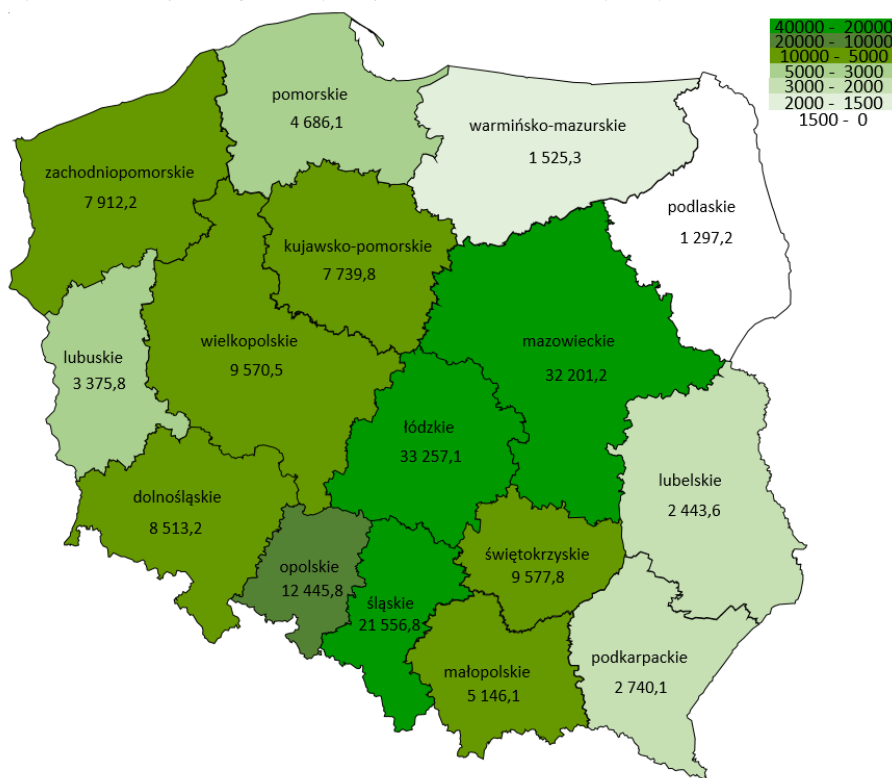

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS.

Oprócz zanieczyszczeń emitowanych przez przemysł oraz transport miejski, wpływ na jakość powietrza ma także sposób produkcji energii elektrycznej. Na przestrzeni ostatnich lat duży nacisk położony jest na wykorzystywanie odnawialnych źródeł energii, z uwagi na fakt, iż tradycyjne (kopalniane) źródła mogą zostać wyczerpane, a także powodują większą degradację środowiska naturalnego. W latach 2004-2019 wielkość produkcji energii

elektrycznej ogółem ulegała dużym wahaniom. W latach 2004-2006 wartość wskaźnika wzrastała, a w kolejnych latach odnotowywano spadek produkcji energii. W kolejnych badanych latach wartość wskaźnika nie spadła do tak niskiego poziomu jak w 2009, jednakże również odnotowywano spadki. W 2019 roku w województwie zachodniopomorskim wyprodukowano 7 912,2 GWh energii elektrycznej, a region był na 8 miejscu w kraju tym aspekcie. Liderem produkcji energii jest województwo łódzkie, które wyprodukowało w 2019 roku 33 257,1 GWh. Na kolejnych pozycjach znajdują się województwa mazowieckie (32 201,2 GWh) i śląskie (21 556,8 GWh).

Mapa 40. Produkcja energii elektrycznej w Polsce w 2019 roku (GWh).

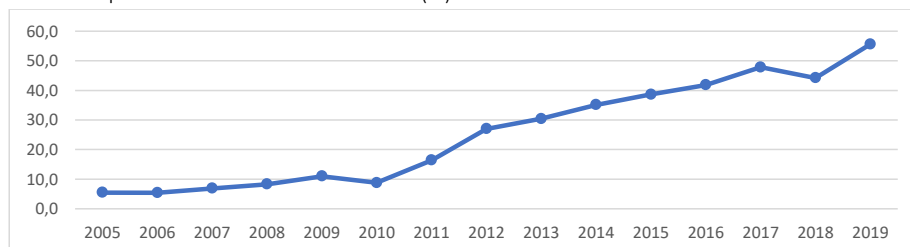
Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS.

Liderem pod względem udziału OZE w ogóle wytwarzanej energii było w 2019 roku województwo warmińsko-mazurskie, w którym aż 85,7% wytwarzanej energii pochodziło z OZE. Wynika to głównie z faktu, iż na jego terenie nie znajduje się żadna elektrownia konwencjonalna. Warto podkreślić, że pomimo tego, że województwo warmińsko-mazurskie produkuje znaczne ilości energii wykorzystując OZE, to nie produkuje największej mocy. Pod tym względem liderem jest województwo zachodniopomorskie, które w 2019 wyprodukowało

17,4% krajowej energii pochodzącej z OZE. Udział OZE w wytwarzaniu energii w regionie wynosił w 2005 roku zaledwie 5,5%, jednak wraz z upływem lat i podejmowanymi inwestycjami wartość wskaźnika sukcesywnie wzrastała. Dodatkowo należy wskazać, że 72,7% energii zużywanej w regionie pochodzi ze źródeł odnawialnych. Pomorze Zachodnie przoduje w produkcji energii elektrycznej z wykorzystaniem wiatru. W regionie zlokalizowanych jest 98 elektrowni wiatrowych, z czego kilka farm elektrowni wiatrowych należy do największych w kraju np.: Karścino-Pobłocie (moc 90 MW), Marszewo (80 MW), Resko II (76 MW), Kozielice II (58 MW), Kukinia (52,9 MW), Jarogniew-Mołtowo, Wartkowo (51,5 MW), Karcino, Sarbia (51 MW), Tymień, Tychowo Bardy, Dygowo, Świelibie, Pustary, Dębogard (50 MW). Najlepsze warunki do rozwoju energetyki wiatrowej panują w pasie nadmorskim i w jego sąsiedztwie. Moc zainstalowana w zachodniopomorskich farmach wiatrowych stanowi 25% wszystkich mocy zainstalowanych w energetyce wiatrowej w Polsce. Wyzwaniem dla władz regionu jest większe wykorzystanie potencjału energii odnawialnej. Największe możliwości w województwie w tym zakresie oferuje biomasa, energia wodna i wiatrowa. Położenie województwa daje możliwości wykorzystania energii geotermalnej do celów grzewczych. Energię geotermalną wykorzystują w tym celu dwa zakłady: Geotermia Pyrzyce i G-TERM ENERGY Sp. z o.o. Geotermia Stargard. Zakład znajdujący się w Pyrzycach to jedna z największych ciepłowni w Europie, natomiast Geotermia Stargard jest drugą co do wielkości w Polsce instalacją geotermalną, w której roczna produkcja ciepła wynosi ok. 200 tys. GJ i pokrywa ponad 30% zapotrzebowania sieci miejskiej w Stargardzie. Na terenie Polski można wyróżnić trzy obszary określone jako okręgi geotermalne: szczecińsko-łódzki, pomorski oraz przedssudecko-świętokrzyski. Zasoby geotermalne województwa zachodniopomorskiego obejmują obszar tzw. niecki szczecińskiej tj. okolic Drawna, Drawska Pomorskiego, Chociwła, Nowogardu, Goleniowa, Polic, Szczecina, Pyrzyc, Stargardu i Dobrzana. Jednostkowe dostępne zasoby geotermalne na obszarze niecki szczecińskiej wahają się od 200 do 300 GJ/m². Na całym obszarze niecki odnotowano zasoby dyspozycyjne energii geotermalnej, jednakże są one silnie zróżnicowane. Temperatura wód możliwych do wydobycia na obszarze od Cedyni do Stargardu sięga nawet do 85-90°C. W pozostałej części niecki szczecińskiej zasoby dyspozycyjne energii geotermalnej są zdecydowanie mniejsze. Temperatura wód geotermalnych wynosi tam ok. 20-30°C, co jest wartością zbyt niską, aby stanowić realny potencjał wykorzystania wód geotermalnych. Korzystne warunki do wykorzystania tego rodzaju energii występują w powiatach: polickim, goleniowskim, szczecińskim, pyrzyckim, choszczeńskim, stargardzkim, części gryfińskiego, łobeskiego, drawskiego, wateckiego, myśliborskiego²⁷².

²⁷² Potencjał i wykorzystanie odnawialnych źródeł energii w produkcji energii elektrycznej i ciepła w województwie zachodniopomorskim. Wyzwania dla polityki przestrzennej, s. 55.

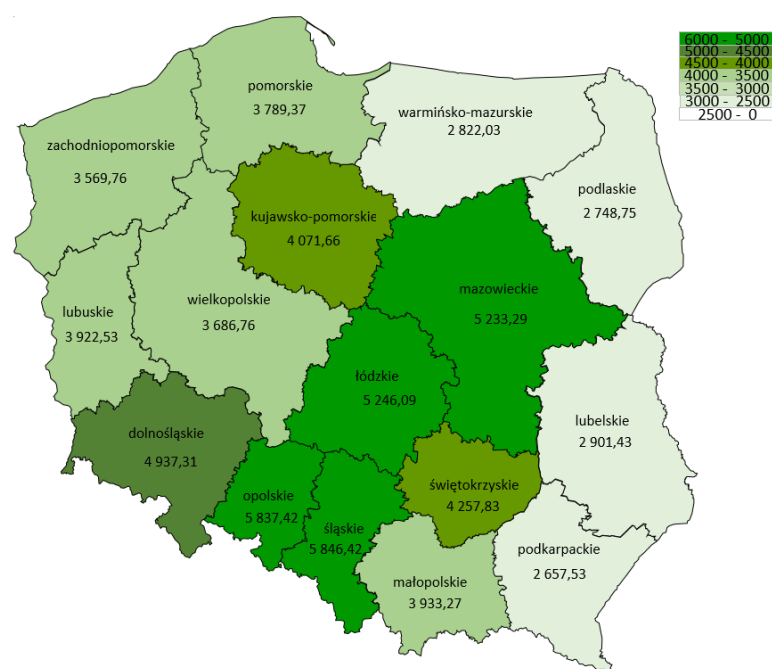
Wykres 59. Udział energii odnawialnej w produkcji energii elektrycznej w województwie zachodniopomorskim w latach 2005-2019 (%).

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS.

W przypadku wskaźnika zużycia energii elektrycznej na 1 mieszkańca w Polsce mamy do czynienia z mniejszymi wahaniami wartości niż w przypadku produkcji energii. Mieszkańcy wszystkich regionów zużywają więcej energii elektrycznej, co obrazują dane w lat 2004-2019. W 2019 roku województwo zachodniopomorskie było na 12 miejscu pod względem zużycia energii elektrycznej na 1 mieszkańca. Największe zużycie energii odnotowano w województwie śląskim, opolskim, łódzkim i mazowieckim.

Mapa 41. Zużycie energii elektrycznej na 1 mieszkańca w Polsce w 2019 roku (kWh).

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS.

Analizując dane na temat stosunku produkcji i zużycia energii elektrycznej, można wnioskować, że województwo zachodniopomorskie w całości pokrywa swoje potrzeby energetyczne z energii wyprodukowanej w regionie. W okresie 2004-2019 wskaźnik wynosił ponad 100% w każdym badanym roku. Dla porównania w województwach łódzkim i opolskim wskaźnik ten wynosił nawet ponad 200%, co oznacza, że regiony produkowały energię z dużą nadwyżką. Z kolei województwo warmińsko-mazurskie, które nie posiada własnej elektrowni zaspokajało swoje potrzeby energetyczne w 2019 roku w 38%. Dominujące na tym terenie OZE nie gwarantują stałych dostaw energii na tym samym poziomie.

Czynniki sukcesu i porażki w obszarze

Czynnikiem, który wpływa na poprawę sytuacji w sektorze ochrony powietrza w województwie zachodniopomorskim jest niewątpliwie dofinansowanie ze środków publicznych. Dzięki podjętym interwencjom możliwa jest redukcja dotychczas wytworzonych zanieczyszczeń, ale także minimalizowanie ich powstawania w przyszłości. W kontekście poprawy jakości powietrza na uwagę zasługują działania ukierunkowane na wymianę źródeł ciepła i termomodernizację budynków mieszkalnych, które ciszą się dużą popularnością.

Województwo zachodniopomorskie cechuje znacznie mniejsze zanieczyszczenie powietrza w porównaniu z regionami stricte przemysłowymi tj.: województwami łódzkim i śląskim, dlatego trudno wskazać działania, które mogłyby zostać określone jako porażka w danym obszarze. Niewątpliwie kolejne interwencje władz powinny być ukierunkowane na zwiększenie świadomości ekologicznej mieszkańców, w szczególności w zakresie ogrzewania gospodarstw domowych oraz segregacji odpadów. Powstające, pomimo bieżącej likwidacji, dzikie wysypiska śmieci są dowodem na niski poziom edukacji społeczeństwa w obszarze szkodliwości tego procederu na środowisko naturalne. Władze samorządowe są zaangażowane w prowadzenie działań na rzecz ochrony środowiska, jednakże ponoszą ogromne koszty usuwania zgromadzonych nielegalnie odpadów. Korzystnie na sytuację gmin wpłynęłyby również dofinansowania przeznaczone na bieżące likwidowanie dzikich wysypisk.

Dotychczasowa i planowana interwencja publiczna w obszarze

Działania na rzecz poprawy jakości powietrza finansowane są ze środków wewnętrznych i zewnętrznych. Środki wewnętrzne to przede wszystkim budżety samorządów lokalnych, podmiotów komunalnych i przedsiębiorstw. Finansowanie działań ze środków zewnętrznych to dotacje m.in. z takich źródeł jak: Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW), Program STOP-SMOG Ministerstwa Rozwoju, Program Czyste Powietrze, Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Szczecinie (WFOŚiGW), Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014-2020 oraz Regionalny Program Operacyjny Województwa Zachodniopomorskiego 2014-2020. Celem Programu Czyste Powietrze zaplanowanego na lata 2018-2029 jest poprawa jakości powietrza i zmniejszenie

emisji gazów cieplarnianych poprzez wymianę źródeł ciepła i poprawę efektywności energetycznej budynków mieszkalnych jednorodzinnych. Finansowanie odbywa się w formie dotacji dla beneficjentów lub w formie pożyczek dla gmin.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2014-2020 obejmuje szczegółowo tematykę gospodarki niskoemisyjnej, a zaplanowane w jego ramach działania można określić jako szerokie. Interwencje w tym obszarze zostały zaplanowane ramach 2 osi priorytetowej, która łączy dwa cele tematyczne: CT 4 i CT 6.

Cel tematyczny 4 - wsparcie zintegrowanego podejścia do zrównoważonej mobilności miejskiej, głęboka modernizacja energetyczna zarówno budynków użyteczności publicznej jak i budynków mieszkalnych, odnawialne źródła energii i wytwarzanie energii w skojarzeniu
Cel tematyczny 6 - interwencja ukierunkowana na inwestycje wynikające z programów ochrony powietrza, w poszanowaniu wymogów dyrektywy 2008/50/WE w sprawie jakości powietrza i czystsze powietrze dla Europy.

Wskazane powyżej cele są wobec siebie komplementarne: ochrona powietrza (CT 6) jest w pełni zależna od działań z obszaru CT 4. W ramach 2 OP RPO WZ 2014-2020 beneficjentami wsparcia mogły być jednostki samorządu terytorialnego i podległe im podmioty, przedsiębiorstwa, organizacje pozarządowe. W ramach osi wyodrębniono aż 15 działań ukierunkowanych na poprawę jakości powietrza w regionie:

- 2.1 Zrównoważona multimodalna mobilność miejska i działania adaptacyjne łagodzące zmiany klimatu
- 2.2 Zrównoważona multimodalna mobilność miejska i działania adaptacyjne łagodzące zmiany klimatu w ramach Strategii ZIT dla Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego
- 2.3 Zrównoważona multimodalna mobilność miejska i działania adaptacyjne łagodzące zmiany klimatu w ramach Strategii ZIT dla Koszalińsko-Kołobrzesko-Białogardzkiego Obszaru Funkcjonalnego
- 2.4 Zrównoważona multimodalna mobilność miejska i działania adaptacyjne łagodzące zmiany klimatu w ramach Kontraktów Samorządowych
- 2.5 Modernizacja energetyczna obiektów użyteczności publicznej
- 2.6 Modernizacja energetyczna obiektów użyteczności publicznej w ramach Strategii ZIT dla Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego
- 2.7 Modernizacja energetyczna wielorodzinnych budynków mieszkaniowych
- 2.8 Modernizacja energetyczna wielorodzinnych budynków mieszkaniowych w ramach Strategii ZIT dla Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego
- 2.9 Zastępowanie konwencjonalnych źródeł energii źródłami odnawialnymi
- 2.10 Zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł
- 2.11 Zwiększenie potencjału sieci energetycznej do odbioru energii z odnawialnych źródeł energii
- 2.12 Rozwój kogeneracyjnych źródeł energii
- 2.13 Modernizacja energetyczna obiektów użyteczności publicznej samorządu województwa

2.14 Poprawa jakości powietrza- Zachodniopomorski Program Antysmogowy

2.15 Termomodernizacja budynków jednorodzinnych- Zachodniopomorski Program Antysmogowy

Według danych z końca 2020 roku łączna liczba złożonych wniosków o dofinansowanie w ramach 2 osi priorytetowej wyniosła 973, z czego 73 to wnioski obejmujące priorytet inwestycyjny 6, a pozostałe dotyczą 4 priorytetu inwestycyjnego. Spośród wszystkich złożonych wniosków umowy podpisano z 362 podmiotami, a ich wartość to niemal 2 mld złotych. Dotychczasowe wsparcie publiczne ze środków UE wyniosło ponad 500 mln złotych.

Ochrona powietrza w województwie zachodniopomorskim była również finansowana ze środków pochodzących z Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko, z którego finansowane są takie inwestycje jak: gospodarka niskoemisyjna, ochrona środowiska, przeciwdziałanie i adaptacja do zmian klimatu, transport i bezpieczeństwo energetyczne oraz ochrona zdrowia i dziedzictwo kulturowe. W ramach 1 osi priorytetowej Programu wyodrębniono następujące działania z obszaru ochrony powietrza:

1.1 Wspieranie wytwarzania i dystrybucji energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych

1.2 Promowanie efektywności energetycznej i korzystania z odnawialnych źródeł energii w przedsiębiorstwach

1.3 Wspieranie efektywności energetycznej w budynkach

1.4 Rozwijanie i wdrażanie inteligentnych systemów dystrybucji działających na niskich i średnich poziomach napięcia.

1.5 Efektywna dystrybucja ciepła i chłodu.

1.6 Promowanie wykorzystywania wydajnej kogeneracji ciepła i energii elektrycznej w oparciu o zapotrzebowanie na ciepło użytkowe

Z raportów na temat stanu realizacji programów operacyjnych wynika, że na terenie województwa zachodniopomorskiego łączna wartość podpisanych umów o dofinansowanie w ramach POLiŚ wynosi 5 828 005 170,88 zł, z czego kwota dofinansowania wyniosła 3 663 787 047,88 zł²⁷³.

Wsparte w ramach RPO WZ oraz POLiŚ inwestycje to projekty specjalistyczne wymagające dużych nakładów finansowych, dlatego bez wsparcia ze środków publicznych ich realizacja nie byłaby możliwa. Dalsza modernizacja budynków, systemów ciepłowniczych i energetycznych zależy w dużej mierze od nakładów finansowych przeznaczonych na ten cel w kolejnej perspektywie finansowej. Dodatkowo istotnym elementem będą także działania informacyjne w zakresie możliwości pozyskania środków. Z dostępnych informacji na temat finansowania

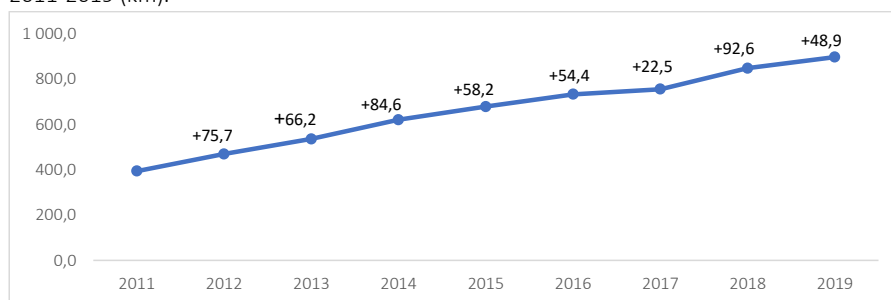
²⁷³ Stan wdrażania Funduszy Europejskich w Polsce w latach 2014-2020. Wskazana kwota dotyczy wszystkich działań realizowanych na terenie województwa zachodniopomorskiego finansowanych z POLiŚ, bez podziału na obszary ochrony powietrza, gleby i wód.

działań województwa zachodniopomorskiego w perspektywie 2021-2027 wynika, że obszar związany z ochroną będzie objęty interwencją w ramach III Celu strategicznego.

Szanse rozwojowe i wyzwania dla sektora

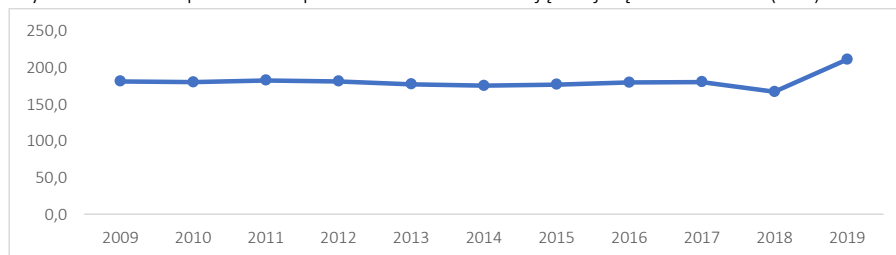
Istotne z punktu widzenia poprawy jakości powietrza są również modernizacje dróg i przeniesienie ruchu tranzytowego poza tereny zabudowane, co znacznie ograniczy emisję szkodliwego pyłu PM10 na terenach szczególnie wrażliwych. Dodatkowo należy zachęcić mieszkańców do korzystania z komunikacji miejskiej lub rowerowej w celu ograniczenia liczby samochodów w województwie. Na zwiększenie liczby osób korzystających z komunikacji miejskiej wpływa także obsługa przez nowoczesny tabor miejski, a także zintegrowany system transportu publicznego wraz z centrami przesiadkowymi.

Wykres 60. Długość ścieżek rowerowych w województwie zachodniopomorskim w latach 2011-2019 (km).

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS.

Wykres 61. Liczba przewozów pasażerskich komunikacją miejską w 2009-2019 (mln).

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS.

Jak już wspomniano, głównym źródłem zanieczyszczeń powietrza w województwie zachodniopomorskim jest emisja z sektora komunalno-bytowego. W związku z tym jednym z głównych wyzwań dla władz regionu pozostaje kwestia ograniczenia emisji w tym sektorze. Działania instytucji publicznych nakierunkowane są na likwidację indywidualnych systemów

grzewczych i podłączenie gospodarstw domowych do sieci ciepłej. Jednym z działań powinno być dalsze dofinansowywanie przez jednostki samorządu terytorialnego wymiany urządzeń grzewczych. Dotacjami powinna być również objęta dalsza termomodernizacja obiektów budowlanych, która powoduje zmniejszenie zapotrzebowania na energię. Podobnie jak w kontekście poprawy jakości wód i gleby, jednym z elementów które pomimo podejmowania szeregu działań nie przynoszą spektakularnych efektów jest dalsze prowadzenie edukacji społecznej i kształtowanie świadomości ekologicznej wśród mieszkańców. Coraz więcej Polaków uświadamia sobie zagrożenia związane z zanieczyszczeniem powietrza, które mają rakotwórczy charakter, jednakże częściej wskazują, że głównym źródłem emisji są zanieczyszczenia pochodzące z fabryk niż z indywidualnych systemów ogrzewania.

Drzewo problemów

Skutki						
Konieczność przeznaczania dużych środków finansowych na ochronę powietrza		Większa zapadalność na choroby wywołane przez zanieczyszczenia		Zniszczenia środowiska naturalnego zwierząt		Trwała degradacja ekosystemu
↑		↑		↑		↑
Zanieczyszczenie powietrza						
↑				↑		
Duża emisja zanieczyszczeń z sektora komunalno-bytowego				Znaczący udział zanieczyszczeń pochodzących z transportu		
↗	↑	↑	↖	↗	↑	↖
Przestarzałe instalacje grzewcze w budynkach jednorodzinnych	Niski poziom świadomości społecznej nt. szkodliwości zanieczyszczeń	Niepodłączenie znacznej części budynków do sieci ciepłowniczej	Spalanie odpadów	Duża liczba samochodów	Większość samochodów w to pojazdy niespełniające norm emisji	Duży ruch w centrum miast
Przyczyny						

13. Gospodarka obiegu zamkniętego (ochrona gleby)

Główne podmioty i ich sytuacja

Województwo zachodniopomorskie charakteryzuje się glebami o dużym zróżnicowaniu typologicznym. Zasoby surowców naturalnych w województwie to przede wszystkim ropa naftowa, gaz ziemny, wody mineralne, torfy borowinowe, torf, wody geotermalne i solanki. Na terenie regionu przeważają gleby bielcowe i brunatne, a także gleby torfowe z grupy bagiennych. W większości są to gleby bardzo lekkie i lekkie podatne na susze. Określane jako bardzo urodzajne – czarne ziemie, występują w okolicach Pyrzyc i Stargardu²⁷⁴. Pozostałe gleby w regionie to użytki rolne średniej i słabej jakości. Województwo zachodniopomorskie jest bogate w takie zasoby jak: wapienie, margle, kreda jeziorna, kamień drogowy i budowlany, kruszywa naturalne.

W 2019 roku powierzchnia gruntów zdewastowanych i zdegradowanych wymagających rekultywacji i zagospodarowania wynosiła 62,1 tys. ha co stanowiło 0,2% powierzchni kraju²⁷⁵. W stosunku do 2010 roku powierzchnia ta wzrosła o 1,5%. Większość stanowiły grunty zdewastowane (88,5%), a powierzchnia gruntów zdegradowanych wynosząca 7,1 tys. ha stanowiła 11,5%. Badania jakości gleb w województwie zachodniopomorskim przeprowadzono w latach 2015-2017 w 9 punktach pomiarowych. Wynika z nich, że większość gleb poddanych analizie posiadała odczyn zasadowy lub obojętny, natomiast zawartość metali ciężkich określono jako niską. Poziom zanieczyszczeń wnoszonych do gleb w wyniku opadów atmosferycznych był w regionie w 2016 roku wyższy niż średnia wartość tego wskaźnika dla Polski (45,1 kg/ha). Powiat gryficki to teren narażony na największe obciążenia zanieczyszczeniami chlorków, azotu, wapnia, magnezu, cynku, miedzi i ołowiu (56,0 kg/ha). Zanieczyszczenia transportowane w atmosferze i wprowadzane wraz z mokrym opadem atmosferycznym na teren województwa zachodniopomorskiego stanowią znaczące źródło zanieczyszczeń obszarowych²⁷⁶. Do degradacji gleb na terenach wiejskich przyczyniają się niewłaściwe melioracje, wypalanie traw i niewłaściwe nawożenie gleby. Powierzchnia gruntów zdewastowanych i zdegradowanych wymagających rekultywacji w województwie zachodniopomorskim w 2019 roku (2 871 ha) była tylko nieznacznie mniejsza niż w roku 2004 (3 142 ha). Pomimo dużego spadku powierzchni gruntów wymagających rekultywacji w 2013 roku (1 853 ha), w kolejnych latach odnotowano ich wzrost, przy jednoczesnym spadku powierzchni zrehabilitowanych.

System gospodarki odpadami ma na celu zwiększenie poziomu recyklingu i przygotowania zgromadzonych odpadów do ponownego użycia. Wśród założeń systemu znajduje się również

²⁷⁴ Program Rozwoju Sektora Energetycznego w Województwie Zachodniopomorskiego, s. 13.

²⁷⁵ Rozwój Regionalny Polski. Raport Analityczny 2020, s. 19.

²⁷⁶ Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego s. 78.

recykling odpadów budowlanych i rozbiórkowych za pomocą bezpiecznych metod, a także osiągnięcie odpowiednich poziomów ograniczenia masy odpadów komunalnych ulegających biodegradacji kierowanych na składowiska. Przetwarzanie wytworzonych odpadów komunalnych odbywa się głównie z wykorzystaniem procesu mechaniczno-biologicznego prowadzony w instalacjach MBP. Obecnie nie obowiązuje regionalizacja, dlatego odpady komunalne odbierane od właścicieli nieruchomości mogą być przekazywane do instalacji komunalnych na terenie całego kraju.

Zgodnie z danymi na koniec 2018 roku w regionie funkcjonowało:

- 12 regionalnych instalacji mechaniczno-biologicznego przetwarzania odpadów komunalnych
- 10 regionalnych kompostowni
- 5 regionalnych składowisk odpadów
- 1 ponadregionalna instalacja termiczna przekształcania odpadów komunalnych
- 16 sortowni odpadów selektywnie zbieranych
- 3 instalacje pracujące samodzielnie
- 2 instalacje pracujące w kilku wariantach
- 1 instalacja z etapem przetwarzania odpadów komunalnych na paliwo alternatywne – RDF²⁷⁷.

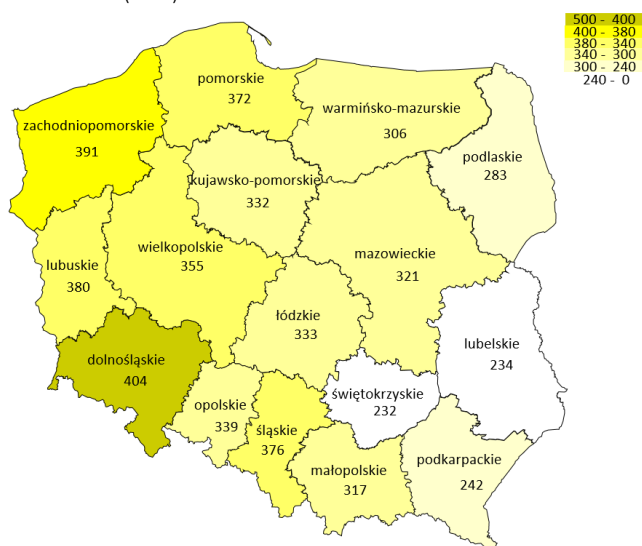
Zgodnie z obowiązującymi przepisami na terenie całego kraju obowiązuje jednolity system gospodarki odpadami oraz jednolite zasady finansowania, odbierania i zagospodarowania odpadami komunalnymi. Ponadto pełna odpowiedzialność za odpady komunalne spoczywa na gminie. Wiąże się to z organizacją przez gminy systemu odbierania odpadów komunalnych od właścicieli nieruchomości, na których zamieszkują mieszkańcy, co jest obligatoryjne. Gminy mogą dodatkowo objąć systemem nieruchomości niezamieszkałe przez mieszkańców, jednak przystąpienie do systemu w takim przypadku dokonywane jest dobrowolnie przez właściciela nieruchomości. Województwo zachodniopomorskie zostało podzielone na 2 regiony gospodarki odpadami: zachodni i wschodni. Podmioty, które biorą udział w kształtowaniu polityki gospodarowania odpadami w województwie zachodniopomorskim są: wójt/burmistrz/prezydent miasta, marszałek województwa, urzędy administracji publicznej, Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Szczecinie (WFOŚiGW), Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska w Szczecinie (WIOŚ), a także Punkty Selektywnego Zbierania Odpadów Komunalnych.

²⁷⁷ Plan Gospodarki Odpadami dla Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2020-2026 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2027-2032, s. 37.

Najważniejsze problemy występujące w obszarze tematycznym

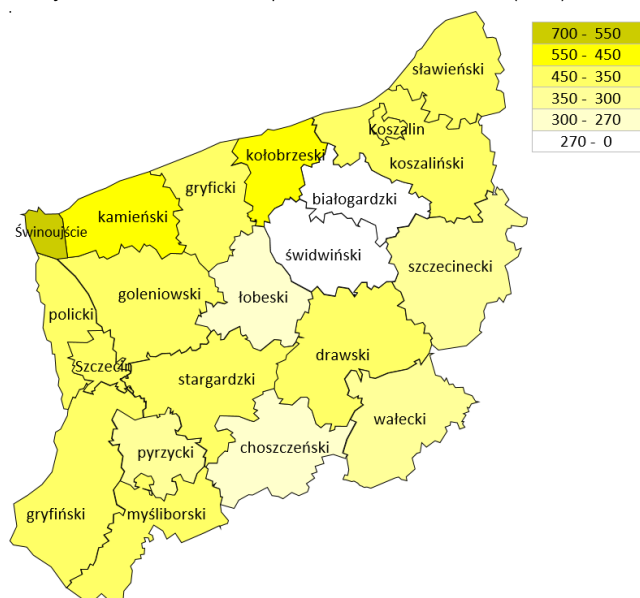
W Polsce można zaobserwować systematyczny wzrost masy wytworzonych odpadów komunalnych przez jednego mieszkańca w latach 2015-2019. Wartość wskaźnika w 2019 roku była najwyższa w województwie dolnośląskim i wynosiła 404 kg. Na drugim miejscu znalazło się województwo zachodniopomorskie, w którym szacuje się, że jeden mieszkaniec wyprodukował 391 kg odpadów komunalnych w ciągu roku. Z największym wzrostem produkcji śmieci na jednego mieszkańca mamy do czynienia w województwie małopolskim, gdzie na przestrzeni pięciu lat masa wytworzonych odpadów wzrosła o 81 kg. Z danych dla poszczególnych powiatów województwa zachodniopomorskiego wynika, że największa masa odpadów wytwarzana była w Świnoujściu – 615 kg. Na czele pod względem masy wytwarzanych śmieci były również powiaty kołobrzeski, kamieński, gryficki, miasto Szczecin i Koszalin oraz powiat koszaliński. Tak wysokie wskaźniki we wskazanych powiatach mogą wynikać z turystycznego charakteru nadmorskich obszarów. Odnotowany wzrost masy wytworzonych odpadów może również świadczyć o mniejszej skali nielegalnego składowania odpadów w miejscach do tego nieprzeznaczonych lub zmniejszeniu zjawiska spalania śmieci. Należy również nadmienić, że gminy wiejskie i gminy miejsko-wiejskie stanowią 90% wszystkich gmin województwa zachodniopomorskiego, a część odpadów biodegradowalnych zostaje zagospodarowana w gospodarstwach we własnym zakresie, a odpady te nie są objęte ewidencją.

Mapa 42. Masa wytworzonych odpadów komunalnych przez jednego mieszkańca w Polsce w 2019 roku (GUS).

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS.

Mapa 43. Masa wytworzonych odpadów komunalnych przez jednego mieszkańca w województwie zachodniopomorskim w 2019 roku (GUS).

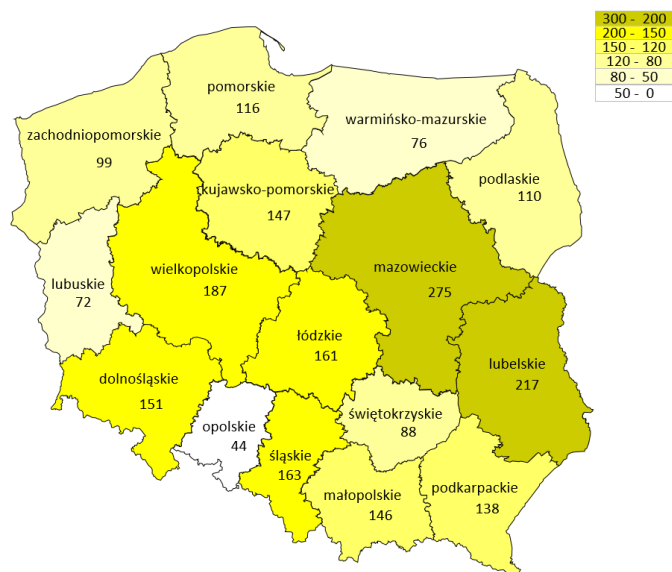
Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS.

Jednym z głównych problemów dotyczącym gospodarki obiegu zamkniętego jest niska efektywność selektywnego odbierania odpadów u źródła tj. niesegregowanie odpadów w gospodarstwach domowych lub niewłaściwa segregacja. Do odpadów zmieszanych trafiają odpady, które po odpowiedniej selekcji mogłyby ulec biodegradacji np. papier, opakowania z tworzyw naturalnych czy odpady kuchenne. Dodatkowo wśród zmieszanych odpadów komunalnych znajdują się zużyte baterie, sprzęt elektroniczny i elektryczny, chemikalia, a nawet zużyte opony. Świadczy to o niskiej świadomości społeczeństwa w zakresie należytego segregowania odpadów, a także o niskiej skuteczności programów edukacyjnych. Niewystarczający system segregacji odpadów komunalnych stanowi olbrzymi problem dla gmin, które ponoszą odpowiedzialność za politykę gospodarowania odpadami. Pomimo rosnących opłat za odbiór odpadów, nie obserwuje się wyraźnej poprawy w jakości ich segregacji. Jest to o tyle problematyczne, że gminy zobligowane zostały do osiągnięcia konkretnych wartości docelowych wskaźnika odbieranych odpadów poddanych recyklingowi. Poziomy recyklingu i odzysku, jakie muszą osiągnąć gminy w odniesieniu do poszczególnych rodzajów odpadów zostały określone w ustawie z dnia 13 września 1996 roku o utrzymaniu czystości i porządku w gminach. Nowelizacja ustawy nastąpiła w lipcu 2019 roku i zgodnie z jej założeniami gminy zobowiązane są do osiągnięcia następujących wartości (poziom recyklingu i przygotowania do ponownego użycie odpadów komunalnych, z wyłączeniem innych niż niebezpieczne odpadów budowlanych i rozbiórkowych):

- 50% wagi – za każdy rok w latach 2020-2024
- 55% wagi – za każdy rok w latach 2025-2029
- 60% wagi – za każdy rok w latach 2030-2034
- 65% wagi – za 2035 rok i każdy kolejny²⁷⁸.

Gminy zobligowane są do utworzenia Punktów Selektywnego Zbierania Odpadów Komunalnych (dalej PSZOK), do których mieszkańcy mogą samodzielnie dostarczać odpady takie jak: papier, metali, tworzywa sztuczne, szkło, odpady opakowaniowe, bioodpady, odpady niebezpieczne, chemikalia, zużyte baterie i akumulatory, sprzęt elektryczny i elektroniczny, meble opony czy odpady budowlane²⁷⁹. Do obowiązku gmin należy oprócz tworzenia PSZOK, informowanie mieszkańców o rodzajach odbieranych odpadów oraz godzinach ich przyjmowania. Na terenie województwa zachodniopomorskiego działało w 2019 roku 99 PSZOK – o 5 mniej niż funkcjonowało w 2017 roku. W zdecydowanej większości województw mamy do czynienia ze zwiększeniem liczby działających PSZOK – w Wielkopolsce przybyło 15 tego typu punktów. Najwięcej punktów selektywnego zbierania odpadów znajdowało się w 2019 roku na terenie Szczecina (9), powiatu stargardzkiego (8), świdwińskiego (7) i koszalińskiego (7).

Mapa 44. Liczba PSZOK w Polsce w 2019 roku.

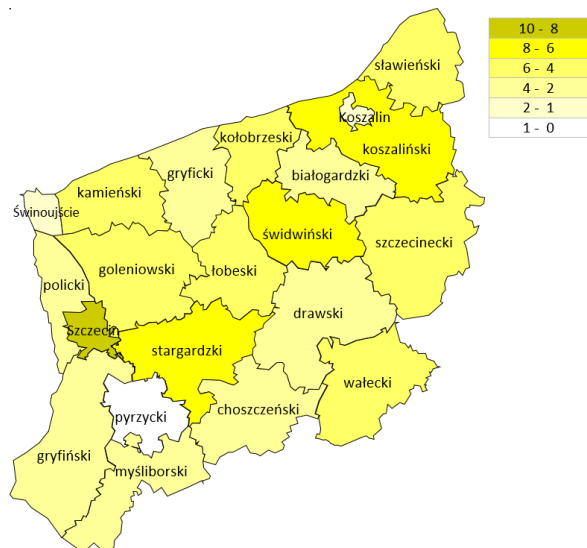

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS.

²⁷⁸ Plan Gospodarki Odpadami dla Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2020-2026 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2027-2032, s. 26.

²⁷⁹ Tamże, s. 34.

Mapa 45. Liczba PSZOK w województwie zachodniopomorskim w 2019 roku.

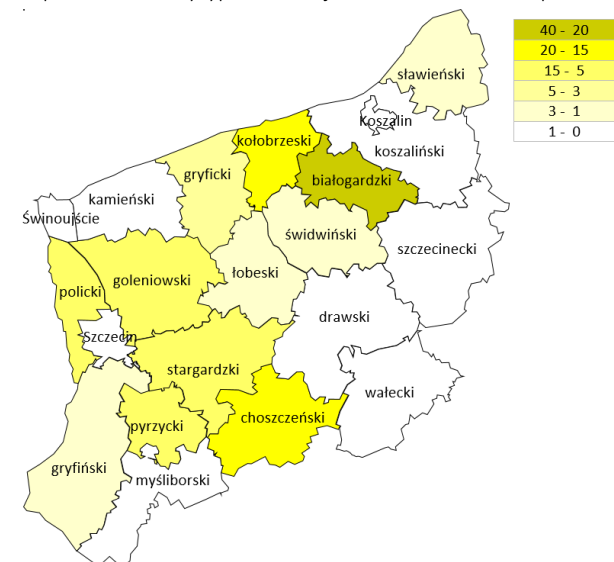

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS.

Pomimo obowiązku tworzenia i utrzymywania PSZOK diagnozuje się, że liczba punktów nadal jest niewystarczająca. Dodatkowo brakuje punktów napraw, w których przygotowywano by przedmioty do ponownego użycia lub przyjmujących rzeczy używane niestanowiące odpadu. Pomimo działań na rzecz redukcji masy wytwarzanych odpadów, ale również tworzenia różnego rodzaju punktów odbierania odpadów, umieszczania na terenie gmin i instytucji pojemników na różnego rodzaju odpady (np. zużyte baterie, kontenery na leki w aptekach), jednym z głównych problemów w województwie zachodniopomorskim jest nielegalne porzucanie odpadów w miejscach niedozwolonych. Najwięcej tzw. dzikich wysypisk znajduje się przy drogach, w rowach, lasach czy na nieużytkach rolnych, gdzie porzucane są głównie odpady z remontów i budowy, odpady wielkogabarytowe, zużyte opony i odpady komunalne niesegregowane. Gminy starają się na bieżąco likwidować dzikie wysypiska, jednakże problem narasta, w po uporządkowaniu tych miejsc w krótkim czasie porzucone zostają kolejne odpady. Likwidacja dzikich wysypisk wiąże się poniesieniem przez gminy dużych wydatków finansowych, zazwyczaj niezaplanowanych w lokalnych budżetach. Liczba dzikich wysypisk w Polsce wynosiła w 2019 roku 1 868, w czego 117 zlokalizowanych było w województwie zachodniopomorskim. Problem dzikich wysypisk dotyczy wszystkich regionów Polski, jednak w największym stopniu obejmuje województwa: śląskie (481 wysypisk w 2019 roku), pomorskie (202) i dolnośląskie (193). Niemal 30% dzikich wysypisk w województwie zachodniopomorskim znajdowało się w 2019 roku w powiecie białogardzkim. Dużo wysypisk znajdowało się też w powiatach choszczeńskim, kołobrzewskim i stargardzkim. W latach 2008-2019 wzrosła nie tylko liczba dzikich wysypisk, na wysokim poziomie była również masa odpadów komunalnych zebranych podczas likwidacji nielegalnych wysypisk. Najwięcej

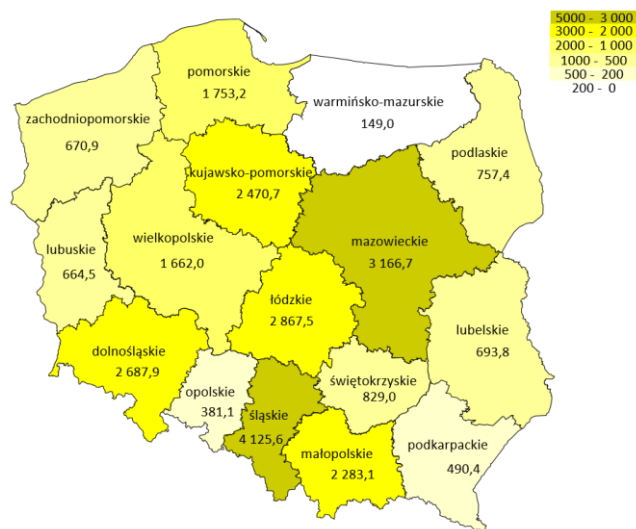
Województwo	Liczba przedsiębiorstw
zachodniopomorskie	117
pomorskie	202
warmińsko-mazurskie	18
kujawsko-pomorskie	24
podlaskie	58
lubuskie	37
wielkopolskie	54
mazowieckie	157
łódzkie	83
lubelskie	67
świętokrzyskie	47
opolskie	97
śląskie	481
małopolskie	137
podkarpackie	96
dolnośląskie	193

Mapa 47. Dzikie wysypiska w województwie zachodniopomorskim w 2019.

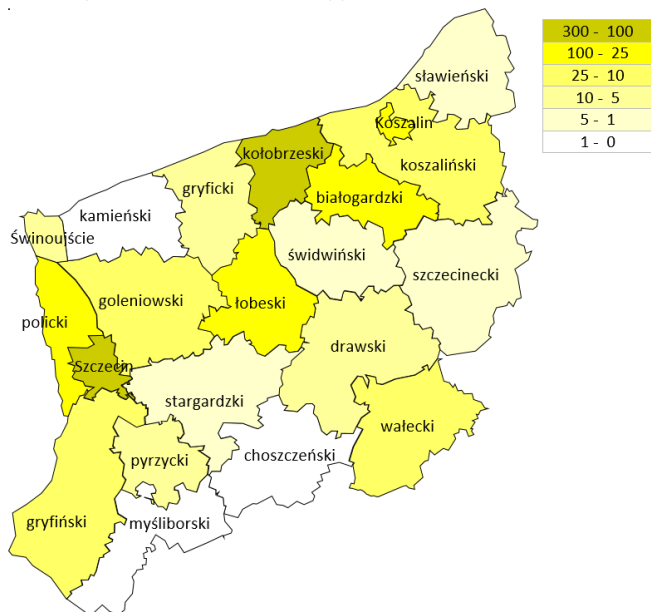
390

Mapa 48. Odpady zebrane podczas likwidacji dzikich wysypisk w ciągu roku w Polsce w 2019 roku (t).

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS.

Mapa 49. Odpady zebrane podczas likwidacji dzikich wysypisk w ciągu roku w województwie zachodniopomorskim w 2019 roku (t).

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS.

Nielegalne składowanie odpadów na dzikich wysypiskach to tylko jeden ze sposobów na niezgodne z prawem pozbywanie się odpadów. Częstą praktyką jest również samodzielne spalanie odpadów w domowych paleniskach, które dodatkowo oprócz zanieczyszczenia gleby zatruwa również powietrze. Gminy borykają się z wieloma problemami, a akcje edukacyjne nie przynoszą zamierzonych rezultatów. Część społeczeństwa nadal nie dostrzega zagrożeń wynikających z niesegregowania odpadów, a podnoszenie opłat za wywóz śmieci nie wpływa na poprawę sytuacji. Kluczowe pozostaje przekonanie mieszkańców o słuszności segregacji śmieci, a także tworzenie punktów, w których można oddawać lub naprawiać zużyte rzeczy.

Czynniki wpływające na obszar

Wpływ na gospodarkę obiegu zamkniętego mają przede wszystkim wielkość i rodzaj wytworzonych odpadów. W województwie zachodniopomorskim za produkcję odpadów odpowiadają przedsiębiorstwa, mieszkańcy oraz turyści. Turystyka to obszar, który znacząco wpływa na stan środowiska w regionie w szczególności w kontekście zanieczyszczania Morza Bałtyckiego i plaż odpadami. Świadomość ekologiczna społeczeństwa to temat, który wymaga jeszcze działań edukacyjnych ukierunkowanych na należyte postępowanie odpadami na statkach, plażach i w ich sąsiedztwie. Celem działań byłoby podniesienie świadomości społeczeństwa w zakresie wpływu odpadów na środowisko morskie oraz florę i faunę wybrzeża.

Z uwagi na rolniczy charakter województwa zachodniopomorskiego wpływ na stan gleby w regionie ma sektor rolniczy. Nieodpowiednie środki ochrony roślin stosowane przez rolników wpływają negatywnie na stan jakości gleb oraz wód powierzchniowych. Szczególnie szkodliwy jest nadmiar azotu i fosforu w glebie. Oprócz nieprawidłowej działalności człowieka, negatywny wpływ na stan gleby mają również susze oraz gwałtowne zjawiska atmosferyczne takie jak wichury czy ulewne deszcze powodujące osuwanie się gruntów i erozję.

Czynniki sukcesu i porażki w obszarze

Działania informacyjno-edukacyjne pozostają jednym z czynników wymagających w województwie zachodniopomorskim podjęcia kroków naprawczych. Kwestia należytej segregacji odpadów powinna być jednym z priorytetów władz gmin i podmiotów zajmujących się odbieraniem odpadów komunalnych. Trudno jednoznacznie określić efekty dotychczasowych działań w tym zakresie jako porażkę, jednakże stan wiedzy na temat segregacji odpadów i szkodliwości niewłaściwej selekcji jest na niskim poziomie. Nieprawidłowości w tym zakresie wymagają ciągłego monitorowania, w szczególności odpadów gromadzonych przy budynkach wielorodzinnych.

Z danych z 2019 roku wynika że w sześciu gminach województwa nie funkcjonował żaden Punkt Selektywnego Zbierania Odpadów Komunalnych (PSZOK): Warnice, Marianowo, Trzcińsko-Zdrój, Cedynia, Czaplinek i Kalisz Pomorski. Dodatkowo w wielu gminach liczba

działających PSZOK jest niewystarczająca w kontekście zwiększającej się ilości odpadów komunalnych. W wielu jednostkach samorządu terytorialnego działa zbyt mało punktów, a dodatkowo brakuje możliwości naprawy przedmiotów, które dzięki temu nie stałyby się odpadami. Tworzenie PSZOK powinno być priorytetem w zakresie racjonalnego gospodarowania odpadami i zwiększenia poziomu recyklingu.

Dotychczasowa i planowana interwencja publiczna w obszarze

W ramach Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2014-2020 i priorytetu inwestycyjnego 6a wsparciem objęto inwestycje w sektorze gospodarki odpadami. Tematyka gospodarki niskoemisyjnej obejmuje działania zaplanowane w ramach 3 osi priorytetowej:

3.7 Rozwój gospodarki odpadami komunalnymi

3.8 Rozwój gospodarki odpadami niebezpiecznymi

O wsparcie w ramach RPO WZ 2014-2020 mogły wnioskować jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, jednostki organizacyjne JST, jednostki sektora finansów publicznych, zakłady opieki zdrowotnej, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe, PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne, a także partnerstwa wymienionych podmiotów. Dotychczas spośród 12 złożonych wniosków o dofinansowanie z 8 wnioskodawcami zawarto umowy, których łączna wartość wyniosła 34 206 894,25 zł z czego dotychczas dofinansowano ze środków UE 4 088 983,93 zł.

W ramach 2 osi priorytetowej Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko zaplanowano interwencję w formie działania 2.2 gospodarka odpadami komunalnymi²⁸⁰.

Szanse rozwojowe i wyzwania dla sektora

Zgodnie z Planem Gospodarki Odpadami dla Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2020-2026 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2027-2032, prognozuje się większą ilość odpadów produkowaną na 1 mieszkańca w regionie. Biorąc pod uwagę obecną masę wytwarzanych odpadów w regionie, a także liczbę nielegalnych składowisk i wysypisk, gospodarowanie tymi odpadami będzie niewątpliwie wyzwaniem dla władz samorządowych. Z dokumentu wynika, że prognozowana jest poprawa świadomości ekologicznej mieszkańców, a co z tym związane wzrost ilości odpadów segregowanych. Aby zwiększyć poziom segregacji i recyklingu odpadów konieczne jest wykorzystywanie różnych metod i rozwiązań technologicznych w celu odzysku głównie odpadów opakowaniowych. Obecnie Polska znajduje się w niechlubnej czołówce krajów UE, których poziom ponownego wykorzystania

²⁸⁰ Z uwagi na to, że dane dotyczące wnioskodawców, beneficjentów i kwot dofinansowań zawarte w Stanie realizacji POIiŚ na dzień 30.04.2021 dotyczą całego Programu, bez podziału na obszary ochrony powietrza, gleby i wód, informacje nt. liczby wnioskodawców, beneficjentów i dofinansowań w ramach POIiŚ znajdują się w rozdziale dotyczącym gospodarki niskoemisyjnej.

odpadów opakowaniowych jest najniższy. Obok wskazanych wcześniej działań edukacyjno-informacyjnych i kontrolnych konieczne jest wprowadzenie działań mobilizujących mieszkańców do oddawania zużytych opakowań do punktów zbiorów. Zwiększony poziom recyklingu i odzysku spowoduje zmniejszenie masy odpadów, które wymagają składowania.

Wyeliminowanie praktyki nielegalnego składowania odpadów pozostaje kwestią trudną do rozwiązania. Gminy województwa zachodniopomorskiego podejmują szereg działań ukierunkowanych na walkę z tym procederem, jednakże nie zapobiega to powstawaniu kolejnych dzikich wysypisk. W tym kontekście konieczne będzie dalsze tworzenie PSZOK, a także modernizacja infrastruktury służącej przetwarzaniu odpadów niesegregowanych. Korzystne będzie także dalsze finansowanie działań JST ze środków zewnętrznych, zarówno z budżetu Państwa, ale także ze środków pochodzących z Unii Europejskiej.

W celu zmniejszenia masy odpadów istotne pozostaje również podjęcie działań służących przeciwdziałaniu marnotrawieniu żywności. Problem ten dotyczy całego obszaru Polski, a jego przyczyną są głównie nadprodukcja, niewłaściwe przechowywanie, a także niekorzystne regulacje prawne utrudniające swobodne przekazanie nadwyżki żywności (np. przez restauracje) osobom potrzebującym. Działania władz województwa zachodniopomorskiego powinny zostać ukierunkowane na zwiększenie świadomości społeczeństwa w kontekście racjonalnego gospodarowania jedzeniem oraz tworzenie lokalnych banków żywności.

W kontekście wyzwań związanych w ochroną gleb w województwie zachodniopomorskim za istotny czynnik można uznać wykorzystanie innowacyjnych rozwiązań technologicznych w rolnictwie, w tym stosowanie metod proekologicznych. Wykorzystanie ekologicznych rozwiązań w rolnictwie jest jednym z najefektywniejszych sposobów na ograniczenie negatywnego wpływu człowieka na stan jakości środowiska naturalnego. Tego typu działania pozwolą ograniczyć zużycie wody pitnej oraz emisję gazów cieplarnianych, a tym samym przyczynić się do regeneracji ekosystemów w regionie.

Drzewo problemów

Skutki				
Konieczność przeznaczania dużych środków finansowych na ochronę gleby	Większa zapadalność na choroby wywołane przez zanieczyszczenia	Zniszczenia środowiska naturalnego zwierząt	Trwała degradacja ekosystemu	
↑	↑	↑	↑	
Zanieczyszczenie gleby				
↗	↑	↖		
Rosnąca ilość odpadów wymagających składowania	Duża liczba dzikich wysypisk	Nadmierne stosowanie środków chemicznych w rolnictwie		
↑	↑			
Niesegregowanie odpadów	Zbyt mała liczba punktów odbioru śmieci (PSZOK)			
Przyczyny				

14. Gospodarka wodno-ściekowa (ochrona wód)

Główne podmioty i ich sytuacja

Właściwe gospodarowanie zasobami wodnymi oraz zrównoważona gospodarka wodno-ściekowa mają priorytetowe znaczenie dla środowiska. Polska, jako kraj zaliczany do regionów ubogich w zasoby wodne, powinna zwracać szczególną uwagę na racjonalne gospodarowanie dostępnymi zasobami wody, a także inwestować w systemy jej odprowadzania i oczyszczania. Woda określana jest obecnie jako jeden z najważniejszych zasobów na ziemi, który ma kluczowe znaczenie dla wszystkich form życia i między innymi dlatego stale zaostrzane są unijne przepisy dotyczące norm środowiskowych²⁸¹.

Największym zagrożeniem dla jakości wód stanowią zrzuty punktowe ścieków komunalnych, bytowych i przemysłowych, nadmierny pobór wód oraz zanieczyszczenia dopływające do wód ze źródeł rozproszonych. Negatywny wpływ na środowisko wodne ma również sposób wykorzystywania nawozów w rolnictwie – dotyczy to zarówno produktów sztucznych, jak i naturalnych. Ocena jakości wód powierzchniowych dokonywana jest w oparciu o rozporządzenie Ministra Środowiska oraz wytyczne Głównego Inspektora Ochrony Środowiska. Klasyfikację wykonuje się w odniesieniu do jednolitych części wód powierzchniowych (JCWP) poprzez ocenę stanu/potencjału ekologicznego na podstawie elementów fizykochemicznych, biologicznych, hydromorfologicznych, stanu chemicznego i stanu wód. Ocena, wykonana w 2017 r., dla 66 JCWP rzecznych wykazała, iż parametry określone dla co najmniej dobrego stanu/potencjału ekologicznego spełnia 5 JCWP rzecznych, dla umiarkowanego – 28 JCWP, słabego – 9 JCWP. O niższym niż dobry stan/potencjał ekologiczny JCWP rzek decydowały głównie wyniki klasyfikacji elementów biologicznych (makrobezkręgowce bentosowe oraz ichtiofauna). Ponadto stwierdzono zły stan chemiczny w 46 JCWP na 50 JCWP ocenianych. Do wód o dobrym stanie chemicznym zaliczono jedynie 4 JCWP. O złym stanie chemicznym wód decydowały głównie wielopierścieniowe węglowodory aromatyczne²⁸².

Według prowadzonych badań stan jakości rzek uchodzących bezpośrednio do morza stale się poprawia i odnotowuje się mniej zanieczyszczeń organicznych i biogennych (odpowiedzialnych za eutrofizację wód). Badania jakości wód w jeziorach wykazały, że stan 12 z nich znajdujących się na terenie województwa zachodniopomorskiego można ocenić jako zły. Głównym powodem zanieczyszczeń są źródła komunalne i rolnicze. Jakość wód Zatoki Pomorskiej zależy od wód Zalewu Szczecińskiego, zanieczyszczanego głównie przez rzekę Odrę. Rzeki wpływające do Zalewu Szczecińskiego oraz Bałtyku niosą z wodami znaczące ilości

²⁸¹ Rozwój Regionalny Polski. Raport analityczny 2020, str. 19.

²⁸² Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego s. 77.

azotu i fosforu, w konsekwencji powodując eutrofizację tych wód. Jedynie w przypadku wód przejściowych JCWP Zalew Kamieński zaobserwowano niewielką poprawę stanu elementów biologicznych, co wpłynęło na podwyższenie ich stanu ekologicznego ze słabego na umiarkowany²⁸³.

W 2017 r. badania stanu chemicznego wód podziemnych na terenie województwa zachodniopomorskiego przeprowadzone zostały w ramach monitoringu operacyjnego w 27 punktach pomiarowych. Zakres badań obejmował oznaczenie 43 wskaźników fizykochemicznych. W wyniku badań stwierdzono, że:

- w 19 punktach (około 70%) występowały wody o dobrym stanie chemicznym (tj. II klasy i III klasy),
- w 8 punktach (około 30%) występowały wody niezadowolającej i złej jakości (tj. IV klasy w pięciu punktach pomiarowych w Świnoujściu oraz V klasy w Koszewku, Bielicach i Świnoujściu),
- nigdzie nie odnotowano występowania wód bardzo dobrej jakości (I klasy)²⁸⁴.

Na terenie województwa zachodniopomorskiego do celów komunalnych wykorzystuje się przede wszystkim ujęcia wód podziemnych, z kolei miasto Szczecin zaopatrywane jest w wodę głównie z Jeziora Miedwie²⁸⁵. Zasoby dyspozycyjne wód podziemnych oraz wielkość ich poboru wykazuje, że są one w dość dobrym stanie ilościowym i jakościowym (z wyjątkiem rejonu polskiej części wyspy Uznam).

Pod względem długości czynnej sieci kanalizacyjnej odprowadzającej ścieki na pierwszym miejscu w 2019 roku znalazło się województwo podkarpackie, gdzie długość sieci wynosiła 17 720 km. W województwie zachodniopomorskim wskaźnik ten wynosił znacznie mniej – 8 115,6 km, dzięki czemu region zajmował 9 miejsce. Rozbudowa sieci kanalizacyjnej trwa sukcesywnie od 2004 roku, przy czym w latach 2010-2012 długość sieci wzrosła aż o 58% w stosunku do roku bazowego. Analizując dane dotyczące długości sieci wodociągowej województwo zachodniopomorskie uplasowało się dopiero na 14 miejscu w kraju – w 2019 roku długość wynosiła 11 378 km (1 miejsce zajmowało województwo mazowieckie – 46 568,1 km). Na przestrzeni lat 2004-2019 długość sieci wodociągowej wzrosła o 3 441,7 km.

Najważniejsze problemy występujące w obszarze tematycznym

Jednym z problemów w województwie zachodniopomorskim dotyczącym gospodarki wodnej jest zapewnienie odpowiedniej ilości i jakości wody. Trudności w zaopatrzeniu w wodę

²⁸³ Tamże.

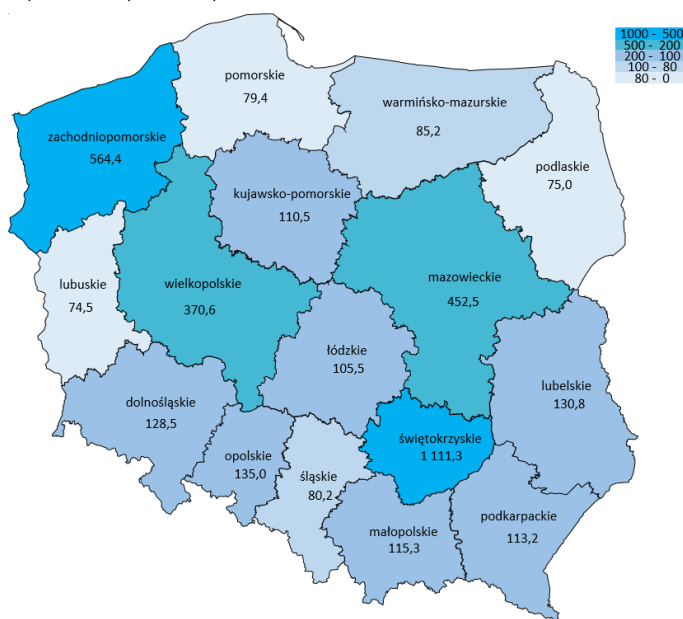
²⁸⁴ Tamże.

²⁸⁵ Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego 2020, str. 81.

w celach komunalnych występują w zachodniej części pasa nadmorskiego²⁸⁶. Mieszkańcy terenów wiejskich zaopatrywani są w wodę pochodzącą z lokalnych wodociągów, jednak ich stan techniczny wymaga modernizacji w związku z zaostrzającymi się wymogami co do jakości wody pitnej. Problem ten dotyczy ponad 250 tys. mieszkańców Dorzecza Parsęty.

Należy zwrócić uwagę, że region zachodniopomorski to obszar z jednym z najwyższych wskaźników zużycia wody na 1 mieszkańca pomimo tego, że odnotowuje się jego spadek – województwo zachodniopomorskie zajmuje w tym aspekcie 2 miejsce w kraju i wyprzedza je tylko województwo świętokrzyskie z wartością wskaźnika na poziomie 1 111,3 m3. W województwie zachodniopomorskim zużycie wody na 1 mieszkańca wyniosło w 2019 roku 564,4 m3. Z analizy danych dla powiatów województwa zachodniopomorskiego wynika, że największe zużycie wody na 1 mieszkańca dotyczy powiatu gryfińskiego, a w następnej kolejności powiatu polickiego i miasta Szczecin.

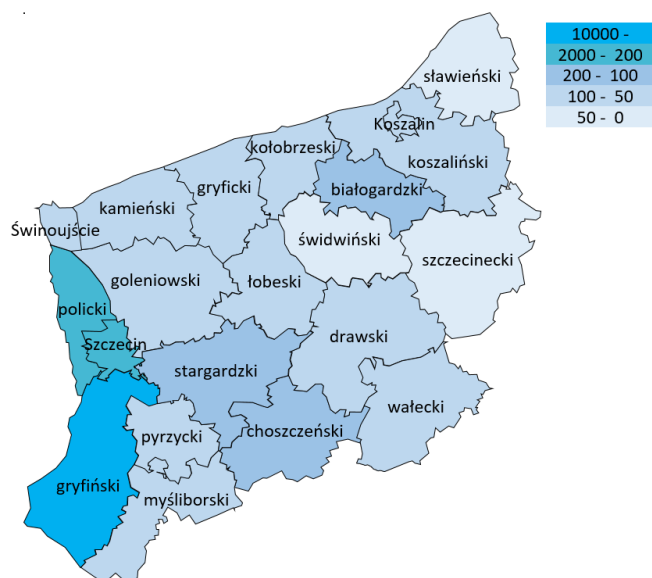
Mapa 50. Zużycie wody na 1 mieszkańca w Polsce w 2019 roku w Polsce (m3).

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS.

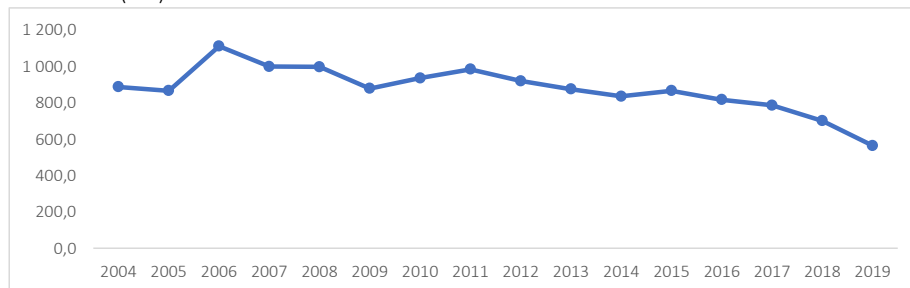
²⁸⁶ Tamże.

Mapa 51. Zużycie wody na 1 mieszkańca w Polsce w 2019 roku w województwie zachodniopomorskim (m3).

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS.

Wykres 62. Zużycie wody na 1 mieszkańca w województwie zachodniopomorskim w latach 2004-2019 (m3).

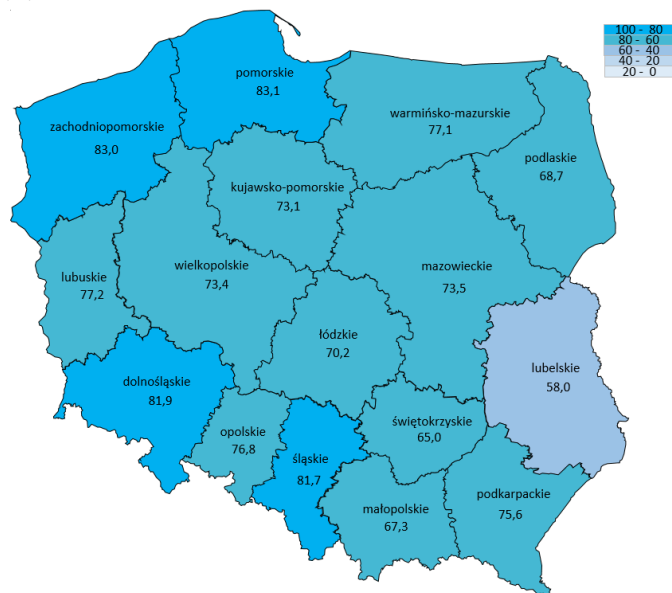

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS.

Województwo zachodniopomorskie znajduje się w krajowej czołówce regionów pod względem liczby ludności korzystającej z oczyszczalni, w tym na drugim miejscu biorąc pod uwagę ludność mieszkającą na terenach wiejskich. Analizując dane dotyczące udziału ludności korzystającej z oczyszczalni w ogólnej liczbie ludności w Polsce w 2019 roku w regionie zachodniopomorskim wartość tego wskaźnika wyniosła 83%, przy czym średnia dla kraju wyniosła 74,1%. Najniższa wartość tego wskaźnika dotyczy województwa lubelskiego, gdzie

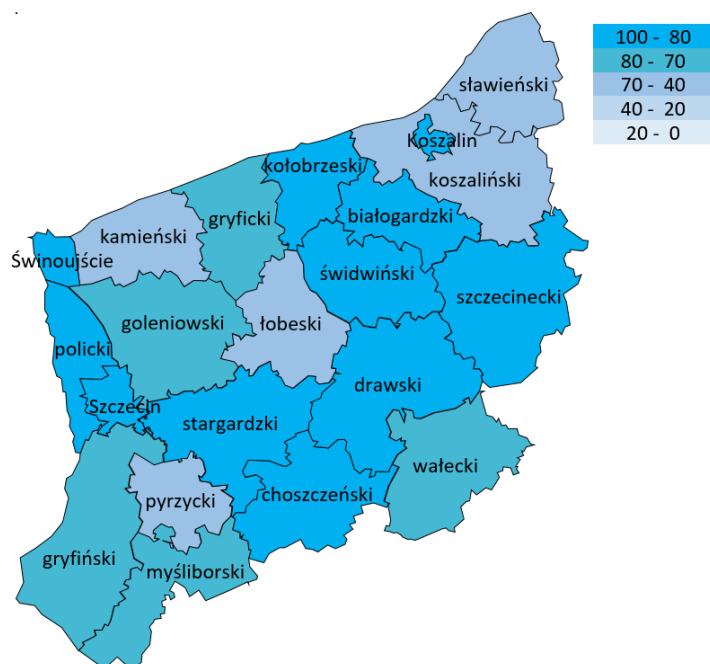
odnotowano jego wartość na poziomie zaledwie 58%. Z danych dotyczących powiatów województwa zachodniopomorskiego wynika, że średnia wartość tego wskaźnika dla regionu wyniosła w 2019 roku 79,9%. Poniżej średniej wartości wskaźnika znalazły się takie powiaty jak: goleniowski (75,4%), gryficki (76,9%), gryfiński (72%), kamieński (68,6%), koszaliński (66,1%), łobeski (63,2%), myśliborski (79,7%), pyrzycki (68,2%), sławieński (66,8%) i wałecki (78,6%). Należy zwrócić uwagę, że w Koszalinie odsetek ludności korzystającej z oczyszczalni wynosił aż 100%.

Mapa 52. Ludność korzystająca z oczyszczalni w ogólnej liczbie ludności w Polsce w 2019 roku (%).

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS.

Mapa 53. Ludność korzystająca z oczyszczalni w ogólnej liczbie ludności w województwie zachodniopomorskim w 2019 roku (%).

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS.

W województwie zachodniopomorskim funkcjonuje ok. 300 oczyszczalni ścieków, spośród których większość to obiekty komunalne. Wśród oczyszczalni komunalnych dominują oczyszczalnie biologiczne, których liczba w 2019 roku wyniosła 173. W okresie od 2004 do 2019 stopniowo wygaszane zostały oczyszczalnie mechaniczne, zarówno komunalne, jak i przemysłowe.

Tabela 109. Rodzaje i liczba oczyszczalni ścieków w województwie zachodniopomorskim.

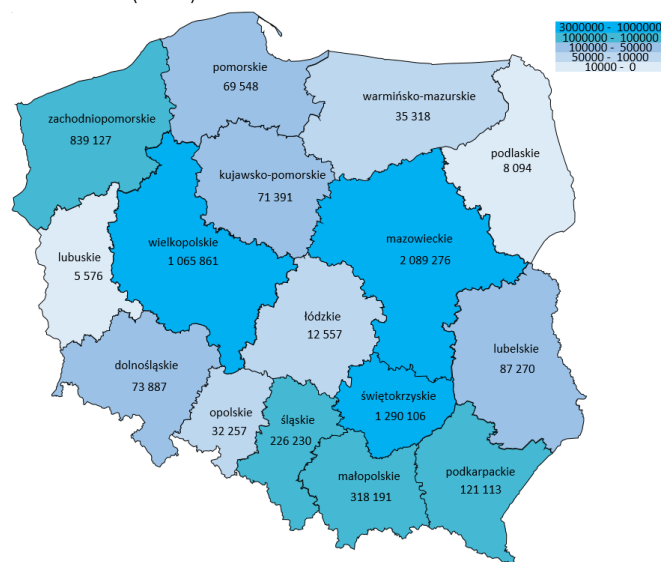
Rodzaj oczyszczalni ścieków		Rok 2004	Rok 2013	Rok 2019
komunalne	mechaniczne	27	14	6
	biologiczne	194	168	173
	z podwyższonym usuwaniem biogenów	58	68	70
przemysłowe	mechaniczne	102	53	2
	chemiczne	11	6	5
	biologiczne	40	29	20

	z podwyższonym usuwaniam biogenów	4	3	3
--	--	---	---	---

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS.

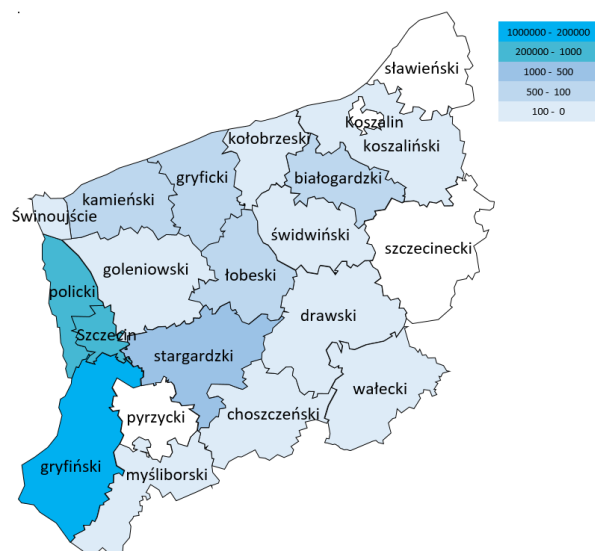
Szacuje się że ok. 95% wszystkich wyprodukowanych ścieków zostaje oczyszczonych w różnym stopniu w wyniku procesów mechanicznych, chemicznych i biologicznych. Największą ilość ścieków przemysłowych odprowadzanych bezpośrednio do wód lub do ziemi w 2019 odnotowano w województwie mazowieckim (2 089 276 dam³). Region zachodniopomorski (839 127 dam³) zajmował pod tym względem czwarte miejsce, za województwami świętokrzyskim i wielkopolskim. Z danych wynika, że ścieki przemysłowe odprowadzone bezpośrednio do ziemi lub wód stanowiły w województwie zachodniopomorskim 99,6% ogółu odprowadzonych ścieków przemysłowych. Pod względem ilości odprowadzanych ścieków przemysłowych bezpośrednio do ziemi lub wód na w czołówce w regionie znalazły się zachodnie powiaty: gryfiński, policki i miasto Szczecin. Na przestrzeni lat 2004-2019 odnotowuje się ogólny spadek ilości ścieków przemysłowych ogółem. Ilość ścieków w 2019 roku spadła o 67,2% względem roku bazowego.

Mapa 54. Ścieki przemysłowe odprowadzane bezpośrednio do wód lub do ziemi w Polsce w 2019 roku (dam³).

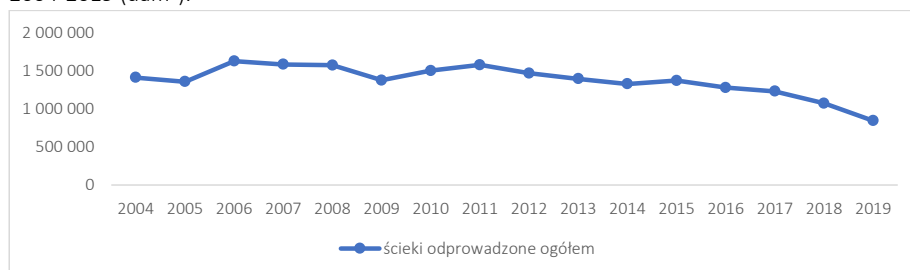
Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS.

Mapa 55. Ścieki przemysłowe odprowadzane bezpośrednio do wód lub do ziemi w województwie zachodniopomorskim w 2019 roku (dam³).

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS.

Wykres 63. Ścieki odprowadzone ogółem w województwie zachodniopomorskim w latach 2004-2019 (dam³).

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS.

Czynniki wpływające na obszar

Jednym z czynników wpływających na zasoby wodne na terenie województwa zachodniopomorskiego jest turystyka. Naturalne walory przyrodnicze przyciągają turystów, jednakże niejednokrotnie skutki dla obszarów nadmorskich i ekosystemów słodkowodnych są dotkliwe. Odpady pozostawiane w rejonie zbiorników wodnych lub wyrzucane np. ze statków to poważne zagrożenie dla środowiska i żyjących w akwenach zwierząt. Dodatkowo wody zostają zanieczyszczone przez wycieki benzyny lub ropy z łodzi motorowych, a także przez

ścieki toaletowe z łodzi i statków. Skutkiem wymienionych działań jest przede wszystkim proces eutrofizacji wody, czyli obniżenia zawartości tlenu w wodzie.

Oprócz zachowań mieszkańców i turystów, wpływ na zasoby wodne regionu mają przemysł i rolnictwo. Stosowane w rolnictwie nawozy chemiczne przedostają się do wód gruntowych, rzek, a w rezultacie do Morza Bałtyckiego, powodując zanieczyszczenia szkodliwe dla człowieka i środowiska. Niebezpieczne dla środowiska są także ścieki wytwarzane przed przedsiębiorstwa głównie z sektora chemicznego, farmaceutycznego i wydobywczego, które mogą zawierać wysokie stężenia substancji szkodliwych. Przedostanie się ich do wód powierzchniowych bezpośrednio ze ściekami lub jako spływ z pól może powodować skażenie wody pitnej.

Wpływ na stan wód w województwie zachodniopomorskim mają też zanieczyszczenia rzek powstałe w innych województwach, a które wraz z nurtem przedostają się do regionu. Według Państwowego Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie najwięcej zanieczyszczeń trafia do rzek na południu kraju. Wynika to z faktu, iż występuje tam najwięcej rzek o charakterze górskim i wyżynnym, które nawet przy nieznacznych wezbraniach, zabierają w okolicznych terenów wszelkie zanieczyszczenia, które wraz z nurtem rzeki przenoszone są na kolejne obszary kraju. Finalnie, zanieczyszczenia które nie osiadły na dnie, trafiają do Bałtyku. Zanieczyszczenia rzek powstają również w wyniku ich zaśmiecania przez człowieka, w szczególności na terenach rekreacyjnych.

Czynniki sukcesu i porażki w obszarze

Województwo zachodniopomorskie jest jednym z liderów w kraju pod względem odsetka ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków – w 2019 roku wartość wskaźnika wyniosła 83% (2 miejsce w kraju). Dodatkowo w regionie odnotowano jedną z najwyższych wartości wskaźnika w odniesieniu do mieszkańców wsi – aż 58,2% korzysta z oczyszczalni ścieków. W obu wskaźnikach województwo zachodniopomorskie odnotowało wartości powyżej średniej dla Polski. Korzystne dla regionu są również wskaźniki dotyczące odsetka ludności korzystającej z kanalizacji. Wartości wskaźników wynoszą powyżej średniej krajowej zarówno w odniesieniu do korzystających z kanalizacji ogółem, jak i korzystających na wsi. (odpowiednio 80,6% i 57,6%).

Trudno wskazać obszary działań związane z gospodarką wodno-ściekową, które można by określić mianem porażki regionu. Niewątpliwie kwestia ochrony zasobów wodnych wymaga podejmowania rygorystycznych działań w celu ochrony ekosystemu Pomorza Zachodniego. W tym kontekście pozytywny wpływ na sektor gospodarki wodno-ściekowej mają interwencje publiczne współfinansowane ze środków Unii Europejskiej. Dzięki dofinansowaniom wspomagane są działania samorządów lokalnych ukierunkowane na redukcję zanieczyszczeń wód i zapobieganie degradacji.

Dotychczasowa i planowana interwencja publiczna w obszarze

Teren województwa zachodniopomorskiego podlega rygorystycznym przepisom dotyczącym oczyszczania ścieków zgodnie z dyrektywą 91/271/EWG. W uwagi na fakt, że region znajduje się w zlewisku Morza Bałtyckiego uznany został jako „obszar wrażliwy”. Aby wdrożyć zaplanowane w dyrektywie zadania w 2003 roku Rada Ministrów przyjęła Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych (KPOŚK) (aktualizowany w 2005, 2009, 2010, 2015 i 2017). Główne źródła finansowania zadań zapisanych w KPOŚK z 2017 to: Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014-2020, regionalne programy operacyjne, Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, wojewódzkie fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej, budżet państwa oraz budżety samorządowe²⁸⁷.

Tematyka gospodarki wodno-ściekowej obejmuje działania zaplanowane w ramach 3 osi priorytetowej Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2014-2020:

3.1 Ochrona zasobów wodnych

3.5 Wsparcie rozwoju sieci wodociągowych

3.6 Wsparcie rozwoju systemów oczyszczania ścieków

Interwencja obejmowała priorytet inwestycyjny 6b: inwestowanie w sektor gospodarki wodnej, w tym budowę i modernizację sieci kanalizacyjnych, oczyszczalni ścieków, linii wodociągowych, indywidualnych systemów oczyszczania ścieków, inteligentne systemy zarządzania sieciami wodociągowymi. O dofinansowanie mogły wnioskować jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, jednostki organizacyjne JST, przedsiębiorcy, osoby fizyczne, PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne, partnerstwa wymienionych podmiotów. Dotychczasowa liczba złożonych wniosków wynosi 73, z czego 49 to zawarte umowy o wartości 173 893 083,86 zł. Wartość wsparcia ze środków unijnych wyniosła ponad 46 mln zł.

W ramach 2 osi priorytetowej Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko zaplanowano interwencję w formie działania 2.3 gospodarka wodno-ściekowa w aglomeracjach²⁸⁸.

Szanse rozwojowe i wyzwania dla sektora

²⁸⁷ Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego, s. 265.

²⁸⁸ Z uwagi na to, że dane dotyczące wnioskodawców, beneficjentów i kwot dofinansowań zawarte w Stanie realizacji POIiŚ na dzień 30.04.2021 dotyczą całego Programu, bez podziału na obszary ochrony powietrza, gleby i wód, informacje nt. liczby wnioskodawców, beneficjentów i dofinansowań w ramach POIiŚ znajdują się w rozdziale dotyczącym gospodarki niskoemisyjnej.

Zgodnie z zapisami dokumentu Polityka Energetyczna Polski do 2030 rok, jednym z głównych celów w obszarze rozwoju OZE jest wykorzystanie istniejącej infrastruktury i urządzeń w celach produkcji energii. W województwie zachodniopomorskim w ramach działań zaplanowanych do 2030 roku zakłada się wzrost mocy zainstalowanej w energetyce wodnej o 20 MW. Zwiększenie ma nastąpić głównie dzięki stosowaniu nowych, bardziej wydajnych technologii i większemu wykorzystaniu istniejących i nowobudowanych budowli piętrzących²⁸⁹. Wykorzystanie istniejącej infrastruktury jest korzystne z ekonomicznego punktu widzenia, ponieważ najdroższym elementem inwestycji jest budowa zapory oraz budynku elektrowni wodnej. Moc elektrowni jest zależna od zastosowanej technologii, jednak roczna produkcja energii elektrycznej zależy przede wszystkim od czynników środowiskowych: różnicy poziomów wody powyżej i poniżej piętrzenia oraz średniego rocznego przepływu wody²⁹⁰.

Zgodnie z Programem Rozwoju Sektora Energetycznego w Województwie Zachodniopomorskim, Pomorze, obok Mazur, określane jest jako Hydroenergetyczny Region Północny Polski i charakteryzuje się wyrównanym przepływem w rzekach oraz dużymi spadami²⁹¹. Możliwości rozwoju energetyki wodnej w regionie określa się jako ograniczone ze względu na nizinny charakter terenu²⁹². Duża ilość małych rzek i strumieni stwarza natomiast możliwości odtwarzania starych i budowy nowych małych elektrowni wodnych będących istotnym elementem mikroenergetyki²⁹³.

W województwie zachodniopomorskim funkcjonuje elektrownia szczytowo-pompowa oraz 64 małe elektrownie wodne²⁹⁴. Elektrownie wodne na terenie województwa zachodniopomorskiego zlokalizowane są głównie w zlewniach rzek Regi, Radwi i Parsęty. Elektrownia szczytowo-pompowa Żydowo to największy obiekt wykorzystujący odnawialne źródła energii (moc 167 MW). Dodatkowo na terenie województwa funkcjonują 64 małe elektrownie wodne o łącznej mocy 13,6 MW. Większość z nich (57 instalacji) to mikroelektrownie wodne o mocy do 300 kW (0,3 MW), zlokalizowane głównie na istniejących stopniach wodnych i przyłączone do sieci niskiego napięcia. Druga grupa to 4 elektrownie o mocy 301-1 000 kW (łączna moc 2,8 MW), które są wyposażone w automatyczne systemy sterowania i współpracują z lokalną siecią elektroenergetyczną. Posiadają one własne stacje transformatorowe oraz są podłączone do sieci niskiego i średniego napięcia. Kolejna i ostatnia grupa to 3 małe elektrownie wodne o mocy 1 001-5 000 kW (łączna moc 6,4 MW) - są to obiekty hydrotechniczne, które po 1945 roku nie zostały zlikwidowane²⁹⁵.

²⁸⁹ Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego, s. 54.

²⁹⁰ Tamże.

²⁹¹ Program Rozwoju Sektora Energetycznego w Województwie Zachodniopomorskim, str. 14.

²⁹² Regionalny Program Operacyjny Województwa Zachodniopomorskiego 2007-2014, str. 50

²⁹³ Potencjał i wykorzystanie odnawialnych źródeł energii w produkcji energii elektrycznej i ciepła w województwie zachodniopomorskim - wyzwania dla polityki przestrzennej, s. 51.

²⁹⁴ Tamże, s. 79.

²⁹⁵ Tamże, s. 80.

Mapa 56. Rozmieszczenie elektrowni wodnych na obszarze województwa.

Źródło: RBGPWZ w Szczecinie, 2017.

Szacuje się, że połowa potencjału hydroenergetycznego w Polsce związana jest z Wisłą. Potencjał Odry w tym zakresie wynosi ok. 10% (1 273 GWh/rok). Techniczny potencjał hydroenergetyczny głównych rzek przepływających przez województwo zachodniopomorskie wynosi: Drawa – 43 GWh/rok, Rega – 30 GWh/rok, Gwda – 43 GWh/rok, Parsęta – 29 GWh/rok²⁹⁶.

²⁹⁶ Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego, s. 51.

Mapa 57. Potencjalne lokalizacje małych elektrowni wodnych o mocy powyżej 30kW w województwie zachodniopomorskim.

Źródło: RBGPWZ w Szczecinie, 2017.

W celu zaopatrzenia ludności w wodę pitną dobrej jakości niezbędna jest budowa nowoczesnych stacji uzdatniania oraz oczyszczalni ścieków. Należy opracowywać interwencje publiczne służące modernizacji sieci wodociągowej i kanalizacyjnej. Dla osiągnięcia tych celów korzystna będzie współpraca gmin i samorządów w zakresie projektowania infrastruktury wodno-kanalizacyjnej.

Drzewo problemów

Skutki					
Konieczność przeznaczania dużych środków finansowych na ochronę wód			Większa zapadalność na choroby wywołane przez zanieczyszczenia		Zniszczenia środowiska naturalnego zwierząt
↑			↑		↑
Zanieczyszczenie wód					
↗			↑		↖
Trudności w zapewnieniu dobrej jakości wody pitnej			Wykorzystanie wód w celach transportowych		Zanieczyszczenie wód ściekami przemysłowymi
↗	↑	↖	↗	↖	↑
Duże zużycie wody przez 1 mieszkańca	Duża liczba turystów korzystających z wody	Mała liczba oczyszczalni ścieków	Zanieczyszczenie wód benzyną i ropą	Odprowadzanie ścieków toaletowych do wód bez oczyszczania	Odprowadzanie skażonych ścieków przemysłowych w miejscach niedozwolonych
Przyczyny					

15. Zmiana Klimatu

Główne podmioty i ich sytuacja

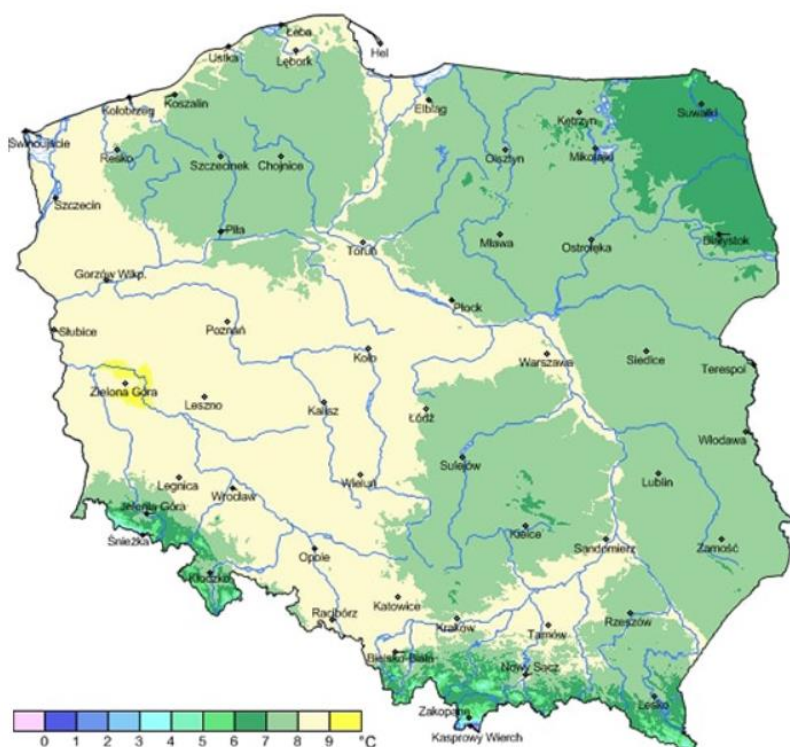
Zmiany klimatu są jednym z największych zagrożeń środowiskowych, społecznych i ekonomicznych. Zachodzą one w skali globalnej, ogólnokrajowej i regionalnej. Skutki zmian klimatu już teraz wpływają na życie społeczne i gospodarcze, a zgodnie z przewidywaniami Międzyrządowego zespołu ds. zmian klimatu (IPCC), będą one coraz bardziej odczuwalne w kolejnych dekadach. Przeciwdziałanie zmianom klimatu wymaga podjęcia działań, poczynając od szczebla lokalnego i regionalnego, poprzez poziom krajowy, kończąc na arenie międzynarodowej. W województwie zachodniopomorskim zauważalne są skutki zmian klimatu w postaci wzrostu średnich temperatur powietrza, rosnącej liczby gwałtownych zjawisk atmosferycznych czy coraz częściej występującej suszy, która obniża opłacalność produkcji rolnej i uderza w interesy regionalnego sektora rolnictwa.

Najważniejsze problemy występujące w obszarze tematycznym

Temperatury powietrza.

Odnotowywane w ostatnich latach na terenie Polski i województwa zachodniopomorskiego roczne temperatury powietrza wskazują na znaczne ocieplenie klimatu. W okresie 1971-2000 średnia temperatura w województwie oscylowała w okolicach 8 stopni Celsjusza. W północno-zachodniej części regionu średnia temperatura była nieco wyższa niż w części wschodniej. Trzeba też podkreślić, iż średnia temperatura w województwie była nieco wyższa od średniej obliczonej dla kraju.

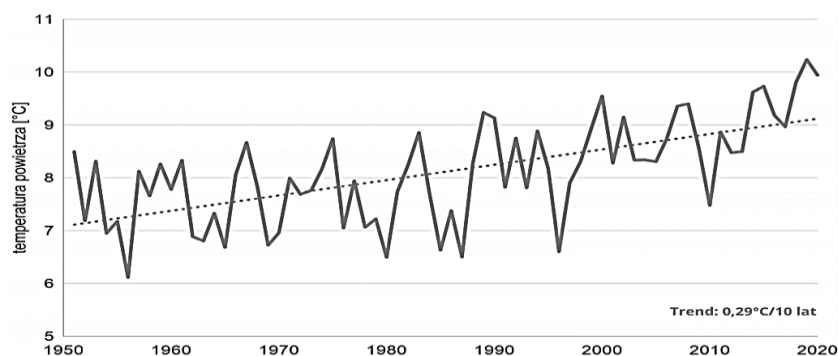
Mapa 52. Temperatura średnia na terenie polski w latach 1971-2000.

Źródło: IMGW.

Na przestrzeni ostatnich 20 lat odczyty temperatur istotnie wzrosły. Uwaga ta dotyczy zarówno województwa zachodniopomorskiego, jak i obszaru całego kraju. Ostatnie dwie dekady to najcieplejszy okres od połowy XX wieku. Średnie wartości temperatury powietrza dla kraju zawierają się w przedziale od 7,1°C w dekadzie 1961-1970 do 9,3°C w latach 2011-2020. W okresie 1951-2020 zaobserwowano, iż średnia temperatura powietrza rośnie o 0,29°C na 10 lat. Oznacza to, iż w podanych ramach czasowych średnia temperatura powietrza podniosła się aż o 2°C.

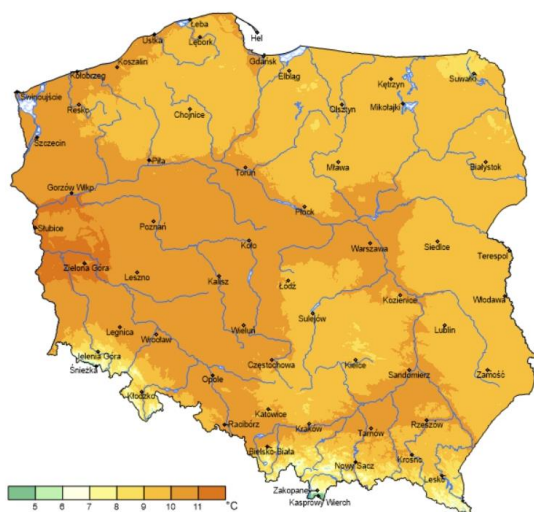
Wykres 10. Średnia temperatura powietrza w latach 1951-2020 (dane dla Polski) .

Źródło: IMGW PIB.

W 2020 roku średnia temperatura dla województwa zachodniopomorskiego osiągnęła poziom 10,1°C, przy średniej obliczonej dla kraju na poziomie 9,9°C. Najcieplejszym regionem kraju w 2020 roku był obszar w województwie lubuskim (teren między Zieloną Górą, Słubicami i Gorzowem Wielkopolskim). Najchłodniej natomiast było w Sudetach oraz północno-wschodniej Polsce (okolice Suwałk). Województwo zachodniopomorskie należało do obszarów, gdzie średnie temperatury powietrza należały do wyższych w skali innych regionów.

Mapa 53. Średnia temperatura powietrza na terenie polski w 2020 roku.

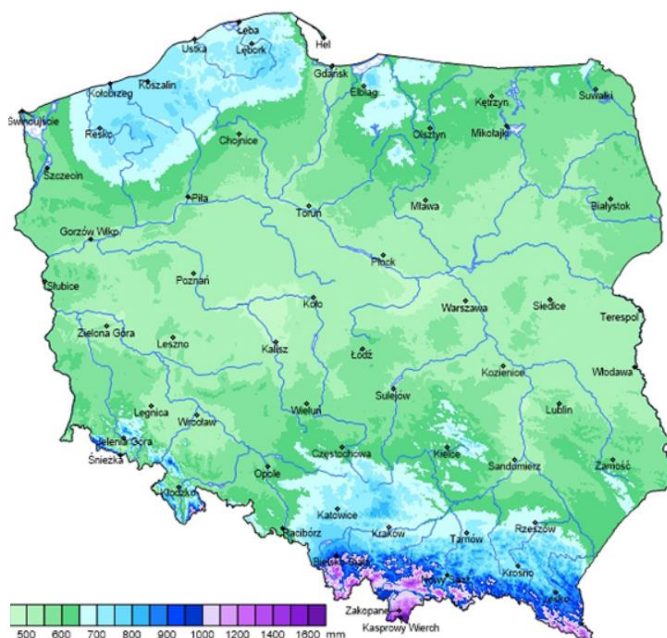

Źródło: IMGW.

Opady atmosferyczne.

Średnia roczna wysokość opadów na terenie województwa zachodniopomorskiego nie należy do wysokich na tle innych regionów Polski. W okresie 1981-2010 średnia wysokość opadów dla analizowanego regionu oscylowała w okolicach 650 mm, choć północno-wschodnia część województwa cechowała się nieco wyższą średnią (na poziomie 750 mm). Najwięcej opadów w Polsce odnotowano w wyższych partiach Karpat i południowej części Polski (od 900 mm do 1600 mm).

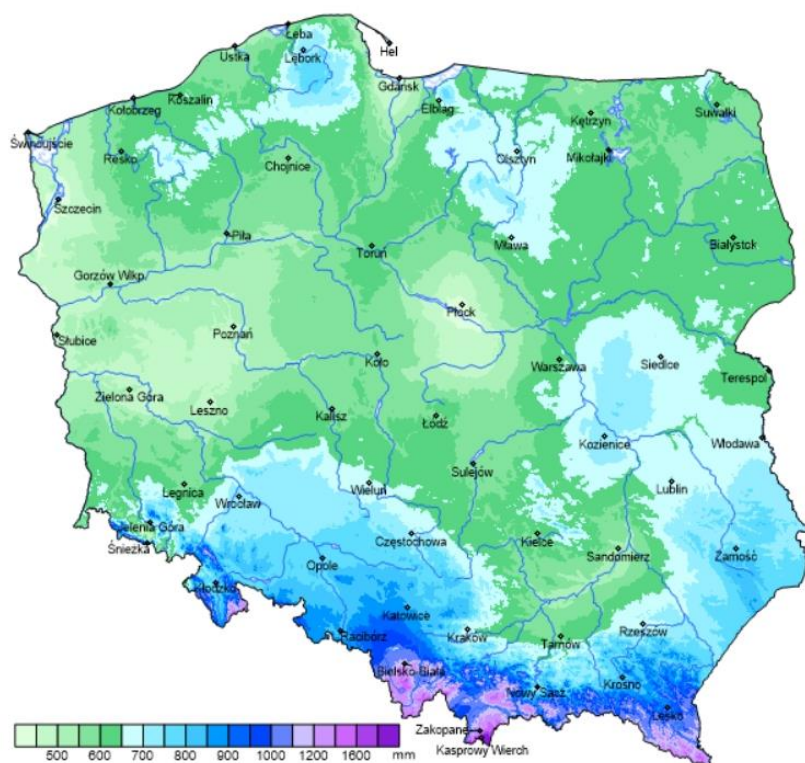
Mapa 54. Średnia roczna wysokość opadów atmosferycznych w okresie 1981-2010.

Źródło: IMGW.

Odczyty opadów z ostatnich lat pokazują, iż maleje wysokość opadów atmosferycznych. Po 2017 roku, kiedy opady atmosferyczne były bardzo wysokie zarówno w regionie (średnia na poziomie 800-900 mm), jak i w całym kraju, 3 kolejne lata były czasem bardzo niskich opadów atmosferycznych (średnia wysokość opadów na poziomie 500-550 mm). W 2020 roku, kiedy południowo-wschodnia część kraju notowała wysokie opady atmosferyczne, w niektórych częściach województwa zachodniopomorskiego poziom opadów był poniżej 500 mm. Problem ten dotyczył obszarów znajdujących się w okolicach Szczecina. Nieco lepiej wyglądała sytuacja w pasie przybrzeżnym.

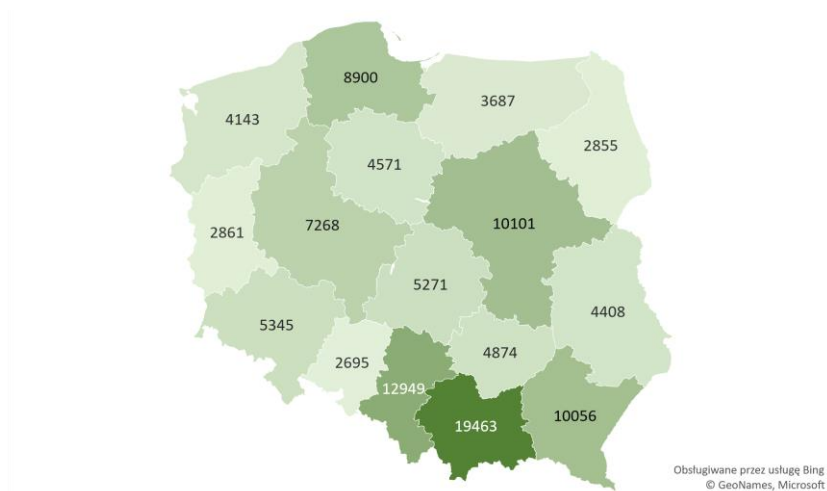
Mapa 55. Roczna wysokość opadów atmosferycznych w 2020 roku.

Źródło: IMGW.

Wraz ze zmieniającym się klimatem rośnie liczba ekstremalnych zjawisk pogodowych, w tym gwałtownych opadów atmosferycznych. Na potrzeby niniejszej diagnozy zebrano dane Komendy Głównej Państwowej Straży Pożarnej, obejmujące lata 2014-2019. Na podstawie zebranych danych ustalono liczbę zagrożeń spowodowanych gwałtownymi opadami atmosferycznymi. W całym kraju zanotowano ponad 109 tys. zagrożeń wynikających z gwałtownych opadów. 3,8 proc. wszystkich zagrożeń pochodziło z województwa zachodniopomorskiego. Był to jednocześnie jeden z najniższych odsetków na tle wszystkich województw. Najwięcej zagrożeń wystąpiło w województwach leżących na południu Polski (małopolskie – 17,8 proc., śląskie 11,8 proc.).

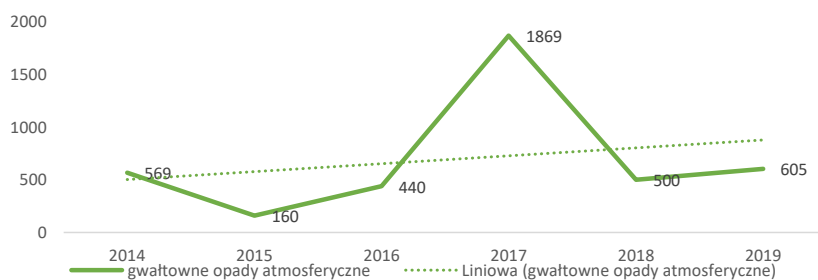
Mapa 58. Liczba zagrożeń spowodowanych gwałtownymi opadami atmosferycznymi w latach 2014-2019.

Źródło: KG PSP.

Pomimo faktu, iż liczba zagrożeń wywołanych w województwie zachodniopomorskim nie jest wysoka na tle innych regionów w kraju, to zarazem trzeba zauważyć tendencję wzrostową ekstremalnych zjawisk pogodowych na terenie województwa. W 2014 roku odnotowano w województwie zachodniopomorskim 569 zagrożeń wynikających z gwałtownych opadów. Rok później tylko 160, a w 2016 roku 440. Rekordowy był natomiast rok 2017, kiedy wystąpiło 1869 zagrożeń (blisko dwa razy więcej od łącznej liczby zagrożeń z lat 2014-2016). Co prawda w kolejnych dwóch latach (2018-2019) ekstremalnych zjawisk pogodowych było już znacznie mniej, ale i tak liczba zagrożeń z tego okresu była mniej więcej na tym poziomie, co wartość uzyskana z trzech pierwszych lat analizy (2014, 2015 i 2016)

Wykres 64. Liczba zagrożeń w woj. zachodniopomorskim z powodu gwałtownych opadów.

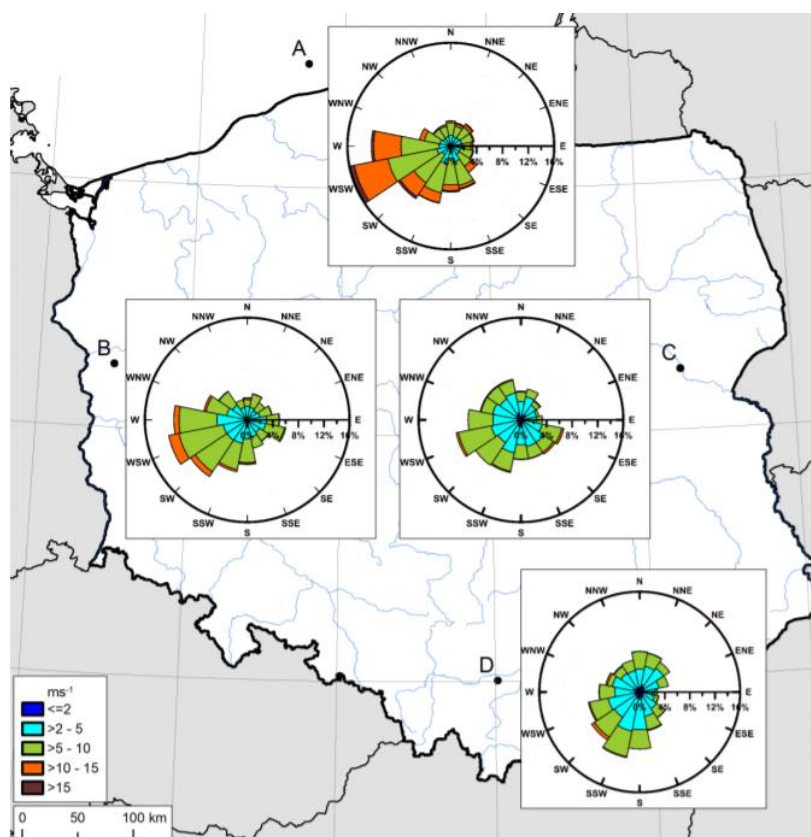

Źródło: KG PSP.

Wiatry.

W województwie zachodniopomorskim przeważającym kierunkiem wiatrów jest wiatr zachodni i południowo-zachodni.

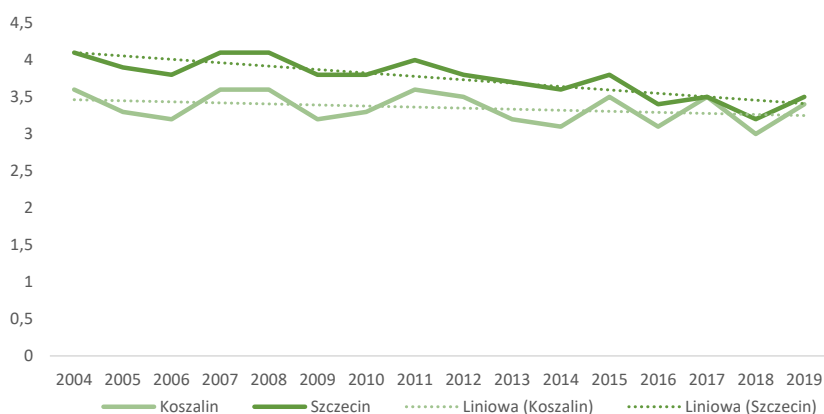
Mapa 59. Kierunek oraz prędkość wiatru w punktach: A (55,0°N, 17,5°E), B (52,5°N, 15,0°E), C (52,5°N, 22,5°E), D (50,0°N, 20,0°E)

Źródło: IMGW – PiG.

Z danych zebranych z Roczników Statystycznych Województwa Zachodniopomorskiego określono średnią prędkość wiatru (m/s) dla dwóch stacji meteorologicznych (Koszalin i Szczecin) zlokalizowanych w obrębie województwa. W okresie 2004-2019 średnia prędkość wiatru kształtowała się w przedziale od 3,0 do 3,6 m/s dla Koszalina oraz od 3,2 do 4,1 m/s dla Szczecina. Najwyższe odczyty średniej prędkości wiatru notowano w latach 2007 i 2008 (dla obu stacji meteorologicznych). Z kolei najniższe wystąpiły w 2018 roku.

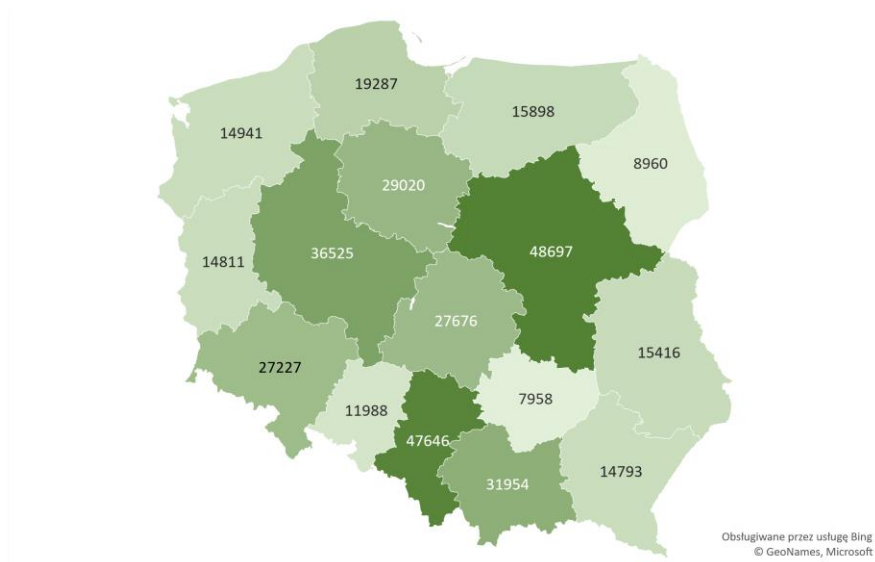
Wykres 65. Średnia prędkość wiatru w latach 2004-2019 (stacje meteorologiczne Koszalin i Szczecin).

Źródło: BDL GUS.

Jak wynika z danych zebranych przez stacje meteorologiczne położone w województwie zachodniopomorskim, średnia prędkość wiatru w latach 2004-2019 podlega tendencjom spadkowym. Pomimo obserwowanego trendu spadkowego, rośnie w Polsce oraz w regionie liczba zagrożeń powodowanych przez takie ekstremalne zjawiska pogodowe jak: huragany, silne wiatry czy tornada. W latach 2014-2019 w całym kraju odnotowano prawie 373 tys. zagrożeń tego typu. 4,8 proc. wszystkich zagrożeń wystąpiło na terenie województwa. Najwięcej tego typu zagrożeń pojawiło się w województwach: mazowieckim (15,5 proc.) i śląskim (15,2 proc.).

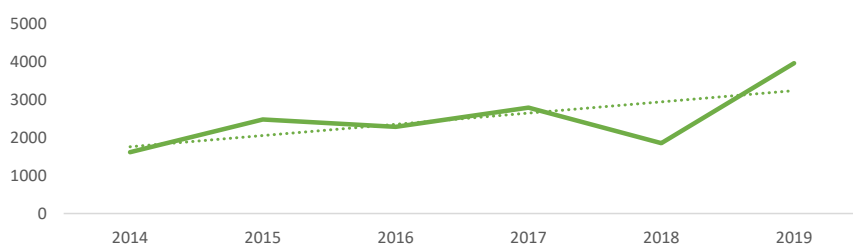
Mapa 60. Liczba zagrożeń spowodowanych silnymi wiatrami w latach 2014-2019.

Źródło: KG PSP.

W 2014 roku KG PSP odnotowała 1611 zagrożeń wywołanych silnymi wiatrami. Rok później liczba zagrożeń wzrosła o ponad 53 proc. W 2016 liczba zagrożeń z powodu silnych wiatrów nieznacznie spadła (do poziomu 2279), ale już w kolejnym roku istotnie wzrosła (2779 zagrożeń). Rok 2018 był dużo spokojniejszy w porównaniu z poprzednimi latami. Silne wiatry stały się powodem 1850 zagrożeń. Rekordowy był natomiast ostatni rok pomiaru. W 2019 roku odnotowano 3949 zagrożeń z powodu silnych wiatrów.

Wykres 66. Liczba zagrożeń w woj. Zachodniopomorskim z powodu silnych wiatrów

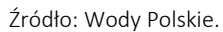
Źródło: KG PSP.

Susze.

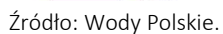
Stopniowo rosnące temperatury powietrza oraz deficyt opadów atmosferycznych, tworzą sprzyjające warunki do występowania zjawiska suszy. Należy też zwrócić uwagę na fakt, iż coraz częściej pojawiające się bezśnieżne zimy powodują negatywne skutki dla poziomu nawodnienia gleb.

Wyróżnić można 4 rodzaje suszy. Pierwszą jest susza atmosferyczna. Pojawia się, gdy brak jest opadów (przez 20 dni) (sprzyja temu wysoka temperatura i niska wilgotność powietrza). Drugim rodzajem jest susza glebowa. Oznacza ona niedobór wody dostępnej dla roślin. Trzecim typem jest susza hydrologiczna. Wiąże się ona ze zmniejszonymi zasobami wód powierzchniowych i podziemnych. I wreszcie ostatni rodzaj suszy – susza hydrogeologiczna. Jest następstwem przedłużającej się suszy hydrologicznej. W tym okresie zwierciadło wód gruntowych obniża się w stopniu uniemożliwiającym korzystanie ze studni kopanych i płytkich wierconych.

Z danych zebranych przez Wody Polskie wynika, iż województwo zachodniopomorskie podzielone jest na dwie strefy. W zachodniej części regionu panuje umiarkowane zagrożenie suszą (wyjątkiem jest stolica województwa i przyległe tereny gdzie zagrożenie suszą jest ekstremalne). Natomiast wschodnia część województwa jest znacznie bardziej zagrożona zjawiskiem suszy (zagrożenie III klasy).

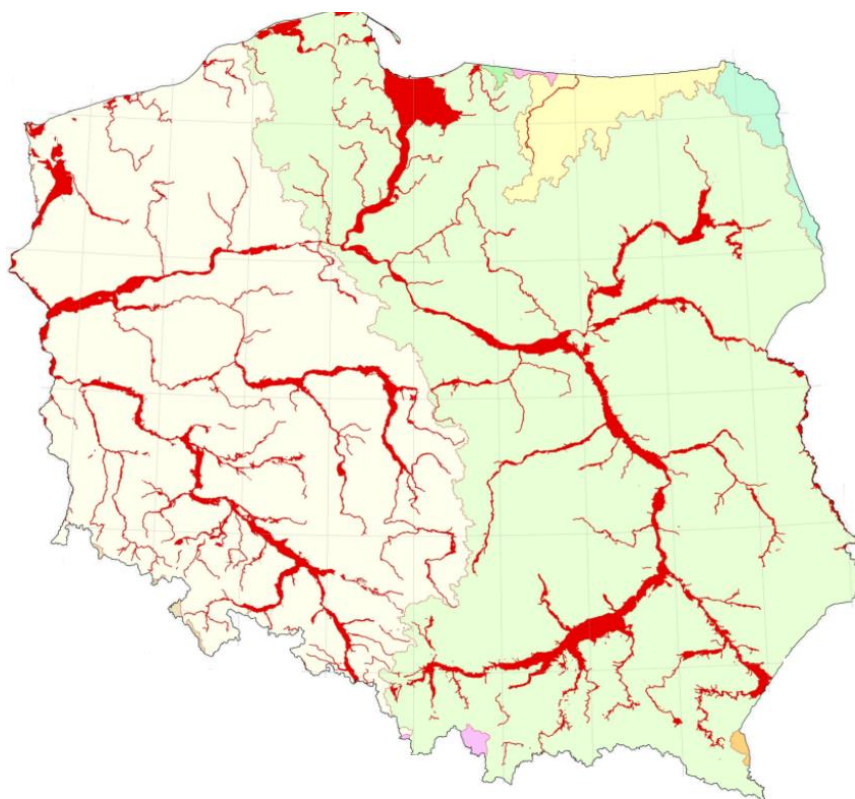

421

Ze względu na położenie geograficzne (Przymorze Zachodnie) oraz bieg Dolnej Odry, znaczna część województwa zagrożona jest powodzią: opadowymi, roztopowymi, zatorowymi, sztormowymi. Szczegółowa mapa ryzyka powodziowego przygotowana przez Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej PIB została przedstawiona poniżej.

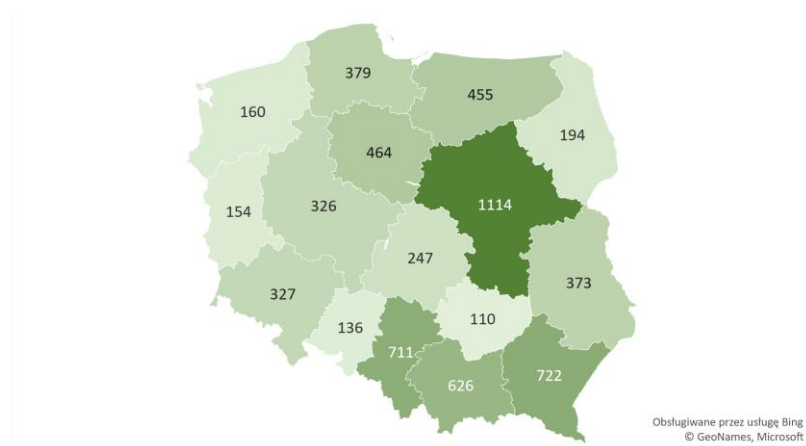
Mapa 61. Mapa zagrożenia powodziowego.

Źródło: KZGW.

W okresie 2014-2019 odnotowano w całej Polsce prawie 6,5 tys. zagrożeń z powodu gwałtownych przyborów wody i zatorów lodowych. W województwie zachodniopomorskim tego typu zagrożeń stwierdzono 160. Był to jeden z najniższych wyników na tle kraju (2,5 proc. wszystkich zagrożeń). Tylko świętokrzyskie, opolskie i lubuskie miały mniejszą liczbę zagrożeń z powodu gwałtownych przyborów wody. Najwięcej zagrożeń odnotowano w województwie mazowieckim (17,1 proc.). Na drugim i trzecim miejscu uplasowały się takie województwa jak: podkarpackie (11,1 proc.) i śląskie (10,9 proc.).

Mapa 62. Liczba zagrożeń z powodu gwałtownych przyborów wód, zatorów lodowych (2014-2019).

Źródło: KG PSP.

W okresie 2014-2016 i 2019 liczba zagrożeń z powodu gwałtownych przyborów wody kształtowała się na zbliżonym poziomie, oscylującym w przedziale 6-11. Jednak trend ten nie charakteryzuje specyfiki lat 2017-2018, kiedy liczba silnych opadów atmosferycznych była znacznie wyższa, za czym szły zagrożenia związane z wystąpieniem gwałtownych przyborów wody. W 2017 roku było ich aż 84, a rok później połowę mniej.

Wykres 67. Liczba zagrożeń związanych z gwałtownymi przyborami wody (2014-2019).

Źródło: KG PSP.

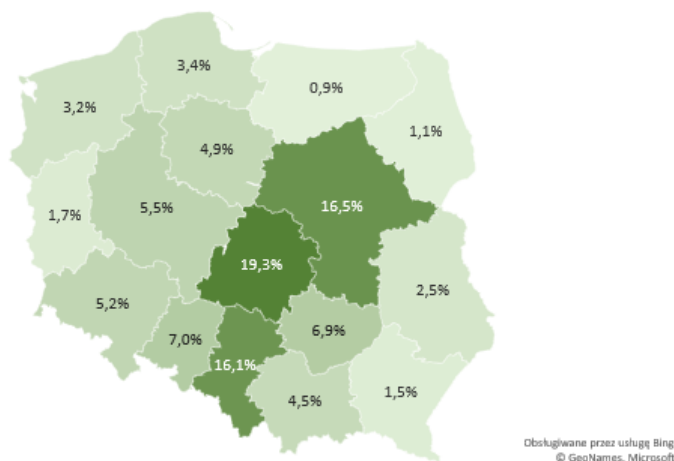
Czynniki wpływające na obszar

Należy mieć na uwadze fakt, iż zmiany klimatu to stopniowy proces, który został zapoczątkowany przemianami technologicznymi i gospodarczymi związanymi z rewolucją przemysłową z przełomu XVIII i XIX wieku. Na obszar ten wpływa szereg różnych czynników.

Motorem napędzającym zmiany klimatu jest efekt cieplarniany. Wiele z gazów cieplarnianych występuje w warunkach naturalnych, jednak działalność człowieka wpływa na zwiększenie obecności niektórych spośród nich w atmosferze, w szczególności: dwutlenku węgla, metanu, podtlenku azotu czy fluorowanych gazów cieplarnianych. Istnieje konsensus naukowy co do tego, iż to właśnie dwutlenek węgla pochodzący z działalności człowieka w największym stopniu przyczynia się do globalnego ocieplenia. Do 2020 r. jego stężenie w atmosferze wzrosło do 48 proc. powyżej poziomu sprzed epoki przemysłowej (do 1750 r.)²⁹⁷. Przyjmuje się, że działania na rzecz ograniczania globalnego ocieplenia wymagają m.in. ograniczenia spalania węgla, ropy i gazu, przechodzenia na odnawialne źródła energii, zmniejszenie hodowli zwierząt gospodarskich, ograniczenie zużycia nawozów azotowych itp. Istotną kwestią jest, aby polityka na rzecz minimalizowania globalnego ocieplenia była prowadzona w skali globalnej, z równym zaangażowaniem wszystkich regionów, państw i organizacji międzynarodowych.

W 2019 roku emisja dwutlenku węgla z zakładów szczególnie uciążliwych dla powietrza wyniosła w skali kraju prawie 197,3 tys. ton. Na terenie województwa zachodniopomorskie emisja CO₂ przekroczyła poziom 7 tys. ton, co stanowiło 3,2 proc. całej emisji w skali kraju. Najwyższą emisję odnotowano w łódzkim (19,3 proc.), mazowieckim (16,5 proc.) oraz śląskim (16,1 proc.). Najmniejsza emisja CO₂ występuje w regionach słabiej rozwiniętych gospodarczo: warmińsko-mazurskie (0,9 proc.), podlaskie (1,1 proc.) i podkarpackie (1,5 proc.).

Mapa 62. Emisja CO₂ z zakładów szczególnie uciążliwych dla powietrza w 2019 r.

Źródło: BDL GUS.

²⁹⁷ https://ec.europa.eu/clima/change/causes_pl

W skali całego kraju emisja CO₂ z zakładów szczególnie uciążliwych dla powietrza zmniejszyła się o 6,8 proc. w latach 2004-2019. W siedmiu regionach zanotowano spadek emisji dwutlenku węgla w tego typu zakładach. Wśród nich jest obecne Zachodniopomorskie. Spadek o wartości 22 proc. jest piątym wynikiem w rankingu województw. Trzeba jednak zauważyć, że w dziewięciu regionach emisja dwutlenku węgla zwiększyła się, co jest niepokojącym zjawiskiem. Największy wzrost emisji odnotowano w woj. lubuskim (59 proc.).

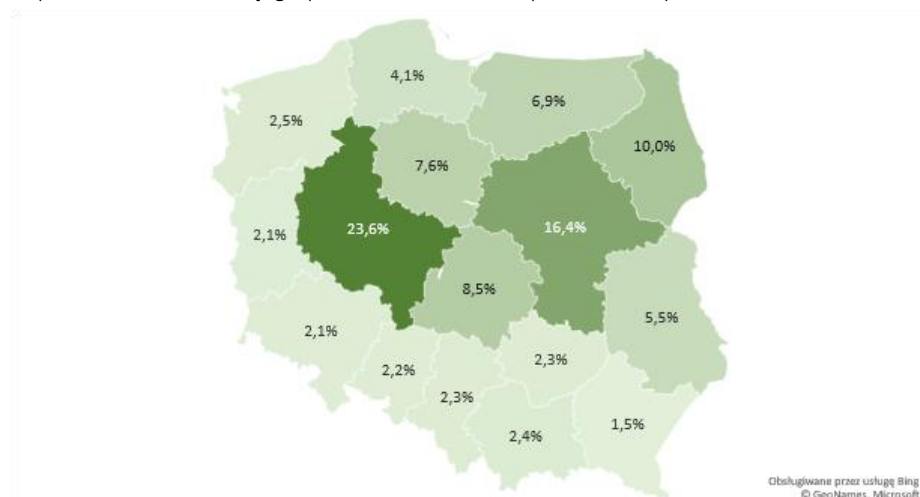
Tabela 110. Emisja co2 w zakładach szczególnie uciążliwych dla powietrza w 2004 i 2019 r.

WOJEWÓDZTWO	2004	2019	ZMIANA %
DOLNOŚLĄSKIE	16 559 118	10 217 489	-38%
WIELKOPOLSKIE	17 100 797	10 865 424	-36%
MAŁOPOLSKIE	12 881 125	8 925 601	-31%
ŚLĄSKIE	41 521 903	31 821 584	-23%
ZACHODNIOPOMORSKIE	7 934 091	6 222 615	-22%
PODKARPACKIE	3 611 526	2 869 124	-21%
LUBELSKIE	5 249 655	4 968 489	-5%
OPOLSKIE	13 669 209	13 760 889	1%
ŁÓDZKIE	36 443 910	38 115 661	5%
POMORSKIE	6 196 524	6 616 596	7%
KUJAWSKO-POMORSKIE	8 765 058	9 689 034	11%
PODLASKIE	1 861 629	2 128 092	14%
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	1 371 653	1 712 375	25%
MAZOWIECKIE	25 932 948	32 469 489	25%
ŚWIĘTOKRZYSKIE	10 417 280	13 588 740	30%
LUBUSKIE	2 077 144	3 310 534	59%

Źródło: BDL GUS

W 2019 roku hodowano w Polsce ponad 9,96 mln sztuk zwierząt gospodarskich (bydło, owce, kozy, konie, trzoda chlewna, drób). 2,5 proc. wszystkich zwierząt gospodarskich pochodziło z województwa zachodniopomorskiego. Był to jeden z niższych wyników w skali kraju (po podkarpackim, lubuskim, dolnośląskim, opolskim, śląskim, świętokrzyskim i małopolskim). Największe pogłowie zwierząt gospodarskich występuje w województwie wielkopolskim (23,6 proc.).

Mapa 63. Odsetek zwierząt gospodarskich w sztukach przeliczeniowych.

Źródło: BDL GUS.

W okresie 2004-2019 pogłowie zwierząt gospodarskich zmniejszyło się w Polsce o 3,1 proc. Największy spadek odnotowano na Podkarpaciu (56 proc.). Wysoki wynik zanotowano też w Małopolsce (49 proc.). W województwie zachodniopomorskim również zanotowano spadek (rzędu 23 proc.). Był to siódmy rezultat w skali kraju. Podkreślenia wymaga fakt, iż na obszarze sześciu województw pogłowie zwierząt powiększyło się. Zmiana ta jest najbardziej zauważalna w Wielkopolsce i w Lubuskim (24 proc.).

Tabela 111. Pogłowie zwierząt gospodarskich w 2004 i 2019 r.

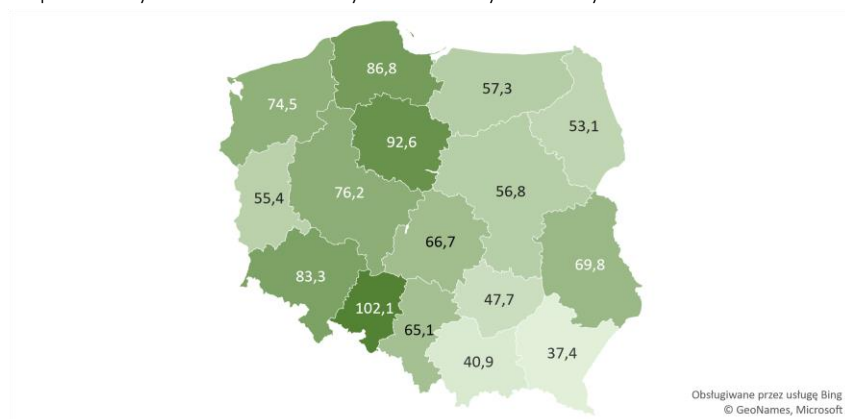
WOJEWÓDZTWO	2004	2019	ZMIANA %
PODKARPACKIE	339 403	149 345	-56%
MAŁOPOLSKIE	463 762	237 612	-49%
ŚWIĘTOKRZYSKIE	340 203	232 865	-32%
OPOLSKIE	313 681	218 812	-30%
LUBELSKIE	751 491	548 855	-27%
DOLNOŚLĄSKIE	286 184	210 276	-27%
ZACHODNIOPOMORSKIE	318 496	244 822	-23%
ŚLĄSKIE	276 980	229 372	-17%
KUJAWSKO-POMORSKIE	902 776	755 144	-16%
POMORSKIE	456 906	407 822	-11%
ŁÓDZKIE	821 788	842 857	3%
MAZOWIECKIE	1 514 461	1 633 637	8%
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	584 815	688 187	18%

WOJEWÓDZTWO	2004	2019	ZMIANA %
PODLASKIE	847 847	998 997	18%
WIELKOPOLSKIE	1 897 399	2 355 699	24%
LUBUSKIE	166 121	206 719	24%

Źródło: BDL GUS.

W kontekście zmian klimatycznych ważne jest też to, ile średnio zużywa się nawozów azotowych w rolnictwie. Średnia dla kraju wyniosła w 2019 roku 67,7 kg na hektar użytków rolnych. W analizowanym województwie średnia ta jest znacznie wyższa i wynosi 74,5 kg/ha. Największe zużycie nawozów azotowych występuje na Opolszczyźnie (ponad 102,1 kg/ha). Najmniejsze z kolei na Podkarpaciu (tylko 37,4 kg/ha).

Mapa 64. Zużycie nawozów azotowych na 1 ha użytków rolnych w 2019 r.

Źródło: BDL GUS.

Dane historyczne dotyczące zużycia nawozów azotów sięgają 2010 roku (GUS nie podaje danych z wcześniejszych lat). Największy spadek zużycia nawozów azotowych zanotowano w województwie warmińsko-mazurskim (15 proc.). Zachodniopomorskie uplasowało się na dziewiątym miejscu z symbolicznym spadkiem na poziomie 1 proc. Z kolei w siedmiu województwach wzrosło zużycie nawozów, które przyczyniają się do powstawania globalnego ocieplenia. Największy wzrost zużycia odnotowano w Małopolsce (23 proc.). Niewiele mniej na Lubelszczyźnie (21 proc.).

Tabela 112. Zużycie nawozów azotowych na 1 ha użytków rolnych w 2010 i 2019 r.

WOJEWÓDZTWO	2010	2019	ZMIANA %
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	67,5	57,3	-15%
PODLASKIE	61,2	53,1	-13%
WIELKOPOLSKIE	87,8	76,2	-13%

WOJEWÓDZTWO	2010	2019	ZMIANA %
LUBUSKIE	60,3	55,4	-8%
ŁÓDZKIE	72,1	66,7	-7%
ŚWIĘTOKRZYSKIE	49,0	47,7	-3%
MAZOWIECKIE	58,2	56,8	-2%
DOLNOŚLĄSKIE	85,0	83,3	-2%
ZACHODNIOPOMORSKIE	75,6	74,5	-1%
OPOLSKIE	101,0	102,1	1%
KUJAWSKO-POMORSKIE	90,6	92,6	2%
ŚLĄSKIE	63,6	65,1	2%
PODKARPACKIE	34,7	37,4	8%
POMORSKIE	77,5	86,8	12%
LUBELSKIE	57,8	69,8	21%
MAŁOPOLSKIE	33,3	40,9	23%

Źródło: BDL GUS.

Czynniki sukcesu i porażki w obszarze

Ogromnym osiągnięciem województwa zachodniopomorskiego jest wzrost udziału OZE w produkcji energii elektrycznej. Produkowana energia elektryczna w 2019 roku w 55,6 proc. pochodziła ze źródeł odnawialnych, przy średniej krajowej na poziomie ponad trzykrotnie niższym (15,5 proc.). Zwiększanie udziału OZE jest działaniem wpisującym się w politykę ograniczania globalnego ocieplania. Jest to tym większe osiągnięcie, iż w bardzo dużym stopniu wspierane jest przez środki unijne w ramach RPO WZ. Docenić należy też istotny spadek emisji CO₂ w zakładach szczególnie uciążliwych. Obszarem, w którym nadal konieczne są poważne inwestycje to zmniejszanie emisji dwutlenku węgla w indywidualnych gospodarstwach domowych. Środki finansowe zostały już skierowane na ten obszar (np. w ramach krajowego Programu Czyste Powietrze”, ale też w ramach RPO WZ), natomiast skala potrzeb jest tak duża, że konieczna jest dalsza intensyfikacja działań.

Dotychczasowa i planowana interwencja publiczna w obszarze

Zmiany klimatu i adaptacja do nich stały się ważnym tematem brany pod uwagę przy projektowaniu RPO WZ na lata 2014-2020. Potwierdzeniem tego jest wyodrębnienie w RPO WZ dwóch osi priorytetowych (na dziesięć), poświęconych tej tematyce. W ramach osi priorytetowej pn. „Gospodarka niskoemisyjna” przewidziano wsparcie finansowe na wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej, modernizację energetyczną budynków (mieszkalnych, użyteczności publicznej), zwiększenie wykorzystania energii z OZE, poprawę jakości powietrza, rozwój kogeneracyjnych źródeł energii, a także przystosowanie sieci energetycznej do odbioru energii pochodzącej z OZE. Także w osi priorytetowej 3 pn.

„Ochrona środowiska oraz adaptacja do zmian klimatu”, zauważalna jest obecność kwestii związanych z omawianą tematyką. Przykładowo działanie 3.2 „Zarządzanie ryzykiem powodziowym” ma za zadanie ograniczać wzrost ryzyka powodziowego na obszarach o średnim ryzyku wystąpienia powodzi zgodnie z mapami ryzyka powodziowego. Z kolei działanie 3.4 ukierunkowane jest na wsparcie rozwoju systemów wczesnego ostrzegania i prognozowania zagrożeń związanych z wystąpieniem nagłych zjawisk meteorologicznych lub hydrologicznych.

Widać wyraźnie, iż w ramach RPO WZ zaznaczają się dwa główne kierunki działań. Z jednej strony uruchamiane są środki finansowe na realizację projektów zmniejszających negatywny wpływ gospodarki i społeczeństwa na środowisko naturalne. Wpisują się w to działania na rzecz rozwoju OZE, poprawy efektywności energetycznej, rozwoju ekomobilności miejskiej itp. Z drugiej jednak strony zauważalne są wysiłki, aby zabezpieczyć region na tyle na ile jest to możliwe przed negatywnymi skutkami zmian klimatu. Temu celowi służą z kolei działania idące w kierunku rozwoju systemów wczesnego ostrzegania. Poza RPO WZ ważnym źródłem finansującym inwestycje w ograniczenie zmian klimatu jest, wspomniany już, Program Czyste Powietrze, ale też Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko.

W nowej perspektywie finansowej UE (2021-2027) Samorząd Województwa Zachodniopomorskie planuje, jak wynika z dokumentu pt. „Perspektywa 2021-2027. Zamierzenia Samorządu Województwa”, uczynić z Pomorza Zachodniego lidera niebieskiego i zielonego wzrostu zapewniającego wysoką jakość życia mieszkańców. W kontekście zatrzymania niekorzystnych zmian klimatycznych zakłada się m.in. ograniczenie niskiej emisji i poprawę efektywności energetycznej (poprzez kontynuację programu termomodernizacji i Zachodniopomorskiego Programu Antysmogowego), rozwój energetyki opartej na OZE, minimalizowanie zagrożenia zjawiskami suszy i powodzi (mała retencja, mała zielona infrastruktura, likwidacja "wysp ciepła", wsparcie służb ratunkowych, poprawę i uszczelnienie systemu gospodarowania odpadami oraz rozwój sieci wodno-kanalizacyjnej).

Szanse rozwojowe i wyzwania dla sektora

Dostosowanie się do zmian klimatycznych, w tym zbudowanie niskoemisyjnej gospodarki, może rodzić wiele szans rozwojowych dla regionu. Przede wszystkim szans należy upatrywać w rozwoju nowych branż, które zaspakająć będą popyt na technologie przyjazne środowisku. Już dzisiaj można zaobserwować dynamiczny rozwój firm wyspecjalizowanych w produkcji paneli fotowoltaicznych (np. pod Goleniowem produkowane są elementy elektrowni wiatrowych). Im większe będzie znaczenie kwestii klimatycznych w świadomości społecznej, tym lepsze będą perspektywy rozwoju dla branż związanych z szeroko rozumianą ochroną środowiska. Trzeba też zwrócić uwagę na inną szansę. Mianowicie budowa zielonej gospodarki może stanowić źródło przewagi konkurencyjnej dla regionalnych przedsiębiorstw.

Produkcja energii z OZE, poprawa efektywności energetycznej, zmniejszenie zużycia energii to czynniki, które obniżą będą koszty po stronie przedsiębiorstw i zapewniać im przewagę cenową nad konkurencją.

Drzewo problemów

Skutki			
Niesprzyjające warunki do prowadzenia opłacalnej ekonomicznie produkcji rolnej oraz innych typów działalności		Powstanie licznych szkód w związku z wystąpieniem ekstremalnych zjawisk pogodowych	Zanieczyszczenie wód powierzchniowych i podziemnych
↑		↑	↑
Nasilający się negatywny wpływ zmian klimatycznych na gospodarkę i bezpieczeństwo regionu			
↑		↑	↑
Susza glebowa, hydrologiczna, hydrogeologiczna		Rosnące zagrożenie w regionie z powodu wystąpienia ekstremalnych zjawisk atmosferycznych (powodzi, silnych wiatrów)	Stosowanie przez rolników dużej ilości nawozów azotowych w uprawach
↗	↖	↑	↑
Rosnąca średnia temperatura powietrza	Niskie opady atmosferyczne	Rosnąca liczba ekstremalnych zjawisk atmosferycznych (gwałtowne ulewne deszcze, powodzie, silne wiatry itp.)	Niska świadomość społeczna na temat globalnego ocieplenia
Przyczyny			

16. Bioróżnorodność

Główne podmioty i ich sytuacja

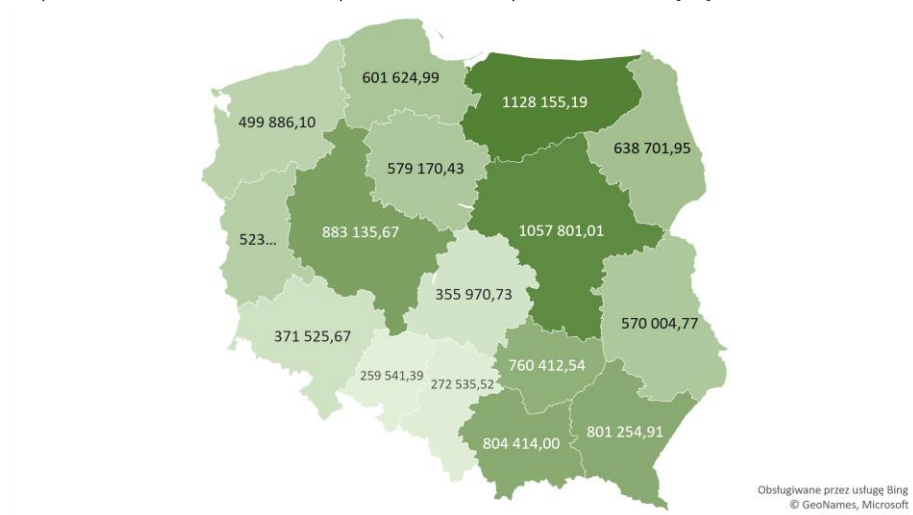
W województwie zachodniopomorskim funkcjonują dwa parki narodowe (Woliński i Drawieński Park Narodowy), siedem parków krajobrazowych, ponad sto rezerwatów przyrody oraz osiemdziesiąt pięć obszarów Natura 2000 (te ostatnie zajmują ponad 1/3 powierzchni regionu)²⁹⁸. Zachowanie i ochrona różnorodności biologicznej Pomorza Zachodniego stanowi jedno z istotnych wyzwań stojących przed podmiotami odpowiedzialnymi za zarządzanie ekosystemem w regionie. Do takich podmiotów można zaliczyć Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Szczecinie, Regionalną Dyрекcję Ochrony Środowiska w Szczecinie oraz Urząd Morski. Ważnym podmiotem jest także Zarząd Województwa, który odpowiada za kształtowanie polityki na poziomie regionalnym. Istotnym podmiotem jest też Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska z siedzibą w Szczecinie. Można również wskazać organizacje pozarządowe, które dbają o stan środowiska naturalnego i zachowanie bioróżnorodności.

Najważniejsze problemy występujące w obszarze tematycznym

Na koniec 2019 roku w całej Polsce było ponad 10,1 mln hektarów obszarów prawnie chronionych. W okresie 2005–2019 powierzchnia obszarów prawnie chronionych zmniejszyła się w skali kraju o 0,7 proc. Na terenie województwa zachodniopomorskiego obszary prawnie chronione zajmują powierzchnię o wielkości blisko pół miliona hektarów. Jest to jeden z mniejszych wyników na tle innych regionów. Tylko cztery województwa (opolskie, śląskie, łódzkie i dolnośląskie) posiadają mniejszą powierzchnię obszarów prawnie chronionych niż analizowane województwo.

²⁹⁸ M. Korchak, Wstęp [w:] Różnorodność biologiczna i ochrona przyrody na Pomorzu Zachodnim. Stan i perspektywy, red. M. Korchak Szczecin 2019, s. 5.

Mapa 65. Powierzchnia obszarów prawnie chronionych w 2019 roku [ha].

Źródło: BDL GUS.

Pomimo faktu, iż powierzchnia obszarów chronionych w województwie zachodniopomorskim nie wybija się na tle innych regionów, to należy zauważyć bardzo pozytywną zmianę, polegającą na drugim wyniku w kraju pod względem przyrostu powierzchni obszarów chronionych w latach 2005-2019. W analizowanym województwie przyrost ten wyniósł 5 proc. Tylko w województwie łódzkim powierzchnia obszarów prawnie chronionych zwiększyła się w większym stopniu (o 19,1 proc.). Aż w siedmiu regionach zmniejszyła się powierzchnia tego typu obszarów. Najbardziej w województwie małopolskim (o ponad 10 proc.). Istotny spadek został też zanotowany na Podkarpaciu (o blisko 6 proc.).

Tabela 113. Powierzchnia obszarów prawnie chronionych w 2005 i 2019.

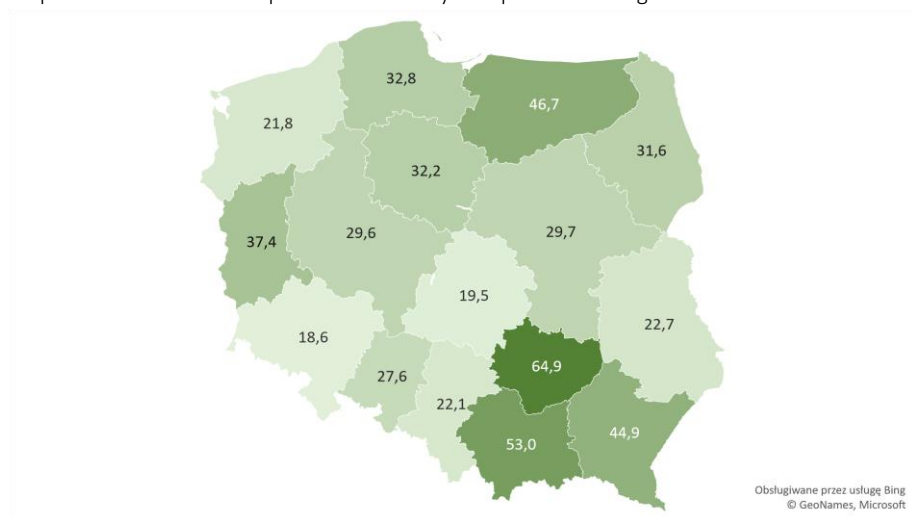
MIEJSCE	WOJEWÓDZTWO	2005	2019	ZMIANA %
1	ŁÓDZKIE	298 808,9	355 970,73	19,1%
2	ZACHODNIOPOMORSKIE	476 142,9	499 886,10	5,0%
3	ŚWIĘTOKRZYSKIE	725 285,9	760 412,54	4,8%
4	DOLNOŚLĄSKIE	361 597,4	371 525,67	2,7%
5	OPOLSKIE	255 463,0	259 541,39	1,6%
6	POMORSKIE	596 097,6	601 624,99	0,9%
7	WARMIŃSKO-MAZURSKIE	1 118 802,0	1 128 155,19	0,8%
8	ŚLĄSKIE	271 243,1	272 535,52	0,5%
9	MAZOWIECKIE	1 053 608,2	1 057 801,01	0,4%
10	LUBELSKIE	572 112,7	570 004,77	-0,4%
11	KUJAWSKO-POMORSKIE	581 507,4	579 170,43	-0,4%

MIEJSCE	WOJEWÓDZTWO	2005	2019	ZMIANA %
12	PODLASKIE	644 999,7	638 701,95	-1,0%
13	WIELKOPOLSKIE	924 862,2	883 135,67	-4,5%
14	LUBUSKIE	549 524,6	523 198,07	-4,8%
15	PODKARPACKIE	851 455,9	801 254,91	-5,9%
16	MAŁOPOLSKIE	894 385,2	804 414,00	-10,1%

Źródło: BDL GUS.

Choć w województwie zachodniopomorskim istotnie wzrosła powierzchnia obszarów prawnie chronionych, co należy ocenić pozytywnie, to zarazem udział obszarów prawnie chronionych w powierzchni ogółem nadal utrzymuje się na stosunkowo niskim poziomie. W 2005 roku wynosił 20,8 proc., a na koniec 2019 roku 21,8 proc. Średnia obliczona dla kraju była w 2019 roku wyższa o 10,5 punktu proc. Tylko dwa województwa (dolnośląskie i łódzkie) miały gorsze wyniki od województwa zachodniopomorskiego. Najlepiej pod tym względem prezentuje się sytuacja w województwie świętokrzyskim (64,9 proc.) i małopolskim (53 proc.).

Mapa 40. Udział obszarów prawnie chronionych w powierzchni ogółem.

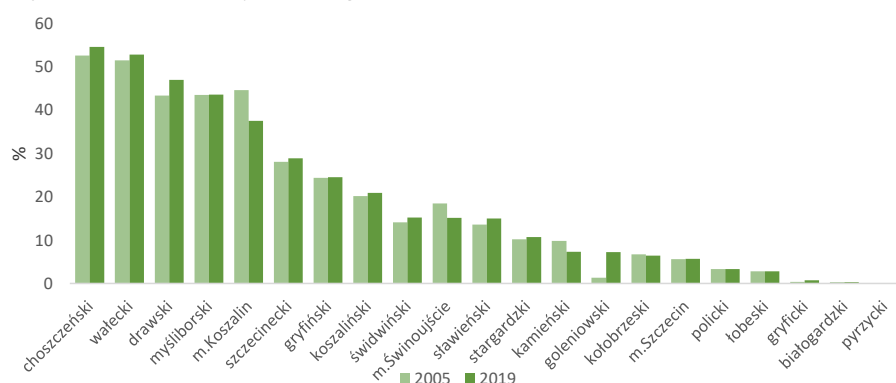

Źródło: BDL GUS.

Sytuacja wewnątrz województwa pod względem udziału powierzchni obszarów prawnie chronionych do powierzchni ogółem, jest zróżnicowana. Pięć na dwadzieścia jeden powiatów wyróżnia się wysokim (powyżej 30 proc.) udziałem obszarów prawnie chronionych w całkowitej powierzchni. Tymi powiatami są: choszczeński, wałecki, drawski, myśliborski i miasto Koszalin. Siedem kolejnych powiatów można umieścić w grupie charakteryzującej się średnią wielkością obszarów prawnie chronionych w stosunku do powierzchni ogółem (od 10 do 30 proc.). W tej grupie znajdują się takie powiaty jak: szczecinecki, gryfiński, koszaliński,

świdwiński, Świnoujście, sławieński i stargardzki. Pozostałe dziewięć powiatów ma niski stosunek obszarów prawnie chronionych do powierzchni całkowitej (poniżej 10 proc.). W tej grupie znajdują się: kamieński, goleniowski, kołobrzeczki, Szczecin, policki, łobeski, gryficki, białogardzki i pyrzycki z udziałem na poziomie 0,1 proc.

Wykres 15. Udział obszarów prawnie chronionych w powierzchni ogółem w powiatach województwa zachodniopomorskiego

Źródło: BDL GUS.

Trzeba też podkreślić, iż w większości powiatów województwa zachodniopomorskiego zwiększono powierzchnię obszarów prawnie chronionych w latach 2005-2019. Największy przyrost zanotowano w powiecie goleniowskim (5,85 punktu proc.). W powiecie drawskim udział ten był nieco niższy (wzrost o 3,67 punktu proc.). Tylko w czterech powiatach odnotowano spadek. Podkreślenia wymaga fakt, iż w dwóch powiatach spadki nie były zbyt duże (w kołobrzeczki udział obszarów prawnie chronionych obniżył się o 0,34 punktu proc., a w kamieński o 2,53 punktu proc.). Niepokojąco natomiast wyglądają dane z Koszalina i Świnoujścia. Tam spadki były rzędu odpowiednio: 7,11 i 3,36 punktu proc.

W Polsce na koniec 2019 roku zarejestrowanych było 34 890 pomników przyrody. W 2005 roku pomników przyrody było nieco więcej (34 989). O ile w skali kraju zanotowano nieznaczny spadek liczby pomników, o tyle w województwie zachodniopomorskim uwidocznił się odwrotny trend. Liczba pomników wzrosła z poziomu 2 310 w 2005 roku do poziomu 2 645 w 2019 roku (wzrost rzędu 15 proc.). Wynik ten sytuował województwo na piątym miejscu w skali wszystkich regionów w Polsce. Największą poprawę zanotowano w województwo świętokrzyskim (59 proc.) i podkarpackim (33 proc.). Aż w siedmiu województwach spadła liczba pomników przyrody. Największe spadki można zaobserwować w województwach lubuskim (22 proc.) i łódzkim (32 proc.).

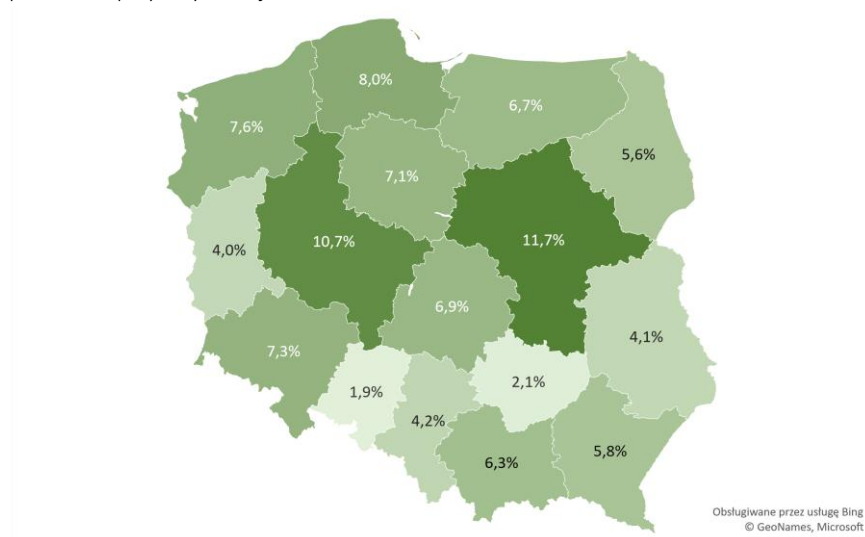
Tabela 114. Liczba pomników przyrody w 2005 i 2019 roku.

MIEJSCE	WOJEWÓDZTWO	2005	2019	ZMIANA %
1	ŚWIĘTOKRZYSKIE	460	731	59%
2	PODKARPACKIE	1 528	2 037	33%
3	KUJAWSKO-POMORSKIE	2 068	2 467	19%
4	OPOLSKIE	568	659	16%
5	ZACHODNIOPOMORSKIE	2 310	2 645	15%
6	POMORSKIE	2 619	2 789	6%
7	ŚŁĄSKIE	1 402	1 468	5%
8	WIELKOPOLSKIE	3 632	3 747	3%
9	MAŁOPOLSKIE	2 189	2 193	0%
10	MAZOWIECKIE	4 155	4 074	-2%
11	DOLNOŚLĄSKIE	2 638	2 544	-4%
12	WARMIŃSKO-MAZURSKIE	2 432	2 330	-4%
13	PODLASKIE	2 112	1 968	-7%
14	LUBELSKIE	1 550	1 437	-7%
15	LUBUSKIE	1 785	1 396	-22%
16	ŁÓDZKIE	3 541	2 405	-32%

Źródło: BDL GUS.

Należy też zwrócić uwagę na fakt, iż analizowane województwo może pochwalić się dosyć wysoką lokatą na tle innych regionów pod względem liczby pomników przyrody w stosunku do wszystkich pomników przyrody w kraju. Zachodniopomorskie pomniki przyrody to 7,6 proc. wszystkich pomników zarejestrowanych w kraju. Jest to jednocześnie czwarty wynik w rankingu województw. W 2005 roku województwo zajmowało siódme miejsce w tym zestawieniu. Widać więc ogromną poprawę na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat. Na pierwszym i drugim miejscu (zarówno w 2005, jak i 2019 roku) ułożyły się województwa: mazowieckie i wielkopolskie. Najmniejszy udział pomników przyrody odnotowano w 2019 w świętokrzyskim i opolskim. Również w 2005 roku oba województwa zajęły ostatnie miejsca w zestawieniu, z tą tylko różnicą, iż zamieniły się miejscami (opolskie było przed świętokrzyskim).

Mapa 41. Udział % pomników przyrody w województwach w stosunku do ogólnej liczby pomników przyrody w kraju.

Źródło: BDL GUS.

Powiaty w województwo zachodniopomorskim poważnie różnią się między sobą pod względem liczby pomników przyrody. W ponad połowie powiatów liczba pomników przyrody kształtuje się w przedziale od 109 do 365. Najwięcej pomników tego typu występuje w powiecie stargardzkim (365). Dodać trzeba, iż w 2005 roku powiat mógł się pochwalić znacznie mniejszą liczbą pomników (133). W analizowanych ramach czasowych dokonano ogromnego postępu. Drugie miejsce zajmuje powiat drawski z wynikiem 295 pomników. Już w 2005 roku powiat ten posiadał dużą liczbę pomników przyrody (252). Choć zwiększono liczbę pomników, to przyrost ten nie był aż tak imponujący jak w przypadku powiatu stargardzkiego. W dziewięciu powiatach liczba pomników nie przekracza 100. Najmniej pomników przyrody znajduje się w takich powiatach jak: policki (21), Świnoujście i pyrzycki (po 25). Niepokojącym zjawiskiem jest spadek liczby pomników przyrody. Tego typu spadki zaobserwowano w siedmiu powiatach (gryfiński, kołobrzeski, sławieński, świdwiński, gryficki, białogardzki i Koszalin). W większości tych powiatów odnotowane spadki nie miały dużych wartości. Wyjątkiem jest tylko powiat świdwiński. O ile w 2005 roku na jego terenie znajdowało się 228 pomników przyrody, o tyle na przestrzeni czternastu lat ubyło 108 pomników przyrody.

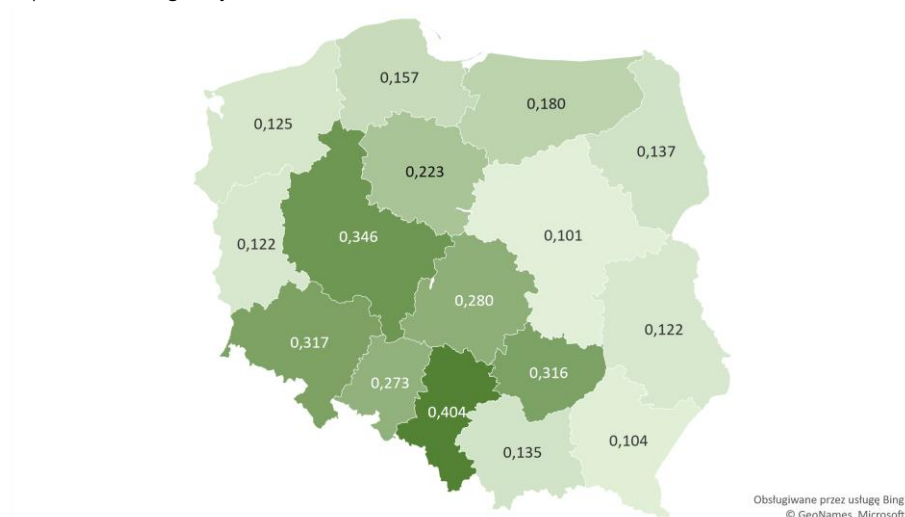
Tabela 115. Liczba pomników przyrody w powiatach województwa zachodniopomorskiego w 2005 i 2019 roku

MIEJSCE	POWIAT	2005	2019	ZMIANA
1	Powiat stargardzki	133	365	232
2	Powiat drawski	252	295	43
3	Powiat gryfiński	228	213	-15
4	Powiat kołobrzeski	197	195	-2
5	Powiat szczecinecki	143	182	39
6	Powiat koszaliński	151	154	3
7	Powiat choszczeński	101	144	43
8	Powiat kamieński	130	135	5
9	Powiat sławieński	158	134	-24
10	Powiat świdwiński	228	120	-108
11	Powiat myśliborski	101	113	12
12	Powiat goleniowski	80	109	29
13	Powiat wałecki	93	96	3
14	Powiat łobeski	24	91	67
15	Powiat gryficki	72	70	-2
16	Powiat białogardzki	69	61	-8
17	Powiat m. Koszalin	59	55	-4
18	Powiat m. Szczecin	35	42	7
19	Powiat pyrzycki	25	25	0
20	Powiat m. Świnoujście	25	25	0
21	Powiat policki	6	21	15

Źródło: BDL GUS.

Udział gruntów zdewastowanych i zdegradowanych wymagających rekultywacji w powierzchni ogólnej kraju wynosi 0,199 proc. W województwie zachodniopomorskim udział ten jest niższy od średniej obliczonej dla kraju (0,125). Wynik uzyskany przez województwo sytuuje go na piątym miejscu w zestawieniu regionów (im niższy udział, tym lepiej to świadczy o stanie obszarów w danym województwie).

Mapa 63. Udział gruntów zdewastowanych i zdegradowanych wymagających rekultywacji w powierzchni ogólnej w 2019 r.

Źródło: BDL GUS.

W 2005 roku udział gruntów zdewastowanych i zdegradowanych wymagających rekultywacji w powierzchni województwa wynosił 0,135. W latach 2005-2019 spadł o 0,010 punktu proc. Należy zwrócić uwagę na fakt, iż postęp w zmniejszaniu powierzchni gruntów zdewastowanych i zdegradowanych wymagających rekultywacji nie był zbyt duży, jeśli porównamy go z innymi województwami. W tym zestawieniu Zachodniopomorskie zajmuje dziewiąte miejsce. Liderem jest Opolskie (z racji niewielkiej powierzchni łatwiej było osiągnąć dobry wynik). Ale drugie miejsce zajmuje już Małopolska, która należy do większych regionów w kraju. Wielkopolskie i Podlaskie odnotowały niższe postępy, a w pięciu kolejnych udział gruntów zdewastowanych i zdegradowanych zwiększył się w ogólnej powierzchni.

Tabela 116. Udział gruntów zdewastowanych i zdegradowanych wymagających rekultywacji w powierzchni ogólnej w 2005 i 2019.

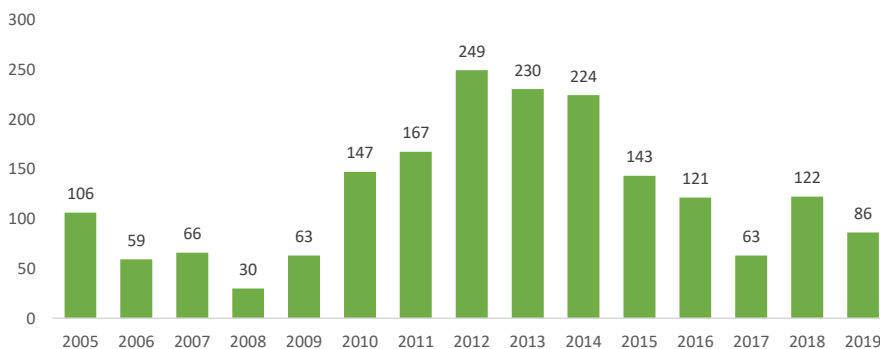
MIEJSCE	WOJEWÓDZTWO	2005	2019	ZMIANA
1	OPOLSKIE	0,349	0,273	0,076
2	MAŁOPOLSKIE	0,188	0,135	0,053
3	PODKARPACKIE	0,144	0,104	0,040
4	WARMIŃSKO-MAZURSKIE	0,205	0,180	0,025
5	KUJAWSKO-POMORSKIE	0,246	0,223	0,023
6	DOLNOŚLĄSKIE	0,339	0,317	0,022
7	MAZOWIECKIE	0,120	0,101	0,019
8	LUBELSKIE	0,135	0,122	0,013

MIEJSCE	WOJEWÓDZTWO	2005	2019	ZMIANA
9	ZACHODNIOPOMORSKIE	0,135	0,125	0,010
10	WIELKOPOLSKIE	0,353	0,346	0,007
11	PODLASKIE	0,143	0,137	0,006
12	POMORSKIE	0,143	0,157	-0,014
13	ŁÓDZKIE	0,250	0,280	-0,030
14	ŚLĄSKIE	0,373	0,404	-0,031
15	LUBUSKIE	0,088	0,122	-0,034
16	ŚWIĘTOKRZYSKIE	0,250	0,316	-0,066

Źródło: BDL GUS.

W okresie 2005-2019 na terenie Zachodniopomorskiego zrehabilitowano łącznie 1 876 hektarów. Największe postępy w rehabilitacji gruntów zdewastowanych i zdegradowanych odnotowano w latach 2012-2014. W trzy lata zrehabilitowano 703 ha (ponad 37 proc. całej zrehabilitowanej powierzchni). Najmniejsze postępy zaobserwowano w 2008 roku (udało się wtedy zrehabilitować 30 ha) i 2006 roku (59 ha). Średnio rehabilitowano rocznie 125 hektarów gruntów zdewastowanych i zdegradowanych. Średnia ta lokuje województwo na dziewiątym miejscu w zestawieniu województw. Pierwsze miejsce zajęła Wielkopolska z wynikiem 552 ha. Drugie Podkarpackie (299 ha). A trzecia lokata należy do Małopolski (178 ha). Najmniejszą średnią zanotowano w województwie świętokrzyskim (47 ha).

Wykres 16. Grunty zdewastowane i zdegradowane zrehabilitowane i zagospodarowane w woj. zachodniopomorskim w latach 2005-2019.

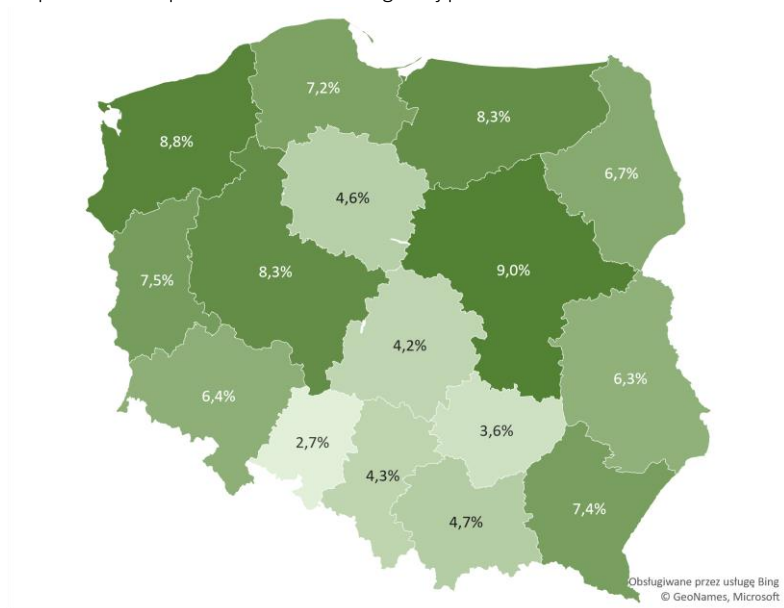

Źródło: BDL GUS.

W 2019 roku lasy w Polsce zajmowały powierzchnię ponad 9,25 mln hektarów. Lasy w województwie zachodniopomorskim stanowiły 8,8 proc. ogólnej powierzchni lasów w kraju. To jeden z najwyższych udziałów w zestawieniu województw (ponad 817,5 tys. ha). Tylko Mazowieckie ma większą powierzchnię lasów (ponad 834 tys. hektarów, co przekłada się na 9

proc. udziału w ogólnej powierzchni lasów). Najmniejszą powierzchnię lasów można zaobserwować w województwie opolskim (2,7 proc.).

Mapa 43. Udział powierzchni lasów o ogólnej powierzchni lasów w Polsce.

Źródło: BDL GUS.

Największa powierzchnia lasów znajduje się w powiecie drawskim (10,2 proc. ogólnej powierzchni lasów w województwie zachodniopomorskim). Drugie miejsce przypadło powiatowi wałeckiemu (z udziałem na poziomie 9,5 proc.). Trzecią lokatę zajął powiat koszaliński (8,7 proc.). Najmniejszą powierzchnię lasów można odnaleźć w miastach na prawach powiatu (Koszalinie, Świnoujściu i Szczecinie). Biorąc jednak pod uwagę powiaty grodzkie, najmniejsza powierzchnia lasów występuje w powiecie pyrzyckim. Lasy zajmują tam powierzchnię 187,75 ha, co stanowi 0,6 proc. powierzchni ogólnej lasów w Zachodniopomorskiem. Największe przyrosty powierzchni lasów odnotowano w drawskim i szczecińskim (powyżej 3 tys. ha). Najmniejsze z kolei w Szczecinie (53,51 ha) i pyrzyckim (187,75 ha).

Tabela 117. Lasy w powiatach województwa zachodniopomorskiego.

POWIATY	2004	2019	ZMIANA	UDZIAŁ %
Powiat białogardzki	33 214,1	35 159,45	1 945,38	4,3%
Powiat choszczeński	50 371,4	51 078,66	707,29	6,2%
Powiat drawski	79 442,6	83 137,53	3 694,90	10,2%
Powiat goleniowski	59 193,6	59 876,66	683,02	7,3%

POWIATY	2004	2019	ZMIANA	UDZIAŁ %
Powiat gryficki	20 442,7	21 007,89	565,19	2,6%
Powiat gryfiński	62 782,8	63 637,02	854,27	7,8%
Powiat kamieński	27 239,1	28 065,51	826,42	3,4%
Powiat kołobrzeski	15 228,6	15 553,23	324,59	1,9%
Powiat koszaliński	69 671,8	71 155,23	1 483,45	8,7%
Powiat myśliborski	48 871,3	49 761,81	890,55	6,1%
Powiat policki	22 413,9	22 860,23	446,34	2,8%
Powiat pyrzycki	4 522,0	4 709,78	187,75	0,6%
Powiat sławieński	29 277,9	29 751,46	473,57	3,6%
Powiat stargardzki	35 550,9	37 556,21	2 005,35	4,6%
Powiat szczecinecki	77 068,3	80 322,04	3 253,79	9,8%
Powiat świdwiński	37 911,5	39 288,98	1 377,45	4,8%
Powiat wałecki	76 667,6	77 863,81	1 196,23	9,5%
Powiat łobeski	32 946,2	33 947,79	1 001,62	4,2%
Powiat m. Koszalin	3 258,6	3 436,80	178,25	0,4%
Powiat m. Szczecin	5 030,8	5 084,28	53,51	0,6%
Powiat m. Świnoujście	4 188,5	4 317,00	128,51	0,5%

Źródło: BDL GUS.

Czynniki wpływające na obszar

Za jedno z głównych zagrożeń dla bioróżnorodności uznaje się intensyfikację produkcji rolniczej, w tym powiększanie jednorodnych, monokulturowych upraw, zwiększenie użycia środków ochrony roślin, a także nadmierne nawożenie upraw. Negatywny wpływ na bioróżnorodność ma także przeznaczanie użytków rolnych na cele nierolnicze, zmniejszanie powierzchni łąk i pastwisk oraz fragmentacja siedlisk. Trzeba też zauważyć, iż zagrożenia dla bioróżnorodności tworzą też zmiany klimatu, prowadzące do obniżania poziomu wód gruntowych, eutrofizacji i zanieczyszczenie wód. Kolejnym źródłem zagrożeń dla bioróżnorodności jest rozwój projektów infrastrukturalnych (budowa dróg, zwłaszcza szybkiego ruchu i autostrad).

Do czynników, które mają pozytywny wpływ na stan bioróżnorodności w regionie należy zaliczyć to, iż region odznacza się bardzo dużym odsetkiem powierzchni zalesionych. W 2019 roku łączna powierzchnia lasów w województwie wynosiła ponad 817,5 tys. km², co lokowało województwo na drugim miejscu w kraju (po Mazowszu). Lasy stanowiły ponad 45,4 proc. jego ogólnej powierzchni, co sytuowało region na czwartej pozycji w kraju pod względem lesistości. Drugim pozytywnym czynnikiem jest fakt, iż województwo cechuje się silnym rozwojem rolnictwa ekologicznego. Powierzchnia upraw ekologicznych w województwie w 2019 roku należała do jednych z największych w Polsce i wynosiła około 101,6 tys. ha

(według danych GUS). Tylko województwo warmińsko-mazurskie mogło poszczycić się większą powierzchnią upraw ekologicznych (107,5 tys. ha). Liczba gospodarstw ekologicznych z certyfikatem w 2019 roku wynosiła 1 570, co lokowało region na piątym miejscu w Polsce (po warmińsko-mazurskim, podlaskim, lubelskim i mazowieckim).

Czynniki sukcesu i porażki w obszarze

Podkreślenia wymaga fakt, iż środowisko naturalne, w tym bioróżnorodność w województwie zachodniopomorskim znajduje się w dobrej kondycji. Służą temu: liczne walory przyrodnicze, duży odsetek powierzchni zalesionych, obecność parków narodowych i krajobrazowych, rozległy obszar Natura 2000, a także wysoka liczba gospodarstw ekologicznych. Istotnym sukcesem, o którym warto wspomnieć, jest rozwój OZE. Dzięki odnawialnym źródłom energii zmniejsza się na terenie regionu emisję dwutlenku węgla do powietrza. Szersze wykorzystanie technologii energooszczędnych m.in. dzięki udzielonemu wsparciu w ramach RPO WZ na termomodernizację budynków, należy również zaliczać do sukcesów, które mają istotny wpływ na bioróżnorodność. Rozwój OZE i postępy w termomodernizacji ograniczają potrzebę pozyskiwania energii (elektrycznej i cieplnej) z elektrowni wykorzystujących tradycyjne nośniki energii (węgiel, drewno, ropa naftowa czy gaz ziemny). Procesy spalania paliw (w tym węgla) są podstawowym źródłem skażenia atmosfery stałymi, gazowymi, toksycznymi i nietoksycznymi produktami spalania. Niemal wszystkie składniki spalin można uznać za zanieczyszczające środowisko przyrodnicze. Szersze pozyskiwanie energii z OZE zmniejsza presję na wykorzystywanie zasobów naturalnych. Ogranicza też zanieczyszczenie powietrza, co tworzy bardziej sprzyjające warunki dla funkcjonowania różnych gatunków zwierząt.

W związku z obserwowanymi zmianami klimatycznymi zagrożenia dla bioróżnorodności będą jednak rosnąć. W związku z postępującym ocieplaniem klimatu przewidywany jest wzrost poziomu mórz, w tym Bałtyku, co rodzić będzie zmiany w ekosystemach nadmorskich tj. intensyfikacja erozji i zwiększone zasolenie stref przybrzeżnych. Należy spodziewać się, iż na skutek tych zmian mogą ucierpieć siedliska na wydmach nadmorskich i śródlądowych. Zagrożeniem dla zasobów przyrodniczych regionu, w szczególności położonych w obszarach leżących w strefie pojezierzy, będzie prognozowane obniżanie się poziomu wód gruntowych oraz postępująca eutrofizacja zbiorników wodnych. Z kolei skutkiem wzrostu temperatury może być stopniowy zanik małych powierzchniowych zbiorników wodnych (bagien, stawów, oczek wodnych, małych płytkich jezior, a także potoków i małych rzek), które są siedliskami wielu gatunków ptaków licznie występujących na terenie Pomorza Zachodniego. Ponadto silne wiatry i burze naruszają dotychczasowe zależności przestrzenne i pokarmowe dla wielu gatunków zwierząt. Ponadto silne wiatry i burze rodzą zagrożenie dla życia wielu gatunków zwierząt. Powodują też uszkodzenia lasów, lokalne podtopienia lub wręcz powodzie, które negatywnie wpływają na bioróżnorodność, ponieważ naruszają dotychczasowe zależności przestrzenne czy pokarmowe pomiędzy gatunkami, a w konsekwencji mogą działać destabilizująco na istniejące ekosystemy.

Zagrożeniem dla bioróżnorodności jest też rosnąca presja turystyczna i mieszkaniowa w szczególności na terenach nadmorskich. Rozwój turystyki i mieszkalnictwa niesie szereg zagrożeń dla bioróżnorodności. Po pierwsze, powoduje zmiany w krajobrazie (np. na skutek budowy nowych hoteli, domów czy innych obiektów zbiorowego zakwaterowania). Po drugie, zwiększa hałas (szczególnie w sezonie turystycznym) zakłócający spokój zwierząt. Po trzecie, przyczynia się do niszczenia różnorodności biologicznej. Po czwarte, przyczynia się do wyczerpywania zasobów wodnych (woda wykorzystywana jest do zaspakajania potrzeb rozwijającego się sektora turystycznego i mieszkaniowego). I po piąte, generuje wzmożoną produkcję śmieci i odpadów.

Trzeba też pamiętać, iż intensywny rozwój niektórych typów OZE również może nieść liczne zagrożenia dla bioróżnorodności. Badania wykazały, że farmy wiatrowe stanowią zagrożenie dla ptaków. Za główny negatywny czynnik oddziaływania farm wiatrowych na awifaunę uważa się kolizje ptaków z turbinami wiatrowymi. Częstość kolizji, jak pokazują badania, wykazuje silną zależność z poszczególnymi gatunkami ptaków i sposobem ich zachowań (wysokością lotu, specyfiką wędrówki). Z kolei popularne w Polsce, w tym w województwie zachodniopomorskim, panele fotowoltaiczne oraz farmy fotowoltaiczne są również źródłem zagrożeń dla gatunków ptaków. Panele odbijają nieboskłon lub imitują wodę. W efekcie, ptaki zderzają się z instalacjami przy próbie lądowania. Innym zagrożeniem jest przypadkowe wlatywanie ptaków w strefy przepływu energii słonecznej, w których temperatura może sięgać powyżej 500 stopni Celsjusza. Rodzi to bezpośrednie zagrożenie dla zdrowia lub nawet życia ptaków. Podkreślenia wymaga fakt, iż farmy fotowoltaiczne zajmują też tereny, które mogłyby służyć jako siedliska dla zwierząt.

Dotychczasowa i planowana interwencja publiczna w obszarze

Interwencja publiczna na rzecz ochrony bioróżnorodności w regionie była podejmowana w ramach osi IV „Naturalne otoczenie człowieka” RPO WZ. W ramach tej osi przewidziano takie działania jak: ochrona różnorodności biologicznej, wsparcie nieinfrastrukturalnych i infrastrukturalnych form ochrony przyrody, kształtowanie postaw proekologicznych, wsparcie ośrodków rehabilitacji dziko żyjących zwierząt oraz rozwój zasobów endogennych. W województwie zachodniopomorskim obowiązuje dziś dokument strategiczny pt. „Program ochrony środowiska województwa zachodniopomorskiego na lata 2016-2020 z perspektywą do 2024”. Cele ochrony środowiska do 2024 roku przewidują m.in.:

- Ochronę różnorodności biologicznej i krajobrazowej
- Prowadzenie trwale zrównoważonej gospodarki leśnej
- Zwiększenie lesistości
- Ochronę gleb przed negatywnym oddziaływaniem antropogenicznym, erozją oraz niekorzystnymi zmianami klimatu.

Realizacja tych celów wyznaczać będzie kierunek działań na najbliższe lata w kontekście działań na rzecz zachowania bioróżnorodności.

Szanse rozwojowe i wyzwania dla sektora

Główną szansą rozwojową jest wzmocnienie bioróżnorodności poprzez przechodzenie regionalnej gospodarki na model gospodarki zielonej, ekologicznej, zrównoważonej i w dłuższej perspektywie – zeroemisyjnej. Największym wyzwaniem jest niwelowanie szkodliwego wpływu zmian klimatu na bogactwo przyrodnicze regionu. Powinny temu towarzyszyć inwestycje w rozwój OZE, poprawę efektywności energetycznej, upowszechnianie technologii energooszczędnych. Kolejnym wyzwaniem jest zmiana sposobu użytkowania gruntów. Chodzi m.in. o to, by rolnictwo stawało się w coraz większym stopniu ekologiczne i mniej szkodliwe dla środowiska naturalnego. Zmiana sposobu użytkowania gruntów powinna też zakładać zalesianie terenów.

Drzewo problemów

Skutki				
stopniowy zanik małych powierzchniowych zbiorników wodnych		Rosnące zagrożenie pożarowe w lasach	Niesprzyjające warunki do przetrwania gatunków roślin i zwierząt	
↑		↑	↑	
Negatywny wpływ zmian klimatycznych na bioróżnorodność				
↑		↑	↑	↑
Obniżanie się poziomu wód gruntowych, eutrofizacja i zanieczyszczenie wód		Deficyty zasobów wód powierzchniowych	Zwiększone zasolenie stref przybrzeżnych	Mniejsza powierzchnia lasów
↑		↑	↑	↑
Ocieplanie się klimatu	Niska suma rocznych opadów atmosferycznych	Szusza glebowa, hydrologiczna, hydrogeologiczna	Podnoszenie się stanu mórz, w tym Bałtyku	Presja turystyczna, infrastrukturalna i mieszkaniowa na środowisko naturalne
Przyczyny				

Spis wykresów

Wykres 1. Struktura PKB w województwie zachodniopomorskim według podregionów w latach 2004-2018.	12
Wykres 2. Wartość PKB w województwie zachodniopomorskim i Polsce w latach 2004-2018 (mld zł).	13
Wykres 3. PKB na 1 mieszkańca w województwie zachodniopomorskim i Polsce w latach 2004-2018.	14
Wykres 4. Struktura podmiotów gospodarczych według sektorów gospodarki w województwie zachodniopomorskim w latach 2009-2020 (%).	16
Wykres 5. Struktura podmiotów gospodarczych według sektorów gospodarki w Polsce w latach 2009-2020 (%).	16
Wykres 6. Struktura podmiotów gospodarczych według sektorów gospodarki w Polsce według województw w 2020 roku (%).	17
Wykres 7. Struktura pracujących według sektorów gospodarki w Polsce według województw w 2019 roku (%).	19
Wykres 8. Struktura pracujących według sektorów gospodarki w województwie zachodniopomorskim w latach 2015-2019 (%).	19
Wykres 9. Struktura pracujących według sektorów gospodarki w województwie zachodniopomorskim w latach 2015-2019 (%).	20
Wykres 10. Podmioty z udziałem kapitału zagranicznego na 10 tys. mieszkańców w 2019 roku.	23
Wykres 11. Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności w województwie zachodniopomorskim w latach 2004 - 2019.	27
Wykres 12. Podmioty na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym w województwie zachodniopomorskim w latach 2004-2019.	29
Wykres 13. Wyniki finansowe przedsiębiorstw: zysowność sprzedaży brutto (w %).	32
Wykres 14. Jednostki nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 1000 ludności w województwie zachodniopomorskim i w Polsce w latach 2010-2020.	34
Wykres 15. Liczba podmiotów MŚP na 10 tys. mieszkańców w Polsce w latach 2004-2019.	35
Wykres 16. Liczba podmiotów MŚP na 10 tys. mieszkańców w województwie zachodniopomorskim w latach 2004-2019.	35
Wykres 17. Struktura podmiotów gospodarczych w województwie zachodniopomorskim w roku 2010 i 2020 [tys.].	37
Wykres 18. Udział podmiotów z zawieszoną działalnością w ogólnej liczbie podmiotów wg województw w 2020 r.	39
Wykres 19. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą wg powiatów w roku 2012 i 2020.	40
Wykres 20. Ludność województwa zachodniopomorskiego w latach 2013 – 2050 [w %].	48
Wykres 21. Absolwenci uczelni publicznych studiów na poziomie magisterskim w województwie zachodniopomorskim.	48

Wykres 22. Absolwenci wg kierunków studiów w województwie zachodniopomorskim w latach 2015 – 2019.	50
Wykres 23. Podmioty z kapitałem zagranicznym w województwie zachodniopomorskim w latach 2005 – 2019.	55
Wykres 24. Nakłady na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach na 1 osobę aktywną zawodowo w województwie zachodniopomorskim oraz w Polsce (w zł).	94
Wykres 25. Nakłady wewnętrzne na B+R w województwie zachodniopomorskim w latach 2005-2016 według pochodzenia środków (w tys. zł).	98
Wykres 26. Nakłady wewnętrzne na działalność B+R relacja do PKB (ceny bieżące) [w%].	99
Wykres 27. Nakłady zewnętrzne na działalność B+R w województwie zachodniopomorskim w latach 2004-2017 [w tys. zł].	101
Wykres 28. Przedsiębiorstwa przemysłowe współpracujące w ramach inicjatywy klastrowej lub innej sformalizowanej współpracy w % przed. aktywnych innowacyjnie [w%].	102
Wykres 29. Personel wewnętrzny B+R na 1000 osób aktywnych zawodowo w województwach w latach 2016-2019 [wg EPC].	109
Wykres 30. Zgłoszenia wynalazków dokonane przez podmioty krajowe w Urzędzie Patentowym RP oraz uzyskane przez nie prawa własności przemysłowej w województwie zachodniopomorskim.	110
Wykres 31. Udział dróg ekspresowych i autostrad w ogólnej długości dróg publicznych w Polsce i w województwie zachodniopomorskim w latach 2004 – 2019 [w%].	112
Wykres 32. Przedsiębiorstwa, które współpracowały w zakresie działalności innowacyjnej w % ogółu przedsiębiorstw w Polsce oraz w województwie zachodniopomorskim w latach 2005-2019.	112
Wykres 33. Ośrodki innowacji i przedsiębiorczości w układzie regionalnym w latach 2015-2017.	133
Wykres 34. Struktura rynku pracy (strona popytowa) wg aktywności zawodowej w województwie zachodniopomorskim w latach 2004 i 2020 (%).	147
Wykres 35. Stopa bezrobocia w województwach zachodniopomorskim, świętokrzyskim, kujawsko-pomorskim, podkarpackim i warmińsko-mazurskim w latach 2004-2020 (%).	148
Wykres 36. Wskaźnik zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami w Polsce i w województwie zachodniopomorskim w latach 2006-2020 (%).	156
Wykres 37. Liczba ofert pracy dla osób z niepełnosprawnościami w powiatowych urzędach pracy woj. zachodniopomorskiego.	157
Wykres 38. Nastroje zatrudnieniowe pracodawców w województwie zachodniopomorskim w latach 2014-2021 wg badania WUP.	164
Wykres 39. Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 osobę w 2019 r. wg województw (PLN).	189
Wykres 40. Subiektywna ocena sytuacji materialnej w województwie zachodniopomorskim w 2013 i 2018 r. (%).	190
Wykres 41. Udział poszczególnych grup wiekowych wśród beneficjentów pomocy społecznej.	192

Wykres 42. Wskaźnik deprywacji lokalnej – liczba osób korzystających z pomocy społecznej na 1000 mieszkańców województwa zachodniopomorskiego wg powiatów.	193
Wykres 43. Zagrożeni ubóstwem i wykluczeniem społecznym jako procent osób w wieku 20-64 w 2018 r. w różnych grupach wg pochodzenia w państwach Unii Europejskiej.	204
Wykres 44. Liczba organizacji społecznych na 10 tys. ludności.	220
Wykres 45. Liczba podmiotów reintegracyjnego podsektora ekonomii społecznej.	222
Wykres 46. Udział procentowy obiektów noclegowych wg. rodzaju w województwie zachodniopomorskim i w Polsce roku 2019.	243
Wykres 47. Dynamika liczby turystycznych obiektów noclegowych w latach 2005-2019.	246
Wykres 48. Dynamika miejsc noclegowych – województwo zachodniopomorskie i Polska (lata 2004 – 2019).	250
Wykres 49. Łóżka w szpitalach na 10 tys. ludności – województwa – lata 2005.	282
Wykres 50. RPO WZ obszar edukacji – wydatki kwalifikowalne i wkład UE dla podpisanych umów/wydatków decyzji o dofinansowanie.	340
Wykres 51. Drogi publiczne w Polsce i w województwie zachodniopomorskim w latach 2004 – 2019 (na 100 km kw.).	350
Wykres 52. Drogi publiczne w Polsce i w województwie zachodniopomorskim w latach 2004 – 2019 (na 10 tys. ludności).	351
Wykres 53. Linie kolejowe ogółem na 100 km ² w Polsce oraz w województwie zachodniopomorskim w latach 2004 – 2019.	351
Wykres 54. Linie kolejowe ogółem na 10 tys. ludności w Polsce oraz w województwie zachodniopomorskim w latach 2004 – 2019 (km/osobę).	352
Wykres 55. Liczba samochodów ogółem w województwie zachodniopomorskim (szt.).	374
Wykres 56. Liczba samochodów na 1000 ludności w województwie zachodniopomorskim (szt.).	375
Wykres 57. Wiek samochodów w województwie zachodniopomorskim w 2019 roku.	375
Wykres 58. Rodzaj stosowanego paliwa samochodowego w województwie zachodniopomorskim w 2019 roku.	375
Wykres 59. Udział energii odnawialnej w produkcji energii elektrycznej w województwie zachodniopomorskim w latach 2005-2019 (%).	378
Wykres 60. Długość ścieżek rowerowych w województwie zachodniopomorskim w latach 2011-2019 (km).	382
Wykres 61. Liczba przewozów pasażerskich komunikacją miejską w 2009-2019 (mln).	382
Wykres 62. Zużycie wody na 1 mieszkańca w województwie zachodniopomorskim w latach 2004-2019 (m ³).	399
Wykres 63. Ścieki odprowadzone ogółem w województwie zachodniopomorskim w latach 2004-2019 (dm ³).	403
Wykres 64. Liczba zagrożeń w woj. zachodniopomorskim z powodu gwałtownych opadów.	416
Wykres 65. Średnia prędkość wiatru w latach 2004-2019 (stacje meteorologiczne Koszalin i Szczecin).	418
Wykres 66. Liczba zagrożeń w woj. Zachodniopomorskim z powodu silnych wiatrów.	419

Wykres 67. Liczba zagrożeń związanych z gwałtownymi przyborami wody (2014-2019)..... 424

Spis tabel

Tabela 1. Struktura podmiotów gospodarczych według sektorów gospodarki w województwie zachodniopomorskim według powiatów w 2020 roku (%).....	18
Tabela 2. Ocena województwa zachodniopomorskiego w układzie poszczególnych komponentów RCI 2019.....	21
Tabela 3. Struktura podmiotów gospodarki narodowej wg rejestru REGON wg wielkości woj. zachodniopomorskim w latach 2005 – 2020 [osoby].....	27
Tabela 4. Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności w latach 2004 i 2019 wg województw.....	28
Tabela 5. Nowo zarejestrowane w rejestrze REGON podmioty gospodarki narodowej w województwie zachodniopomorskim w latach 2009-2020.....	28
Tabela 6. Podmioty na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym wg województw w latach 2004 i 2019.....	29
Tabela 7. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą w województwie zachodniopomorskim latach 2012 – 2020 wg sekcji PKD.....	30
Tabela 8. Zatrudnienia wg sektorów (PKD) w województwie zachodniopomorskim w latach 2009-2019.....	31
Tabela 9. Eksport w województwie zachodniopomorskim w 2018 r. i 2019 r.....	33
Tabela 10. Typy innowacji społecznych.....	38
Tabela 11. Nowo zarejestrowane podmioty w województwie zachodniopomorskim wg powiatów w latach 2009-2020.....	44
Tabela 12. Podmioty na 1000 mieszkańców wg powiatów oraz w Polsce w latach 2010 – 2020.....	45
Tabela 13. Klasyfikacja powiatów województwa zachodniopomorskiego według kryterium czynników wpływających na rozwój ekonomiczny.....	51
Tabela 14. Jednostki nowo zarejestrowane w rejestrze REGON w województwie zachodniopomorskim wg powiatów w latach 2010 – 2020 (na 1000 ludności).....	53
Tabela 15. Podmioty gospodarcze wg powiatów w podziale na wielkość zatrudnienia w 2020 r.....	54
Tabela 16. Działania w ramach RPO WZ 2014 - 2020 poddane analizie ukierunkowane na wspieranie przedsiębiorczości wraz z analizą występowania pomocy publicznej.....	61
Tabela 17. Matryca powiązań między regionalnymi oraz inteligentnymi specjalizacjami województwa zachodniopomorskiego.....	68
Tabela 18. Działy PKD, w których identyfikuje się podklasy objęte inteligentnymi specjalizacjami Pomorza Zachodniego.....	69
Tabela 19. Liczba podklas PKD odpowiadająca poszczególnym inteligentnym specjalizacjom Pomorza Zachodniego w ramach sekcji.....	70
Tabela 20. Liczba podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON w ramach działów sekcji PKD zidentyfikowanych jako związane z inteligentnymi specjalizacjami województwa zachodniopomorskiego.....	71

Tabela 21. Projekty realizowane w ramach RPO WZ 2014-2020 wpisujące się w kody PKD odpowiadające inteligentnym specjalizacjom Pomorza Zachodniego	84
Tabela 22. Średni udział przedsiębiorstw innowacyjnych w ogólnej liczbie przedsiębiorstw (w%).....	92
Tabela 23. Nakłady na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach na 1 osobę aktywną zawodowo (w zł).	93
Tabela 24. Przedsiębiorstwa innowacyjne wg rodzajów wprowadzonych innowacji w województwie zachodniopomorskim w latach 2006 - 2019 (w %).	94
Tabela 25. Udział przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych na eksport w przychodach netto ze sprzedaży ogółem w przedsiębiorstwach przemysłowych wg form własności w województwie zachodniopomorskim w latach 2006-2019 (w %).	96
Tabela 26. Udział przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych na eksport w przychodach netto ze sprzedaży ogółem w przedsiębiorstwach przemysłowych wg klas wielkości w województwie zachodniopomorskim w latach 2006-2019 (w%).	97
Tabela 27. Dynamika zatrudnienia w B+R w latach 2003-2015 wg województw (rok poprzedni = 100).	97
Tabela 28. Nakłady wewnętrzne na działalność B+R w województwie zachodniopomorskim w latach 2008-2019 według dziedzin B+R [w tys. zł].	100
Tabela 29. Personel wewnętrzny B+R wg województw w latach [wskaźniki EPC].	101
Tabela 30. Szkoły wyższe w województwie zachodniopomorskim w latach 2012 – 2019.	102
Tabela 31. Nakłady na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach wg rodzajów działalności innowacyjnej w województwie zachodniopomorskim w latach 2006-2019.	104
Tabela 32. Udział produkcji sprzedanej wyrobów nowych/ulepszonych w przedsiębiorstwach przemysłowych w wartości sprzedaży wyrobów ogółem wg form własności w województwie zachodniopomorskim w latach 2005-2019 [w%].	107
Tabela 33. Nakłady wewnętrzne na działalność B+R w sektorze przedsiębiorstw w województwie zachodniopomorskim w latach 2008-2019 według pochodzenia środków [w tys. zł]	108
Tabela 34. Nakłady na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach w relacji do nakładów brutto na środki trwałe wg województw w latach 2006-2018 [w %].	113
Tabela 35. Przedsiębiorstwa przemysłowe, które poniosły nakłady na działalność innowacyjną wg klas wielkości w województwie zachodniopomorskim w latach 2005 -2019 [w%].	114
Tabela 36. Przedsiębiorstwa przemysłowe, które poniosły nakłady na działalność innowacyjną wg sektorów własności.	115
Tabela 37. Zatrudnieni w B+R według województw w latach 2005 – 2015 w sektorze przedsiębiorstw [osoba].	116
Tabela 38. Działania w ramach RPO WZ 2014-2020 poddane analizie przeznaczone na wspieranie innowacji oraz sektora B+R.	118
Tabela 39. Wybrane obszary wsparcia dedykowane wzmocnieniu innowacji ogółem z wykorzystaniem Funduszy Europejskich.	118

Tabela 40. Priorytety inwestycyjne wspierające innowacje oraz sferę B+R. Stan na IV kwartał 2020.	119
Tabela 41. Charakterystyka województwa zachodniopomorskiego w kontekście europejskim, bałtyckim, krajowym oraz makroregionalnym.....	120
Tabela 42. Instytucje otoczenia biznesu w województwie zachodniopomorskim.	126
Tabela 43. Aktywne inicjatywy klastrowe w województwie zachodniopomorskim – w zestawieniu zostały ujęte klastry, które przejawiały jakąkolwiek formę aktywności w Internecie od roku 2018.	130
Tabela 44. Przedsiębiorstwa przemysłowe współpracujące w ramach inicjatywy klastrowej lub innej sformalizowanej współpracy w % przed. aktywnych innowacyjnie w latach 2009-2019 w podziale na regiony.....	134
Tabela 45. Przedsiębiorstwa przemysłowe ogółem, które współpracowały w zakresie działalności innowacyjnej w % ogółu przedsiębiorstw, lata 2009-2019 w podziale na regiony.	135
Tabela 46. Przedsiębiorstwa z sektora usług ogółem, które współpracowały w zakresie działalności innowacyjnej w % ogółu przedsiębiorstw, lata 2009-2019 w podziale na regiony	135
Tabela 47. Zmiana wskaźnika zatrudnienia w latach 2004-2020 wg województw (punkty procentowe).	145
Tabela 48. Różnica między wskaźnikiem zatrudnienia mężczyzn i kobiet w 2020 r. wg województw.....	146
Tabela 49. Zmiana stopy bezrobocia w roku 2020 w porównaniu z 2019 r. wg powiatów, województwo zachodniopomorskie (punkty procentowe).	149
Tabela 50. Zmiana liczby nowo utworzonych miejsc pracy w latach 2008-2019 wg województw (%)	152
Tabela 51. Zawody deficytowe w województwie zachodniopomorskim wg prognozy na 2021 i 2020 (pogrubieniem zaznaczono zawody, które wystąpiły tylko w jednym z badanych lat).	153
Tabela 52. Odsetek dzieci w wieku 0-3, objętych opieką w żłobkach w 2020 r. wg powiatów woj. zachodniopomorskiego.	160
Tabela 53. Miejsca w przedszkolach na 1000 dzieci w grupie wieku 3-6 lat wg powiatów województwa zachodniopomorskiego w 2018 r.	163
Tabela 54. Zmiana liczby ludności w powiatach woj. zachodniopomorskiego w latach 2004-2020.	167
Tabela 55. Zmiana PKB per capita wg województw w latach 2004-2020.	170
Tabela 56. Odsetek osób w wieku 25-64, uczestniczących w kształceniu lub szkoleniu wg województw w 2020 (%)	172
Tabela 57. Interwencja publiczna na rzecz rynku pracy – instytucje na poziomie regionalnym i lokalnym.	175
Tabela 58. Liczba mieszkań na 1000 mieszkańców w 2019 r. w powiatach województwa zachodniopomorskiego.	197

Tabela 59. Wzrost odsetka osób w wieku poprodukcyjnym w latach 2004-2019 wg województw (punkty procentowe).	202
Tabela 60. Interwencja publiczna w obszarze ubóstwa i wykluczenia społecznego – działania realizowane przez samorządy.	206
Tabela 61. Organizacje społeczne i spółdzielnie w województwie zachodniopomorskim (w tys.).	220
Tabela 62. Spółdzielnie w województwie zachodniopomorskim wg sekcji PKD.	221
Tabela 63. Liczba obiektów noclegowych według rodzaju w województwie zachodniopomorskim (2004-2019).	244
Tabela 64. Turystyczne obiekty noclegowe - wg województw (2004 – 2019 r.).	245
Tabela 65. Liczba turystycznych obiektów noclegowych oraz ich udział w danym powiecie do wartości ogółem dla województwa (lata 2004- 2019).	247
Tabela 66. Liczba i udział miejsc noclegowych w województwach Polski (2004 - 2019).	249
Tabela 67. Udział oraz liczba miejsc noclegowych wg powiatów województwa zachodniopomorskiego (2004-2019).	250
Tabela 68. Noclegi udzielone turystom krajowym i zagranicznym w turystycznych obiektach noclegowych ogółem na 10 tys. mieszkańców.	253
Tabela 69. Udzielone noclegi ogółem I-XII i turystom zagranicznym w latach 2004 – 2019 w województwach Polski.	254
Tabela 70. Liczba poszczególnych rodzajów teatrów w województwie zachodniopomorskim – 2020 r.	257
Tabela 71. Rodzaje teatrów w województwie zachodniopomorskim.	258
Tabela 72. Rodzaje instytucji muzycznych w województwach i w Polsce – 2020 r.	259
Tabela 73. Centra, domy i ośrodki kultury w województwach – 2005 - 2020 r.	259
Tabela 74. Liczba centrów, domów i ośrodków kultury w powiatach województwa zachodniopomorskiego – 2005 - 2020 r.	260
Tabela 75. Centra, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice na 10 tys. ludności w latach 2005 – 2019 – województwa.	261
Tabela 76. Centra, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice na 10 tys. ludności w województwie zachodniopomorskim w latach 2004 - 2020– powiaty.	262
Tabela 77. Liczba grup artystycznych w województwach Polski – 2007- 2020 r.	263
Tabela 78. Liczba grup artystycznych w powiatach województwa zachodniopomorskiego – 2020 r.	264
Tabela 79. Galerie i salony sztuki w Polsce – udział województw – lata 2004 – 2020.	265
Tabela 80. Liczba muzeów w województwach Polski w latach 2004 – 2020.	265
Tabela 81. Biblioteki i filie w województwach Polski w latach 2004 – 2019.	266
Tabela 82. Biblioteki i filie w powiatach województwa zachodniopomorskiego w latach 2004 – 2019.	267
Tabela 83. Szpitale w Polsce i województwie zachodniopomorskim – 2004 - 2019 r.	280
Tabela 84. Łóżka w szpitalach w Polsce i województwie zachodniopomorskim – 2004 - 2019 r.	281

Tabela 85. Leczeni bez ruchu międzyoddziałowego w Polsce i województwie zachodniopomorskim – 2004 - 2019 r.	282
Tabela 86. Stacjonarne zakłady opieki długoterminowej i paliatywno- hospicyjnej – 2019 r.	284
Tabela 87. Łóżka w hospicjach, zakładach opiekuńczo – leczniczych i pielęgnacyjno – opiekuńczych na 100 tys. ludności – 2014 – 2019 r.	285
Tabela 88. Przychodnie w latach 2004- 2020 – Polska.....	288
Tabela 89. Przychodnie na 10 tys. ludności w latach 2004 – 2020 – województwo zachodniopomorskie – powiaty.....	290
Tabela 90. Przychodnie na 10 tys. ludności, 2020 r., zachodniopomorskie – powiaty.....	292
Tabela 91. Ludność na aptekę ogólnodostępną w latach 2004 – 2020.....	295
Tabela 92. Ludność na aptekę ogólnodostępną w latach 2004 – 2020 – powiaty województwa zachodniopomorskiego.	296
Tabela 93. Ludność na aptekę ogólnodostępną w latach 2004 – 2020 – gminy województwa zachodniopomorskiego.	297
Tabela 94. Lekarze posiadający prawo wykonywania zawodu medycznego na 10 tys. ludności w latach 2005 -2019.....	302
Tabela 95. Pielęgniarki i położne w latach 2005 -2019.	302
Tabela 96. Wzrost odsetka osób w wieku poprodukcyjnym w latach 2004-2019 wg województw (punkty procentowe)	303
Tabela 97. Przedszkola w Polsce i województwie zachodniopomorskim – 2004- 2019.....	311
Tabela 98. Przedszkola w powiatach województwa zachodniopomorskiego – 2004- 2019... ..	312
Tabela 99. Przedszkola w gminach województwa zachodniopomorskiego – 2004- 2019.	313
Tabela 100. Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat w powiatach województwa zachodniopomorskiego w latach 2004 – 2019.	316
Tabela 101. Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat w gminach województwa zachodniopomorskiego w latach 2004 – 2019.	316
Tabela 102. Szkoły podstawowe – Polska i województwa w latach 2004 – 2019.	320
Tabela 103. Szkoły podstawowe – zachodniopomorskie – powiaty, w latach 2004 – 2019. ...	321
Tabela 104. Szkoły ogólnokształcące, Polska, 2010 – 2019.	322
Tabela 105. Szkoły ogólnokształcące, województwo zachodniopomorskie, 2010 – 2019.	323
Tabela 106. Wyniki egzaminów gimnazjalnych w latach 2005 – 2011 w części humanistycznej i matematyczno – przyrodniczej.....	326
Tabela 107. Wyniki egzaminów gimnazjalnych w latach 2012 - 2013 w części humanistycznej i matematyczno – przyrodniczej.....	327
Tabela 108. Zdawalność egzaminów maturalnych – w latach 2005 – 2019.	328
Tabela 109. Rodzaje i liczba oczyszczalni ścieków w województwie zachodniopomorskim. ...	401
Tabela 110. Emisja co2 w zakładach szczególnie uciążliwych dla powietrza w 2004 i 2019 r.	426
Tabela 111. Pogłowie zwierząt gospodarskich w 2004 i 2019 r.....	427
Tabela 112. Zużycie nawozów azotowych na 1 ha użytków rolnych w 2010 i 2019 r.	428
Tabela 113. Powierzchnia obszarów prawnie chronionych w 2005 i 2019.....	434
Tabela 114. Liczba pomników przyrody w 2005 i 2019 roku.	437

Tabela 115. Liczba pomników przyrody w powiatach województwa zachodniopomorskiego w 2005 i 2019 roku	439
Tabela 116. Udział gruntów zdewastowanych i zdegradowanych wymagających rekultywacji w powierzchni ogólnej w 2005 i 2019.	440
Tabela 117. Lasy w powiatach województwa zachodniopomorskiego.	442

Spis map

Mapa 1. PKB na 1 mieszkańca w Polsce według województw w 2018 roku (zł).	14
Mapa 2. PKB na 1 mieszkańca w województwie zachodniopomorskim według podregionów w 2018 roku (zł).	15
Mapa 3. Konkurencyjność regionów według RCI 2019.	22
Mapa 4. Poziom przedsiębiorczości w regionach – wskaźnik syntetyczny.....	25
Mapa 5. Liczba MSP aktywnych na 1000 mieszkańców w Polsce w 2018 r. wg województw. ..	25
Mapa 6. Mapa sieci drogowej w województwie zachodniopomorskim.....	42
Mapa 7. Linie kolejowe w województwie Zachodniopomorskim.	43
Mapa 8. Liczba podmiotów z kapitałem zagranicznym według województw w 2019 r.	55
Mapa 9. Podmioty z kapitałem zagranicznym na 1000 podmiotów zarejestrowanych w rejestrze REGON w 2019 r.....	56
Mapa 10. Przestrzenne rozmieszczenie Inteligentnych Specjalizacji Pomorza Zachodniego. ..	73
Mapa 11. Regiony europejskie według poziomu innowacji.	91
Mapa 12. Rozmieszczenie IOB w województwie zachodniopomorskim.	129
Mapa 13. Rozkład przestrzenny ośrodków innowacji i przedsiębiorczości w Polsce w 2017 roku.	132
Mapa 14. Odsetek dzieci w wieku 0-3 objętych różnymi formami opieki instytucjonalnej wg województw.....	160
Mapa 15. Odsetek dzieci w wieku 3-5 objętych wychowaniem przedszkolnym wg województw (%).	162
Mapa 16. Odsetek osób w gospodarstwach domowych znajdujących się poniżej granicy ubóstwa skrajnego w 2019 r. wg województw.	191
Mapa 17. Odsetek mieszkańców deklarujących, że ufają innym ludziom wg województw (%).	195
Mapa 18. Syntetyczny miernik dostępności do usług publicznych wg powiatów woj. zachodniopomorskiego.	201
Mapa 19. Turystyczne obiekty noclegowe ogółem w województwach Polski - 2019 r.	246
Mapa 20. Udział turystycznych obiektów noclegowych w powiatach województwa zachodniopomorskiego stan na koniec 2019 r.	248
Mapa 21. Udział miejsc noclegowych w województwach Polski stan na koniec 2019 r.	249
Mapa 22. Miejsca noclegowe – wg powiatów (2019) – udział powiatów.....	251
Mapa 23. Miejsca noclegowe na 1000 mieszkańców – 2019 r. – powiaty.	252
Mapa 24. Kina w powiatach województwa zachodniopomorskiego - 2020 r.....	258
Mapa 25. Centra, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice na 10 tys. ludności w latach 2004 – 2020 – Polska.	263
Mapa 26. Centra, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice na 10 tys. ludności w latach 2004 – 2020 – zachodniopomorskie.....	263
Mapa 27. Ścieżki rowerowe w województwie zachodniopomorskim.	277
Mapa 28. Uzdrowiska w Polsce 2019 r.....	286

Mapa 29. Rozmieszczenie łóżek uzdrowiskowych w 2019 r.	287
Mapa 30. Przychodnie na 10 tys. ludności – 2020 r. – Polska.....	289
Mapa 31. Przychodnie na 10 tys. ludności, 2020 r., zachodniopomorskie – powiaty.	292
Mapa 32. Liczba uczelni wyższych w Polsce – 2019 r.....	325
Mapa 33. Udział obszarów prawnie chronionych w powierzchni województw w Polsce w 2019 roku [%].	367
Mapa 34. Udział obszarów prawnie chronionych w powierzchni powiatów w województwie zachodniopomorskim w 2019 roku [%].....	367
Mapa 35. Ochrona przyrody w województwie zachodniopomorskim.	368
Mapa 36. Emisja zanieczyszczeń gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych w Polsce w 2019 roku (t).	370
Mapa 37. Emisja zanieczyszczeń gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych w województwie zachodniopomorskim w 2019 roku (t).	371
Mapa 38. Emisja zanieczyszczeń pyłowych z zakładów szczególnie uciążliwych w Polsce w 2019 roku (t).	372
Mapa 39. Emisja zanieczyszczeń pyłowych z zakładów szczególnie uciążliwych w województwie zachodniopomorskim w 2019 roku (t).	373
Mapa 40. Produkcja energii elektrycznej w Polsce w 2019 roku (GWh).	376
Mapa 41. Zużycie energii elektrycznej na 1 mieszkańca w Polsce w 2019 roku (kWh).	378
Mapa 42. Masa wytworzonych odpadów komunalnych przez jednego mieszkańca w Polsce w 2019 roku (GUS).	386
Mapa 43. Masa wytworzonych odpadów komunalnych przez jednego mieszkańca w województwie zachodniopomorskim w 2019 roku (GUS).	387
Mapa 44. Liczba PSZOK w Polsce w 2019 roku.	388
Mapa 45. Liczba PSZOK w województwie zachodniopomorskim w 2019 roku.	389
Mapa 46. Dzikie wysypiska w Polsce w 2019.	390
Mapa 47. Dzikie wysypiska w województwie zachodniopomorskim w 2019.	390
Mapa 48. Odpady zebrane podczas likwidacji dzikich wysypisk w ciągu roku w Polsce w 2019 roku (t).....	391
Mapa 49. Odpady zebrane podczas likwidacji dzikich wysypisk w ciągu roku w województwie zachodniopomorskim w 2019 roku (t).	391
Mapa 50. Zużycie wody na 1 mieszkańca w Polsce w 2019 roku w Polsce (m3).	398
Mapa 51. Zużycie wody na 1 mieszkańca w Polsce w 2019 roku w województwie zachodniopomorskim (m3).	399
Mapa 52. Ludność korzystająca z oczyszczalni w ogólnej liczbie ludności w Polsce w 2019 roku (%).	400
Mapa 53. Ludność korzystająca z oczyszczalni w ogólnej liczbie ludności w województwie zachodniopomorskim w 2019 roku (%).	401
Mapa 54. Ścieki przemysłowe odprowadzane bezpośrednio do wód lub do ziemi w Polsce w 2019 roku (dam ³).	402

Mapa 55. Ścieki przemysłowe odprowadzane bezpośrednio do wód lub do ziemi w województwie zachodniopomorskim w 2019 roku (dam ³).....	403
Mapa 56. Rozmieszczenie elektrowni wodnych na obszarze województwa.	408
Mapa 57. Potencjalne lokalizacje małych elektrowni wodnych o mocy powyżej 30kW w województwie zachodniopomorskim.....	409
Mapa 58. Liczba zagrożeń spowodowanych gwałtownymi opadami atmosferycznymi w latach 2014-2019.....	416
Mapa 59. Kierunek oraz prędkość wiatru w punktach: A (55,0°N, 17,5°E), B (52,5°N, 15,0°E), C (52,5°N, 22,5°E), D (50,0°N, 20,0°E)	417
Mapa 60. Liczba zagrożeń spowodowanych silnymi wiatrami w latach 2014-2019.	419
Mapa 61. Mapa zagrożenia powodziowego.	423
Mapa 62. Liczba zagrożeń z powodu gwałtownych przyborów wód, zatorów lodowych (2014-2019).	424
Mapa 63. Udział gruntów zdewastowanych i zdegradowanych wymagających rekultywacji w powierzchni ogólnej w 2019 r.....	440

Spis rysunków

Rysunek 1. Przedsiębiorstwa „Diamenty Forbesa 2021”.	52
Rysunek 2. Ogólnogospodarcze korzyści z inwestycji w infrastrukturę transportu.....	111